SISMANOGLIO
MEGARO

SISMANOCHO
MICRO

S24

SISMANOGLIO
MEGARO

Μανουηλ Ι. Γεδεων

Ο ΑΘΩΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ—ΕΓΓΡΑΦΑ—ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Καὶ νἄχῃς πάντα κατὰ νοῦν
ὅπου καὶ ἂν καθίσῃς,
Τοῦ Ἁγίου Ὄρους τὰ καλὰ
νὰ μὴν τὰ σιωπήσῃς.

Πορφύριος Νικαίας·

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
Διευθυνομένου ὑπὸ Κωνσταντίνου Παυλίδου

,ΑΩΠΕ΄.

524

Ἄδεια τοῦ Λ. ὑπουργείου τῆς παιδείας.

ΓΕΩΡΓΙΩ. ΑΛ. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΩ.

ΤΩ. ΤΗ. ΠΑΤΡΑΓΑΘΙΑ.

ΤΗΝ ΙΔΙΑΝ ΑΡΕΤΗΝ ΠΡΟΣΤΙΘΕΝΤΙ

ΤΩΝ Δ' ΕΜΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΕΠΙ ΤΗΣ

ΜΕΣΗΛΙΚΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

ΕΝΘΕΡΜΩ. ΠΡΟΣΤΑΤΗ.

Η ΒΙΒΛΟΣ ΑΥΤΗ

ΠΡΟΣΦΩΝΕΙΤΑΙ

© SISMANOGLIO MUSEUM

ΕΙΔΗΣΙΣ

Ἐν τῷ παρόντι τεύχει προσεπάθησα ἵνα περισυναγάγω τὰς εἰδήσεις, ἃς ἀναγινώσκων ἐντύπους τε καὶ χειρογράφους ἐκδεδομένας καὶ ἀνεκδότους βίβλους ἀπὸ ἐτῶν ἀπήντων. Τὰ γραφόμενά μου, ἅτινα παρακαλῶ καὶ πάλιν καὶ πολλάκις ἵνα κριθῶσιν ἐπιεικῶς εἰσιν ὡς πρόλογος εἰς δύο τέως ἀνεκδότους διηγήσεις περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω, καὶ ὡς δεῖγμα εὐλαβείας πρὸς τὴν γεραρὰν ταύτην τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθοδοξίας ἀκρόπολιν. Τὰ μὴ τέως ἐκδοθέντα ἔγγραφα, ὅσα ἐν τῷ μετὰ χεῖρας ἐκδίδωμι βιβλίῳ, εἰσι μέρος τῶν ἐντὸς μικροῦ συντελεσθησομένων «Βυζαντινῶν Ἀνεκδότων» μου, ἐκδιδόμενα ἐν ἰδίῳ τεύχει χάριν τῶν ποθούντων ἔχειν πρόχειρον περὶ Ἁγίου Ὄρους ἀνάγνωσμα. Ἐπισκεφάμενος τὸν Ἄθω πολλάκις καὶ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν δίς, χάριτι εἰς τὴν εὐμένειαν, ἣν εἰς τὰς ἱστορικὰς ἐρεύνας μου ἐπιδείκνυται ἀπὸ πενταετίας ὁ πατρώζων πρίγκηψ Γεώργιος Ἀλεξ. Μαυροκορδάτος, αὐτῷ κατὰ καθῆκον προσφωνῶ τὴν βίβλον, εὐνοίας τῆς πρὸς ἐμὲ καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀειζώου εὐγνωμοσύνης μου κήρυκα διαπρύσιον.

Μ. Ἰω. Γεδεών

ΑΘΩΙΤΙΔΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΛΩΡΙΣ πετρώδης γῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ γνωστὴ ὑπάρχει ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ΑΓΙΟΝ ΘΡΟΣ, οἱ δὲ γνῶσται τῆς πατρίου ἱστορίας καὶ φιλολογίας γινώσκουσιν ὅτι ἐπ' αὐτῆς ἐδραματουργήθησαν σκηναί, ἐπιδράσασαί πως ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν βίον, τόν τε πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ τὸν τῶν κάτω χρόνων[1]. Ὁ μελετήσας τὴν πάτριον ἡμῶν ἱστορίαν δύναται 'να εἴπῃ οὐχὶ ἄνευ λόγου ὅτι ὁ Ἄθως ἐγένετο τῆς ὀρθοδοξίας ἀκρόπολις ἀπροσμάχητος ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν πολυστενάκτων, ἐτῶν ἀληθοῦς εὐκλείας, καὶ εἴτε θλίψεως ἢ ἀγαλλιάσεως, δυσπραγίας ἢ εὐδαιμονίας οὐδέποτε ὅμως ταπεινώσεως. Ὥστε ἡ γνῶσις τῶν κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην χερσόνησον ἐπιβάλλεται παντὶ ὀρθοδόξῳ καὶ ὁμογενεῖ, διότι νομίζω

---

1. Μέρος μικρὸν τῆς παρούσης προδιοικήσεως ἐξεδόθη ἐν τοῖς φύλλοις τοῦ *Νεολόγου* 4011 καὶ 4014, τῇ 14 καὶ 18 αὐγούστου 1882. Ἐνταῦθα συμπληρουμένη ἢ μὴ συμπληρωθεῖσα τότε σειρὰ τῶν ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἀναμνήσεών μου, καλὸν ἐνόμισα 'να προταχθῇ ὡς προδιοίκησίς τις εἰσάγουσα τὸν ἀναγνώστην εἰς ὅσα γράφω περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἅπερ εἶσιν ὡς προλεγόμενα εἰς δύο διηγήσεις ἢ συναξάρια περὶ τῆς ἁγιωνύμου χερσονήσου. Τὸ ὄφος τῶν ἀναμνήσεών μου τούτων ἀφῆκα, καθὼς ἦν ἐξ ἀρχῆς ἁρμόζον εἰς ἀναγνώστας ἐφημερίδων.

ὅτι ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν ἀγών τις αὐτόσε τελεῖται ἐπίσης ἱερὸς καὶ τιμῆς ἀπάσης ἄξιος, ὡς ἐκεῖνοι, ὧν ἐστηλογράφησαν τὰ παγκράτια οἱ γράψαντες τοὺς «Θησαυρούς», παλαιοὺς καὶ νέους, νέους καὶ παλαιοὺς «Παραδείσους», παλαιὰ καὶ νέα Λειμωνάρια καὶ Ἐκλόγια καὶ Καλοκαιρινάς. Οὐ πρὸ πολλοῦ, ἡ κιβωτὸς αὕτη καὶ νῦν ἐλπίδας καὶ παραδόσεις ἱερὰς σώζουσα ἔσωζε ζώπυρα φωτὸς καὶ παρέσχε τὴν συμβολὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἠὼ τῆς τοῦ γένους πνευματικῆς ἀναγεννήσεως.

Οὐδ' ἀνάγκη 'ν' ἀναδράμωμιν εἰς χρόνους μακρὰν ἡμῶν κειμένους, εἰς χρόνους τριπεμπέλους, ὡς ἤθελεν εἰπεῖ ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, χρόνους, ὧν ὁ εἰρμὸς βυθίζεται εἰς τὸ χάος ἀριγνῶν παραδόσεων, ἥκιστα πιστῶν, τὴν καθιέρωσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐπιγραφουσῶν εἰς τὴν Θεομήτορα. Ἡμιόλιον ἑκατονταετηρίδος σχεδὸν πρὸ τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς βασιλικοὺς εὐλαβῶς ἀναλίσκων θησαυροὺς ἵδρυεν ἐν τῇ περιωνύμῳ ταύτῃ τοῦ Ἄθω χερσονήσῳ τὴν μεγάλην Μονὴν τῆς Λαύρας, τὴν ἀρχαιοτέραν αὐτόθι κατὰ τὰς βεβαίας ἱστορικὰς εἰδήσεις, μίαν ἑκατονταετηρίδα πρὸ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐπιφανὴς βυζαντινὸς ἀνὴρ Παῦλος—οὐχὶ βέβαια βασιλόπαις τις[2]—συνώκιζε τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ξηροποτάμου—ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἔτι τοῦ Θ' αἰῶνος τὸ ἐν Ἄθῳ σεβαστὸν τότε καὶ καρποὺς ἀγλαοὺς ἀκολούθως ἀπενεγκὸν μοναστικὸν σύστημα μέρος ἐνεργότατον ἐλάμβανεν εἰς τὰ γεγονότα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἤδη τῷ 812 ἔτει, ἡ ἱστορία ἀναφέρει «θεοφόρους ἄνδρας» ἐξ Ἄθω, ὡς καὶ ἐξ Ἴδης καὶ ἐξ Ὀλύμπου «καὶ τοῦ κατὰ Κυμινᾶν συμπληρώματος», συνελθόντας εἰς σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπό-

2. βλέπε σελ. 86—90 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

λει, τὰς ἁγίας εἰκόνας ἀναστηλώσαντας, «περιφανῶς τὴν ὀρθοδοξίαν κυρώσαντας», συμπράξαντας εἰς τὸ ἔργον, ὅπερ εἰς πέρας ὁριστικῶς ἤγαγεν ἡ ἐκ Παφλαγονίας αὐτοκράτειρα, ἡ καλλίστη καὶ εὐσεβὴς ἀντίζηλος τῆς Κασσιανῆς Θεοδώρα, θεῖσα τέρμα εἰς τὰς ἀπὸ αἰῶνος ἐνὸς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ταραττούσας καὶ τὴν ἠθικὴν ἰσχὺν καὶ ἑνότητα τοῦ κράτους ἅμα διασπώσας εἰκονομαχικὰς ἔριδας. Πλέον τῶν τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων ἔκτοτε παρῆλθον· ὁ δ' αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος πάντα μετήρχετο τὰ μέσα πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὑποταγὴν δηλονότι τῆς ἀνατολικῆς τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τότε τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθω οἱ μοναχοὶ πρὸς ματαίωσιν εἰργάσθησαν τῆς ἐπιβουλῆς, ἀγωνισταὶ τοῦ δόγματος εὔτολμοι, ἡρωϊκῶς ὑπεραμυνόμενοι τοῦ πατρίου δόγματος, ὁλοκαυτώματα πολλὰ προσενεγκόντες πρὸς στήριξιν τῆς ἐπιβουλευομένης ὀρθοδοξίας. Τῶν τότε παθημάτων καὶ δυσπραγιῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἡ δακρύγραπτος Ὀδύσσεια μάρτυς ἐστὶν ὅτι ἐν ζητήμασι διὰ τὴν Ἐκκλησίαν σπουδαιοτάτοις ἡ συμβουλὴ καὶ συνεργία τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐζητεῖτο, καὶ ταύτην ἐπίστευον χρησιμωτάτην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ γένος. Θεοφάνης, ὁ μικρὸν πρὸ τῆς ἁλώσεως ζήσας ἐν τῷ κατ' Ἴμβρον ὄρει Μονοβύζου, γράφων εἰς τὸν δύστηνον αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, τὸν ἐν Φερράρᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ πωλήσαντα, οἷον εἰπεῖν, τὰ πρωτοτόκια ἀντὶ φακῆς ἐλεεινῆς παπικῆς εὐλογίας καὶ συνοδρομῆς, μέγαν ἠπείλει κίνδυνον τῇ Ἐκκλησίᾳ «ἐπεὶ σχισθήσεται ἀφ' ἡμῶν τό τε Ἅγιον Ὄρος καὶ τὰ πατριαρχεῖα» ἂν μὴ ἐπανορθωθῇ τὸ ἐν Φλωρεντίᾳ ἀνόσιον ἔγκλημα[3]. Γεννά-

3. Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου Ὀρθόδοξος Ἑλλάς· σελ. 106. Εὑρηται δὲ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Θεοφάνους καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἱερᾶς Μονῆς τῶν Ἰβήρων καὶ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐνταῦθα Μεσαιωνογραφικῆς Ἑταιρίας· (Συλλογὴ Ν. Β. Χρυσανθίου).

διος ὁ Σχολάριος συμβουλεύων τῷ 1452 ὅπως συνέλθῃ σύνοδος, εἰ δυνατὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν εἰρήνην ἐπιβραβεύσουσα μέγα τι κέρδος ἐθεώρει «τὴν συμβουλὴν καὶ γνώμην τῶν ἐγγὺς ὁμοδόξων, τῶν Ἁγιορειτῶν δηλονότι καὶ τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν»[4], καὶ τοὺς μοναχοὺς ἅμα τοῦ Ἄθω παραινῶν ἵνα μένωσιν ἐν τῇ πίστει τῶν πατέρων ἀκλόνητοι[5]. Δικαιώτει τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον ἡ ἱστορία, καλέσαντα διὰ χρυσοβούλλου τὸν Ἄθω **Ἅγιον Ὄρος**, ὡς ἔκτοτε ἐλέγετο[6], ὡς καὶ Βίκτωρ Γ' ὁ πάπας καλεῖ[7]. Οὕτως ἐλέγετο καὶ τὸ Λάτρος τὸ κατ' Ἔρεσον Ἅγιον Ὄρος. Εὐγνώμων δὲ ὁ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἁθωικοῦ μοναστικοῦ πολιτεύματος ἐρευνῶν μιμνήσκεται τοῦ ὀξύνους πορθητοῦ Μωάμεθ Β' προστάτου τῶν Ἁγιορειτῶν ἀναδειχθέντος[8].

Πλήθη συνέρρεον προσκυνητῶν εὐλαβῶν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπερ ἴσα τοῖς θεοβαδίστοις ἐσέβοντο τόποις, ὀρθόδο-

4. Ἀνδρον. Δημητρακοπούλου Ἱστορία τοῦ σχίσματος τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου· σελ. 170.

5. Migne Patrologia τόμ. ΡΞ', στήλη 261· ἔπεμψε δὲ τὴν ἐπιστολὴν διὰ τῶν Ἁγιορειτῶν Ἀναστασίου καὶ Σίμωνος.

6. βλ. Κ. Φρεαρίτου Περίπλουν Μακεδονίας καὶ Ἠλίστονος Ἀτθίας κτλ. τὰ περὶ Ἄθω καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Μονομάχου ἐν «Πανδώρᾳ», τόμ. ΙΕ', σελ. 197. Ἴδε καὶ τὸ ἐπὶ Μονομάχου Τυπικόν. Περί τε τῶν τυπικῶν καὶ τοῦ πολιτεύματος ἱκανὰ εὑρίσκει ὁ ἐπιπολῆς ἀναγνώστης ἐν σελίσιν 108 — 128 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

7. Migne Patrologia τόμ. ΡΜΓ'. στήλην 952 «postmodum vero in Græcia in monte, qui Hagionoros dicitur aliquando tempore mansit» ἐν ἀρχῇ τοῦ Β' διαλόγου. Ὁ δὲ τὸ μαρτύριον τῶν ἐν Τιβεριουπόλει δεκαπέντε μαρτύρων γράψας Θεοφύλακτος ὁ Βουλγαρίας, ἤ λέγεται, ἐν § 43 γράφει «τὸ πάλαι μὲν ἱερὸν, νῦν δὲ Ἅγιον Ὄρος λεγόμενον καταλαμβάνει». Ταῦτα γράφονται μικρόν τι μετὰ τὸν Μονομάχον.

8. Ἴδε τοῦ παρόντος βιβλίου σελ. 118· καὶ τὰς πηγὰς, εἰς ἃς ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται.

ξοι δ' ἔσπευδον εἰς προσκύνησιν τῶν ἱερῶν τούτων σεμνείων τῆς ἀρετῆς, καὶ «κοινὸν κτῆμα ὅλων τῶν χριστιανῶν» ἐκήρυττον[9]. Δυστυχῶς, σήμερον ἐκ πάσης φυλῆς ὀρθοδόξων οἱ Ῥῶσσοι μόνοι κρίνουσι παράλειψιν ἱεροῦ καθήκοντος ἵνα μὴ μεταβῶσιν εἰς Ἄθω πορευόμενοι εἰς Ἱεροσόλυμα ἢ ἐπανερχόμενοι ἐκ τῆς ἁγίας Γῆς.

§

Νομίζω ὅτι δύναμαι ἵνα μνησθῶ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης παραδόσεως, περὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος Δεινοκράτους ἢ Στησικράτους ὑποβαλόντος Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μεγάλῳ τὴν παράδοξον πρότασιν ὅπως μετασκευάσῃ τὸν Ἄθω εἰς ἀνδριάντα τοῦ μακεδονικοῦ ἐκείνου μεγαλείου ἀνταξιον, κρατοῦντα μὲν ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ πόλιν πολυάνθρωπον, δεκακισχιλίων οἰκητόρων, ἀπὸ δὲ τῆς ἑτέρας προχέοντα ποταμόν[10]. Ἤθελεν οὕτως ὁ Δεινοκράτης ἵνα καταστήσῃ τὸν οὐρανομήκη κολοσσὸν ἐκεῖνον θαῦμα τῆς οἰκουμένης ὄγδοον· ἀλλ' ὁ Ἄθως ὑπῆρξε τοιοῦτον εἰς χρόνους μεταγενεστέρους[11].

9. Περιήγησις ἱστορική καὶ βιογραφία Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ, ἰατροδιδασκάλου καὶ πατριαρχικοῦ ἀρχιμανδρίτου κλπ. Ἐν Ἀθήναις 1848, ἐν σελίδι 102: «μόλον ὅτι ὁ εὐγενέστατος καὶ ἅγιος Λάζαρος ὁ Κουντουριώτης ἐφώναζε νὰ μὴ παραβλέψωσι τὸ Ἅγιον Ὄρος, «τὸ ὁποῖον εἶναι κοινὸν κτῆμα» κλπ.

10. Στράβωνος Γεωγραφικῶν βιβλ. ΙΔ', κεφ. α', § 23· Πλούταρχος ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου ὁ «ἀνδριάκελον ἄγαλμα ... τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ περιλαμβάνον μυριάνδρου πόλιν οἰκουμένην, τῇ δὲ δεξιᾷ σπένδον ποταμοῦ ῥεῦμα δαψιλὲς εἰς τὴν θάλασσαν ἀπορρέοντος».

11. «Ἀπὸ δὲ τοῦ τέλους καὶ τοῦ σκοποῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ἐκτίσθησαν, εἶναι τόσον μεγαλοπρεπῆ τὰ ἱερὰ ταῦτα μοναστήρια, εἰς τρόπον ὥστε ὅλα τὰ ἑπτὰ λεγόμενα θαύματα τοῦ κόσμου ... καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐνομίσθησαν εἰς τὰς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων ὅτι ὑπερβαίνουσι τὰ βουνὰ καὶ σκεπάζουσι τοὺς ὁρίζοντας, συγκρινόμενα . . . φαίνονται ὡς τόσαι φωλεαὶ ἔρημοι πτηνῶν ἢ ὡς τόσα κρημνισμένα χαλάσματα καὶ ἐρεί-

Ὁ μοναχικὸς ἐν αὐτῷ θεσμὸς ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἐγένετο τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει κραταιὸς ἀντιλήπτωρ ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις σύμβουλος κάλλιστος, ἐν κινδύνοις ἡρωϊκὸς προασπιστής. Εἰς χρόνους βαρεῖς ὑπῆρξεν ὁ Ἄθως Μουσῶν καταγώγιον σεμνότατον, ὅπου ὡς ἱεραὶ Ἑστιάδες αἱ Μοναί, διὰ τῶν βιβλιοθηκῶν αὐτῶν, ταμείων πολυτιμήτων προγονικῆς σοφίας καὶ γνώσεως, ταμείων ἀνεξαντλήτων, μεθ' ὅλας τὰς συλήσεις, καὶ δι' ἐσμοῦ σεμνοῦ σοφῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπὸ τοῦ πολυκύμονος τοῦ βίου πελάγους ὡς εἰς εὔδιον λιμένα προσέφευγον ἐν αὐταῖς καταίροντες, διετήρησαν σπινθῆρας σοφίας πατρίου, οὐκ ὀλίγον συντελέσασαι εἰς ζωπύρησιν τοῦ φωτός, ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν ἀπὸ τῶν μέσων τῆς ἐκπνευσάσης ἑκατονταετηρίδος φανεῖσαν ἠὼ τῆς τοῦ γένους πνευματικῆς παλιγγενεσίας, εἴς τε χρήματα καὶ κεφάλαια σπουδαῖα ἀρωγοὶ γενόμεναι ἐν ἡμέραις ἀγώνων ἐπιφανεστάτων, ἀναγκῶν καὶ δυσπραγιῶν. Γ'ηραιοί, πολυσέβαστοι ἱερεῖς, μετρίως μὲν τὴν θύραθεν πλουτοῦντες σοφίαν, μήτε ὅ' εἰς ἄλλο τι καυχώμενοι ἢ εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τὸν σταυρὸν αὐτοῦ αἴρων ἕκαστος καὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας τῶν ὁμοίων αὐτῷ μεριμνῶν, ἐπεσκέπτοντο πόλεις καὶ χώρας, πλουσίων οἴκους καὶ πτωχῶν καλύβας, ἐν τῇ πίστει στηρίζοντες τοὺς ἡρρωστηκότας τῇ γνώμῃ, τὴν πάτριον παίδευσιν ἐμψυχοῦντες, τὸν λόγον τῆς ἀληθείας κηρύττοντες, τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας ἐπιβάλλοντες· πρὸς τοῦτο δὲ δεόμενοι, παρακαλοῦντες, ἱκετεύοντες, κινδύνους ἀψηφοῦντες, μηδ' ἀποδυσπετοῦντες

πεια». βλ. «Λόγον ἐγκωμιαστικὸν, διαλαμβάνοντα ἐν συντομίᾳ περὶ πάντων τῶν ὁσίων καὶ πατέρων, τῶν ἐν τούτῳ τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω λαμψάντων» ἐν «Ἀκολουθίᾳ Ἀσματικῇ τῶν *ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν* τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω διαλαμψάντων» ὑπὸ Νικοδήμου Ἁγιορείτου· σελ. 75.

εἰς προσκόμματα, ἐτίμων μὲν τὸ ὄνομα κληρικοῦ καὶ μοναχοῦ ὀρθοδόξου, ἐτίμων δὲ τὸ ὄνομα κληρικοῦ καὶ μοναχοῦ ἁγιορείτου. Λαμπρὸν ἑαυτοὺς τοῖς ἐπιγιγνομένοις παράδειγμα παρασχόμενοι, εἰς ἐπιφανῆ σταδιοδρομίαν τοὺς ἀγῶνων καὶ θρόνων κληρονόμους καλοῦσιν· ἔχω δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι αἰώνων δέκα λαμπρὸν παρελθὸν μέλλει 'να συνεχίσῃ καὶ μέλλον ἐπιφανὲς, εὐέλπιδος παρόντος τέκος ἀγλαὸν, λυσιτελὲς εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐντεῦθεν ὁ ἀναγνώστης μου θέλει δικαιώσει με ἀναλαβόντα τὰς ἐκδεδομένας καὶ εἴ τινας ἀνεκδότους εἰδήσεις συνέλεξα 'να ῥίψω ἐν τῇ μετὰ χεῖρας διατριβῇ, ὡς ἐν χαρτοφυλακίῳ προσκυνητοῦ περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ἐκ προτέρων σημειῶ ὅτι ἱστορία καλὴ, κατὰ τὸ ἐνὸν πλήρης καὶ λεπτομερὴς, τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἔργον δέον ἵνα γένηται καὶ χρόνου εὐκταίου καὶ χώρου εὐρυτέρου· ἀλλὰ τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς σήμερον δύναται 'να συντελεσθῇ. Ὁ τὰ παρόντα γράφων ἐπαναλαμβάνει ὅπερ ἔγραψεν ὁ λαυριώτης στιχουργὸς Εὐθύμιος ὁ Τραπεζούντιος ἐν προλόγῳ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ στιχουργηθέντος προσκυνηταρίου τῆς Λαύρας:

> Ἂν ἠμπορῇ νὰ μετρηθῇ ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης,
> καὶ φύλλα ὅλων τῶν δενδρῶν τῆς οἰκουμένης πάσης,
> δύναται καὶ κανεὶς σοφὸς διὰ νὰ ἱστορήσῃ
> τοῦ Ὄρους τὴν εὐπρέπειαν καὶ κάλλος νὰ ξηγήσῃ.[12]

Ὅ,τι γράφεται, γράφεται κατὰ τὸ ἐνὸν, εἰς χρῆσιν ὁμογενῶν ποθούντων ἔστω καὶ μικράν τινα περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους βίβλον 'να ἔχωσι πρόχειρον ἀνάγνωσμα, καὶ χάριν ὁμογενῶν, οἵτινες καὶ δυνάμενοι 'ν' ἀναγνῶσι βιβλία εἰς ξένας γεγραμμένα γλώσσας περὶ τῆς ἁγιωνύμου χερσονήσου, σπανίως ἐν αὐτοῖς θέλουσιν εὑρεῖ τὴν ἀκρίβειαν, ἴσως δὲ καὶ μικρὸν θέλουσι φωτισθῇ ἐὰν ἔχωσιν ἀπορίας τινὰς,

---

12. περὶ τοῦ Εὐθυμίου βλέπε ἐν καταλόγῳ λογίων ἁγιορειτῶν.

ἐὰν ἔχωσιν ἐσφαλμένας περὶ τοῦ Ὄρους εἰδήσεις καὶ πληροφορίας δῆθεν, ἀναξίας πίστεως πολλῆς.

§

Κακῶς φρονοῦσί τινες ὅτι ὁ βίος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καθίσταται ὀχληρὸς ἢ ἀνυπόφορος εἰς τοὺς μὴ ἀρνηθέντας τὰς τύρβας τοῦ κατὰ κόσμον βίου. Νομίζω ὅτι οὐχὶ λατρεία πρὸς τὸν μοναχικὸν θεσμὸν ἢ θαυμασμὸς τῆς φυσικῆς καλλονῆς καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἁγίου Ὄρους μὲ κινεῖ ἵνα γράψω ὅτι πάσας τὰς ἐλλείψεις ἐκείνας, ὅσας ὁ τὰς τύρβας τοῦ κόσμου ἀγαπῶν καὶ μετ' αὐτῶν συναναφυρόμενος νομίζει ἀνυπέρβλητον ἢ ἀθεράπευτον χαρακτῆρα φερούσας οὐχὶ τοιαύτας εὑρήσει, ἐπὶ μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον ἐν Ἄθῳ διαμένων. Ὁ ἅπαξ ἀποφασίσας ἵνα κατοικήσῃ αὐτόθι ὡς μοναχὸς ἔχει βεβαίως ἐν νῷ ἵν' ἀπαρνηθῇ τὰς τοῦ κόσμου τύρβας· καὶ πρὸς τοῦτο τόπος τοῦ Ἄθω προσφυέστερος οὐδεὶς ἐστιν ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς χώραις. Ὁ μεταβαίνων αὐτόθι πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν θησαυρῶν τῆς πατρώας τέχνης, ἱερᾶς τε καὶ κοσμικῆς, ὡραίας τε καὶ χειρωνακτικῆς, καὶ τῶν τῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας δέον ἵνα ἔχῃ κατὰ νοῦν, ὡς ἔγραψεν ἀνὴρ φιλοπονώτατος καὶ τῆς παλαιογραφίας τῆς ἑλληνικῆς εἴπερ τις ἄλλος ἐγκρατής, ὅτι «οὐκ μεταβαίνει εἰς χορευτικὴν ἑρεσπερίδα· ὀφείλει δὲ νὰ γινώσκῃ ὅτι, χάριν τοῦ μεταβαίνοντος ἀπὸ πόλεως πολυτύρβου εἰς τὰ σπουδαστήρια ἐκεῖνα τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας, δὲν θ' ἀνατραπῶσιν αἱ τὸ κῦρος αἰώνων πολλῶν φέρουσαι διατάξεις τῆς μοναστικῆς πολιτείας»[13].

Ὁ μεταβαίνων ὅπως οἰκήσῃ καὶ καταβιώσῃ ἐν Ἁγίῳ

13. Ν. Β. Χρυσανθίδου, γενικοῦ γραμματέως τῆς Ἑταιρίας τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν ἔκθεσις πρὸς τοὺς ἑταίρους, περὶ τῆς εἰς Ἅγιον Ὄρος Ἄθω ἀποστολῆς αὐτοῦ· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1881, σελ. 6.

Ὄρει εὐχαριστεῖται βεβαίως καὶ τῶν Καυσοκαλυβίων ἂν οἰκῇ τὰς ἀπροσίτους πέτρας καὶ ἐὰν οἰκῇ τὰ Κατουνάκια, ὧν καὶ ἡ θέα μόνη ζαλίζει τὸν κατὰ πρῶτον ἀπὸ θαλάσσης εἰς αὐτὰ προβλέποντα. Ὁ δὲ μικρὸν διαμείνας πρὸς μελέτην εὑρίσκει καὶ τὸ κλῖμα καὶ τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς εὐάρμοστον πρὸς τὰς κλίσεις αὐτοῦ, πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, πρὸς τὰς ὀρέξεις, πρὸς τὰς ἀδυναμίας αὐτοῦ μέχρι τινός, οὐδὲ βραδύνει 'ν' ἀποδῷ πληρέστατα δίκαιον εἰς ὅσα γράφει Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς, ἄξιον θαυμασμοῦ τὸν Ἄθω κρίνων ὁ βυζαντινὸς οὗτος χρονογράφος, «ὅτι τε πρὸς ἀέρα κέκραται πάνυ τοι εὐφυῶς, καὶ ὅτι πολλῇ τινὶ καὶ παντοδαπῇ τῇ χλόῃ κοσμεῖται, καὶ πολλὴν εὐθὺς προβάλλεται τὴν τῆς τέρψεως ἡδονήν· καὶ ῥεῖ πανταχόθεν ὥςπερ ἐκ θησαυρῶν τό τε εὔπνουν τῆς ὁδμῆς καὶ τὸ τοῦ ἄνθους εὔχρουν καὶ καθαραῖς τὸ πλεῖστον ὁμιλεῖ ταῖς ἡλίου ἀκτῖσι· δένδρεσί τε πολυειδέσι κομᾷ καὶ ἄλσῃ καὶ λειμῶνας ποικίλους, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων πλουτεῖ. Τέρψεως πέπλος ἐντεῦθεν ὑφαίνεται ξένος ἐκεῖ καὶ συμμιγής, οὐκ ἦρος ὥρᾳ μόνῃ, ἀλλ' ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ χρόνῳ ὁμοζυγοῦντος ἀεὶ τοῦ τῶν τεσσάρων ὡρῶν κύκλου πρὸς ὁμοίαν χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθητηρίων· πηγαῖς αὐτορύτοις ὑδάτων ὁ χῶρος ἄρδεται καὶ περιαντλεῖται πολλαῖς, ῥύακες ἀποβλύζοντες ἄλλοθεν ἄλλοι μυρίων γίνονται παῖδες πηγῶν . . . θαλάσσῃ μακρᾷ στεφανοῦται, πολλὴν ὡς ἐκ κύκλου κομιζούσῃ τὴν χάριν αὐτῷ παρὰ τοσοῦτον μὴ νῆσον εἶναι καθάπαξ αὐτῷ συγχωρούσῃ». Καὶ συμπέρασμα τῆς περιγραφῆς ταύτης κατασκευάζει ὁ Γρηγορᾶς ὅτι «πανταχόθεν ἁπλῶς ἐκεῖ τὰ τῆς ἀρετῆς συγκροτεῖται γνωρίσματα πρός τε τῆς φύσεως, πρός τε τῆς τῶν οἰκούντων ἀσκήσεως»[14]. «Βατικάνον τῆς Ἀνατολῆς» καὶ

14. Γρηγορᾶς ιβ', 7.

«φάρος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους» ἐκλήθη ὁ Ἄθως ὑπό τινων νεωτέρων, τοὺς δὲ καλέσαντας οὕτω δικαιοῖ σπουδατος ἐκ τῶν ἡμετέρων συγχρόνων γεωγράφων[15].

§

Τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τούτων μαρτυρεῖ βεβαίως πᾶς ὁ τὴν ἁγιώνυμον χερσόνησον ἐπισκεπτόμενος, ἰδίως δὲ ὁ ἀποβαίνων τὸ θέρος εἰς τὸν «πολυδειράδα Ὄλυμπον» τοῦτον τοῦ χριστιανισμοῦ, ἔνθα πολλὰ ἔχει 'να θαυμάσῃ, πολλὰ 'να σεβασθῇ, πολλὰ, ὧν ἐνώπιον 'ν' ἀποκαλύψῃ τὴν κεφαλήν. Πρῶτος ὁ κῶνος τοῦ Ὄρους, προσβάλλων τὰς ὄψεις τοῦ προσκυνητοῦ μικρὸν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἔξοδον, μικρὸν πρὸ τῆς Λήμνου, ἀνυψούμενος οὐρανογείτων νομίζει τις ὅτι ψαύει τοὺς πόδας τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου, ὧν ἔμπροσθεν ἡ προσευχὴ κατηυθύνετο μοναχικοῦ συστήματος ὀρθοδόξου, δέκα καὶ πλέον ἑκατονταετηρίδας, οἱονεὶ θυμίαμα ἀχειροποίητον· ἡ σκιὰ τοῦ κώνου τὸ ἑσπέρας ἢ τὴν πρωΐαν εἰς μῆκος ἐκτεινομένη μιλίων πολλῶν ἐμποιεῖ μοι καὶ αὐτὴ εὐλαβῆ τινὰ συγκίνησιν· νομίζω, θαυμάζων τὸν γυμνὸν καὶ οὐρανομήκη κῶνον, ὅτι ἔχω οὕτω ταῖς αἰσθήσεσι ληπτὸν τὸν τύπον τοῦ μοναχικοῦ βίου, οἷον ἠθέλησεν αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία: κῶνος γυμνώσας ἑαυτὸν τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῶν ἀπὸ τοῦ κόσμου, οἷον νοεῖ ἡ Ἐκκλησία, οἷον θέλει τὸν μοναχόν· ἀπροσπέλαστος εἰς ἀνθρώπους, μεθ' ὧν οὐδὲν ἔχει πλέον κοινὸν ἢ τὴν φύσιν τὴν σωματικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ὁ ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ ἀσκούμενος, οὕτω μοὶ ἐφαίνετο ὑλοποιουμένη τις ὁμοίωσις τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Ἡ λοιπὴ γῆ—δύναμαι 'να εἰπω πέτρα—σχολή τις ἐστι

15. Μαργαρίτου Δήμιτσα, ὀνομάζοντος καὶ τοὺς συγγραφεῖς τούτους, Μακεδονικά· ἀρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας. Μέρος Β', τοπογραφία· Ἀθήνησι 1874, σελ. 439.

διδάσκουσα, μορφοῦσα, ἐπιβάλλουσα. Διέρχεται ὁ περιηγητὴς οἱανδήποτ' ἐπὶ τοῦ Ἄθω ἀτραπὸν, οἱονδήποτε γαβδαθᾶ—λιθόστρωτον, σχίζει θάμνους συχνὰ, συχνότερα δὲ σχίζεται, ἂν ὁ ὁδηγὸς αὐτοῦ τύχῃ ἀμαθὴς μαθητευόμενος βορδοναρίου[16] τινὸς, καὶ ἐν παντὶ χώρῳ καὶ ἐν πάσῃ στιγμῇ εὑρίσκει τὴν δημιουργίαν τοιαύτην, οἵαν εἶπεν εἷς τῶν πάλαι σοφῶν: μουσικὴν θεοκίνητον ἐναρμονίως ὑμνοῦσαν τὸν Δημιουργόν. Ῥύακες μεγάλοι καὶ πλατεῖς, ποτάμια ἀεννάως κελαρύζοντα· ἀκανθυλλίδων ἢ ἀηδόνων πλησμονὴ, κατὰ ζεύγη διαιτωμένων, ἄρρενες μετὰ θηλειῶν· συρισμὸς ἀπὸ τῶν φύλλων τῶν δένδρων, ἀλλήλοις προσψαυόντων: ταῦτα μόνα γίνονται τοῦ καλογήρου ἡ παντοτεινὴ πλὴν ἡδύνουσα τὴν ψυχὴν καὶ συγκινοῦσα συναυλία· παραλίως πορευόμενος ὁ προσκυνητὴς ἀκούει ἐν ὥραις ἰδίως χειμερίαις τὸν φοβερὸν τῶν κυμάτων θαλάσσης ἀγριαινομένης μυκηθμὸν, ἀγνοῶ οἷόν τι ῥῖγος προξενοῦντα· ἐν τοσούτῳ τὰ ποτάμια ἁπανταχοῦ συχνά. Ποτάμια ἢ ῥυάκια—ἀδιαφόρως λαμβάνω τὴν λέξιν—ἐνίοτε διολισθαίνοντα κάτωθεν ἐπικινδύνων βράχων, ὧν ἀπὸ τοῦ ὕψους εἰς τὰ κάτωθι προσβλέπων τις ζαλίζεται, ῥυάκια κρύπτοντα ὑπὸ δενδρύλλια καὶ θάμνους ἑαυτὰ ἀφίνουσι τεκμήριον τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν φλοΐσβον ἤρεμον καὶ γλυκύν, τέρποντα τὸν ἐρχόμενον ἀπὸ πόλεων, ὅπου ὠδεῖα φύσεως ἑτέρας, τὸ ἦθος ἀμβλύνοντα καὶ ζοφοῦντα τὸ πνεῦμα ὑποκαθιστῶσι τὸ ἐν Ἄθῳ. Οὕτως—ἀγνοῶ διατί—τοῦ ῥέοντος νεροῦ ὁ μορμυρισμὸς ἐφαίνετό μοι πάντοτε μυστικὴ προσευχὴ, οὐρανοδρόμος ὕμνος, ὃν ἐκπέμπει πληθὺς ἀψύχων δημιουργημάτων, τοῦ Δημιουργοῦ αὐτῶν ψάλλουσα τὰ θαυμάσια, αἰνοῦσα τοῦ Ἀδωναὶ τὸ μεγαλεῖον τὸ ἀκατάληπτον. Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ κελαδοῦντα πτηνὰ βαίνουσιν

16. *βορδονάριος*, ξενοφώνως, οἱ τὴν τῶν ἡμιόνων ἔχοντες ἐπιστασίαν, ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως bordo, *ἡμίονος*.

ἐναμίλλως τοῖς ἑπτάκις τῆς ἡμέρας αἰνοῦσι τὸν πλάστην αὐτῶν καὶ Σωτῆρα ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. Ζεύγη πολλὰ τούτων ἐν τοῖς δάσεσι διαιτώμενα, ζεύγη περιστερῶν ἡμέρων ἢ ἀγρίων, κοσσύφων, χελιδόνων, τρυγόνων καὶ ἄλλων στρουθίων ἀποτελοῦσι διαμαρτύρησιν οἷον εἰπεῖν ἐναντίον τῶν αὐστηρῶν καὶ παλαιγράπτων τοῦ Ἁγίου Ὄρους «τυπικῶν», τῶν μὴ ἐπιτρεπόντων διαμονὴν αὐτόσε θηλέων. Τῶν τυπικῶν τούτων παραβάτιδες ἐνίοτε φαίνονται καὶ δορκάδες, οὐχὶ κατὰ πλήθη διαιτώμεναι, ἀλώπεκες, θῶες καὶ λύκοι. Ἵνα μὴ μηκύνω τὸν λόγον περὶ τῶν ἐν Ἄθῳ διαιτωμένων ζώων ἤθελον ἐξενέγκει τὴν εὐχὴν ὅπως εὑρεθῇ τις ὁ μετὰ δόκιμον ἔρευναν συνταξων ἀθωικὴν ζωολογίαν, μιμούμενος τὸν δοκιμώτατον βοτανικὸν Θ. Ὀρφανίδην, τὴν ἀθωΐτιδα χλωρίδα, ὡς αὐτὸς ἐπληροφόρει με, σπουδάσαντα πρὸ εἰκοσαετίας.

Τὰ δάση ὡσαύτως ἡδύνουσι τὸν περιερχόμενον τὰς ἱερὰς μονάς. Προαιώνιοι καστανέαι, καλύπτουσι τὸν Ἄθω ξυλείαν ἄρθονον χορηγοῦσαι τοῖς οἰκοῦσιν αὐτὸν, καρυαὶ πολλαὶ, λεπτοκαρεῶν πλῆθος ἀναρίθμητον, καὶ καρποφόρων ἄλλων δένδρων εἴδη πλεῖστα, ὡς καὶ πάντα σχεδὸν τὰ παρ' ἡμῖν γνωστὰ ἐσπεριδοειδῆ· ἐλάται καὶ κυπάρισσοι, πλάτανοι ἐνίοτε, ταῦτα πάντα σχηματίζουσι μακρὰς ἢ μικρὰς σκιάδας, καὶ ὑπὸ ταύτας εὐφροσύνως πάντοτε περιπατεῖ ὁ ἀπὸ τῶν πόλεων εἰς τὸν Ἄθω μεταβαίνων περιοδευτὴς, συχνὰ διερχόμενος ὑπὸ βράχους ἢ πέτρας ἀπορρῶγας, φοβερόν τι χρῆμα. Οὕτως ὁ Ἄθως καθίσταται τόπος μελέτης ἅγιος, ἡσυχαστήριον θεοσκέπαστον καὶ ποιητικώτατον, μέρος προσφυέστατον εἰς τοὺς μετερχομένους τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφίαν· ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν τόπον θαυμασμὸς ἡμῶν βαίνει παράλληλος τῷ θαυμασμῷ εὐρωπαίων περιηγητῶν[17], καὶ νεωτέρων ἢ ἀρχαίων συγγρα-

17. βλέπε προχείρως Syrie, Palestine, Mont Athos par Eu-

φέων, οἵτινες εἰς τὰς καλλονὰς ταύτας τῆς φύσεως, τὴν γλυκύτητα τῆς ἀτμοσφαίρας, τὴν εὐκρασίαν τοῦ κλίματος ἀπέδιδον, φαίνεται, τῶν ἀρχαιοτάτων τοῦ Ἄθω κατοίκων τὴν ἀπίστευτον ἀλλὰ ποθητὴν ἡμῖν μακροβιότητα: ὁ Λουκιανὸς, ὁ Πομπόνιος, ὁ Αἰλιανὸς, ὁ Πλίνιος[18]. Ἀνάγνωτε τὸν Πέτρον Βελλόνιον οὐδὲν μέρος τοῦ κόσμου εὑρίσκοντα μᾶλλον ἁρμόδιον, μᾶλλον προσφυὲς εἰς κατοικίαν μοναχῶν[19]. Παραβάλετε δὲ τούτῳ τὸν ἄγγλον Fanshawe Tozer[20].

Ἀλλ' ἀνάγνωτε τοῦ κλεινοῦ τῆς Κερκύρας σεμνώματος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως τὰ περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους γραφόμενα, πρὸς Κυπριανὸν ἱεροδιάκονον. Ἔχομεν ἐκδεδομένην τὴν ἐπιστολήν, ἐξ αὐτῆς δὲ στίχοι τινὲς εὐαρέστως ἀναγινώσκονται· τοὐλάχιστον ὁ τὰς γραμμὰς ταύτας χαράττων καὶ τὰς ἰδίας ἐντυπώσεις ἐκτυπῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου, μετ' εὐλαβείας τίθησι τὸ τεμάχιον τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸ τέλος τοῦ παραγράφου τούτου[21]. «Μυρία καλὰ πλουτεῖ ὁ ἡμέτερος οὗτοσὶ λόφος—ὁ λόγος περὶ τοῦ λόφου, ἐν ᾧ

gène Melchior de Vogüé, ἔκδ. δ', Paris 1878, σελ. 269—La Dalmatie, les Iles Ioniennes, Athènes, et le Mont Athos par Stanislas de Nolhac Paris 1882, σελ. 232—L'Athos Notes d'une excursion à la presqu'île par l'abbé Alexandre Stanislas Neyrat Paris 1880, σελ. 14, 34—Mont Athos par Victor Laglois Paris 1867, σελ. 4.

18. Λουκιανοῦ μακρόβ. 5—Αἰλιανοῦ ποικ. ἱστ. θ', 10—Πομπόνιος Μέλας δ' 2—Πλίνιος φυσ. ἱστ. ὀ', 17, ζ', 2.

19. Observations des plusieurs singularités trouvées en Grèce 41, παρὰ Langlois.

20. Fanshawe Tozer: Researches in the highlands of Turkey παρὰ Stanislas de Nolhac: Dalmatie κτλ. σελ. 217.

21. Νικολάου Λογγίδου: Παράλληλον φιλοσοφίας καὶ χριστιανισμοῦ, ἀθεϊσμοῦ καὶ δεισιδαιμονίας κτλ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1830 σελ. 88. Ἡ τοῦ Βουλγάρεως ἐπιστολὴ ἐκτείνεται ἐν σελίσιν 80—91.

τὸ κτίριον ἵδρυτο τῆς Ἀθωνιάδος ἀκαδημίας, ἔξω τοῦ Βατοπεδίου, ἐρειπιούμενον ἤδη—τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς οὐδεὶς λόγος παραστῆσαι δυνήσεται. Ἐδῶ καὶ ὕδατα καλλίῤῥοα, καὶ ἀὴρ εὐκραέστατος, καὶ αὖρα ποντιάς, τὸ περιέχον ἡμᾶς καταψύχουσα· ἄλση τε συνηρεφῆ καὶ κατάσκια πανταχόθι, καὶ χλόη ἀειθαλής, τὴν ὅρασιν κατατέρπουσα· φυτῶν δὲ εἴδη παντοῖα· ἐλαῖαι, ἄμπελοι, δάφναι, μυρσίναι. Σιγῶ τἄλλα, τὰ μὲν εἰς τροφήν, τὰ δὲ εἰς τρυφήν, γῆς ὑγιαινούσης βλαστήματα· καὶ πτηνῶν στίφη καλλικελάδων, ἐν οἷς πολλὴ ἡ ἀηδῶν καὶ ὁ κόσσυφος, καὶ ἡ χελιδών, ταῖς φωναῖς τῶν τῇδε κακεῖσε περιόντων, καὶ ἐπ'ἀδείας μελετώντων μουσοτρόφων τούτων νεανίσκων συναμιλλώμενα. Λιμενίσκος ὑπὸ τὸν λόφον μικρὸς ἐν μέρει, καὶ ἑτέρωθεν ἄκρα προβλῆτις· καὶ ἰχθῦες ἐντεῦθεν τοὺς καταβῆναι καὶ ἀγρεῦσαι μὴ ὀκνήσαντας [δεξιοῦντες][22] καὶ δεξιούμενοι· θάλασσά τε ὑπεστρωμένη κυκλόθεν, νῦν μὲν γαληνιῶσα καὶ κρυσταλλίζουσα· νῦν δ'ὑποφρίσσουσα καὶ πρὸς τὸ οὖλον ὑποτραχυνομένη· νῦν δ'ἐπαφρίζουσα καὶ ἐκ μυχῶν αὐτῶν ταρασσομένη ἄλλοτε ἄλλως ποικίλον παρίσταται θέαμα. Ὅλα καλά, ὅλα γλυκυθυμίας οὐκ ἔχω εἰπεῖν ὅσης πρόξενα». Πορφύριος δὲ ὁ Νικαίας μὲν εἶτα μητροπολίτης, πρωτοῦ δὲ τῆς ἐπὶ τῆς νησίδος τῆς πρὸ τῆς Σωζουπόλεως μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου ἡγούμενος, καίπερ εὐχόμενος εἶναι ποιητής, πεζότατος παρὰ τὸ λύδιον ἅρμα τοῦ Γρηγορᾶ, τοῦ Βουλγάρεως, τοῦ Συμεὼν Καβάσιλα[23] τρέχει, προτρεπόμενος ἡμᾶς ἐν

22. Ἡ διόρθωσίς ἐστι τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Λαγάδου, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπιστολῇ γραφομένου ἀξιῶντες.

23. Καβάσιλα ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μ. λογοθέτην Ἰάκκα ἐν *Ἐκκλ. ἀληθείᾳ*· τόμ. Δ', σελ. 479· «πλουτοῦσι τὰ κείλεα παραδείσους, πηγὰς, ἄλση παντοῖα εὐτυχοῦντα φυτῶν, ἀέρας εὐκράτους· τοὺς μὲν ἐκ τῆς θαλάσσης, τοὺς δὲ ἐκ τοῦ ὄρους, ὡς ἡδὺ πνέοντας· ἕδουσι δὲ παρὰ

ἔαρι 'να μεταβῶμεν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπως θαυμάσωμεν τὰς καλλονὰς τῆς χερσονήσου ταύτης[24].

Τάττω μετ'αὐτοὺς Καισάριον τὸν Δαπόντε, ὅστις ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ τοῦ «Κήπου χαρίτων» ἀδολέσχως ἐγκωμιάζει τὸ Ἅγιον Ὄρος, τοῦ δ'ἐν αὐτῷ μοναστικοῦ βίου πιστὴν καὶ λίαν ἀρελῶς γεγραμμένην εἰκόνα δίδωσι, περιγράφων τὸν μονήρη βίον, ὃν ἐν τῷ νησιδίῳ Ἱπέρι διῆγε, πρὶν μεταβῇ εἰς τὴν ἱερὰν Μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου[25]. Ἔξοχα δὲ πάντων ὕμνησε τὸν Ἄθω ὁ δοκιμώτατος τοῦ «Ὁδοιπόρου» ποιητὴς Παναγιώτης Σοῦτσος ἐν τοῖς ὀλίγοις τούτοις στίχοις:

τὰς πηγὰς καὶ τὰ ἄλση διάφορα τῶν ᾀδόντων πτηνῶν θαυμασίως, τέρψιν ὅσην τοῖς ἀκούουσι παρεχόμενα» κτλ.

24. βλ. Προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους Ἄθωνος· συγγραφὲν παρὰ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ κτλ. Ὑπ'ὄψιν ἔχω τὴν ἔκδοσιν τοῦ σεβαστοῦ φίλου Ἰωάννου Βελούδου, ἐφόρου τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης. Ἐνετίησι· 1857, σελ. κα'·

πλὴν τοῦτο ἔχε κατὰ νοῦν· κάμε μὲ κάθε τρόπον
τὸν μάϊον νὰ εὑρεθῇς εἰς τὸν ῥηθέντα τόπον·
νὰ ἔχῃς πάντα κατὰ νοῦν τὴν Λαύραν νὰ ζητήσῃς κτλ.

παράβαλε καὶ τοὺς ἑλληνοὺς στίχους Μακαρίου τοῦ Τριγώνη·

διὰ νὰ κοπιάσησε νὰ ἔλθῆτε εἰς τὸν τόπον,
ὅποῦ ἐπεριέγραψα μὲ ἅμετρόν μου κόπον·
νὰ ἰδῆτε, νὰ θαυμάσητε, πολλὰ νὰ εὐφρανθῆτε,
καὶ 'ς ἄλλους ὡς ἀληθινὰ νὰ τὰ διηγηθῆτε.
Καὶ ἂν ἀποφασίσετε πλέον γιὰ νὰ ἔλθῆτε,
τὸν μῆνα τὸν ἰούνιον στὴν Λαύραν νὰ βρεθῆτε.

βλ. Προσκυνητήριον τῆς βασιλικῆς Μονῆς κτλ. Λαύρας, ὑπὸ Μακαρίου Τριγώνη. Ἐνετίησι, 1772, σελ. ια'.

25. Δαπόντε Κῆπος Χαρίτων ἐν Γ' τόμῳ τῆς ὑπὸ Émile Legrand ἐκδιδομένης Bibliothèque Grecque Vulgaire· Paris, 1881. Ἐγκώμιον ἐρημίας καὶ μοναχικῆς διαγωγῆς ἐν σελίσι 54—58 καὶ κεφάλαιον Ις' περὶ τοῦ Ἁγίου ὄρους καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐν σελίσι 178—191 (στίχοι 418).

Κρυσταλλωμένε Ἄθωνα· μὲ θάμβος σὲ κυττάζω.
Διὰ τὸ γιγαντῶδές σου ἀνάστημα θαυμάζω.
Εἰς τὰ ἐνδόμυχα τῆς γῆς τὰς ῥίζας σου ἁπλώνεις,
καὶ μὲ τὰ μαῦρα τάρταρα τὸν οὐρανὸν ἑνώνεις.
Διάδημα· ἀδαμάντινον τὴν κορυφήν σου στέφει·
τὰ ὄρη σου εἶναι ἡ ζώνη σου, ἡ κόμη σου τὰ νέφη·
ἡ ἀστραπὴ τὸ βλέμμα σου· ὁ χείμαρρος φωνή σου·
καὶ ὁ ἀνεμοστρόβιλος ἡ βρονταρὰ πνοή σου.
Καθὼς ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τῆς πλάσεως, ἀρχαῖος,
σὺ πρῶτος ἔλαβες ζωήν, καὶ θέλεις τελευταῖος
προσφέρει τὸν αὐχένα σου εἰς τὸν σφαγέα χρόνον·
νὰ ῥέῃ βλέπεις ὑπὸ σὲ ἡ κόνις τῶν αἰώνων.
Κατακλυσμὸς δὲν ἔλουσε ποτὲ τὸ μέτωπόν σου.
Ἀσπάζεται ἡ θάλασσα τὰς ἄκρας τῶν ποδῶν σου.

Διὰ πάσας ταύτας τὰς καλλονάς, ἐλλείψεις τινές, ἃς ἤθελε παρατηρήσει τις μωμοσκοπῶν παραβλέπονται. Ἄλλως δέ, ἡ μὲν τροφὴ χάρις εἰς τοὺς ἰχθῦς, ὧν ἁλιεύονται τοσαῦτα εἴδη, εἰς τὸ ἄδολον καὶ ῥωστικὸν προϊὸν τῶν ἀπειροπληθῶν ἐν Ἄθῳ ἀμπέλων, τὸν γλυκὺν ἄρτον, ὃν αἱ πόλεις οὐδέποτε, νομίζω, βλέπουσιν, ὑπάρχει καὶ ὑγιὴς καὶ ῥωστικωτάτη, ἡ δὲ μετὰ μονοτόνου πληθυσμοῦ συναναστροφὴ οὐδέποτε δύναται ἵνα καταστήσῃ τὸν αὐτόσε βίον ἀνυπόφορον εἰς τοὺς τὰς ἐν ταῖς πόλεσιν ἐφεσπερίδας καὶ τὰς διασκεδάσεις ἐπὶ μικρὸν καταλείποντας καὶ μεταβαίνοντας πρὸς σπουδὴν εἰς τὰ σπουδαστήρια ταῦτα τῆς ἐν Θεῷ φιλοσοφίας. Ὁ τοιοῦτος, ζητῶν γυναικείαν ἐνδυμασίαν πρέπει ἵν' ἀρκεσθῇ βλέπων αὐτὴν εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν ναῶν, εἰς τὰς ἁγιογραφίας, αἵτινες παριστῶσι τὰς προφήτιδας, τὰς ὁσίας, τὰς παρθενομάρτυρας, ἢ παρηγορούμενος ὅτι τὸ ῥᾶσον ἐπέχει μέσον τόπον μεταξὺ τῆς ἀνδρώας καὶ τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας. Ὁ προσκυνητής, ἐὰν ἐπιτρέψῃ μοι τὴν παλιλλογίαν, βλέπει οὕτω τὴν μὲν ἀνδρικὴν ἐνδυμασίαν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ζῶσαν, ζωγραφουμένην δὲ τὴν γυναικείαν.

ζ

Κοινὴν μητέρα—μητροπάρθενον κλέος, κατὰ τὸν μελῳδὸν—καὶ προστάτιδα πάντων τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀσκουμένων εὑρίσκομεν τὴν Θεοτόκον· καὶ τὸν Ἄθω ἀνατεθειμένον εἰς τὴν προστασίαν αὐτῆς, οὐδεμιᾶς δ' ἄλλης γυναικὸς, κἂν αὕτη ἔτυχε τὸ βασιλικὸν διάδημα καὶ τὴν πορφύραν κατακαλλύνασα ταῖς ἀρεταῖς. Παράδοσίς τις σώζει ὅτι αὐτὴ ἡ Θεομήτωρ ἐπεσκέψατο τὸν Ἄθω ἀπόστολος αὐτὴ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ αὐτῆς γενομένη. Γράφει Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἐν τῷ βίῳ Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία φανεῖσα εἰς τὸν ὅσιον τοῦτον ἐβεβαίωσεν αὐτὸν περὶ τῆς προστασίας, ἣν παρέσχεν εἰς τοὺς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναζόντας· «τοῦτο τῆς γῆς ἁπάσης ἀπολεξαμένη—εἶπε—τῷ μοναχικῷ πρέπον κατηγώγιον προσκληρῶσαι διέγνων ἔγωγε· καὶ ἅγιον τοὐντεῦθεν κληθήσεται· καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ δὲ... προπολεμήσω διὰ βίου παντός· καὶ πάντως ἔσομαι τούτοις ἄμαχος σύμμαχος, τῶν πρακτέων ὑφηγητὴς, τῶν μὴ πρακτέων ἐρμηνευτής»[26]. Ἑτέρα παράδοσις σώζει ὅτι οὐδ' εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοκράτειραν Πλακιδίαν, τὴν θυγατέρα Θεοδοσίου τοῦ Α', ἐπετράπη θεόθεν ἡ εἴσοδος ἐν τῷ ναῷ τῆς Μονῆς τοῦ Βατοπεδίου, ἣν ἔκτισεν, ὡς ἡ παράδοσις ἡ τοπικὴ θέλει, ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἀρκάδιος, φωνὴ δ' ἐξ ἀοράτου προϊοῦσα στόματος ἐκώλυσεν αὐτῇ τὴν εἴσοδον[27]. Βέβαιόν ἐστιν ὅτι κατὰ τὰ τέλη, ὡς φαίνεται, τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐπάτησαν ἄθλιαι γυναῖκες βλάχαι τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἀλλ' ἐξεδιώχθησαν ἐκεῖθεν, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἀλληλογραφίας τοῦ αὐτοκρά-

26. Νικοδήμου Ἁγιορείτου Ἀκολουθία ἑπτατική, σελ. 60. βλ. τὸν βίον ἐν τοῖς συγγράμμασι Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ· Migne Patrologiae τόμ. PN', στήλη 1006.

27. Κομνηνοῦ Προσκυνητάριον Ἁγίου ὄρους· ἐκδ. Βελούδου, σ. 28.

τορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ πρὸς τὸν πατριάρχην Νικόλαον Γραμματικόν. Ἔκτοτε γυνὴ οὐδέποτ' ἄνευ ἀνάγκης μεγίστης ἐγένετο δεκτὴ ἐν Ἄθῳ, οὐδέποτε δὲ Μονή τις ἐπέτρεψεν αὐτῇ τὴν ἐν αὐτῇ εἰσαγωγήν· οὐχὶ ὅμως σπανίως, γυναῖκες ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἢ καὶ ὁμογενεῖς, παραπλέουσαι τὸν Ἄθω, ἀποβᾶσαι εἰς τὴν ξηρὰν ἠρκέσθησαν ἵνα θεραπεύσωσι τὴν περιέργειαν αὐτῶν ψαύουσαι δενδρύλλια καὶ θάμνους, ἢ θαυμάζουσαι ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἐρημότητα καὶ τὸν ἐπιβλητικὸν ὄγκον τῶν ἱερῶν οἰκοδομημάτων. Διότι πολλαὶ διαταξεις τηρηθεῖσαι ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἃς ἐσεβάσθησαν ὡσαύτως καὶ πάντες οἱ τοῦ Πορθητοῦ διάδοχοι, κωλύουσι τὴν ἐπὶ τοῦ Ἄθω διαμονὴν παντὸς θήλεος ἐμψύχου, λογικοῦ ἢ ἀλόγου, ἡμέρου καὶ τιθασσευομένου· παρὰ τοῖς ἀγρίοις οὐδὲν τυπικόν ἐστι σεβαστόν. Νοεῖται ὅμως ὅτι ἐν περιστάσεσι κινδύνων καὶ συμφορῶν ἐκ πολέμων προερχομένων, αἱ τοῦ Ἄθω μοναὶ ἐχορήγησαν στέγην εἰς παιδία καὶ γυναῖκας, ἀλλὰ τοῦ κινδύνου παρερχομένου τὸ Ἅγιον Ὄρος ἔμενε καὶ πάλιν γεραρὸν, σεβόμενον καὶ τηροῦν ἀκριβῶς τὰ περὶ τούτου τυπικά, οὕτω δ' ἐπὶ μᾶλλον ἐπεβάλλετο εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν σωθέντων, καὶ εἰς τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀμερολήπτων καὶ εὐμνημόνων χρονογράφων.

Αἱ διατάξεις αὐταί εἰσι λογικώτατοι. «Τόπος προωρισμένος εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐγκράτειαν—γράφει ὁ καθηγητὴς Κ. Φρεαρίτης[28]—εἰς τὴν ῥιζικὴν ἀπόσβεσιν τῶν παθῶν, εἰς τὴν παντελῆ ἀταραξίαν καὶ γαλήνην τῆς ψυχῆς δὲν δύναται νὰ φέρῃ ἀναμίξ γυναῖκας καὶ ἄνδρας. «Σκέπτησον (λέγει ὁ μέγας Βασίλειος) τί περὶ τούτου φησὶν ἡ σοφία· ἀποθέσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; ἢ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς, τοὺς δὲ

28. Περίπλους Μακεδονίας καὶ ἐλάσσονος Ἀσίας· *Πανδώρας* τόμ. ΙΕ', σελ. 168.

πόδας οὐ κατακαύσει; Εἰ δέ τις λέγων ἐκ τοῦ γυναιξὶ συντυγχάνειν, συνδιαιτᾶσθαί τε ἐπὶ πλέον μὴ παραβλάπτεσθαι, οὗτος ἢ οὐ μετέσχηκε τῆς τοῦ ἄρρενος φύσεως, καὶ ἔστι τι κτίσμα παραδοξότατον ἐν μεταιχμίῳ τῆς φύσεως ἑκατέρας ἐστὼς, ἢ εἰ μετέσχε βαπτιζόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν οὐκ αἰσθάνεται»[29].

Ἐντεῦθεν αὐστηρότατοι διατάξεις ἐκώλυσαν τὴν ἐν ταῖς ἱεραῖς Μοναῖς καὶ ἐν γένει τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εἰσαγωγὴν ἀγενείων παιδῶν, ἐπειδὴ δ' αἱ διατάξεις ἐπανελαμβάνοντο, δύναταί τις ἵνα εἰκάσῃ ὅτι τὰ περὶ τούτου τεθεσπισμένα παρεβιάζοντο μετὰ κουφότητος. Ἐν τῷ ἐπὶ Τζιμισκῇ τυπικῷ διετάχθησαν αἱ μοναὶ «τοὺς νεωτέρους καὶ ἀγενείους καὶ εὐνούχους ἕνεκεν κουρᾶς τῷ Ὄρει προσφοιτῶντας παντελῶς μὴ παραδέχεσθαι», ἐπὶ ποινῇ παντελοῦς ἐκδιώξεως ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους παντὸς παραβάντου τῶν διατεταγμένων. Ἐν πολλαῖς δὲ βιογραφίαις ὁσίων ἀνδρῶν ἐν ἀσκήσει λαμψάντων εὑρίσκομεν ὅτι ἐφήβους αὐτοὺς προσελθόντας εἰς ἁγιορειτικὰς μονὰς ἠναγκάσθησαν οἱ ἡγούμενοι ἵν' ἀποπέμψωσιν ὡς μήπω γενειάζοντας περὶ τὸ στόμα καὶ τοὺς κροτάφους, κατὰ τὴν λέξιν τοῦ παλαιοῦ βουκολικοῦ. Τὰς αὐστηρὰς ταύτας διατάξεις καὶ σήμερον ἔτι ῥίπτουσιν εἰς ἀχρηστίαν οἱ νομίζοντες ὅτι ἀπὸ βρέφους πρέπει ἵνα καταρτίζωσι τὸν λευίτην τῆς χάριτος ἁγνὸν, ἄκακον, ἄμωμον, ἀμίαντον. Ἀγνοῶ πόσοι τάγματῶν ζώντων ἐν ταῖς πόλεσιν ἀγνοοῦμεν τὰ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα, οὐδὲ δύναμαι ἵνα πιστεύσω ὅτι ἁγιώτατος, ἐναρετώτατος κατὰ τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς ἐννοίας, ἔσται ὁ ἀπὸ δεκαπενταετοῦς καὶ ὁ ἀπὸ δεκαετοῦς ἡλικίας — χρεῖσται ἡμῶν Κύριε! — καταταττόμενος εἰς τὴν ἀδελφότητα μονῆς οἱασδήποτε. Οἱ τὰ τυπικὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους συντάξαντες, οἱ τὰ τυ-

29. Βασιλείου ἀσκητ. διατάξεις, γ'.

πικὰ κυρώσαντες ἐγίνωσκον κάλλιον ἐνὸς Ἰωάννου ἢ Δημητρίου μοναχοῦ τίς ἡ προσφορωτέρα ἡλικία πρὸς ἐγκατάταξιν ἐν ταῖς μοναῖς τῶν προσερχομένων· εἰ δ' ἦν ὠφέλιμον καὶ λυσιτελὲς τὸ ἐναντίον, ἤθελον διατυπώσει τοῦτο. Εἴπερ ἐν τοῖς προσερχομένοις ὅπως μονάσωσιν ἀνεκαλύπτομεν εὐνούχους ἐκ προαιρέσεως, πολὺ καὶ τοῦτο· διότι ἐκ γενετῆς οὐδένα βεβαίως εὑρίσκομεν· ἀλλ' ἐκ βίας τοιούτους, ἐκ παίδων ἡλικίας ἀποσπωμένους τοῦ κόσμου, οὗ πρέπει 'να μάθωσιν, ἐκ δ' ἐπιγνώσεως 'να νοήσωσι τοὺς ποικίλους τοῦ βίου περισπασμούς, καὶ τὰς ἑκάστοτε συγκυρούσας ἀνάγκας, ῥιπτομένους μακρὰν τῆς κοινωνίας, ἣν ὁλοτελῶς ἠγνόησαν, τοὺς τοιούτους εἰς οὐδὲν νομίζομεν εἶτα χρησίμους. Ἂν ὁ ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ μετεγκλιματιζόμενος εἰς τὸν ἱερὸν Ἄθω, ὁ ζήσας ἐκεῖ δεκαετίαν καὶ κτησάμενος οὕτω πάσας τὰς ἀρετάς, δι' ὧν ἤθελεν ἀναδειχθῇ καὶ τοῦ Καυσοκαλυβίτου Μαξίμου καὶ τοῦ Μυροβλύτου Σίμωνος ἀγιώτερος, προσέλθῃ ἐν ἡλικίᾳ νεανικῇ, μείραξ γενόμενος, εἰς πόλιν τινά, δι' ὑποθέσεις ἐννοεῖται τῆς μονῆς ἢ τοῦ κελλίου αὐτοῦ, ἐὰν δὲ καὶ μόνον ἀκούσῃ χωρὶς ἐγγύθεν 'να πλησιάσῃ τὰς ἠδὺ λαλαγούσας τοῦ βίου Σειρῆνας, ἄγνωστον ἂν δυνηθῇ 'να μιμηθῇ τὴν φρόνησιν τοῦ Ὀδυσσέως. Ἡ ἀκριβὴς τῶν τυπικῶν τήρησις σώζει. Οἱ δὲ μὴ δεχθέντες ἐν ταῖς ἰδίαις μοναῖς ἐν Ἄθῳ τοὺς ἐν ἀσκήσει ἄλλου ἢ ἐκεῖ διακριθέντας ἀκολούθως, τὸν ὅσιον Διονύσιον λ. χ. ἢ τὸν ἐν Μετεώρῳ Ἀθανάσιον[30] καὶ ἄλλους,

30. ὁ Διονύσιος, ἀκόμη μικρὸν μειράκιον, ἐπόθει καὶ αὐτὸς νὰ γένῃ καλόγηρος· καὶ ἀκούσας περὶ τοῦ ἁγίου Ὄρους ἤθέλησε νὰ ὑπάγῃ νὰ λάβῃ ἐκεῖ τὸ ἅγιον σχῆμα, ὅπου ἦσαν πολλοὶ ἁγιασμένοι. *Ἀκούσας δὲ ὅτι ἦτον νόμος καὶ ὅρος συνοδικὸς νὰ μὴ δεχθοῦσιν ἐκεῖ εἰδεμοσῶς παιδίον ἀγένειον, καὶ ὅτις παρίδῃ ταύτην τὴν ἐντολὴν νὰ εἶναι ἀφωρισμένος καὶ ἀσυγχώρητος·* κτλ. Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου τοῦ κτίτορος τῆς σεβασμίας Μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ἄθω· ἐν «Νέῳ

παρεσκεύασαν, οὕτω πράξαντες, ὁσιωτάτους μοναχοὺς, εἰς θεραπείαν κοινωνικῶν ἀναγκῶν ἐξ ἐπιγνώσεως ἐργασθέντας καὶ εἰς ἰατρείαν ἠθικῶν παθῶν ἀποτελεσματικῶς συνδραμόντας ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἧς διαπαντὸς ἀπομακρυνόμενος χωρίζεται ὁ γινόμενος δεκτὸς ὡς μοναχὸς κελλίου ἢ σκήτης ἀπὸ δεκαετοῦς ἡλικίας καὶ ἐκεῖ καταβιῶν ἄχρι γήρως. Ὁ τοιοῦτος, ὁ ἀπεκδεχόμενος 'να σπουδάσῃ τὸν κόσμον ἐκ τῶν διδασκαλιῶν, ὅσας συνερόρησεν ὁ Ἁγάπιος Λάνδος ἐν τῇ «Ἁμαρτωλῶν Σωτηρίᾳ», κτίζει καρδίαν λιθίνην καὶ διάνοιαν ἀμβλεῖαν, ἀμβλωθρίδιον ἄξιον 'να ῥιφθῇ εἰς τοὺς Ἀποθέτας.

Ἡ ἀκριβὴς τῶν τυπικῶν τήρησις σώζει αὐτὴ καὶ μόνη, ἀντὶ πάσης νεωτεριζούσης ἔστω καὶ αὐστηροτάτης διατάξεως, ἀντὶ παντὸς ἔστω καὶ σοφωτάτου κανονισμοῦ, ἐξ οὗ φόβον ἤθελεν αἰσθανθῇ ὁ συνετὸς ἁγιορείτης μήπως ἐπέλθῃ καταστροφὴ τοῦ καλῶς ἐγηγερμένου οἰκοδομήματος πρὸ τῆς ἱδρύσεως ἑτέρου, ἀγνώστου διαρκείας, ἀμφιβόλου κύρους. Τηρουμένων αὐστηρῶς πασῶν τῶν τυπικῶν καὶ τῶν ἀσκητικῶν διατάξεων, ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχικὴ πολιτεία διατελέσει ἔχουσα καὶ παρὸν καὶ μέλλον· ἐνῷ διὰ συντάξεως νέων διατάξεων, αἵτινες ἀμφίβολον ἂν ἦ δυνα-

Παραδείσῳ Ἁγαπίου Λάνδου § γ'· «ἔρθασεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, (ὁ Ἀθανάσιος) καὶ ἐκεῖ συνομιλῶντας μὲ τινὰς πατέρας καὶ ζητῶντας εὐχὴν καὶ εὐλογίαν, εὐλογήθη μὲν ἀπὸ ἐκείνους, ἀμὴ νὰ ἀπομείνῃ εἰς τὸν τόπον δὲν ἐσυγχωρήθη διὰ τὸ πολλὰ νέον τῆς ἡλικίας του καὶ ἀγένειον·. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν Μετεώρῳ ἀσκήσαντος· παρὰ τοῦ λογιωτάτου κυρίου Ἰουστίνου τοῦ Δεκαβίου· νῦν δὲ τύποις ἐκδοθεῖσα διὰ δαπάνης τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος κὺρ Δημάκη κλπ. Ἐνετίῃσι· 1788 σελ. 31. Καλῶς ποιοῦντες οἱ βῶσσοι τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀποστέλλουσιν εἰς τὸ μακρὰν αὐτῆς κείμενον μετόχιον τῆς Χρωμιτίσσης τοὺς προσερχομένους νεανίας, οὓς εἰς ἡλικίαν φθάσαντας εἰσάγουσιν ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ. Ἴδε καὶ σελ. 109 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

τὸν ἵνα μένωσι σεβασταὶ καὶ τηρούμεναι πάντοτε παρὰ παντὸς ἀγογγύστως καὶ μηδαμῶς παρερμηνευόμεναι, ἡ ἁγιορειτικὴ πολιτεία τρέχει, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸν κίνδυνον, ἵνα ἔχῃ τὸ μὲν παρελθὸν λησμονημένον, τὸ δὲ μέλλον ἀβέβαιον, καὶ τὸ παρόν, ὡσεὶ δευτέρας τινὸς δημιουργίας χάος, ἀόρατον καὶ ἀκατασκεύαστον.

8

Ὡς ἔχει σήμερον, ὡς εἶχε δηλαδὴ καὶ προτοῦ, ὁ Ἄθως, ὡς ἐν τῷ παρελθόντι οὕτω καὶ ἐν τῷ παρόντι, διατελεῖ ὢν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ἀναπαράστασις τοῦ μοναχικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων, εἰ μὴ καθόλου τοῦ βυζαντινοῦ αἰῶνος ἀναπαράστασις. Ὁ ἀναγινώσκων τοὺς βίους καὶ τὰς πολιτείας διασήμων μοναχῶν, ὁ μελετῶν τοὺς βίους καὶ ἃς κατέλιπον ἡμῖν διατάξεις οἱ συστήματα πολυαρίθμου μοναχικῆς ἀδελφότητος ἱδρύσαντες, ἐπισκεπτόμενος ἑτέρας ἐν τῇ Ἀνατολῇ μονὰς καὶ μεταβαίνων ἀκολούθως εἰς Ἅγιον Ὄρος εὑρίσκει ἑαυτὸν αἴρνης ἐν μέσῳ μεσαίωνι, ἐντὸς τοῦ ἀρχαΐζοντος μοναχικοῦ τούτου πληθυσμοῦ, καὶ πιστεύει ὅτι σπουδάζει ἐν αὐτῷ, ἂν ἐπιτρέπηταί μοι ἵνα εἴπω, τὰ ἀσκητήρια τῆς Νητρίας καὶ τῶν Ταβεννῶν, βλέπει ζώσας τὰς χαλκογράφους διατάξεις, ἃς εἰς τὸν ὅσιον Παχώμιον ἔδωκεν ὁ ἄγγελος, βλέπει ζῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις καὶ πιστότατα τηρούμενον τὸ βυζαντινὸν ἐκκλησιαστικὸν τυπικόν, βλέπει τὰς ἱερὰς μονὰς ὁμοιαζούσας μεσαιωνικοῖς φρουρίοις, τοὺς καθολικοὺς — ὡς ἠθέλομεν εἰπεῖ κοσμικώτερον καθεδρικοὺς — ναοὺς διασώζοντας τὸ βυζαντινὸν σχέδιον. Ἡ ἔκπληξις τοῦ προσκυνητοῦ ἄρχεται ἀπ' αὐτῆς τῆς εἰσόδου, ἣν καὶ αὐταὶ αἱ ἐπισημότεραι μοναὶ ἔχουσι χαμηλήν, περιελισσομένην, σκοτεινήν, οἷον εἰπεῖν μυστικήν· ὁ κατὰ πρῶτον ἐπισκεπτόμενος τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου ξένος, εἰσαγόμενος διὰ τῆς εἰσόδου αὐτῆς ἐν

τῇ περιοχῇ τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καταλειπόμενος ἄνευ ὁδηγοῦ, μετὰ δυσκολίας ἤθελεν ἀνευρεῖ τὴν εἴσοδον, δι' ἧς εἰσῆλθε. Μόνον τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου ἡ εἴσοδος καὶ τὰ προπύλαιά εἰσί πως κοσμικῶς διεσκευασμένα, κοσμικώτατα δὲ τὰ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων· ἐνῷ τῆς μὲν Σίμωνος Πέτρας ἔχει τι ἀγριωπόν, τὶ μεσαιωνικόν, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρους ὄψις, μονῶν δέ τινων μὴ καινισθεισῶν ἔτι, ὡς λ. χ. τοῦ Κουτλουμουσίου, τοῦ Παντοκράτορος, τοῦ Σταυρονικήτα ἡ εἴσοδος οὐδὲν ἀσύνηθες ἔχει, πάντοτε ὅμως ἀκατέργαστόν τι, ἀπεριποίητον, ἴσως ἄκομψον. Ἡδύνουσι τὴν ὄψιν τοῦ φιλοκάλου περιηγητοῦ τῶν ἡγιασμένων τούτων τόπων αἱ ζωγραφίαι, δι' ὧν ὁ ἐσφιγμενίτης μοναχὸς εἶτα δ' ἡγούμενος Λουκᾶς ἐκόσμησε τὰ προπύλαια τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου, καίτοι εἰς τὸ παράστημα τῶν ζωγραφουμένων βασιλέων τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἔδωκέ τι γιγάντιον, ὑπεράνθρωπόν τι.

Ἐνῷ αἱ τοποθεσίαι, ἐφ' ὧν εἰσιν ᾠκοδομημένα τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω καὶ συνωκισμέναι αἱ σκῆται ἔχουσι τὸ γραφικόν, οἱ ἀνεγείραντες ἐκεῖνα καὶ συνοικίσαντες ταύτας ἐγίνωσκον, ὡς καὶ γινώσκουσιν ἔτι, ἵνα συνδυάζωσι φιλοκάλως καὶ κινοῦντες τὴν ἔκπληξιν τοῦ περιηγητοῦ, τὸ σχῆμα καὶ τὸ μῆκος: καὶ τῶν κελλίων καὶ τῶν ναῶν, καὶ τῶν θόλων αὐτῶν καὶ τῶν ὀροφῶν τῶν παρεκκλησίων, καὶ τῶν κελλίων καὶ τῶν ἐξωστῶν καὶ τῶν κωδωνοστασίων καὶ τῶν ὑψηλῶν πύργων· διότι ἕνα τοὐλάχιστον ἔχει ἑκάστη μονή, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτάτου πατώματος φέροντα μικρὸν ναΐσκον, τὰ δὲ κάτω πατώματα παρέχοντα τοῖς μοναχοῖς εἰς διαφόρους χρήσεις, ὧν ἡ ἐθνικωτέρα καὶ ἁγιωτέρα ἀνευρίσκεται παρὰ τοῖς μοναχοῖς καὶ προεστῶσι τῶν μονῶν Βατοπεδίου, Κουτλουμουσίου καὶ Παντοκράτορος, ἂν ἀκριβῶς μιμνήσκωμαι· αἱ μοναὶ αὗται καθιέρωσαν τοὺς πύργους εἰς διαφύλαξιν τῶν βιβλίων αὐτῶν, ἐντύπων καὶ χειρογράφων, καὶ εὐχῆς ἔργον ἤθελον πρά-

ξει καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ μοναὶ εἰ ἐμιμοῦντο ταύτας καὶ πρότερον, ἐν τῷ παρελθόντι δηλονοῦν, καὶ νῦν ὅτε καιρὸν ἔχομεν ἔτι.

Περίεργον ὅτι καὶ ἡ τοποθεσία αὐτὴ συνδυάζεται μετὰ τῆς ὅλης γραφικῆς τοῦ οἰκοδομήματος, οὐδ' ἠδύνατο βέβαια 'να δοθῇ σχῆμα ὁμαλὸν εἰς κτίριον οἱασδήποτε μονῆς, ἥτις ἐγείρεται ἐπὶ χώρου, μὴ συγχωροῦντος μηδὲ τριγώνου, μηδὲ τετραπλεύρου, μηδὲ τραπεζίου σχῆμα εἰς τὸ ἀνεγειρόμενον οἰκοδόμημα· καὶ ἀφ' ἑτέρου: λ.χ. ὁ βράχος ὁ τρομάζων τὰς ὄψεις, ἐφ' οὗ ἐγείρεται τῆς Σίμωνος Πέτρας ἡ μονὴ ἀπήτει 'να ἐγερθῇ ἐπ' αὐτοῦ οἷον ὁρᾶται τὸ παράδοξον ἐκεῖνο τῆς ἁγιορειτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς προϊόν, ὅπερ ἀγρίου πτηνοῦ φωλεᾷ προσομοιάζον, νομίζει τις ὅτι ἐκολλήθη ἐπὶ τοῦ μεγάλου βράχου, πρὸς τὸν σκοπὸν 'ν' ἀποκόψῃ πᾶσαν σχέσιν τῶν ἐν αὐτῷ μοναζόντων μετὰ τῆς γῆς, 'να μετεωρίσῃ τούτους μεταξὺ τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων. Ἄλλως δὲ αὐτόθι διδάσκεται ὁ μονάζων ὅτι κἂν μὴ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἡ ζωὴ ἐστι θανάτου μελέτη διαρκής, «ὅτι μέλλει νὰ κινδυνεύσῃ ἡ ζωὴ καὶ ἐκείνων, ὁποῦ ἔχουν νὰ κατοικήσουν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον τὸν ἐπικίνδυνον»[31]. Τὸ σχῆμα τῶν κτιρίων παραλλάσσει κατὰ τοὺς τόπους, ἐν δὲ τῇ ῥωσσικῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀποβαίνει σωρὸς παρατεταγμένων οἰκοδομῶν. Ἓν γένει πᾶσα μονὴ ἔχει μορφὴν μικρᾶς πόλεως τετειχισμένης, μετ' ἐπάλξεων καὶ τοῦ πύργου ἢ πύργων (διότι δύο εὑρίσκομεν ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου, ἐν δὲ τῇ τῆς Λαύρας ὁ Τριγώνης ἀριθμεῖ ὀκτώ), μετὰ τοῦ λιμένος αὐτῆς, μετὰ καλυβῶν πέριξ καὶ κηπαρίων ἐπιμεμελημένων, ὡσανεὶ ἦσαν τῆς πόλεως τὰ προάστεια. Μακρόθεν ἔχει καλλίστην θέαν ἑκάστη,

31. Λειμωνάριον ἐν βίῳ τοῦ ὁσίου Σίμωνος, κτίτορος τῆς μονῆς Σίμωνος Πέτρας· § 5 ἐν τέλει.

δεσπόζουσα ἀκρωτηρίου ἢ μικρᾶς πεδιάδος, ἥτις μόλις ἐπιτρέπει εἰς ὀλίγας μονὰς 'να ἔχωσί πως ἐπίπεδον τὸ ἐμβαδὸν καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ καθολικοῦ ναοῦ, ὡς ἔχει ἡ τῶν Ἰβήρων, ἡ τοῦ Κουτλουμουσίου, ἡ τοῦ Ἐσφιγμένου, ἡ τοῦ Φιλοθέου, ἡ τοῦ Καρακάλλου, ἡ τοῦ Ξηροποτάμου, ἡ τοῦ Ζωγράφου, ἡ τοῦ Κωνσταμονίτου. Μακρόθεν δὲ βλέπων αὐτὰς νομίζεις ὅτι μεταφέρεσαι εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ὠνόμαζεν ἕνα τῶν πραιποσίτων ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἔφορον τῆς Λαύρας[32], καθ' οὓς ὁ υἱὸς τοῦ Σέρβου βασιλέως Ἰωάννου Οὔγγλες προσήρχετο 'να καταβιώσῃ ὡς κηπουρὸς ἐν τῇ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κτισθείσῃ μονῇ Σίμωνος Πέτρα. Ὁ συνδυασμὸς τῶν χρωμάτων τῶν θόλων καὶ στεγῶν τῶν ναῶν καὶ κελλίων τριῶν ἰδίως ἱερῶν σκηνωμάτων θέλγει τὴν ὅρασιν, ἀλλὰ ταῦτά εἰσι νεώτερα: ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἡ σκήτη τοῦ Σεραγίου καὶ ἡ σκήτη τοῦ Προδρόμου, ἡ σήμερον λεγομένη ῥουμανική· τῶν τριῶν τούτων ἰδίως τὸ δεύτερον φαίνεται ὡς μεγαλωστὶ πλεκόμενον πτηνοῦ καλὸν κλωβίον, ὡς ἐκεῖνα τὰ κομψότατα κλωβία, ἅτινα προμηθεύουσιν ἡμῖν ἐξ Εὐρώπης διὰ τὰς καναρίους ἀκανθυλλίδας.

Καὶ ἐν αὐταῖς ὅμως ταῖς ἀνακαινισθείσαις μοναῖς ἢ σκήταις εὑρίσκει τις λείψανον τῆς ἀρχαίας οἰκοδομῆς, ἀνάγον τὴν φαντασίαν εἰς χρόνους οὐκ ἀκλεεῖς, ἐπαναφέρον εἰς τὴν μνήμην σου καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ἀνυπόκριτον εὐλάβειαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐν τῇ βατοπεδινῇ σκήτῃ τοῦ Σεραγίου μένει ἔτι ἄθικτον τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα τοῦ ἀρχαίου κελλίου, ὅπερ ἔκτισεν ὀλίγῳ πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ πατριάρχης Ἀθανάσιος ὁ Πατελ-

32. Langlois Mont Athos· III, archives des monastères· σελ. 33.

λάριος, ἀποσυρθεὶς ἐκεῖ 'να μελετήσῃ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἔστω καὶ πατριαρχικῇ στεφομένων ἀγλαΐᾳ τὸ ἐπίκηρον. Ἴσως ἔχεις ἐν τῷ ναΐσκῳ καὶ τοῖς παλαιοῖς κελλίοις ἀνακαινιζομένην τὴν ἀρχαίαν μονὴν τοῦ Ξύστου. Ἡ Λαύρα μένει αὐτὴ ἡ παλαιὰ οἰκοδομή, ἧς οἱ παλαιοὶ ἀγιορεῖται τὴν περίμετρον ἐξέτεινον εἰς ἓν μίλιον. Ἡ λαυριωτικὴ σκήτη τοῦ Προδρόμου, ἡ ῥουμανικὴ σώζει ἔτι τὸν ἀρχαῖον ναΐσκον τοῦ κελλίου τοῦ Γιαννισοπούλου, καὶ ὁ ἀναγινώσκων τὸν Μακάριον Τριγώνην ἐκπλήττεται βεβαίως ἐπὶ τῇ μεταπτώσει τῆς τύχης τοῦ κελλίου τούτου, ἐν ᾧ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κατῴκουν «ἀσκηταὶ κατὰ πάντα προκομμένοι καὶ μάλιστα εἰς τὴν φιλοξενίαν, καὶ εἶναι ὅλοι αὐτοὶ σχεδὸν Χῖοι»[33]. Ὁ δὲ τὸ Προσκυνητάριον τοῦ Κομνηνοῦ μετὰ χεῖρας ἔχων εὑρίσκει τὸ ὡρολόγιον τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων οἷον ἦν πρὸ δύο αἰώνων καὶ διατί ὄχι καὶ πολὺ πρότερον. «Κατὰ τὴν δεξιὰν ἄκραν, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Νικολάου— γράφει τὸ Προσκυνητάριον περὶ τῆς μονῆς ταύτης—εἶναι συνημμένος ἕνας πύργος καὶ ὑψηλὸς καὶ ἐντεχνος· μέσα εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἕνα ὡρολόγιον θαυμασιώτατον, μὲ μίαν μεγάλην καμπάναν, καὶ τέσσαρας μικράς· ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μὲν μεγάλη εἶναι διὰ τὰς ὥρας· αἱ δὲ μικραὶ διὰ τὰ κάρτα· καὶ εἰς κάθε κάρτον, ὁποῦ ἤθελαν κτυπήσει αὐταί, εἶναι ἀπέξω εἰς τὸν τοῖχον τοῦ πύργου ἕτοιμος καὶ ἕνας ἀράπης ξύλινος, μὲ ἕνα σφυρὶ εἰς τὸ δεξιὸν χέρι καὶ μὲ ἕνα κόνδιον εἰς τὸ ἀριστερὸν, καὶ κτυπᾷ καὶ αὐτὸς εὐθὺς ὁποῦ παύσουν ἐκεῖναι. Πρᾶγμα ἀληθινὰ τεχνικὸν καὶ νόστιμον». Ἀπαράλλακτα καὶ σήμερον ἤθελε περιγράψει τὸ ὡρολόγιον ὁ Κομνηνός, προστιθεὶς μόνον ὅτι ἡ πρώτη ὥρα, κατ' αὐτὸ, ρυθμίζεται συγχρόνως τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡ-

33. Τριγώνη Προσκυνητάριον Λαύρας σελ. 47.

λίου, οὕτως ὥστε τὸ μὲν θέρος ἡ δύσις συμπίπτει κατὰ τὴν ὥραν δεκαπέντε, τὸν δὲ χειμῶνα κατὰ τὴν ἐννάτην.

Ἐσωτερικῶς ἐν ἑκάστῃ μονῇ ἡ αὐτὴ διάταξις ὑπάρχει τῶν διαφόρων τοῦ κτιρίου μερῶν. Ὁ ναὸς ὁ μέγας τῆς μονῆς, τὸ καθολικὸν, ὡς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καλοῦσιν, ἀποτελεῖ τὸ κέντρον, εἰς ὧν· μόνον ἡ μονὴ τῆς Λαύρας ἔχει δύο καθολικά, τὸ ὑπὸ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου κτισθὲν ἐπ' ὀνόματι τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὅπερ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ μετὰ θάνατον καθιέρωσαν εἰς μνήμην τοῦ διδασκάλου, καὶ τὸ μεῖζον καθολικὸν, οὗ τῆς οἰκοδομῆς αὐτὸς ὁ ἐν ὁσίοις πατὴρ κατήρξατο. Αἱ σκῆται, ἄθροισμα κελλίων διεσπαρμένων, ἔχουσιν ἐν μέσῳ τὸν κεντρικὸν ναὸν καλούμενον κυριακόν. Πέριξ τοῦ καθολικοῦ (τῶν μονῶν ἐννοεῖται) ἀνεγείρονται εἰς δύο ἢ τρία πατώματα τὰ κελλία, ἐν οἷς διαμένουσιν οἱ μοναχοί, ὑπ' αὐτὰ δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὑρηνται αἱ τῶν τροφίμων ἀποθῆκαι. Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ καθολικοῦ ναοῦ εὑρίσκεται ἡ τράπεζα, ἐν ᾗ γίνονται τὰ γεύματα καὶ δεῖπνα τῶν μοναχῶν, οἴκημα λιθόκτιστον, ἰσόγαιον, παραλληλόγραμμον, ἢ ἐν σχήματι σταυροῦ, ἔσωθεν ὅλον γέμον ἁγιογραφιῶν, καὶ τὰς τραπέζας, ἐφ' ὧν τὰ φαγητὰ παρατίθενται, ἔχον ἐκ λίθου συνήθους ἢ μαρμάρων κατεσκευασμένας. Πλὴν τῆς τραπέζης ἁπανταχοῦ τις ἔξω τοῦ καθολικοῦ τὴν φιάλην, ἐν ᾗ τελοῦσι κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ἑκάστου μηνὸς τὸν ἁγιασμὸν, ἐξέβραν τινὰ μετὰ τρούλλου ἐπὶ μαρμαρίνων αἰωρουμένου στηλῶν, ἐκ μαρμάρου κατεσκευασμένην ὡσαύτως ἔχουσαν καὶ τὴν κυρίως φιάλην, τὴν δὲ ὀροφὴν πλήρη ζωγραφιῶν· ἐκ τῶν ζωγραφιῶν τούτων αἱ λαμπρότεραί εἰσιν αἱ τῆς φιάλης τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, φιλοτεχνηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποβιώσαντος ὁμογενοῦς δοκίμου ζωγράφου Φιλίππου Νικολαΐδου. Ἀλλ' ἡ μᾶλλον ἐν Ἄθῳ φημιζομένη φιάλη ἀναφέρεται ἡ τῆς Λαύρας. «Ἐν τῷ μεταξὺ

τοῦ ναοῦ καὶ τραπεζαρίου—γράφει ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς —εὑρίσκεται ἡ φιάλη ἐκείνη ἡ περιβόητος, εἰς τὴν ὁποίαν τελοῦσιν οἱ πατέρες κάθε ἀρχιμηνίαν τὸν ἁγιασμόν· καὶ εἶναι ἀπὸ ἀτόφυον[34] μάρμαρον, ἐσκαμμένη εἰς σχῆμα ποτηρίου· πλὴν τόσον εἶναι μεγάλη, ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ ὕψος της ἓξ σπιθαμῶν, ὁ δὲ γύρος της ὅλος δεκαεπτά· καὶ εἰς τὸν ὀμφαλόν της ἔχει ἕνα σωληνάριον προύντζινον ὀρθὸν πρὸς τὰ ἄνω μὲ διάφορα ζῶα τριγύρω του προύντζινα· καὶ εἰς τὴν κεφαλήν του δικέφαλον ἀετόν. Ἔχει δὲ τόπον ὑπόγειον ἔξωθεν, ὁποῦ ἔρχεται μὲ τέχνην θαυμαστὴν τὸ νερόν, καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ σωληνάριον, καὶ χύνεται ἀπὸ τὰ στόματα τῶν ζώων ἐκείνων, καὶ τινάζεται ὑψηλὰ καὶ ἐπαναστρεφόμενον εἰς τὰ κάτω γεμίζει τὴν φιάλην ἐκείνην· ἔργον καὶ θέας καὶ θαύματος ἄξιον. Ἵσταται δὲ ἡ φιάλη ἐν μέσῳ κουβουκλίου ὡραιοτάτου, τοῦ ὁποίου ὁ θόλος εἶναι ὅλος ἱστορισμένος ἀπ' ἔσω· καὶ στέκει ἐπάνω εἰς δέκα κολώναις μαρμαρέναις. Εἶναι δὲ τὸ κουβούκλιον ἀνοικτὸν ἀπὸ τὰ πέριξ, πλὴν ὅσον κλείεται κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, εἰς ὕψος ἑπτὰ σπιθαμῶν, κύκλοθεν μὲ μάρμαρα εὔμορφα καὶ γλυπτά». Μνημεῖον δὲ λαμπρὸν ἅμα μὲν εὐσεβείας πατρῴας, ἅμα δ' εὐλαβείας υἱϊκῆς ἀνεγείρεται κενοτάφιον μαρμάρινον ἐντὸς τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ζωγράφου, κτισθὲν τῷ 1873 ὑπὸ τῶν μοναχῶν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐνῷ, κατὰ τὴν παράδοσιν, προσήνεγκον ἑαυτοὺς εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος ὁλοκαυτώματα οἱ τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον ἐλέγξαντες εἰκοσιἓξ ὁσιομάρτυρες μοναχοὶ τῆς τοῦ Ζωγράφου.

---

34. «Ἥτις εἶναι ἐν αὐτοφυεῖς μάρμαρον. ἤγουν ἀτόφυον· Τριγώνη σελ. 27. Προσκυνητάριον Κομνηνοῦ σελ. 3 ἐκδ. Βελούδου· βλέπε καὶ Τριγώνη Προσκυνητάριον Λαύρας σελ. 27—28, ὅπου καὶ γράφει ἐκαλιστέκεται ἐπάνω εἰς ὀκτὼ μαρμαρένιας κολώνας ποικιλοχρόους· ὁ Κομνηνὸς δέκα.

Μέρος τῆς οἰκοδομῆς παρὰ τὸν ναὸν κείμενόν ἐστι τὸ κωδωνοστάσιον, ὑψηλόν, ἄκομψον οἰκοδόμημα, πῦργος μᾶλλον εἰπεῖν ἀρχαῖος, εἰ οὐχὶ σύγχρονος τῇ ἐγέρσει τῆς μονῆς, ἀλλὰ μικρὸν μεταγενέστερος. Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, εὐτυχῶς δ' ἔτι δύναταί τις 'ν' ἀναγνῷ τὴν ἐπ' αὐτοῦ μεγάλην ἐπιγραφήν, ἧς τὰ γράμματα ἐκ πλίνθων ἐσχηματισμένα ἀποτελοῦσιν ἰαμβικὸν δίστιχον, τόδε

Κώδωνας ἄνω λαμπρὸν ἠχοῦντας φέρει
Πιστοὺς καλοῦντας πρὸς Θεοῦ ὑμνῳδίαν 6935 — [35]

Αἱ ἐπιγραφαὶ αἱ τοιαῦταί εἰσι χρήσιμοι ὅπως γνωρίσωσιν ἡμῖν, εἰ οὐχὶ τὸν τεχνίτην, ἀλλὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνεγέρσεως καὶ κατασκευῆς, καὶ τοὺς δαπανήσαντας ἐπὶ τούτῳ, τὰς πατρίδας αὐτῶν καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, συντελοῦσαι οὕτως εἰς συντέλεσιν τῶν βιογραφιῶν αὐτῶν, εἴ ποτέ τις ἤθελεν ἀναλάβει 'να γράψῃ ταύτας. Ἐν τῇ φιάλῃ λ. χ. τῆς μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου, ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτῆς κύκλοθεν, ἀναγινώσκεται τὸ ἑξῆς ἑξάστιχον:

Χιώτισσα εἶμαι χιώτισσα, τί μὲ βοτᾶς παπᾶ μου;
Γιὰ τοῦτο εἶμαι, ὡς θορεῖς, εὔμορφη, δέσποτά μου.
Θυγάτηρ Καισαρίου δὲ Δαπόντε, γέροντά μου,
Καὶ μ' ἔφερε νὰ κάθωμε εἰς τοῦ Χλωροποτάμου,
Γιὰ νὰ θορῶν, νὰ ἐπαινοῦν τὴν ὡραιότητά μου.
Λέγεται δὲ, ἂν ἐρωτᾷς, φιάλη τ' ὄνομά μου.

§

Ἀνέκαθεν ἑκάστη μονὴ εἶχε τὸν ξενῶνα [αὐτῆς εἰς ὑποδοχὴν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν προσκυνητῶν, κοινῶς ἀρ-

---

35. =1427. Ἐσημειώθη δὲ τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ Memoire sur une mission au Mont Athos τῶν abbé Duchesne καὶ Bayot, σελ. 64. Συλλογὴ πασῶν τῶν ἐπιγραφῶν, ὅσαι σώζονται ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἤθελεν ἐξογκώσει πολὺ τὸ βιβλίον τοῦτο. Δυστυχῶς ὀλίγισταί εἰσι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς μετρικῆς συντεθειμέναι.

χονταρίκι λεγόμενον, καὶ τὸ νοσοκομεῖον αὐτῆς. Ἐὰν ἐκ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀρχονταρικίων τὰ κάλλιον ᾠκοδομημένα καὶ διεσκευασμένα λέγωνται τὸ τοῦ Βατοπεδίου καὶ μάλιστα τὰ τῆς ρωσσικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τῆς σκήτης τοῦ Σεραγίου, ἀλλὰ τὸ κάλλιον κατηρτισμένον νοσοκομεῖον, τιμῶν τὴν συντηροῦσαν μονὴν, ἐπιστήμονας ἐν τοῖς τελευταίοις ἔτεσι διατηροῦσαν ἰατρούς ἐστι τὸ τοῦ Βατοπεδίου, μεθ' ὃ τακτέον τὸ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, εἶτα δὲ τὰ δύο νοσοκομεῖα τῆς ρωσσικῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Νοσοκομεῖα καὶ ξενῶνας εἶχον ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἱδρύσεως καὶ διαδόσεως τοῦ μοναχικοῦ θεσμοῦ πᾶσαι αἱ μοναὶ, ὡς αἱ τῆς Νητρίας, καθὰ βλέπομεν ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ[36], οἱ δὲ ἱδρύοντες τὰ σεμνεῖα ταῦτα τῆς ἀρετῆς ἀναπόσπαστον αὐτῶν μέρος ἐθεώρουν τὰ νοσοκομεῖα, ὡς ἀναπόσπαστον ἀπὸ τῆς πολιτείας αὐτῶν καὶ καθῆκον ἀπαράθραυστον εἶχον τὴν τῶν νοσούντων ἐπιμέλειαν. Μοναί τινες τῆς Αἰγύπτου ἢ ἄλλων χωρῶν εἶχον ἴδια νοσοκομεῖα πρὸς περιποίησιν τῶν λελωβημένων[37], εἶχε δὲ πρὸς χρῆσιν τοιαύτην ἀφωρισμένα κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα κελλία τινὰ καὶ ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων. «Τὰ δὲ πέριξ ἁπάσης τῆς μονῆς —λέγει τὴν τῶν Ἰβήρων περιγράφων ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς[38]—πολυανθῆ καὶ ἀγλαόκαρπα περιβόλια, καὶ τοὺς εὐόσμους νεραντζῶνας (κοντὰ εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ μερικὰ κελλία μὲ παρεκκλήσιον, διὰ ἀνάπαυσιν τῶν λωβιασμένων, ὅπου καὶ τοὺς ἐπισκέπτονται οἱ λοιποὶ πατέρες μὲ πολλὴν φιλαδελφίαν καὶ ἐπιμέλειαν), καὶ τὰς πολυφόρους ἀμπέλους πῶς νὰ σιωπήσω»; Ἐξ ὧν δὲ γινώσκομεν, ὁ ἀρχαιότερος ἰατρὸς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ὅστις ἐν ἱστορικοῖς μνημείοις ἀναφέρεται ἐστιν ὁ τῆς Λαύρας Τιμόθεος, σύγχρονος τῷ ὁσίῳ Ἀθανασίῳ, μετὰ τὰ μέσα δηλονοῦν τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας.[39] Ἀρχαιότερος δὲ νοσοκόμος ὁ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου Μωϋσῆς, τῷ 1430 ἀναφερόμενος ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ τῆς ρωσσικῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος[40].

36. περὶ τοῦ ἁββᾶ Ἀρσενίου, ἐν Λαυσαϊκῷ· κατὰ τὴν παράφρασιν τοῦ Ἐφραίμ· Ἴδε καὶ ἀλλαχοῦ.

37. Λαυσαϊκόν· περὶ τοῦ ἐλεήμονος μοναχοῦ.

38. ἐκδόσ. Βελούδου σελ. 50.

§

Ἐν τοῖς καθολικοῖς εὑρίσκει τις σχῆμα καὶ διαίρεσιν καὶ οἰκοδομίαν καὶ διασκευὴν ναοῦ βυζαντινοῦ, ὡς ἐν ταῖς τελεταῖς καὶ λειτουργίαις καὶ ὄρθροις καὶ λιταῖς καὶ ἑσπερινοῖς τὸ παλαιὸν τυπικὸν ἀκριβῶς ἐφαρμοζόμενον, ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀπαιτουμένη ὥρα ὑπάρχει ἅπασα σχεδὸν ἐκεῖ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐπιθυμούντων 'να αἰνῶσι τὸν Κύριον ἑπτάκις τῆς ἡμέρας, ἐνῷ διὰ τοὺς ἐν ταῖς πόλεσι ζῶντας αἱ ὧραί εἰσιν ἀκριβῶς κατανενεμημέναι εἰς τὰς διαφόρους βιωτικὰς ἀνάγκας. Ὁ παρευρεθεὶς ἐν ἁγιορειτικῇ ἀγρυπνίᾳ, ἰδίως μιᾶς τῶν ἑορταζουσῶν καὶ δὴ τῶν προεχουσῶν μονῶν, ἐκεῖνος δύναται 'να μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν ὧν ἔγραψεν ἀνὴρ ἁγιορείτης ὁ πρώην μὲν τῆς τοῦ Χ. Μ. Ἐκκλησίας πρωτοσύγκελλος εἶτα δὲ μητροπολίτης Ἀργολίδος Κύριλλος: «ὅταν βλέπῃ τινὰς ἐκεῖνον τὸν ἀξιοθέατον καὶ ἀξιοσέβαστον καλλωπισμὸν τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ ἀκροάζεται ἐκείνην τὴν εὔτακτον καὶ ἐναρμόνιον, κατανυκτικὴν καὶ διεξοδικὴν ἀκολουθίαν (ἡ ὁποία στοχάζομαι νὰ μὴ ψάλληται εἰς ἄλλο μέρος τῆς γῆς οὕτως ἐντελῶς καὶ εὐτάκτως) νομίζει ὅτι εὑρίσκεται μέσα εἰς τὸν παράδεισον»[41]. Ἡ ἀγρυπνία, ἡ λειτουργία, ἡ ὅλη ἱερὰ τελετὴ συναρπάζει

39. βίος ὁσίου Ἀθανασίου ἐν «Καλοκαιρινῇ»· § 22.

40. Acta Russici Monasterii· ἐν Κιέβῳ 1873, σελ. 126.

41. Κυρίλλου Προσκυνητάριον Δοχειαρίου· σελ. 3.

τὸν ἀκροώμενον εὐλαβῶς, ὡς νομίζω δὲ καὶ τοὺς ψυχρῶς ἔχοντας περὶ τὰ τοιαῦτα σεβάσματα. Εὑρίσκεται οὗτος ἐν ναῷ εὐρυχώρῳ, ἐν ᾧ βλέπει τὰ πάντα κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἱερὰν ἀρχιτεκτονικήν, τὸν «πρόναον» — νάρθηκα, τὴν «λιτήν», τοὺς «χορούς», ἐν οἷς ἵστανται οἱ ψάλται. Ὁ ναὸς ἐν σχήματι σταυροῦ, οὗ τὰς δύο κεραίας κατέχουσιν οἱ ψάλλοντες: ναὸς ἱκανὸν ἔχων κατερχόμενον τὸ φῶς, πλήρης ἀπὸ τοῦ τρούλλου μέχρι τοῦ ἐδάφους ἁγιογραφιῶν εἰς φυσικὸν μέγεθος, νομίζεις ὅτι μετεβλήθη εἰς ἱερὸν συνεντευκτήριον, ἐν ᾧ προσλαλοῦσί σοι καὶ σοὶ προσρθίγγονται αἱ ἱεραὶ μορφαὶ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ὁσίων, ὧν ἐνώπιον τοῦ θεωμένου τὴν ἱερὰν τελετὴν κεῖνται τὰ ὁστᾶ εἰς προσκύνησιν, εὐώδη, ἡγιασμένα, τὸν σεβασμὸν τῶν αἰώνων ἀπολαύοντα· ὧν ἐνώπιον ἐν συντετριμμένῃ καρδίᾳ οἱ πρόγονοί σου καὶ πατέρες ἐγονυπέτουν ἐν δάκρυσι συγκινήσεως, ἐν χαρᾷ τὴν εὐγνωμοσύνην ἀποδιδόντες, ἐν ἀλγηδόσι παραμυθίαν ἀντλοῦντες. Ἴσως καὶ νομίζεις ὅτι οἱ πλήττοντες τὰ ὦτά σου ἔρρυθμοι ῥόθγγοι καὶ τῆς μουσικῆς οἱ ἦχοι προέρχονται ἀπὸ τῶν ζωγραφουμένων μορφῶν καὶ τῶν ἱερῶν τούτων λειψάνων, καὶ αὐτοὺς ἀπαράλλακτα τοὺς ἤχους ἔψαλλον καὶ ἐκεῖνοι, ὧν αἱ σκιαὶ ζῶσι πέριξ σου μόνον οὐχὶ κινούμεναι. Λάμπει ὁ ναὸς ἀπὸ τῶν πολλῶν φώτων, ὅσα προχέουσιν αἱ ποικιλόχρωμοι ὑέλινοι λυχνίαι, οἱ πολυέλαιοι οἱ στίλβοντες καὶ φαιδροί, οἱ ἐν τῇ στιλβηδόνι αὐτῶν ὑποτυποῦντες ἀγαθῆς ψυχῆς πιστοῦ χριστιανοῦ τὴν ἀγαλλίασιν. Ἐνίοτε, καθ' ὥρας τεταγμένας, ὁ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐμπεπιστευμένος ἀνασύρει καὶ καταβιβάζει τὸν εἰς σχῆμα σταυροῦ κηροστάτην, οὗτινος ἐπὶ τῇ θέᾳ ὁ φιλίστωρ προσκυνητὴς ἀναμιμνήσκεται[42] ὅτι οὕτω πως

42. «ἐπενενόηντο γὰρ παρ' αὐτοῦ (τοῦ θείου Χρυσοστόμου θηλ.) σταυροὶ ἀργυροῖ, φέροντες φῶτα ἐκ τῶν κηρίνων λαμπάδων, τῆς βασιλίδος Εὐδοξίας παρεχούσης τὴν εἰς αὐτὰ δαπάνην». Σωκράτους σχολαστικοῦ Ἐκκλησ. ἱστορίας βιβλ. ς', κεφ. η'.

ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, ἐπὶ Χρυσοστόμου ἐφωτίζοντο οἱ ἀρχαῖοι ναοί. Οὐδεμία χασμῳδία, οὐδ' ἀταξίας ἴχνος· ἕκαστον θαυμάζεις γινώσκοντα τὴν σειρὰν καὶ τὴν τάξιν καὶ τὸ καθῆκον, ὅπερ ἔχει: τὸν κανονάρχην—ἕνα, ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ χοροῦ μεταβαίνοντα εἰς τὸν ἀριστερὸν—οὐχὶ σπανίως πολιότριχα, τὸν ἐκκλησιαστικόν, τὸν τυπικάρην, τὸν ἐκκλησιάρχην, τὸν ὑποδιάκονον. Πολλὰ τῶν ὀνομάτων τούτων ἀκούουσιν ἴσως πολλοὶ πρώτην φορὰν, ὡς τὸ πρῶτον βλέπουσι ναὸν βυζαντινόν. Ἐν τῷ προνάῳ βλέπει τις ζωγραφουμένας τὰς σκηνὰς τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅταν δ' ὁ πρόναος ὑπάρχῃ εὐρὺς καὶ τοὺς εἰκοσιτέσσαρας οἴκους τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, ὡς ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων. Ἐν τῷ μετὰ τὸν πρόναον μέρει, τῇ «λιτῇ» ἔχει ζωγραφουμένην τὴν Θεοτόκον καὶ τὰς ἑορτὰς αὐτῆς καὶ τοὺς προφητεύσαντας τὸν ὑπὲρ νοῦν αὐτῆς τόκον. Μετὰ τὴν λιτὴν τὸν κυρίως ναὸν, ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θόλου τὸν Παντοκράτορα, τὸν Σωτῆρα, πέριξ αὐτοῦ τὰς ἀγγελικὰς στρατιὰς, ἐν δὲ τῷ περιέχοντι χώρῳ τὰς εἰκόνας τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ὁσίων, ὅσοι ὑπὲρ αὐτοῦ βαδίσαντες τὴν στενὴν ὁδὸν καὶ τὸν σταυρὸν ἀράμενοι εὐηρέστησαν αὐτῷ. Ἡ τάξις αὕτη ἐν οὐδεμιᾷ μονῇ μεταβάλλεται. Ἡ θέσις μάλιστα τῶν ἁγίων εἰκόνων οὐδέποτε· εἰσέρχεσαι διὰ τῆς δεξιᾶς πύλης τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἢ διὰ τῆς ἀριστερᾶς; Αἱ εἰκόνες τοῦ πρωτομάρτυρος ἁγίου Στεφάνου, τοῦ ἀρχιδιακόνου Λαυρεντίου καὶ μάρτυρος ἱλαρῶς σοὶ προσβλέπουσιν. Ἐν τῇ ἁγίᾳ προθέσει μία πανταχοῦ ἱερὰ παράστασις, ἡ αὐτὴ ἁγιογραφία σὲ μεταφέρει νοερῶς εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος. Παρίσταται τὸ ὅραμα τοῦ μακαρίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ὅτε τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ σπαραττομένης ὑπὸ τῶν ἀρειανικῶν ἐρίδων εἶδε καθ' ὕπνον ὁ ἱερὸς ἀνὴρ τὸν Χριστὸν ἐν σχήματι νηπίου, διερρωγὸς ἀναβεβλημένον ἱμάτιον καὶ λέγοντα τὸν Ἄρειον διαρρῆξαι τοῦ-

το, εἰς ἐρώτησιν τοῦ ἁγίου Πέτρου «τίς σου τὸν χιτῶνα, Σῶτερ, διείλεν»[43]. Ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ ἁγίου βήματος ζωγραφοῦνται πάντες οἱ γράψαντες λειτουργίας. Ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τὴν αὐτὴν εὑρίσκομεν ἁπανταχοῦ θέσιν τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἣν ἐν πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις ναοῖς: τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος, ἐκ δεξιῶν τὴν τῆς Θεοτόκου, ἐξ ἀριστερῶν τὴν τοῦ Προδρόμου, παρ' ἑκατέραν τὴν τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ, τὴν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· παρ' ἡμῖν, ἐν ταῖς πόλεσιν, ἡ τῶν εἰκόνων θέσις ἀναστατοῦται. Μόνη δ' ἐν τῷ θόλῳ τοῦ βήματος ἡ Θεοτόκος, ἡ «πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν», πολλάκις εἰς μεῖζον τοῦ φυσικοῦ μέγεθος, ὡς ἔχομεν αὐτὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Μουχλίου ζωγραφουμένην. Διαίρεσις τῶν χορῶν οὐδεμία. Οἱ ἑσπερινοί, αἱ λειτουργίαι, οἱ ὄρθροι τελοῦνται ἐν τῷ κυρίως ναῷ. Ἡ λιτὴ ἐν τῷ μέρει, ὅπερ ἀπ' αὐτῆς ὠνομάσθη. Ἡ εὐλογία τῶν κολλύβων γίνεται ἐν τῷ νάρθηκι, ἔνθα ψάλλονται καὶ αἱ νεκρώσιμοι ἀκολουθίαι. Ὁ ἀναγνώστης ἐντεῦθεν ἐξηγεῖ τὴν ἐν τῷ νάρθηκι ζωγραφίαν τῶν φοβερῶν ἐκείνων σκηνῶν τῆς τοῦ Ἰωάννου Ἀποκαλύψεως.

Τοιαύτη ἡ διασκευή. Ἂν δὲ τύχῃ ἡ πανηγυρίζουσα μονὴ ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερουσῶν, ἂν ἔχῃ πάντα τὰ μέσα πρὸς περιποίησιν καὶ πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ἐκ τοῦ κόσμου προσερχομένων προσκυνητῶν, πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς ἐπετείου πανηγύρεως αὐτῆς μεγαλοπρεπεστέραν, ἂν ἔχῃ προσκεκλημένον ἱερέων πλῆθος καὶ διακόνων ἄθροισμα πολυαρίθμων καὶ καλλιφώνων ἱεροψαλτῶν χορὸν ἐναρμόνιον, καὶ τῶν ἱερέων καὶ διακόνων τὰς στολὰς ὁμοίου χρώματος καὶ σχήματος, ἡ ἐντύπωσίς ἐστι λίαν ἐπιβάλλουσα. Ὁ ναὸς φαίνεται σκηνή τις οὐράνιος, ἐν ᾗ ἀναπαίστανται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ζῶντες ἐκεῖνοι πάντες, οἵτινες

43. ἐν Πεντηκοσταρίῳ· κανὼν τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πατέρων· Συναξαρ. ἐν βίῳ Πέτρου Ἀλεξανδρείας ἱερομάρτυρος (24 νοεμβρίου).

ἐν τῇ ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν βιοτῇ οὐδὲ στιγμὴν ἐπελάθοντο τῆς οὐρανίας καὶ θείας τοῦ ἀνθρώπου καταγωγῆς.

§

Ἐὰν ὁ ναὸς ἐπαναφέρῃ πρὸ ἡμῶν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν τῶν πρώτων αἰώνων, ἐκείνων τὰ μοναχικὰ συστήματα καὶ τοὺς θεσμοὺς ἀναπαρίστησιν ἡ καθόλου πολιτεία καὶ ἡ δίαιτα. Ἐὰν δὲ δύο εἴδη μοναστηρίων εὑρίσκωμεν αὐτόθι: τὰς ἰδιορρύθμους μονὰς λεγομένας καὶ τὰς κοινοβιακάς, ἴχνη τῆς διαιρέσεως ταύτης ἀπαντῶμεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις· ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Παχωμίου ὅτι ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ μοναχικῇ ἀδελφότητι ἦσαν μὲν οἱ ἔχοντες ἄδειαν ἵνα τρώγωσιν ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐν οἵᾳ ἤθελον ὥρᾳ, ἦσαν δὲ καὶ οἱ τρώγοντες ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον, ἅπαξ ἐν διημέρῳ καὶ τριημέρῳ· ἦσαν οἱ ἐργαζόμενοι πολὺ καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ὀλίγον· οἱ προσευχόμενοι πολὺ καὶ οἱ προσευχόμενοι ὀλίγον. Ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ, πλὴν τῶν μοναστηρίων τῶν ὑφ' ἑνὸς ἡγουμένου διοικουμένων, ἁπαντῶμεν καὶ μοναστήρια, ἅτινα ἐκ κελλίων ἀποτελούμενα πολλῶν, ὡς αἱ σκῆται τοῦ Ἁγίου Ὄρους, συνηντῶντο μόνον ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ, ὅτε οἱ πρῶτοι τῶν κελλίων τούτων συνήρχοντο, συσκεπτόμενοι βεβαίως περὶ τῶν ἑαυτῶν πραγμάτων[44]. Ἐν τοῖς κοινοβίοις ἡ τράπεζα μία γίνεται, ἐν τοῖς ἰδιορρύθμοις ἕκαστος τρώγει μόνος· ἀλλ' ἡ ὥρα τῆς προσευχῆς ἐστι μία καὶ ἡ αὐτή, οὐδὲ προσεύχεται ἕκαστος χωρὶς καὶ κατ' ἰδίαν· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἰδιορρύθμως διοικουμένοις μοναστηρίοις ἡ τράπεζά ἐστιν

44. βίος Παχωμίου τοῦ ὁσίου ἐν Καλοκαιρινῇ καὶ Λαυσαϊκῷ. Ἴδε ἐν Λαυσαϊκῷ, παραρρ. Ἐφραὶμ, βίον Ἀρσασίου: «μόνον σάββατον καὶ κυριακὴν ἐκκλησιάζονται εἰς ἐκείνην τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν· εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἀκτὼ κυβερνῆται γέροντες, πρεσβύτεροι, καὶ ἀνάμεσα εἰς αὐτοὺς εἶναι ἕνας πρῶτος, καὶ αὐτὸς κρίνει καὶ ἀποφασίζει κάθε θπόθεσιν».

ἡ αὐτὴ καὶ μία ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπετείου ἑορτῆς τῆς μονῆς, καθ' ἣν ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τοῦ κρέατος· ὡς ἀπαγορεύεται ἐν ταῖς κοινοβιακῶς διαγούσαις μοναῖς. Τὸ κοινόβιον ἔχει ἡγούμενον, ἀπό τινων δ' ἐτῶν ἐδόθησαν εἰς τὰ πλεῖστα τῶν κοινοβίων συμβούλια περὶ τὸν ἡγούμενον, ἀκριβῶς ὡς εἶχον τὰ ὑπὸ τὸν ἁββᾶν Ἀρσάσιον μοναστήρια τῆς Νητρίας. Ἐν τοῖς ἰδιορρύθμοις σήμερον ἡ διοίκησις καὶ διαχείρησίς ἐστιν ἐμπεπιστευμένη εἰς χεῖρας δύω «ἐπιτρόπων» βοηθὸν ἐχόντων τὸν «δικαῖον», εἴδος οἰκονόμου ἢ φροντιστοῦ, ἐκλεγομένων πάντων ὑπὸ τῶν μοναχῶν, ἀνὰ πᾶν ἔτος. Λύστηρὰ ἡ ἀγωγὴ καὶ δίαιτα τῶν κοινοβίων ἀνυπόφορός ἐστιν εἰς ἡμᾶς, οἵτινές ἐσμεν εἰθισμένοι σχεδὸν εἰς συβαριτικὴν τροφὴν καὶ τρυφήν, ἐνῷ τῶν ἰδιορρύθμων ἡ δίαιτα ἀσπαστὴ ἡμῖν γίνεται καὶ τόσῳ μᾶλλον, ἐὰν τὰ ἔσοδα αὐτῶν καὶ εὐμάρεια ὑλικὴ καὶ χλιδὴ καὶ πλοῦτος παρέχωσιν ἡμῖν εἰς τροφὴν πᾶν ὅπερ εὑρίσκομεν ἐν ταῖς πόλεσιν. Ἐκ τῶν ἰδιορρύθμων ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου πρωτεύει. Ἐξαίρεσιν δ' ἐν μέσῳ τῶν κοινοβίων ἀποτελεῖ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἡ ρωσσικὴ μονή, χορηγοῦσα ὡς τῆς ἀναπαύσεως, οὕτω καὶ τῆς καλοζωΐας πάντα τὰ μέσα. Ἄλλως τε ὁ ξένος οὐδαμῶς ἐστιν ἠναγκασμένος οὔτε ἐν αὐτῇ, οὔτε καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς κοινοβίοις, ἵνα τρώγῃ ἅπαξ τῆς ἡμέρας ἐν τετράδι καὶ παρασκευῇ καὶ δευτέρα, οὔτε ἵνα νηστεύῃ κατὰ δευτέραν ἀπὸ τυροῦ καὶ ἰχθύων, ὡς νηστεύουσιν οἱ μοναχοὶ τῶν κοινοβιακῶν μονῶν.

Ὁ θέλων ἵνα μάθῃ τὴν ἐν τῇ τραπέζῃ τηρουμένην τάξιν ἐν ταῖς κοινοβιακῶς διαγούσαις μοναῖς ἀρκεσθήσεται βεβαίως εἰς ὅσα γράφει ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ὁ τὸ Προσκυνητάριον τῆς ἱερᾶς μονῆς Λαύρας γράψας Μακάριος Τριγώνης ὁ καὶ σκευοφύλαξ αὐτῆς· χρήσιμά εἰσιν εἰς ἀνάγνωσιν.[45]

45. Προσκυνητάριον Λαύρας σελ. 30—33.

«Εἰς τὴν ἐννάτην ὥραν διαβάζεται ὁ μικρὸς ἑσπερινὸς (ἡ ὥρα δηλ. τουρκιστὶ), καὶ μετὰ τὸν ἑσπερινὸν ἀπέρχονται εὐθὺς εἰς τὴν τράπεζαν, πρῶτον ὁ ἡγούμενος, (ὁ ὁποῖος φορεῖ μανδύαν καὶ κρατεῖ πατερίτζαν) ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου προπορεύονται δύω μανουάλια ἀπὸ τὰ εἰσοδικα[46], μὲ λαμπάδας ἀναμμένας, ὑπὸ δύο διακόνων βασταζόμενα, καὶ κατόπιν ἀπὸ τὸν ἡγούμενον, οἱ προηγούμενοι, οἱ ἱερομόναχοι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ, καὶ γέροντες τῆς συνάξεως, καὶ ἀκολούθως ὅλοι οἱ πατέρες· ψάλλει δὲ καὶ ὁ πρωτοψάλτης τὸ τροπάριον τῆς τυχούσης ἑορτῆς μὲ μέλος καὶ κατάνυξιν· καὶ φθάνοντες εἰς τὸν διωρισμένον τόπον τῆς τραπέζης τοῦ κάθε τάγματος, ἀρχίζει ὁ διαβαστὴς καὶ λέγει τὸ Φάγονται πένητες, καὶ τὰ λοιπά· καὶ εὐλογεῖ ὁ καθηγούμενος, κτυπῶντας καὶ ὁ ἐφημέριος τὸ κόνδιον, εἰς τὸν διωρισμένον καιρόν· καὶ ὁ διωρισμένος κανονάρχος, ὢντας εἰς τὸν διωρισμένον ἄμβωνα τῆς τραπέζης, ἀναγινώσκει τὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν, ὅλοι οἱ πατέρες τρώγουσι μὲ ἄκραν σιωπὴν, ἀκροαζόμενοι τὴν ἀνάγνωσιν. Ἀλλ' ὅταν ἔλθῃ καιρὸς νὰ πίῃ ὁ ἡγούμενος τὸ κρασοβόλι του, κτυπᾷ τὸ κόνδιον ὁ ἐφημέριος, λέγωντας καὶ ὁ ἴδιος ὁ κανονάρχος, τὸ Δι' εὐχῶν τοῦ ἁγίου πατρὸς, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ μετὰ τοῦτο ὅλοι οἱ πατέρες πίνουσι τὸ κρασί τους. Ἀφ' οὗ φάγουσι δὲ ὅλοι οἱ πατέρες, δίδεται εἴδησις εἰς τὸν ἄνω ῥηθέντα κανονάρχον, καὶ καταβαίνει ἀπὸ τὸν ἄμβωνα· καὶ στέκεται εἰς ἕνα τόπον διωρισμένον· καὶ μετ' ὀλίγον τὸν κράζει ὁ ἡγούμενος· καὶ πηγαινάμενος πρὸς τὸν ἡγούμενον λέγει πρῶτον, Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, εἶτα, δι' εὐχῶν τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν, κάμνωντας μετανοίας δύο· καὶ ἀσπαζόμενος τὴν χεῖρα τοῦ ἡγουμένου, λαμβάνει ἀπὸ τὸν ἴδιον ἡγούμενον ὀλιγώτατον ἄρτον, μὲ ὀλίγον προσφάγιον, εἶτα ἓν κρασοβόλιον· καὶ

46. ἅτινα προηγοῦνται τῆς μεγάλης εἰσόδου.

ἀφ' οὗ τὸ πίῃ πηγαίνει εἰς ἕνα τόπον διωρισμένον καὶ στέκεται ὀλίγον ἕως νὰ ἑτοιμάσουν τὰ δύο θυμιατὰ, τὰ ὁποῖα ἀργυροχρυσοσύνθετα εἶναι· καὶ εὐθὺς λαμβάνει ὁ κανονάρχος τὸ ἓν, καὶ τὸ ἄλλο ὁ τραπεζάρης, καὶ πηγαίνουν πρὸς τὸν ἡγούμενον λέγοντες, τὸ δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων καὶ τὰ ἑξῆς, ἔχοντες προετοιμασμένα εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ ἡγουμένου δύο ὑψώματα τῆς Παναγίας, μὲ δισκάρια καὶ καλύμματα εὐτρεπισμένα, λέγων τὸ καθῆκον τροπάριον ὁ διαβαστὴς, καὶ ὄντες ὅλοι ὀρθοὶ, ὑψώνει ὁ τραπεζάρης τὰ ὑψώματα, λέγοντας· Μέγα τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος· τότε εὐλογεῖ ὁ ἡγούμενος τὰ θυμιατήρια, ὅπου κρατοῦσι τὸ ἓν ὁ κανονάρχος, καὶ τὸ ἄλλο ὁ ἱεροδιάκονος, ὅπου ὑπηρετεῖ τὸν ἡγούμενον, θυμιάζουσιν, ὁ εἷς ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὁμοίως καὶ ὁ τραπεζάρης λαμβάνοντες τὰ ὑψώματα, καὶ ὁ μάγειρος, τὰ μοιράζουσιν εἰς τοὺς πατέρας, ψάλλων καὶ ὁ πρωτοψάλτης ἓν τροπάριον [μὲ] μέλος ἕως νὰ μοιρασθῇ τὸ ὕψωμα· τελειώνοντας ὁ ψάλτης, καὶ κτυπῶντας ὁ ἐφημέριος τὸ κόνδιον τρεῖς, εὐχαριστῶν· καὶ μετὰ τὴν εὐχαριστίαν, λέγει ὁ κανονάρχος τὸ Δι' εὐχῶν, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ μετὰ ταῦτα κάμνουν μετάνοιαν ὅλοι οἱ ὑπηρέται τῆς τραπέζης, στέκοντες οἱ μὲν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, οἱ δὲ ἀπὸ τὸ ἄλλο γονυκλιτῶς, καὶ εὐγαίνει ὁ ἡγούμενος καὶ εἶτα οἱ πατέρες, λέγων ὁ ἐφημέριος, ὁ Θεὸς συγχωρήσει, καὶ τὰ ἑξῆς. Καὶ εὐγαίνωντας ἀπὸ τὴν πόρταν τῆς τραπέζης εἶναι προσκυνητάριον τῆς Παναγίας, ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, εἰς τὸ ὁποῖον κάμνωντας πρῶτον ὁ ἡγούμενος τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, καὶ σχῆμα, στέκεται εἰς τόπον διωρισμένον· καὶ εὐγαίνοντες οἱ πατέρες, προσκυνοῦσιν εἰς τὸ προσκυνητάριον καὶ σχῆμα πρὸς τὸν ἡγούμενον, καὶ πηγαίνουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἀφ' οὗ ἀπεράσωσιν ὅλοι οἱ πατέρες, βάνουν μετάνοιαν οἱ ὑπηρέται τῆς τραπέζης, καὶ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα τοῦ ἡγουμένου. Καὶ εἰς αὐτὸ

τὸ ἀναμεταξὺ σημαίνουσι διὰ τὸ ἀπόδειπνον· καὶ μετὰ τοῦτο λαμβάνοντες συγχώρησιν, ἀναχωροῦσιν εἰς τὸ κελλίον τους, κάμνωντας καθ' ἕνας τὸν διωρισμένον κανόνα».

Προσθετέα πρὸς συμπλήρωσιν τὰ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ· «ἔχουσι δὲ καὶ συνήθειαν ἐπαινετὴν οἱ ἐκεῖσε ἅγιοι πατέρες (ὁμιλεῖ περὶ τῶν μοναχῶν τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου), ὅτι ἀφ' οὗ συκωθοῦσιν ἀπὸ τὴν τράπεζαν, εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετ' εὐταξίας, προπορευομένων λαμπάδων· καὶ ἐκεῖ ποιοῦσιν εὐχαριστίαν, καὶ συγχωροῦσιν ὅλους τοὺς χριστιανούς, ὅσοι ποτὲ ἐλέησαν, ἢ ἐλεοῦσι τὸ ἅγιον μοναστήριον τοῦτο, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ἀσκουμένους πατέρας». Ἡ τάξις τῆς τραπέζης ἡ αὐτὴ σχεδὸν διατηρεῖται καὶ σήμερον, ἀμυδρὰν δ' εἰκόνα τῆς τάξεως ταύτης παρέχουσιν οἱ δύο λόγιοι οὗτοι οἱ προσκυνητάρια ἀθωϊτίδων μονῶν γράψαντες. Ἀτυχῶς ὀλίγοι τῶν προσκυνητῶν ἔχουσι τὴν εὐτυχίαν 'να παρακαθεσθῶσιν ἐν τοιαύτῃ τραπέζῃ.

§

διότι ὁ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐπισκεπτόμενος ὁμογενὴς ἢ ξένος ἔχει τὸ κατάλυμα ἐν τῷ ἀρχονταρικίῳ ἢ παρὰ τῷ σκευοφυλακείῳ τῆς μονῆς, ἀπολαύων ἀβραμιαίας φιλοξενίας καὶ περιποιήσεως, οἵας ἴσως οὐδ' ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ἡ φιλοξενία ἐν Ἁγίῳ Ὄρει γίνεται πλέον οὐχὶ dorure ἀβροφροσύνης, ἀλλὰ θεσμὸς τῆς πολιτείας ταύτης. Ὁ πλούσιος ὁ μὴ δυνάμενος πολλάκις μηδ' ἀπὸ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος 'να διέλθῃ, οὐδέποτε εὑρίσκει τὰς θύρας κλειστὰς, ὁ πτωχός ἐστιν ἐπίσης ἀγαπητὸς, ὡς ἐκεῖνος, καὶ προσφιλής. Ἐὰν ἐν ταῖς πόλεσιν ἡμεῖς σήμερον βλέπωμεν τὸ ἀρχαϊκὸν τοῦτο γνώρισμα τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ἰουδαϊκῆς, τῆς ἀνατολικῆς ἁπλότητος ἐκλεῖπον ὀσημέραι, ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ὁ πενέστατος μοναχὸς, ὁ μικρὰν κεκτημένος καλύβην,

ὁ ἀποζῶν ἐκ βραστῶν λαχάνων καὶ ὀσπρίων, ὑποδέχεται τὸν ξένον ὡς ἀδελφὸν, ἐν ἀγαλλιάσει, ἐν εὐγνωμοσύνῃ μέλλοντα 'να προσαγορεύσῃ τοὺς ἀγῶνας, οὓς ἄγει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἑαυτοῦ καὶ τοῦ πλησίον. Ὁ ἄρτος δίδοται προθύμως εἰς πάντα τὸν αἰτοῦντα, ἑκάστη δὲ μονὴ πρὸ τῆς μεγάλης πύλης διατίθησιν ὑπὲρ παντὸς διαβάτου ἄρτου προμήθειαν, καὶ ὁ διαβάτης οὗτος αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ζητῶν εὑρίσκει· εὑρίσκει καὶ λαμβάνει πάντοτε ἄρτου μέρος μετὰ ἐλαιῶν, εὐχαριστούμενος ὅτι λαμβάνει ζητῶν, ὅτι ἐν τῇ ἐρημίᾳ ἐκείνῃ πλοῦτον ἀγαθῶν αἰσθημάτων ἁπαντᾷ πᾶσιν ἀφειδῶς προχεόμενον. Ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς θέλει ἰδεῖ, κακῶς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀναγραφεῖσαν, τοιχογραφίαν τινὰ, παριστῶσαν τὸν θυρωρὸν τῆς μονῆς ἐγχειρίζοντα τοῖς διερχομένοις καὶ αἰτοῦσι ξένοις ἄρτον.

Κατανυκτικὸν παράδειγμα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης ταύτης καὶ συμπαθείας ἔξοχα πασῶν δίδωσιν ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἡ ῥωσσικὴ, παρατιθεῖσα κατὰ πᾶσαν κυριακὴν πρωὶ τράπεζαν τοῖς ἐκ διαφόρων ἐρημητηρίων συρρέουσιν εἰς ἀκρόασιν τῆς λειτουργίας ἀσκηταῖς, οὐχὶ σπανίως εἰς τριακοσίους ἀριθμουμένοις, εἰς ἕκαστον δὲ τοιοῦτον διανέμουσα κατὰ σάββατον ἀνὰ ἕνα ἄρτον καὶ 3 μέχρι 5 γροσίων. Ἀλλ' ἡ μονὴ αὕτη ἔχουσα πολλὰ, παρέχει ἀναλόγως· οὐχ ἧττον ἑκάστη μονὴ παρέχει, καὶ ἕκαστον κελλίον· οὐδ' εὐχαριστεῖ ἡμᾶς ὁ ἄρτος τοσοῦτον, ὅσον ἡ πρόθυμος, ἱλαρὰ καὶ παρὰ Θεοῦ ἀγαπωμένη χορηγία, ἥτις ὅπου φειδομένως γίνεται, φειδομένως ἀποδίδωσιν ἐκεῖ καὶ τὸν θερισμόν· ἀλλ' ἐν Ἄθῳ χορηγοῦσιν ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις δὲ καὶ θερίζουσιν, ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτάτων, ἐν οἷς ἡ φιλοξενία πᾶσιν ἐπεβάλλετο.

Ὁ θεσμὸς οὗτος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἔχει καὶ αὐτὸς ἱστορίαν προαιώνιον. Ὁ μεταβαίνων ἀπὸ τῆς τοῦ Καρακάλλου μονῆς εἰς τὴν Λαύραν εὑρίσκει καθ' ὁδὸν ὕδατος διαυγε-

στάτου καὶ δροσεροῦ πηγὴν, ἣν ἡ παράδοσις ἁγίασμα λέγει, ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ κτίτορος τῆς Λαύρας ἁγίου Ἀθανασίου, ὅστις ἐν μέσῃ τῇ ὁδῷ ὑπαντήσας γυναικί τινί ποτε ἐξεθαμβήθη, μὴ πιστεύσας εἰς ὕπαρξιν ἐν Ἄθῳ γυναικὸς θνητῆς. Ἀλλ' ἦν ἡ Θεοτόκος, ἥτις εἰς πίστωσιν διέταξε τὸν ὅσιον Ἀθανάσιον ἵνα κρούσῃ τὸν βράχον εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀκριβῶς, ἐξ οὗ ῥέει τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ· τὸ ὕδωρ ἀνέβλυσεν ὅπως ὁ κτίτωρ τῆς μεγίστης Λαύρας πεισθῇ ὅτι πράγματι πρὸς τὴν παρθένον ἐλάλει Μαρίαν. Ἁπλουστάτη, σκαιῶς, εἰ δυνατὸν εἰπεῖν, ἀνεγηγερμένη ὑπάρχει παρὰ τῷ ἁγιάσματι σκιὰς, ὑπ' αὐτὴν δ' οἱ κεκμηκότες ὁδοιπόροι καθεζόμενοι δύνανται ν' ἀριστήσωσιν, ἀλλ' εἰσέτι τηρεῖται ἡ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου διάταξις ὅπως οἱ φαγόντες κρύπτωσι τὸν περισσεύοντα ἄρτον ἐν ἑρμαρίῳ ξυλίνῳ[47]· οὕτω δ' ὁδοιπόρος ἕτερος πεινῶν, ἀλλὰ μα-

---

47. βλ. Κομνηνοῦ σελ. 13. Ἰδοὺ καὶ τὰ παρὰ Τριγώνῃ· σελ. 40 — 42· « Ἐστενοχωρήθη μίαν φορὰν ὁ ἅγιος ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα τῆς τροφῆς, καὶ μὴν ἔχοντας ἄλλο τι νὰ κάμῃ, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Λαύραν λυπούμενος, καὶ πηγαίνοντας εἰς ταῖς Καρυαῖς, τὸν ὑπήντησεν αὐτοῦ, ὅπου εἶναι τὸ ἁγίασμα, ἡ παναγιωτος δέσποινα Θεοτόκος, ἡ ἑτοίμη ἐλπὶς τῶν ἀπηλπισμένων, καὶ τοῦ εἶπε νὰ γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὴν Λαύραν του, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει εὕρῃ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα πλουσιοπάροχα. Καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς (τοῦ εἶπεν ἡ κυρία Θεοτόκος) ἐγὼ θέλω εἶμαι κυβερνῆτις καὶ οἰκονόμος τῆς Λαύρας σου, καὶ μὴν τολμήσετε πλέον ἕως ὅποῦ στέκεται ὁ κόσμος νὰ βάνετε οἰκονόμον. Καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῇς αὐτὰ ὁποῦ σὶ λέγω, κτύπησε, τοῦ εἶπε, σταυροειδῶς αὐτὴν τὴν πέτραν μὲ τὴν ῥάβδον σου. Καὶ ὁ ἅγιος ἀκούσας ταῦτα, ἐκτύπησε τὴν πέτραν, καὶ παρευθὺς (ὦ τοῦ θαύματος) ἀνέβλυσε νερὸν ὑπέρμετρον καὶ γλυκύτατον, τὸ ὁποῖον καὶ ἕως τῆς σήμερον τρέχει θαυμασίως, καὶ τὸ θαῦμα κηρύττει εἰς ὅλους, καὶ μεγάλον ἰατρικὸν γίνεται εἰς ἐκείνους ὁποῦ τὸ πίνουν μὲ εὐλάβειαν. Καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν προσταγὴν τῆς κυρίας ἡμῶν γυρίζοντας ὀπίσω εἰς τὴν Λαύραν ὁ ἅγιος, εὗρεν ὅλα τὰ ἀμπάρια, καὶ τὰ ἀγγεῖα γεμάτα ἀπὸ ὅσα πρότερον ἐχρειάζοντο. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἴδια

χρὰν εὑρισκόμενος μοναστηρίου τινός, ἀνοίξας τὸ ἐρμάριον εὑρίσκει πολὺν ἢ ὀλίγον ἄρτον. Ὁ ποθῶν 'να μάθῃ τὰ αὐτὰ, ἐν ἀκατεργάστῳ γλώσσῃ γραφόμενα δύναται 'ν' ἀναγνῷ τὰ προσκυνητάρια τοῦ Μακαρίου Τριγώνη καὶ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τῷ Νεοφύτῳ Μαυρομμάτῃ, πρώην Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου μητροπολίτῃ εὑρίσκομεν ἔν τινι αὐτοῦ συγγράμματι περίεργον εἴδησιν, ἧς ἡ τοποθέτησις ἐνταῦθα δέον 'να κριθῇ πρόσφορος· ἀνάγεται δ' εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς φιλοξενίας καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων. «Ἐπειδή ποτε οἱ τὴν τῆς μονῆς διοίκησιν καὶ προστασίαν λαχόντες, οὐκ οἶδ' ὅπως κινηθέντες φειδοῖ τῶν ἐξόδων, ἐπαύσαντο τῆς περὶ τοὺς ξένους ὑποδοχῆς, καὶ τὴν εἰθισμένην τὸ πρὶν αὐτοῖς φιλοξενίαν διέκοψαν, παραχρῆμα, ὦ καινοῦ θαύματος, ὁ μὲν σῖτος καὶ ἅπαν εἶδος ὀσπρίου, διαφθαρέντα ἐν ἀποθήκαις, σκωληκόβρωτα γέγονεν, οἶνος δὲ καὶ ἔλαιον προσώζεσαν ἐν τοῖς ἀγγείοις καὶ ἀπώλοντο ἀπὸ μιᾶς· τῶν πατέρων δὲ ὡς εἰκὸς καταπλαγέντων τῷ παραδόξῳ θεάματι, καὶ τὴν Θεοτόκον σὺν δάκρυσι καθικετευσάντων, τὴν εὐλογίαν αὖθις ἀπέδοτο ἱλεωθεῖσα ἡ πολυέλαιος, τὰ ταμεῖα πληρώσασα ἀοράτως τῇ ἑαυτῆς θείᾳ χάριτι· καὶ οὐδεὶς ἴσως ἐστὶν ὃς ἀγνοήσειεν ὅλως ἢ μὴ θαυμάσειε μετὰ πίστεως τὸ ξένον τοῦτο τῆς Θεοτόκου τεράστιον, ὡς ἐν ταῖς ἁπάντων σχεδὸν γλώσσαις κείμενον, καὶ ὑφ' ἡλίῳ λαλούμενον μάρτυρι»[48].

ἕως τῆς σήμερον βάνουν τὰ ἀναγκαῖα οἱ πατέρες, ἤγουν σιτάρι, λάδι, καὶ τὰ λοιπά. . . Ἀπὸ τότε δὲ μέχρι τοῦ νῦν, κατὰ τὴν παραγγελίαν τῆς δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου **δὲν βάλλεται οἰκονόμος εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην Λαύραν**, ἀλλ' εἶμεθα βέβαιοι, πῶς ἡ χάρις καὶ ἡ προστασία της μᾶς τὰ προφθάνει ὅλα, καὶ τὰ οἰκονομεῖ» κτλ. . . .

48. βλ. περὶ τοῦ Νεοφύτου Μαυρομμάτη τὸ ἄρθρον τοῦ φιλοπόνου μοναχοῦ τῆς Λαύρας Ἀλεξάνδρου Εὐμορφοπούλου ἐν Α' τεύχει τοῦ «Δελτίου τῆς Ἑταιρίας τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν» σελ. 64 καὶ ἑξ.

Τῆς φιλοξενίας οὐδεὶς ὁ μὴ τυγχάνων, εἰς Ἅγιον Ὄρος πορευόμενος, ἐν ἡμέραις δὲ καὶ ὥραις εὐθέτοις ἐπισκεπτόμενος τὰς μονάς· ἀρκεῖ 'να μὴ ζητῇ περιποιήσεις ἐκτάκτους, ἂν μὴ ᾖ τοσοῦτον ἄξιος αὐτῶν καὶ κωδωνοκρουσίας καὶ τιμάς, ἂν μὴ ἐπιβάλλῃ ταύτας ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ· τιμάς, ἃς ἀπονέμουσιν οἱ μοναχοὶ κατὰ τὴν κοινωνικὴν ἑκάστου προσκυνητοῦ καὶ περιηγητοῦ θέσιν, κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστου· ἀρκεῖ 'να μὴ ζητῇ ταύτας μεταβαίνων ἐν ὥραις ἀναπαύσεως μετὰ ἀγρυπνίαν κοπιώδη. Ὁ μὴ γινώσκων ἁπλῆς ἐθιμοτυπίας κώδηκας, ὁ μὴ σεβόμενος τὰ κείμενα καὶ ταῦτα χλευάζων, ὑπὸ δὲ τὸ πρίσμα τῶν ἰδιοτροπιῶν αὐτοῦ συγγραφῶν καὶ στιχουργῶν εἰς τὸ μετὰ ταῦτα θέλει 'να δείξῃ πᾶσιν ὅτι πιθανῶς ἄλλην ὁδὸν ἐτράπη πλεύσας εἰς Ἄθω, ἀντὶ τοῦ «πλεῖν εἰς Ἀντίκυρραν».

§

Δυστυχῶς οὐδεὶς εὗρεν ἐν Ἄθῳ φυόμενον ἐλλέβορον, ὁ δὲ μεταβαίνων ἐκεῖ πρὸς μελέτην θεσμῶν πατροπαραδότων, πρὸς ἔρευναν βιβλιοθηκῶν, πρὸς σπουδὴν τῶν τῆς ἱερᾶς καὶ κοσμικῆς τέχνης προϊόντων δέον ὅπως, εὐλαβέστερος πρὸς τὸ παρὰ πατέρων εὐσεβῶν ἡμῖν κληροδοτηθὲν πολίτευμα δεικνύμενος, αἰσθανθῇ σεβασμόν τινα πρὸς τοὺς ἐν μέσῳ κοσμικῶν ἐπηρειῶν διασώσαντας τὰ μοναχικὰ καθεστῶτα. Ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Παχωμίου ὅτι φανεὶς αὐτῷ ποτε θεόπεμπτος ἄγγελος ἔδωκεν ἐπὶ χαλκοῦ πινακιδίου γεγραμμένας διατάξεις, ἐν αἷς κοινὴν μὲν ὥριζε τὴν τράπεζαν τῶν ὑπὸ τὸν Πα-

---

καὶ ὅσα ἔγραψα ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» σελ. 481—482, τοῦ Δ' τόμου, δημοσιεύων τὴν διατριβήν μου «Λόγιοι καὶ βιβλιοθῆκαι τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τῶν Ἰβήρων». Περὶ δὲ τοῦ ἀναφερομένου τούτου θαύματος ἀνάγνωθι Νεοφύτου Ἄρτης πρόλογον εἰς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Νεοφύτου· ἐν Βουκουρεστίῳ 1723.

χώμιον μοναχῶν, ἐπέταττε δὲ 'να ἔχωσι τὰς κεφαλὰς κεκαλυμμένας, ὅταν τρώγωσι «μὲ τὰ κουκούλια, νὰ μὴ βλέπῃ ἕνας τὸν ἄλλον, οὔτε νὰ συντυχένουν ὀλότελα[49]». Καὶ τηρεῖται μέχρι σήμερον εὐλαβῶς τὸ ἀγγελικὸν ἐπίταγμα, τηροῦνται δ' αἱ διατάξεις αἱ ἐν τοῖς 'Ασκητικοῖς τοῦ Μ. Βασιλείου περιειλημμέναι. Οἱ ὑπὸ τοῦ Παχωμίου ὁρισθέντες διακονηταὶ καὶ οἰκονόμοι καὶ ἐπιστάται ὑπάρχουσιν ἔτι διευθύνοντες καὶ διατάττοντες τὰ πράγματα τῶν μονῶν. Τὰ νοσοκομεῖα, τὰ ξενοδοχεῖα, ἡ διατήρησις αὐτῶν, ἡ πρὸς τοὺς πάσχοντας ἀδελφικὴ ἀγάπη καὶ συμπάθεια, ἡ τῶν ξένων περιποίησις, ἡ συνδρομὴ πρὸς πένητας καὶ πρὸς φιλανθρωπικὰ καθιδρύματα δεικνύουσι τὰς ἱερὰς μονὰς ἀξίας παντὸς σεβασμοῦ, πάσης ἐκ μέρους ἡμῶν εὐλαβείας, διαφυλαττούσας ἀπαρατρώτους οὓς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος παρέλαβον θεσμούς, οὓς ηὐλαβοῦντο κυροῦντες ἀλληλοδιαδόχως αὐτοκράτορες εὐσεβεῖς καὶ μοναχικῶν σεμνείων οἱ ἱδρυταί.

Ἐκ τοῦ ἐκδιδομένου «Κανονικοῦ»[50] τοῦ ἐν ἁγίοις 'Αθανασίου, κτίτορος τῆς Λαύρας, ἐν ἀντιβολῇ πρὸς ἄλλας τυπικὰς διατάξεις, ὁ φιλίστωρ ἀναγνώστης θέλει πεισθῇ περὶ τούτων, ἀναδιδασκόμενος ὧν γράφω νῦν πλείονα. Ἀλλὰ καὶ νῦν ὀλίγα πρέπει 'να προστεθῶσιν ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐν ταῖς μοναῖς εἰσαγωγῆς τῶν ἀγενείων ὡς μοναχῶν. Εὑρίσκομεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Σίμωνος κτίτορος τῆς Σίμωνος Πέτρας τὰς ἐξῆς ὁδηγίας, ἃς ἐν τῷ τέλει τῆς ζωῆς ἐκληροδότει τοῖς μοναχοῖς· ἦν ἡ Διατύπωσις αὐτοῦ. «Φυλάττετε τὴν παράδοσιν τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς, ὅπου εἴδετε, καὶ τὴν εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας. . . . . Μὴν ἀγαπᾶτε πλοῦτον πρόσκαιρον. Φεύγετε τὴν κενοδοξίαν. Μὴν ἀπατᾶσθε εἰς χορτασίαν

49. βίος τοῦ ὁσίου Παχωμίου ἐν Καλοκαιρινῇ καὶ Λαυσαϊκῷ.

50. ἴδε τοῦτο ἀπὸ σελίδος 245 τοῦ μετὰ χεῖρας τόμου.

κοιλίας. Μὴ φέρητε εἰς τὸ κοινόβιον ἀγένεια πρόσωπα· διατὶ εἴδετε τί ἔκαμεν ὁ μέγας Εὐθύμιος εἰς τὸν ἅγιον Σάββαν, ὁποῦ ἀγκαλὰ καὶ τὸν ἤξευρε πῶς ἦτον ἐκ κοιλίας μητρὸς ἡγιασμένος, μὲ ὅλον τοῦτο δὲν τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸ κοινόβιόν του· γράφει δὲ καὶ εἰς τὸ Γεροντικὸν ὅτι τέσσαρες Λαύραις τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐρημώθησαν ἐξ αἰτίας τῶν ἀγενείων· καθὼς καὶ ὁ θεοφόρος πατὴρ ἡμῶν 'Αθανάσιος τῆς μεγίστης Λαύρας ἐκατηράσατο ἐκείνους τοὺς προεστοὺς ὁποῦ ἤθελαν δεχθοῦν ἀγένεια, κἂν τε καὶ βασιλόπουλα ἤθελαν εἶναι. Νὰ εἶστε εἰρηνικοί· φιλόξενοι. Νὰ ἐπιτελῆτε τὰς ἑορτὰς πνευματικῶς καὶ ὄχι κοσμικῶς. . . . Εἰς τὰς ἀκολουθίας τῆς Ἐκκλησίας νὰ ψάλλετε μὲ σεμνότητα καὶ εὐλάβειαν, καὶ ὄχι μὲ βοαῖς ἄτακτας. Νὰ εὐλαβῆσθε καὶ τὸν ἡγούμενον μὲ ὅλην σας τὴν δύναμιν»[51]. Ἱστορικῶς ἐμπεδούμενα πάντα ταῦτα βλέπει σήμερον ὁ ἐπιεικὴς προσκυνητής, ὁ φρόνιμος περιηγητὴς βλέπει τηρούμενα. Εὑρίσκομεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ μεγάλου ὅτι «δευτέρῳ τῆς Εὐθυμίου ἡλικίας ἐπὶ τοῖς ὀγδοήκοντα ἔτει πρόσεισιν ὁ μακαρίτης Σάβας, νέος ὢν ἔτι καὶ μήπω γενείου μηδὲ πρώτῳ ἄνθει παρειῶν ὥραν ἐπικαλύπτων, ... ὁ δὲ καλέσας αὐτὸν, οὐ χρὴ, τέκνον, ἔφη, νέον ὄντως σε καὶ ἀγένειον ὄντα διατρίβειν κατὰ τὴν Λαύραν»[52]· ταῦτα κἀν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Σάββα ἀναγινώσκω, καὶ τὸν ὅσιον ἄνδρα τοῦτον βλέπω καὶ τοῖς μαθηταῖς παραγγέλλοντα· «ἔφασκε γὰρ ὁ θεῖος Σάββας πατροπαράδοτον ἐξ ἀρχῆς εἶναι τοῦτο, καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ ἐκείνῳ τὸν ἴσον φυλαχθῆναι τρόπον· . . . . . ἐπεὶ καὶ λίαν ἐπισφαλὲς ἔλεγεν (ὁ ὅσιος Εὐθύμιος) εἶναι ἀνδράσιν ἐρημικοῖς μειράκια καὶ παῖδας συνδιατρίβειν»[53]. Συνεπὲς ἴσως

51. βίος Σίμωνος ὁσίου ἐν Νέῳ Λειμωναρίῳ· § η'.

52. βίος Εὐθυμίου παρὰ Κοτελερίῳ, Monumenta Eccles.Gr. § 88.

53. βίος Σάββα τοῦ ἡγιασμένου, χειρόγραφος παρ' ἐμοί.

ἤθελεν εἶναι τῇ διατάξει ταύτῃ εἴπερ ἐκωλύετο καὶ ἡ ἀνάρτησις εἰκόνων τινῶν καὶ προσωπογραφημάτων ἡγεμονίδων καὶ αὐτοκρατειρῶν, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον οὐδ' ἄλλοτε γενόμενον, πολλῷ ἧττον οὐδὲ νῦν δύναται 'να τεθῇ εἰς ἐνέργειαν, ὑπὸ μοναχῶν τινῶν γερόντων ἀλλ' ἐν ἐρημητηρίοις ἀσκουμένων ποθούμενον. Εἰ δ' ὑπό τινος τυχὸν παρεβιάζοντο αἱ διατάξεις τῶν ἁγιορειτικῶν τυπικῶν καὶ αἱ τῶν ὁσίων Εὐθυμίου καὶ Σάββα, ἡ παράβασις εἶχε μονομερῶς καὶ δὴ καὶ κακιζομένης ἐξαιρέσεως χαρακτῆρα.

Ἐξαιρέσεις κανόνων ἁπανταχοῦ δυνατὸν 'ν' ἀπαντήσῃ τις, ὁ δ' ἐπιεικὴς προσκυνητὴς ἀπονέμει βέβαια συγγνώμην εἰς ὅσα βλέπει οὐ καλῶς ἔχοντα, παραβαινόμενα, ἀλλ' ἐξ ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν συγχωρούμενα καὶ δικαιολογούμενα μέχρι τινός. Ἡ πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, τὴν ἐπ' αὐτῷ τεταγμένην εὐλάβεια καὶ ὑπακοὴ παντὸς μονάζοντος ἀποβαίνει παραδειγματική. Ὁ μοναχὸς οὐδέποτ' ἐπιλανθάνεται ὅτι οἱ γεννάρχαι ἐξώσθησαν τοῦ παραδείσου ἕνεκα τῆς εἰς τὰς θείας διαταγὰς παρακοῆς αὐτῶν, ἔχων δὲ τοῦτο ἐν νῷ, οὐδὲ ῥᾳγα σταφυλῆς ἐπιτρέπει εἰς ἑαυτὸν 'να ἐγγίσῃ, χωρὶς τῆς ἀδείας τοῦ ἡγουμένου, εὐλαβὴς δέ τις ἀμπέλου φύλαξ μοναχὸς οὐδ' εἷς ξένον τινὰ ἐπιτρέπει τοῦτο· τοῦθ' ὅπερ ἀγνοῶν ὁ μακαρίτης ἐκδότης τοῦ «Σύμπαντος» ἔγραψε δύο πικρὰς, λίαν ἀδικωτάτας λέξεις κατὰ τῶν μοναχῶν τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Γρηγορίου, ὡς «τῶν φανατικωτέρων» ὄντων τοῦ Ἄθωνος[54]. Ὁ πρὸς τὰ χρήματα ἔρως, ἂν ὑπάρχῃ παρὰ τοῖς μοναχοῖς, δικαιολογεῖται βέβαια σήμερον, οὐχὶ δὲ καὶ καθ' ὃν καιρὸν συνεβούλευεν ὁ ὅσιος Σίμεων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τότε, ὡς καὶ πρὸ τῶν χρόνων τοῦ ὁσίου Σίμωνος, εἶχον οἱ μοναχοὶ προσόδους, ἐπὶ δὲ τὰς ἱερὰς μονὰς ἐπέρρεεν ὁ

54. Ἰωάννου Μ. Ῥαπτάρχου «Ἐντυπώσεις περιηγήσεως εἰς Ἄθωνα» ἐν Ἑπταλόφῳ, ἔτους 1869.

πλοῦτος τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων, γυμνουμένων ἐκείνων ὅπως αὗται πλουτισθῶσιν· ἀλλὰ μετὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ μοναὶ περιῆλθον εἰς πενίαν, ὁ δὲ τὰ ἐρημητήρια τῶν «Καρουλιῶν» καὶ τῶν «Κατουνακίων» καὶ τῶν «Καυσοκαλυβίων» οἰκῶν ἀνάγκην ἔχει ἄρτου ὅπως τραφῇ, οὐδ' ἀπεκδέχεται βεβαίως ὁ ἁμαρτωλὸς ἐρημίτης 'να καταπεμφθῇ αὐτῷ μάννα πρὸς τροφὴν ἐξ οὐρανοῦ. Ἑκάστη μονὴ ἠναγκάζετο πρὶν, ἀλλὰ σχεδὸν καὶ σήμερον, 'να ἐπαιτήσῃ τὸ τῶν εὐσεβῶν ἔλεος· ἂν δὲ τὰ ἐλέῃ εἰσρεύσωσι πλούσια ἐν τῷ ταμείῳ αὐτῆς, ἂν ἐλεῶν ὁ δοτὴρ τῶν ἀγαθῶν ἄνωθεν ἐμπνεύσῃ τοῖς χορηγοῦσι πλοῦτον αἰσθημάτων εὐποιΐας, ἡ μονὴ οὐδέποτε θησαυρίζει ἢ μόνον ὅπως ἐπαρκῶς διατηρηθῇ, ἢ μόνον ὅπως ἐπαρκῶς ἀναπαύῃ τοὺς προσερχομένους ξένους, ἢ μόνον ὅπως ἐπαρκῶς εἰς ἀνάγκας ἐκπαιδευτικῶν ἢ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων χορηγῇ. Λάβετε παράδειγμα τὴν μεγάλην καὶ γεραρὰν τοῦ Βατοπεδίου μονήν· τετρακισχιλίας λίρας ἐχορήγει τῇ Μ. τοῦ Γ. Σχολῇ πρὸ πενταετίας, ἐσμὸν δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐμόρφωσε καὶ ἔτι μορφοῖ μοναχῶν εὐπαιδεύτων, ἐπιστημόνων, αὐτῇ τε καὶ τῇ κοινωνίᾳ χρησίμων. Λάβετε παράδειγμα τὴν μεγάλην μονὴν τῶν Ἰβήρων· οὐδὲ πολὺς παρῆλθε χρόνος ἐξ ὅτου τῇ τοῦ Γ. Σχολῇ ἐδωρήσατο μέγα οἰκόπεδον ἐν Φαναρίῳ. Ἀλλ' ὅστις ἔμεινε χρόνον ἐν Ἁγίῳ Ὄρει πολὺν, εἶδε πόσον μέγα ποσὸν χρημάτων πᾶσαι συλλήβδην αἱ μοναὶ χορηγοῦσι κατ' ἔτος ὡς καὶ πολλοὶ μοναχοὶ, ἐξ ἐργοχείρου ἀποζῶντες, εἰς σχολεῖα καὶ συλλόγους καὶ βιβλία καὶ ἀδελφότητας καὶ νοσοκομεῖα. Τὰ ὑπὸ τῶν μοναχῶν ἀθροιζόμενα χρήματα, εἴτε ἐκ μετοχίων καὶ ἀγρῶν καὶ προσκυνημάτων, εἴτ' ἐξ ἐπαιτείας, συντηροῦσιν αὐτὰς, ἐπιστρέφουσι δὲ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν χορηγοῦσαν αὐτὰς ἀνθρωπότητα, εἰς τοὺς πάσχοντας, ἄνευ διακρίσεως ἐθνότητος καὶ θρησκεύματος. Ἡ δὲ ἀπάρνησις τῶν τοῦ κόσμου

ἐχώρει μέχρις ἀπαρνήσεως αὐτῆς τῆς πατρίδος. Οὐδείς μοναχὸς ἐρωτώμενος ὠνόμαζε τὴν πατρίδα αὐτοῦ. Εὐθύμιος Κωνσταντίνου ὁ Τραπεζούντιος ὁ Προσκυνητάριον τῆς Λαύρας γράψας ὁμολογεῖ πατρίδα τὴν Τραπεζοῦντα, ἀλλὰ μετανοῶν ἐπὶ τῷ ἀκουσίῳ παραπτώματι, διορθοῖ τὸ σφάλμα, ἁγιορείτην ἑαυτὸν λέγων, ἔχοντα τὸν Ἄθω πατρίδα· ἴδοὺ ὅ,τι γράφει·

Κωνσταντίνου εἰμὶ υἱὸς ἐξ εὐσεβῶν προγόνων,
ἐκ πόλεως δὲ Τραπεζοῦς, παλαιῶν αὐτοχθόνων.
Πλὴν τώρα οἱ ἐμοὶ γονεῖς, πατρίς τε καὶ οἰκία
δὲν εἶναι ἄλλη παρ' αὐτὴ ἡ Λαύρα ἡ ἁγία·
καὶ διὰ χάριν τῆς ἐμῆς πατρίδος τῆς ἁγίας
ἔγραψα ἤδη τὸ παρὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας.

§

Ἀλλ' ἡ ἐργασία γίνεται οἱονεὶ δευτέρα φύσις εἰς τὸν μοναχόν. Ὁ προτιθέμενος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἵνα μονάσῃ ὀφείλει ἵνα ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ἀείποτε ὅτι ἀργὸς οὐδεὶς μένει· πιθανὸν ἵνα ἴδῃ τις μοναχοὺς γέροντας ἔν τινι σχετικῶς ἀναπαύσει ζῶντας, ἰδίως ἐν ταῖς μοναῖς, ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι νέοι ὄντες εἰργάσθησαν, ἐμόχθησαν ὑπὲρ τῆς μονῆς αὐτῶν, ἤδη δὲ γηράσαντες σάββατα τῆς μοναχικῆς ἄγουσιν ἀγωγῆς καὶ ἀσκήσεως. Οἱ ἐν κελλίοις ζῶντες, νέοι ἢ γέροντες ἐξασκοῦσιν ἐπιτήδευμά τι χειρωνακτικόν, κατασκευάζοντες τὰς μετὰ μεγίστης λεπτότητος ἐξειργασμένας ἐπὶ ξύλου εἰκονικὰς παραστάσεις σκηνῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς ἢ Καινῆς διαθήκης ἢ σταυρούς, εἰκόνας γράφοντες, ἐπαγγελλόμενοι τὸν ῥάπτην, τὸν ὡρολογοποιόν, τὸν βιβλιοδέτην, τὸν καλλιγράφον· ἀπὸ δεκαετίας δ' εἶδεν ἡ ἁγιορειτικὴ πολιτεία ἐν μέσῳ αὐτῆς καὶ μοναχοὺς φωτογράφους. Ἡ ἐργασία διακόπτεται κατὰ τὰς ὥρας τῆς προσευχῆς ἐν ἑκάστῃ ἡμέρᾳ, ὡς καὶ κατὰ τὰς ἑορτάς, καθ' ἃς ἡ μελέτη τοῦ θείου νόμου καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν ἁγίων πατέρων ἡ μετ' ἐπιστασίας ἀνάγνωσις μερίζεται μετὰ τῆς προσευχῆς τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας[55].

Ἐνῷ δ' οὕτω ζῶσι πάντες, ὡραί τινες, ἱκαναὶ μάλιστα τοῦ βίου αὐτῶν, εἰσὶν ὡρισμέναι πρὸς διοίκησιν τῶν πραγμάτων ἑκάστης μονῆς ἢ σκήτης καὶ καθόλου τῆς ἁγιορειτικῆς ἀδελφότητος. Κοινότης ἀποτελουμένη ἐκ δέκα, εἴκοσι καὶ πλειόνων ἀνθρώπων κατά τινας διατάξεις συμβιούντων ἀνάγκην ἔχει ἀρχῆς διοικούσης, καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ στοιχειωδεστάτη μονή, οἷα δυνατὸν ἵνα θεωρηθῇ ἡ καλύβη τοῦ πτωχοῦ ἀσκητοῦ, τὸ κελλίον αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ κελλίον ἀνήκει εἰς μονήν τινα, ἥτις αὐτοῦ δεσπόζουσά ἐστι κυρία ἵνα πωλήσῃ αὐτό, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἵνα πακτώσῃ, διότι τὰ κελλία παραχωροῦνται ὑπὸ τῆς κυριάρχου μονῆς εἰς τρία, ὡς ἔθος, πρόσωπα, ὧν ὁ εἷς ἔσται βέβαια πρῶτος, οἱ δ' ἄλλοι δύο δεύτερος καὶ τρίτος· τοῦ πρώτου ἀποθνήσκοντος, ὁ τέως δεύτερος, ἐπὶ καταβολῇ χρηματικῆς τινος δόσεως ἐλαχίστης, ἐγκρίσει καὶ γνώμῃ τῆς μονῆς, ἧς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ὑπάγεται τὸ κελλίον, ἀποκαθίσταται πρῶτος, οὕτω δ' ὁ τρίτος ἀναδείκνυται δεύτερος καὶ προσλαμβάνεται τρίτος, ἐγγραφομένων πάντων τῶν ὀνομάτων ἐν τῷ «ὁμολόγῳ», ἐγγράφῳ δηλαδὴ παραχωροῦντι τὸ κελλίον εἰς τὸν πρῶτον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Κατὰ τὰ εἰς χεῖρας τῶν μοναζόντων ὁμόλογα, μόνον τρεῖς ἔδει ἵνα κατοικῶσι τὰ κελλία· ἀλλὰ καὶ πλέον τῶν τριῶν ἐὰν εὑρεθῶσιν οἰκοῦντες, τοῦτο γίνεται κατὰ συγκατάβασιν τῆς κυριάρχου μονῆς, καὶ ἐὰν ἡ ἔκτασις καὶ περιοχὴ τοῦ κελλίου ἀπαιτῇ πλείους τῶν τριῶν μοναχῶν[56]. Οἱ ἐν τοῖς τοιούτοις κελλίοις ἀσκούμενοι ἀναλαμ-

55. Ἐκθειάζουσι τὸν βίον ἰδίᾳ τῶν ἐν σκήταις καὶ καλύβαις μοναχῶν ὁ Μακάριος Τριγώνης καὶ ὁ Πορφύριος Νικαίας. Τοῦ Πορφυρίου τὴν «Περίοδον» βλέπε ἀπὸ σελίδος 241—245 τοῦ παρόντος τόμου.

56. «Πρὸς τούτοις πρέπει νὰ ἐξεύρωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι τὰ λεγόμενα

βάνουσί τινας ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τῆς κυριάρχου μονῆς, ὑπηρετοῦντες αὐτοὶ προσωπικῶς εἰς θεραπείαν ἀναγκῶν αὐτῆς δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας κατ' ἔτος, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν πανήγυριν αὐτῆς. Ἀναχωροῦντες καὶ θέλοντες 'να πωλήσωσι τὸ κελλίον εἰς ἕτερον ἀσκητήν, οὐδέποτε δύνανται 'να προβῶσιν εἰς τοιαύτην ἐκχώρησιν ἄνευ ἀδείας τῆς μονῆς, ἥτις λαμβάνει ποσόν τι ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀπό τε τοῦ ἐκχωρήσαντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος· ἐπιστρέφοντες δ' εἰς τὴν κυρίαρχον μονὴν αὐτὸ ἢ διωκόμενοι, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελον φωραθῇ παραβαίνοντες ὅρους τοῦ « ὁμολόγου » ἢ τὴν κοινὴν εἰρήνην ταράττοντες οὐδ' ὀβολὸν πλέον τῆς ἐν τῷ «ὁμολόγῳ» ὁριζομένης ἀξίας αὐτοῦ δικαιοῦνται 'να λάβωσιν, ἔστω καὶ ἂν ἐξοδεύσωσι δεκαπλάσια εἰς ἐπισκευάς. Ἐν περιπτώσει διαφορῶν, ἡ κυρίαρχος μονὴ δικάζει πρωτοδίκως, ἡ δ' ἐν Καρεαῖς ἱερὰ σύναξις δέχεται τὰς ἐφέσεις. Τὸ πολίτευμα τοῦτο, συνεπείᾳ ταραχῶν, ἃς ἐκίνει τῷ 1842 ἐν τῇ λαυριωτικῇ σκήτῃ τῆς ἁγίας Ἄννης ὁ Νικόδημος Βούλγαρις ἐμπεδωθὲν ἐπεκυρώθη τῷ 1844 ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ Δ' τοῦ ἀπὸ Δέρκων.

Αἱ σκῆταί εἰσιν ἄθροισμα κελλίων διεσπαρμένων, ἐχόντων ἕνα ἢ πλείους ἕκαστον ἀσκητάς, διοικοῦνται δὲ ὑπὸ ἑνὸς δικαίου. Ὁ «δικαῖος» ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν σκητιωτῶν τῇ 8 μαΐου ἑκάστου ἔτους, εἰς δὲ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτοῦ παρίστανται ἀντιπρόσωπος τῆς κυριάρχου μονῆς. Μοναί τινες προήγαγον εἰς σκήτας μικρὰ κελλία· τελευταία τοιαύτη προαγωγὴ ἐγένετο πρὸ τεσσαρα-

---

κελλία ἐδῶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἔχουν ἐκκλησίαν καὶ ὀντάδες (δωμάτια ὅηλ.) πέντε, ἢ καὶ ἕως ὀκτώ, καὶ ὅλα τὰ χρειαζόμενα, ἔχουν ἀμπέλια, ἐλαιῶνας, κήπους, νερά, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα, καὶ κατοικοῦνται ἀπὸ ἕξ, ἢ καὶ περισσοτέρους πατέρας, ὁποῦ ἡσυχάζουνε». Τριγώνη Προσκυνητάριον Λαύρας· σελ. 39.

κονταετίας. Αἱ σκῆται καταβάλλουσι χρηματικήν τινα δόσιν εἰς τὴν κυρίαρχον μονήν, οὖσαι ἀκριβῶς ἰδίᾳ αἱ κοινοβιακαὶ μεγάλα κελλία, συνάπτοντα μετ' αὐτῆς συμβόλαια, ἐν οἷς καθωρισμένος ἐστὶν ὁ τῶν σκητιωτῶν ἀριθμός. Ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς ἐπιτρέπεται 'ν' ἀποκαλῶμεν αὐτὰς σκήτας κοινοβιακάς, ὅπου ἓν μόνον ὑπάρχει οἰκοδόμημα: καὶ τοιαῦταί εἰσιν αἱ ῥωσσικαὶ σκῆται τοῦ Σεραγίου (ὑπὸ τὴν τοῦ Βατοπεδίου μονὴν) καὶ τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ (ὑπὸ τὴν τοῦ Παντοκράτορος), ἡ ῥουμανικὴ (ὑπὸ τὴν Λαύραν) καὶ ἡ ὑπὸ Βουλγάρων οἰκουμένη Μπογορόδιτζα, ἡ πάλαι μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ (ὑπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος), καὶ σκήτας ἰδιορρύθμως πολιτευομένας, ἑκάστου κελλίου διάγοντος ἰδίᾳ· τοιαῦται δ' εἰσὶ πᾶσαι αἱ λοιπαί. Τὸ σύστημα τῶν κοινοβιακῶν σκητῶν, ἐὰν μελετήσωμεν τὴν ἱστορίαν, φαίνεται κατάχρησις, μεταβάλλουσα τὰς σκήτας εἰς μεγάλα κελλία.

Ἡ Μονὴ ἀποτελεῖ, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως, ἓν οἰκοδόμημα μέγα, ὀλίγων ἢ πολλῶν μοναχῶν ἄθροισμα, διοικουμένων ὑφ' ἑνὸς ἡγουμένου, ἰσοβίως ἐκλεγομένου ἢ δύο ἐπιτρόπων, ἀλλασσομένων κατ' ἔτος, ἐν ἀρχαῖς τοῦ ἔτους. Μεταξὺ τῶν εἰς τὴν περιφέρειαν ἑκάστης μονῆς εὑρισκομένων κελλίων, ἀνάγκη 'να διακρίνωμεν τὰ «καθίσματα», ἐν οἷς οἱ διαμένοντες μοναχοὶ οὐδὲν ἔχουσιν ἐξαιρετικὸν προνόμιον, διότι εἰσὶ μοναχοὶ (καθὰ καὶ οἱ ἐντὸς τῆς μονῆς ζῶντες) μὴ δυνάμενοι 'να ἐκλεγῶσιν ὡς ἐπίτροποι. Προσέθηκα τὴν διασάφησιν, διότι τὸν ἡγούμενον αὐτῆς δύναται ἡ μονὴ 'να προσκαλέσῃ καὶ ἀφ' ἑτέρας μονῆς ἢ κελλίου. Εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἡγουμένου παρίστανται πάντοτε ἀντιπρόσωποι τῆς ἱερᾶς συνάξεως.

Ἡ σύναξις ἑδρεύουσα ἐν Καρεαῖς, πρωτευούσῃ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀποτελεῖται ἐξ εἴκοσιν ἀντιπροσώπων τῶν ἰσαρίθμων μονῶν, οἵτινες ἑδρεύουσι κατὰ τάξιν ἀπὸ τριῶν αἰώνων σεβαστὴν οὖσαν καὶ τηρουμένην· αἱ ἐν τῇ συνά-

ξει ἐκπροσωπούμεναι μοναὶ τάσσονται οὕτω: 1] ἡ τῆς Λαύρας — 2] ἡ τοῦ Βατοπεδίου — 3] ἡ τῶν Ἰβήρων — 4] ἡ τοῦ Χιλανδαρίου — 5] ἡ τοῦ Διονυσίου — 6] ἡ τοῦ Κουτλουμουσίου — 7] ἡ τοῦ Παντοκράτορος — 8] ἡ τοῦ Ξηροποτάμου — 9] ἡ τοῦ Ζωγράφου — 10] ἡ τοῦ Δοχειαρίου — 11] ἡ τοῦ Καρακάλλου — 12] ἡ τοῦ Φιλοθέου — 13] ἡ τῆς Σίμωνος Πέτρας — 14] ἡ τοῦ ἁγίου Παύλου — 15] ἡ τοῦ Σταυρονικήτα — 16] ἡ τοῦ Ξενοφῶντος — 17] ἡ τοῦ Γρηγορίου — 18] ἡ τοῦ Ἐσφιγμένου — 19] ἡ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ 20] ἡ τοῦ Κωνσταμονίτου. Ἡ ἱερὰ σύναξις ἔχει δύο γραμματεῖς, ὡς καὶ κλητῆρας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς. Τέσσαρες ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐκ περιτροπῆς ἔχοντες τὴν ἀρχὴν εἰσιν οἱ ἐπιστάται, ἐκτελεσταὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς κοινότητος ἢ συνάξεως, ἐφορῶντες καὶ τὴν κοινὴν εὐταξίαν. Οὕτω δὲ τὰ μοναστήρια διαιροῦνται εἰς πέντε τετράδας καὶ μερίζονται τέσσαρα ἐξ αὐτῶν, ἀνὰ πᾶν πέμπτον ἔτος, τὴν τοῦ Ἁγίου Ὄρους διοίκησιν. Τὴν πρώτην τετράδα ἀποτελοῦσιν οἱ ἀντιπρόσωποι Λαύρας, Δοχειαρίου, Ξενοφῶντος, Ἐσφιγμένου. Τὴν δευτέραν οἱ τῶν μονῶν Βατοπεδίου, Κουτλουμουσίου Καρακάλλου καὶ Σταυρονικήτα. Τὴν τρίτην οἱ τῶν μονῶν Ἰβήρων, Παντοκράτορος, Φιλοθέου καὶ Σίμωνος Πέτρας. Τὴν τετάρτην οἱ τῶν μονῶν Χιλανδαρίου, Ξηροποτάμου, ἁγίου Παύλου καὶ Γρηγορίου. Τὴν πέμπτην τέλος οἱ τῶν μονῶν Διονυσίου, Ζωγράφου, ἁγίου Παντελεήμονος καὶ Κωνσταμονίτου. Ἡ σφραγὶς τῆς κοινότητος διηρημένη εἰς τέσσαρα τμήματα κρατεῖται ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἐπιστατῶν, ὧν ὁ πρωτεπιστάτης κρατῶν ἐν Καρεαῖς ῥάβδον, λείψανόν ἐστιν ἀκίνδυνον τῆς ἀρχαίας ἀρχῆς τοῦ «πρώτου»[57]. Ἡ σύναξις δικάζει πρω-

57. Βλ. περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου, σελ. 119 — 127 τοῦ παρόντος τεύχους.

τοδίκως πᾶσαν μεταξὺ μονῶν καὶ σκητῶν ὑπόθεσιν, ἧς μόνον ἔφεσιν δέχεται ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία· ὡς ἐφετεῖον δὲ ἡ ἱερὰ σύναξις ἐκδικάζει τὰς ἀποφάσεις τῶν μονῶν ἐπὶ ὑποθέσεων τῶν ὑπ' αὐτὰς ὑπαγομένων κελλίων. Αἱ ἀποφάσεις ἀθορύβως γινόμεναί εἰσι σεβασταὶ πᾶσιν. Ὁ μοναχὸς ὀφείλει ἵνα ὑπακούσῃ· διότι ἀνήκει οὐχὶ πλέον εἰς τὸν κόσμον· ἀποταξάμενος τῷ κόσμῳ καὶ ταῖς ἐν αὐτῷ τύρβαις, φιλονεικίαις καὶ ἀντεγκλήσεσιν, οὐχ ἑαυτῷ ζῶν, οὐδὲ περὶ οἱασδήτινος ὑλαίας καὶ κοσμικῆς πραγματείας μεριμνῶν, τῆς ἐν οὐρανοῖς δὲ πολιτείας καὶ μακαριότητος μεμνημένος ἀείποτε καὶ πρὸς ἠθικὴν αὐτοῦ τελειότητα σπεύδων[58], ἴσως ἔχει καθῆκον, αὐταπαρνησίαν ὑψίστην ἐπιδεικνύμενος, ἵν' ἀρνηθῇ πράγματι καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, ὡς οἱ πρὸ ἡμῶν ἀπηρνοῦντο καὶ αὐτὴν αὐτῶν τὴν πατρίδα.

§

Ἐντεῦθεν εἰσερχόμεθα λελῃθότως εἰς θέμα διάφορον ἀλλὰ συναφές. Ὅσον καὶ ἂν εὐαρεστήσῃ κατὰ πάντα τὸν περιηγητὴν ὁ γεραρὸς Ἄθως, ὅσον καὶ ἂν ἐπιβάλλῃ καὶ συγκινῇ ἡ τάξις, τὸ πολίτευμα, ὁ βίος, τὸ κλῖμα, ἡ ἐκ-

58. «Ἔστω δὲ γνωστόν, ὅτι οἱ πατέρες ὁποῦ ἡσυχάζουν εἰς ὅλας ταῖς σκήταις, ζῶσι ζωὴν ὁσίαν, καὶ πάντῃ ἀτάραχον, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί, καὶ ἀπὸ τὰ ἐργόχειρά των μὲ πολὺν κόπον καὶ στενοχωρίαν εὑγάζοντες τὴν καθημερινήν τους τροφήν, χωρὶς νὰ βαρύνουν καὶ νὰ πειράζουν κανένα, καὶ ἡσυχάζοντες πάντοτε εἰς τὴν ἡσυχίαν των..... Διότι ὅλας τὰς κυριακὰς καὶ τὰς μεγάλας ἑορτὰς..... ὁμιλοῦσιν ἀλλήλοις τὰ πρὸς ὠφέλειαν,..... ἡσυχάζοντες, καὶ τῇ μελέτῃ τῶν θείων Πατέρων προσέχοντες..... καὶ ἐν συντόμοις μὲ πολλὴν κακοπάθειαν περνοῦν τὴν ζωήν των». Τριγώνη Προσευκητήριον σελ. 55—56. — «ζωοτροφοῦνται..... ἐνασχολούμενοι ἐν τῇ προσευχῇ, καὶ διάγοντες τὴν ζωήν τους ἐν νηστείᾳ καὶ πόνοις καὶ σκληραγωγίᾳ πολλῇ». Κομνηνὸς ἐν περιγραφῇ Ἁγίας Ἄννης.

κλησιαστικὴ εὐταξία, λυποῦσιν ὅμως ἡμᾶς αἱ φυλετικαὶ ἀντεγκλήσεις, καὶ κιρνῶσι πικρίαν καὶ τὸν ἐπιεικέστερον τὰ κατὰ τὸν Ἄθω κρίνοντα. Ἴσως ἠδυνάμεθα 'να παραμυθήσωμεν ἑαυτοὺς ἀναμιμνησκόμενοι ὅτι τοιαῦταί τινες διακρίσεις καὶ φιλοτιμίαι ἔτι ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων διήρουν τοὺς χριστιανούς. Τὸ «ἐγὼ μὲν Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Παύλου, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ» εὗρεν ἐπιτιμήσαντα τὸν μακάριον τῶν ἐθνῶν ἀπόστολον, εἰπόντα μετὰ πατρικῆς ἀγανακτήσεως «μεμέρισται ὁ Χριστός»; Σήμερον ὅμως οὐδεὶς ἐστιν ὁ ἐπὶ τούτῳ ἐλέγχων· οὕτω δ' αἱ ἄθλιαι φυλετικαὶ ἀντεγκλήσεις γίνονται καὶ μεταξὺ ἀνθρώπων εἰς τὴν αὐτὴν ἀνηκόντων ἐθνικότητα, ἀνθρώπων, οἵτινες ὑποπτεύουσιν ἀλλήλους, διότι κακῶς ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ἴσως ἐπεκράτησεν ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει διαίρεσις οὐ μόνον κατ' ἐθνικότητας, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐπαρχίας ἔτι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐπικρατείας. Ὁ ἐωρακὼς μεμαρτύρηκε· καὶ, ὡς εὗρε ξενογλώσσους καυχωμένους οὕτως εἶδεν, ἀτυχῶς, καὶ γραικοὺς ἐπαγαλλομένους, ὡς ἐπὶ μεγάλῳ τινὶ σεμνώματι, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐκ τῆς ἐλευθέρας, ἐκεῖνοι δ' ἀγνοῶ ἐκ τίνος πατρίδος ἔλκουσι τὴν καταγωγήν, ὑποβλέποντας ὁ μὲν τὸν δὲ ὡς ἐχθρὸν, ὡς φιλισταῖον, ὡς Σαμαρείτην. Ὁ τὰ παρόντα γράφων ἤκουσε πολλά, καὶ ἀκούσας ἔφριξεν ὅτι ζῶσιν ἄνθρωποι ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἔθνει σχίσμα παρεισάγοντες, ἴτως δὲ καὶ μῖσος ἐνσπείροντες μεταξὺ νησιώτου καὶ ῥουμελιώτου καὶ πελοποννησίου καὶ μικρασιάτου· καὶ λέγων «ἴσως» ἀπιστῶ εἰς τὰ λεγόμενα, ἐπιμένων 'να βαυκαλίζωμαι ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι πᾶσα ἀκοὴ ἐν τοῖς πλείοσι σφαλερὰ τυγχάνει.

Μία μόνον ἀκοὴ οὐδέποτ' ἐγένετο σφαλερὰ, ἡ περὶ φυλετικῶν ἀντεγκλήσεων μεταξὺ μοναχῶν εἰς διαφόρους ἀνηκόντων ἐθνότητας, ἃς ξέναι πολιτικαὶ ἢ κήρυγμα κακὸν ἀπὸ δύσεως προβαῖνον τῆς τῶν ἐθνικοτήτων δῆλα δὴ χειραφετήσεως ἔθηκεν εἰς κατάστασιν ἐρίδων, αἵτινες

ἀσχημίζουσι τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα μοναχοῦ ὀρθοδόξου.

Ἐὰν ἀρχαίας καὶ σητοβρώτους ἀναδιφῶντες διφθέρας εὑρίσκωμεν ἀντεγκλήσεων φυλετικῶν ἴχνη, ταῦτα ἔχουσιν ἐλατήριον μίση καὶ πάθη προσωπικὰ, οὐχὶ δὲ φυλετικὰ, οἷα σήμερον. Ἀναγινώσκω ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, ὅστις ἐχρημάτισε πρότερον ἡγούμενος τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Φιλοθέου, «διὰ νὰ μὴν ἐρημώσῃ καὶ ἀφανισθῇ τέλεια.... Ἦτον δὲ τότε αὐτὸ τὸ μοναστῆρι βουλγάρικον· ὁ δὲ ὅσιος τὴν τάξιν τῶν βουλγάρων εἰς τὴν ἡμετέραν εὐταξίαν ἐρρύθμισε, καὶ ἐφρόντισε βιβλία ἑλληνικὰ ἀπὸ ὅλα τὰ χρειαζόμενα· καὶ διὰ νὰ τοὺς αὐξήσῃ καὶ εἰσοδήματα, ἔπῆρε καὶ τὸν κόπον καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τὴν τάξιν τῶν μοναστηρίων νὰ ζητήσῃ βοήθειαν· . . . . . ὁ ὅσιος ἐποίμανε κατὰ τὸν Θεὸν ἅπαντας, προστάσσωντας νὰ διάγουν ὅλοι εἰς ταῖς ἀκολουθίαις, ἐνδύματα καὶ φαγία κοινοβιάτικα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦσάν τινες Βούλγαροι κακότροποι, καὶ ἐμίσησαν τὸν ὅσιον, πῶς ἐμεταλλαξε τὴν τάξιν αὐτῶν, καὶ τοῦ ἔκαμαν καθ' ἑκάστην σκάνδαλα, γνωρίσας τὴν ἐπιβουλὴν αὐτῶν ἀνεχώρησε». Ταῦτα γράφει ὁ μικρὸν τοῦ Διονυσίου μεταγενέστερος Δαμασκηνὸς Στουδίτης ὁ Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης ἐπίσκοπος[59]· ἐν δὲ τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ Ἀκολουθίᾳ δι' ὀλίγων ἀλλ' ἀκριβέστερον ὁ γράφων ἀφηγεῖται: «τὴν μονὴν ταύτην τὴν ἔκαμε ῥωμαικὴν, διατὶ πρῶτον ἦτον βουλγάρικι, ὁμοίως καὶ τὴν ἀκολουθίαν· καὶ εἰς τοῦτο ἐρθονήθη πολλὰ ὑπὸ τῶν βουλγάρων, ὥστε ὁποῦ ἠθέλησαν ἀποκτεῖναι αὐτόν»[60]. Ταῦτα γίνονται πρὸ

---

59. βίος ὁσίου Διονυσίου ἐν «Νέῳ Παραδείσῳ»· παραφρ. Ἀγαπίου Λάνδου. § 5.

60. «Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου τοῦ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ὄρει τῆς Θετταλίας ἐκλάμψαντος, τοῦ νέου ἀσκητοῦ,

τῶν μέσων τῇ ις' ἑκατονταετηρίδος. Τριῶν αἰώνων παρέλευσις ἔδειξεν ἡμῖν τὰ πάθη τὰ φυλετικὰ διαφόρου φύσεως ἐλατηρίων ἀποτελέσματα οἰκτρά. Τινὲς εἶπόν μοι ὅτι οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐκ τῆς βουλγαρικῆς μονῆς τοῦ Ζωγράφου ἀπηλείφθησαν αἱ ἐπὶ τῶν ἐν τῷ καθολικῷ ναῷ ἁγιογραφιῶν ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί. Χαρακτηριστικὸν τῶν τάσεων, αἵτινες κινοῦσι τοὺς εἰς διαφόρους ἐθνικότητας ἀνήκοντας ὅπως ἐρίζωσι πρὸς ἀλλήλους, ἐξ ὀθνείων καὶ ἀντευαγγελικῶν ἀρχῶν ἐμπνεόμενοι, δὸς δ'εἰπεῖν καὶ τὴν ἱστορίαν ἀθλίως παραχαράττοντες!! Εἶδον ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ Ζωγράφου ζωγραφουμένους μεταξὺ τῶν βουλγάρων τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα τὸν Σοφὸν, ὃ δὲ ἄπεπτον καὶ τὸν τῆς Κερκύρας κλεινὸν γόνον Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν, ὅστις οὕτως ἐγένετο θῦμα τοῦ ἐπωνύμου, ὃ ἔφερεν.

§

Τῶν φυλετικῶν ἐρίδων καὶ τῶν ἀντεγκλήσεων ἀποτέλεσμα μετὰ μεγίστης ὀροδρότητος ἀνέθορε τῷ 1873 τὸ ζήτημα τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Μοναχοὶ ζῶντες ἀδελφικῶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν «ἐπηλύδων», εἶπον καὶ ἔγραψαν ἐναντίον αὐτῶν, ἠρνήθησαν ὁμολογουμένας ὁλι-

τοῦ· ψαλλομένη τῇ κγ' τοῦ ἰανουαρίου μηνός. Τινῶν δεύτερον τύπους, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ τῆς αὐτῆς Μονῆς ὁσιωτάτου ἁγίου καθηγουμένου κυρίου Μεθοδίου Παλιοῦρα, ἐκδοθεῖσα, χάριν τῶν εὐλαβῶν χριστιανῶν. Ἐν τῷ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑλληνικῷ τυπογραφείῳ. Ἐν ἔτει 1816». Ἐκ τῆς ἀκολουθίας ταύτης ἀρυόμεθα, καθὸ χρησίμους ἡμῖν, τὰς εἰδήσεις ταύτας· ὅτι Κασσανδρείας ἐπίσκοπος ἦν Ἰάκωβος, σύγχρονος ἢ μικρὸν μεταγενέστερος τοῦ Διονυσίου, πρῶτος δὲ τότε τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὁ τέως πνευματικὸς ἐν Καρυαῖς Γαβριήλ, ἀποσταλεὶς μάλιστα εἰς Βλαχίαν πρὸς σύναξιν συνδρομῶν, καὶ Βερροίας μητροπολίτης Ματθαῖος,

κὰς συνδρομὰς καὶ βοηθείας[61], διημφισβήτησαν τὸ κῦρος ἐπισήμων ἀρχαίων ἐγγράφων, κατήγγειλαν ἄλλοις αὐτὴν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πνευματικὴν ἀρχὴν τῶν ὀρθοδόξων. Ὁμολογητέον ὅτι θλιβεραὶ σελίδες ἐγράφοντο τότε τῆς ἁγιορειτικῆς ἱστορίας, ἐπέκειναι δὲ δεινῶν ἦσαν τὰ λεγόμενα καὶ γραφόμενα ὑπ' ἀνθρώπων, ὧν οἱ πρόγονοι πρῶτοι διδαχθέντες τὸν χριστιανισμὸν καὶ ταῖς ἀρκτώαις χώραις διδάξαντες ἐπίστευον ὅτι «εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα», εἰς ὃ βεβαπτίσμεθα. Οἱ δημιουργοῦντες χάσματα μεταξὺ χριστιανῶν ὀρθοδόξων ἠγνόουν ὅτι τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφικῆς ἀγάπης ἀνάγκην εἶχον ἐν παντὶ καιρῷ, οὐδ' ἤρκει πρὸς ὑποστήριξιν ἰδεῶν, ἴσως εἰς πολιτικοὺς ἐξημμένους μόνον ἐπιτρεπομένων, ἡ εἰς τὴν προτέραν ἁγιορειτικὴν ἱστορίαν ἐπαναδρομὴ, ἥτις ἐπάγεται ἐπὶ τοῦ παρόντος θέματος συμπεράσματα πολιτικῆς φρονήσεως καὶ χριστιανικῆς ἀγωγῆς, ἅτινα πάντα ἠρνεῖτο κοσμικὴ τῶν ζητημάτων ἐξέτασις, τὰ ἱερὰ καὶ ὅσια λαμπρῶς ἐκλαϊκεύουσα. Τοιαύτη τῶν ζητημάτων ἐξέτασις ἄγει μακρὰν τῆς ἀληθείας· οὐδὲ λέγει ἀλήθειαν ὁ ἐν πάσῃ ὑποθέσει ἀνακαλύπτων φυλετικῆς ἐπικρατήσεως συμφέρον, ὡσεὶ εἶχέ τινα σχέσιν πρὸς σκοποὺς φυλετικοὺς ἔρις ἁπλῆ περὶ δικτύων καὶ ἰχθύων ἢ καταστροφῆς ἀμπελώνων καὶ ἐλαιῶν. Εἰς τοιαύτας θεωρίας δικαιολογούσας οὕτω τὴν ἰδίαν φαυλότητα προσφεύγουσι μόνον οἱ δημοκοποῦντες, οἱ πάθη προσωπικὰ θέλοντες 'να ἐξασκήσωσιν, οἱ ὑπὸ κατάραν πατρὸς ἢ μητρὸς ἢ τῷ ἰδίῳ ἀναθέματι ὑποπεσόντες. Τοιαῦται αἱ ἐντυπώπεις μου· πιστεύω δ' ὅτι, κάλλιον τῶν ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνάξεως καταδικαζομένων, γινώσκουσι τὰ συμφέροντα τοῦ Ἁγίου Ὄρους οἱ μετὰ

61. βλ. ἰδίως τὴν σελίδα 132 τοῦ παρόντος βιβλίου, καὶ ἐξ. Ὁ τοῦ Προσκυνητηρίου συγγραφεὺς Κομνηνὸς ἀριθμεῖ πολλὰ ἀναθήματα ἱερὰ εἴς τινας μονὰς γενόμενα, ἅττινα διακρίνει τῷ ὀνόματι μοσχοβίτικα.

συνέσεως καὶ πείρας ἀπὸ τῶν Καρεῶν διοικοῦντες τὰς τύχας τῆς ἁγιορειτικῆς ἀδελφότητος.

§

Τέρμα τιθεὶς εἰς τὰς ἀναμνήσεις μου ταύτας, προτατ-τομένας ἀντὶ προλόγου καὶ προδιοικήσεως εἰς τὴν ἀνελισσομένην ἐντεῦθεν ἀτελῆ ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ βραχεῖαν μὲν ἀλλὰ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκριβῆ παρασχόμενος τοῖς ἀναγνώσταις μου ἰδέαν περὶ τῆς ἁγιωνύμου χερσονήσου, εὔχομαι ὅπως σκέψεις ὦριμοι, σκέψεις εὐαγγελικαὶ ἐμπνέωσι πάντοτε τοῖς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀσκουμένοις αἰσθήματα ἀδελφικά. Εὔχομαι ὅπως συνεταὶ διάνοιαι, ἀναμιμνησκόμεναι ὅτι τὰ πολλὰ τῶν καλογήρων τάγματα, τὰ ἐν Ἄθῳ πρὸς ἀοράτους καὶ ὁρατοὺς ἐχθροὺς πολέμους ἀθεάτους καὶ συμπλοκὰς ἀφανεῖς κροτοῦντα ὑπὸ μίαν ἐπιστρατεύονται σημαίαν, τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ, μὴ διαλείπωσι σκεπτόμεναι ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτι ῥοῦδαι ἀποβαίνουσιν αἱ πομπώδεις ἐπαγγελίαι ὅτι ἀποτάσσονται τῷ κόσμῳ καὶ τῷ σατανᾷ, ἀφοῦ σατανικώτεραι τῶν τοιούτων ἰδεῶν οὐδ' ἦσαν οὐδ' εἰσί. Τὸ τοῦ προφήτου ἐκεῖνο «μὴ δῷς τὴν δόξαν σου ἑτέρῳ καὶ τὰ συμφέροντά σου ἔθνει ἀλλοτρίῳ» τὸ τόσῳ σοφὸν οὐδαμῶς ὑπονοεῖ οὐδ' ἀπαιτεῖ ἀλληλομαχίας, ὕβρεις, ἀντεγκλήσεις. Ἂν μὴ ἐκλίπωσιν αἱ τοιαῦται ἀντεγκλήσεις, ἡ πολιτεία τῶν ταῦτα φρονούντων ἐν Ἄθῳ ἤθελε προκαλέσει, δικαίως ἴσως, ἣν ὁ μακαρίτης Ἠλίας Τανταλίδης διαλεγόμενος πρὸς φίλους ἐξέφερεν εὐχὴν, ὅπως εὑρεθῇ τις χριστιανὸς, πίστιν ἔχων ὡς κόκκον σινάπεως, ὅστις εἰπὼν «τῷ ὄρει τούτῳ: ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν», ἵνα ἴδῃ τὴν εὐχὴν ἐκπληρουμένην.

ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

Νικόδημος Νάξιος ὁ ὁσίας μνήμης ἔν τινι σελίδι τοῦ Πηδαλίου αὐτοῦ, ἀπορῶν πῶς τοσοῦτοι λόγιοι τῶν ἡμετέρων ἠμέλησαν κατὰ καιροὺς τῆς συντάξεως ἱστορίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω, ἐκφράζει πρῶτος τῶν ἐν τῷ αἰῶνι ἡμῶν βιωσάντων λογίων τὴν γνώμην ὅτι «τὸ περιώνυμον ὄρος τοῦ Ἄθωνος ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μίαν ξεχωριστὴν ἱστορίαν δηλωτικὴν καὶ τῆς ἀρχαίας καταστάσεως καὶ τῶν προνομίων, καὶ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, καὶ τῶν ἄλλων κοινωφελῶν ἀγαθῶν, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ χρηματισάντων κατὰ καιροὺς μοναχῶν».[1] Ἐνῷ δὲ τῶν ἐν Εὐρώπῃ λογίων ἀρκετοὶ περὶ τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τοῦ ἁγιορειτικοῦ πολιτεύματος καὶ τὰς τύχας τῆς αὐτόθι μοναδικῆς ἀδελφότητος ἠσχολήθησαν, ἐνῷ καλάς τινας παρέδωκαν ἡμῖν πληροφορίας ἐπὶ τούτῳ καὶ ταύτας παντὶ γνωστὰς ἐποιήσαντο τύποις ἐκδόντες,[2] τῶν ἡμετέρων ὀλίγοι μὲν ἠθέλησαν 'ν' ἀσχοληθῶσιν, οἱ δὲ πλείους καὶ δυνάμενοι ἤ τοι τὸν κόπον τῆς ἀνασώσεως τῶν εἰδήσεων ὀρρωδοῦντες, ἤ τοι τῇ βαστώνῃ πλῆθος ἀφορμῶν καὶ χρόνου περίσσειαν καταθύοντες ἄλλοις τὴν δόξαν κατέλιπον· ὥστε τὰ ἐν ἰδίαις «φυλλάδαις» καὶ προσκυνηταρίοις γραφέντα καὶ ἐκδεδομένα, ἰδίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος εὐμενῶς εἰσιν ἀποδεκτὰ παρ' ἡμῖν, ἅτε σώζοντά τινας εἰδήσεις, ἥκιστα μὲν εἰς γνῶσιν τῆς ἐν

1. βλ. τῆς ἐν Λειψίᾳ ἐκδόσεως τοῦ Πηδαλίου (1800 εἰς φύλλον) τὴν σελίδα 549 ἐν ὑποσημειώσει.

2. Τὰ βιβλία ταῦτα ἀναφέρονται προϊόντος τοῦ λόγου· αἱ δ' εἰς αὐτὰ παραπομπαὶ γίνονται κατὰ τὰ ἔργα τοῦ Langlois, τοῦ Nolhac καὶ ἄλλων.

γένει ἁγιορειτικῆς ἱστορίας χρησίμους, μᾶλλον δ' εἰς τὴν ἐν μέρει ἱστορίαν μονῶν καὶ κελλίων ἀναφερομένας, ἢ ἐπίσημα ἔγγραφα εἰς φῶς φέροντα. Καὶ ἀρχαιότερον μὲν τῶν γραφέντων καὶ ἐκδεδομένων ἐστὶ τὸ «Προσκυνητάριον» τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ,[3] μετ' αὐτὸν δὲ τακτέος ὁ ξηροποταμηνὸς προηγούμενος ὁ ἐκδοὺς τὰ χρυσόβουλλα καὶ χάττια καὶ διαθήκας τῆς μονῆς Ξηροποτάμου.[4] Τρίτον ἀριθμητέον τὸν ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ μετενεγκόντα εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὴν περιγραφὴν τῆς μονῆς Γρηγορίου,[5] καὶ

3. Προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Ἄθωνος, συγγραφὲν παρὰ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ μετὰ διιξοδικωτέρας περιγραφῆς τῆς ἱερᾶς τῶν Ἰβήρων Μονῆς παρὰ Ἰγνατίου ἱεροδιακόνου Κεμίζου τοῦ ἐκ Μονεμβασίας, νῦν δὲ ἐπιμελῶς ἀνατυπωθὲν κατὰ τὴν τοῦ 1745 ἔκδοσιν· Ἐνετίησιν, ἀπὸ τοῦ τυπογραφείου τοῦ ἁγίου Γεωργίου, 1857· σελίδες κη'—99 εἰς 16ον.

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Κομνηνοῦ ἐξεδόθη καὶ ὑπὸ τοῦ Montfaucon ἐν τῇ Παλαιογραφίᾳ αὐτοῦ, συνεκδοθείσης καὶ τῆς ὑπὸ Πορφυρίου Νικαίας «Περιόδου» τοῦ Ἁγίου Ὄρους, εἰς στίχους πολιτικούς. Ὁ γράψας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠσχολήθη εἰς ἀπαρίθμησιν τῶν ἁγίων λειψάνων ἑκάστης μονῆς, μύθους πολλοὺς ὡς βάσιν τοῦ ἔργου τούτου θεμένους, προκειμένου περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαιοτέρων μονῶν.

4. Ἐγχειρίδιον περιέχον τὸν παρακλητικὸν κανόνα καὶ τοὺς ΚΔ' οἴκους εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν, ἐν ᾧ καὶ τὰ χρυσόβουλλα τῶν ἀοιδίμων βασιλέων Ῥωμανοῦ καὶ Ἀνδρονίκου, μεθ' ὧν καὶ διαθήκη Ἀναστασίας, τῆς μετονομασθείσης Ἁγάθης, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τὸ Χατ-σερίφ τοῦ σουλτὰν Σελήμ· τὰ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέν, σπουδῇ μὲν τοῦ πανοσιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου Χριστοφόρου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ, δαπάνῃ δὲ τοῦ τιμιωτάτου κυρίου Ῥοδόλφου ἐκ πόλεως Μπρατσὸβ τῆς Τρανσυλβανίας, Ἐνετίησιν, 1776· παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων· σελ. 92 εἰς 8ον μικρόν.

Περὶ τῶν χρυσοβούλλων γενήσεται λόγος ἀλλαχοῦ.

5. Περιγραφὴ τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐπονομαζομένου τοῦ Γρηγορίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθωνι· μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς βωσσικῆς διαλέκτου εἰς τὸ ἁπλοῦν ἰδίωμα, ἐκδοθεῖσα δὲ συνδρομῇ τοῦ ὁσιωτάτου

συγχρόνως αὐτῷ, τέταρτον, τὸν Μακάριον Τριγώνην.[6] Πότε ἔζησεν ὁ γράψας τὴν περιγραφὴν τοῦ Βατοπεδίου, ἣν ἄλλοι μὲν εἶδον, ἐγὼ δ' ἀτυχῶς ἐστέρημαι τῆς εὐτυχίας ταύτης ἄχρι τοῦδε, ἀγνοῶ. Καὶ τὰ μὲν τέσσαρα ταῦτα βιβλία ἐξεδόθησαν κατὰ τὸν παρελθόντα ΙΗ' αἰῶνα· ἐν δὲ τῷ αἰῶνι ἡμῶν, καὶ πέμπτον τῶν ἴσμεν γε γνωστῶν, ἀριθμητέον τὸ ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ ἐκ Σμύρνης Προσκυνητάριον τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Δοχειαρίου·[7] μετ' αὐτὴν

ἐν μοναχοῖς Ἰακώβου τοῦ Πελοποννησίου καὶ γέροντος τῆς μονῆς ταύτης, ἐπιμελείᾳ δὲ καὶ διορθώσει Ἀθανασίου Πέτρου Ψαλίδα τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, 1791 ἔτει. Παρὰ Ἰωσὴφ τῷ Βασιμαϋστέρῳ· σελ. 22, εἰς 16ον.

Μετάφρασις ἐκ τῶν τοῦ Βασιλείου Γρηγοριεβιτζ Βάρσκι, ἧς ἐν τέλει προστίθεται καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς Μονῆς τοῦ Γρηγορίου, ὡς εἶχε καθ' ὃν καιρὸν ἐξεδόθη τὸ βιβλίδιον.

6. Προσκυνητάριον τῆς βασιλικῆς καὶ σεβασμίας μονῆς Μεγίστης Ἁγίας Λαύρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, συντεθὲν μὲν παρὰ Μακαρίου Κυδωνίου τοῦ ἐκ χώρας Χανίων, τοῦ Τριγώνη, τοῦ καὶ τῆς αὐτῆς μονῆς σκευοφύλακος· τύποις δὲ νῦν πρῶτον ἐκδοθέν, ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ τοῦ πανοσιωτάτου κυρίου Σαργίου ἱερομονάχου τοῦ ἐκ ταύτης τῆς ἁγίας Λαύρας· Ἐνετίησι, 1792. Παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων· σελ. ις'—62 εἰς 8ον μικρόν.

Ὡς περιγραφὴ τὸ βιβλίον τοῦ Τριγώνη τυγχάνει λεπτομερέστατον, τόσον τὴν Μονὴν Λαύραν περιγράφον ὅσον καὶ τὰ κελλία καὶ καθίσματα καὶ τὰς σκήτας αὐτῆς. Ἱστορικὰς δὲ περὶ αὐτῆς, τῆς κτίσεως, τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν κτιτόρων κατὰ πλάτος πληροφορίας ἀποφεύγει ἵνα καταστήσῃ γνωστὰς ἡμῖν.

7. Προσκυνητάριον τοῦ βασιλικοῦ, πατριαρχικοῦ, σταυροπηγιακοῦ τε καὶ σεβασμίου ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ Δοχειαρίου τοῦ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος, συντεθὲν μὲν καὶ φιλοπονηθὲν παρὰ τοῦ πανοσιολογιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἁγίου πρώην μεγάλου πρωτοσυγκέλλου τῆς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας κυρίου κυρίου Κυρίλλου τοῦ ἐκ Σμύρνης, ἐν ᾧ προσετέθησαν ἐν τῷ τέλει εἰς κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν θαυματουργὸν Γοργοϋπήκοον καὶ εἰκοσι-

πρέπει 'να ταχθῇ ἡ ὑπὸ Νικοδήμου ἀσματ. Ἀκολουθία,[8] τὸ Προσκυνητάριον τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων[9]. Ἀπὸ

τέσσαρες οἶκοι τῶν θείων Ἀρχαγγέλων· τύποις δὲ νῦν πρώτον. ἐκδοθὲν ἐπιμελείᾳ καὶ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ πανοσιολογιωτάτου ἁγίου ἀρχιμανδρίτου καὶ καθηγουμένου τῆς Σλομποζίας κυρίου κυρίου Γαβριὴλ τοῦ Σμυρναίου καὶ κοινοβιάτου τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου· ἀδείᾳ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν δεσπότου ἁγίου Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Νεοφύτου· ἐπὶ τῆς λαμπρᾶς ἡγεμονίας τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν αὐθέντου πάντος Οὐγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Γεωργίου Δημητρίου Μπιμπέσκου βοεβόδα· ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς αὐλῆς τοῦ Φριδ. Βαλμπάου, 1843· σελ. η—53 εἰς 4ον.

Λεπτομερέστατον ὡς περιγραφή, μετ' ἐζητημένου ὕφους. Προτάσσονται ἐπιγράμματα δύο Εὐλογίου μοναχοῦ τοῦ Πελοποννησίου καὶ «Στίχοι πολιτικοὶ τοῦ σεβασμιωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου ἁγίου Σταγῶν κυρίου κυρίου Παϊσίου, καθ' ὃν καιρὸν περιήρχετο τὰ ἱερὰ μοναστήρια τοῦ ἁγιωνύμου "Ορους».—Περὶ τοῦ Παϊσίου ἴδε τὰ ἡμὰ *Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας* σελ. 185—187.

8. Ἀκολουθία ἁσματικὴ καὶ ἐγκώμιον τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν, τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω διαλαμψάντων. Συγγραφέντα μὲν ὑπὸ τοῦ ἐν μοναχοῖς ἐλαχίστου Νικοδήμου ἁγιορείτου, προτροπῇ καὶ ἀξιώσει τῆς ἱερᾶς καὶ κοινῆς συνάξεως πάντων τῶν μοναστηριακῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους πατέρων· νῦν δὲ πρώτων τύποις ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ τυπογράφου Γεωργίου Μελισταγοῦς, διὰ συνδρομῆς τῆς σεβασμίας ἀρχηγύρεως τῶν ἐν Ἄθῳ πατέρων εἰς κοινὴν τῶν μοναχῶν καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων λαϊκῶν χριστιανῶν ὠφέλειαν· ἐν Ἑρμουπόλει, ἐκ τῆς τυπογραφίας Γ. Μελισταγοῦς Μακεδόνος, 1847, σελ. 128 εἰς 8ον.

Καλὸν διὰ τὰς πληροφορίας, ἃς σώζει περί τινων ἐν ἀσκήσει λαμψάντων ἁγιορειτῶν, ἱεραρχῶν καὶ λογίων.

9. Προσκυνητάριον τοῦ βασιλικοῦ πατριαρχικοῦ σταυροπηγιακοῦ τε καὶ σεβασμίου ἱεροῦ μοναστηρίου τῶν Ἰβήρων, τοῦ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος, ἐμπεριέχον τὴν διήγησιν τῆς ἱερᾶς εἰκόνος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς θαυματουργοῦ Πορταϊτίσσης, καὶ ἕνα παρακλητικὸν κανόνα αὐτῆς· προσέτι τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὸν βίον τῶν ἁγίων κτιτόρων τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου· τύποις δὲ καθοθὲν ἐπιμελείᾳ καὶ φιλοτίμῳ

τοῦ χρόνου τούτου, τῶν προσκυνηταρίων ἡ ἔκδοσις καὶ τῶν κτιτορικῶν λαμβάνει τέλος, ἐνῷ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν ταύτην ὡς καὶ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα συχνὰς ἀριθμεῖ τὸ τοῦ Κομνηνοῦ «Προσκυνητάριον» ἐκδόσεις, ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀναγινωσκόμενον, εἷς τῶν ἀθωϊτῶν μοναχῶν ἐπεθύμησε 'να ἐκδῷ 'Αθωνιάδα τινὰ[10], ἣν κατὰ καθῆκον ἀμερολήπτου βιβλιολόγου ἀναφέρω, πλήρη σφαλμάτων γνώσσης τε καὶ τέχνης οὖσαν, ἀλλ' ὅπως δήποτ' ἐκδοθεῖσαν καὶ νομιζομένην ὡς βιβλίον.

δαπάνῃ τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τῶν Ἰβήρων καὶ τοῦ κοινοβιάτου αὐτοῦ πανοσιωτάτου ἀρχιμανδρίτου κυρίου κυρίου Σεραφεὶμ τοῦ Συνωπέως· ἐπιστασίᾳ δὲ Στεφάνου Κ. Σκαθίρου τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς τυπογραφίας Φ. Καρτσπίνη καὶ Κ. Βάρα (ὁδὸς Βύσσης καὶ Ἀχαρνῶν, ἀριθμ. 302), 1857· σελ. 75 εἰς 4ον.

Μακρὸς βίος τῶν κτιτόρων τῆς μονῆς ταύτης, καὶ ἱστορία τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος, μετ' ἀκολουθίας, πονηθείσης ὑπὸ Νικοδήμου ἁγιορείτου.

10. Ἀθωνιὰς ἤτοι σύντομος περιγραφὴ τοῦ ἁγίου ὄρους Ἄθωνος, περιέχουσα ὑπομνήματα παλαιά τε καὶ νέα συλλεχθέντα ἐκ διαφόρων ἀρχαίων σωζομένων ὑπομνημάτων, ἐπιμελείᾳ καὶ φιλοπόνῳ σπουδῇ παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου καθηγουμένου καὶ ἀρχιμανδρίτου τῆς ἐν τῷ Ἄθῳ ἱερᾶς βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς κοινοβιακῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου κ. Σωφρονίου Καλλιγᾶ τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παύλου·

Τοῦτό σοι δίδωμι ὡς οἰκτρόν τινα δῶσιν,
Μαρίαμ ὑπέραγνε Μήτηρ Κυρίου.

Ἐγράφη ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Παύλου Μονῇ, ἐν ἔτει σωτηρίῳ ᾳωξγ' ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει Ἄθωνι· σελ. η'—118 εἰς 8ον.

Πλῆρες σολοικισμῶν, ἀνορθογραφιῶν, ἀγραμμάτων ἔργον, ἐν ᾧ εἰδήσεις τινὲς ἱστορικαὶ καὶ μυθολογικαὶ περὶ τοῦ ἁγίου Ὄρους ἀσχημίζονται καὶ αὗται ὑπὸ τῆς κακοτεχνίας τοῦ γραφέως. Τὸ βιβλίον συνέπηξεν ὁ γράψας ἐκ τινος χειρογράφου τοῦ Θεοδωρήτου, ὡς ἤκουσα· ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἤντλησε, φαίνεται, καὶ ὁ σεβασμ. πρώην Ξάνθης Διονύσιος. Σελίδες τινὲς τοσοῦτον κακῶς ἐγράφησαν καὶ ἐτυπώθησαν, ὥστε ἀποβαίνει ἀδύνατον 'να νοήσῃ τις τί λέγει ἡ βίβλος.

SISMANOGLIO

Ὁ τοῦ «Σύμπαντος» ἐκδότης, τῷ 1868 περιελθὼν τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐξέδωκεν ἰδίᾳ τὰς «Ἐντυπώσεις» αὐτοῦ[11], ὁ δὲ πρώην μητροπολίτης Ξάνθης Διονύσιος «Περιγραφικὴν ἱστορίαν» τοῦ Ἄθω, μετά τινος προσοχῆς ἐκτετυπωμένην[12]. Ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τινὰς τῶν μονῶν ἐξέδωκε καί τις ἄλλος κατόπιν,[13] μεθ' ὃν δύο βιβλία τέλος ἀνάγκη ἵνα ταχθῶσιν, ὧν τὸ μὲν καὶ ἐπὶ συνεδρίας τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ τοῦ Ἐθν. Μ. συμβουλίου ἀνεγνώσθη[14], τὸ δὲ ἐπὶ ζητήματος τὴν Μ. Ἐκκλησίαν πρὸ δε-

11. Ἐντυπώσεις περιηγήσεως εἰς Ἄθωνα· ὑπὸ Ἰωάννου Μ. Ῥαπτάρχου· ἐν Κωνσταντινουπόλει 1879. Ἐξεδόθη ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑπταλόφῳ» καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ὀλίγα ἀντίτυπα.

Τὸ βιβλιάριον τέρπων τὸν ἀναγνώστην, ὡς τὰ ἔργα πάντα τοῦ Ἰωάννου Ῥαπτάρχου, ὀλίγα λίγει μετ' ἀκριβείας, πολλὰ δὲ μεθ' ὑπερβολῆς.

12. Περιγραφικὴ ἱστορία τοῦ ἁγίου ὄρους Ἄθω, ἀρχὴν ἔχουσα πρὸ 2187 ἐτῶν· ὑπὸ Διονυσίου Πίστη πρώην Ξάνθης· ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου *Ἡ Μακεδονία* Ν. Βαγλαμαλῆ· 1870, σελ. 104, εἰς 8ον.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀθωνιάδα τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ, τὸ τοῦ Διονυσίου βιβλίον γίνεται οὐχὶ τοσοῦτον ἀνυπόφορον εἰς τὸν ἀναγνώστην.

13. Περιήγησις εἰς τὰς ἱερὰς μονὰς τοῦ ἁγίου Ὄρους καὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου· ὑπὸ Γ. Α. Νικολοπούλου διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀναγνωστηρίου· Ἀθήνῃσι 1874· σελ. 56 εἰς 8ον.

Οὐδεμία ἐν αὐτῷ ἱστορικὴ πληροφορία. Ὡς ἐντυπώσεις ἴσως εὐαρέστως ἀναγινώσκονται· ὁ γράφων περιγράφει τὰς μονὰς Ἐσφιγμένου, Βατοπεδίου, Κουτλουμουσίου, Ξηροποτάμου, ἁγίου Παντελεήμονος, τὴν σκήτην τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου καὶ τὰς Καρυάς.

14. Ἀνάγνωσμα ἐν τῇ κατὰ τὴν κὰ αὐγούστου συνεδριάσει τῆς ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ ἐθνικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. θειοτάτης παναγιότητος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Β' περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὄρει ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος· ὑπὸ... ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Α. Κορομηλᾶ (ὁδὸς Ἀθηνᾶς, ἀριθμ. 11), 1874, σελ. 23 εἰς 8ον.

Βιβλίδιον μετ' ἐπιστασίας γεγραμμένον. Ὁ συντάκτης ἐπελέγησεν ἀρκετὰς πηγάς. Τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐγράφη, οὐ τοῦ παρόντος ἡ ἐξέτασις.

καετίας ἀπασχολήσαντος ἐκδεδομένον ἐγράφη μετὰ μελέτην πολλῶν πηγῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ῥωσσικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος[15].

Ἀλλ' ἂν ἔχωμεν καθῆκον ν' ἀξιώσωμεν εὐφήμου μνείας τοὺς γράψαντας μετ' ἀκριβείας σχετικῶς καὶ συστηματικῶς πως περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, δύο εἰσὶν οὗτοι· ὁ καθηγητὴς τοῦ Ἀθήνησιν ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Κ. Φρεαρίτης καὶ ὁ περὶ τὴν χωρογραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Μακεδονίας εἴπερ τις ἄλλος ἐμπειρότατος Μαργαρίτης Δήμιτσας. Ἀτυχῶς τὸ ἔργον τοῦ πρώτου ἐξεδόθη διὰ τῆς «Πανδώρας»[16], ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκδοθέντα μέρη πᾶσι δήλην ἱστῶσι τὴν ἀλήθειαν ὅτι ὁ νομομαθὴς ἀνὴρ ἦν ὁ μόνος εἰς ἔργον τοιοῦτο καταλληλος, ἴσως ὁ καταλληλότερος πάντων, δυστύχημα δ' ὅτι μένει ἔτι ἀνέκδοτος ὁ ὑπ' αὐτοῦ γραφεὶς «Περίπλους Μακεδονίας καὶ ἐλάσσονος Ἀσίας». Καλαί τινες ἐν αὐτῷ περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους κεῖνται πληροφορίαι, εἰ δέ που σφάλμα τι φαίνεται παρεισφρῆσαν, τοῦτο δείκνυσιν ὅτι ἐν τῷ κεφαλαίῳ, περὶ οὗ ἔχει τὸν λόγον ὁ συγγραφεὺς ἐσπάνιζον αἱ πηγαί. Ἔν τισιν ἴσως ἔχει καθῆκον ὁ περὶ Ἄθω γράφων ἢ ἐρευνῶν ἵνα συμπληρώσῃ καὶ ἃ ἐν τῇ τῆς Μακεδονίας τοπογραφίᾳ γράφει ὁ Δήμι-

15. Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐν Ἄθῳ ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὑπὸ Φιλαλήθους· ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Βυζαντίδος 1874· σελ. 200 εἰς 8ον μέγα.

Ὁ ἀναγινώσκων τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 14 δέον ν' ἀναγνῷ καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 15 τοῦτο. Καλῶς γεγραμμένον, ἀλλὰ καὶ κάλλιστα τετυπωμένον διαφεύγει τὴν κρίσιν ἡμῶν, ἧδη τοῦ ζητήματος, ὃ πραγματεύεται πρὸ πολλοῦ λυθέντος. Ὁ γράψας ἐμελέτησεν ἀρκετὰ βιβλία καὶ οὗτος, πρὸ δὲ πάντων τὸν Langlois.

16. «Πανδώρας» τόμ. ΙΕ'. Ἐν τῷ δημοσιευθέντι μέρει ὁ Κ. Φρεαρίτης εὐλαβῶς περὶ Ἁγίου Ὄρους γράφων, ὑπ' ὄψιν ἔχει πολλὰς πηγὰς καὶ ἔγγραφα.

τσας[17], ἱκανὰ μὲν ἀλλὰ τὰ τῆς τοπογραφίας ὅρια ὑπερβαίνοντα. Εἰ δ' ἔν τισι τῶν παρ' ἡμῖν ἐφημερίδων ἀνέλαβέ τις 'να γράψῃ πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν ἀναγνωστῶν ἱστορίαν καὶ ἐντυπώσεις, ἡ περὶ τούτων κρίσις ἑτέρων ἔστω ἀσχόλημα, ὡς καὶ ἡ περί τινων ἱστορικῶν δῆθεν ἀρηγήσεων κατὰ καιροὺς ἐκδοθεισῶν περὶ θαυματουργῶν εἰκόνων ἢ λειψάνων καὶ τῶν τοιούτων. Ἐπαινετέα ἐντεῦθα ἡ ἱερὰ Μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἐκδοῦσα τὰ πλεῖστα τῶν ἐπισήμων αὐτῆς ἐγγράφων, καί τινων ὁμοιότυπα φωτογραφικὰ δημοσιεύσασα.[18]

Ἐλάχιστα δύνανται 'να βοηθήσωσιν ἡμῖν ἐν ταῖς περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἱστορικαῖς ἐρεύναις αἱ «περίοδοι» καὶ αἱ «ἐκφράσεις» τοῦ Πορφυρίου Νικαίας καὶ τοῦ Ἀρσενίου Ζακυνθίου[19], ἢ ἐν τέλει τοῦ «Νέου Παραδείσου» περὶ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου «διήγησις», ἣν ἔστι δυνατὸν εὑρεῖν ἐν ἑκάστῃ τῆς βίβλου ταύτης ἐκδόσει, καὶ μικρά τινα διηγήματα, ἔνθεν κακεῖθεν ἐκδοθέντα, ὡς λ. χ. τὸ περὶ τῆς εἰκόνος « Ἄξιόν ἐστιν ». Ἀλλὰ τῆς εὐγνωμοσύνης ἡμῶν ἄξιος γίνεται Ἀγάπιος μοναχὸς ὁ Λάνδος, πολλοὺς βίους ἁγίων ἀνδρῶν ἀγιορειτῶν ἐκδοὺς ἐν τῷ «Νέῳ Παραδείσῳ» καὶ τῇ « Καλοκαιρινῇ », ὡς καὶ ὁ γράψας τὸ «Νέον Ἐκλόγιον»· ὁ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ποθῶν 'ν' ἀκριβώσῃ πολλὰ καὶ καλὰ δύναται 'να μάθῃ ἐκ τῶν βιβλίων τούτων, ἀφοῦ, δυστυχῶς, ἄγνωστοι μὲν ἡμῖν

17. Μ. Γ. Δήμιτσα Μακεδονικά· ἀρχαία γεωγραφία τῆς Μακεδονίας· μέρος Β'. Τοπογραφία· τὰ περὶ Ἁγίου Ὄρους εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ σελίδος 435—475.

18. Acta, præsertim Græca, Rossici in monte Athos monasterii· ἐν Κιέβῳ 1873, εἰς 8ονμέγα· σελίδες 8 XXIV καὶ 618. Προσήρτηται τῷ βιβλίῳ, κατὰ τὴν παρ' ἐμοὶ ἔκδοσιν, εἰκονογραφία παριστῶσα τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τῷ 1744.

19. βλ. προσωτέρω ἐν τῷ κεφαλαίῳ: Ἁγιορεῖται ἐπίσημοι· ἱεράρχαι· λόγιοι· τεχνῖται.

διατελοῦσιν ἥ τε τοῦ Ἄθωνος περιγραφή, ἣν ἐφιλοπόνησεν ὁ Γεώργιος Κορέσιος, καὶ ἣν ὑπ' ὄψιν εἶχεν ὁ Κομνηνός[20] καὶ ἡ ὑπὸ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου ἐκδοθεῖσα, καθὰ γράφει ὁ Ζαβίρας[21], ἀνέκδοτον δ' ἔτι τυγχάνει τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς περιγραφῆς, ἣν ἔγραψεν Ἰωσὴφ ὁ Γεωργιρίνης[22], προσεχῶς ἐκδιδόμενον. Ἑτέρων τινῶν πηγῶν ἑλληνιστὶ γεγραμμένων μνεία γενήσεται ἐν ταῖς οἰκείαις σελίσιν.

Ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ σήμερον ἐκδιδομένων ἀνεκδότων, ὅσον οἶδα, χαρτίων, γίνεται γνωστὸν ὅτι ἑκάστη μονὴ εἶχεν ἀρχῆθεν ἐν ἰδίῳ κώδικι γεγραμμένην ἱστορίαν τινὰ τῆς τε κτίσεως, ἀνακαινίσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ γεγονότων. Πάτρια τὰ τοιαῦτα καλοῦσιν οἱ μοναχοί, καὶ τοιαῦτα σώζονται τῆς ἱερᾶς τοῦ Βατοπεδίου μονῆς, ἄξια λόγου τινός, ἀλλά πως ὅμοια τῇ ἐν τῷ «Νέῳ Παραδείσῳ» διηγήσει· τούτων τὸ μᾶλλον ἄξιον λόγου ἐστὶν ἡ περὶ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων διήγησις Θεοδοσίου ἱερομονάχου καὶ Ἱερεμίου ἡγουμένου. Ἐκ τῶν πατρίων τούτων ἑκάστης μονῆς καὶ τῶν ἐγγράφων ἅτινα ἐμελέτησεν, ὁ ἀρχιμανδρίτης καὶ ἡγούμενος Ἐσφιγμένου Θεοδώρητος ἔγραψε περίοδον τοῦ Ἁγίου Ὄρους[23], κρίσεις δ' αὐτοῦ περὶ δύο χρυσοβούλ-

20. Ζαβίρα Νέα Ἑλλάς· σελ. 223, κατὰ τὸν Νικόλαον Κομνηνὸν Παπαδόπουλον· Σάθα Νεοελλ. φιλολογία· σελ. 249.

21. Ζαβίρα Νέα Ἑλλάς· σελ. 485.

22. Ὁ ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου φιλόπονος φίλος Περικλῆς Ζερλέντης ἀγγέλλει μοι ἰσχάτως ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Γεωργιρίνη ἐκδοθήσεται ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ ἐν Λονδίνῳ Συλλόγου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν.

23. Αὕτη βεβαίως ἐστὶν ἡ περιγραφή, ἧς ὁ Victor Langlois μέμνηται γράφων «Alexis I Comnène avait donné le monastère de Xilourgou à des religieux Russes, comme il est dit dans une topographie manuscrite de Mont Athos, redigé par Théodorite, higouméne d'Esphigméne en 1084».

λων τῆς τοῦ Ξηροποτάμου μονῆς[24] ἐκδίδωμι ἐνταῦθα. Τῶν δὲ δύο μνημείων τῆς ἁγιορειτικῆς ἱστορίας, ἃ σήμερον ἐκδίδωμι, τὸ μὲν πρῶτον μετεγράφη ἐκ μικροῦ χειρογράφου τῆς ἐν Ἄθῳ ἱερᾶς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος[25], τὸ

Langlois, Mont Athos et ses Monastères· σελ. 27. Τὸ ἔτος 1084 ἂν ἀναφέρηται εἰς τὸν Θεοδώρητόν ἐστι σφάλμα τυπογραφικόν, διορθωτέον εἰς 1804.

24. Τὰς κρίσεις τοῦ Θεοδωρήτου ἐπὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν χρυσοβούλλων τούτων ἐξέδωκα τῷ 1881 διὰ τοῦ Ἀναστ. Ἰκονόμου Ἀστέρος τοῦ κ. Β. Δ. Καλλίφρονος· ἔτους Κ', σελ. 309—310.

25. Τὸ χειρόγραφον, ἐξ οὗ μετεγράφη ἡ ἐκδιδομένη Ἀνάμνησις μερική ἐστι κώδιξ μικροῦ 16ου, ἐκ σελίδων 510 μὴ ἀριθμολογουμένων· ἐγράφη περὶ ἀνατέλλουσαν τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα, φέρων δύο χρονολογίας, τὴν μὲν ἐν ταῖς πρώταις σελίσι: «Κύριλλος μοναχός· ,ζρκθ', ὀκτωβρίου κά»=1621, τὴν δὲ μετὰ ταῦτα ἐν σελίδι 188 «Δαμιανὸς μοναχός· ,ζρκά»=1613. Ἐν σελίδι 203 κεῖται μικρά τις σημείωσις, οὕτως ἔχουσα: « Ἐτοῦτο τὸ Πατερικὸν εἶναι τοῦ ἀρχιερέως κὺρ Ἀνθί-« μου· Ἰερισσοῦ καὶ ἁγίου Ὄρους· ὅτος ἔγενεν ἀρχιερέας εἰς τοὺς « ,αψστ', ἐν μηνὶ δεκεμβρίου ιβ· καὶ ἤτουν εἰς τὰ παντοκρατορνὰ τὰ « κιλία (κελλία) εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον, τὸ ὀνομαζόμενο τὸ Πλα-« κὰρ· καὶ ἡ πατρίδα του ἐκ το νησίου Θάσου, καὶ ἔχει καὶ συνοδία, « καλλὴ· παπὰ, καὶ διάκο, καὶ καλόγερον· καὶ ὁ διάβολος ἐφθόνεσεν καὶ « ἔφυγεν ὁ διάκος, ὁπὸ εἶχεν τῆς πατρίδος ἐκ τῆς Λάκκους, τοῦ Χελο-« μόντος· ὃν ἔγραψεν καὶ ταῦτα, διὰ ἐνθύμισιν, εἰς τοὺς μεταγινωστέ-« ρους, ὅτι ἔτζη ἔδοξεν αὐτός. » Ἡ χρονολογία τῆς γραφῆς τοῦ κώδικος ὁρίζεται σαφῶς ἐκ τῆς ἐν σελίδι 267 διηγήσεως « Ἱστορίας Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ ῥήτορος, τοῦ ἀσκήσαντος ἐν τῇ σκήτει τῆς Λαύρας, κοιμηθέντος δὲ ἐν ἔτει ,ζρι'» (=1602). Ἐν τῷ κώδικι εὑρίσκεται, ἀπὸ σελ. 120—122 « Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου (!!) περὶ τοῦ ποῖα ἁμαρτήματα συγχωροῦνται μετὰ θάνατον διὰ τῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν ἐλεημοσυνῶν, ὁποῦ γίνονται διὰ τοὺς ἀποθαμένους»— ἀπὸ σελίδος 173—180 «Διήγησις ὠφέλιμος τοῦ ὁσίου Φωτίου περὶ τῆς Παναγίας, ἣν τινα συνεγράψατο ὁ ἅγιος Φιλήμων»—ἀπὸ 301—346 « Ἐκ τοῦ Γλωκὰ ὑπόθεσις λε'· ὅτι ἅλυτός ἐστιν ὁ παρὰ τῶν ἱερέων

δὲ δεύτερον, συνταχθὲν ὑπὸ Θεοδωρήτου βάσιν ἔχει τὰς αὐτὰς προφορικὰς παραδόσεις. Ἀλλ' εἰς αὐτὰς δέον 'ν' ἀρκεσθῶμεν ἐπαινοῦντες τῶν γραψάντων τὴν καλὴν θέλησιν, τὴν ὁσίαν προθυμίαν, τὴν πατρώαν εὐλάβειαν, διασωσάντων τὰς ἀνὰ στόμα φερομένας παραδόσεις, ὧν ἀκριβεστέρας καὶ πλείους ἦν ἴσως ἀδύνατον αὐτοῖς 'ν' ἀνεύρωσι. Cum desiant vires, tamen est laudanta voluntas. Οὕτω καὶ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ ἔργου τούτου ἐπεθύμουν 'να ἔχω κρίνοντας ἐπιεικῶς, ἕως οὗ πολλῶν λογίων ἁγιορειτῶν εὐσέβεια καὶ πολυμάθεια, καὶ φιλοπονία καὶ κρίσις εἰς ἀρίστην καὶ ἡδίστην συζευγνύμενα συζυγίαν καταρτίσωσιν ἔργον ἀκριβές, ἄξιον ἐπαίνου καὶ λόγου περὶ τῆς ἁγιωνύμου χερσονήσου. Διότι ὑπάρχουσι τόποι ἢ ἐν τῇ κλασικῇ ἀρχαιότητι ἐνδοξοι, ἢ ἐν τῇ χριστιανικῇ ἱστορίᾳ σεβάσμιοι καὶ σχολαστική τις αὐτῶν περιγραφή ἐστι βεβήλωσις μὲν πρὸς ἐκείνους ἀθεόφοβος, ἀσέβεια δὲ πρὸς τούτους ἀσύγγνωστος.

διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ὁ τὰ παρόντα γράφων ἀθροίσας ὅσας ἔκ τε των ἐκδεδομένων καὶ τῶν ἀνεκδότων πηγῶν ἠδύνατο 'να συναγάγῃ εἰδήσεις ἀσφαλεῖς πως, ἐν τῷ μετὰ χεῖρας βιβλίῳ ῥίπτει καὶ ταύτας, τὴν συμπλήρωσιν αὐτῶν παρ' ἄλλων ἀπεκδεχόμενος ἢ τὴν ἀπόδειξιν ὧν ἀνὰ στόμα φερομένων παραδόσεων αὐτὸς ἀδυνατεῖ 'να ἐπενέγκῃ ἱστορικῶς ἐμπέδωσιν.

ἐπαγόμενος δεσμός, καὶ ὅτι κατ' ἐξουσίαν ἱερατικὴν καὶ οὐ κατ' ἔχθραν ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης κὺρ Θεοδόσιος ἀφορισμῷ καθυπέβαλε τῶν ἀρχόντων τινάς, ἵνικα τῆς Ἐκκλησίας ἀποσπάσαι τοὺς πρόσφυγας παρὰ τῶν κρατούντων ἐστάλησαν». Τὸ μὲν ἄνω διήγημα ἀνάγεται εἰς θαῦμα τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ τοῦ Γλωκᾶ ἐκδοθήσεται προσεχῶς ἐν τῇ *Ἐκκλησ. ἀληθείᾳ*. Τὸ ὑπ' ἐκδιδόμενον ἁγιορειτικὸν Συναξάριον κεῖται ἐν σελίσι 204—228 τοῦ παντοκρατορικοῦ κώδικος. Ὅμοιον εὑρίσκω σημειούμενον παρὰ τῷ σεβασμ. Νικολάῳ Κατραμῇ, Φιλολογ. Ἀνάλεκτα Ζακύνθου, σελ. 186.

ξ

διότι τὸ Ἅγιον Ὄρος προβάλλει ἐν τῇ ἱστορίᾳ λίαν ὀψέ. Δύνανται 'να φρονῶσιν οἱ τὰ νῦν ἐκδιδόμενα χαρτία γράψαντες, δύνανται 'να γράφωσιν ὁ Λάνδος, ὁ Κομνηνός, ὁ Δαπόντες ὅτι ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρακάλλα, ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀπὸ τοῦ Θεοδοσίου καὶ τῆς Πουλχερίας εἶχεν ὁ Ἄθως μονὰς μεγάλας, αὐτοκρατορικῆς εὐσεβείας καὶ μεγαλοδωρίας ὑπομνήματα λαμπρά. Δύνανται δ' οἱ μᾶλλον ἀκρίτως οἱανδήποτε παράδοσιν ἐπὶ δέκα ὅλους αἰῶνας μὴ ἐμπεδουμένην ἀποδεχόμενοι 'να πιστεύωσιν ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ Θεομήτωρ ἐπισκεψαμένη τὸν Ἄθω καθηγίασε τὸν ἱερὸν τόπον. Αὐτοῖς ἡ δόξα καταλείπεται ν' ἀποδείξωσιν ἂν ἡ πιστὸς ὁ λέγων ὅτι μονὰς καὶ πύργους καὶ σκήτας εἶχεν ὁ Ἄθως εἰς χρόνους ἀφεγγεῖς. Χρόνους τοιούτους ἕκαστον ἔθνος, ἕκαστον σύστημα ἔχει ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἱστορίᾳ, ἀλλ' οὐδενί ποτ' ἐπιτρέπεται 'να συμπληρώσῃ τὰ κενὰ τῆς ἱστορίας ἐκ παραδόσεων, ἐκ μύθων ἀπιστεύτων βεβαίως. Ἁπλῆ σκέψις ἤθελεν ἀναγκάσει τὸν τὰς σελίδας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἀναγινώσκοντα 'να σχηματίσῃ τὴν πεποίθησιν ὅτι μόλις ἐν ταῖς εἰκονομαχικαῖς ταραχαῖς, μόλις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Θ' αἰῶνος δυνάμεθα 'να χρονολογήσωμεν τοὺς μοναχικοὺς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει συνοικισμούς. Ὅτε παρ' ἀσεβῶν καταδιωκόμενοι βασιλέων εἰκονόφιλοι μοναχοὶ ἔφευγον τὴν τυραννίαν καὶ τὰς βασάνους αὐτῶν, συναποκομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν ἱερὰ σκεύη καὶ λείψανα καὶ βιβλία, ἅτινα κατέκαιον οἱ τῆς εἰκονομαχικῆς ὁρμῆς σημαιοφόροι, τότε πιθανῶς καὶ τὸν ἀπροσπέλαστον ἐκεῖνον βράχον ἔκρινον κατάλληλον πρὸς κατοικίαν αὐτῶν, εἰ καὶ πρότερον ἄγνωστόν ἐστιν ὅτι κατῴκουν αὐτὸν μοναστικὰ συστήματα, ὑφ' ἡγουμένους καὶ πνευματικὴν ἀρχήν. Εἶπερ ἀπὸ τοῦ Γ' καὶ Δ' αἰῶνος ὑπῆρχον ἐν Ἄθῳ μοναὶ τοιαῦται, ἡγούμενοι καὶ μοναχοὶ ἐπίσημοι εἰς αὐτὰς ἀνήκοντες ἦν δυνατὸν 'να προσκληθῶσι καὶ παρακαθίσωσιν ἐν ταῖς ἑπτὰ σεπταῖς οἰκουμενικαῖς συνόδοις, ὅπερ ὅμως μὴ γενόμενον πείθει καὶ τὸν ἄκρῳ δακτύλῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἁψάμενον ὅτι μόλις ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἤτοι μετὰ τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον συνεκροτήθησαν τὰ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀκολούθως λάμψαντα καὶ τοσοῦτον ἐνεργὸν μέρος ἐν τοῖς γεγονόσι τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας λαβόντα μοναχικὰ συστήματα. Τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος. Ἰωσὴφ ὁ Γενέσιος ἀφηγούμενος τὰ κατὰ τοὺς αὐτοκράτορας Μιχαὴλ καὶ Θεοδώραν, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ ἀναστηλώσει τῶν ἁγίων εἰκόνων τῷ 842 γενομένην σύνοδον ἀναφέρων, πρῶτος αὐτὸς τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων ἱστορεῖ, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο «κατέβησαν ἐκ τοῦ περιωνύμου Ὄρους Ὀλύμπου, Ἄθω τε καὶ τῆς Ἴδης, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ κατὰ Κυμινᾶν συμπληρώματος [θεοφόροι ἄνδρες] περιφανῶς τὴν ὀρθοδοξίαν κηρύττοντες, βασιλικαῖς τε διαμοιβαῖς καὶ σεβασμίαις αἰσίως ἰκανωθέντες πρὸς τὰς ἰδίας μονὰς ὑπεχώρησαν»[26]· ἔνθα περὶ μονῶν καὶ μοναχῶν ἀρχαιοτέρων οὐδεμία μνεία.

Ἐντεῦθεν, τῷ Γενεσίῳ πειθόμενος ὁ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐρευνῶν οὐδεμίαν ἔχει 'να παράσχῃ προσοχὴν εἰς ὅσα λέγει ὁ τὸν βίον τῶν ὁσίων Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου γράψας, οὕτινος ἐπεκαλέσατό τις τὴν μαρτυρίαν[27]· διότι ὁ συγγραφεὺς ἔζη βεβαίως μὲν μετὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, ἴσως

---

26. Γενέσιος σελ. 82 Bonnæ. Migne Patrol. τόμ. ΡΘ', στήλη 1096. Ἤκμασεν ὁ Γενέσιος περὶ τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος· ἴδε Schœll Histoire de la Litterature Grecque. Paris, 1824. τόμ. τ', σελ. 381—384.

27. Διονυσίου πρώην Σάνθης Ἱστορία περιγραφική, σελ. 19.

δὲ καὶ πολὺ κατόπιν, ἂν ἀναφέρῃ δὲ μονὰς καὶ ἡγουμένους ὡς λ. χ. τοῦ Βατοπαιδίου, τοῦτο πρέπει 'ν' ἀναγάγωμεν εἰς τὴν μετὰ τὸν Η΄ αἰῶνα ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Εἰς δὲ τὸ ἐν τῇ «Ἀθωνιάδι» καὶ τῷ ταύτῃ ἐμφερεῖ βιβλίῳ[28] φερόμενον ὑπόμνημα περὶ τῆς μονῆς τῆς Θεομήτορος οἰκοδομηθείσεις ὅθεν ὑπὸ τοῦ βασιλόπαιδος Παύλου, ἐφ' ὅσον ὁ ἀναγινώσκων εὑρίσκει ἀναφερομένους ἁγιογράφους ἄλλους τε καὶ δὴ Μελχισεδὲκ «τὸν Συμαῖον» καὶ βίβλον ἁγιογραφικῆς ὑποθέσεως «Χιλιάδα» ἐπιγραφομένην, οὐχὶ δυσκόλως συμπεραίνει, ὅτι τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐχαλκεύθη ὑπὸ τοῦ διαβοήτου συγγραφέως τῆς «Συμαΐδος» Κωνσταντίνου Σιμωνίδου. Τίνας δὲ λόγους ἔχομεν 'ν' ἀπορρίψωμεν τὰς μαρτυρίας τῶν ὑπόπτων χρυσοβούλλων τοῦ Ξηροποτάμου, ἐκτίθησι μὲν ὁ Θεοδώρητος, ἀναφέρει δὲ κατωτέρω καὶ ὁ τὸ μετὰ χεῖρας συνυφαίνων ὑπόμνημα.

Μετὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Γενέσιος ἀναφέρει μοναχοὺς Ἀθωίτας ἐν συνόδῳ τοπικῇ παρουσιάζοντας, εἰδήσεις τινὲς εἰς τὴν βασιλείαν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος ἀναφερόμεναι, διδάσκουσιν ἡμᾶς ὅτι ἔρις τις ἀναφυεῖσα μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ κάστρου τῆς Ἱερισσοῦ καὶ τῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθω, ἠνάγκασε τὸν Βασίλειον ὅπως διατάξῃ τὸν στρατηγὸν Θεσσαλονίκης[29] 'να καθορίσῃ τὰ κατὰ τὰς κτήσεις τῶν μοναχῶν καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἱερισσοῦ.

Καὶ πιστεύομεθα λοιπὸν ὅτι μοναχοὶ ἔζων ἐν Ἄθῳ διεσπαρμένοι ἀπὸ τοῦ Η΄ ἢ τοῦ Θ΄ αἰῶνος, ζῶντες ἐν καλύβαις ἢ καὶ σπηλαίοις, ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένοι· ἐκ δέ τινος σιγιλλίου Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος μανθάνομεν ὅτι πάντες οἱ μοναχοὶ οὗτοι ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς παρὰ τὴν Ἱερισσὸν κειμένης μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, ἧς οἱ μοναχοὶ παντοιοτρόπως ἐπηρέαζον τοὺς ἀσκουμένους ἐν Ἄθῳ.

28. αὐτόθι σελ. 16. Ἀθωνιὰς Σωφρονίου Καλλιγᾶ, σελ. 16.

29. Νικοδήμου Ἡηδίλιον· ὑποσημ. σελ. 549.

Ἐντεῦθεν ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀπέλυσε τῷ 885, ὡς ὑπολογίζεται, σιγίλλιον ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐπηρεάζειν τινὰ τοὺς Ἀθωίτας μοναχούς· διὰ τοῦ σιγιλλίου τούτου, ὅπερ ἐξ ἰδιωτικοῦ χερογράφου ἐκδίδωμι ἐνταῦθα, φαίνεται τὸ Ὄρος ὁριζόμενον ὡς κατοικία τῶν μοναχῶν[30].

Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφον ἔχει ὧδε:

Σιγίλλιον Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος[31].

Τοὺς τὸν ἐρημικὸν βίον ἑλομένους καὶ τὰς καταμονὰς καὶ διατριβὰς[32] ἐν τῷ τοῦ Ἄθωνος λεγομένῳ ὄρει ποιησαμένους καὶ[33] τὰς εὐτελεῖς σκηνὰς ἐκεῖ πηξαμένους, παρὰ τῶν ἐπιχωριαζόντων καὶ τῷ ὄρει τούτῳ προσομορούντων ἐπηρεαζομένους καὶ μὴ συγχωρουμένους καθαρῶς καὶ ἀταράχως τὰ τοῦ οἰκείου λογισμοῦ διεπιτελεῖν,[34] ἡ Θεοσυνέργητος ἡμῶν Βασιλεία δίκαιον ἡγήσατο διὰ τοῦδε ἡμῶν[35] τοῦ σιγιλλίου τοῦ λοιποῦ ἀθορύβους καὶ ἀταράχους διάγειν, εὔχεσθαί τε ὑπὲρ τῆς ἡμῶν γαληνότητος καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ τῶν χριστιανῶν συστήματος, ἔθεν[36] καὶ ἐξασφαλιζόμεθα πάντας, ἀπό τε στρατηγῶν, βασιλικῶν ἀνθρώπων καὶ ἕως ἐσχάτου ἀνθρώπου τοῦ δουλείαν καταπιστευομένου, ἔτι δὲ καὶ ἰδιώτας καὶ χωριάτας, καὶ

30. Langlois' Mont Athos σελ. 5 καὶ ὅπου παραπέμπει. Jos. Müller' Historische Denkmaler in den Klostern der Athos, παρὰ Miklosich, Σλαβ. βιβλιοθήκ. τόμ. Α', σελ. 147. Gass' Zur Geschichte der Athos-Kloster, σελ. 6.

31. Ἐξέδωκα τοῦτο κάλλιον, ἐκ τῶν ἡμετέρων, Διονύσιος ὁ πρώην Ξάνθης, διαφορὰς γραφῆς φέρον τὰς ἐξῆς, ἃς ὑποσημειῶ:

32. καὶ τὰς κατὰ μόνας διατριβάς.

33. λείπει ὁ καί.

34. ἐπιτελεῖν.

35. λείπει τὸ ἄρθρον τοῦ.

36. λείπει τὸ ὅθεν.

ἕως τοῦ ἐν τῷ μύλωνι ἀλήθοντος[37], ἵνα μὴ ἐπηρεάσῃ τις τοὺς αὐτοὺς μοναχούς, ἀλλὰ μηδὲ καθὼς ἐστὶ τοῦ Ἐρισσοῦ[38] ἡ ἐνορία, καὶ τὴν ἔσω πρὸς τὸ τοῦ Ἄθωνος Ὄρος[39] εἰσέρχεσθαί τινας, μήτε ποιμένας μετὰ τῶν ποιμνίων αὐτῶν[40] μήτε βουκόλους μετὰ τῶν βουκολίων[41].

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ ἀπατήσαντες ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὸν υἱὸν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος Λέοντα τὸν σοφὸν ἐπέτυχον τῆς ἐκδόσεως ἄλλου τινὸς σιγιλλίου, καθ' ὃ ἔλαβον ὑπὸ τὴν διακράτησιν αὐτῶν τὸν Ἄθω μετὰ καὶ τινων χωρίων, ὡς φαίνεται ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ δευτέρῳ καὶ ἀρχαίῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους σιγιλλίῳ, καὶ κατεπίεζον τοὺς ἁθωίτας ἀσκητάς· οἵτινες ἀνενεχθέντες εἰς τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα τὸν σοφὸν καὶ πρεσβευτὴν πέμψαντες εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἀνδρέαν τὸν πρῶτον τοῦ Ἄθω, ἔτυχον ἴσως τῷ 911 νέου σιγιλλίου, δι' οὗ ὡρίζετο κτῆσις τῆς τοῦ Κολοβοῦ μονῆς ἡ ἐνορία τῆς Ἱερισσοῦ. Καὶ ἐκδίδοται μὲν ἐντεῦθα, ἐξ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦτο χειρογράφου, τὸ τοῦ Λέοντος σιγίλλιον, ἐξ αὐτοῦ δὲ φαίνεται, νομίζω, ὅτι αἱ μοναὶ Μουστάκωνος, Καρδιογνώστου, Ἀθανασίου καὶ Λουκᾶ, κελλία τινα πιθανῶς οὖσαι ἐκεῖντο ἐπὶ τοῦ Ἄθω, ὅστις εἶχε καὶ τὴν λεγομένην γερόντων καθέδραν, «ἡ νῦν ἐστὶ τὰ λεγόμενα Πυργούδια»[42]. Ταῦτα διδάσκει ἡμᾶς τὸ παρατιθέμενον ἐν τῇ ὄπισθεν σελίδι κεκολοβωμένον ἐν τῇ ἀρχῇ:

37. ἀλέθοντος.

38. μηδὲ καθὼς τὸν Ἐρισσοῦ.

39. πρὸς τὰς τοῦ Ἄθωνος Ὄρους.

40. μήτε ποιμένες μήτε τῶν ποιμνίων αὐτῶν.

41. βουκολίων αὐτῶν.

42. Διονυσίου πρώην Ξάνθης ἱστορία· σελ. 28. Ἀπέχω τοῦ παραβαλεῖν τὸ ἡμὸν χειρόγραφον τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, πλήρει προφανῶν λαθῶν, εἰς ἃ ὅ τε μεταγράψας καὶ οἱ τυπώσαντες ὑπέπεσαν.

σιγίλλιον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ.

. . . . . πάσης παρενοχλήσεως . . . . . .
. . . . . ἐλευθεριάζοντες περιστάσεων . . . . . .
τῷ ὄμματι . . . . τῆς βασιλείας ὑπερεύχοιτο, τοίνυν καὶ τοῖς ἀσκηταῖς ἅπασι . . . . . πάλαι μὲν ὁ ἐν τῇ θείᾳ λήξει πατὴρ ἡμῶν καὶ βασιλεὺς σιγίλλιον ἐξαιτήσεως Ἰωάννου τοῦ ἐπιλεγομένου Κολοβοῦ λαβεῖν ἐδικαίωσε τοῦ περιφυλάττεσθαι πάντας τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ ὄρει σχολάζοντας καὶ κατέχειν τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἐρισσοῦ καὶ μόνον θείους ἄνδρας, ἐν διαφόροις κατασκηνώσεσι, καὶ πρὸς τούτοις προνοίας καταπολαύειν καὶ κατέχειν τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἐρισσοῦ καὶ μόνον, καὶ τῆς τοιαύτης θείας κελεύσεως τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει πατρὸς ἡμῶν καὶ βασιλέως ἐπὶ χρόνους τινὰς κρατησάσης· ὕστερον δὲ προσελθόντες οἱ τῆς μονῆς Κολοβοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς ἡμετέρας αὐτοκρατορίας, καὶ πλαγίως διδάξαντες, ὡς ἐν τάξει ἐπικυρωτικοῦ τοῦ ἐν τῇ θείᾳ λήξει πατρὸς ἡμῶν καὶ βασιλέως σιγίλλιον ἐπεζήτησαν, ἐν ᾧ παραλόγως τῆς τοῦ σιγιλλίου μετενεχθέντες τάξεως, χαριστικῆς τύπον ὡς οὐκ ὤφειλε διεγράψαντο, καὶ περιορισμὸν ἐκθέμενοι σχεδὸν τὸν ὅλον εἰς δεσποτείαν καὶ κυριότητα κατακρατήσαντες Ἄθωνα, καὶ πρὸς τούτοις καὶ χωρία, ἀπό τε τῶν λεγομένων Σιδηροκαυσίων καὶ τῶν Χλομουτλῶν, καὶ ἄλλων τινῶν· καὶ πρὸς τούτοις καὶ μοναστήρια ἀπό τε τοῦ Μουστάκωνος, τοῦ Καρδιογνώστου, καὶ τοῦ Ἀθανασίου καὶ τοῦ Λουκᾶ, καὶ τὴν τῶν λεγομένων γερόντων ἀρχαίων καθέδραν· ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ περιωνύμου ὄρους Ἄθωνος, Ἀνδρέας ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς καὶ πρῶτος ἡσυχαστὴς τοῦ αὐτοῦ περιωνύμου ὄρους ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἐκεῖσε σχολαζόντων θείων ἀνδρῶν, τὴν βασιλεύουσαν καταλαβὼν ἐδεήθη τῆς ἡμετέρας βασιλείας ἀναδιδάξας ὡς οἱ τῆς μονῆς τοῦ Κολοβοῦ τῆς τοιαύτης ἐπειλημμένοι προ-

φάσεως, καὶ εἰς δικαίωμά τῆς ἀδίκως τηνικαῦτα γενομένης, κατὰ πανουργίαν, περιγραφῆς, τὸν αὐτὸν χάρτην προσκομίζοντες τὸ ὅλον ὄρος τοῦ Ἄθωνος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ σχολάζοντας θείους ἄνδρας, ὑπὸ ἰδίαν παροικίαν πολλάκις διαπληκτιζόμενοι ἀποφαίνονται καὶ ἀποδιώκειν, ὥσπερ ἀπὸ οἰκείων κτημάτων, ἰσχυρῶς διατείνονται, καὶ πρὸς τούτοις νομαδικὸν προάστειον τὸν ὅλον διακρατοῦντες Ἄθωνα, καὶ τῶν πλησιαζουσῶν χωρῶν εἰσάγοντες τὰ βοσκήματα, καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς τούτων νομῆς κομιζόμενοι, μικροῦ δεῖν ἀπελαύνειν αὐτοὺς ἐκεῖθεν παντελῶς ἐκβιάζοντες· πρὸς τούτοις δὲ, καὶ ἐκ τοῦ μέρους τῶν εἰρημένων χωρῶν συνανελθόντες τῷ αὐτῷ εὐλαβεστάτῳ ἀνδρὶ περὶ τῆς τοιαύτης πλεονεξίας καὶ παραλόγου κατασχέσεως τῶν τῆς μονῆς τοῦ Κολοβοῦ κατεβόησαν, περὶ ὧν δεξάμενος ὁ Νικηφόρος ὁ πρωτοσπαθάριος . . . . . ἀκριβῶς διερευνήσασθαι, τὴν ἀλήθειαν οὕτως ἔχειν τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν ἀνηνέγκατο, καὶ δεξάμενος παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀμφότερα αὐτῶν τὰ μέρη τὴν βασιλεύουσαν καταλαβεῖν προσέταξεν. Καὶ δὴ, ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Νικηφόρου, δοθέντος παρὰ τοῦ ἡγουμένου τοῦ Κολοβοῦ εἰς πρόσωπον τῆς οἰκείας μονῆς Παχωμίου καὶ Ἀθανασίου μοναχῶν, καὶ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν παραγενομένων καὶ ἐξετασθέντων, κελεύσει τῆς βασιλείας ἡμῶν, ἐπὶ Στεφάνου μαγίστρου, καὶ Κωνταντίνου βασιλικοῦ ἀσπαθαρίου καὶ πρωτασηκρίτου, καὶ Βασιλείου βασιλικοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων, ἐπὶ τοῦ περιωνύμου σεκρέτου τῶν ἀσηκριτίων, εὑρέθησαν ταῖς ἀληθείαις παραλόγως προγραφέντα τὰ τοιαῦτα τόπια ἐν τῷ παραλόγως γενομένῳ χάρτῃ τῆς βασιλείας ἡμῶν, ὅπερ δὴ καὶ αὐτοὶ οἱ προειρημένοι μοναχοὶ τοῦ μέρους τοῦ Κολοβοῦ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ πάντων συνομολογήσαντες κατέθεντο. Ταῦτα οὖν ἡ θεοπρόβλητος ἡμῶν βασιλεία παρ' αὐτῶν ἀναμαθοῦσα καὶ τὰς τῆς δικαιοσύνης ἀκοὰς εὐμενῶς ἐπι-

κλίνασα [ἐκέλευσαν ἢ διετάξατο] τὸν τοιοῦτον παραλόγως τηνικαῦτα γενόμενον χάρτην διαρρηχθῆναι, διαφυλάττεσθαι δὲ, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐν θείᾳ τῇ λήξει πατρὸς ἡμῶν καὶ βασιλέως, πάντας τοὺς ἐν τῷ Ἄθωνι σχολάζοντας μοναχοὺς ἀπαρενοχλήτους ἀπὸ παντοίας ἐπηρείας, καὶ τῆς ὡς εἰκὸς ἐγγινομένης παρενοχλήσεως, ὡσαύτως καὶ τὰ χωρία κατέχειν ἀκαινοτόμητα τὰ ἴδια δίκαια· τοὺς δὲ τῆς μονῆς τοῦ Κολοβοῦ ἀρκεῖσθαι, κατὰ τὸν χάρτην τοῦ ἐν τῇ θείᾳ τῇ λήξει πατρὸς ἡμῶν καὶ βασιλέως, εἰς τὴν τῆς ἐνορίας Ἐρισσοῦ διακράτησιν, καὶ τὴν κατανομὴν μόνην τῶν [κειμένων] σὺν [τοῖς τόποις] τῶν ἀμπελώνων καὶ κηπουρίων αὐτῶν καὶ μόνων. Τὰ δὲ λοιπὰ ταῦτα κλάσματα τῶν τε [κειμένων] καὶ τῶν λοιπῶν κατὰ τὸν τύπον τῶν κλασματικῶν, ἐλευθεριάζειν καὶ νέμεσθαι αὐτὰ πάντας τοὺς παρακειμένους. Διὸ καὶ πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν καὶ διηνεκῆ δικαίωσιν τοῦ τε μέρους τῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ἄθωνος ἀσκητῶν καὶ τῶν χωρίων ἀπόλαυσιν καὶ καταδίκην τοῦ μέρους τοῦ Κολοβοῦ, τὸ παρὸν ἡμῶν εὐσεβὲς[43] . . . . . ἐπικυρωτικὸν τοῦ ἐν θείᾳ τῇ λήξει πατρὸς ἡμῶν καὶ βασιλέως ἐπιδοθῆναι τῷ μέρει τῶν ἐν τῷ Ἄθωνι[44] ἀσκητῶν ἐκελεύσαμεν γεγενημένον κατὰ τὸν[45] . . . . . μῆνα, τῆς ἐνισταμένης . . . . Ἰνδικτιῶνος, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος. . . . . .

Τὰς δύο γραφὰς ταύτας ἐπεκύρωσεν ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς Α' ὁ Λεκαπηνὸς, ἐκδοὺς τὸ ἑξῆς χρυσόβουλλον:

---

43. εὐσεβὲς σιγιλλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα ἐπικυρωτικὸν κλπ.

44. ἐν τῷ Ἄθῳ ἀσκητῶν.

45. κατὰ τὸ ἔτος 6908 (!)· δηλονοῦν 1400! Τὰ δύο ταῦτα σιγίλλια Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ νοεῖ ἴσως ὁ ἀείμνηστος Νικόδημος ἐν σελίδι 549 τῆς α' ἐκδόσεως τοῦ Πηδαλίου, μικρὰν ὑποσημείωσιν περὶ τοῦ Ἄθω γράφων.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Ῥωμανὸς καὶ Κωνσταντῖνος, Στέφανος καὶ Κωνσταντῖνος πιστοὶ βασιλεῖς Ῥωμαίων.

† Τὸ ταῖς ἀγαθαῖς πράξεσιν ἐπακολουθεῖν καὶ ταύταις ἐπικυροῦν βασιλικῆς ἐστιν ἀληθῶς προνοίας καὶ ἀγχινοίας, ὡς ἂν μόνιμον ᾖ τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναλλοίωτον ἐς ἀεί· διὰ τοῦτο τῶν πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων χρυσοβούλλιον ἐπιδεδωκότων τοῖς ἐν τῷ Ἄθωνι ἀσκηταῖς, τοῦτο καὶ ἡ ἡμετέρα ἐπισκεψαμένη καὶ ἀποδεξαμένη βασιλεία, διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς εὐσεβοῦς ἐπικυροῖ χρυσοβουλλίου, τοῦ παραφυλάττεσθαι πάντας τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ ὄρει σχολάζοντας θείους ἄνδρας, ἐν διαφόροις κατασκηνώσεσι, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τὴν παρὰ τοῦ Κολοβοῦ Ἰωάννου νεουργηθεῖσαν μονὴν τῆς τοιαύτης προνοίας καταπολαύειν, καὶ κατέχειν τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἐρισσοῦ καὶ μόνον, καὶ ἁπλῶς πᾶν εἴ τι ἕτερον ἐν τῷ αὐτῷ χρυσοβουλλίῳ ἀναγράφεται ἀπαραποίητον διαφυλάττεσθαι, μήτε προσθήκης, μήτε ὑφαιρέσεως τῆς οἱασοῦν γινομένης. Πλὴν τοῦτο διοριζόμεθα ἵνα ἡ ἐμπεριεχομένη ἐν τῷ αὐτῷ χρυσοβουλλίῳ ἀρχαία τῶν γερόντων καθέδρα ἀπαρενόχλητος διατηρῆται ἀπὸ πάσης ἐπηρείας, ἀγγαρείας καὶ ζημίας, τῆς ὡς εἰκὸς ἐγγινομένης, παρά τε ἐπισκόπων καὶ ἀρχόντων καὶ ἄλλου παντὸς, καθὼς ἦν καὶ ἐξαρχῆς, ὡς βεβαίου καὶ ἀσφαλοῦς χρηματίζοντος τοῦ παρόντος ἡμῶν εὐσεβοῦς χρυσοβουλλίου, γεγενημένου κατὰ τὸν αὔγουστον μῆνα, τῆς ἑβδόμης ἐπινεμήσεως, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημήνατο κράτος.

ΡΩΜΑΝΟΣ καὶ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ΣΤΕΦΑΝΟΣ καὶ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, πιστοὶ βασιλεῖς Ρωμαίων.

§

Ἐκ τοῦ σιγιλλίου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ φαίνεται ὅτι λίαν ἐνωρὶς οἱ τὰς πρώτας ἐν Ἄθῳ μοναχικὰς καλύβας ἱδρύσαντες ἐσκέψαντο, ὅτι καλὸν ἦν ἡ εἰσαγωγὴ ἢ μετεγκλιμάτισις, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀρχῆς, ἣν πρὸς διοίκησιν τῶν κατ' αὐτὰς εἰσήγαγον αἱ μοναὶ τῆς ἐρήμου τῆς Παλαιστίνης. Αἱ μοναὶ αὗται εἶχον ἕνα μεταξὺ τῶν μοναχῶν ἀρχηγὸν ἢ προνοητήν, ὃν ἐκάλουν πρῶτον· ἤδη δὲ ὁ πρῶτος οὗτος ἀναφαίνεται ἐν τῷ ς' αἰῶνι, ὅτε κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ σύνοδον, ἐν τῇ πρὸς Ἰουστινιανὸν τὸν αὐτοκράτορα ἀναφορᾷ, ἀναγνωσθείσῃ ἐν πράξει Α', ὑπογράφεται «Ἡσύχιος ἐλέῳ Θεοῦ, πρεσβύτερος καὶ μοναχὸς Μονῆς τοῦ μακαρίτου ἀββᾶ Θεοδοσίου, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων Σωφρονίου πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου τῆς αὐτῆς Μονῆς καὶ πρώτου πάσης τῆς ἐρήμου Ἱεροσολύμων». Εἰρήσθω δ' ὅτι τὴν ἀρχὴν ταύτην τοῦ πρώτου βλέπομεν ἐγκαθιδρυομένην πανταχοῦ, ὅπου μοναστὰι συνήρχοντο τῆς ἐρήμου πολισταί. Γνωστοί εἰσιν οἱ πρῶτοι τοῦ ὄρους Γάνου, οἷος ἦν ὁ διάσημος Ἰωάννης Φουρνῆς[46]. Πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀναφέρει καὶ ὁ γράψας τὸν βίον Παύλου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ, ἐφ' οὗ ἐπιτραπήτω ἵνα ἐπιμείνω μικρόν.

Αἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει παραδόσεις, ἐξ ὧν συνέπηξεν ὁ γράψας τὸ συναξάριον τοῦ ὁσίου Παύλου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ[47] (ἑορταζομένου τῇ 28 ἰουλίου) καὶ χρυσόβουλλόν τι τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ, οὗ τὸ κῦρος ἀπεδέξαντο πάν-

---

46. βλ. τὴν ἰμὴν πρὸς τὸν σεβαστὸν φίλον Σταυράκην Ἀριστάρχην τὸν Μ. Λογοθέτην τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐπιστολιμαίαν διατριβὴν περὶ τοῦ θρυλλουμένου χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ κλ. ἐν «Ἀνατ. Ἀστέρι», τόμ. Κ', σελ. 278, στήλην β' καὶ 279 στήλην α'.

47. ἀνάγνωθι τοῦτο ἐν τῷ «Νέῳ Ἐκλογίῳ».

τες οἱ ἐκδόται, ἀφηγοῦνται ὅτι Παῦλός τις μοναχὸς, τὸ ὀρφίκιον ὑπάτου τῶν φιλοσόφων φέρων, ἦλθεν ἐν Ἄθῳ περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ΄ αἰῶνος, ἱδρύων ἢ ἀνακαινίζων τὴν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Πουλχερίας δῆθεν θεμελιωθεῖσαν σεβασμίαν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου· τὸν Παῦλον τοῦτον οἱ τὰς παραδόσεις πιστεύοντες καὶ τὸ κῦρος ἀποδεχόμενοι τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ῥωμανοῦ θέλουσιν υἱὸν τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκαβὲ καὶ τῆς Προκοπίας, Προκόπιον μὲν καὶ αὐτὸν καλούμενον, εὐνουχισθέντα δὲ καὶ κατόπι μοναχὸν γενόμενον, μεταβάντα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ζητήσαντα παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ πρὸς ἀνέγερσιν τῆς μονῆς, οἰκοδομήσαντα «ναὸν παμμεγέθη τε καὶ λίαν περικαλλῆ καὶ περὶ αὐτὸν οἴκους εὐμεγέθεις καὶ τεῖχη ὑψιπετῆ... μεγαλοπρεπῆ τῇ θέᾳ... πιρὶ αὐτὴν πύργους, ξενῶνας, γηροκομεῖά τε καὶ νοσοκομεῖα καὶ παρεκκλήσια δώδεκα», ὧν ἐπὶ ἐγκαινισμῷ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοφύλακτον τὸν πατριάρχην· τοῦτο δὲ τῷ 6432.

Τὴν τοῦ χρυσοβούλλου τούτου κιβδηλίαν ἀποδεικνύει καλῶς, ὡς νομίζω, ὁ Θεοδώρητος, ἀπορραπίζων καὶ τὸν χαλκεύσαντα ἕτερον ξηροποταμηνὸν χρυσόβουλλον, τὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου· καὶ τὰς μὲν διευκρινήσεις τῶν δύο χρυσοβούλλων ὑπὸ Θεοδωρήτου ἐκδίδωμι ἐν τῷ οἰκείῳ χώρῳ τοῦ μετὰ χεῖρας τεύχους· ἐνταῦθα δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἠδυνάμην ἵνα παρατηρήσω ὅτι, τὸ μὲν τελευταῖον μέρος τοῦ χρυσοβούλλου ὅμοιόν ἐστιν ἐγγράφῳ μᾶλλον ἀοριστικῷ ἢ δωρητηρίῳ βασιλικῷ γράμματι· ὁ δὲ χρόνος τῆς ἐκδόσεως ἀνατρέπει πᾶσαν τὴν σύγχρονον ἱστορίαν. Τὸ χρυσόβουλλον ἐκδίδοται τῷ 6432 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ὅῆλον οὖν τὸ 924 ἀπὸ θεογονίας, ὅτε ὁ κατὰ τὸν πλαστογράφον τὸν οἰκουμενικὸν κοσμῶν θρόνον Θεοφύλακτος ἦν ἑπταέτης, μόλις δ' ἐδράξατο τοῦ θρόνου ἐννέα ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ χρυσο-

βούλλου, δῆλον οὖν τῷ 933. Ἐὰν δὲ πιστεύσωμεν ὅτι Παῦλος ὁ Ξηροποταμηνὸς ἦν υἱὸς Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκαβὲ, ἀπογαλακτισθεὶς πρὸ τῆς ἀπὸ τοῦ θρόνου καταβάσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τῷ 812 ἢ 813, συνάγομεν ὅτι, ἀνελάμβανε τὰς ὑπερποντίους περιοδείας καὶ ἐπισκέψεις εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἐν ἡλικίᾳ ἑκατὸν δώδεκα ἢ ἑκατὸν εἴκοσιν ἴσως ἐτῶν, καὶ ἐπέστρεφεν ἤδη τυμβογέρων ἐπιστατῶν εἰς τὴν οἰκοδομὴν πρῶτον μὲν τῆς τοῦ Ξηροποτάμου κατόπι δὲ καὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου μονῆς. Ἀλλ' ἐκ τῶν βυζαντινῶν ἱστοριογράφων γινώσκομεν ὅτι Μιχαὴλ ὁ Ῥαγκαβὲ εἶχε τρεῖς υἱούς: Φλάβιον Θεοφύλακτον Εὐστράτιον εἶτα μετονομασθέντα, Σταυράκιον, καὶ Νικήταν, εὐνουχισθέντα, μοναχὸν γενόμενον, Ἰγνάτιον δὲ τότε κληθέντα καὶ μετὰ ταῦτα χρηματίσαντα πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως[48]· υἱοῦ δὲ τετάρτου οὐδεμία γίνεται μνεία. Περίεργος δέ τις διάταξις τοῦ χρυσοβούλλου: ὅπως ἀποστέλλωνται κατὰ πᾶσαν τριετίαν εἰς Ἅγιον Ὄρος δύο σεκρετάριοι μεθ' ἑνὸς ἑκατοντάρχου, καὶ δύο κληρικοὶ κομίζοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ στρατιωτικῆς δορυφορίας καὶ προπομπῆς τὸ τῇ μονῇ ὑπὸ Ῥωμανοῦ δωρηθὲν τεμάχιον τοῦ σταυρικοῦ ξύλου, κατὰ τὴν πρώτην αὐγούστου, καὶ εἶτα πάλιν συνοδεύωσιν αὐτὸ εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἡ διάταξις αὕτη δυσχερὴς ἅμα περὶ τὴν ἐκτέλεσιν, ὡς ἐκ τῶν λυμαινομένων τότε τὴν θάλασσαν πειρατῶν, εἰς οὐδένα τῶν ἱστορικῶν ἀπαντᾶται, ἂν μὴ ἀπατῶμαι. Καὶ τοιοῦτο μὲν τὸ χρυσόβουλλον[49]· ὁ δὲ βίος τοῦ ὁσίου Παύλου συνεγράφη πάντως μετὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα.

---

48. Du Cange Familiæ Augustæ Byzantinæ, ἔκδοσ. Βενετίας 1729· σελ. 109 καὶ 124.

49. Περὶ τοῦ χρυσοβούλλου τούτου φαίνεται ἔχων ἐνδοιασμούς τινας καὶ ὁ καθηγητὴς Κ. Φρεαρίτης, ὅστις ποιεῖται τὰς ἐξῆς περί τε τούτου καὶ ἑτέρων ἁγιορειτικῶν χρυσοβούλλων παρατηρήσεις, ἀναγνώσεως ἀ-

Ἑπομένως πείθομαι ὅτι Παῦλος ὁ Ξηροποταμηνὸς ἦν ἀσκητικός τις ἀνήρ, οὐχὶ τοῦ Ῥαγκαβὲ Μιχαὴλ υἱός, ἀλλ' ἕτερος, βυζάντιος ἐπιφανὴς καὶ πεπαιδευμένος, πρῶτος δοὺς τὸ ὄνομα εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου καὶ συνοικίσας αὐτὴν ἴσως πολλῷ κατόπιν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν οἱ συναξαρισταὶ τιθέασιν αὐτόν. Ἄλλως ὅμως ἐκ τῆς βιογραφίας αὐτοῦ τῆς ἐν τῷ «Νέῳ Ἐκλογίῳ» οὐδὲν μανθά-

ξίας. «Ὁμολογῶ ἐνταῦθα εἰλικρινῶς, ὅτι δὲν ἐννοῶ διόλου τὴν χρονολογίαν τοῦ χρυσοβούλου τούτου. Ὁ Ῥωμανὸς ὁ Α', ὁ Λεκαπηνὸς ἔζη ὅτε ξέναι φυλαὶ ἦσαν κύριαι τῆς Κρήτης, ἐξ ἧς ὁρμώμενοι ἐδήουν τὰ πάντα, καὶ τὸ χρυσόβουλον αὐτὸ φέρει χρονολογίαν τὸ ἔτος 924. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐν αὐτῷ λέγει ῥητῶς ὅτι τὸ μοναστήριον τοῦ Ξηροποτάμου ἀνανεοῦται μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν πειρατῶν. Διὰ τοῦτο ἀντὶ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Α', ἴσως ἀνακαινιστὴς τοῦ Ξηροποτάμου εἶναι Ρωμανὸς ὁ Β', ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου κατεστράφησαν οἱ πειραταὶ (961) καὶ συνῳκίσθη αὖθις ὁ Ἄθως. Ἀλλὰ καὶ τούτου δοθέντος πάλιν πολλαὶ ἀναφύονται δυσκολίαι. Ἐκ τοῦ μικροῦ δὲ παραδείγματος τούτου δύναταί τις νὰ διδαχθῇ, ὅτι ἡ ἀκριβὴς ἱστορία τοῦ Ἄθω δὲν εἶναι εὔκολος, περικεκαλυμμένη οὖσα πολλαχοῦ ὑπὸ παχυτάτου σκότους. Ἐν τῷ χρυσοβούλῳ τούτῳ λέγεται ἔτι ὅτι τὸ Ξηροπόταμον ἐκτίσθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς ἁγίας Πουλχερίας θυγατρὸς Ἀρκαδίου (395—408) αὐτοκρατορίσσης δὲ μετὰ ταῦτα (450—453) ὅπερ ἔτι μᾶλλον περιπλέκει τὰ πράγματα. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ, (καθὰ ἀναφέρει ἡ σημείωσις τοῦ Ἡηδαλίου σελ. 550) ἐν χρυσοβούλλῳ τινὶ μαρτυρεῖ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Στεφάνου τὴν λεγομένην τοῦ Καστομονίτου ὅτι εἶναι κτίρισμα τοῦ Κώνσταντος υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἀλλ' αἱ ἱστορικαὶ αὗται γνώσεις τῶν αὐτοκρατόρων περὶ γεγονότων ἀρχαίων, ὑποβληθεῖσαι αὐτοῖς ἴσως ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, οἵτινες εἶχον συμφέρον εἰς ταῦτα, δὲν εἶναι μεγάλης ἱστορικῆς βαρύτητος. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὸ χρυσόβουλον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 958 περὶ τῶν κτήσεων τοῦ μοναστηρίου τῶν Ἰβήρων, ὅπερ καὶ τοῦτο ἀναδείκνυται οὕτως ἀρχαιότερον τῆς Λαύρας». (Ὅρα Ζαχαρίου jus Graecoromanum pars III, σελ. XXVII). «Πανδώρας» τόμ. ΙΕ', σελ. 197 κχμ.

νομεν οἷς γινώσκομεν ἐναντιούμενον, πλὴν τῶν περὶ καταγωγῆς αὐτοῦ μύθων· ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου τοῦ Ὄρους ἀναφέρεται καὶ ἐνταῦθα καὶ μνεία τις τῶν συγγραμμάτων τοῦ Παύλου. Ἡ φαντασία ὅμως τῶν ἐν Ἄθῳ λογίων καλογήρων ἔπλασε δύο Παύλους ἐπισήμους, περὶ ὧν ἐπικρατεῖ σύγχυσίς τις, καὶ τὴν σύγχυσιν ταύτην ἱλαρύνει καὶ παράδοσις παλαιά, ἣν ἐκδίδωμι ἐνταῦθα, ἐξ ἰδιωτικοῦ χειρογράφου, μεταγραφέντος ἀπὸ χειρογράφου τοῦ Θεοδωρήτου, ὡς ἐπληροφόρησάν με. Αὕτη δὲ, κλείουσα καὶ τὴν περὶ Παύλου παρέκβασίν μου φέρει τίτλον:

«Ἀμφιλοχίου ἡγουμένου μονῆς Θελοθέου ὑπόμνημα περὶ τῆς μονῆς Χειμάρρου

Ὁ τοῦ Μιχαὴλ Ῥαγκαβὲ τριτότοκος υἱὸς Προκόπιος, βρέφος ἐγκαταλειφθεὶς ἐν ξένοις, οὐδετεροῦται τῆς φύσεως· ἀνδρωθεὶς δὲ καὶ παιδευθεὶς καὶ τὸ μάταιον τοῦ κόσμου κατανοήσας, εἰς τὸν οὐρανομήκη καταφεύγει Ἄθω, ἔνθα ἀνήγειρε τὸν τῆς Πουλχερίας ναὸν, τὸν παρὰ τὴν παραλίαν καλουμένην Ἄθωνος ῥοαὶ, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πάλαι Ἡραιστιαίων κωμοπόλεως· εἶτα ἀνώτερον ἐκείνου τὸ τῶν Εἰσοδίων ἐγείρει μονύδριον, τὸ ὑπὸ Στεφάνου ᾠκοδομηθὲν ἐπὶ πέτρας ἀκροτόμου, οὐ μακρὰν τῆς παραθαλασσίου μονῆς παρὰ τῶν ῥοῶν[50] τῶν καταρρακτῶν ὑψούμενον, ὅπου ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος βωμὸς τὸ πάλαι ἔκειτο· ἐν ᾧ ποιμάνας ἐν ὁσιότητι ἀπῆλθε πρὸς Κύριον τῷ ,ϡυκ' (=912) ἐννενηκοστὸν ἕβδομον χρόνον ἄγων τὴν ἡλικίαν. Τοῦτον δὲ διεδέξατο Παῦλος ὁ πρώην Πέτρος καλούμενος, υἱὸς Μιχαήλου τοῦ ἀπὸ Χριστοφόρου, ὃς μετέβη εἰς τὴν παραλίαν μονὴν, τὴν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Παύλου δομηθεῖσαν, ἣν καὶ ἀνακαινίσας ἐποίμαινε· μετ' ὀλίγον δὲ

50. γραπτέον, οἶμαι, παρὰ τὸν ῥοῦν.

καταστραφείσης ὑπὸ ραγδαίων ἀλλεπαλλήλων βροχῶν καὶ ὁρμητικοῦ τοῦ ποταμοῦ, ὡς οἱ αὐτόπται Παρθένιος καὶ Μακάριος οἱ ἐκ τῆς τοῦ Βατοπαιδίου μονῆς ἐν ταῖς ἱστορίαις αὐτῶν ὑπεχάραξαν, ὅτι τὴν πρώην εὔφορον χώραν λίθων παντοίων καὶ τῷ μεγέθει φοβερῶν κατεκάλυψαν καὶ ἀγνώριστον πάντῃ ἐποίησαν τῆς τῶν τηλικούτων λίθων πληθύος, τῶν ἐκ τοῦ Ἄθω ἐκκοπέντων, τῇ τοῦ ὕδατος ὁρμῇ, τοῦ ἕως πήχεων ἓξ σχεδὸν ὑψωθέντος, οὗ καὶ τὰ σημεῖα μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς δείκνυνται πάμπολλα· τούτου ἕνεκα ἐγκαταλείψας ὁ Β΄ Παῦλος, ἐν ἄλλῃ καταφεύγει θέσει, τῇ καλουμένῃ Δάφνῃ, ἀσύλῳ παρὰ τοῖς πάλαι, ἐν ᾗ καὶ ᾠκοδόμησε ναὸν τῶν ἁγίων μαρτύρων Τεσσαράκοντα, ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ πάλαι μονυδρίου τοῦ ἁγίου Νικηφόρου. Εἶτα ἐξελθὼν εἰς τὸ κήρυγμα, πάλιν ἐπανεκάμψατο, σὺν τοῖς τιμίοις ξύλοις καὶ ἄλλοις κειμηλίοις, ἐν τῇ τῶν ἁγίων Μ΄ μαρτύρων· ἐν ᾗ μικρὸν μείνας, εἰς τὴν πρώτην τῆς Θεοτόκου, τὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ κληθεῖσαν, ἐπανῆλθεν· ἣν καὶ κοσμήσας, δώροις ἐπλούτισε πολλοῖς· ὑπέργηρως δὲ καταστὰς ἀπῆλθε πρὸς Κύριον τῷ ϛρκε΄» (=1017).

§

Περιττὸν εἰπεῖν ὅτι ὁ Ἄθως ἔπασχε συχνὰ βεβαίως ὑπὸ τῶν πειρατῶν πολλὰ κακά, ἐὰν δὲ πρὸς προφύλαξιν βλέπωμεν οἰκοδομουμένας ἐρυμνὰς μετὰ πύργων καὶ ἐπάλξεων καὶ περιοχῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀπορθήτων ὑπὸ τῶν πειρατῶν μονὰς ἀπὸ τοῦ 961 καὶ ἐντεῦθεν, δυσκόλως δυνάμεθα ἵνα πεισθῶμεν ὅτι τοιαῦται μοναὶ ὑπὸ Πουλχερίας καὶ Θεοδοσίου Β΄ καὶ Μ. Κωνσταντίνου ἦσαν ἀνεγηγερμέναι ἀπὸ τοῦ Δ΄ καὶ Ε΄ αἰῶνος, διότι εἴπερ ἦσαν ᾠκοδομημέναι τοιαῦται μοναί, δυσκόλως ἤθελον καταστραφῇ ὑπὸ πειρατῶν ἐρυμνὰ τείχη καὶ κτίρια. Ἱστορικῶς ἡ ἀρχαιοτέρα μονὴ ἐν Ἄθῳ μαρτυρεῖται ὑφισταμένη ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Ι΄ ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος ἦλθεν

εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ὁσίου ἀναφέρεται ἡ μονὴ τοῦ Ζυγοῦ, εἰς τὴν μονὴν δὲ ταύτην ἐμόναστε τὸ πρῶτον ἀποβὰς εἰς Ἄθω ὁ Ἀθανάσιος. Πότε συνεστήθησαν, ᾠκοδομήθησαν καὶ ἐκαλλύνθησαν αἱ μοναὶ καὶ σκῆται τοῦ Ἄθω μέλλομεν μὲν ἰδεῖν ὀλίγῳ κατωτέρω, ἀλλ' ὁ ἀναγνώστης μετὰ προσοχῆς καί τινος εὐχαριστήσεως, νομίζω, δύναται ν' ἀναγνῷ τὰς παρατηρήσεις, ἃς ὁ Θεοδώρητος ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐποιήσατο. Ἔστω δὲ τὸ τεμάχιον, ὅπερ ἐκδίδωμι, προδιοίκησίς τις εἰς τὴν ἀκολούθως ἐκτεθησομένην ἱστορίαν.

«Πρώτη λοιπὸν οἰκοδομὴ μοναστηρίου εἶναι ἡ Λαύρα εἰς τὸ Ὄρος Ἄθω, ἥτις ἤρξατο οἰκοδομεῖσθαι τῷ 6469 ἤγουν ἐννεακόσια ἑξήκοντα τρία (961) ὡς ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ῥητῶς τὸ ἔτος γράφεται. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ἐσυστήθησαν αἱ μοναὶ Βατοπεδίου καὶ Ἰβήρων, διότι αἱ τυπικαὶ διατάξεις περὶ ἀκολουθιῶν καὶ διαίτης τῆς μονῆς Βατοπεδίου εἶναι τοῦ ὁσίου τούτου· ἐν τῇ δι' Ἰωάννου τοῦ Ἴβηρος συστηθείσῃ μονῇ τοῦ γένους αὐτῶν τῶν Ἰβήρων, εἶχεν ὁ ὅσιος κοινωνικὰ κελλεῖα ὀκτὼ τῆς Λαύρας, ὡς ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ γράφει. Εἰς τοῦ ἰδίου τὰς ἡμέρας εὑρίσκεται συστημένη ἡ μονὴ Ἐσφιγμένου, ὡς ὁ πρῶτος Ἰσαὰκ μαρτυρεῖ ἐν τῷ γενομένῳ πρακτικῷ περὶ τῆς διαλλαγῆς Βατοπεδινῶν καὶ Ἐσφιγμενιτῶν, περί τινος ἀγροῦ πλησίον τῆς μονῆς Βατοπεδίου, δεσποζομένου παρὰ τῶν Ἐσφιγμενιτῶν διὰ παλαιγενῶν δικαιωμάτων, τῷ 6824· ὑπὲρ τὰ 300 ἔτη· δείκνυται ὅτι τῷ 6500 ἡ μονὴ Ἐσφιγμένου ἐξουσίαζε τὸν ἀγρόν· προϋπῆρχε πάντως ἡ μονὴ ἡ δεσπόζουσα τὸν ἀγρόν· τοῦτο τὸ πρακτικὸν μαρτυροῦσιν ἕως πεντήκοντα ἡγούμενοι καὶ ὁ τότε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος, ὡς μαρτυροῦσι δύο ἀφιερωτικὰ πρακτικὰ περὶ Μονοξυλίτου καὶ τοῦ Πλατέως, ἂν δὲν εἶναι πλαστογραφία, περιῆν τῷ βίῳ τῷ 6505. Ἡ μονὴ Ξηροποτάμου καὶ ἡ μονὴ

Ζυγοῦ, ὁρῶνται ἐν τῷ ὑπὸ Κωνσταντίνου Μονομάχου τοῦ βασιλέως γενομένῳ τυπικῷ, καλεῖται ὅμως μονὴ Ξηροποτάμου καὶ ἡ ἔπειτα ὀνομασθεῖσα μονὴ τοῦ ἁγίου Παύλου· καλεῖται καὶ ἑτέρα μονὴ Ξηροποτάμου καὶ τοῦ ἁγίου Νικηφόρου, ὡς ἐν τῷ τοῦ βασιλέως Μονομάχου τυπικῷ κεῖται ἰδίως ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου, ἐν δὲ τῷ εἰρημένῳ τοῦ Χάλδου καὶ ἐν ἑτέροις κώδηξιν εὑρίσκεται τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικηφόρου τοῦ Ξηροποτάμου, δύω ὄντα ὁμώνυμα μοναστήρια Ξηροποτάμου. Ἡ μονὴ τῶν Ἀμαλφινῶν καὶ ἡ μονὴ Δοχειαρίου ὁρῶνται ἐν τῷ τυπικῷ σημειούμεναι τῷ 6554. Τοῦ Φιλοθέου ἡ μονὴ εὑρίσκεται εἰς ἓν πρακτικὸν ἐν μεμβράνῃ, ὑπάρχουσα τῷ 6554, ἐν ᾧ πωλεῖ τὸ μονύδριον Ἀτζιπάνου εἰς τὴν Λαύραν, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ μετόχιον τῆς Λαύρας καὶ τὸ περὶ Χάλδου εἰρημένον πρακτικόν, τῷ 6095[51]. Τὸ μοναστήριον Καρακάλλου ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ῥωμανοῦ Διογένους τοῦ βασιλέως καὶ Εὐδοκίας, ὡς ἐν σιγίλλιον αὐτῶν ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ δεδομένον μαρτυρεῖ, εὑρίσκεται δὲ ἡγούμενος Καρακάλλου καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ. Ἡ μονὴ Ξενοφῶντος ὁρᾶται συστηθεῖσα παρὰ Συμεών ἡγιασμένου τοῦ χρηματίσαντος ἀρχιευνούχου τοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Βοτανιάτου. Ἡ τῶν Ῥώσσων εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ μετὰ τὸν Βοτανιάτην βασιλεύσαντος[52]. Ἡ τοῦ Κασταμονίτου φαίνεται ἐν τοῖς οὖσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἀνδρονίκου τοῦ νέου, ἐν ᾧ μετὰ τῆς μονῆς Ζωγράφου ἐμάχοντο περὶ ὁρίων. Ἡ μονὴ Χελανδαρίου ἤρξατο γίνεσθαι περὶ τὰ 1240 ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτζη. Αἱ μοναὶ Ζωγράφου, Παντοκράτορος, Κουτλουμουσίου σχεδὸν

51. γραπτέον, οἶμαι, 6505, ὅπερ ἀναφέρεται καὶ ὀλίγῳ ἀνωτέρω.

52. Ἐντεῦθεν ἠρύσατο τὴν πληροφορίαν, ἣν ἀναφέρει ὁ Langlois. Mont Athos σελ. 27.

συγχρόνως ἐσυστήθησαν. Ὁ πρῶτος Ἰσαὰκ καὶ ἓν πλῆθος ἡγουμένων ἓν τινι πρακτικῷ περὶ τῆς μονῆς τῆς καλουμένης Νεακήτου, ἀρχαίας οὔσης καὶ προγενεστέρας τῆς μονῆς Ζωγράφου, ἐνοχλουμένης περὶ ὁρίων παρὰ τῶν ζωγραφιτῶν, λέγει τῷ 6841 ὅτι ἡ μονὴ Ζωγράφου κελλεῖον οὖσα ὑποκείμενον τῷ πρώτῳ δὲν εἶχε τότε ἑξήκοντα ἔτη, ἐξ ὅτου ἤρξατο λαμβάνειν σχῆμα μοναστηρίου, καὶ ἀπέδειξεν ἡ σύναξις αὕτη πλαστόγραφα τὰ ἐμφανισθέντα γράμματα τῶν ζωγραφιτῶν, ὥστε ἤρξατο γενέσθαι μοναστήριον ἡ μονὴ Ζωγράφου περὶ τῷ 1280 εἰς τὰ τέλη τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων, καὶ ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου. Ἡ τοῦ Παντοκράτορος ᾠκοδομήθη παρὰ Ἰωάννου Πριμμικυρίου, ἀδελφοῦ Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ. Ὁ ὅσιος Κουτλουμούσης ἐν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις ἤρξατο συνιστᾶν τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ φερομένην μονὴν, ἔζη δὲ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος, ὡς ἔπειτα μέλλομεν ἰδεῖν. Αἱ ἱεραὶ μοναὶ Διονυσίου καὶ Σίμωνος ᾠκοδομήθησαν συνεργείᾳ τῶν ὁσίων τούτων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου Παλαιολόγου τοῦ Α΄, περὶ τῷ 6870, ἡ μὲν τοῦ ὁσίου Διονυσίου διὰ δαπάνης Ἀλεξίου τοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος, οὐχὶ τοῦ συστήσαντος ἐκεῖ τὴν βασιλείαν τῶν Κομνηνῶν, ἀλλ' ἑτέρου Ἀλεξίου ἀπογόνου ἐκείνου. Ἡ τοῦ Σίμωνος Πέτρα, διὰ δαπάνης τοῦ δεσπότου Σερβίας Ἰωάννου Οὔγγλεσι. Ἡ ἐπ' ὀνόματι Γρηγορίου ἱερὰ μονὴ ὁρᾶται ὑπάρχουσα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Μανουὴλ Παλαιολόγου, οὐκ οἶδα δὲ, οὐδὲ τίς ὁ ὅσιος οὗτος Γρηγόριος, οὔτε τίνι τρόπῳ ᾠκοδομήθη ἡ μονὴ αὕτη. Ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁσίου Παύλου ἦν πάλαι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ πρῶτος Ἰσαὰκ εἰς τὸν καιρὸν αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἀνδρονίκου τοῦ νέου καὶ Ἰωάννου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἦν ἐρείπιον πανέρημον. Πότε ἤρξατο συνιστᾶσθαι ἔπειτα ἄδηλον. Ὁ-

ρᾶται μοναστηρίου τάξιν ἔχουσα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Παλαιολόγου (;) ἐκτίσθη δὲ καὶ ἐκαλλωπίσθη παρὰ τοῦ δεσπότου Σερβίας Γεωργίου, τῷ 1440, καὶ παρὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ κυρᾶς Μάρως, τῆς χρηματισάσης γυναικὸς τοῦ πατρὸς Σουλτὰν Μεχμὲτ τοῦ Πορθητοῦ. Ἡ τοῦ Σταυρονικήτα περὶ τὸ 1500 (sic) σωτήριον ἔτος ἐσυστήθη καὶ ᾠκοδομήθη παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου. Αὐτὰ τὰ εἴκοσι μοναστήρια ἔμειναν μετὰ τὴν ἅλωσιν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μένουσιν ἀδέσποτα ἄχρι τῆς σήμερον »[53].

§

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 961 ἡ ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ὄρους εὐφεγγὴς καθισταμένη, οὐχὶ πολλὰς ἡμῖν παρέχει δυσκολίας εἰς τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν διαφώτισιν· λέγω δ' εὐφεγγὴς σχετικῶς πρὸς τὴν προηγουμένην. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ι΄ αἰῶνος ἀφικνεῖται εἰς τὸν Ἄθω ὁ μοναχὸς Ἀθανάσιος. Ὁ ἀνὴρ ἐν Τραπεζοῦντι γεννηθεὶς καὶ μείνας ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ὀρφανὸς ἀνετράφη ὑπὸ πλουσίας τινὸς γυναικός, μοναχῆς καὶ ταύτης, ὀρφανισθεὶς δὲ καὶ τῆς θετῆς αὐτοῦ μητρὸς ἐν ἡλικίᾳ ἑπτὰ ἐτῶν, ἔτυχε προστάτου ἐπισήμου τινὸς ἄρχοντος εὐνούχου, ὅστις εἰς Κωνσταντινούπολιν παραλαβὼν ἐπεμελήθη τῆς ἀνατροφῆς τοῦ παιδὸς, παιδευθέντος τὰ ἐγκύκλια μαθήματα παρά τινι διδασκάλῳ Ἀθανασίῳ καλουμένῳ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ἀθανάσιος, κατὰ κόσμον Ἀβράμιος ὀνομαζόμενος, ἀνετράφη παρά τινι γυναικὶ συγγενεῖ αὐτοῦ, συζύγῳ τυγχανούσῃ ἀνδρὸς τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν ταῖς τάξεσι

53. Τὰ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Θεοδωρήτου τεμάχια ταῦτα μεταγράψας ἀπέστειλέ μοι ὁ ἐν τῇ ρωσσικῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος μονάζων φίλος μοναχὸς Ζαχαρίας ὁ ἐξ Ἠπείρου, ᾧτινι χάριν οἶδα.

τοῦ στρατοῦ. Διελθὼν τὴν σειρὰν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων καὶ κατ' αὐτὰ εὐδοκιμήσας, ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ῥωμανοῦ Β΄, ὡς οἱ βιογράφοι αὐτοῦ λέγουσι, μᾶλλον δ' ὑπὸ Ῥωμανοῦ τοῦ Α΄, διδάσκαλος τῶν ἐγκυκλίων ἐν σχολῇ τινι τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων. Ἀλλὰ ταχέως ἀποταξάμενος ταῖς κοσμικαῖς δόξαις, προσῆλθεν εἰς τὸν ἔν τινι βουνῷ τῆς Βιθυνίας ἀσκούμενον διάσημον ἐν τοῖς τότε χρόνοις μοναχὸν Μιχαὴλ τὸν Μαλεΐνον, ὅστις συνέστησε τὸν Ἀβράμιον, Ἀθανάσιον ἤδη μετονομασθέντα, εἰς τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Φωκᾶν, τὸν ἀκολούθως αὐτοκράτορα, μεθ' οὗ συνεδέθησαν εἰσέπειτα διὰ φιλίας καὶ ἀδελφικῶς· ἦν δ' ὁ Νικηφόρος ἀνεψιὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ ὁσίου Μιχαὴλ τοῦ Μαλεΐνου.

Παρὰ τῷ Μαλεΐνῳ διέμεινεν ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος ἔτη τέσσαρα, ἐπὶ σεβασμῷ πρὸς αὐτὸν καὶ ὑποταγῇ ἄκρᾳ διακρινόμενος, ὡς καὶ διὰ τὴν τέχνην τῆς καλλιγραφήσεως τῶν χειρογράφων, κατὰ τοὺς βιογράφους αὐτοῦ. Ἀπῆλθεν ἀκολούθως εἰς Ἄθω, ὃν εἶδε καὶ πρότερον διερχόμενός ποτε πρὸ τῆς Λήμνου, ἀγασθεὶς δὲ τὸ τοῦ τόπου τερπνὸν καὶ πρὸς μοναδικοὺς ἀγῶνας ἐπιτήδειον ἔμεινε, κοινώσας πρὸ πολλοῦ τὸν τοιοῦτον αὐτοῦ σκοπὸν εἰς τὸν Νικηφόρον, ὅστις εἰς Κρήτην στρατηγὸς ἀποσταλεὶς παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ὅσιον Ἀθανάσιον, οὗ ταῖς εὐχαῖς ἀπέδωκε τὰς τοῦ βίου εὐτυχεῖς περιστάσεις. Στρατηγὸς ἔτι ὢν ὁ Νικηφόρος ἐχορήγησε πολλὰ χρήματα, δι' ὧν ὁ Ἀθανάσιος τῷ 961 ἤρξατο οἰκοδομῶν τὴν Λαύραν, παρ' ἣ ἐν τόπῳ τινὶ Μελανὰ καλουμένῳ τῆς μοναδικῆς ἀσκήσεως ἤνυε τὸ καλλιστέφανον πένταθλον· αὐτόσε καὶ κελλία τινὰ ᾠκοδόμησε χρησιμεύσοντα τῷ Νικηφόρῳ, ὅστις ἔδωκεν ὑπόσχεσιν ὅτι μετὰ τὴν ἐκστρατείαν ἤμελλεν ἐλθεῖν εἰς Ἄθω, ὅπως ὑφ' ἡγεμόνα καὶ καθηγητὴν πανάριστον ἀσκήσῃ τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφίαν. Ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ὁσίου ἀναφέρεται ὅτι, κατὰ παράκλησιν τῶν μοναχῶν, ὁ Ἀθανάσιος

ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ Λέοντος, ἀδελφοῦ τοῦ Νικηφόρου, χρήματα, δι' ὧν ἀνηγέρθη εὐρυχωρότερος τοῦ προτέρου ὁ μέγας ναὸς τῆς πρωτευούσης τοῦ Ἄθω, ὃν ἦλον οὖν τῶν Καρεῶν. Φαίνεται ἐξ ὧν γράφουσιν, ὅτι ὁ ναὸς τῶν Καρεῶν ἐκτίσθη πρὸ τῆς Λαύρας.

Εἰς οἵαν εὗρε κατάστασιν ὁ Ἀθανάσιος τὸ μοναχικὸν πολίτευμα ἐν Ἄθῳ δείκνυται καὶ ἐκ τῆς ἐπιτόμου βιογραφίας αὐτοῦ[54], δείκνυται δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐκτενοῦς, ἐξ ἧς τεμάχιον μεταγραφόμενον ἐνταῦθα καλόν ἐστι ἵνα μένῃ ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ τὴν ἱστορίαν ἐρευνῶντος τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἔχει δ' οὕτως[55]:

« Ὡς δ' οὖν ἐπέβη τοῦ ὄρους (ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος) περινοστεῖ μὲν αὐτό, περισκοπεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ, οὐ πολλοὺς ὄντας τότε τοὺς ἀσκουμένους· καὶ τούτων τὴν τραχυτάτην ἀγωγὴν ἀνιχνεύσας, καὶ τὸν ἐρημικὸν καὶ ἀπράγμονα βίον, ἐθαύμαζέ τε καὶ ἥδετο τούτοις, καὶ ὡς ἀληθῶς ὄρεσιν ἐγγίζειν οὐρανίοις ἐπείθετο, Θεῷ πολλὴν ὡμολόγει τὴν χάριν· ὃς ὡδήγησεν, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ὄρος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ·[56] οὐ γὰρ γῆν ἤρουν, οὐκ αὔλακα ἔτεμον, οὐ βοῦν εἶχον, οὐχ ὑποζύγιον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀχθοφόρων ζώων, οὐ κυνάριον, οὐ κύνα· ἀλλὰ καλύβας ἐκ μικρῶν πηξάμενοι ξύλων, καὶ δροφὴν αὐταῖς ἐκ χόρτων[57] συμφορηθεῖσαν ἐπισχεδιάσαντες·[58] εἰδέποτε

54. ἴδε ταύτην ἐν τῇ «Καλοκαιρινῇ».

55. Μέρη ἐκ τοῦ παρατιθεμένου τεμαχίου ἐξέδωκε καὶ ὁ Κ. Φρεαρίττης ἐν «Πανδώρᾳ», τόμ. ΙΕ', σελ. 196, στήλῃ α', πρὸς ἃ ἀντιβάλλω τὸ ἡμὸν χειρόγραφον.

56. ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ παρὰ Φρεαρίττῃ τεμάχιον.

57. ἐκ χόρτου ὁ Φρεαρ.

58. ἐπισχεδιάσαντες, οὕτως ἐν θέρει, οὕτως ἐν χειμῶνι διεκαρτέρουν τῶν ἐναντίων τοῦ θέρους ἀνεχόμενοι προσβολῶν. Ταῦτα τὸ παρὰ Φρεαρ. τεμάχιον.

καὶ γένοιτό τις χρεία μετακομίσαι τι τῶν παρ' αὐτοῖς, αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν τὴν τῶν νωτοφόρων ζώων χρείαν ἐπλήρουν· ἐπιστρώματα γάρ τινα, οἷα τὰ τῶν ἡμιόνων τοῖς ἑαυτῶν ἐπιθέντες[59] νώτοις[60], ταῦτα δὴ τὰ τοῦ Χριστοῦ ὑποζύγια, οὕτως ἐν αὐτοῖς τὰ ἄχθη μετέφερον[61]. Τροφὴ δὲ αὐτοῖς μετὰ τὴν πνευματικὴν ἢ σωματικὴν ἄσκησιν πᾶσα, καὶ ἀπέριττος καὶ τὸ ὅλον ὄρειος· εἰ χρὴ ταύτην σωματικὴν τοῖς ἀσάρκοις μικροῦ δεῖν καὶ ἀναίμοσι σώμασι προσφερομένην ὀνομάζειν· τῶν γὰρ ἀγρίων δένδρων συλλέγοντες τοὺς καρποὺς, αὐτοσχέδιον ἑαυτοῖς παρετίθουν τὴν τράπεζαν, πλὴν εἰ μήπου πλοίου ποθὲν ἀποκείλαντος, εὐχῆς χάριν παρέλαβόν τινες· τοῦτο γὰρ εἴθιστό τισιν ἐκ πολλοῦ οἷς καὶ τῶν ἐξ ἔθνους ἐπικομιζομένων μεταδίδοντες: οἷον σῖτον, ἢ κέγχρον, εἰ τύχοι, ἢ εἴ τινος ἄλλου τῶν σπερμάτων, τῶν παρ' ἐκείνοις ἀντελάμβανον ὀπωρῶν· οὐκ ἐσαεὶ τοῦτο, οὐδ' ἁδεῶς ἐπράττετο, ἀλλὰ σπανίως καὶ παρατετηρημένως, καὶ σὺν φόβῳ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀθέων τὸ τηνικαῦτα κριτῶν, ἐπικειμένην καταδρομήν ».

Τὴν τοιαύτην μοναχικὴν ἀγωγὴν ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος μετέβαλεν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀλλοιώσει τοῦ μοναδικοῦ καθεστῶτος, ἧς ἦν εἰσηγητὴς, ἔριδες ἐξερράγησαν ἐν Ἄθῳ καὶ μομφαὶ κατ' αὐτοῦ διετυπώθησαν, καίτοι ὁ ἀνὴρ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως εἰργάσθη τοῦ ναοῦ τῶν Καρεῶν καὶ τὰς τέσσαρας λίτρας χρυσίου, ἃς ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος ἐχορήγει, πρὸς πανηγυρικωτέραν ἐπιτέλεσιν τῶν ἑορτῶν, ἐν τῷ ἐν Καρεαῖς καθολικῷ ναῷ, ἀνεβίβασεν εἰς ἑπτά, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ μετὰ τὸν Νικηφόρον ἄρξαντος Ἰωάννου Τζιμισκῆ. Οὔτε ἡ μεγάλη τιμή, ἣν ἀπένεμον αὐτῷ, οὔτε ἡ μάθησις καὶ παιδεία τοῦ Ἀθανασίου[62] χάριν εὗρον

59. ἐπιτεθέντες τὸ παρὰ Φρ. ἐσφαλμένως.

60. νόσοις τὸ παρὰ Φρ.

61. ὧδε λήγει τὸ τὸ Φρ. τεμάχιον.

62. Hase εἰς Λέοντα διάκονον βιβλ. Γ', σελ. 426· προτάσσων ἀπό-

ἐν ὀφθαλμοῖς ἀρρόνων, μὴ θελόντων 'να ὑποτάξωσιν ἑαυτοὺς εἰς κανόνας αὐστηροῦ βίου, ποθούντων δὲ 'να ζῶσιν ἀπολελυμένως, ἄνευ συστήματός τινος. Ἀλλ' ὅπως ὦμεν αὐτοῖς δίκαιοι, πρέπει 'να παρατηρήσωμεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Ἄθῳ ἀπὸ πολλοῦ μεταξὺ τῶν μοναχῶν εἶδος συνδέσμου, ὅστις ἐκρατύνετο διὰ τῆς εἰς Καρεὰς συνελεύσεως τῶν τοῦ Ἄθω γερόντων, γινομένης τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγεννῶν, τοῦ Πάσχα καὶ τῆς 15 αὐγούστου. «Ἡ σύναξις δὲ (δεῖ γὰρ ἴσως ποθοῦσιν ὑμῖν καὶ τὴν ταύτης τελετὴν ἥτις ποτὲ ἐστὶ διαγράψαι·) αἰτίαν μὲν τὸ κοινωνικὸν καὶ φιλάλληλον ἔσχε, διὰ τὸ πάντη τῶν ἐκεῖσε μοναδικόν τε καὶ ἀκοινώνητον, ἐτελεῖτο δὲ τῇ τῶν γερόντων συνελεύσει τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ, πάντων ἐν τῇ τῶν Καρυῶν λεγομένῃ λαύρᾳ συνιόντων, καὶ τὰς συνήθεις τρεῖς ἐπιτελούντων ἑορτὰς, ἐπί τε τῷ κοινῇ τῶν θείων ἁγιασμάτων, καὶ ἀλλήλοις κοινωνῆσαι». Ταῦτα μὲν ὁ βιογράφος. Ὅτι δὲ οὔτε διαρκὴς, οὔτε συμπαγὴς ἦν ὁ ἐν Ἄθῳ μοναχικὸς πληθυσμὸς πρὸ τοῦ Ἀθανασίου δείκνυται καὶ ἐξ ὧν

σπασμα χειρογράφου τῶν Παρισίων· «ὁ Φωκᾶς τὴν προφοβασιν ἔλαβε παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ὄντος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ..., ἔπεμψε τῷ ἁγίῳ λίτρας ἱκανὰς χρυσίου ἐκ τῶν λαφύρων ἵνα οἰκοδομήσῃ μοναστήριον. Λόγον γὰρ εἶχον ἄρρηκτον ὅτι ὅπου ἂν οἰκοδομήσῃ ὁ Ἀθανάσιος, ἐκεῖσε ἵνα χαρῇ καὶ ὁ Φωκᾶς καὶ συναποθάνῃ μετ' αὐτοῦ». Μ. Δήμιτσα Μακεδονικά· σελ. 455 σημ. 2.—«Σημείωσαι ὅτι οὗτος ὁ Νικηφόρος ἔλαβε τὴν Κρήτην ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, τὸν ἐν τῷ Ἄθῳ καλόγηρον ὄντα». Γεωργίου Ἀμαρτωλοῦ χειρόγραφον Παρισίων 1708. Migne Patrol. τόμ. PI', στήλη 1205, σημ. 93.—«Ἐπὶ τούτου τοῦ Νικηφόρου ἄρχησαν μοναχοί τινες νὰ κατοικῶσιν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος, κατὰ τὸ 961 ἔτος, διὰ τοὺς ὁσίους ἐν αὐτῷ ἀσκουμένους πατέρας, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ πρόκριτον μοναστήριον εἶναι ἡ Λαύρα, κτισθεῖσα ἀπὸ τὸν βασιλέα αὐτὸν, διὰ μέσου τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθωνι». Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκλ. ἱστορία, τόμ. Β', σελ. 365, §. 6.

ἐν βίῳ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου γράφει Βασίλειος ὁ Θεσσαλονίκης, καθ' ὃν ἤρχοντο μὲν αὐτόσε μοναχοὶ, ἀλλὰ πειρατῶν φαινομένων αὐτοὶ ἔφευγον (τοῦτο περὶ τὰ 820—830)· μήτε γῆν καλλιεργοῦντες πρὸς συντήρησιν καὶ ζωοτροφίαν αὐτῶν ἐκινδύνευον οὐχὶ σπανίως ν' ἀποθάνωσι τῆς πείνης, ἐν περιπτώσει δεινοῦ χειμῶνος. Ἀπὸ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ἡ κατάστασις αὕτη μετεβλήθη, ἀλλ' ἐπὶ τῇ μεταβολῇ δὴ ταύτῃ οἱ τότε καλόγηροι τοῦ Ἄθωνος ἀφηνίασαν. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ βιογράφος τοῦ ὁσίου πατρός:

«Ἀνήθησαν δὲ τῶν πειρασμῶν καὶ οἱ ἀνὰ πᾶν τὸ ὄρος γέροντες, τῇ τοῦ πειραστοῦ περὶ τὸν μέγαν ἀσχολίᾳ. Τότε δὲ γίνεται ἐκ τύχης αὐτῷ τῆς ἀπορίας λύσις, ἡ δὲ ἦν ἡ τοῦ μακαρίτου βασιλέως Νικηφόρου μετάστασις· δράττεται πάλιν ἀφορμῆς ὁ δραπέτης, θρασύνεται κατὰ τοῦ ἁγίου πάλιν· ἀναρρώνυται πάλιν, περιέρχεται τοὺς ἐν τῷ ὄρει γέροντας, ἁπλουστάτους ὄντας ὡς τὰ πολλὰ, καὶ ζῆλον πνευματικὸν ἔχοντας, καὶ ἄλλως ἔθει δουλεύοντας παλαιῷ, καὶ τὰ τοιαῦτα τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο συνεβούλευεν ἐργαστήριον· ὑποποιούμενον καθ' ἕνα, καὶ κλέπτον τοῖς δεξιοῖς. Τί ὅτι τὸν πλάνον τοῦτον· ὁ πρότερον καὶ τὸν Κύριον καὶ δυναστεύοντα καὶ τῆς ἡμῶν κατατρυφῶντα χρηστότητος, καὶ ἀρχαίους τύπους καὶ τὰ ἔθιμα καταλύοντα (ὥσπερ ποτὲ τὰ σάββατα τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν ἐσυκοφάντει)[63] οἰκοδομὰς ἀνεγείροντα πολυτελεῖς, καὶ περιβόλους, καὶ ναοὺς, καὶ καταγωγὰς ὑδάτων ἐπινοοῦντα, καὶ ζεύγη βοῶν καὶ ἡμιόνων ὠνούμενον, καὶ τὸ ὄρος εἰς κόσμον ἤδη μεταποιοῦντα; Ἔστι γὰρ καὶ γραφῶν ἔμπειρος ὁ παλα-

63. Μέρη τινὰ ἐκ τοῦ τεμαχίου ἀποδαίνουσιν ἀληθῶς ἀκατανόητα. Τὰς βιογραφίας τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, ὅσαι κεῖνται ἀνέκδοτοι καλλίστην ἤθελε προσενέγκει πρὸς τὸ γένος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπουργίαν ἡ ἱερὰ μονὴ Λαύρας ἐκδιδοῦσα, ὡς ἔπραξεν ὁ τὴν Ἀκολουθίαν ἐκδοὺς τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου τοῦ ἐν Πάτμῳ (Ἀθήνησι 1884) φιλόπονος ἱεροδιάκονος Κύριλλος Βοΐνης.

μναῖος ὡς ἔσται· ἢ καὶ τὰ μάλιστα σοφιστοῦν τῆς κακίας τὸ «εὐλόγησεν αὐτούς, καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα, καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνεν· ἀλλὰ δεῦτε, φησί, ἐξολεθρεύσωμεν αὐτὸν ἔνθεν ἐν τάχει τὴν κτῆσιν αὐτοῦ τὴν πολυτελῆ καταλαβώμεθα, τὰς ἐπαύλεις κατασκάψωμεν καὶ οὐ μὴ μνησθῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔτι· «ἤγουν βασιλέως δεηθῶμεν (δεηθῆτε) οἱ τοῦτον ἐπὶ κεφαλὴν ἔχοντες καὶ σὺν πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ ταχὺ ἐξώσει»· ταύταις καὶ ταῖς τοιαύταις καταγοητεύσας τοὺς γέροντας ἐπῳδαῖς... τὴν αὐτῶν ἁπλότητα ἐμφύλιον ἐγείρει πόλεμον, τὸ χαλεπώτατον καὶ πάντων ὀλεθριώτατον».

§

Πρὸ τῆς ἐν γένει ἀφηγήσεως τῶν τυχῶν τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος ἐν Ἄθῳ ἀνάγκη ἵνα ἐπιστήσωμεν ἐπὶ μικρὸν τὴν ἡμετέραν προσοχὴν ἔν τινι σημείῳ, καὶ προσοχῆς ἅμα καὶ μελέτης ἀξίῳ. Ἀπὸ τῶν σιγιλλίων Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ φαίνεταί πως ὅτι τὸν Ἄθω ἔλαβον ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν οἱ αὐτοκράτορες· ἐκ δὲ τῶν κατὰ τὸν Ἀθανάσιον γενομένων, καθ' ἃ πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν τοῦ Βυζαντίου αὐλὴν μετέβαινον οἱ προσκλαιόμενοι καὶ τὰ παράπονα διετύπουν, ἔχομεν μαρτυρουμένην τὴν τοιαύτην ἀναφορὰν καὶ σχέσιν. Σώζεται μάλιστα περίεργός τις ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ, καθ' ἣν, τοῦ Νικολάου ἐπιμβάντος εἰς τὰ τοῦ Ἄθω πράγματα καὶ διώξαντος ἐκεῖθεν τὰς κακοήθεις γυναῖκας, ἃς εἰσήγαγον οἱ Βλάχοι, ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος ἐλέγχει τὸν πατριάρχην. Τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην, ἐκ κώδηκος[64] τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων μετα-

64. Ὁ ἰβηριτικὸς κώδηξ, εἰς σχῆμα 16ον μικρὸν φέρει ἀρχαιότερον ἀριθμὸν ΣΚΗ', ἐξ αὐτοῦ δὲ μετέγραψα τὸ τυπικὸν τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, ὅπερ ἐκδίδωμι ἐνταῦθα. Ἡ πατριαρχικὴ καὶ βασιλικὴ ἀλληλογραφία

γράψας ἐκδίδωμι ἐνταῦθα, ὅπως κλεισθῇ οὕτως ὁ λόγος περὶ τῆς τοῦ Ἄθω σχέσεως πρὸς τὴν κοσμικὴν ἐν Βυζαντίῳ ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ 885—1100. Τὰ ἐν τῷ κώδηκι πατριαρχικὰ καὶ βασιλικὰ γράμματά εἰσιν ἑπτά[65], καὶ ὁ ἀναγινώσκων αὐτὰ θέρος ἔχει ἵνα συγκομίσῃ συμπερασμάτων καὶ πλοῦτον εἰδήσεων, ἐφ' οἷς ὅ,τι ἂν λεχθῇ θέλει φανῇ περιττόν. Τὰ γράμματα ἔχουσιν οὕτω:

Α'.

Ἀναφορὰ τῶν εὐτελῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους πρὸς τὸν ἀοίδιμον βασιλέα κύριον Ἀλέξιον.

Τολμῶντες οἱ ἀνάξιοι καὶ πανευτελεῖς δοῦλοι τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου δεόμεθα, δέσποτα ἡμῶν ἅγιε. Γινωσκέτω τὸ κράτος τῆς ἁγίας βασιλείας σου ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἅπαν τὸ Ὄρος ἐξώκισε· καὶ δεόμεθα τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου ὅπως λυθῇ ἡ τοιαύτη ἐντολή, ἐπεὶ

κεῖται ἐν σελίσιν 194—207, τὰ δὲ γράμματα πιστοῦσιν αἱ ἑξῆς ὑπογραφαὶ καὶ λέξεις:

«Εἶχε τὸ πρωτότυπον ἀντίγραφον καὶ τὰς ὑπογραφὰς ταύτας οὕτω κατὰ λέξιν ἐχούσας:

Τὰ παρόντα ἴσα τοῖς πρώτοις τύποις ἀντιβαλών καὶ ἐπάξοντα εὑρών ὑπέγραψα. Ὁ ταπεινὸς καὶ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ Βασίλειος. Εἶχε καὶ ἔξωθεν ἐν τῇ συμπήξει τῶν κολλῶν Μηνὶ ὀκτωβρίῳ Ἰνδικτιῶνος ΙΔ'.

Ὁ κριτὴς τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρομίου Λέων ὁ Μοναστηριώτης τὰ παρόντα ἑπτὰ ἴσα τοῖς ἐμφανισθεῖσι πεπιστωμένοις ἰσοτύποις ἀντιβαλὼν ὑπέγραψα.

Ὁ κριτὴς τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρομίου Βασίλειος ὁ Λιπαρίτης τὰ παρόντα ἑπτὰ ἴσα τοῖς ἐμφανισθεῖσί μοι πρωτοτύποις ἀντιβαλὼν ὑπέγραψα.

Ὁ κριτὴς τοῦ Βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἱπποδρομίου Κωνσταντῖνος ὁ Καισσαρίτης τὰ παρόντα ἴσα ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν ὄντα καὶ ἐξ ἀν-

ἅπαντες ἀπολλύμεθα· ἐν γὰρ τῇ ὑμετέρᾳ γαλήνῃ καὶ ἡμεῖς ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγομεν, εὐχόμενοι τὸ κράτος τῆς βασιλείας σου· καὶ προσθήσει Κύριος χρόνους μακροὺς τῷ κράτει τῆς βασιλείας σου, ὡς τῷ εὐσεβεῖ βασιλεῖ Ἐζεκίᾳ, ἵνα, ὡς αὐτὸς, καὶ σὺ διασωθεὶς εἴπῃς τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ καὶ Θεῷ μετὰ παῤῥησίας «μνήσθητι, Κύριε, ὡς ἐπορεύθην ἐνώπιόν σου μετὰ ἀληθείας, ἐν καρδίᾳ τελείᾳ, καὶ τὸ εὐθὲς ἐνώπιόν σου ἐποίησα». Ἡμεῖς, ὡς ἔχομεν καὶ διακείμεθα πρὸς σὲ, λέγομεν ὅτι οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλογηθήσονται· καὶ οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρανται· καὶ πλησίον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου εὑρεθήσεται ὁ θρόνος σου, καὶ μέτοχος γενήσῃ τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ εἰς αἰῶνας αἰώνων· καὶ ὡς δοῦλοι ἀνάξιοι τολμήσαντες ἐδεήθημεν.

Β'.

Πιττάκιον βασιλικὸν πρὸς τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην Νικόλαον[65].

Ἁγιώτατε δέσποτα καὶ οἰκουμενικὲ πατριάρχα. Οἶδας ὅτι ὁ Θεὸς ἐντολὴν ἔδωκε τοῖς προπάτορσιν ἡμῶν ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ οὐδ' ὅλην μίαν ἡμέραν οὐδὲ τάχα

τιβολῆς ἰσάζοντα εὑρεθέντα τοῖς ὑποδειχθεῖσί μοι πεπιστωμένοις ἰσοτύποις ὑπέγραψα.

Ταῦτα μετεγράφησαν ἐν τῷ τετραδίῳ τούτῳ ἐκ τοῦ βεμβράνου χαρτίου τῶν Καρυῶν, ὅπερ εἶχε καὶ τὴν παροῦσαν ὑπογραφήν:

Τὰ παρόντα ἴσα ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων ἴσων διὰ δευτέρας φορᾶς μεταγραφέντα, ἀντιβληθέντα καὶ κατὰ πάντα ἴσα τοῖς πρωτοτύποις εὑρεθέντα ὑπεγράφησαν παρ' ἐμοῦ· Ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ Γρηγόριος.»

65. Τῶν πιττακίων τούτων εἰσὶ γνωστὰ τῷ Langlois, Mont Athos σελ. 38, τὸ Β', τὸ Δ', τὸ Ε' καὶ τὸ Ζ'. Τὸ παρ' ἐμοὶ Γ', ἄγνωστον καὶ τῷ Langlois, ὅρα κατωτέρω. Ἀλλ' ὁ Langlois ἀναφέρει καὶ δύο ἔτι, ὧν τὸ μὲν ἄρχεται «Χωρὶς εἰδήσεώς σου» γράμμα τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ Ὄρους, τὸ δὲ «Σκοπὸς ἐτέθη τῇ

τρεῖς ὥρας ἐφύλαξαν αὐτήν· καὶ οὐκ ἠφάνισεν αὐτούς· ἡ δὲ σὴ ἁγιότης διὰ τῆς ἐντολῆς σου ἐξήλειψας τὸ ἅγιον Ὄρος, μὴ ὑποκείμενον τῇ σῇ ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ὑπὸ τῶν βασιλικῶν[66] καὶ μόνων κατὰ διαδοχὴν δεσποζόμενον. Οἵτινες καὶ ἐθέσπισαν ἀκαταδούλωτον εἶναι αὐτὸ καὶ ἐλεύθερον, καὶ μήτε ἐπίσκοπον μήτε ἄρχοντα τῶν ἐπαρχιῶν μετοχήν τινα ἐν τῷ Ὄρει ἔχειν νενομοθετήκασιν· καὶ γὰρ ἐγὼ αὐτὸς πολλὰ ἠβουλήθην ἵνα κἂν[67] ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας εἰσέρχηται καὶ διορθοῖ τὰ κατὰ καιροὺς ἀναφυόμενα σκάνδαλα, ἀλλ' οὐκ ἐποίησα, τοῦτο μὲν τὰ τῶν ἀειμνήστων[68] πρὸ ἐμοῦ βασιλέων αἰδεσθεὶς θεσπίσματα, τοῦτο δὲ καὶ τὰς εὐχὰς τῶν πατέρων δυσωπηθείς, ἄλλως τε καὶ τὸ πλεονεκτικὸν τῶν ἀρχόντων φοβηθείς, ὡς εἰ τοῦτο[69] χώραν λάβωσιν ἵνα πλεονεκτῶσι τὰ μοναστήρια καὶ καταγινώσκωσι τῶν μοναχῶν τοῦτο οὐκ ἐποίησα· τί δέ σοι ἔδοξε[70], πάτερ ἅγιε, ἀπορῶ· ἐμοῦ δὲ[71] μηδὲ ὅλως θελήσαντος ἢ μόνον ἀκοῦσαι τὸ ἀπελαθῆναι τὰ ζῶα· ἀλλὰ καὶ οἱ μητροπολῖται τὸν ὁρισμόν σου ἀντέλεξαν, ὁμοίως καὶ τῶν ἡγουμένων πολλοί. Χαῖρε καὶ ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ.

οἰκουμένῃ», γράμμα πρὸς τὸν πατριάρχην Νικόλαον· ὁ δὲ Φρεαρίτης σημειοῖ ἐν «Πανδώρᾳ», ΙΕ', σελ. 198, τῶν παρ' ἐμοὶ πιττακίων τὸ Β', τὸ Γ', τὸ Δ', τὸ Ε' καὶ τὸ Ζ'. Ἐν ἰδιωτικῷ δὲ χειρογράφῳ παραχωρηθέντι μοι ὑπὸ τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Πενταπόλεως κ. Νείλου εὑρέθησαν τῶν ἐκδιδομένων ὧδε πιττακίων μεταγεγραμμένα μόνα τὰ Β', Γ' καὶ Δ', φέροντα διαφορὰς τινας γραφῆς, ὧν ὑποσημειοῦμαι τὰς σπουδαίως ἀλλοιούσας τὸ κείμενον.

66. ὑπὸ τῶν βασιλίων καὶ μόνον· τὸ τοῦ σεβασμ. Ν(είλου) Χ(ειρόγραφον).

67. καὶ ὁ ἄρχων· τὸ Χ. Ν.

68. ἀοιδίμων· τὸ Χ. Ν.

69. ὡς ἐκ τούτου· τὸ Χ. Ν.

70. Πῶς δέ σοι ἔδοξε· τὸ Χ. Ν.

71. λείπει ὁ δὲ, παρὰ τῷ Χ. Ν.

Γ'.

Πιττάκιον πατριαρχικὸν πρὸς τὸν βασιλέα τὸν κύριον Ἀλέξιον.

Καθὼς εἶπας[72], Δέσποτά μου ἅγιε, ὅτι σὺ ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν οὐχ ὑπέγραψας· οἱ μητροπολῖται οὐκ ἠθέλησαν τὴν βουλήν μου, ἀλλ' ἀντέλεξαν μᾶλλον ὡς παράνομον· τῶν μοναστηρίων οἱ ἡγούμενοι πλεῖον πάντων ἐταράχθησαν· καὶ πῶς εἶχον ἐγὼ τοῦτο ποιῆσαι; ἀλλὰ διὰ τὰς κακουργίας τῶν Βλάχων καὶ τὰς αἰσχρουργίας αὐτῶν ἐδεξάμην τίποτε, διότι μέγα ἦν τὸ δεινὸν καὶ ὀλέθριον. Ὥσπερ γὰρ οἱ Μαδιηναῖοι ἐποίουν καὶ ἐκαλλώπιζον τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ ἔφερον ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἵνα πορνεύσῃ ὁ λαὸς καὶ ἀποστραφῇ ὁ Θεὸς ἀπ' αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ διάβολος εἰσῆλθεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Βλάχων καὶ ἐστόλιζον τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας σχῆμα ἀνδρῶν[73], ἵνα καταστρέψωσι δι' αὐτῶν τοὺς εὐσεβῶς ζῆν ἐθέλοντας[74]· καὶ εἶχον αὐτὰς μεθ' ἑαυτῶν ὥσπερ βασκούς· τὰ δὲ μεταξὺ αὐτῶν γινόμενα αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν. Οἱ οὖν παθόντες καὶ τὴν ἁμαρτίαν μισήσαντες αὐτοί μοι δεδώκασι τοῦτο[75] ἐγγράφως τὸν Θεὸν μάρτυρα ποιούμενοι· διὰ τοῦτο ἐσπεύσαμεν εἰς τὴν τῆς ἀληθείας διάγνωσιν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς κακίας[76] τῶν ἀνοσίων Βλάχων ὅτι εὑρέθησαν δόλιοι καὶ ἀπατεῶνες καὶ διὰ τὰ καὶ τὰ ἀνετράπη ἡ τῶν ἀρίστων πατέρων[77] πολιτεία· ὁ δὲ Θεὸς καὶ αὐτοὺς

72. Καλῶς εἶπας· τὸ X. N.
73. ἀνδρῶν· τὸ X. N.
74. τοὺς εὐσεβῶς θέλοντας ζῆν· τὸ X. N.
75. ταῦτα· τὸ X.N.
76. περὶ τῶν κακῶν· τὸ X. N.
77. ἡ τῶν πατέρων ἀρίστη· τὸ X.N.

καὶ ἡμᾶς ἐλεήσαι. Χαῖρε καὶ ἔρρωσο ἐν Κυρίῳ καὶ δακτύλῳ Θεοῦ γραφήσεταί σου τὸ ὄνομα ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Δ'.

Πιττάκιον βασιλικὸν τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου.

Θεσπίζομεν τοίνυν τὸ ἅγιον Ὄρος εἶναι ἐλεύθερον[78] καὶ μηδεμίαν φορολογίαν ἢ ἐπήρειαν ἔχειν τοὺς ἐν αὐτῷ μοναχούς, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· μνημονεύειν δὲ τῶν βασιλέων καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου ἀπερισπάστως εὔχεσθαι· τοὺς δὲ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας καὶ πλησιοχώρους μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχειν εἰς τὸ ὄρος, ἀλλ' οὐδὲ ἐπίσκοπόν τινα, διὰ τὰ καὶ τὰ καὶ τὰς προλήψεις τὰς λεγομένας κατὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ διὰ τὸ μὴ δεσμεύειν τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐντολὰς διδόναι τοῖς πρεσβυτέροις καὶ ἐπιτιμᾶν αὐτούς· ἀλλὰ μίαν κεφαλὴν καὶ δεσποτείαν[79] τὸν πρῶτον ἐχειροτόνησαν[80]· οἱ δὲ καταφρονοῦντες αὐτοῦ ἔστωσαν ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἀγανάκτησιν.

Εἶχε μηνὶ ὀκτωβρίῳ, ἰνδικτιῶνος Γ' δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων τῆς βασιλικῆς χειρός· ἦν καὶ ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγίς[81].

Ε'.

Πιττάκιον βασιλικὸν πρὸς τοὺς ἁγιορείτας τοῦ αὐτοῦ βασιλέως.

Πατέρες ἅγιοι, οἱ τὸ σεβάσμιον καὶ ἅγιον Ὄρος κατοι-

78. Θεσπίζομεν τοίνυν καὶ ἡμεῖς εἶναι τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐλεύθερον· οὕτω φέρονται παρὰ Φρεαρίτῃ αἱ πρῶται μόναι τοῦ πιττακίου λέξεις.
79. μιᾷ δεσποτείᾳ· τὸ X. N.
80. χειροτονοῦμεν· τὸ X. N.
81. τὸ X. N. γράφει: Ἐν μηνὶ ὀκτωβρίῳ· μετὰ τῆς δι' ἐρυθρᾶς γραμμῆς τῆς βασιλικῆς χειρός· καὶ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγίς.

κοῦντες. Οἴδατε ὅτι καθάπερ ἡ Κωνσταντινούπολις βασίλισσα τῶν πόλεων καὶ ἐπάνω πάντων ἐστίν, οὕτω καὶ τὸ βασιλικώτατον καὶ θεῖον Ὄρος εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης ὄρη ὑπάρχει, καὶ τὸ ἡμέτερον φῶς καὶ τὸ ἅλας, κατὰ τὴν Γραφήν, ὑμεῖς ἐστέ· καὶ οὕτως ἔχομεν καὶ οὕτω πιστεύομεν· καὶ οὐ μόνον ἡ βασιλεία χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὰ ἔθνη τὰ γύρωθεν ἡμῶν κατοικοῦντα σὺν ἡμῖν καὶ αὐτὰ ἐπισεμνύνονται διὰ τὴν κατὰ Θεὸν ὑμῶν πολιτείαν. Χαίρετε οὖν καὶ ὑπὲρ τοῦ κράτους ἡμῶν εὔχεσθε καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ κόσμου. Αἱ δὲ τίμιαι καὶ ἅγιαι ὑμῶν εὐχαὶ χαρισθείησάν μοι καὶ βοηθείησαν ἐν καιρῷ ἐξόδου ἡμῶν.

Ζ'.

Λύσις τοῦ ἀειμνήστου ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου ἐπὶ ὑπομνήσει τοῦ πρώτου κὺρ Γαβριὴλ γενομένη.

Ἀναγκαῖόν ἐστιν ἵνα ἡ ἐλευθερία τοῦ Ὄρους φυλαχθῇ καὶ μηδέποτε ὑπὸ ἐνορίᾳ μητροπολίτου ἢ ἐπισκόπου γίνηται· καὶ πάλιν, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἵνα δι' ἑνὸς ἐπισκόπου αἱ χειροτονίαι τῶν ἱερέων καὶ διακόνων γίνωνται· δέον οὖν ἐστὶ τὸν μάλιστα πλησιάζοντα τῷ Ὄρει κατὰ μόνους τοὺς καιροὺς τῶν συνάξεων προσκαλούμενον παρὰ τοῦ πρώτου (μὴ μέντοι δίκαιον ἐνορίας ἐκ τούτου ἑαυτῷ περιποιεῖσθαι) εἰσέρχεσθαι καὶ τελειοῦν κανονικῶς τούς τε ἱερεῖς καὶ διακόνους προσαγομένους παρὰ τοῦ πρώτου· μὴ ἔχειν ἢ ἕτερόν τι εὔλογον ἐπὶ τοῦ Ὄρους προβάλλεσθαι, μόνης τῆς ἀναφορᾶς αὐτοῦ γινομένης ἐν τῷ Ὄρει. Καὶ γινέσθω τοῦτο ἀπὸ τοῦ νῦν.

Εἶχε μηνὶ νοεμβρίῳ, ἰνδικτιῶνος Β' δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων[82] τῆς βασιλικῆς χειρός.

82. ἡ Ἰνδικτιὼν Β' συμπίπτει ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀλεξίου Κομνηνοῦ δίς: τῷ 1093—1094 καὶ τῷ 1108—1109. Φαίνεται ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθμ. Ζ' πιττάκιον ἐξεδόθη τῷ 1093, ὅτε ἀναφέρεται Γαβριὴλ πρῶτος.

Ἐκτὸς τῶν πιττακίων τούτων, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἀπέλυσεν ἕτερα δύω, τὸ μὲν πρὸς τὸν πατριάρχην ὅπως παραινεθῶσι μοναχοί τινες τὸν Ἄθω ταράττοντες, τὸ δὲ πρὸς τὸν πρῶτον Ἱλαρίωνα, κωλύον τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνάβασιν μοναχῶν ἁγιορειτῶν, ἄνευ ἀδείας τοῦ πρώτου. Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἣν ἐν συνόλῳ ἐπωπτεύσαμεν, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἐπιβραβεύει διὰ χρυσοβούλλου τῷ Ἄθῳ τὴν ὀνομασίαν Ἁγίου Ὄρους. Ὁ χρόνος τῆς χορηγήσεως τοῦ τίτλου κεῖται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1042—1055[83].

Ἐντεῦθεν ὁ ἀναγνώστης ἐνόησεν ὅτι διεκόπη μικρὸν ἡ ἀφήγησις τῆς ἱστορίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπως συντελεσθῇ πρότερον ὁ λόγος περὶ τῆς διατάξεως τῶν κατὰ τὴν μοναχικὴν ἀδελφότητα. Ἡ σύνταξις καὶ διευθέτησις τῶν πραγμάτων αὐτῆς, καὶ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν κατὰ τὰς μονάς, τελεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου μέχρι τοῦ πατριάρχου Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ, δῆλον οὖν ἕως τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ πατριάρχης Νικόλαος ἐξέδωκεν ὡσαύτως δύο διατάξεις, ἐπὶ ἐρωτήσεσι μοναχῶν ἁγιορειτῶν· ἡ μὲν ἐν τῷ Συντάγματι τῶν ἱερῶν Κανόνων κειμένη ἐξεδόθη ὡς ἀποκρίσεις εἰς ἐρωτήματα «μοναχῶν τινων ἔξω τῆς πόλεως ἀσκουμένων», ὑπ' ἐμοῦ δὲ πληρέστερον ὡς γενομένη εἰς ἐρωτήσεις «μοναχῶν ἁγιορειτῶν»· κεῖται δ' αὕτη ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ ἀναγνώστου μου[84]· ἡ δευτέρα, φερομένη πως ἐλλιπὴς ὡς ἔργον τοῦ ὁσίου Σάββα τοῦ κοινοβιάρχου, ἐκ-

83. Φρεαρίτου ἐν «Πανδώρᾳ», τόμ. ΙΕ', σελ. 197—198. Muralt, Essai de Chronographie Byzantine, 1057—1453. τόμ. Α', σελ. 59 (27) —χειρόγρ. συνοδικῆς βιβλιοθ. Μόσχας. 411.

84. Ἴδε ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», τόμ. Γ', σελ. 168—170. 357—364, καὶ ἐν παραρτήματι τοῦ παρόντος βιβλίου.

δέδοται ὑπὸ Mai καὶ Migne, ἀνεδημοσιεύθη δ' ὑπ' ἐμοῦ πλήρης, σύμφωνα πρὸς δύω χειρόγραφα τῆς πατμιακῆς βιβλιοθήκης[85]. Ἀλλ' ἡ σύνταξις τοῦ ἁγιορειτικοῦ πολιτεύματός ἐστιν ἔργον Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου τῶν αὐτοκρατόρων, ἐκδόντων ἢ κυρωσάντων δύο τυπικά, ἀμφότερα γενόμενα ἐπιστασίᾳ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντων μοναχῶν, Εὐθυμίου μὲν ἐκ τῶν Στουδιτῶν τὸ πρῶτον, Κοσμᾶ δὲ τοῦ Τζιντζιλούκη τὸ δεύτερον. Τὸ ἐπὶ Τζιμισκῆ προεκλήθη συνεπείᾳ ἐρίδων ἢ καταφορᾶς τῶν ἀθωιτῶν μοναχῶν πρὸς τὸν ὅσιον Ἀθανάσιον, ὧν ἕνεκεν οὗτος μετὰ Παύλου μοναχοῦ ἀνῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τὰ μὲν τυπικὰ ταῦτα πρέπει ἵνα ἐκδοθῶσιν ἐκ τοῦ ἀρχαιοτίπου χειρογράφου, διότι τὰ παρ' ἐμοῦ ἐρευνώμενα[86] ἐχορηγήθησαν ἐμοὶ καὶ ταῦτα ἐξ ἰδιωτικοῦ χειρογράφου, μεταγραφέντος, ὡς μοὶ εἶπον, ἐξ αὐθεντικοῦ κειμένου, περιττὸν δ' ἐφ' ἑκάστου κεφαλαίου τούτων νομίζω ἵνα ἐπιμείνω. Οὔτε δυνάμεθά τι πλέον ἵνα εἴπωμεν περὶ τῶν συνάξεων, ὧν γινομένων πρότερον τρὶς τοῦ ἔτους, ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν χριστουγέννων, τοῦ σωτηρίου πάσχα καὶ τῆς 15 αὐγούστου, ἀρχηρέθησαν αἱ δύο πρῶται, μεινάσης μόνον ὡς ἡμέρας συνάξεως τῆς ἑορτῆς τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου· κατὰ τὰς συνάξεις ταύτας μόνον ὁ πρῶτος εἶχεν ἀπὸ τοῦ τυπικοῦ τοῦ Τζιμισκῆ τὴν ἄδειαν ἵνα ἔρχηται μετὰ τριῶν αὐτοῦ ὑπουργῶν, ὁ τῆς Λαύρας μετὰ δύο καὶ ὁ Παῦλος μεθ' ἑ-

85. Ἴδε καὶ ταύτην ἐν τέλει τοῦ παρόντος βιβλίου.— Ὁ ὑπ' ἀριθμὸν Η' χάρτινος κώδηξ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις σχολῆς τοῦ Σταυροῦ φέρει ὅτι τὸ τυπικὸν τοῦ Νικολάου ἀπεστάλη πρὸς Ἰωαννίκιον πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὄρους· ἐντεῦθεν ἔχομεν ἀπὸ τοῦ 1090—1111, ὅτε ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γραμματικὸς ἀπεβίωσε, πρώτους Ἰλαρίωνα, Γαβριὴλ καὶ Ἰωαννίκιον.

86. Ἐξεδόθησαν πλήρη σφαλμάτων ὑπό τε τοῦ Διονυσίου τοῦ ἐκ Ξάνθης καὶ τοῦ Σωφρονίου Καλλιγᾶ.

νὸς, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν μονῶν ἡγούμενοι μόνοι. Ὁ πρῶτος οὗτος ἀνεγνωρίσθη ἔχων τὸ δικαίωμα, μετὰ συνελεύσεως τῶν ἡγουμένων, τῇ βουλῇ δὲ καὶ γνώμῃ αὐτῶν, ἵνα ἐπιλύῃ τὰς διαφοράς, αἵτινες ἤθελον ἀναφυῇ ἐν Ἄθῳ, ἵνα πωλῇ καὶ παραχωρῇ ἀγροὺς ἢ κελλία εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ κόσμου καταίροντας εἰς τὰ σπουδαστήρια ἐκεῖνα τῆς ἐν Θεῷ φιλοσοφίας. Ὡρίσθη ὡσαύτως ἵνα μὴ περιφέρωνται ἐν Ἄθῳ ἀπολελυμένοι καὶ μὴ ἀνήκοντες εἰς μονὰς μοναχοὶ, παρεχωρήθη δὲ τὸ δίκαιον τοῦ κατὰ μόνας ἀσκεῖσθαι μόνοις ἐκείνοις τοῖς μοναχοῖς, ὅσοι παρ' ἡγουμένοις ἀσκηθέντες πρότερον ἐκρίθησαν ὑπ' αὐτῶν ἱκανοὶ κατὰ μόνας ἀσκεῖσθαι. Καὶ πολλαὶ μὲν ἕτεραι τοῦ πρώτου τυπικοῦ διατάξεις ἐγένοντο συμφώνως τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ ταῖς ἀσκητικαῖς διαταγαῖς. Ἀπηγορεύθη ἡ τοῦ οἴνου πώλησις, καὶ οὕτως ἐκωλύθη ἡ προφάσει ἐμπορίας εἴσοδος κοσμικῶν ἐν Ἄθῳ· ἀπηγορεύθη καὶ ἡ παραδοχὴ νέων ἀγενείων ὡς μοναχῶν· τοῦτο κατὰ τὰς διατάξεις τῶν μονῶν τῆς Παλαιστίνης καὶ μάλιστα τῆς λαύρας τοῦ ὁσίου Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ἀναγινώσκω ὅτι ἡ μονὴ τῆς Λαύρας εἶχε προωρισμένην ἐπὶ ἀσκήσει καὶ δοκιμασίᾳ τῶν εἰς Ἄθω ἀγενείων προσερχομένων τὴν νῆσον τὴν σήμερον καλουμένην ἅγιον Εὐστράτιον παρὰ τὴν Λῆμνον. Εἶπον δ' ἐν τῇ προδιοικήσει ὅτι σεβομένη τὴν παράδοσιν ταύτην ἔτι σήμερον, κατὰ καθῆκον, ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὡρισμένον ἔχει πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν καὶ διαπαιδαγώγησιν τὸ μετόχιον τῆς Χρωμιτίσσης, τὴν κοινῶς Χρωμίτζαν. Ἀπηγορεύθη ἡ εἰς τὸν Ἄθω εἴσοδος τῶν κτηνῶν τῶν ἀνηκόντων τῇ μονῇ τοῦ Κολοβοῦ, ἐκωλύθη δὲ, φαίνεται, καὶ ἡ χρῆσις κτηνῶν, ἐπιτραπεῖσα μόνῃ τῇ Λαύρᾳ, διὰ τὸ πολυάνθρωπον αὐτῆς· ἐκωλύθη ἡ ἔξω τοῦ Ἄθω πώλησις τῶν ἐν τῷ ὄρει παρὰ τῶν μοναχῶν κοπτομένων δαδίων, ἀπηγορεύθη δὲ καὶ τοῖς οἰκοδόμοις αὐτοῖς ἡ εἰς Ἀ-

θῳ πρόσληψις τῶν παιδίων αὐτῶν. Τὸ πρῶτον τυπικὸν ἐγένετο τῷ 6480 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, δῆλον οὖν ἀπὸ θεογονίας 972.

Τὸ ἔργον τοῦ Εὐθυμίου Στουδίτου καὶ τοῦ βυζαντινοῦ μοναχοῦ Κοσμᾶ Τζιντζιλούκη, τὸ ἔργον τοῦ Τζιμισκῆ καὶ τοῦ Μονομάχου, καὶ ἡ κατάστασις τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος ἀπὸ τῆς τοῦ πρώτου τυπικοῦ δημοσιεύσεως ἄχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ δευτέρου, φαίνονται σαφῶς ἐκ τῆς ἀντιβολῆς τῶν δύο τυπικῶν. Καὶ τοῦ δευτέρου τούτων ἡ ἔκδοσις προεκλήθη συνεπείᾳ ταραχῶν καὶ διαφωνιῶν, ἴσως αὐτῶν τούτων, ὧν ἐν βίῳ τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ Ἰβήρος[87] γίνεται μνεία. Ἀφορμὴ τῶν ἐρίδων ὑπῆρχον καὶ πάλιν ἥ τε νεανιῶν ἀγενείων καὶ ἡ εὐνούχων εἰσαγωγή, ἣν ἀπηγόρευσε καὶ τὸ δεύτερον τυπικὸν τοῦτο, ἐξώσθησαν δὲ πάντες ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, συγκαταθέσει καὶ γνώμῃ τοῦ τε πρώτου Θεοφυλάκτου, καὶ τῶν μοναχῶν Νεοφύτου ἡγουμένου τῆς Λαύρας, Ἀθανασίου ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου καὶ Γεωργίου ἡγουμένου τῆς τῶν Ἰβήρων.

Τὸ δεύτερον τυπικόν, τὸ τοῦ Μονομάχου ἐπεχείρησε ἵνα στήσῃ φραγμὸν εἰς τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τὴν ἁπληστίαν, ἥτις ἐνέπνευσεν εἰς τινας τῶν μεγάλων μοναχῶν καὶ ἡγουμένων τὴν κατασκευὴν πλοίων, δι' ὧν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλας πόλεις μετεκόμιζον ἐπὶ ἐμπορείᾳ οἶνον, ὃν ἠγόραζον ἀλλαχόθεν. Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτο φαίνεται ὅτι ἐγίνετο ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ι΄ ἢ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, ὅτε καὶ δεύτερον τυπικόν, μετὰ τὸ ἐπὶ Τζιμισκῆ συνταχθέν, γενόμενον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, κωλῦσαν τὸ τοιοῦτον ἐμπόριον, ἐπέτρεψε μόνον τὴν παρὰ ταῖς μοναῖς ὑπηρεσίαν μικρῶν πλοίων, δι' ὧν ἠδύναντο οἱ μοναχοὶ τὸν

87. «Νέον Ἐκλόγιον» σελ. 199 § ιε΄ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδόσεως 1863.

περισσεύοντα οἶνον ἵνα πωλῶσιν ἀλλαχοῦ, μέχρι τὸ πολὺ Θεσσαλονίκης. Μόνη δὲ, ὡς ἔστιν εἰκάσαι, ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα ἵνα ἔχῃ πλοῖον. Ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ Μονομάχου ἐχορηγήθη τοῖς μοναχοῖς ἄδεια τοῦ ἔχειν πλοῖα, δι' ὧν μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ Αἴνου μετακομίζοντες τὰς περισσευούσας ὀπώρας καὶ τὸν οἶνον ἐπώλουν αὐτά, ἀγοράζοντες ἀντ' αὐτῶν καὶ διὰ τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀντιτίμου πᾶν, οὗτινος ἂν εἶχον ἀνάγκην, εἰργόμενοι τοῦ ἐμπορίου τούτου μόνον ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἐπὶ ποινῇ πωλήσεως τοῦ πλοίου αὐτοῦ, εἴποτέ τις ἤθελε ψωραθῇ ὅτι παρέβη τὰ διατετυπωμένα περὶ τούτου.

Ἑτέρα τις καινοτομία ἐν Ἁγίῳ Ὄρει παρεισφρήσασα ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου τυπικοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Ι΄ αἰῶνος, ἦν ἡ εἰσαγωγὴ προβάτων καὶ αἰγῶν ἐν τοῖς μοναστηρίοις καὶ βοῶν ἐν τῇ Λαύρᾳ· κατὰ τῆς καινοτομίας ταύτης ἐξανέστησαν οἱ μοναχοί, ἀλλ' ἐπειδὴ χρήσιμοι κατεδείχθησαν οἱ βόες, χάριν τῶν γερόντων καὶ τῶν ἀσθενῶν, ἐπένευσαν οἱ τὸ τυπικὸν συντάξαντες εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ τῆς Λαύρας ἡγουμένου Νεοφύτου, ὁρίσαντες μόνον ὅπως οἱ βόες οὗτοι βόσκωσι μακρὰν τῶν μοναστηρίων ὡς ἀπὸ μιλίων εἴκοσι. Δείκνυται ἄρα ἀπὸ τοῦ τυπικοῦ ὅτι τῆς καινοτομίας ταύτης εἰσηγητὴς ἦν ἡ Λαύρα, ἡ καὶ διὰ τοῦ τυπικοῦ τοῦ Τζιμισκῆ δικαιωθεῖσα ἔχειν ζεῦγος ἓν εἰς ἰδίαν αὐτῆς χρῆσιν. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος ἵδρυσε τὴν μεγάλην ταύτην μονὴν, ὁ τῶν ἐν αὐτῇ ἀσκουμένων ἀριθμὸς ἀνήρχετο εἰς ὀγδοήκοντα, οἵτινες ἠριθμοῦντο κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀθανασίου ἑκατὸν εἴκοσιν· ὀγδοήκοντα μόνον ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Λαύρας, καὶ οἱ μοναχοὶ αὐτῆς ἀριθμοῦνται ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ Μονομάχου ὀκτακόσιοι, τοσοῦτον δὲ πλῆθος ἦν ἀδύνατον βεβαίως ἵνα προφθάσῃ εἰς ὑπηρεσίαν τῶν ποικίλων ἀναγ-

κῶν αὐτοῦ δι'ἑνὸς ζεύγους κτηνῶν. Ἐν τούτοις, τὸ τοῦ κτίτορος ὁσίου Ἀθανασίου τυπικὸν γραφὲν τῷ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτει 6477=969 ὥρισε τοὺς μοναχοὺς τῆς Λαύρας καὶ τῶν πέριξ καθισμάτων εἰς ἑκατὸν εἴκοσι, παραβὰν τὴν ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ διάταξιν τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ, καθ'ἣν ὁ τῶν μοναχῶν ἀριθμὸς ὡρίσθη εἰς ὀγδοήκοντα· φαίνεται ὅτι ἡ τῶν ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις καὶ τοῖς τυπικοῖς διατεταγμένων παράβασις ἐγίνετο μετ'εὐχερείας καὶ κουφότητος, ὡς καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων, ἀρξαμένη κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἡγουμένου Νεοφύτου, πεντήκοντα ἔτη πρὸ αὐτοῦ, ἴσως τῷ 996, δῆλον οὖν ἔτη εἴκοσι καὶ ἑπτὰ κατόπι ῥητῆς διατάξεως τοῦ τυπικοῦ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, περιττὸν θεωροῦντος «περὶ προβάτων ἢ αἰγῶν σημάναι, ὡς πάντῃ ἀνοίκειον μοναχοῖς καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ὄρεσι καθιζομένοις τὴν τούτων κτῆσιν ἡγούμενος»[88]. Πρᾶγμα δ' ὅπερ ἐδικαιώθη ἡ Λαύρα ἵνα ἔχῃ οὐδεὶς ἠδύνατο ἵν' ἀρνηθῇ καὶ τῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, ἥτις ἦν ὡσαύτως πολυάνθρωπος τῷ 1046, κατὰ τὸ τοῦ Μονομάχου τυπικόν· ἄδεια λοιπὸν ἐδόθη καὶ ταύτῃ ἵνα ἔχῃ «εἰς ὑπηρεσίαν τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου» τῶν μοναχῶν ζεῦγος ἕν, ἐνῷ κατ'ἀναλογίαν καὶ εἰς τὸ τῇ Λαύρᾳ δοθὲν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ζεῦγος προσετέθησαν ἕτερα τρία. Καὶ μετὰ ταῦτα πάντα, διὰ τοῦ Η' κεφαλαίου τοῦ τυπικοῦ ὡρίσθη ὅτι αἱ διατάξεις καὶ διαθῆκαι τῶν ἀποιχομένων ἡγουμένων εἰσὶ σεβασταί. Ἀλλ'ἐν τῷ ΙΓ' κεφαλαίῳ παρίστανται οἱ ἡγούμενοι τοῦ

88. Ἀναγκαιοτάτην ἔκρινα τὴν ἐν τέλει ἔκδοσιν τοῦ τυπικοῦ τοῦ θείου Ἀθανασίου, ἅτε φωτίζοντος τὴν κατάστασιν τότε τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος ἐν Ἄθῳ. Τὸ τυπικὸν τοῦτο μετέγραψα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἱδιωτικοῦ χειρογράφου, ἐξ οὗ καὶ τὰ πιττάκια τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Νικολάου Γραμματικοῦ. Καταλαμβάνει δὲ τοῦτο τὰς τοῦ κώδικος σελίδας 1—66.

Ἁγίου Ὄρους ἐπιρρίπτοντες ἐπὶ τὴν Λαύραν τὴν παράβασιν καὶ ἑτέρας παλαιᾶς διατάξεως, καθ'ἣν ἔδει παρ'ἑνὸς ἢ δύο καλογήρων ἵνα συνοδεύωνται ἐν ταῖς συνάξεσι τῆς 15 αὐγούστου ὁ πρῶτος, ὁ τῆς Λαύρας ἡγούμενος, καὶ ὁ Παῦλος· ὁ τῆς Λαύρας παρίστατο μετὰ πολλῶν ὑπουργῶν, συνεπήγοντο δὲ μεθ'ἑαυτῶν τινας καὶ τῶν λοιπῶν μονῶν οἱ καθηγούμενοι. Οἱ τὸ τυπικὸν συντάξαντες ἐδείχθησαν δίκαιοι εἰς τὴν ἀπονομὴν τοῦ αὐτοῦ δικαιώματος καὶ ταῖς ἄλλαις μοναῖς· οὕτω δ'ὡρίσθη ἵνα ὁ μὲν πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους προσέρχηται μετὰ τριῶν ὑπουργῶν, ὁ τῆς Λαύρας ἓξ συνεπαγόμενος, ὁ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου καθὼς καὶ ὁ τῆς τῶν Ἰβήρων ἀνὰ τέσσαρας, οἱ δὲ λοιποὶ μεθ'ἑνὸς ἕκαστος· οἱ ἀκόλουθοι οὗτοι ἐστεροῦντο τοῦ δικαιώματος τοῦ παρίστασθαι καὶ κρίνειν ἐν ταῖς συνάξεσιν.

Ἡ τῶν σανίδων καὶ δάδων ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐξαγωγὴ ἀπηγορεύθη καὶ πάλιν, ἐπὶ ποινῇ ἵνα ζημιωθῇ τὸ πλοῖον αὐτοῦ ὁ τῆς διατάξεως παραβάτης. Παρεχωρήθη τῇ μονῇ τῶν Ἀμαλφηνῶν τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν ἴδιον πλοῖον, ὅπως δι' αὐτοῦ μεταβαίνωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἕνεκα διακονιῶν τῆς μονῆς οἱ ἐν αὐτῇ ἀσκούμενοι. Ἴδιον δὲ κεφάλαιον τοῦ τυπικοῦ τοῦ Μονομάχου ἐκώλυσε τὴν εἰς ἐμπορεῖον μεταβολὴν τῆς λαύρας τῶν Καρεῶν, ἐν ᾗ καὶ αὐτὰ τὰ τοῖς μοναχοῖς ἀπηγορευμένα εἴδη ἀρόβως εἰς πώλησιν ἐξετίθεντο. Καλὴ βεβαίως ἦν ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις, εἰ καὶ τὸ ἔθιμον τῆς συγκροτήσεως ἀγορᾶς μοναχικῆς ὑπῆρχεν ἀρχαιότατον, ἕλκον τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν ἐρημητηρίων καὶ τῶν μονῶν τῶν ἐν τῇ τῆς Παλαιστίνης ἐρήμῳ, ὡς εἰκάζω. Πρὸς βορρᾶν τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάββα, ἐν Παλαιστίνῃ, «ἐκεῖ ὅπου λαμβάνει ἀρχὴν ὁ πύρινος ποταμός, εἶναι ὁ τόπος, εἰς ὃν ἄλλοτε ἐρχόμενοι λαϊκοὶ ἐκ τῶν πέριξ ἐπώλουν εἰς τοὺς ἐν τοῖς σπηλαίοις κατοικοῦντας μοναχοὺς τροφὰς, ἐνδύματα καὶ παρόμοια, ἅτινα

ἀντήλλασσον μὲ ἐργόχειρα, ἐξ οὗ καὶ ὁ τόπος οὗτος ὠνομάσθη καλογηροπάζαρον»· ταῦτα γράφει τοῦ Προσκυνηταρίου τῆς Ἁγίας Γῆς (ἰδίως Ἱερουσαλὴμ) ὁ συγγραφεύς[89].

Εἰς τὰς μεγάλας συνάξεις ἐδόθη τὸ δικαίωμα τοῦ περὶ τῶν ἀξιολόγων ὑποθέσεων ἀποφασίζειν, περὶ δὲ τῶν μικροῦ λόγου ἐκρίθη καλὸν ἵνα, παραλαμβάνων ὁ πρῶτος πέντε ἢ δέκα ἡγουμένους ἀπέρχηται πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐσφαλμένων· οἱ δέκα ἢ πέντε οὗτοι ὡρίσθη σαφῶς ὅπως μὴ ὦσιν οἱ αὐτοὶ πάντοτε ἐν πάσῃ ὑποθέσει καὶ τοιαύτῃ κρίσει, ἀλλ' οἱ ἐν ταύτῃ λαβόντες μέρος εἰς τὴν διεκδίκησιν καὶ τὴν κρίσιν μὴ λαμβάνωσι καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ μέρος. Καλὴ διάταξις τοῦ τυπικοῦ τούτου ἦν ἡ περὶ τῆς χειροτονίας ἡγουμένων καὶ διακόνων, οἵους, κατὰ κατάχρησιν ἀσύγγνωστον, ἐχειροτόνουν ἢ διώριζον ἐν ταῖς διαθήκαις μήπω τοῦ εἰκοστοῦ τῆς ἡλικίας ἔτους ἐπιβάντας· ἡλικία πρὸς χειροτονίαν ἱεροδιακόνου μὲν ὡρίσθησαν τὰ εἰκοσιπέντε ἔτη, ἡγουμένου δὲ τὰ τριάκοντα.

Τὸ τυπικὸν τοῦ Τζιντζιλούκη, συνταχθὲν ὑπὸ πλειόνων ἢ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα καθηγουμένων καὶ μοναχῶν, καὶ δι' οὗ διετάχθησαν τὰ κατὰ τὴν ἁγιορειτικὴν ἀδελφότητα, ὡς πρότερον διὰ τοῦ τυπικοῦ τοῦ Εὐθυμίου Στουδίτου, ἐπεκύρωσεν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος, δι' ἰδίου χρυσοβούλλου, οὗ δυστυχῶς ἡ ἀρχὴ διέφθαρται, ὡς καὶ μέρη τινὰ ἐν αὐτῷ. Τό τε χρυσόβουλλον ὡς καὶ τὸ τυπικὸν συνετάχθησαν τῷ 1046, τοσοῦτον ὄντα ἡμῖν χρήσιμα πρὸς γνῶσιν τῆς ἁγιορειτικῆς ἱστορίας.

Πᾶσαι αὗται αἱ διατάξεις ἦσαν σεβασταὶ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει κοσμικῇ ἀρχῇ, παρ' ἧς εἴτε διὰ χρυσο-

89. Βενιαμὶν Ἰωαννίδου Προσκυνητάριον τῆς Ἁγίας Γῆς. Τεῦχος Α'. Ἡ Ἁγία πόλις Ἱερουσαλήμ. Ἐν Ἱεροσολύμοις 1877, σ. 330, στήλη 6'.

βούλλων καὶ σιγιλλίων, εἴτε διὰ πρακτικῶν πατριαρχικῶν, εἴτε διὰ τυπικῶν ἐκκλησιαστικῆ τε καὶ πολιτικῇ ἐγκρίσει συντεταγμένων ἐμπεδούμεναι, εἰς αἰῶνας ἄτρωτοι διεφυλάττοντο, ἐπαναφερομένων εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιθυμησάντων ποτὲ 'να διαταράξωσι τὸ καθεστώς. Φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δευτέρου, μᾶλλον δὲ τρίτου, τυπικοῦ, τοῦ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, μέχρι τέλους τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος συνέβη τοιαύτη τις διατάραξις, ἣν ἐπανώρθωσεν ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Παλαιολόγος μετὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου· ἐπ' αὐτῶν ἐξεδόθη νέον τυπικόν, τὸ καὶ τελευταῖον, κατὰ μαΐον τοῦ ἀπὸ κόσμου κτίσεως ἔτους 6901=1393, ἐν Ἁγίῳ Ὄρει συνταχθὲν ὑπὸ τῆς τῶν μοναχῶν συνάξεως, ἐν ᾗ προεξῆρχον ὡς ἔξαρχοι πατριαρχικοὶ καὶ βασιλικοὶ οἱ μητροπολῖται Γαβριὴλ Θεσσαλονίκης καὶ Δανιὴλ Βερροίας, Δομέτιος ὁ τότε πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ Γρηγόριος ὁ τῆς Λαύρας ἡγούμενος. Τὸ πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν γράμμα, ἐγκρίσει τῶν τηνικαῦτα συνεδρευόντων συνοδικῶν ἀρχιερέων[90] ἀπολυθέν, καταμέμφεται τῆς τῶν ἁγιορειτῶν ψυ-

90. «ὅπως γένοιτο αὐτοῦ σύναξις, ὡς θέμις τῶν ἐγκρίτων λογάδων (ἁγιορειτῶν δηλ.) καὶ διαιρεθῇ τὸ σύνορον τοῦ πρωτάτου καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, ὡς διετάξαμεν αὐτῷ **συνοδικῶς· οἱ δὲ εὑρεθέντες τότε ἐν τῇ συνόδῳ ἀρχιερεῖς** εἰσιν οὗτοι: Μάξιμος ὑπέρτιμος Ἐφέσου, Γεννάδιος Ἡρακλείας, Μακάριος Κυζίκου, Ἀχίλλειος Κερασοῦντος, Μιχαὴλ Νικομηδείας, Γεώργιος Νικαίας, Γαβριὴλ Θεσσαλονίκης, Κλήμης Μονεμβασίας, Ἰλαρίων Τραπεζοῦντος, Συμεὼν Λαρίσσης, Νικόλαος Σερρῶν, Κυπριανὸς Τυάνων, Μητροφάνης Φιλιππουπόλεως, Ἰωσὴφ Μιτυλήνης, Ἀθανάσιος Αἴνου, Μακάριος Διδυμοτείχου, Μιχαὴλ Ἀναστασιουπόλεως, Ἀθανάσιος Μελενίκου, Δανιὴλ Βερροίας, Νεόφυτος Λακεδαιμονίας, Συμεὼν Μαρωνείας, Παΐσιος Μεσημβρίας, Παῦλος Φιλαδελφείας, Ἰωὴλ Μελιτινῆς, Ἀντώνιος Σμύρνης, Νικόδημος Ζηκχίας καὶ Ἀβιδῶν Προκόπιος»—ἐν ὅλοις εἴκοσιν ἑπτά. Σημειώσαι ὅτι ἐν ἐγγράφῳ συνοδικῷ κατὰ μάρτιον τοῦ 1393 ἐκδοθέντι μητροπολίτης

χρότητος ἵνα μὴ εἴπωμεν ἐλλείψεως εὐλαβείας πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς κεκυρωμένα τυπικά, καὶ βαρείας ἐπισείει πνευματικὰς ποινὰς κατὰ τῶν τολμησόντων παραβῆναι τὰ διατεταγμένα.

Ἐκ τοῦ τυπικοῦ τούτου φαίνεται σαφῶς ὅτι τῶν ἐρίδων ἀφορμαὶ ἦσαν αἱ ἐν ταῖς συνάξεσι πρωτοκαθεδρίαι. Τὸ τυπικὸν διετάξατο λοιπὸν ὅτι κατὰ τὰς συνάξεις ἔδει ἵνα προκαθέζωνται «ὁ πρῶτος καὶ ὁ τῆς Λαύρας ἡγούμενος.... ἔχοντες καὶ βακτηρίας ὡς αὐτῶν μόνοι ἀρχηγοί· ἐκατέρωθεν δὲ τούτων ὁ τοῦ Βατοπεδίου καὶ Ἰβήρων· ὁ Χιλανδαρινοῦ καὶ Ξηροποτάμου· ὁ Καρακάλλου καὶ ὁ Ἀλυπίου· ὁ Ξενοφῶντος καὶ ὁ Ἐσφιγμένου· ὁ Ζωγράφου καὶ ὁ Δοχειαρίου· ὁ Βασιλείου Μονῆς καὶ ὁ Φιλοθέου· ὁ Παντοκράτορος καὶ ὁ Ῥώσσων· ὁ Κωνσταντίου μονῆς καὶ τοῦ Χαρίτωνος· ὁ τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου· ὁ Ῥαβδούχου καὶ ὁ Σαραβαρίου· ὁ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Σίμωνος Πέτρας· ὁ τοῦ Ἁγίου Σάββα καὶ ὁ τοῦ Μακρύ». Καθωρίσθησαν τὰ δίκαια τοῦ πρώτου, περὶ οὗ κατωτέρω. Ἐπανελήφθησαν καὶ ἐκραταιώθησαν αἱ διατάξεις περὶ χειροτονίας εἰκοσιπενταετῶν μὲν τῶν διακόνων, τριακοντατετῶν δὲ τῶν ἱερέων. Ἐσάφησε δὲ τὸ τυπικὸν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· «Ὅσα δὲ σταυροπήγια — γράφει τὸ τυπικὸν — μοναστήρια ὑπάρχουσι τοῦ Ἁγίου Ὄρους τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχου ἀναφέρειν καὶ μόνον· εἰς δὲ τὸν τοῦ τόπου ἐπίσκοπον χειροτονηθήτωσαν, μήτε τοῦ

Ἐφέσου ὑπογράφεται Μύρων, Κυζίκου Ματθαῖος, Νικομηδείας Μακάριος καὶ Νικαίας Ἀλέξιος· οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν προγενεστέρῳ κατὰ τὸ 1390 ἐκδοθέντι· νοεῖται ὅτι τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος· ἴδε Miklosich καὶ Müller Acta Patriarchatus Constantinopolitani· τόμ. Β', σελ. 169 καὶ 142.

πατριάρχου ἔξαρχον μήτε ἄλλου τινὸς ἐξουσίαν ἔχειν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἄνευ ἐρωτήσεως καὶ θέλημα τοῦ πρώτου μηδενὸς μοναστηρίου ποιείτω (τὸν ἐπίσκοπον δηλ.) χειροτονίαν, ἄνευ γράμματος καὶ συγχωρήσεως τοῦ πρώτου». Ἡ διάταξις περὶ παίδων ἀγενείων, «κἂν υἱὸς ὑπάρχει, κἂντε ἀδελφὸς ἢ συγγενὴς», ἐπανελήφθη, ἀπηγορεύθη δὲ καὶ ἡ εἰσαγωγὴ θήλεος ζώου. Ἀπηγορεύθη ταῖς μοναῖς τὸ ἔχειν ἐν Καρεαῖς μετόχιον. Ὡρίσθησαν τὰ ὅρια τῶν Καρεῶν καὶ διετάχθη τί ἔπρεπε ἵνα χορηγῇ ἕκαστον μοναστήριον εἰς τὸ πρωτάτον τῶν Καρεῶν: «ἡ Λαύρα διὰ τὰ πάντα φιλοκάλυγα ἓν νόμισμα μετὰ μανδυλίου — ὁ Βατοπεδίου διὰ τοῦ Χαλκέως καὶ Τριπολίθου καὶ τοῦ Τροχαλᾶ οἶνον μέτρα κέ, καὶ ἔλαιον λίτρας τοσαύτας — ὁ Χιλανδαρίου οἶνον μέτρα ζ', καὶ ἔλαιον λίτρας τοσαύτας, καὶ ἓν νόμισμα μετὰ μανδυλίου, διὰ τοῦ Ὁμολογητοῦ καὶ Ἁγίου Γεωργίου — ὁ Ξηροποταμηνὸς οἶνον μέτρα ζ', καὶ ἔλαιον λίτρας τοσαύτας — ὁ Καρακάλλου ὡσαύτως — ὁ Φιλοθέου οἶνον λίτρας δ', καὶ ἔλαιον λίτρας τοσαύτας — ὁ Ἐσφιγμένου ὡσαύτως, καὶ διὰ τὴν Γιοβάντζα ἓν νόμισμα — ὁ Ἀλυπίου οἶνον μέτρα ζ', καὶ ἔλαιον λίτρας έ — ὁ Ξενοφῶντος οἶνον μέτρα έ, καὶ ἔλαιον λίτρας ὁμοίως — ὁ Ζωγράφου οἶνον μέτρα τ', καὶ ἔλαιον λίτρας τοσαύτας — ὁ Δοχειαρίου οἶνον μέτρα δ', καὶ ἔλαιον λίτρας δ', καὶ διὰ τὸν ἀγρὸν τοῦ Καλλιγράφου ἓν νόμισμα — ὁ Ῥώσσων οἶνον μέτρα έ, καὶ ἔλαιον λίτρας έ — ὁ Παντοκράτωρ διὰ τοῦ Φαλακροῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Αὐξεντίου οἶνον μέτρα ζ', καὶ ἔλαιον λίτρας ζ' — ἡ τοῦ Βασιλείου μονὴ οἶνον μέτρα δ', καὶ ἔλαιον λίτρας δ' — ὁ τοῦ Κωνσταντίου ὡσαύτως — ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Χαρίτωνος οἶνον μέτρα ιϐ', καὶ ἔλαιον λίτρας δ' — ὁ ἅγιος Παῦλος ἓν νόμισμα — ὁ Ἅγιος Διονύσιος ἓν νόμισμα, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου οἶνον μέτρα ζ' — ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ἓν νόμισμα — ἡ Σίμωνος Πέτρα ὡσαύτως — ὁ Σαράβαρι οἶνον μέτρα έ,

καὶ ἔλαιον λίτρας έ — ὁμοίως καὶ ὁ Καρίων(;) — ὁ τοῦ Κατζάη οἶνον μέτρα ζ', καὶ ἔλαιον λίτρας γ' — ὁ Ῥαβδούχου οἶνον μέτρα ιδ', καὶ ἔλαιον λίτρας ζ' — ὁ Ἅγιος Σάββας οἶνον μέτρα ιβ', καὶ ἔλαιον λίτρας τρεῖς — ὁ τοῦ Μακρὺ οἶνον μέτρα ιγ', ἔλαιον λίτρας έ, καὶ λεπτόκαρα τέσσαρα πινάκια διὰ τοῦ Ἁγίου . . . . . ».[91]

§

Καὶ τὰς διατάξεις πάσας ταύτας ἐσεβάσθησαν οἱ ἀπὸ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ Β' διάδοχοι τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Εἰς τὸν συνετώτατον Μωάμεθ Β' πρεσβείαν οἱ ἁγιορεῖται πέμψαντες ἐξητήσαντο τὴν προστασίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ πορθητὴς εὐήκοον εὔνοιαν παρασχὼν τοῖς ἁγιορείταις ἐκύρωσε τὰ δίκαια αὐτῶν[92]. Σελὶμ ὁ Β' ἐπισκεψάμενος, ὡς λέγεται, τὸ Ἅγιον Ὄρος ἔδωκε δείγματα τῆς εὐνοίας αὐτοῦ, καὶ κατά τινα παράδοσιν ἀνῳκοδόμησε τὴν μονὴν Ξηροποτάμου, εἰς ἣν λέγουσιν ὅτι καὶ χάτιόν τι ἐχορήγησε[93]. Τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐπὶ τῶν σουλτάνων εἶχεν ἕνα μὲν ἀντιπρόσωπον ἐν Θεσσαλονίκῃ παρὰ τῇ ἐκεῖ πολιτικῇ διοικήσει, δύο δ' ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει παρά τε τῷ πατριαρχείῳ καὶ τῇ κυβερνήσει. Ἡ μικρὰ πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν σουλτάνων χρηματικὴ χορηγία τοῦ Ἁγίου Ὄρους καθωρίσθη τῷ 1761, συνεπείᾳ ἐρίδων ἐν Ἄθῳ μεταξὺ τῶν Ἰβηριτῶν, Λαυριωτῶν καὶ Βατοπεδινῶν, ἀτυχῶς ὑποβολῇ τοῦ περιβοήτου Σταυράκογλου. Ἀλλὰ

91. τὸ «διὰ τοῦ» σημαίνει ὅ,τι τὸ : διὰ τὸ, ὡς ἐν πολλοῖς ἑτέροις ἐγγράφοις καὶ τυπικοῖς φέρεται.

92. Langlois Mont Athos· σελ. 10 καὶ ὅπου παραπέμπει· Fallmerayer Geschichte des Kais. von Trapez· ἐν τοῖς Ὑπομνήμασι τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου· Γ', κλασ. 3, σελ. 43, 44.

93. Χάμμερ ἐν Ἱστορίᾳ τῆς Ὀθωμαν. αὐτοκρατορίας· Müller, ἐν Σλαυικῇ Βιβλιοθήκῃ, Α', 247. Langlois, σελ. 11.

καὶ τότε ἐκ τῶν ἐτησίως διδομένων 37200 γροσίων, τὰ 10000 ἦσαν τόκοι «χρεωστουμένων κεφαλαίων». Γρόσια 7500 ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἦσαν ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ διερμηνέως τῆς Ὑψηλῆς πύλης[94].

§

Πρὶν ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς ἀτελής τις, ἐλλείψει πηγῶν ἀρκουσῶν, ἀφήγησις τῆς ἱστορίας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καλὸν νομίζω 'ν' ἀφιερωθῶσι στίχοι τινὲς εἰς βραχεῖαν ἔκθεσιν περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ «πρώτου», καὶ τῆς τε σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἁγιορείτας μοναχοὺς καὶ τῆς ἀναφορᾶς, ἣν εἶχε πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπηντήσαμεν ἤδη πολλάκις τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τὸ δὲ τελευταῖον τυπικὸν σχεδὸν ὅλον ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὰς σχέσεις, εἰς τὰ δίκαια καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου. Εἴδομεν ἐγκαίρως ἄλλως τε, ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου ἐγνώσθη πρωιμότατα ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπ' αὐτοῦ σχεδὸν τοῦ Ε' αἰῶνος, μετεγκλιματισθεῖσα δ' εἰς Ἅγιον Ὄρος ἀρκετὰ προέκοψεν· ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Χαρίτωνος ἐπεβλήθη τῷ 1177 τοῖς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχοῖς ἡ εἰς τὸν πρῶτον ὑποταγή, φαίνεται δὲ, καθὰ παρατηρεῖ καὶ ὁ Κ. Φρεαρίτης, ὅτι ὑπῆρχον μοναχοί, μὴ φέροντες τὴν ὑπέροχον ἰσχὺν τοῦ πρώτου, ἀόριστον μὲν οὖσαν ἴσως ἐν συνόλῳ καὶ πρότερον, ἀντικείμενον δὲ χρυσοβούλλου γενομένην κατὰ νοέμβριον τοῦ 1312, ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου[95]. Συγχρόνως δὲ ὁ πατριάρχης Νήφων ὑπέβαλε τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ[96]. Τῷ 1368 διενέξεις

94. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου Ἐκκλησιαστ. καὶ πολιτικῶν βιβλίον Θ', σελ. 400. Ὁ φανερώτης ἄρχων Γεώργιος ὁ τοῦ Σταυράκη (κοινῶς Σταυράκογλους) ὑπεστήριζε τοὺς Ἰβηρίτας.

95. Κ. Φρεαρίτου ἐν «Πανδώρᾳ», ΙΕ', σελ. 198.

96. Müller ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 235. Δήμιτσα Μακεδονικά, σελ. 472.

τοῦ πρώτου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους λεγόμενον ἐγένοντο γνωσταὶ τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ περὶ αὐτὸν ἱερᾷ συνόδῳ. Συνάγεται σαφῶς ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος ἐγγράφου ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους εἶχε δικαίωμα ἵνα χειροτονῇ τοὺς ἐκ τῶν ἁγιορειτῶν μοναχῶν ἱερεῖς καὶ διακόνους· εἶχεν ἴδιον κάθισμα ἐν Καρεαῖς, ἐν ᾧ διέμενεν· ἐν δὲ ταῖς ἱερουργίαις ἐγίνετο πρῶτον τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ, εἶτα δ' ἐμνημόνευον οἱ λειτουργοῦντες τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου. Ἀπό τινος ὅμως, ὁ πρῶτος ἤγειρεν ὀχλήσεις καὶ πειρασμούς, ὡς γράφει τὸ πατριαρχικὸν γράμμα, κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ, οὗ «ἀφήρπασε τὸ ἐν ταῖς Καρεαῖς αὐτοῦ κάθισμα», καὶ, ἐνῷ εἰσῆγεν εἰς Ἅγιον Ὄρος τοὺς παρὰ τῶν Σέρβων χειροτονουμένους, ἐκώλυε μὲν αὐτὸν «χειροτονίας ποιεῖν», ἀλλ' οὐδ' ἐπέτρεπεν αὐτῷ «ποιμαντικὴν ῥάβδον κρατεῖν ἐν αὐταῖς (ταῖς μοναῖς), οὔτε ἱερουργεῖν, οὔτε πρότερον μνημονεύεσθαι τὸν ἐπίσκοπον, εἶτα τὸν πρῶτον, ἀλλὰ τοὐναντίον μᾶλλον»· ὁ δὲ μέγιστον, ἠμφισβήτει τῷ ἐπισκόπῳ Ἱερισσοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ ἔρχεσθαι εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἀπήτει δὲ ἵνα ζητῆται πρὸ τούτου ἡ ἄδεια τοῦ πρώτου. Ὁ πατριάρχης Φιλόθεος μετὰ τῆς συνόδου αὐτοῦ, λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπὶ τούτῳ παραστάσεις τοῦ Ἱερισσοῦ, ἀπεφήνατο κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1368, στηριζόμενος εἰς τὸν Η' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου[97],

97. «Οἱ κληρικοὶ τῶν πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν ἑκάστῃ πόλει ἐπισκόπων, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων παράδοσιν διαμενέτωσαν, καὶ μὴ κατὰ αὐθάδειαν ἀφιστάτωσαν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Οἱ δὲ τολμῶντες ἀνατρέπειν τὴν τοιαύτην διατύπωσιν, καὶ μὴ ὑποτασσόμενοι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, εἰ μὲν εἶεν κληρικοί, τοῖς τῶν κανόνων ὑποκείσθωσαν ἐπιτιμίοις· εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοί, ἔστωσαν ἀκοινώνητοι». Ἐν τῇ τοῦ Βαλσαμῶνος εἰς τὸν κανόνα τοῦτον ἑρμηνείᾳ ἀναγινώσκομεν: «Οἱ γοῦν σήμερον λέγοντες μοναχοὶ **μὴ ὑποκεῖσθαι τῷ πατριάρχῃ ἢ τῷ ἐγχωρίῳ ἐπισκόπῳ ὡς ἀπὸ ἐλευθέρας**

ὅτι ὁ ἐπίσκοπος οὗτος κέκτηται ἀνεμποδίστως ἐν Ἁγίῳ Ὄρει «πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ αὐτοῦ δίκαια, ὅσαπερ ἔχουσιν οἱ ἀρχιερεῖς πάντες ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις», διενεργῶν ἀκωλύτως αὐτὰ «ὡς γνήσιος ἀρχιερεὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων διατύπωσιν»[98].

Ἐγίνωσκε βεβαίως ὁ πατριάρχης Φιλόθεος τὰ δίκαια καὶ προνόμια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀλλ' ἔκ τινων λέξεων τοῦ πατριαρχικοῦ ἐγγράφου τεκμαιρόμεθα ὅτι ἐζήτει ἵνα θεραπεύσῃ τὸ κακῶς ἔχον, ἄλλως δὲ ἦν γνώστης τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τῷ τότε χρόνῳ καταστάσεως· ἡ δικαιολογία, ἣν εἰς μέσον εἰσάγει «καθὼς οἶδεν ἡ μετριότης ἡμῶν οὕτως ἐκεῖ τὰ τοιαῦτα γινόμενα, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκεῖ διατρίψασα καὶ καλῶς γινώσκουσα ταῦτα» ἤρκεσεν, ὡς εἰκάζω, ἵνα πείσῃ τὴν σύνοδον ὅπως χορηγήσῃ τῷ ἐπισκόπῳ Ἱερισσοῦ τὰ ἁρπαγέντα δίκαια, ὡς γνησίῳ ἀρχιερεῖ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μεταβαλοῦσα οἱονεὶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον εἰς μέγαν οὐκ εὐαρίθμων μονῶν καὶ κελλίων ἡγούμενον,

μοῦσης ἢ ἐκκλησίας ὄντες, προβαλλόμενοι ὄῆθεν καὶ κτιτορικῶν τυπικῶν διατάγματα, τί πρὸς ταῦτα ἀπολογήσονται; **πάντως οὐδέν**. Κἂν γὰρ δομήτωρ τις μοναστηρίου..... διορίσηται μὴ ὑποκεῖσθαι τοὺς μοναχοὺς καὶ τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ οὐκ εἰσακουσθήσεται, ὡς τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ὑπεναντίως διαταξάμενος». Ἀνάγνωθι ὅσα γράφονται ὑπ' αὐτοῦ ἐν ἑρμηνείᾳ τοῦ ΙΖ' κανόνος τῆς αὐτῆς συνόδου: «Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι **ἔξεστι τῷ βασιλεῖ** (βυζαντινῷ) **προνόμια ἐκκλησιαστικὰ ἀφαιρεῖσθαι** (sic). Εἰ γὰρ ἐφεῖται τούτοις τὰ βουλητέα περὶ ἐνοριῶν διατάττεσθαι..... πολλῷ πλέον καὶ **προχειρίσεις ἡγουμενικὰς ὑποτυπώσουσιν**». Ὁ πατριάρχης Φιλόθεος ἐγίνωσκε βέβαια τὴν θεωρίαν ταύτην.

98. Μέτιθι τὸ σιγίλλιον τοῦ Φιλοθέου κείμενον ἐν τόμῳ Ε' τοῦ ὑπὸ Ποτλῆ καὶ Ῥάλλη Συντάγματος τῶν Ἱερῶν Κανόνων, ἀνατυπωθὲν ἀπὸ τῆς Σλαυικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Miklosich, σελ. 234. Τὸ σιγίλλιον κεῖται ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐγγράφων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Miklosich καὶ Müller, τόμ. Α', σελ. 555.

ἀρχιερατικὸν ἔχοντα βαθμὸν, ὡς ὁ Σιναίου. Ἐντεῦθεν ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Ἱερισσοῦ ἔχει δίκαιον ὅπως ἀκωλύτως εἰσέρχηται εἰς Ἅγιον Ὄρος ὁπότε θέλῃ, ἄνευ ἀδείας τοῦ πρώτου, ἱερουργῇ ὅτε καὶ ὅπου θέλει, κρατῇ ποιμαντικὴν ῥάβδον καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Καρεαῖς, ἔχῃ ἐν αὐταῖς τὸ ἴδιον κάθισμα, καὶ μνημονεύηται ἐν ταῖς ἱερουργίαις πρῶτον αὐτὸς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ πρῶτος· ὀνομάζει δὲ τὸ Ἅγιον Ὄρος «ὡς ἰδίαν ἐπισκοπήν»· καὶ τὰ περὶ χειροτονιῶν ἱερέων καὶ διακόνων διατάττει ἵνα γίνωνται κατὰ τὴν μέχρις ἐκείνου τοῦ καιροῦ κρατήσασαν συνήθειαν, εἰδήσει τοῦ πρώτου. Πατριαρχικὴ σημείωσις μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τοῦ πατριαρχικοῦ ἐγγράφου ποιεῖ γνωστὸν ἡμῖν ὅτι, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Φιλόθεος ἔμενεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, πολὺ πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκλογῆς ἀκολούθως ὡς πατριάρχου, «τινὲς τῶν δυνατῶν ἐπεχείρησαν καταλῦσαι τὰ τοῦ ἐπισκόπου δίκαια, καὶ οὐκ ἴσχυσαν οὐδ' ὅλως».

Τί ἐγένετο κατόπιν, ἐπὶ τοῦ Φιλοθέου, ἄγνωστον· ἐκ παραδόσεως ἔχω ὅτι ὁ πατριάρχης οὗτος, ἢ τις τῶν αὐτοῦ διαδόχων ἠναγκάσθη 'να περιορίσῃ τὸν εὐρὺν κύκλον τῶν δικαίων τοῦ Ἱερισσοῦ, καταχρωμένου τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ· οὕτω κατ' ἐκεῖνα τὰ ἔτη καθεῖλεν ἱερέα τινὰ ὁ Ἱερισσοῦ μετὰ συνελεύσεως ἱερέων, παραβὰς τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων περὶ καθαιρέσεως ἱερέων ὁριζόμενα. Κατ' αὐτὰ ταῦτα τὰ ἔτη ἡ μονὴ τῆς Λαύρας ἠνώχλει τὸν Ἱερισσοῦ. Ὁ πατριάρχης Φιλόθεος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦτον γράφων, ἴσως πρὸ τοῦ 1371, ἐπέστελλεν αὐτῷ: «Περὶ δὲ τῶν Λαυριωτῶν τί ἵνα σοι γράφω; ἡ Λαύρα καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν εἰρηνεύει, καὶ μετὰ σοῦ πῶς μέλλει εἰρηνεύειν;»[99] Σημειωτέον ὅτι ὁ πατριάρχης Φιλόθεος ἦν μοναχὸς λαυριώτης[100].

99. Miklosich καὶ Müller Acta Patriarchatus Constantinopolitani, τόμ. Α', σελ. 590.

100. Μαθᾶ Κατάλ. πατριαρχῶν· ἔκδ. 6ⁿ σελ. 93.

Ἐν τοσούτῳ τὰ προνόμια τοῦ πρώτου καὶ ηὔξανον καὶ ἐκραταιοῦντο, βασιλικοῖς χρυσοβούλλοις καὶ κοσμικαῖς προστάξεσι κατοχυρούμενα. «Ὁ πρῶτος εἶχεν ἐξουσίαν ἐκκλησιαστικὴν, κατὰ τὰ πατριαρχικὰ σιγίλλια, ἐξ αἰτήσεως βασιλικῆς Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Α' καὶ ἔπειτα ἄλλων—γράφει ὁ Νικόδημος[101]—νὰ φορῇ ὡς οἱ ἔγκριτοι ἀρχιερεῖς πολυσταύριον, νὰ κάθηται εἰς τὰς συνόδους καὶ συνελεύσεις τῶν πατριαρχῶν, νὰ λειτουργῇ μὲ ὑπογονάτια, νὰ χειροτονῇ ὑποδιακόνους καὶ ἀναγνώστας καὶ νὰ ἀποκαθιστᾷ ἡγουμένους καὶ πνευματικοὺς εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ὄρους». Τὸ δ' ἐπὶ Ἀντωνίου πατριάρχου τυπικὸν τοῦ 1393 διατάττει τοὺς ἁγιορείτας «σέβεσθαι τὸν πρῶτον καὶ ὑπείκειν ὡς εἰς αὐτὸν τὸν οὐράνιον πατέρα». Τὸ τυπικὸν τοῦτο καθώρισε καὶ τὰς ὑπὸ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναστηρίων δοθησομένας χορηγίας εἰς τὸν πρῶτον: ἀπὸ μὲν ἑκάστης τῶν μεγάλων μονῶν κατὰ μῆνα «μουζούρια δύο σίτου, ἢ ἄλευρον καὶ κριθὴν ἓν, ἤτοι τρία μουζούρια»· ἀπὸ δὲ ἑκάστης τῶν ἐλασσόνων μονῶν κατὰ μῆνα δύο μουζούρια ὀσπρίων. Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος εἶχε τὴν χειροτονίαν παρὰ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὡρίσθη διὰ τοῦ τυπικοῦ τούτου ὅτι «ἐὰν ποιήσῃ παραίτησιν τοῦ προτερήματος ἢ παρὰ τοῦ πατριάρχου ἐκβληθῇ — διότι λοιπὸν ἦν ἐπιτετραμμένον τῷ πατριάρχῃ 'να παύῃ καὶ καθαιρῇ αὐτὸν— ὡς οὐχ ἁρμόζων, μὴ ἔχειν ἐξουσίαν λαβεῖν τὸ παράπαν εἰ μὴ μόνον ἃ εἶχε πρὸ τοῦ ἐλθεῖν καὶ τὰ ἄμφια αὐτοῦ· ἐὰν δὲ λάβῃ τι, ἔστω ὑπ' ἀνάθεμα, ὡς ἱερόσυλος». Ἐφορολόγει δ' ἔκτοτε τὰ ἐν ταῖς Καρεαῖς κελλία ὁ πρῶτος, ὑποχρεούμενα «κατ' ἔτος ποιεῖν πέντε δουλείας, εἰς τὸν καιρὸν τῶν ἀμπέλων, εἰς τὸ ξυλοκοπεῖον, καὶ εἰς τὸ χορτοκοπεῖον, δίδειν τε κατ' ἔτος εὐλογίαν τῷ πρώτῳ ἐκ τοῦ οἴνου, ἐκ

101. Νικοδήμου Πηδαλίου· ἀ ἐκδόσεως σελ. 550, ὑποσημ.

τοῦ ἐλαίου, ἐκ τῶν λεπτοκαρύων οἱ μὲν πλείω, οἱ δὲ ἐλάττω». Ἄλλα κελλία ὑπεχρεώθησαν ἵνα παρέχωσι τῷ πρώτῳ κατ' ἔτος ἑκατὸν σανίδας, ὡς καὶ τὰ κελλία τοῦ Φακηνοῦ, ἅτινα ἔκειντο, κατὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ Θεοδωρήτου, ἔξω τῶν Καρεῶν, ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Παντοκράτορος· οἱ μοναχοὶ δ' αὐτῶν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἀγγαρείαν ἵνα καθαρίζωσι τὸν ἐν τῷ αἰγιαλῷ αὔλακα, ἐν ᾧ ἐλιμενίζετο τὸ πλοῖον, τὸ κομίζον τὰ χρειώδη, κατὰ τὰς τοῦ πρώτου διατάξεις.

Μικρὸν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ τυπικοῦ, ὁ πατριάρχης Ἀντώνιος ἐξέδωκε τῷ 1392 σιγίλλιον,[102] δι' οὗ ἀφαιρεῖται τὸν ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ πάντα τὰ προνόμια, ὅσα ἐχορήγησεν αὐτῷ ὁ πατριάρχης Φιλόθεος, καὶ κηρύττει πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ πρώτου δεσμευθέντα καὶ λυθέντα ἔχοντα τὸ αὐτὸ κῦρος, ὡς καὶ τὰ παρὰ τοῦ πατριάρχου δεσμευόμενα καὶ λυόμενα. Τὸ σιγίλλιόν ἐστι τοῦτο:

Ἀντώνιος ἐλέῳ Θεοῦ, ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ἐπὰν ὁ ὁσιώτατος πρῶτος τῶν κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος τοῦ Ἄθω σεβασμίων μονῶν ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς υἱὸς τῆς ἡμετέρας μετριότητος, ἱερομόναχος κύριος Ἱερεμίας ἐξελέξατο τῆς προστασίας ταύτης παρὰ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ ἀσκουμένων τῷ ἁγίῳ Ὄρει, ἐλθὼν δὲ ἐνταῦθα ἐχειροτονήθη παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς πρῶτον, τῇ δωρεᾷ καὶ χάριτι καὶ σφραγῖδι τοῦ παναγίου πνεύματος· ἔτυχε δὲ καὶ πολλῆς ἀναδοχῆς καὶ εὐμενείας

102. Ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ σεβασμ. μητροπολίτου Νεάλου Πενταπόλεως ἐκδίδωμι τὸ σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου, ἀνέκδοτον κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων τῶν Miklosich καὶ Müller.

παρ' ἡμῶν, ὡς ἀρετῇ καὶ συνέσει καὶ σοφίᾳ κοσμούμενος, καὶ πολλοῖς ἐμπρέπων καὶ παντοίοις πλεονεκτήμασιν· ἡ μετριότης ἡμῶν ἀνταμειβομένη ὧν τῶν ἀγαθῶν κέκτηται, καὶ αὐτοὺς καὶ ἄλλους πρὸς ζῆλον ἅμα καὶ μίμησιν τοῦ καλοῦ διερεθίζουσα, τὸ παρὸν συνοδικῶς ἀπολύει σιγγιλλιῶδες γράμμα. Περὶ μὲν οὖν τῶν δικαίων καὶ προνομίων, ἅπερ ἀρχῆθεν κέκτηται τὸ Ἅγιον Ὄρος, διὰ διαφόρων δικαιωμάτων, σεπτῶν τε χρυσοβούλλων καὶ πατριαρχικῶν σιγγιλλίων, αὐτῷ ταῦτα κατὰ μέρος διαλαμβάνει καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν πρὸ ὀλι.....[103] σιγγιλλιώδους αὐτῆς γράμματος πάντα ἐπεστήριξε, καὶ νῦν εἰσέτι βεβαιοῖ καὶ στηρίζει, καὶ τὸ ἀρραγὲς καὶ ἅγιον ἔχειν παρακελεύεται κατὰ πάντα, ὅσα διαλαμβάνουσι. Μάλιστα δὲ τοῦ κατὰ καιροὺς ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ, ὥστε μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν αὐτὸν κἂν ὅλως εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, δίχα προτροπῆς καὶ ἐνδόσεως τοῦ πρώτου, μηδὲ ζητεῖν ὅλως ἀρχικόν τι διενεργεῖν, ἢ ἀρχιερατικόν, εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ ἐπιτραπῇ. Εἰς τὴν αὐτοῦ παρὰ τοῦ πρώτου ἐξουσίαν τὸ πᾶν ἀνάκειται, ὥστε καὶ χειροτονίαν εἰ δεήσοι γενέσθαι, τὸν ἀγιώτερον προσκαλεῖσθαι καὶ ταύτην διενεργεῖν, κατὰ τὰς περιλήψεις τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων δικαιωμάτων. Εἰ γὰρ καὶ προβάλλεται ὁ ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ τὸ γεγονὸς αὐτῷ δικαίωμα παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀοιδίμου πατριάρχου κυρίου Φιλοθέου, ἀλλὰ τῆς τῶν Σέρβων δυναστείας ἐπικρατούσης τότε· καὶ τὴν ἀρχὴν ἔχων τῶν[104] τοῦ Ἁγίου Ὄρους· καὶ μὴ παραδεχόμενος[105] εἰς κοινωνίαν παρὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἐξ ἀνάγκης ἐγένετο τὸ εἰρημένον δικαίωμα, καθὼς ἀκριβῶς οἶδεν ἡ μετριότης ἡμῶν. Ἐπεὶ πῶς οὐχ εὗ-

103. λέξεις ἐφθαρμέναι.

104. γραπτέον οἶμαι: τὴν ἀρχὴν ἐχόντων.

105. γραπτέον συνεπῶς: καὶ μὴ παραδεχομένων.

ρηται οὔτε πρότερον οὔτε ὕστερον ἔχειν ποτὲ τὸν Ἱερισσοῦ τὴν τοιαύτην ἀρχὴν, οὐδὲ ἔχει τις εἰπεῖν ὅτι ποτὲ ἐνηργήθη τὸ τοιοῦτο δικαίωμα μέχρι τοῦ νῦν. Ταῦτα μὲν οὖν, ὡς εἴρηται, κατὰ μέρος διαλαμβάνει τὰ ὑπὲρ τοῦ πρώτου δικαιώματα· ἃ καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ἐβεβαίωσε καὶ εἰσέτι βεβαιοῖ. Ἃ δὲ αὐτῷ δίδωσι νῦν ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος σιγγιλλιώδους γράμματος ταῦτά ἐστιν: ἄδειαν γὰρ δίδωσιν αὐτῷ καὶ ἐξουσίαν λύειν καὶ δεσμεῖν κανονικῶς τὰ δεσμοῦ ἢ λύσεως ἄξια· καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ δεσμευθέντα ἢ καὶ λυθέντα οὕτως ἔχει καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν· ἔτι δίδωσιν αὐτῷ ἄδειαν πνευματικοὺς πατέρας ἐγκαθιστᾶν ἐν ὅλῳ τῷ Ἁγίῳ Ὄρει διʼοἰκείων ἐνταλτηρίων· ὁμοίως καὶ ἀναγνώστας σφραγίζειν. Καὶ ταύτην τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν ἀρξαμέν[ην] ἀπὸ τοῦ σήμερον ὁσιωτάτου πρώτου καὶ εἰς τοὺς καθʼ ἑξῆς κατὰ διαδοχὴν διαβαίνειν ἐν ἁγίῳ παρακελευόμε[θα] Πνεύματι. Ἔτι παρακελεύεται ἡ μετριότης ἡμῶν ἕως τε[106] τὰ κελλία καὶ τὰ καθίσματα τοῦ πρώτου μὴ πρὸς πολλὰ ἐκδίδοσθαι πρόσωπα, ἀλλʼεἰς ἓν μόνον δίδοσθαι πρόσωπον, ἕως ἂν ζῇ· καὶ πάλιν δίδοσθαι παρὰ τοῦ πρώτου εἰς ἕτερον· εἰ δὲ καὶ παρεγένοντο συμφωνίαι εἰς δύο ἢ καὶ τρία πρόσωπα, ὀφείλουσιν εἶναι καταλελυμένα καὶ ἀποκαθίστασθαι αὖθις εἰς ἕν, τὸ πρώτως περιεχόμενον. Ταῦτα τοίνυν ἅπαντα τὸ κῦρος ἔχειν ὀφείλουσι καὶ βέβαιον, τῇ ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος σιγγιλλιώδους γράμματος. Ὥστε γὰρ ἀπαρασάλευτα πάντα μένειν καὶ ἀκατάλυτα, ἀφορισμὸν ἐκφωνεῖ ἡ μετριότης ἡμῶν βαρύτατον καὶ φρικωδῆ καὶ ἄλυτον κατὰ τοῦ ἐπιχειρήσοντος εὐκατάλυσιν τούτων ἢ καθόλου ἢ ἐν μέρει. Τούτου γὰρ χάριν ἀπολέλυται καὶ ἡ παροῦσα συνοδικὴ σιγγιλλιώδης γραφὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος δι'ἀσφάλειαν. Κατὰ μῆνα ὀκτώβριον, τῆς ἑνεστα-

106. γρπτ. ἴσως: ὥστε.

μένης πρώτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννεακοσιοστοῦ [πρώτου][107] σωτηρίου ἔτους.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

§

Ἡ ἐξουσία αὕτη τοῦ πρώτου διετηρήθη μέχρι τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἡ διοίκησις τῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους πραγμάτων μετεβλήθη εἰς ἣν εὑρίσκεται σήμερον κατάστασιν. Συνέλευσις ἐκ τῶν προεχόντων μοναχῶν τοῦ Ἄθω, συγκροτηθεῖσα τῷ 1574, ὑπὸ τὴν προεδρείαν Σιλβέστρου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἐπεχείρησε ἵνα διευθετήσῃ τὰ κατὰ τὴν μοναχικὴν ἀδελφότητα. Ἀπὸ τῶν μέσων δὲ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, τῆς ἐν Ἀνατολῇ καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἀλλοιωθείσης, τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον δέχεται τὰς ἐφέσεις πασῶν τῶν ἐκδικαζομένων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὑποθέσεων ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνάξεως, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν εἴκοσιν ἱερῶν μονῶν, ἧς προεδρεύει ὁ πρῶτος ἐν ἴσοις ἀντιπρόσωπος τῆς Λαύρας. Εἰκόνα τῆς διοικήσεως καθόλου τῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὡς ἦν πρὸ δύο αἰώνων δίδωσιν ἡμῖν ὁ Κομνηνός, ὁμιλῶν περὶ τῶν Καρεῶν· «Ἐκεῖ εἶναι—γράφει—καὶ ἡ τῶν μοναχῶν ἀγορά, καὶ διάφορα τῶν τεχνιτῶν ἐργαστήρια τριγύρωθεν. Ἐκεῖ συνέρχονται συχνάκις πάντες οἱ μοναχοὶ καὶ ἡγούμενοι καὶ γέροντες τῆς συνάξεως· καὶ μάλιστα κατὰ πᾶν σάββατον· καὶ θεωροῦσι τὰς κοινὰς ὑποθέσεις καὶ χρείας ὅλων τῶν μοναστηρίων· καὶ σκέπτονται μετʼ ἀλλήλων· καὶ κρίνουσι καὶ ἀνακρίνουσι τὰς ἐπισυμβαινούσας διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἐκεῖσε πατέρων· καὶ ῥίπτουν τὰς συδοσίας· ἐκεῖ κάθεται καὶ ἀγᾶς, διὰ νὰ εἶναι ἐπιτηρητὴς εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν μοναστηρίων, καὶ

107. προσέθηκα τὸ πρώτου, διότι τότε συμπίπτει ἡ ἀ ἰνδικτιών.

εἰς γνώρισμα τῆς ὑποταγῆς καὶ πρὸς διαφύλαξιν ἀπὸ τοὺς κουρσάρους (πειρατάς)· ὅστις τρέφεται μὲ κοινὴν ἐξοδίαν τῶν μοναστηρίων. Ἐκεῖ τριγύρω εἶναι καθίσματα καὶ μετόχια ἀπὸ ὅλα τὰ μοναστήρια, μὲ κελλία καὶ ἐκκλησίας, πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν εἰς σύναξιν ἐρχομένων μακρόθεν γερόντων.... καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην ἐκκλησίαν τοῦ πρωτάτου εἶναι διωρισμένον ἑκάστῳ ἡγουμένῳ στασίδιον κατὰ τάξιν διὰ νὰ στέκωνται ὅταν ἤθελαν εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀκολουθίαν ἐκεῖ».

Πρὸς συνεχῆ ἀνταπόκρισιν τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀρχῆς μετὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὑπῆρχον ἐν Κωνσταντινουπόλει δύο ἐπίτροποι, ἀπὸ δὲ τοῦ 1878 εἷς. Ἀκριβῆ σημείωσιν τῶν ἀρχαιοτέρων οὐδεμίαν εὗρον, ἔχω δὲ παρ' ἐμοὶ τὴν τῶν ἀπὸ τοῦ 1806. Κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς διαφόρους χρέος τῆς κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους συνεποσοῦτο εἰς 30,750 γρόσια, σχεδὸν 50000 φράγκων. Κατά τι δὲ «κατάστιχον» ἐξόδων καὶ ἐσόδων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτρόπων, σωζόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἱερᾶς μονῆς Σταυρονικήτα, οἱ ἐπίτροποι ἐλάμβανον ἕκαστος ἐτησίως ἀνὰ 700 γρόσια, σχεδὸν 1200 φράγκα, ὡς καὶ 50 γρόσια «ἔξοδα πηγαιμοῦ». Ἀκολούθως ὁ μισθὸς αὐτῶν ἄχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἦν οὐχὶ περισσότερον τῶν 200 καισαροβασιλικῶν φλωρίων δι' ἕκαστον. Πρὸς ἀξιοπρεπῆ διατήρησιν τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἡ ποσότης αὕτη καταντᾷ σήμερον ὀλίγη.

ζ

Καιρὸς ἤδη 'να συνεχίσωμεν ἐν ὀλίγοις τὴν χιλιοετῆ ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἰδίως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, δῆλον οὖν ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Ι' αἰῶνος. Περὶ τοὺς χρόνους τούτους ὡρισμένως ἀναφέρονται, πλὴν τῆς μονῆς τοῦ Ζυγοῦ, ὑπαρχούσης ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου, ἧς τὸ τυπικόν, κατὰ τὸν Θεοδώρητον[108], συνέταξεν Ἀθανάσιος ὁ τῆς Λαύρας ἱδρυτής, ἡ μονὴ τῶν Περιστερῶν (ἁγίου Ἀνδρέου) ἡ μονὴ τοῦ Ζωγράφου καὶ ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων, ἔτι δὲ ἡ μονὴ τοῦ Μονοξυλίτου καὶ ἡ μονὴ τοῦ Πλατέως, αἷς προσθετέον τὸ μονύδριον τοῦ Κλήμεντος. Κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος καὶ μικρὸν μετὰ ταῦτα ἀναφέρονται, πλὴν τῶν μονῶν Λαύρας Βατοπεδίου καὶ Ἰβήρων, αἱ μοναὶ τοῦ Ζυγοῦ, τοῦ Ἐσφιγμένου, τοῦ ἁγίου Νικηφόρου, τοῦ Κάσπακος, τοῦ Ξηροποτάμου, τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου, τοῦ Δοχειαρίου, τοῦ κὺρ Σισώη, τῆς Καλλιάγρας, τοῦ Φακηνοῦ, τοῦ ἁγίου Εὐστρατίου, τοῦ Βερροιώτου, τοῦ Φαλακροῦ, τοῦ Καλλέστρου, τοῦ Ἀρχιστρατήγου, τοῦ Φιλαδέλφου, τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, τοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ ἁγίου Πέτρου, τοῦ Φιλοθέου, τοῦ Ξυλουργοῦ, τῶν Ἀμαλφηνῶν, τοῦ ἁγίου Τρύφωνος, τοῦ Κάτζαρη (ἴσως αὐτὴ ἡ ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ Μονομάχου γραφομένη τοῦ Σωτῆρος), τοῦ ἁγίου Σάββα, τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τοῦ Βαρναβίτζη, τοῦ Ξηρορρυακίου, τοῦ Χάλδου, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦ Δομετίου, τοῦ Σκαμανδρηνοῦ, τοῦ Καλλινίκου, τοῦ Γομάτου, τοῦ Δωροθέου, τοῦ Νεακήτου, τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τοῦ Σκορόδων, τοῦ Μακρογένη, τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ Σαράβαρη (τοῦ Σωτῆρος), τοῦ Χαίροντος, τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ Ἄλωπου, τοῦ Σκυλο-

108. βλ. σελ. 91 τοῦ παρόντος βιβλίου.

πόδαρη (ἁγίου Δημητρίου,) τοῦ Θεσσαλονικέως (ἁγίου Παντελεήμονος), τοῦ ἁγίου Νίκωνος, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Πολίτου, τοῦ Καλαφάτη, τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, τῆς ἁγίας Τριάδος, τοῦ Ξηροκάστρου, τοῦ Ξύστου, τοῦ ἁγίου Ἐφραὶμ, τοῦ Τροχαλᾶ, τοῦ ἁγίου Προκοπίου, τοῦ Σκορπίου, τοῦ Σηκύλου (Συγκέλλου;), τοῦ Σίμωνος, τοῦ κυροῦ Παύλου, τοῦ Ἀτζιπάνου, καὶ δύο ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας ἀναφερόμεναι ἐν τῷ ἐπὶ Μονομάχου τυπικῷ, αἵτινες ἄγνωστον ἂν ὦσιν ἕτεραι παρὰ τὰς ἀναφερομένας[109].

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος ἀναφέρονται αἱ μοναὶ Καλλιάγρας, Ῥαβδούχου, παπᾶ Ἡλιοῦ, Ξυλουργοῦ, Κάτζαρη, Θεσσαλονικέως, Δοχειαρίου, Καρακαλλου, Ξηροποτάμου, Δωροθέου, κὺρ Ἀθανασίου, Ξηροκάστρου, Σκορπίου, Φιλοθέου, Χελανδαρίου, Βαρναβίτζη, ἁγίου Φιλίππου, Ζιμισκῆ, Πλακᾶ, Ἰωνᾶ, Κουτλουμουσίου, Κάσπακος, ἁγίου Δημητρίου, Τροχαλᾶ, Σίμωνος, προφήτου Ἡλιοὺ, Λαύρας, Βατοπεδίου καὶ Ἰβήρων.

Ἐν ἀρχαῖς τῆς ΙΔ΄ ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἀνέγνων ἐν ἐγγράφῳ τῆς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου, ἀναφέρονται αἱ μοναὶ 1] Ῥαβδούχου 2] Μικροῦ 3] Ἀλυπίου 4] Νεακήτου 5] Ξύστου 6] Χοχλιαρᾶ 7] Πλακᾶ 8] Καπρούλη 9] Γομάτου 10] Μηνίτζη 11] Χανᾶ 12] Δωροθέου 13] Βαρναβίτζη 14] Ἰχθυοφάγου 15] Σαράβαρη 16] Βερροιώτου 17] Κολετζῆ 18] Μακροῦ 19] Γυρευτοῦ 20] Καλαθᾶ 21] Κασταμονίτου 22] Ῥωσσικοῦ 23] Κουτλουμουσίου 24] Φιλοθέου 25] Ξηροποτάμου 26] Ἐσφιγμένου 27] Λαύρας 28] Καρακάλλου 29] Δοχειαρίου 30] Ξενοφῶντος 31] Ἰβήρων καὶ ἡ λαύρα τῶν Καρεῶν, δῆλον οὖν αἱ ἑνδεκα ἐκ τῶν σήμερον ὑπαρχουσῶν εἰκοσιν· ἀλλὰ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα

109. τὰ ὀνόματα τῶν μονῶν ἀρύομαι ἰδίως ἐκ τοῦ τυπικοῦ τοῦ Μονομάχου, ἐκ τῶν ἐκδεδομένων ἐγγράφων τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ ἐξ ἰδίων ἀποσημειωμάτων μου.

ἀναφέρονται καὶ αἱ μοναὶ Λύξεντίου, Νεακήτου, Ἀλωποῦ, καὶ Χρυσουράρη· ἐκ δὲ τῶν σήμερον ὑπαρχουσῶν, ἡ τοῦ Βατοπεδίου, ἡ τοῦ Χιλανδαρίου, ἡ τοῦ Ζωγράφου, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Παύλου. Μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, φαίνονται τὸ πρῶτον αἱ μοναὶ Διονυσίου, Παντοκράτορος, Σίμωνος Πέτρας, βραδύτερον ἡ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου καὶ τελευταία πασῶν ἡ τοῦ Σταυρονικήτα, ἡ πρότερον γνωστὴ ὡς μονὴ τοῦ Χαρίτωνος. Ταῦτα κατὰ τὰς ἐμὰς ἐρεύνας.

Βραχεῖά τις ἀφήγησις περὶ ἑκάστης τῶν εἴκοσι μεγάλων βασιλικῶν καὶ πατριαρχικῶν μονῶν, αἵτινες σώζονται σήμερον ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, γενήσεται κατωτέρω.

§

Ἐν ταῖς βιογραφίαις τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἀναγινώσκομεν, ὅτι ἡ φήμη τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Λαύρας εἵλκυσεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει πλήθη προσκυνητῶν εὐλαβῶν, οἵτινες εἰς τρισχιλίους ἀριθμούμενοι καὶ εἰς διαφόρους ἀνήκοντες ὀρθοδόξων ἐθνικότητας, ἐδιδάσκοντο παρ' αὐτοῦ τὰ τῆς μοναδικῆς ἀσκήσεως, καὶ μένοντες αὐτόθι συνῴκιζον μονὰς, ὧν τινὲς ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος. Καὶ μεταξὺ μὲν τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἀναφέρονται «ὁ μέγας πατριάρχης Νικόλαος», βεβαίως ὁ Χρυσοβέργης[110], Ἀνδρέας ὁ Χρυσοπολίτης ὁ σοφώτατος ἀσκητὴς καὶ ὁ μακαριώτατος Νικηφόρος», ὁ πρότερον ἀσκούμενος ἐν Καλαβρίᾳ· μεταξὺ δὲ τῶν μονῶν ἡ τῶν Ἀμαλφηνῶν, τότε ἡ μικρὸν κατόπιν ἀνεγερθεῖσα, καὶ ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων. Ἐν τῷ τυπικῷ αὐτοῦ ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος ἀναφέρει τὰ κελλία Ἰωάννου τοῦ Ἴβηρος[111], ἐν δὲ

110. Ὁ πατριάρχης Νικόλαος Χρυσοβέργης ἐπεσκέψατο φαίνεται τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐν μοναχοῖς ἔτι καταριθμούμενος, διότι ἀπέθανεν ὢν πατριάρχης· βλ. Μαθᾶ κατάλ. πατριαρχῶν Κ]πόλεως· ἔκδ. 6΄ σελ. 61.

111. Ἀθανασίου Τυπικὸν, ἤτοι Κανονικόν· § 12.

τῇ «Διατυπώσει» αὐτοῦ καταλείπει «ἐπίτροπον τὸν κῦρι Ἰωάννην, ὃς πολὺν χρόνον κοπιάσας διηκόνησε μετὰ πάσης ἐπιεικείας καὶ ταπεινώσεως», ἐπαινῶν αὐτὸν ὡς «ἀγάπην ὑπερβάλλουσαν καὶ πίστιν ἔχοντα εἰς ἐμὲ τὸν ἀνάξιον καὶ εἰς πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα, ἐν τῷ Ὄρει κατοικοῦντα καὶ σὺν ἡμῖν τὸν βίον τῆς ζωῆς αὐτοῦ διανύσαντα καὶ συγγηράσαντα»· καλὸν δὲ ἦν σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῇ «Διατυπώσει» ταύτῃ συνεπίτροπον τοῦ Ἴβηρος Ἰωάννου καταλείπει τὸν αὐτῷ συνασκούμενον Εὐθύμιον, ἀναφέρων μὲν «τὴν λαύραν τοῦ κυρίου Ἰωάννου καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς περὶ αὐτὸν», ὁρίζων δὲ ἀκολούθως «ὅπως ὁ κῦρις Ἰωάννης ὁ Ἴβηρ τοῦ καθηγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν τὴν τάξιν καὶ τὴν διαγωγὴν ἐπισκέπτηται»[112].

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, μοναχοὶ ῥωσσικῆς ἐθνικότητος καὶ Βούλγαροι ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει· πασίγνωστον δ' ἔστιν ὅτι τότε κατῆλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐν αὐτῷ μοναχὸς γενόμενος καὶ ζήσας ἐπί τινα χρόνον ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς Ἀντώνιος ὁ τοῦ Σπηλαίου (Πετσέρσκιι)[113] ἀποθανὼν ἐν Κιέβῳ τῷ 1073. Οἱ Σέρβοι κατῆλθον εἰς Ἄθω ἕνα αἰῶνα καὶ πλέον τι μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτόθι τῶν ῥώσσων[114]· ἀλλ' ἐκ τῶν μοναχῶν τούτων, οὐχὶ τοσοῦτον οἱ βούλγαροι, οὐδ' οἱ σέρβοι, οὐδ' οἱ Ἴβηρες συνετέλεσαν εἰς πλουτισμὸν τῶν

112. Ὅε ἰδίως τοῦ ΣΚΗ΄ ἰβηριτικοῦ κώδηκος σ.70,71,73,74,77,83.

113. Καραμζίνου Ἱστορ. Ῥωσσ. αὐτοκρατορίας, μετάφρ. Κ. Κρασσᾶ· τόμ. Γ΄,σελ. 208. Vsevoloisky Dictionnaire géographique-historique de l' empire de Russie· τόμ. Α΄, σελ. 237. Ἱστορία τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, μετάφρ. ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ ὑπὸ Θεοδώρου Βαλλιάνου· Ἀθήνησι, 1851, σελ. 22—23. σελ. 24: «οὕτως ἐξετέθη ἐξ αὐτῆς (τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου Πετσέρσκιι τῆς ἐν Κιέβῳ) πανταχοῦ ἡ εὐλογία τοῦ Ἄθωνος».

114. βίος Συμεών καὶ Σάββα ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ» ἐκδόσ. Κωνσταντινουπόλεως σελ. 270—275.

μοναστηρίων, ὅσον οἱ ῥῶσσοι, μέγαν ἀριθμὸν ἀναθημάτων ἱερῶν ὡς καὶ χρηματικὰς δωρεὰς χορηγήσαντες κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰς τὰ σεπτὰ τῆς ἁγιωνύμου χερσονήσου σκηνώματα. Ἀλλ' ὁ εὐμνήμων χρονογράφος καθῆκον ἔχει 'να μνησθῇ μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ πλείστων ἐπαίνων τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς τὸ Ἅγιον Ὄρος ὁσίας στοργῆς κατὰ πρώτιστον μὲν λόγον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μ. Ἐκκλησίας, ἥτις ἐν τοῖς κάτω χρόνοις πλεῖστα συνετέλεσεν ὑπὲρ τῆς εὐπραγίας τῶν ἱερῶν μονῶν καὶ σκητῶν, προτρεπομένη τοὺς δυναμένους εἰς βοήθειαν ὑλικὴν καὶ «κουτεῖον ἐλεημοσύνης διὰ τὰ μοναστήρια» ἐπιτρέπουσα νὰ περιφέρηται διαρκῶς ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους τῶν σουλτάνων[115], ὡς καὶ τῆς ἀφοσιώσεως

115. Γράμμα πατριαρχικὸν τοιοῦτο εὕρηται ἐν τῷ κώδηκι τοῦ Κριτίου, ἀπὸ σελίδος 127—128 ἐπιγραφόμενον μὲν «Ἐλεημοσύνης κουτεῖον διὰ τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀπρακτῆσαν πρὸς καιρὸν διὰ τὴν πυρκαϊὰν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ μετὰ τὴν οἰκοδομὴν αὐτῶν πάλιν ἐπιβεβαιωθὲν», ἀποτεινόμενον δὲ πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ ἄγνωστον ὑπὸ τίνος ἐξεδόθη πατριάρχου. Ἴσως δὲ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1710—1730. Ἴδού περικοπαί τινες ἐξ αὐτοῦ:

«Ἐπειδὴ τοιγαροῦν διατεταγμένον ὑπῆρχεν ἐν τοῖς προτέροις χρόνοις, κουτεῖον ἐλεημοσύνης περιέρχεσθαι ἐν ταῖς αὐτόθι ἐκκλησίαις, ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμίων τοῦ ἁγίου Ὄρους μοναστηρίων, τῆς πυρκαϊᾶς δὲ ἐπισυμβάσης· τίνος μὲν ἐπαύσατο ἡ τοιαύτη τοῦ κουτείου ἐλεημοσύνη ἐξ ἀνάγκης, διὰ τὴν δεινὴν φεῦ, συμφορὰν καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἐσχόλασε μέχρι τοῦδε, ἤδη δὲ Θεοῦ εἶδει καὶ οἰκτιρμοῖς, ἐκκλησίαι τε συνετελέσθησαν, καὶ ἀνάκτησις ἐγένετο τοῦ τόπου αὐτόθι, καὶ σύστασις ἱκανή, καντεῦθεν προσδραμόντες ἡμῖν οἱ ὁσιώτατοι πατέρες τῶν εἰρημένων μοναστηρίων τοῦ ἁγίου Ὄρους, ἐδεήθησαν θερμῶς ἐπὶ τῷ γενέσθαι ἀρχὴν καὶ αὖθις τοῦ περιέρχεσθαι ὡς καὶ πρότερον τὸ κουτεῖον τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἐλεημοσύνης, προβάλλοντες τὴν ἔνδειαν καὶ πτωχείαν αὐτῶν, καθ' ἣν οὐκ ἔνεστιν ἄλλως κυβερνηθῆναι, καὶ θεραπεῦσαι τὴν οἰκείαν ἔνδειαν, εἰ μὴ ὑπὸ τῆς τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐλεημο-

τῶν βλάχων καὶ μολδαβῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν διαδεξαμένων αὐτοὺς φαναριωτῶν, ἐν ἴσῳ δὲ λόγῳ δωρεῶν τινῶν τῶν ἀρχόντων τῆς Ἰβηρίας.

Ἐκ τῶν εἰς διαφόρους ἐθνικότητας ἀνηκόντων μοναχῶν τῶν ἱδρυσάντων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονάς, οἱ μὲν Ἀμαλφηνοὶ διόλου ἐξέλιπον, καὶ μάλιστα λίαν ἐνωρίς· οἱ δὲ Βούλγαροι μετὰ τῶν Σέρβων κατεῖχον μέχρι μὲν τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος τὰς μονὰς Ζωγράφου, Φιλοθέου, Ξενοφῶντος καὶ ἁγίου Παύλου· ἀπὸ δὲ τῶν δυσμῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, μὴ δυνάμενοι ἵνα διοικήσωσι τὰς λοιπάς, περιωρίσθησαν ἐν τῇ τοῦ Ζωγράφου[116], ἐνῷ οἱ Σέρβοι πάντοτε κατέχουσι καὶ σήμερον ἔτι τὴν τοῦ Χιλανδαρίου μονήν, οἱ Ἴβηρες κελλίον τι τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος τὴν μονὴν τοῦ Ξυλουργοῦ, εἶτα δὲ ἀπὸ τοῦ 1169 τὴν τοῦ Θεσσαλονικέως, μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἥτις ἐστὶν ἡ σήμερον περιοχὴ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

σύνης. Τούτου χάριν τὴν αἴτησιν αὐτῶν ἀποδεξάμενοι, γράφοντες, ἐντελλόμεθα ὑμῖν συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα περιερχομένου τοῦ κουτείου τούτου ὑπὲρ τῶν ἱερῶν μοναστηρίων τοῦ ἁγίου Ὄρους, παρέχητε πάντες καὶ ἐμβάλλητε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν ἐλευθέρᾳ χειρὶ, καὶ ἀγαθῇ προαιρέσει καὶ προθυμίᾳ, μεθ' ἱλαρότητος καὶ εὐμενείας· ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός· ὅπως διὰ τῆς καλῆς ὑμῶν ἐλεημοσύνης καὶ συνδρομῆς, ἔχωσι συνίστασθαι καὶ διασώζεσθαι τὰ ἱερὰ μοναστήρια ἐκεῖνα τοῦ ἁγίου Ὄρους, καὶ διακυβερνῶνται οἱ ἐν αὐτοῖς συνασκούμενοι πατέρες».

116. Τὸ ὑπὸ Ἰγνατίου ἱεροδιακόνου Κεμίζου τοῦ ἐκ Μονεμβασίας ἐκδοθὲν διωρθωμένον ἔν τισι Προσκυνηταρίοις τοῦ Κομνηνοῦ, ἐτῷ 1745, γράφει περὶ τῶν μονῶν Χιλανδαρίου, Ζωγράφου, Ἁγίου Παύλου καὶ Ξενοφῶντος ὅτι οἱ ἐν αὐταῖς ἀσκούμενοι μοναχοὶ ἦσαν Βούλγαροι καὶ Σέρβοι.

§

Ὀλίγας εἰδήσεις ἔχομεν ἐκ τῆς ἱστορίας ἐν γένει τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀπὸ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου καὶ ἐντεῦθεν· κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ, ὡς ἐν χειρογράφοις εὑρίσκω βίοις τοῦ ὁσίου, μᾶλλον δὲ μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐμαστίζετο ὁ Ἄθως ὑπὸ πανώλους, ἥτις ἐδεκάτιζε μὲν καὶ κατόπι τοὺς ἀσκουμένους ἐν αὐτῷ, μαρτυρεῖται δὲ μάλιστα ὅτι ἔπαθεν ἡ Λαύρα ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης[117] τῷ 1330. Πειρατῶν ἐπιδρομαὶ συνεχῶς ἔβλαπτον τοὺς μοναχούς, ἐπὶ τοιαύτῃ δέ τινι ἐπιδρομῇ σώζεται πιττάκιον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τοὺς ἁγιορείτας, ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος παρακαλεῖ τοὺς μοναχοὺς ὅπως ἐξιλεώσωσι τὸν Θεὸν πρὸς ἀποτροπὴν ἀπὸ τοιούτων κινδύνων[118]. Ὑπὸ τοιούτων ἐπιδρομῶν πειρατικῶν ἔπαθεν ὁ Ἄθως καὶ πρὸ τοῦ Ἀλεξίου, ἴσως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ΙΑ΄ ἑκατονταετηρίδος ὅτε ἀναφέρεται ὅτι κατεστράφη ἡ ἐν τῇ Δάφνῃ, λιμένι πρὸς τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ Ἄθω, μονὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου[119]. Ἀλλὰ καὶ σκάνδαλα με-

---

117. «Νέον Ἐκλόγιον»· τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως σελ. 318· βίος Νήφωνος τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, § 4.

118. τὸ πιττάκιον τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ μεταγραφὲν ἀπὸ τοῦ ΣΚΗ΄ ἰβηριτικοῦ κώδηκός ἐστι τοῦτο: «Πιττάκιον βασιλικὸν πρὸς τοὺς ἁγιορείτας περὶ τῆς ἐπιθέσεως ... κτλ. Πατέρες ἅγιοι, ὑμεῖς ἠμελήσατε, ἀλλὰ μὴ παύσησθε τὸν Θεὸν ἐξιλεούμενοι, λέγοντες, τὸ, ὁ Θεὸς ἦλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου· καὶ τὸ, Κύριε, ἐξέγειρον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς· καὶ μὴ δῷς Κύριε τὴν κληρονομίαν σου ἔθνει εἰς τὸ κατάρξαι ἡμῶν, ἵνα μὴ εἴπωσι ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ πιστεύομεν ὅτι ποιήσει ὁ Θεὸς ἔλεος μεθ' ἡμῶν. Καὶ γινώσκετε, ἅγιοί μου γέροντες, ὅτι ἕως τοῦ Δαμαλίου ἦλθοσαν . . . . . καὶ μαστίζονται πόλεις καὶ χῶραι δι' ἕνα ἄνθρωπον ἁμαρτωλὸν, ὅστις εἰμὶ ἐγώ· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἐξελεῖται τῆς ἐνεστώσης ταύτης ἀνάγκης, εὐχαῖς ἡμῶν ἁγίαις· ἔρρωσθε.»

119. Προσκυνητάριον Δοχειαρίου σελ. 6

ταξὺ τῶν μοναχῶν συμβαίνοντα διετάραττον τὴν κοινὴν εἰρήνην, πρὸς κατάπαυσιν δὲ τῶν σκανδάλων καὶ αἴτησιν ἀντιλήψεως ἐκ μέρους τῆς κοσμικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχῆς ἀπεστάλη ὁ ὅσιος Εὐθύμιος ὁ Ἰβηρ, κατ' αὐτὰ τὰ ἔτη, δηλονότι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος[120]. Τότε δὲ καὶ λειψυδρία δεινὴ ἐμάστιζε τὸν Ἄθω[121]. Ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀγρίων ὀρδῶν τῆς τετάρτης σταυροφορίας ὑπέστησαν αἱ μοναὶ τοῦ Ἄθω πολλὰ κακά, ἕως οὗ οἱ δυστυχεῖς καλόγηροι πρεσβείαν πέμψαντες πρὸς τὸν πάπαν Ἰννοκέντιον Γ', ἐπεκαλέσαντο τὴν μεσιτείαν αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ παῦσιν, καὶ οὕτως ἀπὸ τοῦ 1201 ὁ πάπας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἤδη γυμνωθὲν τέλεον ὑπὸ τοῦ λατίνου ἐπισκόπου Σεβαστῆς καὶ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ βαρβάρων βαρόνων, λῃστευσάντων πᾶν ὅ,τι πολύτιμον ὑπῆρχεν ἐν ταῖς ἱεραῖς μοναῖς, αἵτινες ἀπώλεσαν καὶ ἱκανὸν ἀριθμὸν μοναχῶν, τῶν μὲν ἀλλαχόσε διασπαρέντων, τῶν δὲ φονευθέντων[122].

§

Τῷ 1259, ὡς γράφει μοναχὸς ἰβηρίτης, ἐγένετο φρεγ-

120. Βίος Εὐθυμίου ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ» § ιέ, σελ. 199 τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδόσεως. Προσκυνητάριον τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων σελ. 72.

121. Προσκυνητάριον Ἰβήρων· σελ. 68. Βίος Εὐθυμίου ἐν «Ν. Ἐκλογίῳ», § θ', σελ. 198.

122. Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστορία τοῦ ἑλλην. ἔθνους· τόμ. Δ', σελ.29. Μ.Δήμιτσα Μακεδονικά· σελ.470. Dominique Papety les peintures byzantines et les Couvents de l'Athos· ἐν τῇ Revue des Deux-Mondes, φυλλάδ. ἰουνίου 1847, σελ. 777. Müller ἐν τῇ Σλαυϊκῇ βιβλιοθήκῃ· σελ. 131, 208, 211. Ἰννοκεντίου Γ' βοῦλλαι τοῦ 1211 καὶ 1214 ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ πάπα τούτου (ἔκδ. Baluze, 1682).

κική τις ἐπιδρομή, καθ' ἣν μανθάνομεν ὅτι ἐσυλήθη ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων[123], μετὰ δὲ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τοῦ 1261, Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἔλαβον ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπερ ὅμως αὐτὸς οὗτος ὁ Μιχαὴλ ὡς καὶ ὁ ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ὁμόφρων αὐτῷ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Βέκκος ἐπίεσαν ὅπως στέρξῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Συναξάριόν τι ἀφηγεῖται κατὰ πλάτος τὰ ἐν Ἄθῳ τότε γενόμενα, τοῦτο δέ, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου ἀτελὲς[124], ἐκδίδωμι ἐνταῦθα οὐ μόνον πλῆρες, ἀλλὰ καὶ γραφῆς ἱκανὰς φέρον διαφοράς. Πλὴν τῆς χειρογράφου διηγήσεως, ἔχομεν καὶ ἐκδεδομένην ἐν στίχοις μνείαν τῆς ἐναντίου τῶν Ἁγιορειτῶν μανικῆς καταφορᾶς τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου[125] καὶ τοῦ Βέκκου, ἀλλ' ἀμφίβολον εἴπερ ὁ

123. Θεοδοσίου ἱερομονάχου διήγησις περὶ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. § 6'.

124. Δημητρακοπούλου Ἱστορία τοῦ σχίσματος· σελ. 70—74.

125. βλ. «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Σύμμικτα· ὑπό τινος ὀρθοδόξου ἀνωνύμου κατὰ τὸ 1805 συγγραφέντα· ἤδη πρῶτον τύποις ἐξεδόθησαν χάριν τῶν ὀρθοδόξων αὐτοῦ ὁμογενῶν. Ἐν Ἴτει τῷ σωτηρίῳ 1806». Ἐν σελίσι 35—39 ἀπαντῶνται οἱ ἑπόμενοι στίχοι :

. . . . . .

. . . . . .

Οὕτω λοιπὸν ἐπρόσταξε νὰ λατινοφρονήσουν
τοῖς τῶν Λατίνων δόγμασιν ἵνα ὁμοφρονήσουν.
Τότε αὐτοὶ οἱ μοναχοί, τοῦ Ἄθω οἱ ἀββάδες,
ἐκεῖνοι οἱ σεβάσμιοι τοῦ Ὄρους οἱ λογάδες
ἔγραψαν τοῖς Χριστιανοῖς, τοῖς τότε Ὀρθοδόξοις
τοῖς εὐσεβέσι τῶν Γραικῶν αὐτῶν τοῖς ὁμοδόξοις.
Ὁ βασιλεύς, Χριστιανοί, γέγονε λατινόφρων,
τὰ τῶν Λατίνων δόγματα ζητεῖ ὁ ματαιόφρων.

εἷς ἢ ὁ ἕτερος τούτων ἀπέβησαν εἰς Ἅγιον Ὄρος, νομίζω δ' ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐγένετο αὐτόθι ἔπραξαν οἱ εἰς Ἄθω πεμφθέντες ἐκτελεσταὶ τῆς διαταγῆς αὐτοῦ. Αἱ σκηναὶ αὗται

Τὰς ἀσεβεῖς του προσταγὰς ποτὲ νὰ μὴ δεχθῆτε·
τανῦν δὲ ἐκ τῶν παπικῶν δογμάτων φυλαχθῆτε.
Μαθὼν ταῦτα ὁ Μιχαήλ, ἀπὸ πολλῶν γραμμάτων,
βλέπων καὶ τὰ ἐνάντια αὐτῶν κινήματά των,
εἰς Ὄρος τὸ τοῦ Ἄθωνος ὅλος ἠγριωμένος,
μετὰ νηῶν βασιλικῶν, ὑπῆγεν ὡπλισμένος,
ἵνα παιδεύσῃ τοὺς ἐκεῖ πατέρας τοὺς ἁγίους
τοὺς γράψαντας δὲ κατ' αὐτοῦ πάντας ὡς ἐναντίους.
Εἰς τοῦ Χειμάρρου τὴν Μονὴν, τὴν τοῦ Ξηροποτάμου
ἐλιμενίσθη οὖν ἐκεῖ· ἄκουσον, Δέσποτά μου.
Ἐξῆλθε δὲ ἐκ τῆς νηὸς, μετὰ τῶν δορυφόρων,
στρατιωτῶν τε ἱκανῶν αὐτοῦ καὶ ὁπλοφόρων·
ἀπὸ ἐκεῖ εἰς ταῖς Καραῖς, ὡς πάνθηρ δὲ δρομαίως,
εἰς τὸ Πρωτάτον πορευθεὶς, ὡς λέων τε ταχέως,
ἐσύναξε τοὺς μοναχοὺς ὅλους τοὺς προκομένους
καὶ τοὺς λογάδας ἅπαντας καὶ τοὺς πεπαιδευμένους,
καὶ διηλέχθη μετ' αὐτῶν μετ' ἀπειλῆς μεγάλης,
παιδεύσας ἔπειτα αὐτοὺς ξύλοις τε καὶ ῥοπάλοις·
καὶ, ὥσπερ ὁμολογητὰς, αὐτοὺς τοὺς μακαρίους
ἐπαίδευσεν ὁ βασιλεὺς ἐκείνους τοὺς ἁγίους·
καὶ μὲ πικρὰς, πολυειδεῖς, καὶ ἀπηνεῖς παιδείας,
μὲ διαφόρους τε ποινὰς καὶ πλείστας τιμωρίας.
Τοὺς ἔλεγε, τοὺς ἤλεγχε, τοὺς ὕβριζε μεγάλως,
ματαίως καὶ ἀνωφελῶς, εἰκῇ δὲ καὶ τηνάλλως
. . . . . .
. . . . . .
Ἐκεῖνοι οἱ προστάται δὲ τῆς ἀληθοῦς θρησκείας
τῆς τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς ἁγίας Ἐκκλησίας
πάντες κοινῶς ἀντέλεγον, αὐτῷ ἠναντιοῦντο
καὶ κατὰ τῆς ἑνώσεως αὐτῆς ἀπελογοῦντο.
Ὦ βασιλεῦ φιλόχριστε, πῶς θέλεις νὰ βιάσῃς·

συνέβησαν πρὸ τοῦ 1285, κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους οἱ Ἁγιορεῖται πέμψαντες ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον ἤλεγξαν αὐτοῦ τὴν ἀπόνοιαν, ὑπερμαχοῦντες τοῦ ὀρθοῦ δόγματος. Καὶ ἡ μὲν ἐπιστολὴ αὕτη εὑρηται ἐν πολλοῖς ἁγιορειτικοῖς χειρογράφοις, περιττὴ δ' ἡ ἔκδοσις αὐτῆς· ἡ δὲ περὶ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κακώσεων τοῦ Παλαιολόγου καὶ Βέκκου διήγησίς ἐστιν αὕτη:

«Μιχαὴλ τοῦ πρώτου τῶν Παλαιολόγων, τὸ ῥωμαϊκὸν σκῆπτρον διέποντος[1], ὁρῶντος αὐτὸ ἄκρως ταπεινωθὲν διὰ τὸ... ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἑκατέρωθεν πολεμούμενον, βουλὴν πονηρὰν καὶ Θεῷ ἀπαρέσκουσαν βουλευσάμενος σὺν τῷ τότε πατριαρχοῦντι Ἰωάννῃ τῷ Βέκκῳ[2] λατινόφρονι,

---

Πράγματα ἀσυμβίβαστα θέλεις νὰ συμβιβάσῃς;
Τί δὲ Βελίαρ καὶ Χριστῷ, καὶ τίς οὖν κοινωνία
τῇ Δύσει καὶ Ἀνατολῇ; οὐκ ἔστιν οὐδεμία.
Δύναταί τι ἐκ Δύσεως ποτὲ καλὸν γενέσθαι;
Ἐκ τῆς Ἑώας ἡ ἐλπὶς ἡμῶν ἀείποτ' ἔσται.
. . . . . .
. . . . . .
Καὶ θυμωθεὶς ὁ βασιλεὺς ἔτριξε τοὺς ὀδόντας
Προστάζει νὰ παιδεύσωσιν ἅπαντας τοὺς παρόντας·
Τοὺς λέγει: δυοῖν θάτερον· εἴτ' οὖν νὰ ἑνωθῶσιν,
ἢ τῇ θαλάσσῃ δὲ αὐτῇ πάντες νῦν νὰ πνιγῶσιν.
Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ, ἐν ᾗ δὲ ἐκοιμᾶτο
ἦλθε τὸ Μοναστήριον εὐθὺς οὖν ἄνω κάτω.
Σεισμὸς γὰρ μέγας γέγονεν, ἢ κατ' οἰκονομίαν,
ἢ κατὰ παραχώρησιν, διὰ τὴν βασιλείαν.
Ὅλα κατεκρημνίσθησαν οἶκοι καὶ ἐκκλησία,
ἐρείπια γεγόνασι πύργοι καὶ τὰ τειχία.
Καὶ φοβηθεὶς ὁ βασιλεὺς ἔφυγε τῶν ἐνταῦθα
μετανοήσας ὕστερον δι' ὅλα τὰ τοιαῦτα.

1. καὶ, ὁ Δημητρακόπουλος.
2. τῷ ὁ Δ.

ὥστε προστεθῆναι τῷ λατινικῷ φρονήματι, ἐπὶ προφάσει μὲν δῆθεν τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης καὶ τοῦ βοηθείας ἕνεκα τυχεῖν[3] ἐκεῖθεν λατινικῆς τυχεῖν κατὰ τῶν αὐτῷ ἐπανισταμένων[4]. Καὶ μᾶλλον φοβούμενος Κάρολον τὸν αὐτοκράτορα Γαλλίας, παρὰ τοῦ πάπα τότε στερθέντος, πρὸς ὃν Βαλθουΐνος ὁ τυραννικῶς βασιλεύσας ἐν Κωνσταντινουπόλει διωχθεὶς κατέφυγε ζητῶν βοήθειαν τοῦ ἐπανελθεῖν καὶ ἐπαναλαβεῖν τὸ βυζάντιον σκῆπτρον. Ὅθεν καὶ πάντας ἔσπευδεν εἰς τὸν κρημνὸν ἐλκῦσαι τῆς τοιαύτης παπικῆς[5] αἱρέσεως, ὅπως ἔξῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ πάπα[6] ἐξαιρέτως δὲ τοὺς ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω[7], τοὺς ἐν τῷ Ὀλύμπῳ καὶ Γαλλησίῳ ὄρει οἰκοῦντας μοναχούς· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν[8] ἀπεκρούσαντο διὰ τῆς δογματικῆς καὶ ἐλεγκτικῆς ἐπιστολῆς, ἣν πρὸς αὐτὸν ἐξαπέστειλον· ὁ δὲ παραλαβὼν τὸν αὐτοῦ ὁμόφρονα πατριάρχην τὸν Ἰωάννην Βέκκον[9] σὺν ἑτέροις ἄλλοις ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς τοὺς λατίνους, καὶ προστεθεὶς τῇ αὐτῶν αἱρέσει καὶ τοῖς ἀλλοκότοις δόγμασιν, ἕνωσιν ὅθεν πεποίηκε, καὶ[10] εἰρήνην, ἥτις ὀκταετίαν τὰς ἐκκλησίας[11] ἐτάραξεν, ὡς ἐν τῷ τόμῳ τῆς ἱερᾶς συνόδου, τῆς ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ βασιλέως συγκροτηθείσης διείληπται[12].

3. λείπει παρὰ Δ.
4. Ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ: πάντας ἔσπευδεν λείπει παρὰ Δ.
5. λείπει παρὰ Δημητρακοπούλῳ.
6. ὁμοίως.
7. ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ: ἀλλ' ἐκεῖνοι λείπει παρὰ Δ.
8. αὐτόθι ὁ Δ.
9. λείπει παρὰ Δ.
10. ταραχοποιὸν ὁ Δ.
11. πάσας ὁ Δ.
12. βλ. τὸν τόμον παρὰ Μελετίῳ Ἀθηνῶν· ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τόμος Γ' σελὶς 161 καὶ ἑξῆς. εἰς χυδαίαν φράσιν.

Ἐπαναζεύξαντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὰ ἴδια μετὰ τῆς προσληφθείσης αὐτῷ ἐκεῖθεν σαθρᾶς δυνάμεως, καὶ ἐπικουρίας, (θαλασσοπορῶν γὰρ ἦν) ἐν παρόδῳ προσέβαλε τῷ τοῦ Ἄθωνος ἁγιωνύμῳ ὄρει, προθυμούμενος καὶ καραβοκῶν εἰ τοὺς ἐν αὐτῷ μοναχοὺς συνεπομένους ἕξει τῷ ἑαυτοῦ[13] φρονήματι, καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας ἀπόνως ἑλκύσει εἰς τὸν τῆς ἀπωλείας κρημνόν. Ὅθεν καὶ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Λαύρᾳ ἐλθών, οἱ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες ἰδόντες αὐτὸν[14], φόβῳ καὶ δειλίᾳ ὡς οὐκ ἔδει ληφθέντες ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μικροψυχήσαντες, καὶ προκρίναντες οἱ τάλανες τῶν αἰωνίων τὰ πρόσκαιρα, καὶ ὡς Δημᾶς ἀγαπήσαντες τὸν νῦν αἰῶνα καὶ χωρὶς βασάνων καὶ ἀπειλῶν, θᾶττον ὑπέκυψαν, προδόντες τὴν ἑαυτῶν εὐσέβειαν καὶ μετὰ φώτων καὶ προπομπῆς[15] τοῦτον ἐδέξαντο, ὡς τέκνα μωμητά, υἱοὶ παράνομοι, καὶ ἀλλότριοι τοῦ ἑαυτῶν πατρὸς ἁγίου Ἀθανασίου[16], καὶ ἐν τῷ κυριακῷ λειτουργήσαντος[17] ἀνιέρως μετ' αὐτῶν, τὴν ἀναφορὰν μετὰ ἀζύμων ἐποιήσαντο[18]. Εἶτα ἐκεῖθεν ἀπάραντες[19] ἐν τῇ τῶν Ἰβήρων κατήχθησαν[20] σεβασμίᾳ[21] Μονῇ, τὰ αὐτὰ δράσαι βουλόμενοι, ἀλλ' ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος ὁ μάταιος βασιλεύς, οἱ γὰρ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες ὁσιώτατοι μοναχοί, οὐκ

13. αὐτοῦ ὁ Δ.
14. λείπει παρὰ Δημητρακοπούλῳ.
15. καὶ ὕμνων ὁ Δ.
16. λείπει τὸ ἁγίου Ἀθανασίου παρὰ Δ.
17. ἱερουργήσαντες ὁ Δ.
18. «ἀνιέρως μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Λατίνων καὶ λατινοφρόνων, τὴν ἀναφορὰν ἐποιήσαντο τῶν αἱρετιζόντων, τοῦ πάππα, λέγω δή, καὶ τοῦ πατριάρχου σὺν τῷ βασιλεῖ» ἔχει ὁ Δ.
19. ἀπάρας ὁ Δ. (ὀρθότερον).
20. κατήχθη ὁ Δ. ὀρθότερον, καθόσον κατωτέρω τὰ ῥήματα εἰς ἐνικὸν ἐκφέρονται.
21. Ἱερᾷ Μεγάλῃ ὁ Δ.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΑΝΟΓΛΙΟ

ἐνέδωσαν τῇ δειλίᾳ, οὐδὲ ὑπήχθησαν τῷ τῆς Λαύρας πονηρῷ ὑποδείγματι, ἀλλ' ἀντέστησαν στερρῶς καὶ ἀνενδότως καὶ ἐπὶ Κύριον πεποιθότες, ὡς ὄρος Σιών, οὐκ ἐσαλεύθησαν, ἀντεχόμενοι τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν παραδόσεων, ἐλέγξαντες[22] ἀποτόμως τὸν δυσσεβῆ βασιλέα, καὶ τοὺς τούτου ὁμόφρονας ὡς αἱρετικοὺς καὶ παρανόμους· ὁ δὲ μὴ ἐνεγκὼν τοὺς ἐλέγχους, διεῖλεν αὐτοὺς εἰς δύο, καὶ τοὺς μὲν, ἐκ τοῦ Ἰβηρικοῦ γένους ὄντας[23], ἀποστείλας τοὺς αὐτοῦ ὑπασπιστὰς, διατρήσας τὸ πλοῖον καὶ τῷ βυθῷ παραπέμψας καὶ οὕτως ἔτυχον τοῦ μακαρίου τέλους[24] οἱ ἅγιοι ὁσιομάρτυρες[25], τὰ δὲ τῆς Μονῆς πάντα διαρπάσαντες ἔρημον εἶασαν. Ἀπάρας τοίνυν ἐκεῖθεν ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου ἱερᾷ[26] Μονῇ κατῆλθε, καὶ ἐξελθὼν[27], τὰ ὅμοια ἦν ἀπαιτῶν τῇ προλαβούσῃ[28], ἀλλ' οἱ ἐν αὐτῇ ἀσκούμενοι ὁσιώτατοι μοναχοὶ οὐκ ἐνέδωκαν τῇ δειλίᾳ[29], οὐδὲ ὑπεῖξαν, ἀλλ' ἀντέστησαν γενναίως διελέγχοντες τὴν αὐτῶν παράνοιαν γραφικαῖς ἀποδείξεσι. Διὸ καὶ τῇ ἐνστάσει αὐτῶν αἰσχυνθεὶς ὁ δυσσεβὴς βασιλεὺς, ἐκέλευσε πάντας αὐτοὺς ἁπαχθῆναι ἐν γαιολόφῳ τινὶ ἐγγιστά που τῆς Μονῆς, καὶ οὕτω διὰ τῆς ἀγχόνης τὸν μακάριον ὑπέστησαν θάνατον οἱ μακάριοι ὁμολογηταὶ, ἀπολαβόντες τὴν μακαρίαν καὶ ἀΐδιον ζωὴν ἀντὶ τῆς προσκαίρου· τὰ δὲ τῆς Μονῆς πάντα, σκυλεύσας καὶ ἀφανίσας, ᾠκήμωσε[30], δώδεκα δὲ τῶν ἱερομονάχων λογίους, ἔξωθεν τῆς μονῆς,

22. ἐλέγχοντες ὁ Δ.
23. μακρὰν ὁ Δ.
24. διὰ τῆς τοῦ ὕδατος πνιγμονῆς ὁ Δ.
25. καὶ ὁμολογηταὶ τελέσαντες τὴν καλὴν ὁμολογίαν ὁ Δ.
26. ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ Λαύρᾳ (ἀντὶ τοῦ Μονῇ) κατῆρεν ὁ Δ.
27. εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ ὁ Δ.
28. τοῖς προλαβοῦσι ὁ Δ.
29. λείπει παρὰ Δ.
30. ἐντεῦθεν μέχρι τέλους τῆς παραγράφου λείπει παρὰ Δ.

ἀπηγχόνησεν. Εὐθύμιον δὲ τὸν ἡγούμενον δήσαντες ἀλύσσει πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὸ παραθαλάσσιον, Καλλαμίτζιον καλούμενον, ἐπάνω ὑψήλου πέτρας ἐάσαντες ἀπεπνίγη ὁ ἀοίδιμος, καὶ οὕτως ἔλαβον πάντες ὁμοῦ τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον.

Μετὰ δὲ ταῦτα σκυλλεύοντες ἀπῆλθον ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ζωγράφου ἐπιλεγομένῃ· οἱ δ' ἐν αὐτῇ ὁσιώτατοι[31] μοναχοὶ εἴκοσιν ἓξ ὄντες τὸν ἀριθμὸν ἀπέκλεισαν ἑαυτοὺς ἐν τῷ τῆς Μονῆς πύργῳ, κἀκεῖθεν ἤλεγχον αὐτοὺς, τοῖς ῥήμασιν ὡς βέλεσι βαλόντες[32] αἱρετικοὺς καὶ παρανόμους αὐτοὺς ἀποκαλοῦντες· ὁ δὲ παράνομος βασιλεὺς κελεύσας τοὺς ὑπ' αὐτὸν, συλλέξας πλῆθος φρυγάνων, καὶ κατακαύσας[33] αὐτοὺς σὺν τῷ ὀχυρώματι· καὶ οὕτω τὸν διὰ πυρὸς ὑπέστησαν θάνατον οἱ μακάριοι κατὰ τὴν δεκάτην τοῦ ὀκτωβρίου μηνός.

Ἐξελθὼν δ' ἐκεῖθεν, κατέλαβε τὴν τῶν Καραιῶν κελλιωτικὴν λαύραν, ἔνθα καὶ τὸ τοῦ Ὄρους πρωτεῖον ἵδρυται· ὁ δὲ πρωτεύων καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἀντέστησαν αὐτῷ γενναίως, τοῖς προλαβοῦσιν ὁμοίως ἐλέγχοντες· ὁ δὲ βασιλεὺς[34] εἰς ὀργὴν κινηθεὶς, ἐκέλευσε πάντας αὐτοὺς μαχαίρας ἔργον γενέσθαι[35], καὶ οὕτως ἐτελειώθησαν οἱ ἅγιοι ὁμολογηταί· τὴν δὲ ἐκκλησίαν αὐτῶν[36] πυρπολήσας, καὶ τὰ τῶν μοναχῶν σκηνώματα λῃσάμενος, καὶ τὸν βουνὸν ὑπερβάς, ἐν τῇ τοῦ Ξηροποτάμου λεγομένῃ Μονῇ ἀφίκετο· οἱ δὲ ἐν αὐτῇ οἰκοῦντες, συσχεθέντες φόβῳ[37], καὶ

31. θεοφιλέστατοι ὁ Δ.
32. βάλλοντες ὁ Δ. ὀρθότερον ὡς μοὶ δοκεῖ.
33. κατέκαυσεν ὁ Δ.
34. λείπει παρὰ Δ.
35. ποιήσας ὁ Δ.
36. λείπει παρὰ Δ.
37. φόβῳ βληθέντες ὁ Δ.

ἀντὶ τῶν αἰωνίων τὰ πρόσκαιρα προτιμήσαντες, ὡς ὁ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα[38] ἔκπτωτος, ἐπὶ κακῷ τῷ τῆς Λαύρας ζηλώσαντες ὑποδείγματι, ὁμοίως αὐτὸν[39], ὑπεδέξαντο μετὰ φώτων καὶ κρότων καὶ μεγάλης τιμῆς, εἶτα ἐν τῷ ναῷ εἰσελθόντες ὁμοῦ τὴν λειτουργίαν τῶν ἀζυμιτῶν[40] ἐτέλεσαν, τοὺς αἱρετίζοντας μνημονεύσαντες· ὁ δὲ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν Κύριος[41] καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν, θᾶττον συσσείσας μετ' ἦχου τὴν γῆν[42], τὸν μὲν ναὸν κατέβαλε, τοὺς δ' ἐν αὐτῷ ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης κατέχωσε, καὶ τὰ τῆς Μονῆς τείχη ἀνέτρεψεν, ἕνα μόνον καταλιπὼν ἐκ τῶν τοίχων κεκλιμμένον καὶ αὐτὸν[43], εἰς σημεῖον τοῖς μετέπειτα γενεαῖς· ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἰδόντες, καὶ αἰσχυνθέντες, τὰ πρόσωπα ἐντροπῇ καλύψαντες[44] ταῖς ναυσὶν ἐπιβάντες, τὰ ἴδια κατέλαβον[45] εἰς τ' ἀνάθεμα. Ταῦτα δὲ πάντα συνέβησαν κατὰ τὸ χιλιοστὸν διακοσιοστὸν ὀγδοηκοστὸν σωτήριον ἔτος.

Τούτων δ' ἀπελθόντων, καὶ καιροῦ λαβόμενοι οἱ[46] μοναχοί, ὅσοι κρυπτόμενοι κατελείφθησαν ἐν τοῖς δασυτέροις τόποις φυγόντες διὰ τὸν φόβον αὐτῶν, ἐξελθόντες, ἀπῆλθον[47] ἐν τοῖς ἰδίοις σκηνώμασι καὶ τοὺς ὑπ' ἐκείνων τῶν παρανόμων[48] κτανθέντας εὑρόντες, συνέστειλαν, καὶ τῇ

38. Ἡ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου σεμνύνεται ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν 40 μαρτύρων.

39. αὐτοὶ ὁ Δ. σφαλλόμενος.

40. λείπει παρὰ Δ.

41. ὁμοίως.

42. λείπει παρὰ Δ.

43. λείπει παρὰ Δ. καίπερ ἐμφαντικώτερον.

44. καλυψάμενοι ὁ Δ.

45. ἐντεῦθεν μέχρι τέλους τῆς παραγράφου λείπει παρὰ Δ.

46. καταλειφθέντες καὶ κρυπτόμενοι ὁ Δ.

47. ἐξῆλθον μόνον ὁ Δ.

48. λείπει παρὰ Δ.

ὁσίᾳ ταφῇ παραδεδώκασι, τὰ τοῦ προφητάνακτος[49] Δαβὶδ εὐκαίρως ἐπάδοντες.

« Ὁ Θεὸς ἦλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν κληρονομίαν σου, ἐμίαναν τὸν ναὸν[50] τὸν ἁγιόν σου, ἔθεντο τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ[51] τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς[52] ».

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπέλαμψε τὸ τῆς ἀληθείας φάος ταῖς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαις. Τὴν γὰρ ψωριῶσαν τῆς Ῥώμης ἐκκλησίαν ἐκ τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ ἀποσκορακίσαντος τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ διὰ τοῦ ἁγίου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος ἔπειτα Ἀντωνίου μοναχοῦ μετονομασθέντος, τὸ πατρικὸν διαδεξαμένου σκῆπτρον, πολὺν δὲ ζῆλον ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων τρέφοντος· ὃς καὶ σύνοδον οἰκουμενικὴν συναθροίσας, καὶ τὸν Ἰωάννην Βέκκον τοῦ θρόνου καθελών, καὶ τῷ ἀναθέματι παραδοὺς σὺν τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰρήνην ταῖς ἐκκλησίαις, μετὰ Θεὸν, ἐπρυτάνευσε, καθὼς ἐν τῷ τόμῳ τῆς ἁγίας αὐτοῦ συνόδου πλατύτερον περιέχεται.

Οὗτος καὶ τὴν τοῦ Ξηροποτάμου Μονὴν ἐκ βάθρων ἀνήγειρεν, ἀλλ' οὐκέτι προσέφυ τὸ μανητάριον, ὅπερ ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων 40 μαρτύρων ὑποκάτωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης κατ' ἔτος ἐφύετο αὐτομάτως, διὰ τὸ βεβηλωθῆναι τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ὑπὸ τῶν εἰρημένων λατινοφρόνων.

Ἡ δὲ τοῦ Βατοπαιδίου Μονὴ ὑπὸ Στεφάνου τοῦ τῆς Σερβίας δεσπότου ἀνεκαινίσθη, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ σεβασμία εἰκὼν τῆς Θεοτόκου Βηματαρίσσης κατεκοσμήθη. Ἡ δὲ

49. λείπει παρὰ Δ.

50. τὸν τόπον ὁ Δ.

51. τῆς σάρκας ὁ Δ.

52. Ἐνταῦθα λήγει ἡ παρὰ Δημητρακοπούλῳ διήγησις.

τοῦ Ζωγράφου Μονὴ καὶ τὰ ἐν τῷ πρωτάτῳ ναῷ τῶν Καραιῶν ἀφανισθέντα, ὑπὸ τῶν βουλγάρων ἀνεκαινίσθησαν.

Εὐξώμεθα οὖν τῷ Κυρίῳ ἐκτενῶς, ἵνα διὰ πρεσβειῶν τῆς παναχράντου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, συμπρεσβευόντων καὶ τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν καὶ ὁμολογητῶν (ὧν ἡ παροῦσα διήγησις) σκεπάσῃ ἡμᾶς ἀτρώτους ἐκ τῆς ἰταλικῆς σκοτομήνης καὶ πάσης ἄλλης αἱρέσεως καὶ καταδρομῆς ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, καὶ ἀξιωθείημεν τῆς οὐρανῶν βασιλείας. Ἀμήν».

Μεγάλην ὑπέστησαν αἱ μοναὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καταστροφὴν τῷ 1307, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Καταλάνων[126], ἣν εἷς τῶν συγχρόνων βυζαντινῶν περιγράφων λέγει ὅτι « πάντας ἐποίκους [ὁ Ἄθως] ὀλίγου δεῖν ἀπολωλεκὼς εἰς οὐρανὸν αἴρει τὸ πένθος, καὶ τούς τε ἰδόντας, τούς τε ἀκηκοότας ἰοὺ ἰοὺ βοᾶν ἀναγκάζει, μεμνημένους τῶν τὰ θεῖα φιλοσοφούντων ἱερᾶς συναυλίας, καὶ φροντιστήρια, καὶ σηκούς, καὶ νεώς, καὶ καλύβας, καὶ σωτηρίους διαίτας χαρίτων ἔμπλεως, ἃ, καθ' ὑπερβολὴν πρόσθεν ἀνθοῦντα, νῦν ἀθρόον ἀπίσθη καθάπαξ ῥύσαντα, τῶν ἐνοικούντων δίκην ἱερείων ἀπανθρώπως ἀνηρημένων»[127]. Ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀνακύψας συμφορᾶς ὁ Ἄθως ἐταράχθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον, πρὸ τῶν μίσων τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἕνεκα τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου, φλυαρούντων πολλὰ κατὰ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχῶν· οἱ τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν εἰσηγηταὶ ἀπεκηρύχθησαν ὑπὸ τοπικῶν συνόδων, ἐν Κωνσταντινουπόλει συγ-

126. Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστορία Ἑλλ. Ἔθνους τόμ. Ε', σελ. 200.

127. βλ. Θεοδούλου Μαγίστρου «τῷ ἰσαγγέλῳ πατρί μου καὶ φιλοσόφῳ Ἰωσὴφ, περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰταλῶν ἑῴᾳ γεγενημένων», παρὰ Boissonade, Anecdota Græca, τόμ. Β', σελ. βίους 224· καὶ παρὰ Migne Patrol. τόμ. PME', στήλην 444.

κροτηθεισῶν. Πρόχορος μοναχὸς ὁ Κυδώνης ἀνεστάτωσε κατόπι τὴν ἁγιορειτικὴν ἀδελφότητα καὶ μάλιστα τὴν τῆς Λαύρας, κατακριθεὶς καὶ αὐτὸς ἐν τοπικῇ συνόδῳ[128], συνελθούσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1368. Πολλὰ παρὰ πολλῶν ἐν Ἄθῳ μοναχῶν ἐγράφησαν κατὰ τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν τούτων καὶ τόμους οἱ μοναχοὶ κατὰ τοῦ Βαρλαὰμ ἐξέδωκαν[129], ἐν δὲ ταῖς ἔρισι ταύταις παρ' ὀλίγον ἔπιπτε θῦμα ὁ ἱερομόναχος Νήφων, πρῶτος χρηματίσας τοῦ Ἁγίου Ὄρους πρὸ τοῦ 1350, ὃν συνοδικῶς ἠθώωσεν ὁ πατριάρχης Κάλλιστος. Σημειωθήτω ὅτι τὸν κατ' αὐτοῦ φθόνον ἀνῆψαν, κατὰ τὸ πατριαρχικὸν ἔγγραφον, οἱ μοναχοὶ τῆς τῶν Σέρβων μονῆς, οἱ τοῦ Χιλανδαρίου[130]. Δύο δ' ἔριδες ἐκκλησιαστικαί, ἵνα μὴ εἴπω δογματικαί, διήρουν τοὺς ἐν Ἄθῳ μοναχοὺς εἰς ἀντιμετώπους φάλαγγας, ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος· ἡ τῶν Μασαλιανῶν, καθ' ἧς ἠγωνίσθη Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς[131], καὶ ἡ περὶ τῆς νοερᾶς προσευχῆς, ἧς εἰσηγη-

128. βλ. προχείρως Μελετίου Ἀθηνῶν Ἐκκλ. Ἱστορίας τόμ. Γ', σελ. 208—213. Ἀνάγνωθι Appendix Henrico Wharton in Cave Scriptorum Ecclesiasticorum historiam litterariam· ἐκδ. ἐν Γενεύῃ 1693, σελ. 22, 23, 31. Roberti Gerii Appendix in partem alteram historiæ litterariæ Cave· Γενεύῃ· 1699, σελ. 276, 281, 296, 297. Casimiri Udini Commentarii de Scriptoribus Eccl. Antiquæ, τόμ. Γ', στήλη 915—917. Φαβρικίου Biblioth. Gr. Harles· τόμ. ΙΑ', σελ. 494 κ. ἑξ. καὶ 709.

129. ἐξεδόθησαν ὑπὸ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων ἐν «Τόμῳ Ἀγάπης»· βλ. καὶ Γρηγορίου Παλαμᾶ ὁμιλίας ΜΑ', ἐκδόσεως Ἱεροσολύμων· Φιλοθέου καὶ Νείλου λόγους ἐγκωμιαστικοὺς εἰς Γρηγόριον τὸν Παλαμᾶν.

130. Miklosich καὶ Müller Acta Patriarch. Constantin. τόμ. Α', σελ. 296—300.

131. « Ἔδοξαν οἱ τῆς αἱρέσεως ταυτησὶ τῶν Μασαλιανῶν ἀρχηγοὶ καὶ διδάσκαλοι μόνην προσευχὴν χριστιανοῖς προσήκουσαν πεφυκέναι, τὴν πρὸς αὐτοῦ Χριστοῦ τοῖς μαθηταῖς πυθομένοις πάλαι, δοθεῖσαν

ται ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, καθὰ δύναταί τις εἰκάσαι, ἐγένοντο οἱ μοναχοὶ Ἡσαΐας, Κορνήλιος καὶ Μακάριος, ἡσυχάζοντες ἐν τῇ σκήτῃ τοῦ Μαγουλᾶ· καίτοι τὴν περὶ νοερᾶς προσευχῆς διδασκαλίαν ἐδιδάχθη Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης ἐν Κρήτῃ παρά τινος μοναχοῦ Ἀρσενίου, ταύτην δὲ διέδωκεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει[132]. Φαίνεται ὅτι αἱ τοιαῦται ἔριδες ἐτάραττον τὴν ἁγιορειτικὴν ἀδελφότητα καθ' ὅλον τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα, ἐνῷ συνεχῶς μὲν ἔβλαπτον τὰς μονὰς αἱ πειρατικαὶ ἐπιδρομαί, συνεχέστερον δ' ἐζημίουν αἱ μεταξὺ αὐτῶν τῶν μονῶν φιλονεικίαι περὶ κτημάτων καὶ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων. Σημείωσίς τις ἐν χειρογράφῳ κώδηκι τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου, τοιούτων μιμνησκομένη φιλονεικιῶν, γράφει μετὰ θλίψεως, ὅτι τὴν μονὴν ταύτην ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐξηκολούθουν κουρσεύοντες (ληστεύοντες) ἀπὸ θαλάσσης μὲν οἱ πειραταὶ (κουρσάροι), ἀπὸ ξηρᾶς δ' οἱ βατοπεδινοὶ καὶ ζωγραφῖται. Ἕνεκα τῶν ληστειῶν τούτων ἐκαναὶ μὲν μοναὶ περιέπεσαν εἰς χρέη βαρύτατα, ἄλλαι δὲ τέλεον ἠφανίσθησαν· μετὰ τὰ μέσα λ. χ. τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἡ μονὴ τοῦ Δοχειαρίου ἦν ἐρείπιον, καὶ τοιοῦτον διετέλεσι μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ΄ καὶ πλέον ἔτι[133]. Κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα ἐκλείσθη ἡ μονὴ τοῦ Ἐσφιγμένου[134]. Ἐν ἐγ-

ρητῶς, τὰ δ' ἄλλα πάνθ' ὁμοῦ μάτην ἡμᾶς φησι συνείροντας εὔχεσθαί τι καὶ ψάλλειν, μὴ τῆς ἐκεῖθεν μηδαμῶς διαγνώμης ὄντα, μηδὲ τῶν θείων θεσμῶν· διὸ καὶ μόνην ἐκείνην τῇ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίᾳ νενομοθετημένας, τὴν ἄλλην ἀπηγόρευταν πᾶσαν». Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως λόγος ἐγκωμιαστ. εἰς Παλαμᾶν· ἐκδόσεως Ἱεροσολύμων, σελ. ε΄.

132. βίος Γρηγορίου Σιναΐτου ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ», ἐκδ. Κωνσταντινουπόλεως, σελ. 294. Τῆς νοερᾶς προσευχῆς καὶ νήψεως ἦν ὑπερμαχητὴς ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Θεόληπτος ὁ Φιλαδελφείας· Φιλοθέου ἐγκωμιαστ. σελ. η΄.

133. Κυριλλου Προσκυνητάριον Δοχειαρίου· σελ. 21.

134. Θεοδωρήτου Ὑπομνήματα παλαιὰ περὶ τοῦ ὄρους Ἄθω, ἐν § π΄·

γράφῳ τῆς ἱερᾶς συνάξεως ἐκδεδομένῳ κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1693, ἀναφέρεται ὅτι[135] «διὰ τὸ παρὸν εὑρίσκεται τὸ μοναστήριον τῶν ῥωσῶν ἔρημον, καὶ ἀπέμειναν καὶ τὸ μοναστήριον καὶ οἱ τόποι του εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς μεγάλης μέσης», δηλονότι τῆς ἱερᾶς κοινότητος.

Ἡ πενία βεβαίως, ὡς νοεῖ ὁ φιλίστωρ ἀναγνώστης, ἦν αἰτία τῆς πενιχρότητος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναχῶν καὶ τῆς κλείσεως τινῶν μονῶν, μὴ δυναμένων 'να διαθρέψωσι τοὺς ἀπαιτουμένους εἰς διατήρησιν αὐτῶν μοναχούς. Ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ΄ ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἠρίθμει τριακοσίας μονὰς, νοῶν ἴσως τὰ κελλία πάντα τὰ ἐν Ἄθῳ[136]. Κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΣΤ΄ ἑκατονταετηρίδος ἀριθμοῦσιν εἴκοσι καὶ τέσσαρας μονὰς καὶ πλέον τῶν πεντακισχιλίων μοναχῶν, ὧν οἱ ἑξακόσιοι ἔζων ἔν τε τῇ Λαύρᾳ καὶ τῷ Βατοπεδίῳ[137]. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ὁ Νικόδημος ἠρίθμει σκήτας ἑνδεκα, μεγάλα δὲ καὶ μικρὰ κελλία περίπου διακόσια, καὶ μονὰς εἴκοσι τέσσαρας[138]. Μόλις δυνάμενοι πάντες οὗτοι 'να διατηρήσωσιν ἑαυτούς, μὴ ἐπαρκοῦντες καὶ φόρους 'ν' ἀποτίννωσι τοὺς ὡρισμένους, κατέλειπον ἐρήμους τὰς μονὰς, ἀπήρχοντο δ' ἐπαιτοῦντες τὰ ἐλέη τῶν ὀρθοδόξων, ὧν ἐκέκτηντο πάντοτε τὴν εὐλάβειαν[139]· καὶ μεθ' ὅλα τὰ ἐλέη, ἡ οἰκτρὰ πενία αὕτη διήρ-

135. Acta Russici monasterii· σελ. 134. ἀριθμ. 14.

136. Innocentii III Epist. ἐκδ. Baluze, τόμ. Β΄, σελ. 829—830.

137. Moreri Grand Dictionnaire histor. et geogr. ἐν λέξ. Athos, ἔνθα κατὰ λίθος μὲν ἐξηγεῖ τοῖς ἀναγνώσταις Laures ou cellules, ἄλλα δέ τινα ἐσφαλμένως γράφει, ἵν' ἀμφότεροι εἰς βάθυνον ἐμπέσωσιν· αὐτόθι τὸ Βατοπίδιον λέγει Γατοπίδον κτλ. Ἐν τῷ ΙΗ΄ αἰῶνι ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν ἐν Ἄθῳ λίαν ἠλαττώθη· αὐτόθι.

138. Πηδαλίου α΄ ἔκδοσις· σελ. 479.

139. Ἐν Βιλλεμαλν δοκίμιον κλπ. τῆς ἑλληνικῆ μεταφράσεως σελ.

κεσεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει οὐ μόνον κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, ὅτε, περὶ τὰ μέσα μάλιστα αὐτοῦ, αὐτὴ ἡ Λαύρα κατήντησεν εἰς ἔνδειαν, μόλις δυναμένη ἵνα συντηρήσῃ πέντε ἢ ἓξ μοναχούς, κατάχρεως οὖσα καὶ μέγαν ἀριθμὸν χρημάτων ὀφείλουσα Ἰουδαίοις ἐν Θεσσαλονίκῃ. Τῷ 1665 ἀφίκετο εἰς Ἅγιον Ὄρος, παραιτησάμενος τὸν θρόνον, ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος Γ΄ ὁ Βάρδαλις, ὅστις οὐ μόνον ἐξώρλησε τὰ χρέη τῆς Λαύρας, μεταβὰς εἰς Θεσσαλονίκην[140], ἀλλὰ καὶ οἰκοδομὰς ἀνήγειρεν ἢ ἐπεσκεύασεν, οὐ μόνον ἐν αὐτῇ ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ὡς ἐν τῇ σκήτῃ τῆς ἁγίας Ἄννης, καὶ ἀλλαχοῦ. «Οὗτος καὶ ἄλλα πλεῖστα καλὰ ἐποίησε — γράφει ὁ Κομνηνὸς — εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος· ὁρόμους ἐκαθάρισε καὶ τοὺς ἔστρωσε μὲ λίθιναις πλάκαις, ὁποῦ πρότερον ἦσαν παντάπασι δύσβατοι· καὶ παρεκκλήσια ἔκτισε καὶ κελλία καὶ πύργους ἀνῳκοδόμησεν, οὐ μόνον εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν καὶ εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Ἰβήρων, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ πλουσιόδωρα»[141].

Καθ' οὓς χρόνους ὁ Διονύσιος Βάρδαλις διέμενεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, τὴν μοναχικὴν ἀδελφότητα διῄρει ἄλλη τις ἐκκλησιαστικὴ διχοστασία, ἡ περὶ τῆς ἱερᾶς προσκομιδῆς. Ἀμυδρὸν ἐκείνης τῆς ἑτεροδιδασκαλίας μαρτύριον ἐξεδόθη ὑπ' ἐμοῦ, τὸ συνοδικὸν ἔγγραφον τοῦ πατριάρχου Κων-

50—51. Ὁ σοφὸς Γαλάτης ἀριθμεῖ μοναστήρια κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣ΄ αἰῶνος εἴκοσι καὶ τέσσαρα, παραπέμπει δ' εἰς τὴν Turcogræcia τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου. Αὐτόθι ἀναγινώσκει δύο γράμματα Θεοφάνους καὶ Νεοφύτου λαυριωτῶν ἱερομονάχων, περὶ ὧν κατωτέρω.

140. βλ. ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», τόμ. Β΄, σελ. 604 καὶ 608. Τὰ περὶ Λαύρας αὐτόθι· ἀναγνωσθῇ δὲ καὶ κατωτέρω ἐν τῇ κατὰ μέρος ἱστορίᾳ τῶν ἱερῶν μονῶν.

141. Κομνηνοῦ Προσκυνητάριον· ἐν περιγραφῇ τῆς σκήτης τῆς Ἁγίας Ἄννης (κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1745).

σταντινουπόλεως Παρθενίου Δ΄ τοῦ Μογιλάλου, κατὰ μῆνα μάϊον τοῦ 1667 πρὸς τοὺς ἡγουμένους τῶν μονῶν ἀποσταλέν[142]. «Τινὲς μὲν ἐξ ὑμῶν — γράφει ἡ πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος — διισχυρίζονται (δεξιὰ τοῦ προσκομιζομένου ἁγίου ἄρτου) εἶναι τὰ πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ ἱερέως, ὅπου καὶ τὴν μερίδα (τῆς Θεοτόκου) τιθέασι, κατὰ τὴν ἀρχαιοπαράδοτον συνήθειαν· ἄλλοι δ' αὖ ἀντιδιατείνονται δεξιὰ τοῦ ἁγίου ἄρτου εἶναι τὰ πρὸς τὸ ἅγιον ποτήριον, οἷς καὶ τὴν μερίδα τῆς Ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος ἐνιδρύουσι. Καντεῦθεν στάσις προβαίνει μεταξὺ τῶν τοιούτων, ἀπαρεσκομένων ἀλλήλοις, καὶ ψέγουσιν ἑκατέρους ματαιολογοῦντες ἀνευλόγως». Φαίνεται λοιπὸν ἔκ τε τούτων καὶ ἐξ ὧν ὁ Παρθένιος ὁ Μογιλάλος «εἰς ὀλοσχερῆ τοῦ σκανδάλου ἐκρίζωσιν» γράφει, προτρεπόμενος εἰς ἀστασίαστον ἀγάπην καὶ πνευματικὴν διάθεσιν, ὅτι πολλὰ κατ' ἀλλήλων ἐφλυάρουν οἱ ἁγιορεῖται, δεινότερα ποιοῦντες, ὡς αὐ-

142. Ἴδε τὸ ἄρθρον μου «Ἑτεροδιδασκαλίαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἅλωσιν» · «Ἐκκλ. Ἀλήθεια» τόμ. Γ΄, σελ. 596—598. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα, τῆς ἔριδος ἐξαπλωθείσης ἔξω τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς πατριαρχικῆς ἀκαδημίας ὁ διδάσκαλος Βαλάσιος ὁ Σκευοφύλαξ ἔγραψεν «ἀπόκρισιν μικρὰν πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας ποῦ δεῖ τιθεσθαι τὴν μερίδα τῆς Παναγίας ἐν τῇ ἱερᾷ προσκομιδῇ». Ἡ ἀπόκρισις εὑρηται ἔν τε τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ κοινοῦ τοῦ παναγίου Τάφου ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελικῆς σχολῆς. Ἑρμηνείᾳ δὲ σύντομος περὶ τοῦ τίνα τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ Ἁγίου Ἄρτου εὑρηται ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου, τῷ 1803 ἐκδοθέντι «Μεγάλῳ Εὐχολογίῳ», ἐν ᾧ (σελ. 33—35) γράφων ὁ διορθωτὴς παρατηρεῖ ἐν τέλει ὅτι «αὕτη ἡ τάξις, ἣν ἐν τῷ παρόντι ἐσημειώσαμεν, εἴωθε γίνεσθαι καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἅτινα σώζουσιν ἀπαραλλάκτως τὰς παραδιδομένας τάξεις ὑπὸ τῶν πάλαι ἁγίων πατέρων, ὡς οἱ ἐκεῖσε παραγεγονότες ἐπιμαρτύρονται».

τὸς λέγει, ἢ εἴπερ ἐτίθεσαν ἀδιαφόρως τὴν τῆς Θεοτόκου μερίδα.

Δυνατὸν 'να εἴπῃ τις ὅτι κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν ΙΗ΄, πλουσίων ἡγεμονικῶν δωρεῶν γενομένων εἰς τὰς πλείστας τῶν ἱερῶν μονῶν, ἡ ἁγιορειτικὴ πολιτεία ἤρξατό πως ὑπὸ ὑλικὴν ἔποψιν ἀναλαμβάνουσα ἀπὸ τῆς κακοδαιμονίας. Οἱ μοναχοὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ ἐργόχειρον αὐτῶν, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἱερᾶς παιδείας, εἰς διοίκησιν τῶν ἑαυτῶν πραγμάτων, εἰς κήρυξιν τοῦ θείου λόγου παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ἔξω τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα ἀκριβῶς τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο λυμαινομένη μανικῶς τὴν ἱερὰν τῶν ἐν Ἄθῳ μοναχῶν ὁμήγυριν ἡ περὶ μνημοσύνων καὶ κολύβων ἔρις, σφοδροτάτη πασῶν τῶν προηγηθεισῶν.

Τῷ 1754 ἤρξαντο οἱ μοναχοὶ τῆς σκήτης τῆς Ἁγίας Ἄννης 'να οἰκοδομῶσι τὸ κυριακὸν αὐτῆς, συνδρομῇ τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐκ Σμύρνης, διότι ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἀπεστάλησαν αἱ πλείονες συνδρομαί· ἐπειδὴ δ' ἀπῃτεῖτο 'να τελῶνται μνημόσυνα τῶν ἀποθανόντων συγγενῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐχορήγησαν τὰς συνδρομάς, οὐδ' ἦν δυνατὸν ἐν μιᾷ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ τοῦτο, διότι κατὰ τὰ σάββατα εἰργάζοντο εἰς τὴν οἰκοδομήν, τὰ μνημόσυνα ἐγίνοντο ἐν ἀρχῇ κατὰ σάββατον ἀλλὰ κατόπιν ἐν κυριακῇ· ἐντεῦθεν ἡ φλὸξ ἀνήφθη τῆς ἔριδος κατανεμηθεῖσα πᾶσαν τὴν ἁγιορειτικὴν ἀδελφότητα, τῶν μὲν φρονούντων ὅτι παράνομον τὸ τὴν κυριακὴν ἐπιτελεῖν τὰ μνημόσυνα, τῶν δὲ φρονούντων ὅτι ἡ κυριακὴ προσφορωτέρα ὡς τοῦ θανόντος κοιμηθέντος ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως, τῆς δὲ τοῦ Σωτῆρος ἀναστάσεως γενομένης ἐν κυριακῇ. Ἀπὸ λόγων οἱ ἐρίζοντες καὶ ἀπὸ τοιούτων ἀριλοθέων ἀδολεσχιῶν, προέβησαν εἰς διωγμούς, εἰς ὕβρεις, εἰς βιαιοπραγίας, ἐνέβαλλον σκάνδαλα εἰς τὰς ψυχὰς πάντων

τῶν ὀρθοδόξων καὶ εἰς πειρασμοὺς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μ. Ἐκκλησίαν. Σέργιος ὁ Μακραῖος λέγει ὅτι ἡ σφοδρὰ αὕτη ἔρις «ἐκοινοῦτο ἐν παντὶ ἡσυχαστηρίῳ, καὶ κατεθρόει πάντων τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὰς ἀκοάς, καὶ διίστη ἀπ' ἀλλήλων καὶ διεχώριζεν· ὥστε τοὺς μὲν σαββατίνους καὶ κολυβιστὰς ὀνομάζεσθαι· διεφέροντο δὲ περὶ αὐτῶν καὶ οἱ λογιώτεροι, καί τινες σοφιστικοῖς τοῖς ἐπιχειρήμασιν ἀντετοξεύοντο, καὶ γραφῆς ἐπειρῶντο, καὶ παραλογισμῶν βάραθρα κατωρύσσοντο, καὶ διαβολῶν ὑπεφύοντο ἄκανθαι, καὶ φορά τις ζιζανίων παρέβαλλε, καὶ ἐσμὸς ἦν κακῶν. Οὐ γὰρ ἐφ' ἑνὸς ἵσταντο τοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἐν τοῖς κολύβοις τὰ πολλὰ συγκυκῶντες καὶ τὰ κόλυβα αὐτῶν διαποικίλλοντες, δικαίως κολυβισταὶ ἐκαλοῦντο, καὶ τῇ ἑτεροφυεῖ ἐπιμιξίᾳ αἱρετικῆς παροινίας παρεῖχον ὑπόνοιαν»[143]. Ἀν — ὁ μὴ γένοιτο — ἐκδοθῇ ποτὲ ἡ τοῦ Ἀθανασίου Παρίου περὶ τῆς ἔριδος τῶν κολλυβάδων ἱστορία, πολλὰ κατὰ πλάτος διδακτικώτατα μέλλομεν ἀναδιδαχθῆναι, καὶ σκιαγραφίαν θέλομεν ἔχει τῶν τότε προσώπων καὶ χαρακτήρων τῶν ἐν Ἄθῳ τε καὶ Κωνσταντινουπόλει ζορεράν· ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκετή ἐστιν ἡμῖν ἡ μαρτυρία τοῦ Σεργίου Μακραίου καὶ ἡ «Ὁμολογία» τοῦ ὁσίας μνήμης Νικοδήμου Ἁγιορείτου[144]. Ἐὰν ἀκούσωμεν

---

143. Σεργίου Μακραίου Ὑπομνήματα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· παρὰ Κ. Σάθᾳ· Μεσαιων. βιβλιοθ. τόμ. Γ΄, σελ. 290—292 καὶ 317.

144. «Ὁμολογία πίστεως· ἤτοι ἀπολογία δικαιοτάτη κατὰ τῶν, ὅσοι ἀμαθῶς καὶ κακοβούλως ἐτόλμησαν παρεξηγεῖν καὶ διαβάλλειν παραδόσεις τινὰς τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ ἄλλα τινὰ τῶν περὶ πίστεως ὑγιῆ καὶ ὀρθόδοξα φρονήματα τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου. Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα διὰ συνδρομῆς καὶ δαπάνης τοῦ πανοσιολογιωτάτου κυρίου Γρηγορίου Πορυώτου, εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τοῦ χριστιανικοῦ πληρώματος. Ἐν Βενετίᾳ· παρὰ Πάνῳ Θεοδοσίου τῷ ἐξ Ἰωαννίνων· 1819». Ἀναγνωστέον ἀπὸ σελίδος 1—50. Τὰ ἐν τῷ

καὶ τὸν Ζαβίραν, ἀναγνόντα, φαίνεται, τὸ κατὰ κολυβάδων σύγγραμμα Βησσαρίωνος τοῦ ἐκ Ῥαψάνης, ἡ ἑτεροδιδασκαλία ἐξαπλωθεῖσα ἐν Χίῳ καὶ Θεσσαλονίκῃ ἐποιήσατο καὶ ἐκεῖ προσηλύτους· τὰ πατριαρχικὰ γράμματα ἐπέμποντο οὕτως οὐ μόνον εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις[145]. Πέντε πατριάρχαι προσεπάθησαν εἰς μάτην ἵνα καταστείλωσι τὴν ἔριδα, καὶ σύνοδοι τοπικαί, ἐν αἷς λόγιοι ἱεράρχαι καὶ μοναχοὶ παρουσίαζον, ἀπέτυχον, οὐδὲν ἄλλως ὁριστικῶς ἀποφανθεῖσαι. Τῷ 1772 ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Θεοδόσιος Β΄ ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, συναινοῦντος καὶ τοῦ τότε Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, ἀπεφήνατο ὅτι «οἱ μὲν ἐν Σαββάτῳ ποιοῦντες τὰ τῶν ἀποιχομένων μνημόσυνα καλῶς ποιοῦσιν, ὡς τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας φυλάττοντες· οἱ δὲ ἐν Κυριακῇ οὐχ ὑπόκεινται κρίματι». Τῆς ἔριδος μὴ κατασταλείσης, ὁ πατριάρχης Σαμουὴλ ὁ Χαντζερῆς, ἐν ἔτος μετὰ τὸ τοῦ Θεοδοσίου, ἐξέδωκε γράμμα συνοδικόν, δεύτερον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ἐν ᾧ διορίζεται ὅτι «οἱ ἐν τοῖς κελλίοις καὶ οἱ ἐν σκήταις ἀσκούμενοι ὡς τὴν ἀναφορὰν καὶ ὑποταγὴν ἔχοντες εἰς τὰ αὐτόθι ἱερὰ μοναστήρια, νὰ ἀκολουθῶσιν ἀπαρασαλεύτως εἰς τὴν ἐν τοῖς μοναστηρίοις φυλασσομένην τάξιν καὶ συνήθειαν περὶ τῶν μνημοσύνων», τελῶσι δηλονότι ταῦτα κατὰ σάββατον. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Σαμουὴλ ἀπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἐπὶ Σωφρο-

λόγῳ τῷ περὶ κολυβάδων ἐκδιδόμενα τεμάχια πατριαρχικῶν ἐπιστολῶν ἀρύομαι ἐκ τοῦ φυλλαδίου τούτου. Ἡ δὲ ἱστορία Ἀθανασίου τοῦ Παρίου, ἧς μέμνημαι, περὶ κολυβάδων περιῆλθεν εἰς γνῶσίν μου ἐξ ἰδιωτικοῦ χειρογράφου· μὴ ἰδών ποτε τὴν ὑπὸ Βησσαρίωνος γραφεῖσαν οὐδὲν ἀκριβὲς εἰπεῖν δύναμαι ἂν ἡ εἰς Ἥρτον ἀποδιδομένη ᾖ ἡ τοῦ Βησσαρίωνος.

145. Ζαβίρα Ἑλλ. θέατρον· σελ. 210.

νίου τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν, ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν Βησσαρίωνα τὸν ἐκ Ῥαψάνης οἱ ἁγιορεῖται μοναχοὶ τῷ 1776, καὶ ἐν τοπικῇ συνόδῳ, ἐν ᾗ παρουσίαζον ὁ Ἱεροσολύμων Ἀβράμιος καὶ εἴκοσιν ἀρχιερεῖς καὶ τῶν ἐν Ἄθῳ μοναζόντων οἱ λογιώτεροι, ὁ Χριστοφόρος Προδρομίτης, ὁ Καυσοκαλυβίτης Ῥαφαὴλ, ὁ Διοσύσιος Ἁγιαννίτης (ὁ Καλλιπολίτης), ὁ προηγούμενος Κύριλλος Λαυριώτης, ὁ Θεόκλητος Καρατζᾶς, ὁ Νικόδημος, καὶ Θεοδώρητος ὁ Ἁγιαννίτης, ἐκυρώθη τοῦ Σαμουὴλ ἡ ἀπόφασις. Ἀλλὰ, τῆς ἑτεροδιδασκαλίας ἐπιβοσκούσης τοὺς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει πολλὰ ἔτη καὶ μετὰ τὸν Σωφρόνιον, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ τὸν αὔγουστον τοῦ 1807 ἀπεφήνατο συνοδικῶς «ἵνα τὰ συμβαίνοντα μνημόσυνα τῶν εὐσεβῶς κοιμηθέντων ἐπιτελῶνται ἀπαρατηρήτως καὶ ἐν κυριακαῖς καὶ ἐν σάββασιν, ὡς καὶ ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς ἑβδομάδος, πρὸς τελείαν ἐξάλειψιν τῆς πάλαι ποτὲ ἀναρχείσης ἐκείνης διενέξεως». Ὅτι δὲ ἡ διένεξις ἐξηκολούθει μέχρι τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος δῆλον ἐξ ὧν ἐφλυάρει διάκονός τις τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου κατὰ τοῦ πνευματικοῦ Ἱεροθέου. Τεμάχιον γράμματος ἐκδοθέντος ἐπὶ τούτῳ παρὰ τῆς ἱερᾶς συνάξεως[146] ὀνομάζει τοὺς ταραξίας μοναχοὺς «φιλολοιδόρους, καρδίαν ἔχοντας γυμνασμένην εἰς τὰ ψεύδη, καὶ γλῶσσαν φιλεγκλήμονα, οἵτινες ἀνοίγουν τὸ ἀπύλωτον στόμα των, καὶ ῥλυαροῦν ἀθεοφόβως κατὰ τῶν ἀνευθύνων καὶ ὀρθοδόξων ἀδελφῶν, κολυβάδες αὐτοὺς ἀποκαλοῦντες, καὶ αἱρετικούς, καὶ φαρμακόνους, καὶ κακοδόξους· αἱ ψευδοκατηγορίαι των γὰρ αὗται προξενοῦσι μάχας, γεννῶσι ταραχὰς, διεγείρουσι μῖσος, διαταράττουσι τὴν κοινὴν εἰρήνην τοῦ Ἁγίου Ὄρους».

Ἀτυχῶς ἐτάραττε τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κοινὴν εἰρή-

146. Ὁμολογία πίστεως Νικοδήμου, σελ. 46—47.

νην ἀπὸ τοῦ 1780 καὶ ἑτέρα ἔρις καὶ σφοδρὰ συζήτησις ἡ περὶ τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως, ὑπὲρ ἧς ἴδιον βιβλίον ἐστὶν ἐκδεδομένον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1783, κακῶς ἀποδιδόμενον εἰς τὸν μακαρίτην Νικόδημον, γραφὲν δ' ὑπὸ Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου[147]. Τὴν μανίαν τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως κατέκρινεν ἡ Μ. Ἐκκλησία καὶ μάλιστα διὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' τοῦ ἀπὸ Σμύρνης.

Ὁ ΙΘ' αἰὼν εὗρε τὸν γεραρὸν Ἄθω ἡσυχάζοντα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν. Τηροῦσα τὰ πρότερα τυπικὰ καὶ τὸ πρώην ἐν γένει καθεστὼς σεβομένη ἡ ἁγιορειτικὴ ἀδελφότης, ἀφωσιωμένη εἴς τε τὰ ἑαυτῆς ἐν μέρει καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους συμφέροντα, τὴν εὐλάβειαν μὲν πάντων ἐλκύσει τῶν ὀρθοδόξων, τὴν ἐκτίμησιν δὲ τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων. Εὐτυχῶς εἶδε τὰ καθεστῶτα αὐτῆς καὶ παρὰ τοῖς συνετωτάτοις σουλτάνοις, ὡς εἰκὸς, σεβαστὰ, ἀλλὰ καὶ κυρούμενα διὰ διεθνῶν ἐγγράφων ἀδιαφιλονεικήτου κύρους. Καθῆκον ἔχει ἵνα βαίνῃ πάντοτε πρὸς τὸν ἅγιον αὐτῆς σκοπὸν, ὠφέλιμος πᾶσι καθισταμένη καὶ σεβαστὸν πᾶσι καθιστῶσα τὸ ὄνομα μοναχοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

147. Μ. Ἰ. Γεδεών «Ἑτεροδιδασκαλίαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἅλωσιν» «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. Γ', σελ. 671, ἔνθα ἐξέδωκα δύο εἰς τὴν ἔριδα περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως ἀναφερομένας ἐπιστολὰς Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου, καὶ Δαμασκηνοῦ τοῦ πρώην Θεσσαλονίκης τοῦ μετονομασθέντος Δανιὴλ πρὸς τὸν διδάσκαλον Σέργιον Μακραῖον· διότι καὶ οὗτος ἀνεμίχθη εἰς τὴν ἔριδα, ὡς καὶ ὁ Νικόδημος.

§

ἡ κατὰ μέρος ἱστορία τῶν ἱερῶν μοναστηρίων.

εἰς ἣν μεταβαίνομεν, μέλλει ἵνα συμπληρώσῃ τὴν ἐν γένει ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐκτεθεῖσαν ἐπιτόμως ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ κεφαλαίῳ ἀναγράφεται πᾶν ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τὴν κτίσιν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν ἑκάστου μοναστηρίου, τὰ ἐπελθόντα αὐτῷ δυστυχήματα, αἱ εἰς αὐτὸ γενόμεναι δωρεαὶ, προσαρτήσεις ἢ μονῶν ἢ κτημάτων καὶ εἴ τι τοιοῦτον. Ἀτυχῶς, οὐδὲν εἰπεῖν ἔχω περὶ τῆς πρωτευούσης τοῦ Ἁγίου Ὄρους, δηλονότι τῆς τῶν **Καρεῶν** λαύρας, ὡς ἀρχαῖα καλοῦσιν αὐτὴν ἔγγραφα. Τὸ μὲν ὄνομα κατὰ πιθανότητα πᾶσαν ἐπλάσθη ἐκ τοῦ πλήθους τῶν καρυοδένδρων, ἁγιορεῖται δὲ μοναχοὶ, σοφοὶ δοκοῦντες εἶναι, ἐμυθοπλάστησαν ἀνοήτους παραγωγάς[148]. Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ ἐνόμισαν ὅτι ἐν Καρεαῖς ἐπανεῦρον ἐξοχήν τινα τοῦ Τυρόλου[149]. Ὁ καθολικὸς ναὸς τῶν Καρεῶν, συνήθως «Πρωτάτο» λεγόμενος, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου, διάφορον τοῦ τῶν μοναστηριακῶν καθολικῶν ἔχων τὸ σχέδιον ἐκτίσθη πιθανῶς μεταξὺ τοῦ ΙΑ' καὶ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Καὶ πρὸ δύο αἰώνων καὶ πρότερον ἀπὸ τῶν πρώτων οἰκιστῶν, ἐν Καρεαῖς συνήρχετο τῶν προεχόντων τοῦ Ἄθω μοναχῶν ἡ σύναξις, ὡς καὶ σήμερον· ἑκάστη δὲ μονὴ ἔχει ἴδιον οἶκον αὐτόσε πρὸς διαμονὴν τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς, τὸ «κονάκι», μετὰ τοῦ ναΐσκου αὐτοῦ, τοῦ ἑστιατορίου, σταύλου, δωματίων καὶ

148. Ἀναγινώσκω ἐν χειρογράφῳ γεωγραφικῷ λεξικῷ, παρά τινι φίλῳ ἀποκειμένῳ: «Καρία ἡ Κῶς· ὅθεν μετοικησάντων τινῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ἄθωνος αἱ Καριαὶ ὠνομάσθησαν».

149. Mont Athos· Vogué, σελ. 271· Neyrat, σελ. 71.

ἐνίοτε τοῦ κήπου[150]. Ἐξέχει μεταξὺ τῶν κονακίων τὸ τῆς μονῆς Βατοπεδίου, πρὸ διετίας οἰκοδομηθέν. Ἡ περὶ τὸ Πρωτάτο ξυλίνη οἰκοδομή, ἣν εὐχῆς ἔργον 'ν' ἀνεγείρωσιν ἐκ θεμελίων μεγαλοπρεπῆ καὶ καλὴν αἱ ἱεραὶ μοναί, χρησιμεύει εἰς διαμονὴν τοῦ καϊμακάμη καὶ εἰς ἐγκατάστασιν τῶν γραφείων καὶ τῶν ἀρχείων τῆς ἱερᾶς κοινότητος. Ἐν Καρεαῖς ὑπάρχουσι καὶ κελλία ἕτερα, ἀνήκοντα εἰς τὰς ἱερὰς μονὰς μόνον, ὑπ' αὐτῶν ἐνοικιαζόμενα ἢ παραχωρούμενα μοναχοῖς, ἢ λαϊκοῖς ἐμπόροις. Τῶν κελλίων τούτων τὸ λαμπρότερόν ἐστι τὸ τῆς ἱερᾶς μονῆς Σίμωνος Πέτρας.

Τῷ 1682, διὰ χρυσοβούλλου αὐτοῦ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Σερβάνος Καντακουζηνὸς ἐδωρήσατο τῇ κοινότητι τῶν ἱερῶν μονῶν τὴν ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθεῖσαν μονὴν Κοτροτζανίου, μετὰ τῶν κτημάτων αὐτῆς[151].

ζ

Ἡ μονὴ τῆς Λαύρας, κτισθεῖσα τῷ 961 ὑπὸ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, οὗ ἐπὶ τῇ μνήμῃ σεμνύνεται (5 ἰουλίου), ἠρίθμει κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς ὀγδοήκοντα μοναχούς, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος ἑκατὸν εἴκοσι, καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἐπιόντος ΙΑ' ἑπτακοσίους. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1623 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1624 ἀφικόμενος εἰς Ἅγιον Ὄρος ὅπως μονάσῃ ὁ πατριάρχης Ἄνθιμος Β', παραιτησάμενος τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, εὗρεν ἐν τῇ Λαύρᾳ πέντε ἢ ἓξ μοναχούς, ἐν μεγίστῃ πενίᾳ διαβιοῦντας. Τότε νέας Λαύρας κτισθείσης, ἄνω τοῦ κοιμητηρίου, συνήχθησαν οἱ ὧδε κακεῖσε διεσκορπισμένοι μοναχοὶ λαυριῶται καὶ νέοι τινὲς, καὶ ἠσύχαζον ἐκεῖ, διαφερόμενοι περὶ πρωτείων οἱ τῆς νεοκτίστου πρὸς τοὺς τῆς παλαιᾶς Λαύρας. Πρὸς παῦσιν τῶν ταραχῶν ἐκρημνίσθη ἡ νέα Λαύρα, γνώμῃ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου, παλαιολαυρῖται δὲ καὶ νεολαυρῖται συνηλάθησαν ἐν τῇ παλαιφάτῳ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου μονῇ[152]. Ταῦτα πρὸ τοῦ 1628. Μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ πρὸ τοῦ 1772 ἡ μεγάλη τῆς Λαύρας οἰκοδομὴ περιελάμβανε τετρακόσια κελλία[153]. Ἕνα τῶν μεγάλων πύργων τῆς Λαύρας ἔκτισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Τζιμισκῆς, ἕνα δ' ὁ μοναχὸς Νεῖλος ὁ Νοταρᾶς[154], ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος· τρίτον τινὰ πύργον, πρὸ τοῦ 1628 ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμος Β', τέταρτον δὲ μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ναίσκου τῶν Ἀρχαγγέλων ὁ πατριάρχης Διονύσιος Γ' ὁ Βάρδαλις μετὰ τὸ 1665, ὁ καὶ τὰ χρέη πάντα τῆς Λαύρας ἀποτίσας, διακοσμήσας δὲ καὶ τὸ εἰς ὄνομα τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου καθολικόν.

Ὁ ἡγούμενος τῆς Λαύρας ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν, καθὰ καὶ ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐλάμβανε τὴν χειροτονίαν παρὰ τοῦ πατριάρχου[155]. Κατὰ συνήθειαν δ' ἀρχαίαν, ἡ μὲν

---

150. Προστίθενται ἐνταῦθα ταῦτα, ἐπειδὴ ἐν τῇ προδοσκήσει οὐδεὶς ἐγίνετο λόγος περὶ Καρεῶν. Εἰρήσθω δ' ὅτι ὁ Langlois συγχέει πως τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μονῶν πρὸς τοὺς ἐπιστάτας· ἐπιστάται εἰσὶν οἱ τέσσαρες, οἱ ἀνὰ πενταετίαν ἐκ περιτροπῆς διεξάγοντες τὴν ἐκτελεστικὴν ἀρχήν· Mont Athos, σελ. 14.

151. Τὰ κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔγγραφα γραφόμενά μου περὶ μονῶν ἀρύομαι ἐκ τῆς παρὰ Langlois περιλήψεως καί τινα ἐκ τῶν πατριαρχικῶν κωδήκων.

152. βλ. Μ. Ι. Γεδεών «Ἀνέκδοτα σημειώματα περὶ τῶν πατριαρχῶν Ἀνθίμου Β', Διονυσίου Γ' καὶ Ἱερεμίου Γ'» ἐν «Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείᾳ» τόμ. Β', σελ. 608.

153. Τριγώνη Προσκυνητ. Λαύρας, σελ. 12.

154. ἀνάγνωθι τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδεδομένα «Μανουὴλ τοῦ Φιλῆ Ἱστορικὰ ποιήματα» «Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθειαν» τόμ. Γ', τὰς σελίδας ἰδίᾳ 657—658.

155. Τυπικὸν Μανουὴλ Παλαιολόγου: «οὕτως ἐκελεύσαμεν καθέζε-

κουρὰ τῶν μοναχῶν τῆς Λαύρας ἐτελεῖτο ἐν τῷ ναΐσκῳ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, τῷ ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τῆς μονῆς, ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων τοῦ κτίτορος, καὶ μετὰ τὸ θαῦμα τῆς Θεοτόκου, «οἰκονόμος δὲν βάλλεται εἰς τὴν Ἁγίαν ταύτην Λαύραν[156]».

Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἀπεβίωσαν καὶ ἐτάφησαν οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμος Β΄ ὁ βυζάντιος, Διονύσιος Γ΄ ὁ Βάρδαλις καὶ Ἱερεμίας Γ΄ ὁ Πάτμιος, ὧν αἱ εἰκόνες σώζονται αὐτόθι· ἀντίτυπον δ' αὐτῶν ἐν ἐλαιογραφίᾳ ληφθὲν ἤδη κοσμεῖ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, φιλοκάλῳ μερίμνῃ τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ Γ΄ τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης. Αὐτόθι ἀπεβίωσαν ὡσαύτως ὁ Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου Νεόφυτος Μαυρομμάτης ὁ ἐκ Πάρου, ὁ σίφνιος Κωνστάντιος Κρήτης, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Τορνέου Ἰωσὴφ καὶ ὁ ἐξ Ἄνδρου ἐπίσκοπος Μετρῶν Νεῖλος καὶ ἄλλοι πολλοί[157].

Ἡ γεραρὰ μονὴ τῆς Λαύρας ἐκτήσατο πρὸ τοῦ 1759 καὶ τυπογραφεῖον ἑλληνικόν, ὅπερ ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ λαυριώτου μοναχοῦ καὶ ἀρχιμανδρίτου Κοσμᾶ τοῦ Ἐπιδαυρίου[158], ἠφανίσθη ἐν ἀρχαῖς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν[159].

Αἱ εἰς τὴν Λαύραν γενόμεναι δωρεαί εἰσιν[160] ὅσαι πλεῖσται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς συστάσεως αὐτῆς, ὧν τινας

σθαι· ὁ πρῶτος καὶ ὁ Λαύρας ἐπίσης διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ πατριάρχου, ἔχοντες καὶ βακτηρίας αὐτοὶ μόνοι, ὡς ἀρχηγοί.

156. Τριγώνη σελ. 11 καὶ 41.

157. αὐτόθι σελ. 9 πρὸς τὴν 10.

158. Κ. Ν. Σάθα Νεοελλ. φιλολογία, σελ. 605.

159. Pischon ἡ μοναχικὴ δημοκρατία τοῦ Ἄθω· ἐν τῇ Revue Germanique τοῦ 1862· σελ. 397.

160. Πρὸς ἀποφυγὴν συχνῶν παραπομπῶν λέγω ὅτι ἐν τῷ λόγῳ τῷ περὶ δωρεῶν ἀκολουθῶ τὴν παρὰ Langlois περίληψιν τῶν ἐγγράφων, τὰ παρὰ Κομνηνῷ καὶ τοῖς λοιποῖς, ὅσοι ἔγραψαν Προσκυνητάρια.

ἀναφέρω μόνον, ὡς καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀκολούθων μονῶν θέλω πράξει. Οἱ βιογράφοι τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ἀναφέρουσιν ὅτι ζῶντος ἔτι τούτου, ὁ Φωκᾶς ἐδωρήσατο τῇ μονῇ ὡς κτῆμα αὐτῆς μέγα τι μοναστήριον ἐν Θεσσαλονίκῃ. Εἷς τῶν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ διαδόχων ἐδωρήσατο τὴν παρὰ τὴν Λῆμνον νῆσον Ἅγιον Εὐστράτιον[161]. Τῷ 1011 Εὐστράτιος ὁ ἐν τῇ ἡγουμενείᾳ διάδοχος τοῦ Ἀθανασίου ἐδωρήσατο μονύδριόν τι ἐν Σκύρῳ. Τῷ 1367 ὁ πατριάρχης Φιλόθεος προσήρτησεν αὐτῇ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετόχιον τῆς «Ζωοδόχου Πηγῆς». Τῷ 1407 ὁ δεσπότης Σερβίας Στέφανος Λαζάρεβιτς ἐδωρήσατο χώρας ἱκανάς, μετὰ εἰκοσαετίαν δὲ καὶ χρηματικόν τι ποσόν. Τῷ 1533 Ῥάδουλος ὁ τῆς Βλαχίας ἡγεμὼν ἐδωρήσατο δέκα χιλιάδας ἀσπρων· ἑξακισχίλια δὲ τῷ 1579 ὁ τῆς Μολδαυίας Πέτρος. Ἰσάριθμα ὡσαύτως ἐδωρήσατο τῷ 1598 ὁ τῆς Μολδαυίας ἡγεμὼν Ἱερεμίας Μογίλας, ἑξακισχίλια ἐπίσης τῷ 1617 ὁ τῆς Βλαχίας Γαβριὴλ Μογίλας. Ἀπὸ τοῦ 1658 διὰ τοῦ τσάρου Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς ἔλαβον ἀδειαν οἱ μοναχοὶ τῆς Λαύρας ἵνα μεταβαίνωσιν εἰς Μόσχαν ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος ὑπὲρ ὑλικῆς βοηθείας τῆς μονῆς αὐτῶν.

Ἐκ τῶν καθισμάτων[162] τῆς Λαύρας τὸ μὲν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐκτίσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου παρασκευάσαντος εἰς οἴκησιν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τὸ δ' ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Βάρδαλι. Ἡ τοποθεσία τοῦ Μυλοποτάμου ἦν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ἔτι τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου[163] κτῆμα τῆς Λαύρας. Ἐκ τῶν πρὸς τὸ

---

161. βίος ὁσίου Ἀθανασίου «ἐν Καλοκαιρινῇ»· § 14 καὶ 23.

162. περὶ καθισμάτων ὅρα τὴν προδιοίκησιν· σελ. 57.

163. Τυπικὸν ἤτοι Κανονικὸν § 5· σελὶς 250 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

νότιον μέρος ἀσκητηρίων καὶ σπηλαίων τὰ σεβασμιώτερά εἰσι τὰ τῶν ὁσίων Πέτρου καὶ Νείλου τῶν Ἀθωνιτῶν.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι΄ αἰῶνος ἀνῆκεν εἰς τὴν Λαύραν ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τῶν Περιστερῶν[164]. Τῷ 997, ζῶντος τοῦ κτίτορος, προσηρτήθησαν τῇ Λαύρᾳ τὰ ἐν Ἄθῳ μοναστήρια τοῦ Μονοξυλίτου καὶ τοῦ Πλατέως. Τῷ 1102 προσήρτησε τὸ μοναστήριον τοῦ Καλαφάτου ὁ ἡγούμενος αὐτοῦ Δαμιανός. Μακάριος ὁ Τριγώνης γράφει ὅτι[165] κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Βασιλείου Β΄ οἱ ἡγούμενοι τῶν μονῶν, μὴ ἀνεχόμενοι τὴν παντελῆ ἐρήμωσιν τῆς μονῆς τῶν Ἰμαλφηνῶν, συνεχώνευσαν ταύτην τῇ Λαύρᾳ, συνεύοντος μὲν τοῦ τότε πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἰωάννου ἱερομονάχου, κυροῦντος δὲ τὴν προσάρτησιν ταύτην τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου τοῦ Στουδίτου· δῆλά γε δὴ τῷ 1025—1026. Τότε περίπου συνηνώθη καὶ ἡ σκήτη Ηριβάτα, ἥτις τῷ 1772 εἶχε κελλία τριάκοντα ἕξ, «τὰ ὁποῖα μὲ τὸ νὰ τὰ ὥριζε τὸ μοναστήριον τῶν Ἰμαλφηνῶν, ὁποῦ προεῖπον, μετὰ τὴν ἐρήμωσιν ἐκείνου ἔμειναν ἔρημα καὶ αὐτά. Ἀφ' οὗ ὅμως ἦλθαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἁγίας ταύτης Λαύρας ἐκαλλωπίσθησαν καθὼς τώρα φαίνονται[166]». Λίαν ἐνωρὶς προσηρτήθη τῇ Λαύρᾳ ἡ μονὴ τῶν Βουλευτηρίων τοῦ κυροῦ Ἀθανασίου. Κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα προσηρτήθη ἡ μονὴ τοῦ Μακρῆ, πρὸ αὐτῆς δ' ἡ μονὴ τοῦ Ξηροκάστρου, ἣν ἀκολούθως οἱ λαυριῶται ἀντήλλαξαν μετὰ τῶν ζωγραφιτῶν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος οἱ δυστυχεῖς λαυριῶται ἔπαθον πολλὰ κακὰ ἀπὸ μέρους τῶν μοναχῶν τοῦ Φιλοθέου, ὡς ὁ λαυριώτης ἱερομόναχος Θεοφάνης ἀφηγεῖται, τῷ Θεοδοσίῳ Ζυγομαλᾷ γράφων· τότε δὲ καὶ ὁ

164. Τυπικόν § 13 σελ. 268.

165. Τριγώνη σελ. 42—43.

166. αὐτόθι σελ. 44.

δικαῖος τῆς Λαύρας Νεόφυτος ἔγραφε, συνιστῶν εἰς τὴν εὐλαβῆ φροντίδα τοῦ Ζυγομαλᾶ καὶ τὸν ζῆλον αὐτοῦ τοὺς πρὸς ἄθροισιν ἐλεημοσυνῶν ἀποσταλέντας εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἰωσὴφ ἡγούμενον καὶ ἱερομόναχον Παχώμιον λαυριώτας. «Πολλὰ γὰρ [τῶν κελλίων] ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου κατέπεσαν — γράφει — καὶ οὐ δυνάμεθα ἐκ τοὺς πολλοὺς πειρασμοὺς τί πρῶτον ἀνακαινίσαι»[167].

Ὑπὸ τὴν Λαύραν ὑπάγονται αἱ σκῆται Ἁγίας Ἄννης, Καυσοκαλυβίων καὶ ἡ τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἡ καὶ ῥουμουνικὴ καλουμένη. Ἡ τελευταία ἐστὶ κοινοβιακή[168]. Ὁ ἡμέτερος Μακάριος καλεῖ σκήτας τὴν Προβάταν, τὰ πρὸς δυσμὰς τῆς Κερασιᾶς κελλία, καὶ τὸ Καρούλλιον[169].

Ἡ σκήτη τῆς ἁγίας Ἄννης εἶχε πρὸ δύο αἰώνων ἑξήκοντα κελλία, ἐξ ὧν τὰ πλείω πρὸ ἑνὸς αἰῶνος ᾠκοῦντο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν ἀσκητῶν[170]. Τῷ 1007, Εὐστάθιος[171]

167. βλ. τὰς ἐπιστολὰς ἐν τῇ Turcograecia βιβλ. Γ΄.

168. βλ. σελίδα 57 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου. Ἐν ταῖς κοινοβιακαῖς σκήταις ὁ δικαῖος καθίσταται ἀρχὴ ἰσόβιος.

169. « Εἶναι σκήτη μεγάλη, Προβάτα καλουμένη.... »—«συνάζονται πατέρες ἀπὸ τὴν Κερασιὰν.... ἐκεῖ πρὸς δυσμὰς εἶναι καὶ σκήτη ἱκανῶν πατέρων, τῆς ὁποίας ἡ ἐκκλησία εἶναι ὡραία εἰς μνήμην τοῦ μεγάλου Βασιλείου» — «εἶναι καὶ ἄλλη σκήτη μικρὰ Καρούλλιον λεγομένη, μὲ ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου». Τριγώνη σελ. 44, 53, 54, ἔνθα σκήτας ὀνομάζει, φαίνεται, τὰ ἐνί περιεκτικῷ ὀνόματι γινωσκόμενα ἀθροίσματα κελλίων.

170. Κομνηνὸς ἐν περιγραφῇ Ἁγίας Ἄννης· Τριγώνης ἐν σελ. 54.

171. Ἕπομαι τῇ ἀφηγήσει τοῦ Langlois, Mont Athos σελ. 26 καὶ τοῦ Πορφυρίου Οὐσπένσκυ, κατὰ τὰ γραφέντα ἐν τῇ Ἐφημερίδι τοῦ ῥωσσικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τοῦ 1848, τόμ. 57, σελ. 111. Ἐν τοσούτῳ ἐν τῷ βίῳ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ἀναφέρεται μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡγούμενος Εὐστράτιος καὶ μετ' αὐτὸν Θεόκτιστος.

ἡγούμενος τῆς Λαύρας ἀνήγειρε μικρὸν εὐκτήριον καὶ ἀσκητήριον μοναχῶν, οὗ ἡγούμενος ἀνεδείχθη, μετὰ θάνατον τοῦ Εὐστρατίου, ὁ τούτου ἀνεψιὸς Ἀθανάσιος, παραχωρήσας αὐτὸ τῇ Λαύρᾳ· ἡ σκήτη τῆς ἁγίας Ἄννης περιλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν μονὴν τῶν Βουλευτηρίων. Τῷ 1320 ἦν ἔρημος. Ἀπὸ τοῦ 1572 Διονύσιος Δ' ὁ Μουσελίμης, κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1689 διεταξατο τὰ κατ' αὐτήν, τὴν δὲ τάξιν ταύτην ἐκύρωσεν ὁ πατριάρχης Κύριλλος Ε' τὸν ἰούλιον τοῦ 1753. Τελευταῖον τυπικὸν τῆς σκήτης ταύτης ἐστὶ τὸ ὑπὸ Γερμανοῦ τοῦ ἀπὸ Δέρκων κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1843 ἀπολυθέν. Τὸ κυριακὸν τῆς ἐν λόγῳ σκήτης προηγουμένως ὂν στενόχωρον ηὔρυνε δι' ἰδίων ἐξόδων ὁ πατριάρχης Διονύσιος ὁ Βάρδαλις[172], μετὰ τὸ 1665. Ἀνηγέρθη δ' εὐρυχωρότερον, συνδρομῇ τῶν ὀρθοδόξων, τῷ 1754—55, ἐπὶ δικαίου Φιλοθέου Πελοποννησίου, οὗ ἡ εἰκὼν σώζεται ἔτι ἔξω τοῦ κυριακοῦ ναοῦ ὡς καὶ τοῦ πατριάρχου[173] Κυρίλλου Ε', αὐτόθι ταφέντος. Τὸ κοιμητήριον ἀνήγειρε περὶ τὰ 1725—30 ὁ πρώην Ἄρτης Νεόφυτος Μαυρομμάτης[174]. Ἐν ὡραίᾳ θέσει κεῖται ἡ καλύβη τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ε' ἐγερθεῖσα τῷ 1759, ἔχουσα καὶ ναΐσκον εὐρυχωρότερον τῶν λοιπῶν.

Τῆς σκήτης τῆς Ἁγίας Ἄννης ἀνεδείχθη προστάτης γενναῖος μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ περιθρύλητος ἐπί τε τῷ πλούτῳ καὶ τῇ πολιτικῇ δυνάμει Πετράκης ὁ ταραπχανετζῆς[175], χορηγῶν «τὸ ἐτήσιον δόσιμον τῶν εἰς τὴν σκήτην τῆς Ἁγίας Ἄννης πατέρων, γρόσια ἑπτακόσια κάθε χρόνον (δηλ. περὶ τὰς 80 τουρκικὰς λίρας)·

172. Κομνηνὸς ἐν περιγραφῇ Ἁγίας Ἄννης· ἔκδοσις Βελούδου σελ. 11.

173. Ὅπου γράφεται μόνον πατριάρχης νοεῖται ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

174. Τριγώνη σελ. 55.

175. Δαπόντε Ἱστορικὸς κατάλογος ἐπισήμων Ῥωμαίων. Σάθα Μεσαιων. βιβλιοθ. τόμ. Γ', σελ. 189.

ἔκαμε καὶ γράμμα νὰ τὰ δίδῃ μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ὁ υἱός του».

Ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος συνωκίσθησαν ἀσκηταί τινες ἀπωτέρω τῆς σκήτης ταύτης, δόντες εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν καλυβῶν αὐτῶν τὸ ὄνομα «μικρὴ ἁγία Ἄννα».

ἡ σκήτη Καυσοκαλύβια ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ἀσκητοῦ Μαξίμου Καυσοκαλύβη, ἀσκήσαντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος[176], ἔλαβε δὲ σύστασιν ὑπὸ τοῦ ἀσκητοῦ Ἀκακίου, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1720 μέχρι τοῦ 1745, ὅτε οἱ σκητιῶται, ἀδείᾳ τῆς κυριάρχου μονῆς, ἤγειραν τὸ κυριακὸν αὐτῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τῷ 1745 Ἰγνάτιος ὁ Κεμίζος ἔγραφεν ὅτι ἡ σκήτη «αὔξησε καὶ αὐξάνει εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους μᾶλιστα[177]» περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ὁ Τριγώνης ἠρίθμει «καλύβας ἐπέκεινα τῶν 30, ἐξ ὧν οἱ 9 ἔχουσι καὶ ἐκκλησίας· καὶ κάθε μία καλύβη ἔχει δύο καὶ τρεῖς ἀδελφοὺς ἢ καὶ τέσσαρας[178]».

Εἰς τὴν σκήτην τῶν Καυσοκαλυβίων ἐπεδείξαντο μεγάλην εὐλάβειαν οἱ χριστιανοὶ, ἰδίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ περιώνυμος ἐκ Χίου τραπεζίτης τῆς βασιλομήτορος Δημήτριος Σκαναβῆς ἐχορήγει ἐτησίως «τριακόσια γρόσια, τὸ ἐτήσιον δόσιμον τῶν εἰς τὸ Καψοκαλύβι τοῦ Ἁγίου Ὄρους πατέρων»· ὁ ταῦτα γράφων Δαπόντες βεβαιοῖ ὅτι τὸν χῖον τραπεζίτην ἠλέκτρισε τὸ παράδειγμα τοῦ Πετράκη. Ἐπιστασίᾳ δὲ Παισίου ἱερομονάχου Μιτυληναίου, Καυσοκαλυβίτου, δύο κωνσταντινουπολῖται Χρουμουζάκης καὶ Ἀντώνιος ἐχορήγησαν τὰ ἔξοδα πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀπὸ τῆς σκήτης ταύτης εἰς Λαύραν καὶ Κερασιὰν δύο ὁδῶν μὴ πρότερον ὑπαρχου-

176. βίος Μαξίμου ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ.»

177. Κομνηνοῦ Προσκυνητάριον ἔκδ. Βελούδου· σελ. 12.

178. Τριγώνη σελ. 50.

σῶν· ὁ Δαπόντες ἀναφέρει καὶ ταῦτα, ἐπαινῶν τὸ ἔργον «ὡς μέγα καὶ δυσκολοκατόρθωτον» καὶ τὸν Παΐσιον «ὅτι εἰς τὸ κελλί του ἔχει ὡς δέκα καλογήρους, ὅπου ἄλλος κελλιώτης δὲν ἀξιώθηκε»[179].

Ἡ σκήτη τοῦ τιμίου Προδρόμου ἀναφέρεται ὑπὸ Μακαρίου Τριγώνη κατὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὡς «σκήτη μικρά, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικοῦσιν ἀσκηταὶ κατὰ πάντα προκομμένοι, καὶ μάλιστα εἰς τὴν φιλοξενίαν, καὶ εἶναι ὅλοι αὐτοὶ σχεδὸν Χῖοι[180]»· ὁ πρῶτος καὶ παλαιότερος ναΐσκος τῆς σκήτης ἐκτίσθη τῷ 1754. Περὶ τὰ 1820 δυνάμεθα 'να θεωρήσωμεν γενομένην τὴν πρώτην θεμελίωσιν τῆς σκήτης· ἀκολούθως εἰς μολδαυοὺς μοναχοὺς παραχωρηθεῖσα ἐκλήθη μολδαυική, κατόπι μολδαυορουμουνικὴ καὶ τέλος, διὰ σιγιλλίου τοῦ μακαρίτου πατριάρχου Ἰωακεὶμ Β', ὠνομάσθη ῥουμανική.

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Λαύρας κεῖται **τὸ ὄρος τοῦ Ἄθω**, φέρον ἐπὶ κορυφῆς ναΐσκον τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, εἰκόνας ἔχοντα ἐξ ὀρειχάλκου, τῶν ἐπὶ ξύλου γεγραμμένων ὑποκειμένων εἰς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπήρειαν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄθω ἀναβιβαζούσης ὁδοῦ ἐστι ναὸς τῆς Θεοτόκου μετὰ δωματίου, ὧν ἐγένετο κτίτωρ ὁ πατριάρχης Διονύσιος Γ' ὁ Βάρδαλις.

Ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου, σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ἐκτίσθη μετὰ τὴν Λαύραν, κατὰ τὰς θετικωτέρας παραδόσεις, τριῶν εὐλαβῶν καὶ πλουσίων ἀδριανουπολιτῶν: Ἀθανασίου, Νικολάου καὶ Ἀντωνίου, ἐξοδευσάντων, κατὰ σύστασιν τοῦ

179. Δαπόντε αὐτόθι, σελ. 188 καὶ 126.

180. Τριγώνη σελ. 47.

ὁσίου Ἀθανασίου, εἰς οἰκοδομὴν αὐτῆς, εἰς ἣν ἓξ παρεκκλήσια ἔκτισαν οἱ ὅσιοι τοῦ Χιλανδαρίου κτίτορες Σάββας καὶ Συμεὼν οἱ σέρβοι, καὶ ἣν ἐκαλλώπισαν οἱ αὐτοκράτορες Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, καὶ Ἰωάννης ὁ Κατακουζηνός, ὁ καὶ μοναχὸς ἐν αὐτῇ γενόμενος, Ἰωάσαφ μετονομασθεὶς καὶ καταβιώσας αὐτόθι[181]. Τῆς μονῆς ταύτης ἀριθμεῖ πύργους ὁ Κομνηνὸς πέντε μεγάλους καὶ τέσσαρας μικρούς. Τῷ 1678, δαπάνῃ τοῦ μητροπολίτου Λαοδικείας Γρηγορίου βατοπεδινοῦ, ἐζωγραφήθη τὸ παρεκκλήσιον τῆς «Παναγίας τῶν τεθλιμμένων», τῷ 1780, δαπάνῃ Γερασίμου μητροπολίτου Δράμας, ἐκ Πάρου, βατοπεδινοῦ καὶ τούτου, ἠγέρθη ὁ ναΐσκος τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, ἄλλοι δ' ὑπ' ἄλλων.

Μικρὸν πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΙ' αἰῶνος, ἐπιμελείᾳ φιλογενεῖ τοῦ βατοπεδινοῦ ἱερομονάχου Μελετίου, ἱδρύθη εἰς ἡμίωρον ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἡ Ἀθωνιὰς σχολή· τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς ἦν εὐρύχωρον, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἔτι σωζομένων ἐρειπίων, ὧν ἐν μέσῳ κεῖται, ἐρειπιούμενος ὁσημέραι, ναΐσκος ἐπ' ὀνόματι τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ[182].

Τῷ 1557 ἡ μονὴ Βατοπεδίου ἐγένετο κοινόβιον[183]· ἀγνοῶ τί ἦν πρότερον.

Ἐκ τῶν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου κατὰ καιροὺς γενομένων δωρεῶν, ἀναφέρω τὴν τῆς ἡγεμονόπαιδος Ἄννης Γόλια, καθοσιωσάσης τὴν ἐν Ἰασίῳ ἐκκλησίαν τῆς

181. Κομνηνοῦ Προσκυνητάριον· Βελούδου σελ. 20—23.

182. Σεργίου Μακραίου Ὑπομνήματα ἐκκλ. ἱστορίας· ἐν Μεσαιων. βιβλιοθήκῃ Κ. Σάθᾶ· τόμ. Γ', σελ. 219.

183. «Ἔτους ,ξιε' ἐκτήσθη ἡ ἐκκλησία Κωσταμονίτου τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ Πρωτομάρτυρος· τὸ αὐτὸ ἔτος ἔγυνεν (sic) καὶ τὸ Βατοπαῖδι κοινόβιον»· χειρογρ. Κοισλ. βιβλιοθήκης. Montfaucon Bibl. Coislin· σελ. 39.

κοιμήσεως, ἐπικυροῦντος (τῷ 1606) τὴν ἀριέρωσιν ταύτην τοῦ Ἱερεμίου Μογίλα, ἡγεμόνος Μολδαυίας[184]. Σημειωτέον ὅτι οἱ τζάροι Θεόδωρος Ἰωάννοβιτς (1588), Μιχαὴλ Θεοδώροβιτς (1626) καὶ Ἰωάννης Ε' (1688) ἐχορήγησαν τοῖς βατοπεδινοῖς τὴν ἄδειαν ὅπως εἰσπράττωσιν ἐλεημοσύνην ὑπὲρ τῆς μονῆς, περιερχόμενοι τὴν Ῥωσσίαν ἀνὰ τετραετίαν. Ἀναφέρεται τῷ 1592 ἐπισκεψάμενος ἐπὶ τούτῳ τὴν Μόσχαν ὁ γέρων Σωφρόνιος Βατοπεδινός[185].

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου κεῖται ἡ ἀρχαία μονὴ Καλέτζου. Ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου ἔχει δύο σκήτας: τὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἢ Σεράγιον.

Ἡ σκήτη τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἱδρυθεῖσα τῷ 1744, ἔλαβε τὸ τυπικὸν αὐτῆς τῷ 1759, κατὰ μῆνα ἰούλιον[186]. Εἶχεν ἐν ἀρχαῖς τῆς ἡμετέρας ἑκατονταετηρίδος περὶ τοὺς 120 μοναχούς. Τὸ κυριακὸν αὐτῆς φέρει ἐπὶ τῶν τοίχων ἔξωθεν ἀναγεγραμμένα τὰ ἔτη 1761 καὶ 1796.

Ἡ σκήτη τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου (Σεράγιον) ἐγειρομένη ἐπὶ τῆς τοποθεσίας, ἐφ' ἧς ἔκειτο ἡ μονὴ τοῦ Ξέστου ἦν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὡς ἡ παράδοσις σώζει, κελλίον μέγα, εὐρυχωρότερον τῶν τηνικαῦτα ὑπαρχόντων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἐγερθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου Πατελλαρίου τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης· ἐκλήθη Σεράγιον διὰ τὸ εὐρύχωρον αὐτοῦ. Τῷ 1734 ὁ πατριάρχης Σεραφεὶμ Α' ὁ Ἀκαρνὰν, ἀποσυρθεὶς εἰς Ἄθω, ἐκαλ-

184. βλ. τὰ τῆς ἐν Ἰασίῳ μονῆς τῆς Γόλιας· ὑπὸ Σ. Ε. Λαμπέδου· 1859, σελ. 12.

185. Ἱστορία τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας· μεταφρ. Βαλλιάνου· σελ. 368.

186. Langlois σελ. 26, 72. Οὐσπένσκιος ἐν Ἐφημερίδι ῥωσσικοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας· 1848· τόμ. 57, σελ. 114.

λώπισε τὸ κελλίον Σεράγιον καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ναΐσκον τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου. Τῷ 1845, μεσιτείᾳ τοῦ ἐπιφανοῦς ῥώσσου Ἀνδρέου Μουραβιὲφ, ἐγένετο σκήτη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου.

§

Ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων ἐστὶ μικρὸν νεωτέρα τῆς Λαύρας, ἱδρυτὰς ἀναγράφουσα[187] τὸν Ἰωάννην Τορνίκιον ἐπιφανέστατον Ἴβηρα, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Εὐθύμιον καὶ τὸν ἀνεψιὸν Γεώργιον· ὁ Ἰωάννης ἦλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος ὑπὸ τῆς φήμης ἑλκυόμενος τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, κατέλαβε δὲ μετὰ τῶν μοναχῶν αὐτοῦ μονύδριόν τι τοῦ Κλήμεντος· πρὸ τούτου ὅμως ἔκτισεν ἴδια κελλία εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου ἀπὸ τῆς Λαύρας[188]· ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Κλήμεντος περὶ τὰ 1030 ᾠκοδόμησε μεγάλην μονὴν, τὴν τῶν Ἰβήρων, ὁ Βαρασβατζὲ, καθὰ γράφει ὁ Κεδρηνὸς, τοῦτον δὲ ὁ

187. βίος καὶ πολιτεία τῶν ὁσίων Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, κτιτόρων τῆς μεγίστης Λαύρας τῶν Ἰβήρων· Προσκυνητηρίου μονῆς Ἰβήρων σελ. 49—75· βίος Εὐθυμίου ἐν «Νέῳ Ἐκκλησίῳ».

188. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ΣΚΗ' κώδηκος τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων ἀναγινώσκω τὰ ἑξῆς: «εἰς τοὺς 1812 τὸ καλοκαίρι ἦλθεν ὁ ἱερομόναχος Λαυρέντιος Γεωργιτζῆς ἐδῶ καὶ ἐκάθησεν μερικοὺς μῆνας· αὐτὸς ἐξεδιάλεξε τί βιβλία Γιουρτζίϊκα εἶναι, καὶ ἔγεινε κατάλογος· ηὗρε καὶ τὸ θαυμαστὸν βιβλίον τῶν κτιτόρων μας· ἐκεῖ λοιπὸν φανερώνει ὅτι τὰ κελλία τὰ ἔκαμεν εἰς τὸν ἅγιον Θεολόγον, ἐπέχον τῆς Λαύρας ἕως ἕνα μῆλι· αὐτοῦ τὸν ηὗρε καὶ ὁ μέγας Τορνίκιος, καὶ ἐκάθουνταν μαζῆ του, καὶ αὐτοῦ ἦλθεν τὰ τρία γράμματα ἀπὸ τὴν Θεοφανὼ βασίλισσαν, ὁποῦ τὸν ἐπροσκαλοῦσαν τὸν Τορνίκιον νὰ πηγαίνῃ πρὸς βοήθειαν κατὰ τοῦ ἀποστάτου Σκληρόυ (sic) ἐπῆγεν, καὶ κατατροπώνοντάς τον ἦλθε νικητὴς, μὲ λάφυρα καὶ δῶρα βασιλικὰ, ἐσηκώθησαν ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἦλθαν καὶ ἔγιναν πρῶτοι κτίτορες τοῦ Μοναστηρίου Ἰβήρων».

SISMANOGLIO MEGARO

Langlois νομίζει τὸν παρὰ Τιμοθέῳ καλούμενον Βαρόζβατσέ[189]. Τὰς τύχας τῆς μεγάλης ταύτης μονῆς, οἰκοδομὰς, ἀνακαινίσεις, ἐπισκευὰς ἀφηγοῦνται Θεοδόσιος ὁ ἱερομόναχος καὶ Ἱερεμίας ὁ ἡγούμενος, ὧν τὴν ἀφήγησιν παρατίθημι ὧδε, ἀπαλλαττόμενος τοῦ κόπου 'να γράφω παρόμοια. Προστίθημι μόνον ὅτι, κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, δαπάνῃ τοῦ Γεωργίου Σταυράκη (Σταυράκογλου) δόντος «ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδες γρόσια (δηλ. περὶ τὰς χιλίας πεντακοσίας λίρας) ἀνεκτίσθη ἕνας ὁλόκληρος τοῖχος τοῦ μοναστηρίου τῶν Ἰβήρων μὲ τὰ κελλία, καὶ ἕνα παρακλῆσι τοῦ ἁγίου Γεωργίου»[190]. Ἡ μονὴ κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 1865, ἀνακτισθεῖσα δὲ μέρος, δι' ἐξόδων τοῦ ἰδίου ταμείου, μέλις ἔχει σήμερον συντετελεσμένην τὴν οἰκοδομὴν, εὐλαβεῖ καὶ γενναιοτάτῃ χορηγίᾳ δύο τῶν ἐν αὐτῇ διακεκριμένων μοναχῶν ἀρχιμανδριτῶν Ἀθανασίου Σπαθῆ τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας, ἀποθανόντος πέρυσι καὶ τοῦ ἐπιζῶντος Κυρίλλου τοῦ θρακός.

Ἀρχαιότεροι ναΐσκοι τῆς μονῆς εἰσιν ὁ τοῦ τιμίου Προδρόμου, τὸ καθολικὸν, ἐπ' ὀνόματι τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τὸ τῆς Θεοτόκου Πορταϊτίσσης, κληθὲν οὕτως ἀπὸ θαυματουργοῦ τινος εἰκόνος τῆς Θεομήτορος· ἡ εἰκὼν αὕτη «ἐστάθη ἐπάνω εἰς τὴν πόρταν τοῦ μοναστηριοῦ καὶ ἀπὸ τότε ἔδωσεν ἀφορμὴν καὶ ὀνομάζεται μέχρι τῆς σήμερον, τῆς πορταϊτίσσης»[191].

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος οἱ γραικοὶ μοναχοὶ γενόμενοι πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, ἀλλὰ καὶ διανοητικῶς ὄντες ἀνεπτυγμένοι καὶ ἱκανοὶ πρὸς διοίκησιν τῆς μονῆς, ἔλαβον ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Καλλίστου, περὶ τὰ ἔτη 1350—1364, τὴν διοίκησιν αὐτῆς, ὁρισθέντος συνοδικῶς «ἵνα κατέχηται καὶ ψάλληται ἡ καθολικὴ ἐκκλησία τῆς εἰρημένης μονῆς παρὰ τῶν μοναχῶν Ῥωμαίων, οὐ μόνον κατὰ ἀριθμὸν ὑπερεχόντων, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶν ἔργον πνευματικὸν μυρίῳ τῷ μέσῳ ὑπερνικώντων τοὺς Ἰβήρας, καὶ ἱκανῶς ἐχόντων ἀποδιδόναι τὴν πρέπουσαν μοναχοῖς εὐκοσμίαν τε καὶ κατάστασιν, ἀρκουμένων τῶν μοναχῶν Ἰβήρων, εὐαριθμήτων ὄντων διὰ τὴν ὀλιγότητα αὐτῶν καὶ ἀνεπιστημόνων εἰς τὴν ἑτέραν τῆς μονῆς ἐκκλησίαν ..... τὴν εἰς ὄνομα τιμωμένην τῆς Θεομήτορος τῆς Πορταϊτίσης»[192]. Ἔκτοτε, κατὰ τὴν ἱερὰν διάταξιν τοῦ πατριάρχου Καλλίστου, οἱ ἡγούμενοι καὶ ἐκκλησιάρχαι τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων εἰσὶν ὡς τὸ πλεῖστον γραικοὶ, διατηροῦντες οὕτω καὶ τὴν μοναχοῖς πρέπουσαν εὐκοσμίαν καὶ κατάστασιν.

Σπουδαιόταται εἰσιν αἱ τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων γενόμεναι δωρεαί. Βασίλειος Β' ὁ βουλγαροκτόνος προσήρτησε τῷ 980 εἰς τὴν μονὴν ταύτην τὰ μοναστήρια Λεοντίου τῆς Θεσσαλονίκης, Κολεβοῦ τῆς Ἱερισσοῦ καὶ Κλήμεντος ἐν Ἄθῳ· ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος εἶχεν ἡ μονὴ καὶ τὸ παρὰ τὴν Μελένικον κτῆμα. Τῷ 1669 ὁ τζάρος

---

189. Κεδρηνός· ἐκδ. Βενετίας σελ. 566. Τιμοθέου ἐπισκόπου Γεωργιανοῦ Βιβλίον ἱερᾶς περιοδείας· (Ἰβηριστὶ) 1852 σελ. 38. Περιέχει καλάς τινας εἰδήσεις ἀναγομένας εἰς τὴν κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΙΙ' αἰῶνος (1755), ὅτε ὁ Τιμόθεος περιηγεῖτο τὴν Ἀνατολὴν, ἱστορίαν τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας· ὁ Τιμόθεος λέγει τὸν Βαρσβατσὶν ἀδελφὸν τοῦ Τορνικίου. Τὰ περὶ Τορνικίου συμφύρονται μύθοις ἀπίστοις. Τὴν ὑπὸ Βαρσβατζὲ κτίσιν τῆς μονῆς ἀναφέρει ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν, τιθεὶς ἐπὶ Ῥωμανοῦ Ἀργυροῦ καὶ Μιχαὴλ Παφλαγόνος (1028—1041). Ἐκκλησ. Ἱστορίας τόμ. Β', σελ. 388.

190. Δαπόντε Ἱστορ. κατάλογος· ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 180.

191. Κομνηνοῦ Προσκυνητάριον· διόρθωσις Κεμάλου (τὰ περὶ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων)· ἐκδ. Βιλκόβου σελ. 40. Περὶ τῆς ἁγίας εἰκόνος τῆς Πορταϊτίσσης· Προσκυνητάριον Ἰβήρων σελ. 15.

192. Miklosich καὶ Muller Acta Patriarch. τόμ. Α', σελ. 277 καὶ 278.

Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς ἐδωρήσατο τὸ ἐν Μόσχᾳ μετόχιον τοῦ ἁγίου Νικολάου.

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων κεῖται ἡ ἀρχαία μονὴ τοῦ Κάσπακος ἢ ἁγίου Ὀνουφρίου, ἡ καὶ μονὴ τῶν Ξανθοπούλων· αὕτη, κατὰ τὴν παράδοσιν, λέγεται ἡ τοῦ Μαγουλᾶ σκήτη, ἀναφερομένη ἐν βίῳ Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου[193].

Ἡ σκήτη τοῦ τιμίου Προδρόμου, ὑπαγομένη ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, ἱδρύθη τῷ 1779—[194] (κατ' ἐμὲ πρὸ τοῦ 1730· ἴδε σημ. 226).

Θεοδοσίου ἱερομονάχου [καὶ Ἱερεμίου ἡγουμένου] διήγησις ὡραιοτάτη: περὶ τῆς βασιλικῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων· ἣν ὀφείλουσι γινώσκειν πάντες οἱ μοναχοὶ αὐτῆς[195].

Τῆς σεβασμίας καὶ ἱερᾶς ταύτης καὶ μεγάλης βασιλικῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων ἐν τοῖς παλαιοῖς καιροῖς ἀκμαζούσης καὶ εἰς μέγα ἡρμένης καὶ πρωτεῖα οὐ πολλαχῆς κατὰ τὸ Ἁγιώνυμον ὄρος τοῦτο τοῦ Ἄθωνος παραχωρούσης ἔν τε ἐναρέτοις ἀνδράσι τῶν τὴν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην φιλοσοφίαν μετερχομένων, ἔν τε κτήμασι καὶ ἱεροῖς κειμηλίοις καὶ ἀναθήμασι καὶ τοῖς ἐκτὸς ἐν τοῖς προαστείοις κομώσης, ἅπερ ἅπαντα, οἷς κρίμασιν οἶδε Θεός

193. «Νέον Ἐκλόγιον»· ἔκδ. Κωνσταντινουπόλεως· σελ. 294, στήλη 5'.

194. Langlois Mont Athos σελ. 27. Οὐσπένσκυ ἐν Ἐφημερίδι τοῦ ῥωσσικοῦ Ὑπουργίου τῆς παιδείας· τόμ. 57, σελ. 119.

195. Τὴν διήγησιν ταύτην ἐχορήγησέ μοι ὁ φίλος ἀρχιμανδρίτης Γεράσιμος ὁ Ζακύνθιος, ὁ τανῦν ἐπίτροπος ἐν Καυκάσῳ τῶν αὐτόθι κτημάτων τῆς μονῆς. Ἐκ τῆς διηγήσεως ἀφῄρεσα τὰ ἀπὸ τοῦ 1680 καὶ ἐντεῦθεν.

ψιλωθείσης, παραβραχὺ εἰς ἐρήμωσιν κατέστη παντελῆ, ὡς ἐκ τῶν παλαιῶν χρυσοβούλλων λόγων μανθάνομεν.

Κατὰ γὰρ τῷ ἑξάκις χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἑβδόμῳ ἔτει ἀπὸ Ἀδάμ, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳσνθ', βασιλεύοντος εὐσεβῶς Μιχαὴλ Δούκα Ἀγγέλου Κομνηνοῦ τοῦ Παλαιολόγου, οἱ τὸν πειρατικὸν βίον ἐκ τῆς Φραγγίας μετερχόμενοι ληστρικῶς τῇ εἰρημένῃ Μονῇ ἐπέθεντο καὶ ἔρημον καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἄοικον καὶ ἠφανισμένην κατέλιπον, καὶ ἅπαντα τὰ ἐν ἱεροῖς κειμηλίοις καὶ ἀναθήμασι καὶ ἃ εἰς ὑπηρεσίαν τοῖς μοναχοῖς ἦσαν σκυλλεύσαντες καὶ μηδὲν λιπόντες τῇ περιφανεστάτῃ Μονῇ, εἰ μὴ χῶρον ἔρημον καὶ ἄπορον, τοὺς μὲν μοναχοὺς οὓς μὲν ἀπῆγξαν καὶ θανάτου ἔργον ἐποίησαν οὓς δὲ φυγάδας ἐποιήσαντο· ἐντεῦθεν τὰ τῆς Μονῆς εἰς τοὐπίσω ἀπεῖδον, ἀλλὰ μικρὸν ὕστερον ἀνακτηθεῖσα καὶ ἤδη ἀνανεωθεῖσα αὖθις τὰ ὅμοια ἢ καὶ χείρονα πέπονθεν· ὅθεν κατὰ μικρὸν εἰς ἐσχάτην στενότητα καὶ μοναχῶν σπάνιν κατέστη, ὡς εὐαριθμήτους τινὰς κεκτῆσθαι οἰκήτορας.

Οὕτως οὖν ἐχούσης τῆς Μονῆς ἤδη ἐν τῷ ἑπτάκις χιλιοστῷ ἔτει, πρὸς τὸ τέλος ὄντι καὶ τοῦ ὀγδόου ἀρχομένου αἰῶνος, ἤτοι εἰς τοὺς ᾳυιϛ' ἀπῆλθόν τινες ἐκ τῶν εὑρισκομένων μοναχῶν ἐν τῇ τῶν Ἰβήρων αὐτοκρατορίᾳ καὶ τῷ εὐσεβεῖ ἐκείνῳ ἐντυχόντες αὐθέντῃ κὺρ Γοργοράνῃ καὶ συνομιλήσαντες ἅπαντα τὰ τῆς Μονῆς ἱκανῶς ἐπεκούρησε καὶ βιβοήθηκεν. Ἀλλὰ τούτου τοῦ βασιλέως πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος, οἱ τούτου υἱοὶ διάδοχοι τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς βασιλείας ἐγένοντο· ὧν τὰ ὀνόματα Καϊχοσρόης καὶ Μεζτζετζαιμποὺκ, οἱ εὐσεβεῖς αὐθένται καὶ βασιλεῖς, οἵτινες μεγάλως συνήργησαν εἰς τὴν τῆς Μονῆς ἀνέγερσιν καὶ εἰς τῶν ταύτης προαστείων καὶ μετοχίων, καὶ τὰ πεπονημένα καὶ διεφθαρμένα τῶν πύργων καὶ τῶν κελλίων ἀνήγειραν καὶ ἐδώρθωσαν· ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας πύργος τότε ἐκ βάθρων ἀνηγέρθη καὶ ἐγένετο ἐκ θεμελίων, καὶ αἱ

τῆς Ἐκκλησίας τοῦρλαι, καὶ ὁ ἔξω νάρθηξ καὶ τὰ ἄλλα πάντα χρησίμως κατεσκευάσθησαν, εἰς δόξαν Θεοῦ, ὡς ὁρῶνται καὶ συνίστανται μέχρι τῆς σήμερον· καὶ ἡ συνεργεία καὶ ἡ ἔξοδος ἐκεῖθεν ἦν ἤγουν ἐκ τῆς Ἰβηρίας, ὁ δὲ πᾶς κόπος καὶ ἡ συνδρομὴ τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς ὑπῆρχεν, οἵτινες νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἠγωνίζοντο καὶ ἐκοπίων πρὸς τὴν τῆς Μονῆς αὔξησιν καὶ ἐπίδοσιν· καὶ ταῦτα μὲν παρ' ἡμῶν ἂν εἴησαν, τὸ δὲ πᾶν τῆς ἄνω προνοίας ἦν καὶ τῆς ὑπὲρ λόγον διὰ λόγου κυησάσης τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος Θεοτόκου Μαρίας, ἥτις καὶ αὐθέντας διήγειρε καὶ τὸν τῶν μοναχῶν ἀριθμὸν προσετίθει εἰς αὔξησιν καὶ πληθυσμόν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ τῆς Μονῆς κραταιουμένης οὐ μόνον ἐν κτήμασι καὶ ἀναθήμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν χρησίμοις ἀνδράσι καὶ ἐν ἐναρέτοις καὶ πνευματικοῖς πατράσιν, οἵτινες τὸν ἀγγελικὸν καὶ κοινοβιατικὸν βίον ἠσπάζοντο, καὶ ὡς μιᾷ ψυχῇ πλείστοις δὲ σώμασιν ἤρτηντο,

κἀμοῦ δὲ ἐκ Παλαιστίνης ἀνελθόντος καὶ παραγενομένου, κατὰ τὸ ἑπτάκις χιλιοστὸν δέκατον ἔνατον ἔτος, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳρια', 1511, καὶ τῇ Μονῇ ταύτῃ προσβαλόντος μου καὶ τῇ τῶν ἀνδρῶν εὐλαβείᾳ καὶ πολιτείᾳ, ἀλλά γε δὴ καὶ τῷ τοῦ τόπου τερπνῷ ἀρεσθέντος, καὶ τὸ εὔκρατον αὐτῆς ἀγασθέντος, σὺν αὐτοῖς οἰκῆσαι ἠρετισάμην τὸν ἅπαντά μου βίον· καὶ εὑρὼν τὴν Μονὴν βιβλίων τινῶν σπανιζομένην, σπουδὴν πᾶσαν ἐθέμην τὸ ταῦτα ἐν αὐτῇ κτήσασθαι, διὰ τῆς ἐμῆς ἀδρανοῦς καὶ ἐξιτήλου χειρός. Καὶ δὴ, μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀκηκόειν, ὡς ἔν τισι τῶν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἁγίῳ Ὄρει τούτῳ Μονῶν καὶ μοναστηρίων, ὡς ἐν ὅλῳ σχεδὸν τῷ αὐγούστῳ μηνὶ, ψάλλεσθαι τὴν τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἀκολουθίαν, ἤγουν ἀπὸ τὰς 14 τοῦ αὐγούστου ἕως τὰς 28 ἡμέρας, δεῖν ἔγνων ἁρμοδίως καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ταύτῃ Μονῇ, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς Μοναῖς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐτησίως τὴν τῆς κοιμήσεως ἑορτὴν ἐπιτελ[εῖσθαι] πανδημεί· διά τοι τοῦτο ἐγράφησαν παρ' ἐμοῦ Θεοδοσίου ἱερομονάχου καὶ ἄλλα πλείστα βιβλία καὶ ἀφιερώθησαν ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ καὶ θεομητορικῇ Μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Πορταϊτίσσης καὶ ἐπικεκλημένης τῶν Ἰβήρων, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· ἀμήν.

Ἐν ἔτει 7022 ἀπὸ Ἀδὰμ, ἐν μηνὶ μαΐῳ 2, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳριδ', καὶ οἱ ἐντυγχάνοντες εὔχεσθαί μοι διὰ τὸν Κύριον.

[ἐνταῦθα λήγει προδήλως ἡ τοῦ Θεοδοσίου διήγησις.]

Καὶ πάλιν, κατὰ τὸ 7100 ἔτος, ᾳρξ' ἀπὸ Χριστοῦ, ἡ Μονὴ αὕτη τῶν Ἰβήρων εἰς στενοχωρίαν καὶ πολὺ χεῖρος κατέστη, ἤγουν εἰς 27 φορτώματα ἄσπρα κατέστη καὶ ἐδίδε τὸν κάθε χρόνον διάφορον 36,500. Οἱ δὲ μοναχοὶ οἱ εὑρισκόμενοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἔπεσαν εἰς μεγάλην ἀπορίαν καὶ στενοχωρίαν, καὶ μὴ ἔχοντες τί ποιῆσαι ἱερομοναχοί τε καὶ μοναχοὶ ἔδραμον πρὸς τὴν Ἰβηρίαν καὶ τὰ κλειδία τοῦ Μοναστηρίου ἔδωκαν πρὸς τὸν αὐθέντην τῆς Ἰβηρίας Ἀλέξανδρον, βοηθείας παρ' αὐτοῦ δεόμενοι· ὅθεν ἐκ Θεοῦ ὁδηγηθεὶς ἔδωκε πρὸς αὐτοὺς 12000 χ. ῥλωρία καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἔφεραν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι προηγούμενοι καὶ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ ἀπὸ κάθε κάστρον καὶ χώραν Δύσεώς τε καὶ Ἀνατολῆς, καθὼς ἐπροστάχθησαν. Καὶ ἕως τὸ 7110 ἀπὸ Ἀδὰμ, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχδ', χάριτι Χριστοῦ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου Πορταϊτίσσης, ἠλευθερώθησαν ἐκείνου τοῦ βαρυτάτου χρέους, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν καὶ τὴν Θεοτόκον, ἡγουμενεύοντος τότε τοῦ παπᾶ Παρθενίου Μωραΐτου καὶ προηγουμενεύοντος τοῦ παπᾶ Σεργίου καὶ παπᾶ Θεωνᾶ καὶ παπᾶ Σάββα· οἱ δὲ πρόμαχοι καὶ ἀγωνισταὶ τοῦ χρέους ὑπῆρχον ὁ παπᾶ Παρθένιος καὶ ὁ παπᾶ κὺρ Γεράσιμος καὶ ὁ παπᾶ κὺρ Ἰεζεκιήλ.

Ἡγούμενοι δὲ καὶ προηγούμενοι καὶ ἱερομόναχοι καὶ μοναχοὶ ὑπῆρχον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἕως τριακόσιοι τὸν ἀριθμόν.

Κατὰ δὲ τὸ 7112 ἔτος, ἀπὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ ᾳχδ', ἡγουμενεύοντος τοῦ παπᾶ κὺρ Γαβριὴλ τοῦ Ἀθηναίου, τοῦ ἐλθόντος ἐκ τῆς Ἰβηρίας, ἐκτίσαμεν τὰ κελλία, ἤγουν ἀπὸ τὸν ἅγιον Γεώργιον τοῦ Νοσοκομείου ἕως τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους τῶν Τσαγκαράδων, καὶ τοὺς ἁγίους Πάντας, δι' ἐξόδων τοῦ κὺρ Κοσμᾶ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλων ἐξ Ἰβηρίας.

Καὶ κατὰ τὸ 7118, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχι' ἔτος, τὸ καινούριον Νοσοκομεῖον, ἐπάνωθεν τοῦ ἁρσανᾶ, καὶ ἐγένετο καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Μοδέστου, ἡγουμενεύοντος πάλιν τοῦ παπᾶ κὺρ Παρθενίου, δι' ἐξόδων τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Κακαβᾶ καὶ τὰ ἕτερα τῆς Μονῆς.

Καὶ κατὰ τὸ 7122 ἔτος, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχιδ' ἐκάμαμεν τὸ τέμπλον καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν φιάλην καὶ τοῦ νάρθηκα ταῖς καμάραις, ἡγουμενεύοντος πάλιν τοῦ κὺρ παπᾶ Παρθενίου· τὰ δὲ ἔξοδα τῆς Μονῆς.

Καὶ κατὰ τὸ 7123 ἔτος, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχιε' ἐκτίσαμεν τὸν σταῦλον καὶ τὸ πρίον διὰ τὸ σιτάρι καὶ ἄνωθεν τὰ κελλία καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ σταυροῦ, ἡγουμενεύοντος τοῦ παπᾶ κὺρ Δανιὴλ τοῦ Γκοριντζᾶ, ὅποῦ ἐκοιμήθη εἰς Βλαχίαν.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 7125, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχιζ' ἄρχησαν νὰ φέρουν τὸ νερὸν ἀπὸ τοὺς Τεσσαράκοντα, καὶ ἔκαμαν τὸν χαζανᾶ ἤγουν τὴν μάνα τοῦ νεροῦ, καὶ ἦλθαν ἕως τὸ βράχος διὰ μῆνας τρεῖς, καὶ τὸ ἄρησαν διὰ τὸν χειμῶνα· καὶ πάλιν τὸ ἄρχισαν τὴν ἄνοιξιν ἀπὸ τοῦ Θωμᾶ, ἤγουν ἀπριλλίου 13, καὶ τὸ ἔφεραν ἕως τοῦ παλαιοῦ νεροῦ τὴν καμάραν τῶν λωβῶν, εἰς τὰς 4 τοῦ ὀκτωμβρίου, καὶ ἀπ' ἐκεῖ τὸ ἔφεραν μὲ ταῖς γούρναις, διατὶ ἐσώθη ὁ ἀσβέστης καὶ τὸ ἄρησαν, ἐπὶ ἔτους 7127, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχιθ'. Οἱ δὲ μαστόροι ἦσαν οὗτοι: ὁ παπᾶ κὺρ Παχώμιος Ἱερομόναχος καὶ πρωτομάστορις καὶ ὁ γέρων Μεθόδιος ὁ χαλκεύς, ὁ γέρων Ματθαῖος καὶ ὁ μαστροΠαχώμιος μοναχοὶ καὶ ὁ μαστροΚλεόνικος, μοναχὸς τοῦ Μοναστηρίου· εἰς τὸ ἡγουμενεῖον τοῦ παπᾶ κὺρ Γαβριὴλ τοῦ Ἀθηναίου· ἡ δὲ ἔξοδος ὑπῆρχεν ἐκ τῆς Ἰβηρίας, καὶ ἐξωδιάσθησαν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἕως νὰ τελειωθῇ, εἰς μαστόρους καὶ εἰς ἐργάτας καὶ εἰς ἄλλα ἔξοδα, ἄσπρα 6000, ἄνευ τὰ ὅσα ἔφαγον καὶ ἔπιον· πατριαρχεύοντος τότε τοῦ κὺρ Τιμοθέου καὶ βασιλεύοντος τοῦ σουλτὰν Οὐσουμάνη.

Τὸ δὲ νερὸν τὸ ἔφερε πρῶτα μὲ ταῖς γούρναις ἀπὸ τοὺς Τεσσαράκοντα ὁ παπᾶ Παρθένιος, εἰς τὴν πρώτην ἡγουμενείαν αὐτοῦ· καὶ εἰς τὸ 7126 ἔτος, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχιή, ἐφέραμεν τὸ νερὸ μὲ δέκα χιλιάδες σωληνάρια· τὴν δὲ μάνα τοῦ νεροῦ τὴν ἄνοιξεν ὁ παπᾶ κὺρ Γρηγόριος, εἰς τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἡγουμενεῖον, ὅποῦ ἔκαμεν μῆνας τρεῖς· καὶ διὰ προσταγῆς τοῦ αὐθέντου Ῥάνδουλα βοεβόδα, ἐπῆγεν εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ ἔκτισε τὴν ἁγίαν Τριάδα, διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ αὐθέντου· καὶ ἐχάρισε καὶ χωρία καὶ κειμήλια καὶ ἄλλους τόπους, εἰς μνημόσυνον αὐτοῦ αἰώνιον· ἐν ἔτει 7121, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχιγ'.

Τὸ δὲ νερὸν τὸ ἐτελείωσεν ὁ παπᾶ κὺρ Γαβριὴλ ὁ Ἀθηναῖος, εἰς τὸ δεύτερον αὐτοῦ ἡγουμενεῖον, ἦγουν ἐν ἔτει 7127 καὶ ἀπὸ Χριστοῦ ᾳχιθ' καὶ ἔκαμε καὶ ταῖς δύο βρύσαις ἔξωθεν καὶ ἐδούλευσαν χρόνους δύο.

Καὶ εἰς τὸ 7128, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχκ' ἔτος, ἐκτίσαμεν ταῖς καμάραις διὰ τὰ πατητήρια, καὶ ἄνωθεν τὰ κελλία τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ἡγεμονεύοντος τοῦ παπᾶ κὺρ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθηναίου.

Καὶ εἰς τοὺς 7130, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχκδ', ἐκτίσαμεν τὸν ἁρσανᾶ μὲ τὸν πύργον κάτω εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ τὸ σιταρόσπιτον, ἡγουμενεύοντος τοῦ παπᾶ κὺρ Γρηγορίου

ἀπὸ τὸν Γῶλον, ἀπὸ χωρίον Γοῦρα, καὶ ἀρχίνισε καὶ τὸ καράβι, δι' ἐξόδων τοῦ κὺρ Γαλακτίωνος τοῦ πρώην Ἐλασσῶνος· τὰ δὲ ἄλλα ἔξοδα ἐκ τῆς Βλαχίας· καὶ ἄνωθεν τοῦ πύργου ἡ Ἐκκλησία τῶν τριῶν παίδων καὶ Δανιὴλ τοῦ προφήτου.

Καὶ εἰς τὸ 7134, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχκ', ἐτελειώθη τὸ καράβι καὶ ἐρέραμεν καὶ τὸ νερὸν τὸ λεγόμενον Βαφιᾶ, ἄνωθεν τοῦ κὺρ Γαλακτίωνος τὸ κελλί, καὶ τὸ ἐσμίξαμεν μὲ τοῦ Τεσσαράκοντα ὁμοῦ, καὶ ἤλθεν εἰς τὸ Μοναστήριον πλῆθος ὑδάτων. Ἡγουμενεύοντας δὲ ἐγὼ τότε εἰς τὴν Μονὴν ταύτην, **Ἱερεμίας ἱερομόναχος, ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ χωρίον Νεοχῶρι λεγόμενον** καὶ οἶδα ταῦτα πάντα καλῶς, ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας, εἰς τὴν Μονὴν ταύτην καὶ ἔγραψα ταῦτα τὰ ἄνωθεν εἰς ἐνθύμησιν τῶν μεταγενεστέρων.

[ἐντεῦθεν, ὡς ἔοικεν, ἄλλοι μοναχοὶ ἔγραψαν τὴν συνέχειαν τῆς διηγήσεως].

Καὶ εἰς τὸ 7167, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχνθ', ἐκάμαμεν ταῖς καμάραις τοῦ νεροῦ εἰς τοὺς λωβοὺς, καὶ τὰ ἄσπρα τὰ ἔδωσεν ὁ χατζῆ Γεώργιος ὁ Φωκᾶς γρόσια 400. Δικαῖος ἦτον ὁ Δαμασκηνὸς ἱερομόναχος καὶ σκευοφύλαξ Ἰωάσαφ.

Καὶ εἰς τὸ 7178, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχο', ἐκάμαμεν ἀπὸ κάτω εἰς τὸ παλαιὸν Νοσοκομεῖον ταῖς καμάραις καὶ τὸ ἐκλείσαμεν [μὲ] ἔξοδα τῆς Μονῆς, εἰς τὸ δεύτερον ἡγουμενεῖον τοῦ κὺρ Δαμασκηνοῦ.

Καὶ εἰς τὸ 7180, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχοβ', ἐκάμαμεν ταῖς καμάραις εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἀνιστορήθη κῆλα, ἡγουμενεύοντος Δαμασκηνοῦ ἱερομονάχου Σκούρτου· τὰ δὲ ἔξοδα ἀπὸ τὴν Ἰβηρίαν, τοῦ ἐκλαμπροτάτου αὐθέντου Ἀσωτήν.

Καὶ εἰς τὸ 7181, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχογ', ἐκάμαμεν τὸ Νοσοκομεῖον τὸ καινούριον καὶ τὸ ἀρχονταρίκι ἀπὸ ἐπάνω· τὰ δὲ ἔξοδα τοῦ κὺρ Διονυσίου Πατριάρχου γρόσια 200

καὶ τὰ λοιπὰ ὁ σκευοφύλαξ Δαμασκηνὸς Ἱερομόναχος· ἡγούμενος Παΐσιος ἱερομόναχος.

Καὶ εἰς τὸ 7182, ἀπὸ δὲ Χριστοῦ ᾳχοδ', ἱστορήσαμεν τὰ δύο παρεκκλήσια, τὸν ἅγιον Νικόλαον καὶ τοὺς Ἀρχαγγέλους καὶ ἐρτιάσαμεν καὶ τέμπλα τους· τοῦ σκευοφύλακος ἡ ἔξοδος τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἱερομονάχου τοῦ ἄνωθεν.

§

Ἡ μονὴ τοῦ Χιλανδαρίου, σεμνυνομένη ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῶν εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου (21 νοεμβρίου) ἐκτίσθη τῷ 1197 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Σερβίας Στεφάνου Νεμανίτα, ὅστις παραχωρήσας τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ Στεφάνῳ ἐμόνασεν ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ, Συμεὼν μετονομασθείς καὶ ἀποθανὼν τῇ 13 φεβρουαρίου 1200, ἐν τῇ μονῇ, ἐν ᾗ καὶ ἐτάφη[196]. Τῆς μονῆς ἐπεμελήθη καὶ Σάββας ὁ τοῦ Συμεὼν τούτου υἱός, πρὸ τοῦ πατρὸς ἀπελθὼν εἰς Ἄθω καὶ καρεὶς μοναχὸς ἐν τῇ ῥωσσικῇ μονῇ, ἱερεὺς δὲ χειροτονηθεὶς μετὰ τὸ 1200 ὑπὸ Νικολάου ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ[197], καὶ ἀρχιεπίσκοπος Σερβίας ἀκολούθως γενόμενος, ἐπὶ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως, ὅστις καὶ δῶρά τινα ἀπέστειλε πρὸς τὴν μονὴν Χιλανδαρίου.

Πλεῖσται δωρεαὶ ἐγένοντο ὑπὸ σέρβων ἡγεμόνων εἰς τὴν μονὴν ταύτην, πάσας δ' ἐπεκύρωσε τῷ 1343 διὰ χρυσοβούλλου αὐτοῦ ὁ Στέφανος Οὐρόσχης, νέας δὲ προσέθηκε τῷ 1345, ἐπισκεψάμενος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ τὸν Ἄθω, Στέφανος Δουσιὰν ὁ Ἰσχυρός. Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος δωρησάμενος τρία κτήματα παρὰ τὸν Στρυμῶνα, τῷ 1319, ἐπεκύρωσε συγχρόνως καὶ πάντα τὰ χρυσό-

196. Δήμητρα Μακεδονικά· σελ. 464. Müller ἐν Σλαυϊκῇ βιβλιοθ. σελ. 130. Κομνηνοῦ Προσκυνητάριον ἐν περιγραφῇ Χιλανδαρίου.

197. βίος Συμεὼν καὶ Σάββα ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ».

βουλλα καὶ τὰ δωρήματα τῶν προγενεστέρων αὐτοκρατόρων. Τῷ 1534 ὁ ἡγεμὼν Βλαχίας Βιντίλας ὁ Βλάδος ἐδωρήσατο δεκακισχίλια ἄσπρα, δεκαπεντακισχίλια δ' ἔδωκε τῷ 1589 ὁ ἡγεμὼν Βλαχίας Μίχνας, ἐνῷ ἀπὸ μὲν τοῦ 1568 εἶχον οἱ χιλανδαρινοὶ μοναχοὶ τὴν ἄδειαν ν' ἀποστέλλωσιν εἰς Ρωσσίαν ἀνὰ τετραετίαν πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν, ἐπιτρέψαντος διὰ χρυσοβούλλου τοῦτο τοῦ τζάρου Θεοδώρου Ἰωαννίδου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1568 διὰ γράμματος τοῦ Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς ἀπέστελλον εἰς Ρωσσίαν πρὸς ἄθροισιν ἐλεῶν, ἀνὰ πᾶσαν ἑπταετίαν. Ἀναφέρεται ὅτι τῷ 1592 ἀφίκετο εἰς Μόσχαν ὁ χιλανδαρινὸς ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος, δῶρα λαβὼν ἀπὸ τῶν αὐθεντῶν τοῦ τόπου[198].

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς μονῆς Χιλινδαρίου ἔκειτο ἡ ἀρχαία μονὴ τοῦ Ζυγοῦ, σήμερον ἀφανισθεῖσα παντάπασι. Τῷ 1326 ἠγοράσθη ἡ μονὴ τοῦ (ἁγίου Νικολάου) Σκορπίου, γνώμῃ τοῦ πρώτου καὶ τῶν ἡγουμένων προσαρτηθεῖσα τῇ τοῦ Χιλανδαρίου, βασιλικῇ δ' ἐπικυρώσει Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου. Τῷ 1330 συνηνώθη τῷ Χιλανδαρίῳ ἡ μονὴ τοῦ Πύργου, ἀρχαιότερον ὀνομαζομένη τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ὑφισταμένη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Θ' αἰῶνος.

§

Ἡ μονὴ τοῦ Διονυσίου, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ (24 ἰουνίου) ἐκτίσθη ὑπὸ Διονυσίου μοναχοῦ, ἐκ Κορυσοῦ τῆς Καστορίας, δαπάνῃ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ᾧ ἐγνώρισε τὸν Διονύσιον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Θεοδόσιος πρώην μὲν ἡγούμενος τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τοῦ

198. Βαλλιάνου Ἱστορία ῥωσσ. Ἐκκλησίας σελ. 368.

Φιλοθέου, εἶτα δὲ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος[199]. Ἡ μονὴ ἠγέρθη τῷ 1380 ἢ 1385, ὡς ὁ Πορφύριος θέλει[200]. Νεάγουλος Βασσαράβας ὁ τῆς Βλαχίας ἡγεμὼν ἐκαλλώπισεν αὐτήν, προσθεὶς καὶ πύργον ὑψηλόν, ἀνῳκοδόμησε δ' εἶτα πυρποληθεῖσαν ὁ ἐκ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Πέτρος, οὗ δαπάνῃ ἐγένοντο καὶ αἱ ἁγιογραφίαι. Ῥωξάνδρα ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ καὶ σύζυγος τοῦ βοεβόδα Ἀλεξάνδρου ἔκτισε τὴν τράπεζαν καὶ τὸ νοσοκομεῖον· ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος μοναχὸς ἀκολούθως γενόμενος καὶ μετονομασθεὶς Παχώμιος θεωρεῖται κτίτωρ τῆς μονῆς, ὡς καὶ «Μακάριος Ἡρακλείας τῆς ἐν Θράκῃ μητροπολίτης· ὅστις παραίτησιν ποιησάμενος τοῦ θρόνου, ἦλθεν εἰς τὸ μοναστήριον μετὰ πάσης τῆς περιουσίας αὐτοῦ καὶ μονάσας εἰς αὐτὸ καὶ θεαρέστως βιώσας, ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ»[201].

Δωρεαί τινές εἰσι γνωσταὶ γενόμεναι παρὰ τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, ἃς ὡς οὐχὶ σημαντικὰς παραλείπω, σημειῶν ὅτι δι' ἀδείας (τοῦ Μιχαὴλ Θεοδώροβιτς) οἱ μοναχοὶ τοῦ Διονυσίου ἠδύναντο 'να περιέρχωνται τὴν Ρωσσίαν ἀνὰ πᾶσαν ἑξαετίαν, ἀθροίζοντες συνδρομάς. Τῷ 1676 ἀφιερώθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Διονυσίου ἡ ἐν Φιλιππουπόλει μονὴ τῆς ὁσίας Παρασκευῆς[202].

§

Ἡ μονὴ τοῦ Κουτλουμουσίου, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος (6 αὐγούστου), λαβοῦσα τὴν σύστασιν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνη-

199. βίος Διονυσίου ἐν «Νέῳ Παραδείσῳ.

200. Δήμιτσα ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 463. Müller ἐν Σλαυϊκῇ βιβλιοθήκῃ 140. Langlois σελ. 24. Οὐσπένσκυ ἐν Ἐρημερίδι ῥωσσ. ὑπουργ. παιδείας τομ. 58, σελ. 60.

201. Κομνηνὸς ἐν περιγραφῇ μονῆς τοῦ Διονυσίου. Neyrat L'Athos σελ. 173—175.

202. Κ. Ν. Σάθα Μεσαιων. βιβλιοθ. Γ, σελ. 602.

νοῦ, κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΑ΄ ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΒ΄ ἑκατονταετηρίδος, ὠνομάσθη προδήλως ἀπὸ τοῦ Κουτλουμοὺς, τοῦ ἐκ τῆς ἀραβικῆς οἰκογενείας ἕλκοντος τὸ γένος[203]. Ὁ ῥῶσσος ἱστορικὸς Οὐσπένσκυ νομίζει ὅτι ἡ ἵδρυσις αὐτῆς ἐγένετο μικρὸν πρὸ τοῦ 1325, ὁ δὲ Κομνηνὸς γράφει ὅτι, καταστραφεῖσα ὑπὸ ἀνθρώπων «ὑπηρετῶν τοῦ διαβόλου», ἀνεκτίσθη ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας Νεαγούλου, Ῥαδούλου, Μίρτζα καὶ Βιντίλα[204]. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος ΙΗ΄ αἰῶνος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ματθαῖος ὁ ἐξ Ἄνδρου, μοναχὸς ὑπάρχων πρότερον τοῦ Κουτλουμουσίου, παραιτησάμενος τὸν θρόνον τῷ 1766, ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν ταύτην, καὶ πολλὰ καταβαλὼν ἔξοδα ἀνῳκοδόμησεν αὐτήν· ἐν αὐτῇ ἀποβιώσας ἐτάφη· ἡ δὲ εἰκὼν τοῦ μακαρίτου ἱεράρχου σώζεται ἐν τῇ μονῇ[205].

Ἐκ τῶν εἰς τὴν μονὴν Κουτλουμουσίου γενομένων δωρεῶν ἀναγράφω τὴν τῷ 1369 ὑπὸ τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας Ἰωάννου Οὔγγλεσι γενομένην τοῦ Νεοχωρίου, καὶ τὴν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἡγεμόνος Βλαχίας τῷ 1625 προσάρτησιν τῆς ἐν Ῥουμανίᾳ μονῆς Κλοκοτσόβου.

Τῷ 1334, κοινῇ ἀποφάσει τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἡγουμένων, προσηρτήθη εἰς τὴν μονὴν Κουτλουμουσίου ἡ ἀρ-

203. Κεδρηνὸς, ἔκδ. Βενετίας σελ. 601: «πρὸς δὲ Καρβάσιον τὸν τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸν Κουτλουμοὺς ἐκπέμπει, υἱὸν ὄντα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ οἰκείου πατρός»· τοῦτο κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος.

204. Κομνηνός· Βελούδου σελ. 66 Οὐσπένσκυ, ἐν Ἐφημ. ῥωσσ. ὑπουργείου παιδείας· τόμ. 58, σελ. 60.

205. Δαπόντε ἱστορ. κατάλ. Μετσιων. βιβλιοθ. Γ΄, σελ. 87,145. Δαπόντε Κῆπος Χαρίτων ἐν τῇ τοῦ Emile Legrand Bibliothèque Greque Vulgaire· τόμ. Γ΄, σελ. 110—111, ἔνθα καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δαπόντε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, γενόμενον ἐπίγραμμα· ὁ Ματθαῖος ἀνεκαίνισεν ἕνα τοῖχον τῆς οἰκοδομῆς, τῷ 1767. Ἴδε καὶ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν· σελ. 548.

χαία ἐν Ἄθῳ μονὴ τοῦ Φιλαδέλφου, τῷ δὲ 1428, τοῦ πατριάρχου Ἰωσὴφ διὰ σιγιλλίου κυροῦντος τὴν προσάρτησιν, ἡ μονὴ Ἀλυπίου ἡ σήμερον κελλίον τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Κουτλουμουσίου κεῖται ἡ ἠρημωμένη μονὴ τῆς Καλλιάγρας, ὡς καὶ ἡ μονὴ τοῦ Γομάτου, ἡ σήμερον μεγάλη Παναγία λεγομένη.

Ἡ σκήτη τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὑπάγεται εἰς τὴν μονὴν τοῦ Κουτλουμουσίου[206].

§

Ἡ μονὴ τοῦ Παντοκράτορος, ἐπ' ὀνόματι τιμωμένη τῆς μεταμορφώσεως (6 αὐγούστου) ἱδρύθη μικρὸν πρὸ τοῦ 1363, ὑπὸ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὡς ὁ Κομνηνὸς λέγει, διότι κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ἐγράφη καὶ ἡ διαθήκη Ἰωάννου τοῦ Πριμικυρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλεξίου τούτου, ὡς ἡ παράδοσις θέλει[207]. Ἀνεκαίνισαν αὐτὸ κατόπιν οἱ βλάχοι ἄρχοντες Βάρβουλος καὶ Γαβριήλ.

Ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος κεῖται ἡ ἠρημωμένη μονὴ τοῦ Φακηνοῦ, ἡ μονὴ τοῦ Ῥαβδούχου σήμερον κελλίον ἐπ' ὀνόματι τῶν εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ὡς καὶ ἡ μονὴ τοῦ Φαλακροῦ. Ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτῆς εὑρηται ὁ λάκος «Ἄδειν», ἐν ᾧ τὸ περιώνυμον κελλίον «Ἄξιόν ἐστιν», ἔνθα ὑπὸ ἀγγέλου ἐδιδάχθη, κατὰ τὴν παράδοσιν[208] τῷ 980, ὁ ὕμνος οὗτος.

206. Οὐσπένσκυ ἐν Ἐφημ. τόμ. 57, σελ. 122.

207. Κομνηνοῦ Προσκυνητ. Βελούδου, σελ. 61. Langlois σελ. 24. Τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀλεξίου Στρατοπεδάρχου καὶ τοῦ Ἰωάννου πριμοκυρίου εὑρίσκω ἀναφερόμενα καὶ ἐν ἐγγράφῳ τῆς ῥωσσικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἐκδεδομένῳ τῷ 1358.

208. Βενεδίκτου Ἀκολουθία εἰς τὸ «Ἄξιον ἐστίν»· Ἀθήνησι 1854, σελ. 16 καὶ 19.

Ἡ σκήτη τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ, ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος, ἦν ἐν ἀρχῇ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μικρὸν κελλίον, ὅπερ ἤρξατο ἵνα μεταβάλληται εἰς σκήτην ἀπὸ τοῦ 1759. Ἀπὸ τετραετίας ἐγένετο ζήτημα ἡ οἰκοδομὴ εὐρυχωροτέρου τινὸς ναοῦ τῆς σκήτης ταύτης[209].

§

Ἡ μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου, σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων (9 μαρτίου) ἀναφέρει καὶ αὐτὴ τὴν ἵδρυσιν εἰς τὸν Ι' αἰῶνα, ἴσως συγχρόνως τῇ ὑπὸ Ἀθανασίου κτίσει τῆς Λαύρας. Ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἠρημώθη, συνεπείᾳ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, ἀνακτισθεῖσα δ' ἠρημώθη καὶ πάλιν, ὁ δὲ τῆς Βλαχίας ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος τῷ 1600 ἀνῳκοδόμησεν αὐτήν. Πλεῖστον ἐμόχθησεν ὑπὲρ τῆς ἀνακαινίσεως αὐτῆς μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ Καισάριος Δαπόντες[210]. Τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς ἀνηγέρθη τῷ 1763, διὰ συνδρομῶν, ὧν πρὸς ἄθροισιν ἀπεστάλη ὁ Δαπόντες, γράψας τὴν περιοδείαν αὐτοῦ ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ.

Ἐκ τῶν εἰς τὴν μονὴν Ξηροποτάμου, ἣν ὁ Δαπόντες γράφει Χλωροποτάμου, γενομένων δωρεῶν σημειωτέα ἡ τῆς Ἁγάθης μοναχῆς (κατὰ κόσμον Ἀναστασίας) προσηλωσάσης τῇ μονῇ τὸ Παλαιοχώριον καὶ τὸ χωρίον Γήσβορον[211], ἡ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυίας Νικολάου Μαυροκορδάτου ἀφιερώσαντος τῷ 1713 τὸ ἐν Ἰασίῳ

209. Οὐσπένσκυ ἐν Ἐφημ. τόμ. 57, σελ. 114.

210. Οὐσπένσκυ· τόμ. 58, σελ. 56. Κομνηνὸς ἐν περιγραφῇ Ξηροποτάμου. Langlois σελ. 19. Δαπόντε Κῆπος Χαρίτων, ὃν ἀναγνωστέον ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους.

211. Χριστοφόρου Ξηροποταμηνοῦ Ἐγχειρίδιον περιέχον τοὺς ΚΔ' οἴκους εἰς τὸν Τίμιον Σταυρόν· σελ. 77.

μοναστήριον Δάγκου καὶ ἡ τῷ 1760 ἐκ γροσίων πεντακισχιλίων (ἴσως εἰκοσακισχιλίων φράγκων) τοῦ τῆς Βλαχίας ἡγεμόνος Σκαρλάτου Γκίκα.

§

Ἡ μονὴ τοῦ Ζωγράφου, σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου (23 ἀπριλίου) ἔλαβε σύστασιν τῷ 1280, κατὰ τὸν Θεοδώρητον[212], οὕτω δὲ φρονεῖ καὶ ὁ Πορφύριος, λέγων ὅτι πρότερον ἦν μικρὸν κελλίον, καταστραφὲν ὑπὸ πειρατῶν[213]. Ἀνεκαινίσθη τῷ 1502 ὑπὸ τοῦ τῆς Μολδαυίας ἡγεμόνος Στεφάνου[214].

Ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος προσηλώθη τῇ μονῇ τοῦ Ζωγράφου τὸ παρὰ τὸν Στρυμῶνα κτῆμα Πρεβίσχτα· τῷ 1314 τὸ χωρίον Μαρμαρίνα· τῷ 1433 Ἀλέξανδρος ὁ τῆς Βλαχίας ἡγεμὼν ἐδωρήσατο τρισχίλια ἄσπρα· τῷ 1651 Βασίλειος Λούπουλος ὁ τῆς Μολδαυίας προσήρτησε τὸ μοναστήριον Δόβροβιετζ, τῷ δὲ 1699 ὁ τῆς Μολδαυίας Ἀντίοχος Καντεμίρης τὸ ἐν Βασσαραβίᾳ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ.

Ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς μονῆς τοῦ Ζωγράφου κεῖται τὸ ἄλλοτε μονύδριον Λάφκα καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ξηροκάστρου, πρότερον κτῆμα τῆς Λαύρας, ἐκχωρησάσης αὐτὸ τῇ τοῦ Ζωγράφου μονῇ, ἐπ' ἀνταλλαγῇ ἀγροῦ τινὸς ἐν Ἱερισσῷ.

§

Ἡ μονὴ τοῦ Δοχειαρίου, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀρχαγγέλων (8 νοεμβρίου) ἱδρύθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ κωνσταντινουπολίτου Εὐθυμίου,

212. ὅλ. τοῦ παρόντος βιβλίου σελ. 93.

213. Πορφυρίου Οὐσπένσκυ ἐν Ἐφημ. τομ. 58, σελ. 59.

214. Κομνηνὸς ἐν περιγ. μονῆς τοῦ Ζωγράφου.

ρίλου καὶ συνασκητοῦ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου· ἐπευφημήθη δὲ τὸ πρῶτον εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Νικολάου. Τὸν Εὐθύμιον τοῦτον ὁ Κομνηνὸς ἐσφαλμένως ὡς καὶ ὁ Langlois τάττουσιν ἐν τοῖς χρόνοις Νικηφόρου τοῦ Βοτανιάτου, παρατείνοντες τὸν βίον αὐτοῦ εἰς ἑκατὸν τριάκοντα ἢ καὶ πλέον ἔτη· τοῦθ' ὅπερ ὁ Κύριλλος Δοχειαρίτης διώρθωσεν[215]. Ἡ μονὴ ἐκτίσθη κατ' ἀρχὰς ἄνω τοῦ λιμένος Δάφνης, καταστραφεῖσα δ' ἕως ἐδάφους ὑπὸ πειρατῶν, ἀνῳκοδομήθη ἐν ᾧ τόπῳ κεῖται σήμερον, ἀδείᾳ τοῦ πρώτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἰσαάκ· ταῦτα πάντα βεβιασμένως ἀναγράφονται εἰς τὸ ἔτος 967, ὡς νομίζω. Νεόφυτος ὁ τοῦ Εὐθυμίου ἀνεψιός, κατὰ κόσμον δὲ Νικόλαος καὶ πατρίκιος τὴν ἀξίαν ἐγένετο δεύτερος κτίτωρ, οἱ δ' ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἐξελέξαντο τοῦτον καὶ πρῶτον. Κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα ἔρημος οὖσα ἀνεκτίσθη κατόπι, φροντίδι Γεωργίου ἱερέως καὶ οἰκονόμου Ἀδριανουπόλεως, τοῦ μετὰ ταῦτα Γερμανοῦ ἱερομονάχου, τῷ 1578, χορηγησάντων τὰ ἔξοδα τοῦ τῆς Μολδαυίας ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς ἡγεμονίδος Ῥωξάνδρας, ἐπιστατοῦντος τῇ οἰκοδομῇ Θεοφάνους τοῦ μητροπολίτου Μολδαυίας,, ὅστις καὶ τὸ καθολικὸν ἐνεκαίνισεν· ἀπεβίωσε δὲ μονάζων ἐν αὐτῇ, τῷ 1598, παραιτησάμενος τὴν μητρόπολιν. Πρόχωρος ὁ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἀρχιεπίσκοπος ἔκτισεν ἰδίοις ἀναλώμασι τὴν τράπεζαν.

Τῷ 1299 Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ἐδωρήσατο τῇ μονῇ τοῦ Δοχειαρίου τὴν ἔπαυλιν Περγαδίκια.

§

Ἡ μονὴ τοῦ Καρακάλλου[216] ἐπ' ὀνόματι τιμω-

215. Κυριλλου Προσκυνητάριον Δοχειαρίου· σελ. 9· ἴδε καὶ ὅσα περὶ τούτου γράφει ὁ Μ. Δήμιτσας· Μακεδονικά, σελ. 462. Τὰ περὶ τῆς τοῦ Δοχειαρίου μονῆς ἠρυσάμην ἐκ τοῦ Προσκυνηταρίου τούτου.

216. Ἐκ τῆς οἰκογενείας Καρακάλλου (ὁ Καράκαλλος) κατήγετο ὁ

μένη τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου (29 ἰουνίου) ἱδρύθη πιθανῶς ἐπὶ Ῥωμανοῦ τοῦ Διογένους (1068—70) εἰ μὴ μικρὸν πρότερον, ἐρημωθεῖσα δ' ὑπὸ πειρατῶν ἀνῳκοδομήθη δαπάναις Πέτρου ἡγεμόνος τῆς Μολδαυίας καὶ Πέτρου πρωτοσπαθαρίου αὐτοῦ, ἀμφοτέρων ἀκολούθως μονασάντων ἐν αὐτῇ[217]. Τῷ 1813 ὁ πατριάρχης Κύριλλος ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως ἐκύρωσε διὰ σιγιλλίου τὸ εἰς τὴν μονὴν εἰσαχθὲν κοινοβιακὸν σύστημα.

§

Ἡ μονὴ τοῦ Φιλοθέου, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Παρθένου ἀνάγει τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, ἴσως δ' ὀλίγῳ πρὸ τοῦ 992 ἔτους[218]. Τῷ 1492 Λεόντιος ὁ βασιλεὺς τοῦ Καχετίου, τοῦ παρὰ τὴν Γεωργίαν, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος ἀνέκτισαν ἰδίαις δαπάναις, καθὸ δῆθεν κατεχόμενον ὑπὸ γεωργιανῶν τότε, ὡς ὁ Langlois ὀνειρεύεται[219], ἐνῷ πᾶν ἄλλο γινώσκομεν ἡμεῖς[220]. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος οἱ μοναχοὶ τῆς τοῦ Φιλοθέου μονῆς διαφερόμενοι περί τινος τοποθεσίας πρὸς τοὺς τῆς Λαύρας ἐπήνεγκον αὐτοῖς ζημίας ἀποτροπαίους.

Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φιλοθέου γινώσκομεν γενομένην δωρεὰν τεσσάρων χιλιάδων ἀσπρων ὑπὸ Βλάδου Ε' ἡγεμόνος Βλαχίας· τῷ 1641 ὁ τζάρος Μιχαὴλ Θεοδωρίδης

ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης· βλ. Εὐθυμίου Καστόρχη περὶ τῆς ἐν Δημιτζάνῃ ἑλλην. σχολῆς· ἐν Ἀθήναις 1847, σελ.43.

217. Κομνηνὸς ἐν περιγρ. Καρακάλλου.

218. Οὐσπένσκυ ἐν Ἐφημ. τόμ. 58, σελ. 55.

219. Mont Athos σελ. 19. Κομνηνὸς ἐν περιγρ. μονῆς Φιλοθέου· Δήμητσα σελ. 466, ἐρωτῶντος ποῦ γῆς κεῖται τὸ Καχέτιον.

220. βλ. τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου σελ. 61.

ἐχορήγησε τοῖς φιλοθείταις τὸ δικαίωμα 'να μεταβαίνωσιν ἀνὰ πᾶν ἕβδομον ἢ ὄγδοον ἔτος εἰς Ρωσσίαν πρὸς ἄθροισιν ἐλεημοσυνῶν.

Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Φιλοθέου ὑπήγετο ἄλλοτε ἡ σήμερον ὑπὸ τὴν τῶν Ἰβήρων ὑπαγομένη σκήτη τοῦ Μαγουλᾶ[221].

§

Ἡ μονὴ τῆς Σίμωνος Πέτρας, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τιμωμένη τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ ὁσίου Σίμωνος, ὃν ὡδήγησεν εἰς ἐκλογὴν τῆς τοποθεσίας ἀστὴρ ὡς ὁ τῶν Μάγων, ὅθεν καὶ τὸ καθολικὸν ἀπεκάλεσε νέαν Βηθλεέμ[222]. Ἐκτίσθη δαπάναις τοῦ δεσπότου τῆς Σερβίας Ἰωάννου Οὔγγλες τῷ 1363. Καταστραφεῖσα ὑπὸ πυρκαϊᾶς τῷ 1581 καὶ μετὰ τεσσαρακονταετίαν αὖθις[223], ἀνεκτίσθη συνδρομῇ τῶν εὐσεβῶν, τοὺς σιμωνοπετρίτας φιλοξενησάσης ἐπί τινα καιρὸν τῆς μονῆς τοῦ Ξενοφῶντος. Τῷ 1801 εἰσήχθη ἡ κοινοβιακὴ τάξις ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ· τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ ἀπὸ Νικαίας ἐκδόντος τὸ νενομισμένον σιγίλλιον.

Ἐν τῇ μονῇ Σίμωνος Πέτρας μοναχοὶ γενόμενοι κατεβίωσαν ὁ κτίτωρ Ἰωάννης Οὔγγλες ὁ δεσπότης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

§

Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Παύλου, σεμνυνομένη ἐπ' ὀ-

221. Langlois σελ. 44.

222. βίος τοῦ ὁσίου Σίμωνος ἐν «Λειμωναρίῳ».

223. ἀναγινώσκω ἔν τινι χειρογράφῳ τῆς μονῆς Σίμωνος Πέτρας: «τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει κτῆμα κ τ λ . . . . . ἐγράφη δὲ μετὰ τὸν δεύτερον ἐμπρησμὸν τῆς μονῆς . . . . . ὁ δὲ ἐμπρησμὸς γέγονεν ἐν ἔτει ,ζρλ',=(1622) ἰουνίῳ, ἡμέρᾳ σαββάτῳ· ἐγράφη χειρὶ Κυρίλλου μοναχοῦ».

νόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου (23 ἀπριλίου), φαίνεται ὑφισταμένη ἀπὸ τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, εἰ καὶ αἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει παραδόσεις συνέχεον τὰ ἔτη καὶ τὰ πρόσωπα[224]. Λέγεται ὅτι τῷ 1401 ἀναφέρεται ἡ τοῦ ἁγίου Παύλου μονὴ ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς τοῦ Ξηροποτάμου· κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος Γεράσιμος ὁ δεσπότης Συμένδρου τῆς Σερβίας ἔκτισε τὸ καθολικόν· τῷ 1700 ὁ τῆς Βλαχίας ἡγεμὼν Κωνσταντῖνος Βασσαράβας ἀνήγειρε πύργον ὑψηλὸν μετὰ κελλίων καὶ ναοῦ, θεραπεύσας οὕτω τὴν στενοχωρίαν, ἐν ᾗ ἐβίων οἱ μοναχοὶ τοῦ ἁγίου Παύλου[225]. Τὸ νέον καθολικὸν ἀνηγέρθη τῷ 1845.

Ὑπὸ τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παύλου ὑπάγονται **ἡ σκήτη τοῦ ἁγίου Δημητρίου** καὶ **ἡ Νέα Σκήτη**, συστηθεῖσα τῷ 1760 ὑπό τινος μολδαυοῦ μοναχοῦ Δανιήλ[226].

§

Ἡ μονὴ τοῦ Σταυρονικήτα, σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου (6 δεκεμβρίου) διεδέξατο, τὴν ἀρχαίαν μονὴν τοῦ Χαρίτωνος, καθὼς ἡ παράδοσις θέλει, ἐκλήθη δ' οὕτως ἴσως ἐκ κελλίων Σταύρου καὶ Νικήτα[227]. Τῷ 1533 Γρηγόριος μοναχὸς ἀνεκαίνισε κελλία

224. ὁ δὲ καλὸς Langlois ἔγραψε παράξενα πράγματα περὶ τοῦ ἁγίου Παύλου· τὸν ἱδρυτὴν θέλει σέρβον, τοὺς μοναχούς, καὶ κατὰ τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἔγραφε (1867), μεταποιεῖ εἰς σέρβους καὶ βουλγάρους κ τ λ.

225. Κομνηνὸς ἐν περιγρ. μονῆς ἁγ. Παύλου.

226. Langlois σελ. 27, ἀλλὰ φρονῶ ὅτι λέγει ψεύματα. Οὕτω καὶ τὴν σκήτην τοῦ Προδρόμου τὴν ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων θεμελιοῖ τῷ 1779. Ἐν τούτοις ἐν τῇ διαθήκῃ Σεραφείμ τοῦ πατριάρχου, Νικομηδείας ὄντος ἔτι, πρὸ τοῦ 1734 δηλαδή, ἀναφέρεται ἡ σκήτη τοῦ Προδρόμου· καὶ ἐπὶ τῆς διαθήκης πεισθεὶς ἔγραψα ὅ,τι ἔγραψα περί τε ταύτης καὶ τῆς μικρᾶς ἁγίας Ἄννης· εὑρηται δ' ἡ διαθήκη ἐν τῷ Κώδικι τοῦ Κριτίου τῷ ἐν τῷ Οἰκουμεν. Πατριαρχείῳ.

227. Τὸ ὄνομα Σταυρονικήτας ἀρχαιότερόν ἐστι· βλ. Θεοδωρήτου

τινὰ, ἅτινα κατεστράφησαν ὑπὸ πυρκαϊᾶς· τῷ 1542 ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ ἀπὸ Σοφίας, οὗ ἡ εἰκὼν σώζεται ἐν τῷ καθολικῷ[228] «τὴν τοῦ Σταυρονικήτα πάλαι ὀνομαζομένην μονὴν — αὐτὸς ὁ πατριάρχης γράφει — οἰκείοις ὀφθαλμοῖς τὸ τοῦ λόγου ἰδὼν, καὶ ἀκριβῶς τὸν αὐτῆς χῶρον πάντα ἀνιχνεύσας τε καὶ κατοπτεύσας, καὶ καλῶς αὐτὸν γνοὺς εὖ τε θέσεως ἔχοντα παραλίου, καὶ εὐκρασίας ἀέρων ἔμπλεων, εὖ τε πρὸς πᾶσαν γεηπονίαν καὶ ἐμφυτεύσεις ἀμπέλων ἐπιτήδειον ὄντα, ἐπανέλαβέ τε καὶ ὡς εἶχε δυνάμεως ᾠκειώσατο». Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ τῆς Βλαχίας ἡγεμὼν Σερβάνος Καντακουζηνὸς ᾠκοδόμησε τὸ ὑδραγωγεῖον, δι' οὗ τότε ᾠχετεύθη τὸ ὕδωρ εἰς τὴν μονήν[229]. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἔπαθεν ὑπὸ πυρκαϊᾶς.

§

Ἡ μονὴ τοῦ Ξενοφῶντος, ἐπ' ὀνόματι σεμνυνομένη τοῦ ἁγίου Γεωργίου (23 ἀπριλίου) φαίνεται ὑπάρχουσα τῷ 1071, ἐκτίσθη δὲ τῷ 1083 ὑπὸ Στεφάνου, μεγάλου δρουγγαρίου ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Βοτανιάτου[230], καὶ ἀνεκαινίσθη τῷ 1545 δαπάναις τῶν ἐπιφανῶν βλάχων Δούκα βορνίκου καὶ Ῥάδουλα, ἀδελφῶν ὄντων. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα εἶχε μόλις δέκα μοναχοὺς, ἀλλὰ (πρὸ

Ὑπομνήμ. περὶ Ἁγίου Ὄρους· § 10. Τὸ ἁπλούστερον ὄνομα μετέγραψαν κακῶς ὁ μὲν Langlois ὡς σημαῖνον σταυρὸς—νικηφόρος· ὁ δὲ περίφημος ἀββᾶς Neyrat exaltation de la Croix.

228. Ἔκτυπον τῆς εἰκόνος ταύτης, ὡς καὶ τῆς τοῦ Κυρίλλου τοῦ ἐντῇ σκήτῃ τῆς Ἁγίας Ἄννης ταφέντος, ἀπεστάλην ἐξ Ἁγίου Ὄρους, κοσμεῖ τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, φιλοκάλῳ προνοίᾳ τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης.

229. Κομνηνὸς ἐν περιγρ. Σταυρονικήτα.

230. Muralt Essai de Chronographie Byzantine· ἐν Πετρουπόλει τόμ. Α', 1871, σελ. 52.

τοῦ 1784) τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον θέλον 'να σώσῃ τὴν μονὴν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς αὐστηρᾶς κοινοβιακῆς τάξεως, ἀνέθηκεν εἰς τὸν καυσοκαλυβίτην ἱερομόναχον Παΐσιον τὴν ἐπὶ τούτῳ φροντίδα[231]. Τὸ πατριαρχικὸν σιγίλλιον περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος ἐξεδόθη τὸν δεκέμβριον τοῦ 1784 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ ἀπὸ παλαιῶν Πατρῶν.

Τῷ 1607 ὁ βοεβόδας Ῥάδουλος Σερβάνος ἐδωρήσατο εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ξενοφῶντος ἐννεακισχίλια ἄσπρα καὶ τὰ δύο χωρία Ῥάτζκα καὶ Σιλίστα· τῷ 1658 ὁ βοεβόδας Μιχαὴλ ἐδωρήσατο δεκακισχίλια ἄσπρα· σπουδαίας δὲ χορηγίας χρηματικὰς καθώρισαν τῷ 1766, 1769 καὶ 1776 οἱ ἡγεμόνες Σκαρλάτος καὶ Γρηγόριος οἱ Γκίκαδες καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Ὑψηλάντης.

Ὑπὸ τὴν μονὴν Ξενοφῶντος ὑπάγεται **ἡ σκήτη τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.**

§

Ἡ μονὴ τοῦ Γρηγορίου, σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Νικολάου (6 δεκεμβρίου) ἱδρύθη μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀνεκαινίσθη δὲ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας τῷ 1497. Πυρποληθεῖσα τῇ 30 νοεμβρίου 1761, ἀνεκαινίσθη ἐπιμελείᾳ τοῦ τῆς μονῆς σκευοφύλακος Ἰωακεὶμ, συνδρομῇ δὲ τῶν ὀρθοδόξων. Τῷ 1500 εἶχεν ἑκατὸν μοναχούς[232].

§

Ἡ μονὴ τοῦ Ἐσφιγμένου, τιμωμένη ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀναλήψεως, ἱδρύθη κατὰ τὰς

231. Δαπόντες παρὰ Κ. Σάθᾳ· Μεσ. βιβλ. Γ', σελ. 127.

232. Περιγραφὴ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου· ἰδίως ἰδὲ τὰς σελίδας 16—22.

ἀρχὰς τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, παθοῦσα δὲ πολλάκις ὑπὸ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, τέλος ἠφανίσθη καὶ κατεκάη τῷ 1533. Κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα ἦν ἔρημος, μόλις δ' ἀνακτισθεῖσα τῷ 1634 περιέστη πάλιν εἰς παράλυσιν· τῷ 1705 Γρηγόριος ὁ Μελενίκου, παραιτησάμενος τὴν μητρόπολιν ἦλθεν εἰς τὴν τοῦ Ἐσφιγμένου μονὴν καὶ λαβὼν ἀκολούθως γράμματα παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Γ΄, περιῆλθε πολλὰ μέρη, συνέλεξε συνδρομὰς, ἤθροισε μοναχοὺς καὶ ἀνασυνέστησε τὴν μονὴν, ἥτις καὶ πάλιν, οὐ μετὰ πολύ, ἔτεινεν εἰς ἀφανισμὸν, ὃν προλαμβάνων τὸ πατριαρχεῖον ἐνετείλατο τῷ πρώην Θεσσαλονίκης Δανιὴλ ὅπως ἐφορεύσῃ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κοινοβιακοῦ συστήματος, ἐγκαθιδρύων καὶ τὸν ἡγούμενον· ἦν δ' ὁ μοναχὸς Εὐθύμιος ἐκ τῆς σκήτης τῆς ἁγίας Ἄννης, κοινοβιαρχήσας ἀπὸ τοῦ 1796—1801, ὅτε ἀπέθανε. Τῷ 1800 ἡ μονὴ τοῦ Ἐσφιγμένου εἶχεν ἑκατὸν μοναχούς[233].

Τῷ 1655 ὁ τσάρος Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς ἔδωκεν ἄδειαν τοῖς μοναχοῖς Ἐσφιγμένου ὅπως μεταβαίνωσιν ἀνὰ πᾶν πέμπτον ἔτος εἰς Ρωσσίαν πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσύνης. Τῷ 1814 προσηλώθη τῇ μονῇ τὸ ἐν Μολδαυίᾳ κτῆμα Φλωρέστι.

Ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου κεῖται τὸ ἀρχαιότατον κελλίον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἠσκήθη ὁ ῥῶσσος ἅγιος Ἀντώνιος ὁ Πετσέρσκιι.

§

Ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος[234], **ἡ μο-**

233. Θεοδωρήτου Ὑπομνήμ. περὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους· ἀπὸ § 7—12 χειρογρ. ἱστορία τοῦ Ἐσφιγμένου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ. Langlois σελ. 18. Οὐσπένσκυ ἐν Ἐφημ. ῥωσσ. ὑπουργ. τόμ. 58, σελ. 56.

234. Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.—Ἀνάγνωσμα κατὰ τὴν συνεδρίασιν συνόδου καὶ συμβουλίου.—Κομνηνοῦ Προσκυνητάριον. Langlois σελ. 21. Acta Russici monasterii κλπ.

νὴ τῶν Ῥώσσων ἐν ἀρχαίοις ἐγγράφοις ὀνομαζομένη, ἐν νέοις δὲ «κοινόβιον τοῦ ῥωσσικοῦ» γραφομένη, προϋπῆρχε τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, δοθεῖσα τῷ 1169 τοῖς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ξυλουργοῦ μοναζουσι ῥώσσοις[235]. Ἐπὶ τῆς μογγολικῆς ἐν Ρωσσίᾳ ἐπιδρομῆς ἔλαβον αὐτὴν ὑπὸ τὴν κυριότητα αὐτῶν σέρβοι μοναχοὶ, μέχρι τέλους, φαίνεται, τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος[236]· εὐηργέτησε δ' αὐτὴν Λάζαρος ὁ κράλης τῆς Σερβίας, ὡς ὁ Κομνηνὸς γράφει. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ΙΣΤ΄ ἑκατονταετηρίδος ὁ τζάρος Βασίλειος Ἰωάννοβιτς ἐχορήγησε τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἡμίσεως μέρους τοῦ μοναστηρίου ἀπαιτούμενα χρήματα· ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος τὸ ἕτερον ἥμισυ ἦν ἤδη κατηφανισμένον, ἡ δὲ μονὴ εἶχε χρέος ἑξακοσίων ρουβλίων· ἀπὸ τοῦ 1574 ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἦν ἔρημος ἡ μονὴ, καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑπομένου κατάχρεως. Κύριλλος ὁ Λούκαρις γράφων τῷ 1626 πρὸς τοὺς ῥώσσους, ὧν ἐπεκαλεῖτο τὴν ὑπὲρ τοῦ μοναστηρίου συνδρομὴν, ἔλεγεν ὅτι οἱ τοῖχοι, τὰ κελλία καὶ ὁ ναὸς ἦσαν ἐρείπια, ἐφ' ᾧ χορηγηθείσης συνδρομῆς ἐμποδίσθη τῆς μονῆς ἡ παντελὴς ἐρήμωσις. Ἔκτοτε καὶ πάλιν ἡ μονὴ περιέπεσεν εἰς ἐνδειαν, ὥστε τῷ μὲν 1693 ἦν ἐν ἐρημώσει, τῷ δὲ 1705, καθὰ γράφει ὁ περιηγητὴς Βασίλειος Γρηγορίεβιτς Βάρσκιι ἐμόναζον δύο ῥῶσσοι καὶ δύο βούλγαροι μοναχοί. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος καὶ κατόπιν οἱ μοναχοὶ ἦσαν γραικοὶ, καταλιπόντες δὲ τὸ παλαιομονάστηρον, τοῦ Θεσσαλονικέως, κατῆλθον εἰς τὴν παραλίαν, ἔνθα νῦν ἐγείρεται ἡ εὐρεῖα τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος οἰκοδομὴ, ἧς μακρὰν εἰς πεντήκοντα βημάτων ἀπόστασιν, τῷ 1677 Χρι-

235. Muralt Essai de Chronographie Byzantine· τόμ. Α΄, σελ. 195.

236. Οὐσπένσκυ ἐν Ἐφημ. τόμ. 58, σελ. 58.

στορόρος ὁ ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ εἶχεν ἀνεγείρει τὸ τῆς Ἀναστάσεως μονύδριον, σταυροπηγιακὸν ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Μουσελίμη. Προστασίᾳ τοῦ ἡγεμόνος Μολδαυίας Σκαρλάτου Καλλιμάχη ᾠκοδομήθη τῷ 1814 νέον κτίριον τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἧς ὁ ναὸς ἀνηγέρθη τῷ 1815. Πλὴν τῆς συνδρομῆς τοῦ Καλλιμάχη, εἰσεπράχθησαν καὶ διακόσιαι χιλιάδες γροσίων (σχεδὸν τριακόσιαι χιλιάδες φράγκων) ἐκ πωλήσεως κτήματός τινος, ὅπερ εἶχεν ἡ μονὴ ἐν Μολδαυίᾳ. Αἱ ἐπισκευαὶ καὶ βελτιώσεις καὶ προσθῆκαι εἰς τὸ οἰκοδόμημα ἐγένοντο μετὰ τὴν ἐν τῇ μονῇ ἐγκατάστασιν (ἀπὸ τοῦ 1834), τῶν ῥώσσων, οἵτινες ἀπὸ δεκαπενταετίας καὶ ἐντεῦθεν ἀπετέλεσαν ἐν αὐτῇ πλειοψηφίαν ἐπιβάλλουσαν, πληρώσαντες ἀπὸ τοῦ 1840 πάντα τὰ βαρέα χρέη τῆς μονῆς ταύτης. Τῷ 1803 ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καθιερώθη διὰ σιγιλλίου τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ ἀπὸ Νικαίας ἡ κοινοβιακὴ τάξις, ἥτις ἔσωσε τὴν μονήν, ἥντινα τὸ πρότερον λειτουργῆσαν ἰδιορρυθμικὸν σύστημα παρ' ὀλίγον ἠφάνιζε, διότι οἱ «ἐπ' ἀκτημοσύνῃ ἐγκαλλωπιζόμενοι μοναχοὶ κατεκυριεύθησαν ἀναξίως ὑπὸ ματαίας φαντασίας καὶ κενοσπουδίας καὶ πλεονεξίας, διαφιλονεικοῦντες πρὸς ἀλλήλους περὶ πρωτείων, διαβιοῦντές τε ὑπερηφάνως καὶ ἰδιορρύθμως, καὶ ἀρχὰς καὶ προεδρείας καὶ ἡγουμενείας ἑαυτοῖς περιποιούμενοι»[237].

Τῷ 1363 προσηρτήθη τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τὸ μονύδριον τοῦ Κάτζαρη. Ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς μονῆς κεῖται ἡ παλαιὰ οἰκοδομὴ τῆς μονῆς τοῦ Θεσσαλονικέως, εἰς ἣν τῷ 1169 ἐγκατεστάθησαν οἱ τὴν μονὴν τοῦ Ξυλουργοῦ λιπόντες ῥῶσσοι μοναχοί.

Αἱ εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος σπουδαιότεραι δωρεαὶ ἐγένοντο ἐν τοῖς κάτω χρόνοις, ἰδίως παρὰ

237. Ἴδε τὸ σιγίλλιον τοῦ Καλλινίκου Δ'.

τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαυίας καὶ τῶν ῥώσσων ἡγεμόνων. Τῷ 1487 Βλάδος Ε' ὁ βοεβόδας Βλαχίας ἐχορήγησεν ἓξ χιλιάδας ἄσπρων, τρισχίλια δὲ τῷ 1496 ὁ Ῥάδουλος, καὶ τετρακισχίλια ἔτι μετὰ ἓξαετίαν ὁ αὐτός. Τῷ 1591 Ἰὼβ ὁ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β' ἀναγορευθεὶς πατριάρχης τῶν ὑπερβορείων μερῶν[238] ἐπεκαλεῖτο τὴν συνδρομὴν τῶν ὑπ' αὐτὸν ὀρθοδόξων ὑπὲρ τῆς μονῆς, ἧς εὑρίσκομεν ἀντιπρόσωπον ἐν Μόσχᾳ, μεταβάντα πρὸς εἰσπραξιν συνδρομῶν, τὸν ἀρχιμανδρίτην Νεόφυτον καὶ τὸν Ἰωακείμ, συνοδευομένους ὑπὸ ἀπεσταλμένων τοῦ Βατοπεδίου, τοῦ Χιλανδαρίου καὶ τῆς Μεταμορφώσεως (ἴσ. Κουτλουμουσίου ἢ Παντοκράτορος)[239]. Τῷ 1626 γράμμα τοῦ τζάρου Μιχαὴλ Θεοδώροβιτς ἐπέτρεπε τοῖς μοναχοῖς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τὴν εἰς Ῥωσσίαν ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος μετάβασιν πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν. Τῷ 1703 Μιχαὴλ Ῥακοβίτζας ὁ τῆς Μολδαυίας ἡγεμὼν ἐδωρήσατο τὸ κτῆμα Δόμνα. Συνδρομάς τινας ἐχορήγησαν κατὰ καιροὺς οἱ ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαυίας Γρηγόριος Γκίκας (1747), Ἰωάννης Μαυροκορδάτος (1744) Ἰωάννης Καλλιμάχης (1760) ἀφιερώσας τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ Τζαρσαμπᾶ παζὰρ ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου τὴν ἐπονομαζομένην Μπογδὰν Σεράγι «ἐπὶ τῷ ἐπισκέπτεσθαι παρὰ τῶν ὁσιωτάτων πατέρων τῆς αὐτῆς μονῆς, διακυβερνᾶσθαι καὶ διεξάγεσθαι διὰ παντός». Τὴν δωρεὰν ταύτην ἐπεκύρωσαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ· ἄγνωστον δὲ πότε ἀφέθη ἔρημος καὶ ἀπροστάτευτος ὁ ναΐσκος οὗτος.

Ἡ σκήτη τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (Βογορόδιτζα), ἡ ἀρχαία μονὴ τοῦ Ξυλουργοῦ φαίνεται οἰκου-

238. Κ. Ν. Σάθα βιογραφ. σχεδίασμα περὶ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β'.

239. Βαλλιάνου Ἱστορία τῆς ῥωσσ. Ἐκκλησίας σελ. 368.

μένη ὑπὸ ῥώσσων μοναχῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, οἵτινες μετέβησαν εἰς τὴν τοῦ Θεσσαλονικέως τῷ 1169, ἔχοντες αὐτὴν οἱονεὶ ἐξάρτημα. Ἤδη τελεῖ ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ὀλίγων ἐν αὐτῇ βουλγάρων ἀσκουμένων.

§

Ἡ μονὴ Κωνσταμονίτου (σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος) ἐστί, φαίνεται, κτίσμα Κώνσταντός τινος (Κώνστα-μονή), ἀναφερομένη κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα, εὐεργετηθεῖσα ὑπὸ Μανουὴλ Παλαιολόγου καὶ ἀνακαινισθεῖσα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος[240].

Τῶν εἰς τὴν μονὴν ταύτην γενομένων δωρημάτων σπουδαιότερόν ἐστι τὸ τοῦ δεσπότου Γεωργίου Βράγκοβιτζ (1429)· τῷ 1493 Πέτρος ὁ βοεβόδας Μολδαυίας ἐδωρήσατο τῇ μονῇ πεντακισχίλια ἄσπρα.

Τίθημι πέρας εἰς τὴν βραχεῖαν ἱστορίαν τῶν τε μονῶν ἐν μέρει καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐν γένει, πόθον ἐκπληρῶν ὅσιον. Ἀναζητήσας τὰς πληροφορίας μου ἐν ἐγγράφοις ἐπισήμοις, ὧν τὸ κῦρος οὐδέποτε δύναμαι 'ν' ἀμφισβητήσω, ἐν ἐντύποις καὶ χειρογράφοις πηγαῖς, εὔχομαι 'να γράψῃ λόγιος ἁγιορείτης καλὸν ἱστορικὸν περὶ Ἄθω δοκίμιον, εἴ τι παρέλιπον προστιθείς, εἴτι κακῶς ἐγράφη ἐπανορθῶν. Πλείω ἠδυνάμην 'να γράψω, καὶ πολλῶν γεγονότων 'να ἐκτείνω λεπτομερῶς τὴν ἱστορίαν καὶ 'ν' ἀναπτύξω τὰ καθέκαστα. Ἀλλ' ἐκεῖ ἐσιώπησα, ὅπου ἐφοβούμην μὴ ἐκ

240. Langlois Mont Athos σελ. 21. Οὐσπένσκυ ἐν Ἑρμ. τόμ. 58, σελ. 58. Κομνηνὸς ἐν περιγραφῇ μονῆς Κωνσταμονίτου.

τῆς ἀποκαλύψεως πληγῶν χαινουσῶν, μὴ ἐκ τῆς ἐκθέσεως ἀθλίων συμβάντων ἐκτεθῇ πᾶσιν ἡ γυμνότης τοῦ πατρὸς Χάμ, ἣν συνεκάλυπτον ὅσον ἠδυνάμην. Ἀπεύχομαι δὲ νῦν τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἤθελέ τις ἀναγκασθῇ 'να γράψῃ μεγαλωστὶ εἰκόνα παρελθόντος, εἰς ἣν τὰ χρώματα χορηγήσουσι συγχρόνων πληροφορίαι λεπτομερεῖς, ἔνθεν κακεῖθεν συναθροιζόμεναι.

Διότι ἐν γένει ἱστορίαν οὐδεὶς ἔγραψε τῶν παλαιοτέρων· αἱ γραφεῖσαι κεῖνται ὑπὸ τὰς ὄψεις τοῦ ἀναγνώστου μου (ἀπὸ σελίδος 297 τοῦ μετὰ χεῖρας τεύχους)· πρὶν μεταβῇ δ' εἰς αὐτὰς καλὸν 'να συμπληρώσῃ τὰς περὶ Ἁγίου Ὄρους εἰδήσεις διὰ τῆς βραχείας ἀναγραφῆς τῶν ἐν αὐτῷ μονασάντων καὶ μορφωθέντων ἐπισήμων ἀνδρῶν.

ΑΓΙΟΡΕΙΤΑΙ ΕΠΙΣΗΜΟΙ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ, ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ, ΛΟΓΙΟΙ, ΤΕΧΝΙΤΑΙ.

Αἰώνων ἐννέα μακρὰ ἱστορία κυροῖ τοὺς λόγους τῶν εἰπόντων καὶ γραψάντων ὅτι οὐδεὶς ἐπὶ γῆς προσφυέστερος τοῦ Ἄθω τόπος ὑπάρχει ἐμπνέων καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ κοσμικῆς τέχνης τοὺς ἐραστὰς, καὶ τοὺς τῶν γραμμάτων λάτρεις. Ὁ μικρὰ σημειώματα ἔκ τε τῶν ἐν τύποις πηγῶν, ἔκ τε προφορικῶν παραδόσεων ἐπιχειρῶν ἵνα συναθροίσῃ περὶ τῶν ἐν Ἄθῳ διὰ μελέτης συντόνου καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως, οὕτως εἰπεῖν, τῶν αὐτόσε κατορωρυγμένων θησαυρῶν τῆς πατρίου σοφίας ἀναδειχθέντων ἐπιφανῶν κληρικῶν: ἱεραρχῶν, διδασκάλων καὶ λογίων, καὶ τεχνιτῶν θέλει μαρτυρήσει, φρονῶ, καὶ οὗτος ὅτι ἀληθειαν εἶπεν ὁ καλέσας τὸ Ἅγιον Ὄρος «τὸ μόνον, ὡς ἀληθῶς, ἁπάσης τῆς ἀρετῆς κοινὸν ἐργαστήριον, ... τὸν τῶν ἐκασταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὁμολογουμένως ἐξαιρετον μάλιστα χῶρον, τὸν ἱερὸν χηραμὸν, τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ὄντως τῆς ἀρετῆς παγκράτιον»[1]. Οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους ἡμῶν ἄνδρες οἱ πλεῖστοι τὸν Ἄθω ἔσχον ἀρετῆς καταγώγιον καὶ παιδείας ναμάτων πηγήν· Φιλόθεος ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, οὗ γενήσεται καὶ κατωτέρω μνεία, Νήφων ὁ Πελοποννήσιος εἷς τῶν τοῦ Σχολαρίου διαδόχων, Ἰσίδωρος καὶ Κάλλι-

1. Τὸ τεμάχιον ἐν ταῖς εἰς Γρηγορᾶν Annotationes τόμ. Β', Bonnæ σελ. 1274.

στος ὁ Ξανθόπουλος, Καλλίνικος Β' ὁ Ἀκαρνὰν, ὁ κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ πατριαρχείαν ὀκταετίαν κοσμήσας τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἐμορφώθησαν μεγάλοι διδάσκαλοι καὶ ποιμένες. Κύριλλος Λούκαρις ὁ περικλεὴς ἱερομάρτυς, ὁ τὴν Εὐρώπην ἅπασαν μονονουχὶ πρὸς σπουδὴν περιελθὼν, ἐνόμισε, φαίνεται, καθῆκον ὅπως συμπληρώσῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐπισκεπτόμενος καὶ τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς τὴν μεγαλώνυμον ἀκαδημίαν. Γρηγόριος Ε' ὁ ἀπὸ Σμύρνης ἐν τῇ σχολῇ, οὕτως εἰπεῖν, ἐμορφώθη τοῦ Ἄθω, καὶ τοσοῦτον αὐτὴν ἠγάπα, ὥστε τὸ δεύτερον καὶ τρίτον μετακληθεὶς εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριαρχικὸν θρόνον μεθ' ἑαυτοῦ ἔφερε τοῦ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἰδίου κελλίου τὴν κλεῖδα, καὶ ταύτην ἀπειλητικῶς ἐπεδείκνυεν, οὐ μόνον οὕτω δηλῶν ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνων, ὅτι πρόθυμος ἦν ἵνα καὶ πάλιν αὐτόθι μεταβῇ ἐν πρώτῃ ἐναντίᾳ τυχὸν ἐνεργείᾳ καὶ ἀρχοντικῇ ἐπηρείᾳ, ἣν ἤθελεν ἀπαντήσει ἀπὸ μέρους τῆς τότε διοικούσης καὶ ἐμπνεούσης τὰ τῆς Ἐκκλησίας φαναριωτικῆς ἀριστοκρατίας, λαικῆς ἢ κληρικῆς. Ἀλλὰ καί τις ἡμῶν ἐλησμόνησε μετὰ πόσης δεξιότητος ἢ πονηρίας, ὡς ἔλεγον οἱ ἐναντίοι, διώκει τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ ἀπὸ Ἐφέσου, ὁ Κουταλιανὸς ἐπικαλούμενος; πόσοι δ' ἀγνοοῦσιν ὅτι μοναχὸς ἀγιορείτης ἦν ὁ Ἄνθιμος, ἐνώπιον λογίων μετά τινος ἐγκαυχήσεως ἀναμιμνησκόμενος ὅτι αὐτὸς μετέγραφεν ἐν Ἄθῳ τὴν τοῦ Ζυγαδηνοῦ ἑρμηνείαν εἰς τὸ ψαλτήριον ὑπὸ Νικοδήμου; Πατριάρχαι καὶ ἄρχοντες, ἀποτασσόμενοι τῇ κοσμικῇ τύρβῃ μετέβαινον εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἐκεῖσε καταβιοῦντες, ἐκεῖσε χιτῶνα φωτεινὸν ἕτερον ἀναβαλλόμενοι τῆς μελέτης τοῦ θανάτου, τῆς εἰς ἀθανασίαν προετοιμαζούσης.

Μακρὸς ἠδύνατο ἵνα συμπαγῇ κατάλογος ὀνομάτων ἁγιορειτῶν ἀρχιερέων καὶ πατριαρχῶν, ἱερέων καὶ μονα-

χῶν εἰς διοίκησιν ἐκκλησιῶν διακριθέντων· ἀλλὰ περὶ τῶν ἀξίων πλείονος λόγου ὁ λόγος ἔσται νῦν καὶ βραχύς, ὡς καθῆκον τοῦ χρονογράφου, ἀνατρέχοντος εἰς παλαιοὺς ἱστορικοὺς πρὸς ἄθροισιν πληροφοριῶν. Παρὰ τῷ ἱστορικῷ Νικηφόρῳ Γρηγορᾷ εὑρίσκομεν ἁγιορείτην Γρηγόριον τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, ὃν ἦλθεν ἐπισκεψόμενος ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος[2]. Κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ἁγιορείτης ἐπίσημος φαίνεται ὁ ἀρχιεπίσκοτος Βουλγαρίας Ἰάκωβος, ὅστις διετήρει ἀλληλογραφίαν πρὸς τὸν Νικηφόρον Βλεμμίδην, ἔγραψε δὲ καὶ συγγράμματα, ὡς ὁ Βέκκος ἐν ἀπολογητικῷ λόγῳ μαρτυρεῖ[3]. Εὑρίσκω παρὰ τῷ ἱστορικῷ Παχυμέρῃ «ἄνδρα γεραρὸν» ἀποκαλούμενον Ἰσαὰκ τὸν Ξηροποταμηνόν, ὑποψήφιον Σμύρνης ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου[4]. Ἄλλος δ' ἁγιορείτης, ὁ καθηγούμενος τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ τοῦ Ξενοφῶντος μονῇ μοναχῶν Συμεὼν ὁ πανάριστος, ἀνὴρ ἀγαθός τε καὶ κόσμιος, ἀσκητικοῖς διαλάμπων κατορθώμασιν» ἀπαντᾶται παρὰ τῷ ἱστορικῷ Νικηφόρῳ Βρυεννίῳ[5]· συνῆν οὗτος τῷ Ἀλεξίῳ Κομνηνῷ οἱονεί τις μέντωρ αὐτοῦ καὶ βοηθός, πρεσβευσάμενος πρὸς τὸν ἀποστάτην Βασιλάκην. Καὶ συνήργουν ἄρα ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος εἰς κατεύνασιν ἀκαταστασιῶν πολιτικῶν, εἰς λώρησιν κοσμικῶν σάλων ἁγιορεῖται ἐπιφανεῖς ἀπό τε τοῦ βίου καὶ τῶν πραγμάτων. Γενναδίος δὲ ὁ τοῦ Βατοπεδίου προηγούμενος ὁ ἐν τῇ κατὰ Φλωρεντίαν συνόδῳ παρουσιάσας ὑποψήφιος ἐτέθη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως[6].

2. Γρηγορᾶ ΚΗ', ε'.

3. Migne Patrologiæ, τόμ. ΡΜΑ', στήλη 977.

4. Παχυμέρης Β', 22, σελ. 126, τόμ. Α', Bonnæ.

5. Νικηφόρου Βρυεννίου Δ', 27, Migne Patrologiæ, τόμ. ΡΚΖ', στήλη 204.

6. Δημητρακοπούλου ἱστορία τοῦ σχίσματος σελ. 154.

Ὁ ἱστορικὸς Ἰωάννης Κατακουζηνὸς ὁ πολλαχοῦ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τῶν ἁγιορειτῶν ἐγκώμια λαμπρὰ πλέκων, ὁ πολλάκις ἀφορμὴν ἔχων 'να γράψῃ περὶ τοῦ Ἄθω ὅτι «οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις πόλιν (αὐτὸν) προσειπὼν οὐράνιον»[7] ἀναφέρει διασήμους ἐπί τε τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ συνέσει καὶ τῇ τῶν πραγμάτων τῶν κατ' αὐτοὺς πείρᾳ: Γεράσιμον ἡγούμενον τῆς Λαύρας (1325) καὶ τὸν συγχρονήσαντα τούτῳ πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἰσαάκ· ἔτι δὲ Σάββαν, «ὃς πρὸς τῇ Βατοπεδίου μονῇ τὸν ἀσκητικὸν ἦνυε δρόμον, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ θαυμαστοὺς ἐπεδείξατο ἀγῶνας»[8]· τοῦτον δὲ κατωτέρω λέγει[9] τῶν βασιλέως φίλων εἶναι». Ὁ ταῦτα γράφων Κατακουζηνὸς ὁ τοσοῦτον ἀγαπῶν τὸ Ἅγιον Ὄρος ὥστε διατάξαι τοὺς βατοπεδινοὺς ὅπως αὐτῷ κατασκευάσωσιν ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου μονῇ οἰκήματα πρὸς κατοικίαν[10], αὐτός, ἀλλαχοῦ τῶν ἱστοριῶν αὐτοῦ, τὸν τοῦ Ὄρους πρῶτον Ἰσαὰκ «καὶ ἄλλως μὲν ὄντα συνετὸν ὁμολογεῖ, οὐχ' ἥκιστα δὲ ἀντιποιούμενον καὶ ἀρετῆς», καὶ Μακάριον ἀναφέρει τῆς Λαύρας ἡγούμενον, ὅστις τῷ 1342 ἐχειροτοτήθη μητροπολίτης Θεσσαλονίκης[11], σύγχρονον ἔχων Ἡσαΐαν τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην, ἁγιορείτην γεγονότα καὶ τοῦτον[12]. Ὁ δὲ τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς Γρηγόριος Παλαμᾶς ἀναφέρει διασήμους ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ζήσαντας ἁγιορείτας «Νικηφόρον, ὃς ... ἐκ πασῶν τῶν πατρικῶν φωνῶν συνειλοχὼς, τὴν νηπτικὴν ἡμῖν αὐτῶν παρέδωκε πρᾶξιν· Νεῖλον τὸν

7. Κατακουζηνός· τόμ. Α', σελ. 545 καὶ 149 καὶ 152· Bonnæ.

8. αὐτόθι, σελ. 462.

9. αὐτόθι, σελ. 464.

10. τόμ. Γ', σελ. 177 καὶ 308· Bonnæ.

11. τόμ. Β', σελ. 209, 212, 306· Bonnæ.

12. βλ. τὰς εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Καλλίστου σημειώσεις τοῦ Anselmi Banduri· Migne Patrolog. τόμ. ΡΜΖ', στήλην 524—525.

ἐξ Ἰταλῶν, τὸν Σελιώτην καὶ τὸν Ἠλίαν, τοὺς μηδὲν ἀποδέοντας ἐκείνου (Ἀθανασίου ἴσως τοῦ Κωνσταντινουπόλεως), Γαβριὴλ καὶ Ἀθανάσιον, τοὺς καὶ προφητικοῦ χαρίσματος ἠξιωμένους»[13]. Ἀγιορείτης ἦν ὁ πατριάρχης Ἀθανάσιος ὁ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ΄ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος κοσμήσας τὸν θρόνον τοῦ χρυσορρήμονος[14]. Περὶ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἔζησεν ὁ κτίτωρ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Διονυσίου[15], οὗ ὁ ἀδελφὸς Θεοδόσιος ἀγιορείτης καὶ οὗτος «εἰς τὴν ψυχὴν καθαρὸς καὶ ἅγιος, καὶ εἰς τὸ ἦθος καὶ εἶδος», ἡγούμενος πρώην τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τοῦ Φιλοθέου, ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Τραπεζοῦντος[16]. Φιλόθεος δὲ ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἀναφέρει ἐκ τῶν ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος ἁγιορειτῶν, τὸν ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου περιπύστῳ μονῇ Νικόδημον, ἄνδρα θαυμαστὸν κατὰ πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, καὶ ἕτερον ἁγιορείτην ἐν κελλίῳ ἐφησυχάζοντα, Γρηγόριον, ὅστις «ἐκ Βυζαντίου τὰς τοῦ γένους ἀρχὰς ἔχων, μέγας ἦν καὶ περιβόητος ἐν ἡσυχίᾳ καὶ νήψει καὶ θεωρίᾳ, καὶ θαυμασθεὶς καθ' ὑπερβολήν»[17]. Προστεθείσθω τούτοις καὶ «τῶν θαυμαστῶν ἐκείνων πατέρων ἡ χορυφαία δυὰς, Σάββας τε καὶ Γερμανὸς, τὰ τοῦ σεπτοῦ Ἄθω σεπτὰ καλλωπίσματα, ὧν

13. Γρηγορίου Παλαμᾶ, παρὰ Migne Patrolog. τόμ. PN΄, στήλην 1116.

14. βίος Ἀθανασίου Κωνσταντινουπόλεως ἐν «Νέῳ Παραδείσῳ», ἔνθα γράφεται ἀδριανουπολίτης, ἐνῶ ὁ Ματθ. ἐν Καταλ. πατριαρχῶν (ἐκδόσ. β΄ σελ. 87) λέγει αὐτὸν ἐξ Ἀνδρούσης τῆς ἐν Πελοποννήσῳ.

15. βλ. τοῦ παρόντος βιβλίου σελ. 181.

16. βίος τοῦ ἁγίου Διονυσίου κτίτορος κλπ. ἐν «Νέῳ Παραδείσῳ».

17. Γρηγορίου Παλαμᾶ ὁμιλίαι· ἐν Ἱεροσολύμοις, 1857, σελ. εβ΄, ιδ΄· ὁ δὲ ὑπὸ Φιλοθέου ἐγκωμιαζόμενος Γρηγόριος ἐπωνυμεῖται Στραβολαγκαδίτης· Νικοδήμου ἀκολουθία ἁγιορειτική τῶν ἐν Ἄθῳ ἁγίων σελ. 79.

καὶ ἦδη—γράφει ὁ ἱερὸς Φιλόθεος[18]—τὸν θεοειδῆ βίον τε καὶ τὴν πολιτείαν ἐν δυσὶ λόγοις φθάσαντες ἐκδεδώκαμεν». Εἰρήσθω δ' ὅτι ὁ Φιλόθεος ἔγραψε τὸν βίον καὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἁγιορείτου καὶ τούτου γεγονότος, Ἰσιδώρου[19] ὡς Καλλιστος ὁ Ξανθόπουλος τὸν βίον τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Γρηγορίου Σιναΐτου, ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀσκήσαντος[20]. Πολὺς δ' ἀναγεγραμμένος ἐστιν ἐν ταῖς αὐτῶν βιογραφίαις ὁ ἔπαινος Ἀθανασίου τοῦ κτίτορος τῆς Λαύρας καὶ Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου ἐπιλεγομένου, καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσοι καθίδρυσαν μονὰς καὶ ὑπὲρ αὐτῶν εἰργάσαντο. Ἀλλὰ μόνος ἀρκεῖ πρὸς δόξαν τῆς ἁγιορειτικῆς ἀδελφότητος ὁ ἐν ταῖς μοναῖς Βατοπεδίου, Ἐσφιγμένου καὶ Λαύρας τὸν καλλιστέφανον τῆς μοναδικῆς πολιτείας καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας δίαυλον ἀνύσας Γρηγόριος Θεσσαλονίκης ὁ Παλαμᾶς.

Μὴ νομίσῃ δέ τις ὅτι τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῶν οἱ ἱδρυταὶ καὶ ἡγούμενοι ἐλαμβάνοντο ἐκ τάξεως ἀνθρώπων ἀμαθῶν, ἀγροίκων, εἰκῇ καὶ κατὰ βασιλικὴν προσταγήν. Ὁ ἀναγνώστης εἶδεν ἀνωτέρω ἐκτεθειμένα τὰ κατὰ Παῦλον τὸν Ξηροποταμηνόν· ὁ ὅσιος ἀνὴρ ἔγραψε λόγον εἰς τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου καὶ κατ' ἦχον ὀκτὼ κανόνας εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας, καὶ εἰς τὸν τίμιον Σταυρὸν ἰαμβικὸν κανόνα[21]. Εὐθύμιος ὁ Ἴβηρ, ὁ κτίτωρ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων μετήνεγκεν εἰς ἰβηρικὴν γλῶσσαν τὴν ἁγίαν Γραφὴν, συνέγραψε δὲ καὶ πολλὰ συγγράμματα, μεγίστης εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ τυγχάνων παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Βασιλείῳ Β΄ τῷ Βουλγαροκτόνῳ, ὅστις

18. Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Παλαμᾶν· σελ. ξζ΄ τῆς ἱεροσολυμ. ἐκδόσεως.

19. Migne Patrolog. τόμ. PN΄, στ. 795 καὶ PNA΄, 632.

20. Migne, τόμ. PMZ΄, στήλη 653.

21. βίος Παύλου ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ»· σελ. 161.

ἠθέλητε 'να χειροτονήσῃ αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου[22]. Σάββας ὁ σέρβος βασιλόπαις ὁ τῆς μονῆς Χιλανδαρίου κτίτωρ ἀναφέρεται γράψας ἐπιστολὴν «περὶ ματαιότητος κόσμου καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ τῆς τῶν ἁγίων μακαριότητος», ἣν ἔπεμψε πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, καταπείσας ἵνα μὴ ζητῶσιν ἀνωφελῶς τὴν εἰς τὴν κοσμικὴν τύρβην ἐπιστροφὴν αὐτοῦ[23]· τοῦτον Θεόδωρος Δούκας ὁ Λάσκαρις ἀνήγαγεν εἰς τὸν θρόνον ἀρχιεπισκόπου Σερβίας[24]. Περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΔ΄ ἑκατονταετηρίδος ἔζησε Θεοφάνης ὁ προηγούμενος τῆς τοῦ Βατοπεδίου μονῆς ὁ μετὰ ταῦτα μητροπολίτης Θεριθεωρίου, γράψας τὸν βίον τοῦ ὁσίου Μαξίμου τοῦ Καυσοκαλύβη[25], ὃν ἔγραψεν ἀκολούθως καὶ Ἰωαννίκιος ἱερομόναχος ὁ Κόγχυλας, ἀσκήσας ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Λαύρας, ὀλίγῳ μετὰ τὸν Μάξιμον Καυσοκαλυβίτην (μετὰ τὸ 1330) καὶ μετὰ τὸν Θεοφάνη, φήμην ἁγίου καὶ οὗτος κτησάμενος[26]. Ἐνταῦθα δὲ, μιμνησκόμενος τοῦ ἐν ἁγίοις Νήφωνος Κωνσταντινουπόλεως, δέον 'να σημειώσω περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦν καλλιγράφος ἄριστος, καθὰ γράφει ὁ ἐν τέλει τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ζήσας βιογράφος αὐτοῦ, μανθάνων ἡμᾶς ὅτι καὶ ἕτερος ἁγιορείτης, ὅσον ἐνάρετος τόσον καὶ πεπαιδευμένος, ἤκμαζε πρὸ τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος τούτου, ὁ Ζαχαρίας, μετὰ τοῦ Νήφωνος ἐν διαφόροις μέρεσι κηρύξας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, εἶτα πνευματικὸς τοῦ Γεωργίου Σκενδέρβεη, ὀλίγα δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἔτη (1454 ἢ 1455) καὶ ἀρχιεπίσκοπος

22. βίος Εὐθυμίου ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ»· σελ. 197. Προσκυνητάριον τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων· σελ. 7 καὶ 63.

23. βίος Σάββα, ἐν «Ν. Ἐκλογίῳ». σελ. 271.

24. αὐτόθι, σελ. 273. Διάδοχον ἐν τῷ θρόνῳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Σερβίας ἐχειροτόνησε ζῶν ἔτι τὸν Ἀρσένιον.

25. μετάφρασιν τοῦ βίου ὅρα ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ, σελ· 305—317.

26. Τριγώνη προσκυνητάριον Λαύρας σελ. 59.

Ἀγριδῶν γενόμενος, εἰς διδαχὴν Νικολάου Ἀγριδῶν τότε θανόντος[27]. Προστεθείσθω τούτοις ὁ τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου ἡγούμενος Γρηγόριος Καρδάμης, ἐν ἀρχῇ βιώσας τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, μόνα δὲ τῆς παιδείας αὐτοῦ μνημεῖα καταλιπὼν ἐπιστολὰς πέντε[28].

Πάντας τούτους ἐδίδαξεν, ἐνέπνευσεν, ἐμόρφου ὁ μοναχικὸς βίος καὶ ἡ πολιτεία ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ὅπερ ἦν ἄρα καὶ σχολὴ γραμμάτων καὶ σχολὴ διασήμους ἱεράρχας μορφοῦσα· ἔνθεν τοι καὶ δικαίως Ἰσίδωρος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἀπεκάλεσεν αὐτὸν «τὸ διδασκαλεῖον τῶν μοναχῶν, τὸ τῆς ἀρετῆς ἐργαστήριον»[29].

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν κατὰ τοὺς κάτω χρόνους τυχῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ γένους εὑρίσκομεν ὅτι ὁ Ἄθως ἐμόρφωσεν ἱκανοὺς ἱεράρχας, τῆς ἀληθείας τὸν λόγον ὀρθοτομήσαντας καὶ πολλοὺς ἐπιφανεῖς δι' ἁγιότητα βίου μοναχούς. Τὴν πρώτην θέσιν εἰς τοὺς ἐν Ἄθῳ μορφωθέντας καὶ τοὺς ἱεραρχικοὺς θρόνους τῆς ἑῴας λήξεως ἐν τοῖς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνοις κοσμήσαντας ἔχει Νήφων ὁ Πελοποννήσιος, ἐν ταῖς μοναῖς Διονυσίου, Βατοπεδίου καὶ Παντοκράτορος μοναχὸς γενόμενος, μητροπολίτης μετὰ ταῦτα Θεσσαλονίκης καὶ κατόπι πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως[30], ἔστις ἀκολούθως «πορευθεὶς εἰς τὴν Βλαχίαν ἐρώτισεν αὐτὴν καὶ τὴν ἐστόλισε μὲ τὰ χριστιανικὰ ἤθη καὶ τὰς ἀρετὰς, ἤτις ἦτον πρότερον γεμάτη ἀπὸ κακίας»[31]. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἤνυσαν ἐπὶ μακρὸν τῆς μοναδικῆς ἀσκήσεως τὸν δίαυλον ὅ τε τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχης Μη-

27. βίος Νήφωνος ἐν «Ν. Ἐκλογίῳ» σελ. 334.

28. Δωροθέου Εὐελπίδου μητροπολίτου Κορυτσᾶς Σπαρτίον Ἔντριτον· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1874· σελ. 220—230.

29. Migne Patrologiæ τόμ. PNB', στήλη 1299.

30. βίος Νήφωνος ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ».

31. Νικοδήμου Ἁγιορείτου Ἀσματικὴ ἀκολουθία· σελ. 95, 96.

τροφάνης Κριτόπουλος[32] καὶ ὁ τῆς Ἀντιοχείας Σίλβεστρος[33]. Μοναχοὶ ἁγιορεῖται ἦσαν καὶ Θεωνᾶς ὁ Θεσσαλονίκης[34] καὶ Μάξιμος ὁ ἐξ Ἄρτης ὁ πολλῆς ὠφελείας τῇ τῆς Ρωσσίας ἐκκλησίᾳ γενόμενος πρόξενος[35].

ξ

Ἀδύνατός ἐστι πλήρης ἀναγραφὴ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει διὰ διδασκαλίας καὶ μελέτης μορφωθέντων λογίων καὶ τῶν αὐτόθι τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν διανυσάντων. Πρῶτον ἐν τοῖς λογίοις ἁγιορείταις τακτέον τὸν τῆς Λαύρας Ἀθανάσιον, οὗ φέρεται γνώμη τις ἐν χειρογράφῳ[36], σώζεται δὲ καὶ ἡ «Διατύπωσις» καὶ τὸ «Κανονικὸν» αὐτοῦ, ἐκδιδόμενον ἐν τῷ μετὰ χεῖρας τεύχει. Τῷ 1250 Ἀρσένιος μοναχὸς ἁγιορείτης συνέταξε συλλογὴν τῶν ἱερῶν κανόνων[37]. Ἕνα αἰῶνα μεταγενέστερος ἦν

32. Μητροφάνης Κριτόπουλος· ὑπὸ Γερασίμου Ματζαράκη· ἐν Καίρῳ, 1884, σελ. 30. Δοκίμιον περὶ Μητροφάνους Κριτοπούλου· ὑπὸ Ἀνδρονίκου Δημητρακοπούλου· ἐν Λειψίᾳ 1870· σελ. 4.

33. Κωνσταντίου Α' τοῦ ἀπὸ Σιναίου Ἐλάσσονες συγγραφαί· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1866—1870· σελ. 140.

34. βίος Θεωνᾶ ἐν «Νέῳ Ἐκλογίῳ», ἐκδόσεως τοῦ 1863. Κ. Σάθα Νεοελλ. φιλολ. σελ. 211—212.

35. Μ. Παρανίκα Σχεδίασμα· σελ. 177—179· ὁ Μάξιμος ἦν Βατοπεδινός· ἴδε καὶ Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων περὶ τῆς ἁγίας Ὄλγας· ἐν Ἀθήναις 1867· σελ. 31.

36. Ἐν τῷ βαλουζιανῷ κώδηκι (ἐκ φιλικῆς ἀνακοινώσεως) «γνώμη τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἁγιορείτου· ταῦτα δὲ ὡς ἐπίπαν ἀλλήλων ἔχονται, καὶ δι' ἀλλήλων δείκνυνται· ἡ μὲν χάρις τοῦ βίου προάγγελος· ὁ δὲ βίος τῶν χαρισμάτων πατήρ· τὰ χαρίσματα δὲ τοῦ βίου καρπός· ἐκ δὲ τούτων ἀκολούθως ἕπεται καὶ τὰ θαύματα».

37. Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Ἐπιστολιμαία διατριβὴ περὶ τῶν τριῶν ἱερατικῶν τῆς Ἐκκλησίας βαθμῶν, σελ. 211· Mortreuil histoire du droit byzantin, τόμ. Γ', σελ. 492.

Νικηφόρος ὁ ἀπὸ Λατίνων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν προσελθὼν καὶ ἐν τοῖς ἐρημικωτέροις μέρεσι τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀσκήσας, ὁ γράψας τὴν μέθοδον περὶ τῆς νοερᾶς προσευχῆς[38]. Ἴσως δὲ συνεχρόνησεν αὐτῷ καὶ «Φιλόθεος μοναχὸς τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Βάτου»[39]· τούτου τοῦ Φιλοθέου σώζονται «Ἀσκητικά»[40]. Γρηγορίου δ' ἡγουμένου τῆς μονῆς Σίμωνος Πέτρας, οὗτινος εὑρηνται ἐν Ἱερουσολύμοις ἐπιστολαί[41], ἀγνοῶ τὴν ἐποχήν. Ἐν ἀρχαῖς τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος ἤκμασεν ἐπὶ μαθήσει διάσημος ἁγιορείτης ὁ τοῦ ἐπιφανοῦς τῶν Θεσσαλονικέων φωστῆρος Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ διδάσκαλος Θεόληπτος ὁ Φιλαδελφείας[42], «ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης ἡσυχίας τε καὶ ξυναυλίας τοῦ τῆς ἁγιότητος ὄρους εἰς τὴν ἱερὰν προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας μεταβὰς ἢ ἀναβὰς, καὶ πατὴρ καὶ μυσταγωγὸς αὐτῷ χρηματίσας»[43]. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐτίμησαν τὸ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχικὸν ἄθροισμα Κάλλιστος καὶ Ἰγνάτιος οἱ Ξανθόπουλοι, «οἱ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως τελοῦντες βλαστοί, παρθενικῶς καὶ μοναχικῶς ἐν ὑποταγῇ πρὶν πολιτευσάμενοι, ... ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ ζωῆς ἐπέχοντες λόγον ὤρθησαν . . . . . διὰ τοῦτο ἀγγελικοὶ γεγονότες, ... τῆς θείας ἐλλάμψεως τῆς ἐν τῷ Ὄρει τετυχήκασι»[44]. Κατὰ τοὺς αὐ-

38. Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν νηπτικῶν· ἐν Βενετίᾳ, 1782· σελ. 869. Ἴδε καὶ τοῦ παρόντος κεφαλαίου τὴν σημείωσιν 13.

39. Φαβρικίου Bibliotheca Græca Harles, τόμ. ΙΑ', σελ. 519, ἔνθα γράφεται «Θεοτόκου τῆς βάτου ἐν Σινᾷ» (sic)· ἐνῷ ἡ τοῦ Σινᾶ ἱερὰ μονὴ προστάτην ἔχει τὴν ἁγίαν Αἰκατερίνην, ὡς γνωστόν.

40. ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ παναγίου Τάφου ἐν Ἱεροσολύμοις.

41. εὑρηνται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 185 κώδηκι τῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης, γραφέντι κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα.

42. Φαβρικίου Biblioth. Harles· τόμ. ΙΑ', σελ. 718.

43. Φιλοθέου ἐγκωμιαστικὸς εἰς Παλαμᾶν· σελ. η'.

44. Migne Patrolog. τόμ. ΡΜΖ', στήλη 233, 634.

τοὺς ἴσως χρόνους ἤκμασε καὶ Ἰωάννης ἁγιορείτης, ὁ γράψας ἐρωτήματα[45], καὶ Ἰωσὴφ μοναχὸς ὁ Καλοθέτης, ἐκ τῆς τοῦ Παντοκράτορος πιθανῶς μονῆς, ἀγωνισθεὶς κατὰ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου, κατ' αὐτῶν δὲ γράψας βίβλον μεγάλην, ἧς γινώσκομεν τὸ περιεχόμενον[46]. Τῇ κοσμικῇ ἀποταξάμενοι τύρβῃ ἐβίωσαν ἐν τῇ μεγάλῃ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου καὶ Θεόδωρος ὁ Σοφιανός, ἀνεψιὸς Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου[47], Ἀντώνιος Πυρόπουλος ὁ ἐκ Κορώνης[48] καὶ Νικηφόρος ἱερομόναχος ὁ ἐξ Εὐβοίας, καλλιγράφος, υἱὸς Μιχαὴλ ἱερέως τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν[49]. Πρὸ τού-

45. τῆς αὐτῆς σειρᾶς τόμ. ΡΛΒ'. Εὕρηνται δὲ καὶ Εὐφημιανοῦ Θεσσαλονίκης «λύσεις ΙΒ' κεφαλαίων πρὸς Γεράσιμον ἁγιορείτην», ἴσως τὸν τῆς Λαύρας ἡγούμενον (1322).

46. Δανιὴλ ἀρχιμ. Στεργιάδου, Παντοκρατορινοῦ, ἀναγραφὴ τῶν ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Καλοθέτου· «Ἐκκλ. ἀλήθεια», τόμ. Δ', σελ. 221—223. Εἰρήσθω ὅτι ὁ ἐν τῷ χειρογράφῳ Ζ' λόγος ἐπιστέλλεται πρὸς Σάββαν, μαθητὴν γενόμενον Ἀθανασίου ἱερομονάχου Μεταξοπούλου, ἡγουμένου τῆς Λαύρας χρηματίσαντος, ἴσως πρὸ τοῦ Γερασίμου.

47. Ἐν χειρογράφῳ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος ὁ Θεόδωρος οὗτος, εἰς ὃν ἐξεφώνησεν ἐπιτάφιον ὁ σεπτὸς θεῖος αὐτοῦ, ἐν Βατοπεδίῳ θανόντα, ἐπιγράφεται Σχολάριος, ἀντὶ Σοφιανοῦ· ἐτελεύτα δ' ὁ Θεόδωρος κατὰ σεπτέμβριον τοῦ 1456. Σάθα Μεσαιων. βιβλ. Γ', προλεγομένων σελ. κς'.

48. Σάθα Νεοελλ. φιλολ. σελ. 104· ἔνθα, κατὰ λάθος τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἀρύεται, ἀποδίδοται τῷ Πυροπούλῳ σύγγραμμα τοῦ Παύλου Εὐεργετηνοῦ (ὁ κοινῶς λεγόμενος Εὐεργετηνὸς) καὶ σημειοῦται κτίτωρ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου Εὐεργέτιδος ὁ Πυρόπουλος! ἐνῷ ἡ μονὴ αὕτη ἀναφέρεται ὑπάρχουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ μέσα ἔτι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὅτε ὁ μοναχὸς αὐτῆς Νεόφυτος ὁ ἔγκλειστος ἐξελέγη πατριάρχης οἰκουμενικός· ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος αὐτὸς ἀδέσποτος ἐπιγράφεται ἔν τισι χειρογράφοις, οὐχὶ δὲ κτίτωρ· βλ. Δουκαγγίου Constantinopolis Christiana· τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐκδόσεως τοῦ 1729 βιβλ. Δ', σελ. 59.

49. Miller Catalogue de la Biblioth. de l'Escurial, σελ. 91.

των δ' ἤκμασεν ἕτερος ἁγιορείτης λόγιος, Μακάριος ἱερομόναχος ὁ Μακρῆς[50].

§

Τῶν ἐν τοῖς τέσσαρσι τελευταίοις αἰῶσι ζησάντων πρῶτος σημειωτέος Γαβριὴλ ὁ ἱερομόναχος. Ἀπελθὼν εἰς τὸ Ὄρος ἐν τέλει τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ πιθανῶς ἀσκούμενος ὑπὸ τὸν πατριάρχην Νήφωνα τὸν ἀπὸ Θεσσαλονίκης, τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς ἔτη διανύοντα ἐν τῇ μονῇ τοῦ Διονυσίου, ἐγένετο πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ οὗτός ἐστιν ὁ Γαβριὴλ ὁ πρῶτος, οὗ ἡ ὑπογραφὴ φαίνεται ἐν πρακτικῷ τῆς συνάξεως ἀπὸ τοῦ 1527 χρονολογουμένῳ, ὡς εἶδον ἐν κώδηκι τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς. Ἔγραψε τὸν βίον Νήφωνος τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾧ χρησίμους ἡμῖν εἰδήσεις διέσωσε[51]. Σύγχρονος τῷ Γαβριὴλ ἐγένετο Θεοδόσιος ὁ ἱερομόναχος εἰδήσεις τινὰς περὶ αὐτοῦ μεταδιδοὺς ἐν ᾗ ἔγραψε «διηγήσει ὡραιοτάτῃ περὶ τῆς βασιλικῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων»[52]. Τούτῳ συνεχρόνησε Θεόφιλος ὁ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου νοτάριος ἐπὶ Παχωμίου Α' τοῦ ἀπὸ Ζιχνῶν, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Μ. Ἐκκλησίας διατελέσας καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, καὶ παρὰ τοῦ πατριάρχου Νήφωνος ἐξαρχικῶς εἰς Αἴγυπτον ἀποσταλείς, ὅπως πιστωθῇ περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ περιπύστου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἰωακεὶμ τελεσθέντων θαυμάτων· ὁ Θεόφιλος, ἐπὶ Παχωμίου, περὶ τὸ 1520, μεταβὰς εἰς Ἄθω ἐμόνασεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου πρότερον, ἀκολούθως δ' ἐν τῇ τῶν Ἰβήρων, ἧς μετέγραψε τὰ ἐκκλησια-

50. Δημητρακοπούλου Ὀρθόδοξος Ἑλλάς· σελ. 91.

51. μετεφράσθη εἰς τὴν ἁπλῆν καὶ ἐξεδόθη ἐν τῇ τοῦ 1863 ἐκδόσει τοῦ «Νέου Ἐκλογίου», ἀπὸ σελίδος 333—347.

52. βλ. τὴν «διήγησιν» ταύτην ἀπὸ σελίδος 172 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

στικὰ βιβλία· καὶ τέλος ἐν τῷ κατὰ τὰ ὅρια τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος κελλίῳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ[53]. Ὀλίγα μετὰ τὸν Γαβριὴλ καὶ τὸν Θεοδόσιον ἔτη ἔζη Σεραφεὶμ ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1540—1550, ὡς ἐκ τῶν τοῦ Νικοδήμου μανθάνομεν[54], ὁ γράψας τὴν ἱστορίαν τῆς εἰκόνος «Ἄξιον ἐστίν»· ὁ Σεραφεὶμ οὗτος ἦν ἴσως ὁ εἰς Βλαχίαν ἀποσταλεὶς τότε πρὸς ἄθροισιν συνδρομῶν ὑπὲρ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ τούτου μαθητὴς ἐχρημάτισεν ὁ ὅσιος Διονύσιος ὁ ἐν Ὀλύμπῳ[55]. Ἡσυχάμιος ὁ Ρουσάνος, μοναχὸς ἐκ Ζακύνθου, ἐμόνασε μικρὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, κατ' ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἔγραψε δ' ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἀσκουμένους ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σταυρονικήτα[56], ἐν δὲ τῇ τῶν Ἰβήρων ἔμεινε χρόνον τινὰ καὶ Θεοφάνης Ἐλεαβούλκος ὁ Νοταρᾶς[57]. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἔζησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος καὶ Συμεὼν ἱεροδιάκονος ὁ Καβάσιλας, οὗ τρεῖς ἐξ Ἄθω ἐπιστολὰς ἐξέδωκα πέρυσιν[58].

Ἀλλὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐτίμησεν ἐν Ἄθῳ Διονύσιος ὁ ῥήτωρ ἐπιλεγόμενος. Τίς ἡ πατρὶς αὐ-

53. Νικοδήμου Ἀσκητ. ἀκολουθία σελ. 99—100.

54. αὐτόθι σελ. 100—101

55. βίος Διονυσίου ἐν «Νέῳ Παραδείσῳ» § 5' καὶ γ'.

56. Κ. Σάθα Νεοελλ. φιλολ. σελ. 152. Κ. Οἰκονόμου περὶ τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν τόμ. Δ', σελ. 798. Χριστοφόρου Φιλητᾶ Ἐπιστολιμαία διάλεξις περὶ Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου καὶ Παχωμίου Ρουζάνου· ἐν Κερκύρᾳ 1847, σελ. 28. Νικολάου Κατραμῆ ἀρχιεπισκόπου (πρώην) Ζακύνθου. Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα Ζακύνθου· σελ. 231, ἔνθα ὁ σεβασμιώτατος λέγει «ἐν Ἄθῳ ἐπηύξησε βεβαίως τὰς φιλολογικὰς καὶ θεολογικὰς αὐτοῦ γνώσεις» ὁ Παχώμιος.

57. βλ. τὰ ἡμὰ «Χρονικὰ τῆς πατριαρχ. Ἀκαδημίας» σελ. 45—50.

58. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια»· τόμ. Δ', σελ. 479—480, ἐν τῇ διατριβῇ μου: «Λόγιοι καὶ βιβλιοθῆκαι τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων».

τοῦ μένει ἡμῖν ἄγνωστον· εἰ δ' ὁ σεβασμιώτατος ἀρχιεπίσκοπος πρώην Ζακύνθου κ. Νικόλαος Κατραμῆς ἐπειράθη 'ν' ἀναδείξῃ τὸν ἄνδρα ζακύνθιον, ἁμάρτυρά μοι φαίνονται τὰ γραφόμενα[59], διότι ὁ παρὰ Κατραμῇ Διονύσιος ἱστορεῖται ζῶν τῷ 1729, ἐνῷ ὁ ῥήτωρ οὗτος γινώσκω ὅτι ἀπεβίωσεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἕνα αἰῶνα πρὸ τοῦ Ζακυνθίου Διονυσίου. Ἐν χειρογράφῳ καταλόγῳ τῶν τῆς ἁγιοταφικῆς ἐνταῦθα βιβλιοθήκης χειρογράφων εὑρίσκω σημειούμενον χειρόγραφον, ἐν ᾧ περιέχονται «ἱστορίαι Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ ῥήτορος ἀσκήσαντος ἐν τῇ σκήτῃ τῆς Λαύρας, κοιμηθέντος δὲ[60] ἔτει ζριδ', ὀκτωβρίου ς'» (δῆλον ὅτι ἀ. Χ. 1606). Φαίνεται ὅτι ὁ Διονύσιος ἐμόνασεν ἐν τῇ σκήτῃ τῆς Ἁγίας Ἄννης, καὶ ἔγραψεν ἐξ ἠθικὰ διηγήματα, «Ἱστορίας», συνεκδιδομένας πάντοτε τοῖς «Μαργαρίταις» τοῦ Χρυσοστόμου.

Ἴσως ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος εἰ μὴ ἐν τέλει τοῦ ΙΕ' δυνάμεθα τάξαι τὸν ἐξ Ἀγράφων ἱερομόναχον Διονύσιον τὸν γράψαντα τὴν «Ἑρμηνείαν τῶν ζωγράφων», καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Κύριλλον ἱερομόναχον Χῖον[61] ὡς καὶ τοὺς βατοπεδινοὺς Ἀνανίαν καὶ Θεοφάνη, γράψαντας ἰαμβικοὺς καὶ ἡρωελεγείους στίχους εἰς τὴν ἐν τῷ ῥέατι διασωθεῖσαν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου τὴν ἐν Βατοπεδίῳ, σωζομένους ἔτι ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ μονῇ[62]. Ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἔζη ἐν τῇ τῶν Ἰβήρων μονῇ ὁ ἱερομόναχος Ἱερεμίας, γράψας συνέχειαν ἧς ὁ Θεοδόσιος κατήρξατο «διηγήσεως περὶ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων»[63]. Ἁγιορείτης

59. Ν. Κατραμῆ ἀνάλεκτα Ζακύνθου σελ. 358—360.

60. ἴδε καὶ τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου σελ. 74, σημ. 25.

61. Κ. Ν. Σάθα φιλολ. σελ. 100 καὶ 111.

62. ἐτυπώθησαν ὑπὸ τὴν χαλκογραφικὴν εἰκονογραφίαν τῆς τοῦ Βατοπεδίου μονῆς.

63. βλ. ταύτης τὴν συνέχειαν ἐν σελίδι 175 τοῦ παρόντος βιβλίου·

ὅμως λόγιος, ἐπίσημος ἐν Ἄθῳ καὶ ἀλλαχοῦ γενόμενός ἐστιν Ἀγάπιος ὁ Λάνδος. Ὁ φιλόπονος μοναχὸς ἦν Κρής, γεννηθεὶς πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος· ὁ Ζαβίρας ἀποκαλεῖ αὐτὸν ἐνάρετον, ἅγιον, σοφόν, φιλόπονον[64]. Μεταβὰς εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἦλθεν ἐν τῇ μονῇ τῆς Λαύρας, ἀλλ' ὡς αὐτὸς γράφει[65], δύο ἔτη διατρίψας «καὶ γνωρίζωντας ὅτι δὲν ἔκαμνε ἕως τέλους δὲν ἔβαλε μετάνοιαν». Περιῆλθε σπουδάζων τὴν πολιτείαν τῶν ἐν Ἀνατολῇ μοναχῶν, ἀναφέρει δὲ τοὺς ἐν Σκύρῳ, Ἄνδρῳ, Σίρνῳ, καὶ Κύθνῳ, «ὁποῦ κἂν ἄρτον κρίθινον δὲν χορταίνουσιν, οὔτε ῥάσα ἢ ἄλλα ἱμάτια ἔχουσιν»[66]. Ὁ φιλόπονος μοναχὸς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ καταστῆσαι κοινοὺς πᾶσι καὶ καταληπτοὺς τοὺς βίους τῶν ἁγίων τοὺς ὑπὸ Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ, κατέβαλε κόπον πολὺν, ὅπως μετενέγκῃ εἰς τὸ ἁπλοῦν ἰδίωμα πολλοὺς τοιούτους, ὧν ἡ συλλογὴ διῃρέθη εἰς τέσσαρα βιβλία, γνωστὰ ἡμῖν ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Καλοκαιρινὴ»[67], «Παράδεισος[68]», «Νέος Παράδεισος[69]» καὶ «Ἐκλόγιον»[70], ἀναγνώσματα παντὸς ὁμογενοῦς ὄντα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρόντος[71]. Ἐκοπίασεν οὐ μικρὸν χρόνον ὁ ἀείμνηστος Ἀγάπιος εἰς σύνθεσιν, ὡς γράφει, τῶν βιβλίων αὐτοῦ τούτων, «ἐβασανίσθη πολλὰ μὲ μεγάλην αὐτοῦ στενοχωρίαν, χρόνους τρεῖς εἰς τὴν σκήτην τοῦ Ἄθωνος, νὰ συνθέσῃ

64. Ζαβίρα Νέα Ἑλλὰς σελ. 159.

65. «Καλοκαιρινὴ»· βλ. ἐδάφιον τελευταῖον τοῦ βίου τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἄθῳ.

66. ἀνάγνωθι ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου· ὁ πρόλογος οὗτός ἐστι παράφρασις εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν τοῦ προοιμίου, ὃ προέταξε τῆς Φιλοθέου αὐτοῦ Ἱστορίας Θεοδώρητος ὁ Κύρου.

67. Καλοκαιρινὴ, ἐν ᾗ εἰσι γεγραμμένοι μερικοὶ βίοι ἁγίων οἱ ὡραιότεροι τοῦ καλοκαιρίου κλπ. ἀπὸ 1 μαρτίου—σεπτεμβρίου. Μνείαν τῆς βίβλου ποιοῦνται ὁ Λ. Π. Βρετὸς, φιλολ. μέρος Α', ἀριθ. 370, καὶ ὁ Ζαβίρας ἀναφέροντες ἐκεῖνος μὲν ἔκδοσιν τοῦ 1801, ἐν Βενετίᾳ· οὗτος δὲ τὴν τοῦ 1694, διορθοῦντος Ἰωάννου Ἀβραμίου τοῦ κρητὸς καὶ τὴν τοῦ 1772, ἀμφοτέρας παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, ἐν Βενετίᾳ. Πρόσθες ταύταις καὶ τὴν τοῦ 1683.

68. τὸ βιβλίον τοῦτο μόνος ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀναφέρει ὁ Ζαβίρας, γινώσκων μόνον τὴν ἐν Βενετίᾳ παρὰ Ἀνδρέᾳ τῷ Ἰουλιανῷ ἔκδοσιν τοῦ 1682· ἐκ δὲ τῶν ἑσπερίων ὁ Cave, σημειῶν τὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1641 ἔκδοσιν· βλ. Cave, Dissertationes tres κλπ. Γενεύη, 1699· de libris et officiis ecclesiasticis Græcorum· ἐν λέξ.

69. ὁ «Νέος Παράδεισος» γνωστός ἐστι τῷ Ζαβίρᾳ ἀναφέροντι ἐκδόσεις τοῦ 1641, τοῦ 1664, τοῦ 1771 παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίου, τοῦ 1804 παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, πάσας ἐν Βενετίᾳ, καὶ τῷ Α. Π. Βρετῷ, γινώσκοντι ἐκδόσεις τοῦ 1641, 1664, ἐπιμελείᾳ Ἀκακίου ἱερομονάχου Διακρούση τοῦ 1790, τοῦ 1797 ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει Σπυρίδωνος Βλαντῆ, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, καὶ τὴν τοῦ 1806 παρὰ τῷ αὐτῷ· Βρετοῦ Νεοελλ. φιλολ. μέρος Α', ἀρ. 81· ὁ Κ. Σάθας ἀναφέρει τὰς δύο πρώτας ἐκδόσεις, ἃς καὶ ὁ Φαβρίκιος Biblioth. Gr. Harles, τόμ. Ι', σελ. 132. Ὁ δὲ Migne ἐν Patrol. τόμ. ΡΙΔ', στήλῃ 18 σημειοῖ τὴν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1853. Πρόσθες ταύταις τὴν τοῦ 1689 καὶ τὴν τοῦ 1780.

70. ὁ Λ. Π. Βρετὸς γινώσκει ἐκδόσεις τοῦ «Ἐκλογίου» τέσσαρας ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1644, 1747, 1783 καὶ 1805. Βρετοῦ μέρος Α', ἀριθ. 92. Ὁ Κ. Σάθας ἀναφέρει καὶ ἔκδοσιν τοῦ 1764· ὁ Migne ἔκδοσιν τοῦ 1642· ἔνθ' ἀνωτ. ὁ Φαβρίκιος τὴν τοῦ 1783. αὐτ. Πρόσθες ταύταις καὶ τὴν τοῦ 1809. Ἀναφέρω τὰς ἐκδόσεις τῶν βιβλίων τοῦ Ἀγαπίου τούτων, ἅτινα συνεχῶς ἀνετυποῦντο μέχρι καὶ σήμερον, ἵνα δειχθῇ ἡ παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐξάντλησις αὐτῶν καὶ ἡ μεγάλη κυκλοφορία. Περὶ τῶν λοιπῶν βιβλίων τοῦ Ἀγαπίου ἴδε Κ. Σάθαν καὶ Ζαβίραν.

71. Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Νέας Ἑλλάδος» γράφει περὶ Ἀγαπίου· «ἐγένετο περίφημος διὰ τὰ πολλὰ καὶ ὠφέλιμα συγγράμματα. ὁποῦ μᾶς ἄφησεν· ὁ δὲ Κ. Σάθας «τὰ πολυάριθμα τοῦ Ἀγαπίου συγγράμματα ἐπὶ δύο αἰῶνας ὑπῆρξαν τὸ μόνον ἀνάγνωσμα τῶν ἑλλήνων, συντεθειμένα ἄλλως τε καὶ εἰς γλῶσσαν παρὰ πάντων ἐννοουμένην».

ταύτην τὴν βίβλον (τὸν «Παράδεισον») καὶ εἰς τοσαύτην ὁδοιπορίαν καὶ ποντοπορίαν θαλάσσης τε καὶ ξηρᾶς, μὲ πολλοὺς κινδύνους ζωῆς νὰ ἔλθῃ ἐδῶ εἰς τὴν Βενετίαν, νὰ τὴν τυπώσῃ εἰς ὑμετέραν ὠφέλειαν»[72]. Φαίνεται ὁ Ἀγάπιος εἰδήμων καὶ τῆς λατινικῆς ὢν, ὡς κρίνει αὐτὸν ἐπαινῶν ὁ Cave[73]· ἂν δὲ δεχθῶμεν ὅτι ἐξ ἀσφαλοῦς ἠρύσατο πηγῆς ὁ μακαρίτης Βρετὸς ὅ,τι γράφει περὶ τοῦ τόπου τῶν σπουδῶν τοῦ Ἀγαπίου[74], δέον'να πιστεύσωμεν ὅτι ὁ Ἄθως εἶχε σχολήν τινα ἐν ἀρχαῖς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Τῆς μοναδικῆς ἐκείσε πολιτείας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ εὐσεβοῦς παιδεύσεως ἀγλαὸν προϊὸν ἦν ὁ Λάνδος, ὅστις ἐν τῷ ΙΖ' καὶ τῷ ΙΗ' αἰῶνι ἐγένετο ὁ ὀημοτικώτατος τοῦ Συμεὼν Μεταφραστοῦ μεταφράστης[75].

Μετὰ τὸν Ἀγάπιον ἀπαντῶμεν τὸν ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ἀρχιμανδρίτην Διονύσιον· οὗτος ἐν Μόσχᾳ διαμένων τῷ 1668, ἔγραψεν «Ἱστορίαν ἤτοι διήγησιν περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ῥώσσων, πόθεν κατάγονται οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, καὶ περὶ τοῦ πότε καὶ πῶς ἔλαβον τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ ἔγιναν χριστιανοί, καὶ περὶ τοῦ ἀποστόλου

72. Ἀγαπίου πρόλογος εἰς τὸν «Παράδεισον».

73. Sanctorum vitas, ab eodem Agapio abud montem Athum monacho, viro in scriptis tum græconum, tum latinorum non inerudito, lingua vulgari ex diversis Græcorum Latinorumque operibus editas κλπ. de libris ecclesiast. τοῦ Cave ἐν λξ. Παράδεισος· ταὐτὰ καὶ ὁ Moreri ἐν τῷ Gr. Dictionn.

74. Α. Π. Βρετοῦ Νεοελλ. φιλολ. μέρος Α', σελ. 171, ἔνθα ἀναγινώσκομεν ὅτι πολλὰ τοῦ Ἀγαπίου συγγράμματα «ἔμειναν χειρόγραφα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν ὀρθοδόξων ἐν Βενετίᾳ, ὅπου ἀπεβίωσεν».

75. ἀγνοῶ τὸ «Νέον Ἐκλόγιον», ὅπερ ὁ Κ. Σάθας ἀναφέρει ὡς ἔργον τοῦ Ἀγαπίου· ἡ ἔκδοσις, ἣν ὑπ' ὄψιν ἔχω καὶ ἣν γινώσκομέν ἐστιν ἔργον τοῦ Νικοδήμου, διορθώσαντος αὐτὸ καὶ προσθέντος βίους ὁσίων ἁγιορειτῶν· ἐπέχω.

Ἀνδρέου, ὅπως ἦλθε σωματικῶς εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἐκήρυξε τὸ θεῖον κήρυγμα» κτλ[76]. Τῷ 1671 Θεόκλητος μοναχὸς ἁγιορείτης μετήνεγκεν εἰς ἁπλῆν φράσιν τὸ «ἠὐξημένον πρόχειρον» Βασιλείου, Λέοντος καὶ Κωνσταντίνου, ὅπερ ἀνέκδοτον ἔτι θησαυρίζει ἡ τοῦ Παρισίου ἐθνικὴ βιβλιοθήκη[77]. Ἴσως περὶ τὰ ἔτη ταῦτα ἔζη καὶ Κωνστάντιος ὁ ἁγιορείτης, ὅστις ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν μαθητῶν Νικοδήμου τοῦ Καβάσιλα[78]. Καὶ τούτων μὲν σύγχρονοι ἐγένοντο Δανιὴλ ὁ Καστρίσιος καὶ Παχώμιος ὁ ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας, μικρὸν δὲ προγενέστεροι Ἰωάσαφ ὁ Λογοθέτης, Νικόλαος ὁ Κούρσουλας, Ἀναστάσιος ὁ Κομνηνὸς, Πέτρος ὁ Σταυρινὸς, περὶ ὧν βλέπε τοὺς μνησθέντας αὐτῶν[79]. Τιμόθεος ὁ Ῥῶσσος, ἁγιορείτης μοναχὸς, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς, πεπαιδευμένος ἀνὴρ πολλὰ συνήργησεν ὑπὲρ τῆς συστάσεως τῆς ἐν Μόσχᾳ ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας, κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, καὶ ταύτης ἐχρημάτισε διευθυντής[80]. Τῷ 1604 Κοσμᾶς ὁ «ἁγιορείτης», εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ σλαβικῆς ἐξελλήνισε τὸ πατερικὸν, τὸ περιέχον τοὺς βίους τῶν ἐν Πετσέραις λαμψάντων θεοφόρων πατέρων[81].

Πολλῶν λογίων ἁγιορειτῶν γνωσθήσονται τὰ ὀνόματα ὅταν ἀκριβὴς ἐκδοθῇ κατάλογος τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἔν τε ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν ἱερῶν μονῶν καὶ σκητῶν καὶ ἐν κελλίοις εὑρισκομένων χειρογράφων· διότι εἶχεν ὁ σεπτὸς Ἄθως καὶ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα πολλοὺς λογίους τιμήσαντας τὸ ὄνομα μοναχοῦ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας,

76. Σ. Κ. Οἰκονόμου περὶ τῆς ἁγίας Ὄλγας· σελ. 24.

77. Mortreuil histoire du droit Byzantin, Γ', σελ. 294.

78. Κ. Σάθα φιλολ. σελ. 317.

79. βλ. Σάθα Νεοελλ. φιλολ. καὶ Ζαβίραν.

80. Κ. Σάθα φιλολ. σελ. 361—362.

81. Σ. Κ. Οἰκονόμου περὶ τῆς ἁγίας Ὄλγας σελ. 24.

εἶχεν ὅμως πλείους ἐν τῷ ΙΗ΄ αἰῶνι, ὧν δημοτικώτεροι ἐγένοντο Καισάριος ὁ Δαπόντες καὶ Νικόδημος ὁ Νάξιος. Τοῦ πρώτου τὰ ἱστορικὰ φιλοπονήματα[82] ἀξίας λόγου χορηγοῦσιν ἡμῖν εἰδήσεις περί τε λογίων ὁμογενῶν, ἡγεμόνων, πατριαρχῶν, ἐμπόρων, ἀρχιερέων, μοναχῶν, καὶ περὶ γεγονότων τινῶν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ΄ μέχρι τῆς ὀγδόης δεκαετηρίδος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος[83]. Καίτοι δὲ συνεχῶς φληναφεῖ, μυίας καὶ φαλάκρας καὶ φυλακῆς ἐγκώμια παρεντιθείς, δὶς δὲ τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει, μεθ' ὅλην τὴν ἀδολεσχίαν, ὁ Δαπόντες ἐστὶν ὁ μᾶλλον πολυτίμητος χρονογράφος τῶν κάτω χρόνων, ἐξ ἐπιγνώσεως ἀγαπήσας τὸν μοναχικὸν βίον, ἐπιδειξάμενος ἄδολον ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν εὐκλειαν Ἐκκλησίας καὶ γένους καὶ πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς τοῦ Ξηροποτάμου μονῆς, ἧς ἦν μοναχός. Δι' εὐχῆς εἴχομεν ἂν εἶπερ ἕκαστος αἰὼν ἐκέκτητο ἕνα Δαπόντε καὶ ἕνα Νικόδημον. Διότι ὁ Νικόδημος ἦν ἐγκυκλοπαιδεία τις τῆς τῶν κατ' αὐτὸν χρόνων ἁγιορειτικῆς παιδεύσεως. Ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ οὗτος ὡς ὁ Δαπόντες καταγόμενος, ἐγεννήθη ἐν Νάξῳ τῷ 1749, ἐνῷ ὁ Δαπόντες ἐν Σκοπέλῳ τῷ 1713· ὁ Νικόδημος ἦν μαθη-

82. τοῦ Δαπόντε ὁ Χρονογράφος καὶ ὁ ἱστορικὸς κατάλογος ἐξεδόθησαν ὑπὸ Κ. Σάθα ἐν τόμῳ Γ΄ τῆς Μεσαιωνικῆς αὐτοῦ Βιβλιοθήκης, αἱ δὲ Δακικαὶ ἐφημερίδες καὶ ὁ Κῆπος Χαρίτων, ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίῳ διδασκάλου τῆς ἑλληνικῆς Emile Legrand· τὸ τελευταῖον καὶ ὑπὸ Γαβριὴλ Σοφοκλέους, ἐν Ἀθήναις. Σημείωσιν τῶν ἔργων τοῦ Δαπόντε ἰδὲ παρὰ Κ. Σάθᾳ Νεοελλ. φιλολ. σιλ. 501—505 καὶ βίον αὐτοῦ ἐν προλόγῳ τοῦ Γ΄ τόμου τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ σελ. κη΄—ξη΄.

83. Τῶν ἀνεκδότων αὐτοῦ «Βίβλων Βασιλειῶν» ἀντίγραφον εἶχον ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ Ξηροποτάμου, ἐν δὲ, πληρέστερον, ἐν τῇ Λαύρᾳ. Ἤκουσα δ' ἀπὸ στόματος λογίου βλάχου ὅτι καὶ βλαχιστὶ ἐξέδωκεν ὁ Δαπόντες ποίημα.

τὴς τῆς ἐν Σμύρνῃ σχολῆς, ὑπὸ Ἱερόθεον τὸν Βουλισμᾶν διδαχθεὶς τὰ ἐγκύκλια· ἀπὸ τοῦ 1775 εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐλθών, ἐν τῇ μονῇ τοῦ Διονυσίου μονάσας τὸ πρῶτον, ἐχρημάτισεν γραμματεὺς αὐτῆς εἶτα ἔν τινι κελλίῳ τῆς τοῦ Παντοκράτορος καὶ κατόπιν ἔζη ἔν τινι καλύβῃ ἄνωθεν τῶν Καρεῶν. Πάσας τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἁγίου Ὄρους μελετήσας ὁ ἀείμνηστος μοναχὸς ἐμόχθει μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως καὶ μορρώσεως τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ. Τριάκοντα καὶ πέντε συγγράμματα, τινὰ μὲν ὀλιγοστέλιδα, τὰ πλεῖστα δὲ ὀγκωδέστατα μένουσιν ἐσαεὶ καὶ εὐσεβείας καὶ ζήλου καὶ φιλοπονίας τοῦ Νικοδήμου μαρτύρια· διότι ὁ Νικόδημος ἐστερεῖτο τῶν ἐκδόσεων ἐκείνων, αἵτινες τοσαύτην εὐκολίαν χορηγοῦσι διά τε τῶν καθ' ὕλην καὶ τῶν ἀλφαβητικῶν πινάκων εἰς εὕρεσιν ζητουμένης πληροφορίας, ἠναγκάζετο δὲ 'να μελετᾷ ὀγκωδεστάτας καὶ δυσχρήστους ἐκδόσεις εἰς φύλλον, καὶ ἔτι δυσχρηστότερα χειρόγραφα. Τὸ μόνον αὐτοῦ καὶ θεόσδοτον εὑρετήριον ἦν ἀπέραντος μνήμη, δυστυχῶς γεγηρανωμένη κρίσεως, ἀλλὰ πλουσία πάντοτε, δυνάμεις ἀντλοῦσα καὶ σθένος ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ, τῆς ἀκαταμαχήτου πίστεως, ἧς ἄνευ σπανίως δύναται 'να εὐδοκιμήσῃ ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτοῦ ὁ μελετῶν τὰς ποικίλας περιπετείας τοῦ βίου τοῦ γένους ἡμῶν. Ὁ Νικόδημος ἀπεβίωσεν ἐν Ἄθῳ τῷ 1809, ἡ δὲ μνήμη αὐτοῦ ζῇ ἀγήρως ἔτι μεταξὺ τῶν οἰκούντων τὸν θεοφύτευτον ἐκεῖνον τόπον τῆς μελέτης καὶ τῆς ἐν Θεῷ φιλοσοφίας[84].

Ἐνῷ ἡ μνήμη λογίων ἄλλων ἁγιορειτῶν καὶ τοῦ παρελ-

84. Ὁ βίος τοῦ Νικοδήμου καὶ σημείωσις ἁπλῆ τῶν ἐκδεδομένων καὶ τῶν ἀνεκδότων ἔργων αὐτοῦ, γραφεῖς ὑπὸ Ὀνουφρίου Ἰβηρίτου προὐτάχθη τοῦ Συναξαριστοῦ, τῆς ἑρμηνείας τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, ἴσως δ' ἐγράφη καὶ ἄλλαχοῦ.

θόντος ἔτι αἰῶνος ἀποσβέννυται παρ' ἡμέραν, εὑρίσκει δὲ δυσκόλως τὰ ὀνόματα αὐτῶν ὁ ποθῶν εἰδήσεις περὶ αὐτῶν ἐν βιβλίοις ὑπ' αὐτῶν ἐκδεδομένοις ἢ συγγραφεῖσιν. Ἀλλ' ἐπαίνου ἄξιον ὅτι ἐν τῇ παρελθούσῃ ἑκατονταετηρίδι μοναχοὶ ἁγιορεῖται ἔγραψαν ἢ ἐξέδωκαν προσκυνητάρια τῶν μονῶν, εἰς ἃς ἀνῆκον, εἷς δ' ἐξέδωκε τὰ ἀρχαιότερα ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς μονῆς αὐτοῦ. Ὁ πρῶτός ἐστιν ὁ Μακάριος Τριγώνης, ἱερομόναχος, προηγούμενος καὶ σκευοφύλαξ τῆς ἱερᾶς μονῆς Λαύρας. Κρὴς τὴν πατρίδα, υἱὸς Δημητρίου[85], ἔγραψε «προσκυνητάριον» τῆς Λαύρας, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1772 Σέργιος ἱερομόναχος, λαυριώτης, τὴν μοναδικὴν ἀσκηθεὶς πολιτείαν ὑπὸ τὸν Μακάριον[86]. Ἰάκωβος ὁ Πελοποννήσιος, ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Γρηγορίου, τὰς τοῦ ῥώσσου περιηγητοῦ Βασιλείου Γρηγορίεβιτς Βάρσκιι «περιγραφὰς εὑρὼν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ ἔκαμε νὰ μεταφρασθῇ τοῦ ἰδίου μοναστηρίου (τοῦ Γρηγορίου) μόνον ἡ περιγραφή, τὸ μὲν πρῶτον εἰς βλάχικην γλῶσσαν, ὕστερον δὲ καὶ εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἁπλῆν διάλεκτον[87]». Χριστοφόρος ἱερομόναχος ὁ Ξηροποταμηνὸς ἐξέδωκε τὰ ξηροποταμηνὰ χρυσόβουλλα Ῥωμανοῦ καὶ Ἀνδρονίκου καὶ δύο ἕτερα ἔγγραφα τῆς μονῆς Ξηροποτάμου μετά τινων ἱερῶν ὕμνων εἰς τὸν τίμιον Σταυρὸν, συνταχθέντων ὑπὸ Νικολάου Βελαρᾶ[88]. Τρεῖς ἔτι τῶν ἐν τῇ Λαύρᾳ μονασάντων πρέπει

85. Ἴδε ἐν τέλει τῶν τοῦ Προσκυνηταρίου τῆς Λαύρας προταχθέντων στίχων· σελ. ιζ'.

86. προτάσσει μικρὸν πρόλογος ὁ Σέργιος, ἐξ οὗ μανθάνομεν περὶ Μακαρίου ταῦτα τὰ γραφέντα.

87. Περιγραφὴ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Γρηγορίου· ἐν προλόγῳ.

88. Ἐγχειρίδιον περιέχον τὸν παρακλητικὸν κανόνα κλπ. Οὐδεμίαν εὗρον περὶ Χριστοφόρου πληροφορίαν. Τὰ δὲ ἔγγραφα ταῦτα τοῦ Ξηροποτάμου ἐξέδωκε καὶ Δαπόντες ἐν τῇ «Πνευματικῇ Τραπέζῃ» αὐτοῦ (1779).

'να τάξω ἐνταῦθα, ὧν εἷς Εὐθύμιος ὁ τραπεζούντιος υἱὸς ἦν Κωνσταντίνου, ἐξ εὐσεβῶν προγόνων, καταγόμενος ἐκ Μακεδονίας, ἐν Τραπεζοῦντι δὲ γεννηθείς. Μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν τῇ τῆς Λαύρας εὐαγεῖ καταταχθεὶς ἀδελφότητι, ἐνησχολεῖτο καὶ οὗτος εἰς τὴν συγγραφὴν, τὰ δ' ἔργα αὐτοῦ εἰσι γεγραμμένα εἰς στίχους· τὸ μὲν ὑπάρχει προσκυνητάριον τῆς Λαύρας καὶ βίος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κτίτορος αὐτῆς, τὸ δὲ ποίημα ὀγκωδέστατον κατὰ τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν· εἶδον ἀμφότερα ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ ταύτῃ[89]. Ὁ δεύτερος ἦν ἀνὴρ ὡσαύτως λόγιος, μετερχόμενος δηθεν καὶ τὸν ποιητὴν, Ἰωσὴφ ὁ μητροπολίτης Τορνόβου, ἐξ Ἰωαννίνων· παραιτησάμενος τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἀπεσύρθη εἰς Ἅγιον Ὄρος πρὸ τοῦ 1731, διότι κατὰ ἰούλιον τοῦ ἔτους τούτου ἔγραφεν ἐν τῇ σκήτῃ τῆς ἁγίας Ἄννης «στίχους (292) θρηνητικοὺς ἐπὶ τὴν τελευτὴν Νικολάου τοῦ μακαρίτου καὶ ἀοιδίμου αὐθέντου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως»[90]· ὁ Ἰωσὴφ, οὗ ἡ σπουδαία πρὸς διαπρεπῆ πρόσωπα ἀλληλογραφία σώζεται ἀνέκδοτος, ποθοῦσα φιλόπονον ἐκδότην, ἐτελεύτησε πρὸ τῶν μέσων πιθανῶς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν τῷ νοσοκομείῳ τῆς Λαύρας[91], ἐν ᾧ ἴσως συγχρόνως ἴσως ὀλίγῳ πρότερον ἀπεβίωσε καὶ Νεόφυτος Μαυρομμάτης ὁ πρώην Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου μητροπολίτης, ὃν ἠδυνάμεθα 'να ταξωμεν μᾶλλον ἐν τοῖς ἰδιωρίταις, καὶ περὶ οὗ εἴπον ἄλλοτε τὰ δέοντα[92]. Ὁ τρίτος

89. Τὸ προσκυνητάριον καταλαμβάνει, ἂν καλῶς μεμνήσκωμαι, ἐπίκετνα τῶν 7000 στίχων· τὸ δεύτερον στιχούργημά ἐστι, νομίζω, μεῖζον.

90. Νικολάου Μαυροκορδάτου, Ψόγος κικατιανῆς· ἐκδιδόντος Σοφοκλέους Κ. Οἰκονόμου, προλ. σελ. 17—19.

91. Τριγώνη Προσκυνητάριον Λαύρας· σελ. 10. Εὐγενίου Βουλγάρεως πρόλεγ. εἰς Ἰωσὴφ Βρυεννίου τὰ ἅπαντα· τόμ. Γ', σελ. δ'.

92. Ἴδε Δ' τόμον «Ἐκκλησ. Ἀληθείας», σελ. 481—482.

δὲ, ὁ μᾶλλον ἀξιέπαινος τῶν δύο τούτων μοναχῶν τῆς Λαύρας, ὁ πληροφορίας τινὰς ἱστορικὰς περὶ προσώπων ἐπισήμων τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας κληροδοτήσας ἡμῖν ἐστιν ὁ προηγούμενος Κύριλλος ὁ ἐκ Πατρῶν, περὶ οὗ ἄλλοτε ἱκανὰ ἔγραψα[93]. Περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτῆς ἔτη ἔζησαν ἐν κελλίοις καὶ σκήταις λαυριωτικαῖς ἀγιορεῖται λόγιοι, εὐσεβεῖς, φιλοπονώτατοι. Οὗτοί εἰσι Νεόφυτος ὁ Καυσοκαλυβίτης, ἐκ τῆς σκήτης, ἐν ᾗ ἐμόναση λαβὼν τὸ ἐπωνύμιον[94], Διονύσιος ὁ Καλλιπολίτης, ἱερομόναχος, ἐπιληφθεὶς τῷ 1777, κατὰ Ζαβίραν, ἐν ἡλικίᾳ τεσσαράκοντα τεσσάρων ἐτῶν, ἐν ᾗ ἠσκεῖτο σκήτῃ τῆς Ἁγίας Ἄννης, τῆς διορθώσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων[95], Ῥαφαὴλ ὁ Καυσοκαλυβίτης, συνασκητὴς τοῦ Νεοφύτου[96], Θεόκλητος ὁ Καρατζᾶς, βυζάντιος εὐπατρίδης, ἐν τῇ σκήτῃ τῶν Καυσοκαλυβίων ἀσκήσας καὶ πεντηκοντούτης ἀποθανὼν τῷ 1777, ὅστις οὐ μόνον τὰ Ἀσκητικὰ τοῦ Μ. Βασιλείου μετήνεγκεν εἰς ἁπλῆν φράσιν, ἀλλ' ἔγραψε καὶ σύνταγμα νόμων ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν, ἔν τε τῇ τῶν Ἰβήρων καὶ ἐν τῇ τοῦ Ξενοφῶντος μονῇ θησαυριζόμενον[97], Ἰωνᾶς ὁ Καυ-

93. « Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» τόμ. Β', σελ. 601· ἴδε καὶ ἐπιστολήν μου πρὸς τὸν ἐν Παρισίῳ διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς Émile Legrand ἐν Β' τόμῳ τῆς αὐτοῦ Bibliothèque Grecque Vulgaire, σελ. 77—80 τοῦ προλόγου.

94. μέτιθι περὶ Καυσοκαλυβίτου Κ. Σάθα Νεοελλ. φιλολογίαν σελ. 510—521. Α. Π. Βρετοῦ Νεοελλ. φιλολ. τόμ. Β', σελ. 225. Ζαβίρα Θέατρον, σελ. 486. Κωνστ. Οἰκονόμου περὶ τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν, τόμ. Δ', σελ. 821—822.

95. βλ. Κ. Σάθα ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 610, καὶ τὸν ἐξ οὗ ἱεροντζέτας Ζαβίραν σελ. 286—287.

96. Ζαβίρα σελ. 522, Κ. Σάθα Νεοελλ. φιλολ. 611.

97. Ζαβίρα σελ. 325—326.

σοκαλυβίτης, ὑπὸ τὸν καυσοκαλυβίτην Ἀκάκιον ἀσκήσας καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος γράψας βίους μαρτύρων νεοφανῶν[98], Ἰωάσαφ ὁ ἐκ Βλοβοκᾶς τῆς Πελοποννήσου[99]. Ἀλλ' ὁ μᾶλλον ἀκουσθεὶς ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτοῦ καὶ διὰ τὰς γνώσεις καὶ διὰ τὸ ἐλευθεριάζον αὐτῶν ἦν ὁ ἀρχιμανδρίτης Θεοδώρητος, τῆς φιλομούσου πόλεως τῶν Ἰωαννίνων γέννημα· φιλοπονώτατος ἀνήρ, ἀλλ' ἀνηρέμου χαρακτῆρος, παιδεύσεως στοιχειώδους τῆς ἔσω καὶ τῆς θύραθεν ἦν κάτοχος, καὶ, κατ' ἐμὲ, ἄξιος ἐπαίνων πολλῶν, ὡς περιελθὼν τὰς ἀθωϊτίδας μονὰς καὶ τὰ παλαιὰ αὐτῶν ἔγγραφα μελετήσας καὶ ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ γράψας περίοδον αὐτοῦ σχεδὸν ἀνέκδοτον μένουσαν ἕως ἄρτι, χορηγήσασαν δ' ἱκανὴν ὕλην εἰς ἄλλους, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ῥῶσσον Πορφύριον Οὐσπένσκην. Ὁ φιλόπονος ἀρχιμανδρίτης προσεκλήθη τῇ 16 αὐγούστου 1802, πατριαρχικῇ καὶ συνοδικῇ προστάξει, ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου, ἐκ τῆς Λαύρας, ἧς ἦν προηγούμενος· εἰργάσθη μετ' αὐταπαρνησίας ὑπὲρ τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου καὶ ἔγραψεν ἱκανὰ περὶ αὐτῆς[100]. Ἀποσυρθεὶς τῆς ἡγουμενείας ἕνεκα διαβολῶν, ἠγόρασε κελλίον τι ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Λαύρας καὶ ἡσύχιον αὐτόθι βίον διάγων συνέγραφε παντοῖα ἔργα· ἀναφέρεται δὲ ὅτι λῃσταί ποτε μὴ εὑρόντες ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ χρήματα, ἥρπασαν μεθ' ἑαυτῶν πολλὰ χειρόγραφα τοῦ Θεοδωρήτου, ὅστις κατὰ τῆς δυσμενοῦς αὐτῷ τύχης ὀργισθεὶς ἔρριψε καὶ τὰ ἐναπολειφθέντα εἰς τὸ πῦρ. Ὁ Θεοδώρητος ἀπελθὼν, τῷ 1799, εἰς Λείψιαν,

98. αὐτόθι σελ. 374.

99. Τοῦ Ἰωάσαφ ἐπίγραμμα προτάσσεται τοῦ Συναξαριστοῦ τοῦ Νικοδήμου.

100. Ἡ ἱστορία τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς κατέχει σελίδας εἰς φύλλον 30.

ἐπεστάτησεν ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Πηδαλίου» τοῦ Νικοδήμου, ἐν ᾧ σημειώσεις τινὰς ἐλευθεριάζοντι πνεύματι προσθεὶς ἐκίνησε τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ ἐκ Νάξου πολυγραφωτάτου μοναχοῦ, σφοδρῶς ἐγερθέντος κατὰ τοῦ Θεοδωρήτου· εἰς τοσοῦτον ἡ ἔρις ἐχώρησε μάλιστα, ὥστε ὁσάκις συνηντῶντο οἱ δύο λόγιοι μοναχοὶ προέβαινον ἄχρι λόγων προσβλητικῶν. Ἔγραψεν ὁ Θεοδώρητος καὶ Ἑρμηνείαν εἰς τὴν ἱερὰν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου, ἐκδοθεῖσαν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1800, ἀλλ' ἐν αὐτῇ πολλὰ γράψας ἀτάσθαλα ἔδωκεν ἀφορμὴν, ἴσως καὶ διὰ τὸ ἕτερον ἔργον, ᾧ ἐπεστάτησεν, εἰς θεολογικήν τινα συζήτησιν, ἣν εἴδομεν ἐν χειρογράφοις σωζομένην· ἐπεστάτησε δ' εἰς ἔκδοσιν καὶ ἑτέρου τινὸς βιβλίου, ἐν ᾧ περιέχονται ἀκτώηχοι κανόνες εἰς Ἰωάννην τὸν Θεολόγον· οἵτινες ἐξεδόθησαν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1799.

Μετὰ τὴν Λαύραν, ἀδέκαστος τεχνογράφος τῶν τυχῶν τῆς πατρίου παιδείας ἐν Ἄθῳ καθῆκον ἔχει 'να τάξῃ τὴν μεγάλην μονὴν τῶν Ἰβήρων, ἴσως δὲ καὶ πρώτην πασῶν. Ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων, ἐμόρφωσεν ἐν τῇ πλουσίᾳ αὐτῆς βιβλιοθήκῃ καὶ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα λογίους ἱκανοὺς μοναχούς, ὧν ἐπισημότερος ἦν Ἱερόθεος ὁ ἐκ Καλαμάτας τῆς Πελοποννήσου, γνώστης τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς ἔσω σοφίας. Μελέτιος ὁ τούτου μαθητὴς, Ἀθανάσιος ὁ ἀρχιμανδρίτης, Ἰωακεὶμ ὁ διδάσκαλος, Ῥαφαὴλ ἱεροδιδάσκαλος[101], Ἰγνάτιος Κεμίζος ὁ ἐκ Μονεμβασίας[102], Χριστο-

101. βλ. περὶ τούτων ὅσα ἔγραψα ἐν τῇ «Ἐκκλησ. Ἀληθείᾳ», τόμ. Δ', σελ. 508—512 καὶ 523—524. Σημείωσαί μοι δ' ὅτι τότε γράφων ἐνόμισα τὸν Ῥαφαὴλ, ᾧ ἐπιστέλλει ὁ Βούλγαρις, αὐτὸν τὸν Κωσταλυβίτην· ἐπ' ἰσχάτων ὅμως ἐκτήσατο ἡ ἐνταῦθα Ἑταιρία τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν μουσικὸν βιβλίον, ἐν ᾧ κτήτωρ γράφεται «Ἰβηρίτης ἱεροδιδάσκαλος Ῥαφαήλ».

102. φαίνεται ὁ ἀνὴρ ἰβηρίτης, ἐκ τῆς ἐν τῷ τοῦ Κομνηνοῦ προσκυ-

φόρος ἱερομόναχος καὶ προηγούμενος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων[103] καὶ Χρισπφόρος ὁ Προδρομίτης ἐτίμησαν τὴν γεραρὰν τῶν Ἰβηριτῶν ἀδελφότητα· παράλληλος τούτοις τακτέος ὁ Θεόκλητος, πλὴν ἂν δύο Θεοκλήτους δεχθῶμεν· διότι ὁ πολυτίμητος Ζαβίρας ἀναφέρει[104] Θεόκλητον Πολυειδῆ, ἐκκλησιάρχην Ἁγίου Ὄρους· ἀναφέρει καὶ Θεόκλητον μοναχὸν ἰβηρίτην, ἀμφοτέρους συνακμάζοντας (1730 καὶ 1736)· ἐκ τῶν τοῦ Ζαβίρα δὲ φαίνεται ἀρυόμενος καὶ ὁ Κ. Σάθας[105], ἀλλ' ὁ Δημητρακόπουλος ἀκριβῆ τινα περὶ Θεοκλήτου Πολυείδους γράψας ἀποφαίνεται ὅτι οἱ δύο Θεόκλητοί εἰσιν εἷς καὶ μόνος· λέγει δὲ τὸν Πολυείδην ἰβηρίτην. Ὅτι οὗτος ἦν ἰβηρίτης ἔγνωσταί μοι ἐκ βιβλίων αὐτοῦ ἐν τῇ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων βιβλιοθήκῃ κειμένων. Ἀλλ' ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιστολῇ τοῦ Βουλγάρεως, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Κλαίρκιον μανθάνομεν καὶ Θεόκλητον, ἰβηρίτην, πρότερον μὲν τῆς ἐν Μινόρκᾳ τῶν Βαλεαρίδων ὀρθοδόξων κοινότητος ὄντα προϊστάμενον, εἶτα δὲ μεταβάντα καὶ ἡσυχάζοντα ἐν τῇ μονῇ αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἔτη ἀκριβῶς, καθ' ἃ ὁ κλεινὸς Εὐγένιος ἐν Ἄθῳ διετέλει σχολαρχῶν[106]. Εἰκάζω ὅτι καλῶς ἔπραξεν ὁ Ζαβίρας χωρίσας τοὺς Θεοκλήτους. Τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων ἐτίμησαν καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τοῦτον Ὀνούφριος Κουν-

νητηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐντεθείσης ὑπ' αὐτοῦ «διεξοδικωτέρας περιγραφῆς τῆς ἱερᾶς τῶν Ἰβήρων μονῆς», κατὰ τὴν ἐν Βενετίᾳ ἔκδοσιν τοῦ 1745.

103. Τοῦ προσκυνητηρίου προτάσσει ὁ Χριστοφόρος ἀφιέρωσιν εἰς τὴν Θεοτόκον, καὶ στίχους τινὰς πρὸς τὸν ἀναγνώστην.

104. Ζαβίρα σελ. 320 καὶ 324.

105. Κ. Σάθα φιλολ. σελ. 470 καὶ 599· ἴδε: Δημητρακοπούλου προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς Σάθαν· σελ. 81—82.

106. Εὐγενίου Βουλγάρεως ἐπιστολὴ πρὸς Πέτρον Κλαίρκιον περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἁγίων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· σελ. 55, ἐν ᾗ ἐπαινεῖ πολλὰ τὸν Θεόκλητον ὁ κλεινὸς κερκυραῖος.

τουρόγλους ὁ ἐκ Δημητζάνης καὶ Εὐτρόπιος καὶ Λαυρέντιος οἱ Λάκωνες καὶ Νικηφόρος χαρτοφύλαξ, οἵτινες ἐγένοντό μοι θέμα διατριβῆς ἐκτενοῦς, εἰς ἣν ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης μου παραπέμπεται[107]. Τὸν δίκαιον ὅμως ἔπαινον ἀποδῶμεν καὶ ταῖς λοιπαῖς μοναῖς, ἰδίᾳ δὲ ταῖς σκήταις, ἐν αἷς ἠσκήθησαν ἀρκετοὶ τὸν ἀριθμὸν λόγιοι μοναχοί.

Καὶ ἐκ μὲν τῶν μονῶν τακτέαν τὴν τοῦ Ξηροποτάμου, ἐν ᾗ ἐμόνασεν Ἄνθιμος ἱερομόναχος Δρόσος ὁ Βρυέννιος, ἔκτινος χωρίου τοῦ Βόλου, ὅστις ἔγραψε (1770) κατὰ Ζαβίραν «Εὐαγγελικὴν ἁρμονίαν, πόνημα τριάκοντα ἐτῶν, τὸ ὁποῖον σώζεται ἔτι ἀνέκδοτον[108]», καὶ Γοβδελαᾶς ὁ διάσημος ἀσκητής[109], τὴν τοῦ Κουτλουμουσίου, ἣν ἐτίμα Ματθαῖος ὁ ἐξ Ἄνδρου, Λιβύης μὲν πρῶτον μητροπολίτης, εἶτα δὲ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἀποθανὼν τῷ 1762, καὶ καταλιπὼν εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν, ἐν ᾗ μικρόθεν ἐκάρη[110] καὶ βιβλιοθήκην καὶ χρήματα καὶ τὴν καλὴν ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ, τὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου, ἣν ἐγνώρισεν ἡμῖν Γρηγόριος ἀρχιμανδρίτης[111], τὴν τοῦ Βατοπεδίου, ἐν ᾗ ἔζη ὁ διδάσκαλος Ἰωσὴφ ἀρχιμανδρίτης ὁ Πε-

107. Ἴδε «Ἐκκλ. Ἀλήθειαν» τόμ. Δ', σελ. 524 καὶ ἑξ.

108. Ζαβίρα σελ. 193. Ἐν τῇ ἱερᾷ Συνόψει, τῇ ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν τοῖς ὀρθοδόξοις, ἐξεδίδοντο ἄλλοτε εὐχαὶ Ἀνθίμου ἱερομονάχου Δρόσου Βρυεννίου.

109. «Γοβδελαᾶς ὁ ἀσκητής, ὅστις ἐσταλθη ἐδῶ ἀπὸ τὴν θαυμασίαν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου, αὐτὸς ἔγινε διδάσκαλος τοῦ Δανιὴλ εἰς τὴν τάξιν, καὶ εἰς τοὺς κανόνας τῆς μοναδικῆς πολιτείας». Νικηφόρου Θεοτόκη Λόγοι. Λειψίᾳ 1766 σελ. 340· λόγος εἰς τὴν θανὴν Δανιὴλ ἱερομονάχου Οἰκονόμου Κερκύρας.

110. «ατὸ Κουτλουμοῦσι κάθεται 'στο μοναστήριόν του--ὅτ' εἰς αὐτὸ πῆγε παιδὶ μὲ θεῖον ἰδικόν του» γράφει ὁ Δαπόντες ἐν «Κήπῳ Χαρίτων». Legrand Bibliothèque Vulgnire· τόμ. Γ', σελ. 110, στίχ. 137—138.

111. Ζαβίρα σελ. 212.

λοπονήσιος· ἐν ἀρχαῖς δὲ τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἕτερος ἱερόμοναχος τῆς μονῆς ταύτης ὁ Ζακύνθιος Ἀρσένιος ἐστιχούργησεν εἰς ἐλεεινοὺς στίχους σίονει ἱστορίαν αὐτῆς, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τὴν χαλκογραφικὴν εἰκονογραφίαν τῆς Μονῆς, οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσαν.

Ἐκ τῶν σκητῶν, ἄνω μὲν ἐσημειώθησαν αἱ τῆς Λαύρας, προσθετέον δὲ καὶ πάλιν Διονύσιον τὸν Ἁγιαρτεμίτην, ἴσως ἐκ τοῦ κατὰ τὴν [Ἀ]μολφινοῦ κελλίου ἐπικληθέντα, μᾶλλον ἐν ἀρχαῖς τῆς ἡμετέρας ἑκατονταετηρίδος βιώσαντα· καὶ τὸν ζακύνθιον ἱερομόναχον Γεράσιμον Ἰωαννούλην, ἂν μὴ ἀπατῶμαι ἀσκήσαντα συγχρόνως τῷ Ἁγιαρτεμίτῃ ἐν τῇ σκήτῃ τῆς ἁγίας Ἄννης, ἱκανὰς γράψαντα ἱερὰς ᾠδὰς καὶ ἀκολουθίας εἰς μνήμας ἁγίων καὶ ἑορτὰς[112], ὧν μία ἐκδοθεῖσα[113], δείκνυσι τὸν Ἰωαννούλην τῆς ἀρχαίας καὶ γλώσσης καὶ μετρικῆς κάτοχον. Ἡ σκήτη τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἡ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Βατοπεδίου κειμένη εἶχε καὶ αὐτὴ τὸν Σιατιστέα Διονύσιον, παιδείας μετρίας εὐμοιρήσαντα, διαπρέποντα δ' ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ αὐστηρότητι βίου[114]. Ἰδίως ὅμως ἐπαινετέα μὲν ἡ σκήτη αὕτη διὰ τὴν τῶν μοναχῶν αὐτῆς φιλομουσίαν, ἧς ἔχομεν ὑπόμνημα[115],

112. βλ. περὶ τοῦ Ἰωαννούλη Γερασίμου τὰ Φιλολ. ἀνάλεκτα Ζακύνθου ὑπὸ Νικολάου Κατραμῆ ἀρχιεπισκόπου, σελ. 409—410.

113. Ἐξεδόθη ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως ἐν τῷ φυλλαδίῳ «Ἀνεκδότων Συμμείκτων τεύχει Α'», ἐν Σμύρνῃ 1880, ἐν ᾧ πρῶτον καὶ μακρὸν ἀνέκδοτον ἔγγραφον ἐκδίδοται ἢ τῷ 1875 ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Γερμανοῦ Ἀρβονίδου ἐκδοθεῖσα ἐπιστολὴ Παϊσίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν ῥῶσσον πατριάρχην Νίκωνα.

114. Ἴδε τὸ ἡμῶν ἄρθρίδιον: «Διονύσιος ἱερομόναχος ὁ Σιατιστεύς», ἐν τῇ «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ», τόμ. Δ', σελ. 618—619.

115. Ἐπιστασίᾳ καὶ φροντίδι τῶν ἀσκητῶν τῆς σκήτης ταύτης, δαπάνῃ δὲ τοῦ ἐκ Πελοποννήσου ἐμπόρου Δημητρίου Καριτζιώτου ἐξε-

ἀλλὰ πρώτη πασῶν τακτέα ἡ κατὰ τὰ ὅρια τῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου μονῆς Νέα σκήτη, ἐν ᾗ μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἐμόνασαν ἄνδρες ἐπὶ παιδείᾳ ἅμα καὶ ἀρετῇ διασημότατοι· οἷοι λ. χ. ἐγένοντο Γεννάδιος ὁ πρώην Χαλεπίου μητροπολίτης καὶ Βησσαρίων ὁ ἐκ Ῥαψάνης[116]. Προσθετέον εἰς συμπλήρωσιν ὅτι ἁγιορεῖται μοναχοὶ ἦσαν Διονύσιος Ζαγοραῖος ὁ τοῦ Νέου θεολόγου Συμεὼν μεταφράστης[117], Χρύσανθος καὶ Ἀνανίας οἱ Ἀκαρνᾶνες[118], Ζαχαρίας ὁ Καισαρεύς, συγγραφεὺς λεξικῶν δύο: Γραικοτουρκικοῦ καὶ Τουρκογραικικοῦ[119], Ἰάκωβος ὁ Μήλιος[120], Κυπριανὸς ὁ διδάσκαλος τῆς Ἀθωνιάδος, Κύριλλος ὁ ἐκ Φουρνᾶς τῶν Ἀγράφων[121]. Ἐκ τῆς σεμνῆς ταύτης καὶ περιφανεστάτης χορείας οὐδέποτ' ἐξαιρεθήσεται Δαμασκηνὸς ὁ πρώην Θεσσαλονίκης[122], ἀκούραστος ἐπό-

δόθη τῷ 1806 ἐν Βενετίᾳ, τύποις Νικολάου Γλυκύ, τὸ βιβλίον «Θύρα μετανοίας», ὅπερ ἔχω μαθὼν ὅτι ἔργον ἐστὶν Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ. Α. Π. Βρετοῦ φιλολ. τόμ. Α΄, ἀριθμ. 407.

116. Ζαβίρα Νέα Ἑλλὰς σελ. 209—211 καὶ 241—242. Δαπόντε Ἱστορ. κατάλογος παρὰ Κ. Σάθᾳ. Μεσαιων. βιβλιοθ. τόμ. Γ΄, σελ. 104—108. Μακραίου Ὑπομνήμ. αὐτόθι σελ. 277 καὶ 317. Τὸν Βησσαρίωνα συνηντήσαμεν καὶ ἀλλαχοῦ· σελ. 155 τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου.

117. Α. Π. Βρετοῦ Νεοελλ. φιλολ. Α΄, ἀριθμ. 324· ὁ Διονύσιος ἐμόνασεν ἐπὶ μικρὸν ἐν τῇ κατέναντι τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐρήμῳ νησίδι, ἣν κοινῶς ὀνομάζουσι Ἱπέρι.

118. Κ. Σάθα Νεοελλ. φιλολ. σελ· 577.

119. Α. Π. Βρετοῦ φιλολογίας μέρος Β΄, ἀριθμ. 373 καὶ 515.

120. Ζαβίρα Νέα Ἑλλὰς, σελ. 377.

121. Ἴδε τὸ ἄρθρον μου «Δύο ἀνέκδοτα γράμματα περὶ τῆς Ἀθωνιάδος ἀκαδημίας» ἐν τῇ «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ», τόμ. Γ΄, σελ. 686, 696...

122. ὁ Δαμασκηνὸς ἐπαινεῖται παρὰ Δαπόντε· ἦν ἀνὴρ λόγιος, εὐσεβής, ζηλωτὴς τῆς πατρίου εὐκλείας. Ἔν τινι χειρογράφῳ σημειώσει τοῦ κώδηκος τοῦ Ἐσφιγμένου εὗρον ἀναφερόμενον ὅτι πλεῖσται αὐτοῦ ἐπιστολαὶ ἐσώζοντο καθ' ὃν χρόνον ἔγραφε τὴν σημείωσιν ὁ Θεοδώρητος (1804).

πτης καὶ ἑλλανοδίκης πατρώζων καὶ πεπνυμένος τῆς μεγάλης ἐκείνης πνευματικῆς κινήσεως, ἥτις ἐστὶν ἄμεσον γέννημα τοῦ δουρείου ἵππου, ὅστις ὑπὸ Νεοφύτους καὶ Ζαρζούλεις καὶ Βουλγάρεις ἐμόρφου διδασκάλους καὶ κήρυκας καὶ ποιμένας «εἰς καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας».

Καὶ ἐν τῷ παρόντι δ' αἰῶνι ἐτίμησαν τὴν ἀθωικὴν ἀδελφότητα ἄνδρες ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὁμογενῶν ἐργασάμενοι ἢ συγγράμματα καταλιπόντες ὠφέλιμα. Τοιοῦτοί εἰσι Στέφανος καὶ Νεόφυτος οἱ Σκουρταῖοι, ἐκδόντες ἱκανὰ τῶν ἔργων τοῦ Νικοδήμου Ναξίου· μεθ' οὓς ἀπὸ τῆς Λαύρας ἀρχόμενοι, ἔχομεν ἐπαινέσαι τὸν ἐκ τῶν μοναχῶν αὐτῆς Νεόφυτον Σμυρναῖον, «ἄνδρα μέτοχον ἱκανῆς παιδείας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἱκανῶς εἰδήμονα», θερμοτέρῳ τῷ ζήλῳ φερόμενον κατὰ τῶν βιβλικῶν ἑταιριῶν καὶ τῆς τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐκχυδαίσεως[123]. Παΐσιος ὁ Καλλιδάχος Βατοπεδινός, ἦν ἐξ Ἱεραπύτνης τῆς Κρήτης, κατὰ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος γεννηθείς, σπουδάσας ἐν ταῖς τῆς Πάτμου καὶ τῶν Κυδωνιῶν σχολαῖς· οἰκοδιδάσκαλος ἐν ἐπισήμοις οἴκοις τοῦ Φαναρίου χρηματίσας καὶ ἀπὸ τοῦ 1827—1831 ἐν Ἀρυσίῳ διδάξας, εἶτα ἐν Νικομηδείᾳ καὶ ἐπὶ πολυετίαν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀπεβίωσεν αὐτόθι[124]. Σημειωτέος ἐν τοῖς

123. Ὁ λαυριώτης οὗτος Νεόφυτος διέμενε τῷ 1823 ἐν Φαναρίῳ· Ἴδε μνείαν τούτου ποιούμενον τὸν Σαμουὴλ Κύπριον· «Ἀντίρρησιν Ματθαίου μητροπολίτου Κυζίκου πρὸς τὴν ἐν εἴδει ἀπολογίας περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἁγίων Γραφῶν ἐπιστολὴν τοῦ Τορνόβου Ἱλαρίωνος» ἐκδιδόντος Σαμουὴλ Κυπρίου· ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1841, σελ. λθ΄.

124. Ἴδε τὰ περὶ Παϊσίου Καλλιδάχου πέραν τῶν ὁρίων ὑποσημειώσεως γραφέντα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Δωροθέου Εὐελπίδου· «Ἰωάννου Χρυσοστόμου οἱ περὶ ἱερωσύνης λόγοι»· τόμ. Α΄, πρλγμν. σελ. θ΄—ιά΄.

βατοπεδινοῖς λογίοις Γρηγόριος ὁ μητροπολίτης πρώην μὲν Στρωμνίτζης, εἶτα δ' Ἀδριανουπόλεως, βυζάντιος ἀνήρ, ἐκδοὺς ἀκολουθίαν τῶν ἐν Τιβεριουπόλει δεκαπέντε ἱερομαρτύρων[125], παραιτησάμενος τὴν μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου μονῇ καταβιώσας. Ἀνάστημα τοῦ Παϊσίου Καλλιδάχου ἦν καὶ Δωρόθεος Εὐελπίδης ὁ πολύκλαυστος τῆς Κορυστᾶς μητροπολίτης. Ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ξενοφῶντος, ὡς ἐκ παραδόσεως ἔχω μαθών, ἐμόναζε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡμετέρας ἑκατονταετηρίδος ἀνὴρ λόγιος, ἐκ τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν Μαυροκορδάτων ἕλκων τὸ γένος, ἀποταξάμενος τῇ κοσμικῇ τύρβῃ καὶ τὴν μονὴν καταλαβὼν ταύτην, εἰς ἣν ἐκληροδότησε καὶ τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ. Τὴν μονὴν τοῦ Ἐσφιγμένου ἐτίμων Γερμανὸς ἱεροκῆρυξ, γράψας τῷ 1819 Ἀκολουθίαν τοῦ νέου ὁσιομάρτυρος Ἀγαθαγγέλου, κατόπιν ἐκδότης τῆς « Εὐαγγελικῆς σάλπιγγος », καὶ Νεόφυτος Ζαχαρόπουλος, ἱεροδιάκονος ἢ γραμματεύς κατὰ τὰ 1821—1830, ὡς μοὶ εἶπον, ἐν τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ, βυζάντιος ἀνήρ, ἀποθανὼν ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ. Σταυρονικητηνός τις ἱερομόναχος καὶ προηγούμενος, ὁ Παΐσιος, ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένων κατὰ τὰ ἔτη 1806—1808, κατέλιπεν ἱστορικά τινα ἀποσημειώματα[126]. Κύριλλος ὁ Δοχειαρίτης ὁ ἐκ Σμύρνης, πρότε-

125. Ὁ Γρηγόριος ἦν υἱὸς χατζῆ Ἀναστασίου καὶ Σμαράγδας. Εἰς χονδρότατον λάθος ἀνατρέπον καὶ τὴν σύγχρονον αὐτὴν ἱστορίαν περιέπεσεν ὁ μακαρίτης Σοφοκλῆς Οἰκονόμος γράψας ἐν τῷ «περὶ τῆς ἁγίας Ὄλγας μικρῷ ὑπομνήματι» τῷ 1867, ἐν Ἀθήναις, ὅτι «τὴν ἀκολουθίαν ἐξέδωκε τὸ δεύτερον, ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1830, *ὁ τότε μὲν μητροπολίτης Τιβεριουπόλεως* (ἔχει καλῶς) **ἤδη δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης** (!ὦ!) *Γρηγόριος ὁ σοφώτατος*» κλπ. δηλ. ὁ ΣΤ'.

126. βλ. μέρος τούτων ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» τόμ. Δ', σελ. 423.

ρον μὲν πρωτοσύγκελλος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, εἶτα δὲ μητροπολίτης Ἀργολίδος, ἐτίμα τὴν μονὴν τοῦ Δοχειαρίου, ἧς ἔγραψεν ἐκτενὲς Προσκυνητάριον[127]. Λεόντιος ἱεροδιδάσκαλος ὁ Καισαρεύς, μονάσας ἐν πλείσταις μοναῖς, ἐτύγχανε τοῦ σεβασμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, τιμώμενος λίαν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ' τοῦ ἀπὸ Σερρῶν. Διδάξας ἐν τῇ ἐν Φαναρίῳ τῷ 1839 συσταθείσῃ στοιχειώδει Θεολογικῇ σχολῇ ἐπὶ μικρόν, ἀπεβίωσεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ξενοφῶντος, εἰς ἣν καὶ τὰ βιβλία αὐτοῦ κατέλιπεν· ἔγραψε λίβελλον ὑπὲρ τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ καὶ κατὰ τοῦ Προκοπίου Δενδρηνοῦ[128].

Ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι δύο μοναὶ ἐγνωρίσθησαν ἕνεκα τῶν λογίων αὐτῶν μοναχῶν· τὸ ρωσσικὸν κοινόβιον, καὶ τὸ τοῦ Κουτλουμουσίου· τοῦ πρώτου γινώσκομεν ἀσκητὰς λογίους δύο: ὁ μέν ἐστιν ὁ Βενέδικτος, οὗ εὐαγγέλιον ἀνέκδοτον τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Πάσχα ἐξέδωκα πρὸ τετραετίας[129], ὅστις ἐγεννήθη ἐν Σύμῃ, ἐσπούδασε δ' ἐν τῇ σχολῇ τῶν Κυδωνιῶν ἤδη πρόσηβος ὤν, καὶ ἀπέθανε τῇ 28 μαΐου 1840, ὑπερεβδομηκοντούτης. Συνεδίδαξε τῷ Προκοπίῳ Δενδρινῷ ἐν τῇ Ἱερατικῇ ἐν Πόρῳ σχολῇ καὶ ἔγραψεν «Ἀκολουθίαν εἰς τὸ Ἄξιόν ἐστιν» ἐκδοθεῖσαν ἐν Ἀθήναις τῷ 1854 καὶ Ἀκολουθίαν εἰς τοὺς ἁγίους Ἀναρ-

127. βλ. πρόλογον εἰς τὸ Προσκυνητάριον, ὃν προέταξεν ὁ δαπανήσας εἰς ἔκδοσιν, ὃ καὶ τὸ βιβλίον προσφωνήσας εἰς τὸν Κύριλλον, δοχειαρίτης Γαβριὴλ ἀρχιμανδρίτης, ὁ ἐκ Σμύρνης.

128. βλ. περὶ τούτου μικρὰν ὑποσημείωσιν ἐν σελ. 207 τῶν ἐμῶν «Χρονικῶν τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας»· τὸ χειρόγραφον τοῦ Λεοντίου ἐγνώρισέ μοι φιλοφρόνως ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Σμύρνης κ. Βασίλειος.

129. ἀνάγνωθι τοῦτο ἐν Κ' τόμῳ τοῦ «Ἀνατολικοῦ Ἀστέρος» σελ. 214—215.

γύρους πάντας, ἐγκριθεῖσαν δι' ἰδιοχείρου σημειώματος τοῦ πατριάρχου Ε', ἔτι δὲ καὶ εἰς διαφόρους ἁγίους ἐγκώμια καὶ ἀκολουθίας, τὰ πάντα ἀνέκδοτα. Ὁ ἕτερος τῶν ἐν τῇ ρωσσικῇ μονῇ λογίων Προκόπιος ὁ Δενδρινός, σχολάρχης τῆς ἐν Πόρῳ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδίστρια, ἂν μὴ ἀπατῶμαι, ἱδρυθείσης Ἱερατικῆς σχολῆς διορισθείς, καὶ ἐπὶ βραχὺ διδάξας, ἀπεσύρθη καὶ οὗτος εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἧς ἦν κουρά. Ἔγραψε πολλά, τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, ὡς πάντες οἱ συγχρονήσαντες καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἁγιορεῖται, ἐπιδιώκων· ὅτε δὲ Βαρθολομαῖος ὁ Κουτλουμουσιανὸς ἐξέδωκε τὸ «Ὡρολόγιον», ὁ Δενδρινὸς ἔγραψε τῷ 1844 ἢ 1845 καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν μητροπολίτην Καισαρείας Παΐσιον ἐπιστολὴν ἀντιρρητικὴν καὶ ἐλεγκτικὴν ὧν εὗρισκε τὸν Βαρθολομαῖον εἰσηγητὴν αἱρετικῶν, ἰδίως ἀρειανιζουσῶν καὶ σαβελλιανῶν κακοδοξιῶν[130]. Ἀπεβίωσε τῇ 14 αὐγούστου 1848.

130. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὸ φυλλάδιον «Ἐγκόλπιον ἱερὸν ἤτοι σπούδασμα ἀποδεικτικὸν ἀπὸ τῶν ἱερῶν Γραφῶν κατὰ τῶν ἀντιλεγόντων καὶ ἀντιφερομένων ἐναντίον τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, οἷς προσετέθη καὶ λόγος προσφωνηθεὶς ἐν τῇ ἐγκαθιδρύσει τῆς κατὰ Πόρον ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς· φιλοπονηθὲν παρὰ τοῦ πανοσιολογιωτάτου ἀρχιμανδρίτου κυρίου Προκοπίου Δενδρινοῦ, τοῦ ἐκ τοῦ Ῥωσσικοῦ κοινοβίου. Ἐν Ναυπλίῳ, ἐκ τῆς τυπογραφίας Κ. Τόμπρα Κυδωνιέως, Κ. Ἰωαννίδου Σμυρναίου καὶ Γ. Ἀθανασιάδου Μελισταγοῦς. 1832». Ἐξέδωκεν ὁ Προκόπιος ἐν Αἰγίνῃ τῷ 1831 καὶ «Ὁδηγὸν ἢ εἰσαγωγὴν εἰς τὰς θείας Γραφάς», ὡς ἴδιον ἔργον. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Βασίλειος Γεωργιάδης ἀντιβαλὼν πρὸς προηγούμενα κείμενα ἐπληροφόρησέ με ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Δενδρινοῦ ἐστι μετάφρασις τῶν σωζομένων τεμαχίων τοῦ Ἀδριανοῦ, ἅπερ προεκδεδομένα ἐξέδωκε καὶ δεύτερον ὁ ἀείμνηστος Διονύσιος Κλεόπας ἐν τῇ τοῦ Ἀνθίμου Ἱεροσολύμων Ἑρμηνείᾳ εἰς τὸ Ψαλτήριον, ἐν Ἱεροσολύμοις, 1856. Ἐκτὸς τούτων, ὑπ' ὄψιν ἔχω δύο βιβλία· τὸ μὲν ἐπιγραφὴν ἔχει: Εἰς δόξαν τῆς μιᾶς ἁγίας Ἀνατολικῆς

Ἀλλ' ὁ τιμήσας καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κουτλουμουσίου καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐν γένει ἦν ὁ Βαρθολομαῖος ὁ Ἰμβριος· βιογραφίαν αὐτοῦ οὐδεὶς, ἀτυχῶς, ἔγραψεν ἐκ τῶν λογίων αὐτοῦ συμπολιτῶν, ὁ δὲ τὰς γραμμὰς ταύτας χαράττων συνίστησι τοῖς δυναμένοις τὴν σύνταξιν ἀκριβοῦς τοιαύτης. Ὁ Βαρθολομαῖος ἐγεννήθη ἐν τῷ χωρίῳ Γλυκεῖ τῆς Ἰμβρου τῇ 22 δεκεμβρίου 1772, ἐν τῇ νήσῳ δὲ ταύτῃ στοιχειωδεστάτης μετασχὼν παιδεύσεως παρά τινι

Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀνασκευὴ σχεδὸν κατὰ γράμμα τοῦ κατὰ τῆς καταγωγῆς τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἀναφανέντος βιβλιαρίου. Ἐν ᾧ προσετέθη καὶ ὀρθόδοξος τρολιαστικὴ ἑρμηνεία τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ, τοῦ «τὸ δὲ παιδίον ηὔξανε πληρούμενον σοφίας» εἰς ἔλεγχον τῆς ἀμαθείας τῶν νέων ἐξηγητῶν τοῦ Εὐαγγελίου· σχεδιασθεῖσα ὑπὸ τοῦ πανοσιολογιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυρίου Προκοπίου, τοῦ ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ κοινοβίου, καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ παναγιωτάτῳ δεσπότῃ κυρίῳ κυρίῳ Κωνσταντίῳ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει κλπ. 1835»—τὸ δὲ ἐπιγράφεται: «Διδασκαλία χριστιανικὴ ἤτοι Κατήχησις τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ μυστηρίων τῆς ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἀνατολ. Ἐκκλησίας, συλλεγεῖσα παρὰ διαφόρων πατέρων, πρὸς χρῆσιν τῶν παίδων καὶ τοῦ ἱεροῦ κλήρου καὶ παντὸς ὀρθοδόξου· ἥτις τανῦν ἐκδίδοται παρὰ τοῦ πανοσιωτάτου ἀρχιμ. κ. Προκοπίου Δενδρινοῦ τοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ ῥωσσικοῦ κοινοβίου· ἀδείᾳ τῆς ἱερᾶς συνόδου. Ἀθήνῃσι 1841». Τῷ δὲ 1844, δαπάνῃ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἐξέδωκεν ἐν νέᾳ ἐκδόσει τὸν «Θησαυρὸν», ἐκ τοῦ ἐν Ἰασίῳ ἑλλην. τυπογραφείου. Εἰς τοὺς δύο τούτους λογίους μοναχούς, οὓς ἤνεγκε τὸ ῥωσσικὸν κοινόβιον, προσθετέος καὶ Συμεωνίδης ὁ βούλγαρος τὸ γένος, διδάσκαλος ἐν Λιτίτζῃ χρηματίσας, ἀποθανὼν δὲ πρὸ εἰκοσαετίας, μοναχὸς καὶ οὗτος τῆς μονῆς ταύτης. Ἐξέδωκε βιβλίον (ἑλληνιστὶ) ἐπιγραφόμενον «Κῆπος Εὐανθής». Πρὸ δεκαετίας ἐσχετίσθην μετὰ τοῦ ῥώσσου ἑλληνιστοῦ, μοναχοῦ τῆς μονῆς ταύτης ἐπίσης, τοῦ Ἀζαρίου, πεπαιδευμένου ἀνδρὸς, οὗ γνώσκω σύγγραμμα ἑλληνιστὶ καὶ ῥωσσιστὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνατολικὰ ἐπισκέψεις», ἱστοροῦν περὶ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σεπτῶν θαυματουργῶν εἰκόνων.

γραμματοδιδασκάλῳ, μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ παρὰ τῷ Νικοδήμῳ Ναξίῳ ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀθωνιάδι ἀκαδημίᾳ ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, τὰ θεολογικὰ καὶ τὰ φιλοσοφικά, καρεὶς μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κουτλουμουσίου τῇ 17 ὀκτωβρίου 1793. Μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Κυδωνίας καὶ καταταχθεὶς μαθητὴς τῆς περιπύστου σχολῆς τῆς πόλεως ταύτης, καὶ εὐδοκιμήσας ἐν αὐτῇ ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἰδίαν μονήν, ὑφ' ἧς ἀπεστάλη ἡγούμενος εἰς τὸ ἐν Ἴμβρῳ μετόχιον τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου (τῶν Ταξιαρχῶν), ἐν ᾧ ἐδίδασκε καὶ τοὺς παῖδας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Κατά τινα παράδοσιν, ὁ Βαρθολομαῖος προσεκλήθη παρὰ τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ φιλομούσου γραικικῆς κοινότητος διδάσκαλος, ἐν περιστάσεσι δυσχερέσιν, ὅτε βλέπων τὸν ἐν Ἀνατολῇ κοσμικὸν ὁρίζοντα ταραττόμενον, ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν, ὅπου παρὰ τῇ ἐκεῖ ὀρθοδόξῳ κοινότητι δεξιωθεὶς εἰσήχθη κατόπιν διδάσκαλος ἐν τῷ Φλαγγινιανῷ φροντιστηρίῳ (1827—1834), εἰς διαδοχὴν τοῦ Κωνσταντίνου Τυπάλδου, ἀπελθόντος εἰς Κέρκυραν ὡς διδασκάλου τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ· ὁ Βαρθολομαῖος ἐδίδαξε καρποφόρως, μετέβη δ' ἀκολούθως καὶ εἰς Κέρκυραν, συνέδεσε σχέσεις οὐ μόνον μετὰ πολλῶν λογίων ὁμογενῶν τε καὶ ἀλλοεθνῶν, παρ' οἷς ἀπήλαυε σεβασμοῦ μεγίστου καὶ τιμῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Καποδιστρίου, ὅς τις τῇ 6 νοεμβρίου 1827 γράφων τῷ ἱππότῃ Ἀνδρέᾳ Μουστοξύδῃ ἔκρινε χρησιμώτατον «νὰ φέρῃ εἰς χρῆσιν ὅλων τῶν ἑλλήνων τὸ βιβλίον τῶν προσευχῶν, τὸ ἐπιγραφόμενον Σύνοψις, ἀλλὰ πεφροντισμένον οὕτως, ὥστε ἕκαστος παρακαλῶν τὸν Θεὸν νὰ καταλαμβάνῃ καὶ τί λέγει». Ὀρθῶς σκεπτόμενος ὁ εὐσεβέστατος ἐκεῖνος ἀνὴρ ὅτι τὸ γένος ἡμῶν «ὑπάρχον ἀφωσιωμένον (εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ) ἀπὸ αἰσθήματος ἁπλοῦ, καὶ εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν ἀπὸ ἐμφύ-

του ροπῆς, τὴν σήμερον χρειάζεται νὰ ἦναι εὐσεβὲς καὶ διὰ τοῦ λογικοῦ, ἤτοι διὰ συμμέτρου μαθήσεως, ὅτι, ἄνευ τῆς ἐπικουρίας ταύτης οὔτε κλῆρος θέλει δυνηθῇ νὰ καταπαλαίσῃ τοὺς νεωτερίζοντας περὶ τὰ τῆς πίστεως, οὔτε ἡ νεολαία νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὰς κενὰς των ἀπάτας», παρεῖχε μὲν ὑποθήκας τινὰς πῶς ἔδει 'να γραφῇ τὸ βιβλίον, εὕρισκε δὲ πρὸς τοῦτο καταλληλον τὸν Βαρθολομαῖον. Τὸ ἔργον συνετελέσθη, ἐτυποῦτο δ' ἐν Αἰγίνῃ, προστασίᾳ τοῦ Καποδιστρίου, ὅτε ἡ 27 σεπτεμβρίου 1831 διέκοψε τὸ ἔργον μετὰ τῆς πατρικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ζωῆς τοῦ περικλεοῦς ἀνδρός.

Ἐξέδωκεν ὁ Βαρθολομαῖος ἐν Βενετίᾳ τῷ 1828 εἰς 12ον καὶ «Μικρὸν προσευχητάριον εἰς χρῆσιν τῶν σπουδαζόντων νέων», ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ διαμένων, τῷ αὐτῷ ἔτει, «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν γραμματικὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατ' ἐρωταπόκρισιν», καὶ Βοτανικήν, ἥτις ἐκδοθεῖσα κεῖται σημομένη δυστυχῶς. Ἐν Κερκύρᾳ δὲ διαμένων τῷ 1836 διώρθωσε τὸ «Πεντηκοστάριον», μετὰ τῆς δεούσης ἀκριβείας καὶ φιλοπονίας ἅμα πολλὰς ἐκδόσεις καὶ χειρόγραφα παραβλήδην συμβουλευθείς, ὡς αὐτὸς οὗτος ἐν ᾧ προέταξε τοῦ Πεντηκοσταρίου προλόγῳ γράφει. Τῇ 26 δεκεμβρίου 1831 ἔγραψε πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιον Α' τὸν ἀπὸ Σιναίου τὴν ἄδειαν αὐτοῦ ζητῶν πρὸς ἔκδοσιν τοῦ «Μεγάλου Ὡρολογίου», ὅπερ διορθώσας ἐξέδωκε, τοῦ Κωνσταντίου χορηγήσαντος τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν τῇ 14 μαρτίου 1832. Τότε δ' ἐπιστείλας τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντίῳ περί τινων ἀποριῶν αὐτοῦ εἰς τὸ Μέγα Ὡρολόγιον, ἔλαβεν ἀπάντησιν προτρεπτικὴν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Μηναίων· ἀλλ' ὁ Βαρθολομαῖος, ὑλικοῦ χρόνου στερούμενος πρὸς τὴν ἐπὶ τούτῳ ἔρευναν καὶ σπουδήν, ἠρνεῖτο, ἕως οὗ ἐπελάβετο τοῦ ἔργου, ἐμψυχωθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου ΣΤ' τοῦ ἀπὸ Σερρῶν· ὁ Γρηγόριος προ-

σεκάλεσεν αὐτὸν ἐξ Ἰμβρου, ὅπου τὴν Κέρκυραν λιπὼν ἦν μεταβάς, καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὸν εὐσεβῆ ζῆλον τοῦ ἀκαμάτου διδασκάλου τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ψαναρίῳ Κωνσταντινουπόλεως ἱδρυθείσης ὑπ' αὐτοῦ στοιχειώδους Θεολογικῆς σχολῆς πρὸς καταρτισμὸν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει τῶν ἀπὸ τῆς καϊρικῆς περιφερείας ἐπιστρεφόντων εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν. Ἓν ἔτος σχεδὸν ἐδίδαξεν ἐν αὐτῇ· τῇ δὲ 14 ἰουνίου 1840, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος διώρισεν αὐτὸν διευθυντὴν τῆς ἐν Χάλκῃ Ἐμπορικῆς σχολῆς, ἣν διηύθυνε μέχρις ἰουνίου 1846. Τὴν σχολὴν ταύτην ἠγάπησεν ὁ Βαρθολομαῖος ὡς ἑαυτόν, πολλὰ πράξας ὑπὲρ αὐτῆς ἐπαίνου ἄξια καὶ «Ὑπόμνημα ἱστορικὸν» περὶ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου καὶ τῆς ἐν αὐτῇ σχολῆς ταύτης γράψας· ὅπερ ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1846.

Καίπερ ἀπησχολημένος εἰς τὰ τῆς διευθύνσεως ἔργα, προστασίᾳ τοῦ Γρηγορίου ΣΤ' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐμελέτησεν ὅσα χειρόγραφά τε καὶ ἔντυπα τῶν Μηναίων ἠδύνατο ἵνα προμηθευθῇ, ὧν τὰ σπουδαιότερα ἐπίμθησαν αὐτῷ ἐκ τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου, καὶ διορθώσας αὐτὰ εἶδεν ἐκδιδόμενα τῷ 1843 ἐν Κωνσταντινουπόλει, τύποις Κορομηλᾶ. Ὁ ἀείμνηστος διδάσκαλος ἐξέδωκε καὶ περὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Ἴμβρου καλὴν ἱστορικὴν πραγματείαν. Τριάκοντα καὶ τρία ἔτη συμπληροῦνται σήμερον ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀποβιώσαντος ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κουτλουμουσίου, καὶ ἡ μνήμη τῆς κοινωφελοῦς αὐτοῦ ζωῆς ζῇ καὶ ζήσεται ἀγήρως, ἄληστος εἰς αἰῶνας ἐν τῷ ἡμετέρῳ γένει παραπεμπομένη, καὶ συνιστῶσα πᾶσι τὸν ζῆλον ἐν γένει, τὴν εὐσέβειαν, τὴν φιλογένειαν τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει λογίων μοναχῶν[131].

131. βλ. προλόγους τοῦ Βαρθολομαίου: εἰς τὸ Πεντηκοστάριον καὶ τὸ μέγα Ὡρολόγιον, πρόλογον εἰς τὸ Μηναῖον σεπτεμβρίου· καὶ τὰ δύο

Τούτων τοὺς ὑπὲρ τῶν γραμμάτων, τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς τοῦ γένους καὶ πατρίου παιδεύσεως, τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἀγῶνας ἐν βραχεῖ στηλογραφήσας, ἑτέρῳ τινὶ τῶν παρ' ἡμῖν λογίων, ἰδίᾳ τῶν συγχρόνων ἀθωιτῶν, καταλείπω τὴν σύνταξιν πληρεστάτης ἱστορίας, ἵνα λαμπρὸν, ἀκριβῆ, παραμόνιμον οὕτως ἐγείρωμεν τὸν μέγαν ἀνδριάντα τῆς εὐκλεοῦς ἐκείνης ἀδελφότητος.

§

Ἀλλὰ καὶ τῆς τέχνης ἡ ἱστορία ἔχει 'να συστήσῃ εἰς τὴν εὐλαβῆ μνήμην ἱστορικῶν μεταγενεστέρων ὀνόματα σεπτὰ, ὧν ἐξέχει τὸ τοῦ ἁγιογράφου Πανσελήνου, περὶ οὗ λέγουσιν οἱ μοναχοὶ πολλά. Αἱ περὶ Πανσελήνου πηγαὶ, ἃς ἤθελεν ἀναζητήσει τις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, πᾶσαί εἰσι προφορικαὶ μαρτυρίαι καὶ παραδόσεις ἢ καὶ ἔν τισιν ἴσως ἀκριτόμυθοι φληναφίαι Συμεωνίδου τινός. Ἀποβαίνουσι μῦθοι τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενα, καὶ ἐκ πάντων τούτων ὡρμήθην ἄλλοτε 'να γράψω ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο καταντᾷ σχεδὸν μυθικόν[132]. Ἂν ὅμως εἰς τὰ καθόλου πιστεύσωμεν ταῖς περὶ Πανσελήνου παραδόσεσι, μανθάνομεν ὅτι οὗτος ἦν Ἕλλην ἐκ Θεσσαλονίκης, οὗ τὸ κύριον ὄνομα ἐκαλεῖτο Μανουήλ. Ἄγνωστος ἡ τῆς ἀκμῆς ἐποχὴ, ἀλλ' οἱοσδήποτ' ἦν ὁ περιλάλητος τεχνίτης ἢ οἱ τεχνῖται ἁγιογράφοι, εἰς οὓς ἡ παράδοσις κατ' ἀποκοπὴν ἀπο-

ἔργα αὐτοῦ: Ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς ἐν Χάλκῃ μονῆς τῆς Θεοτόκου καὶ τῆς νήσου Ἴμβρου. Ἐπιστολὴ Ἰωάννου Καποδίστρια. Βελούδου Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ, ἐκδόσ. β', σελ 131, Α. Π. Βρετοῦ Νεοελλ. Φιλολ. τόμ. Α', ἀριθμ. 458, τόμ. Β', ἀριθμ. 764. Τὰ λοιπὰ γράφονται καθ' ἃς ἔδωκάν μοι προφορικὰς παραδόσεις.

132. βλ. τὸ ἄρθρον μου «τὸ περὶ Ἁγίου Ὄρους βιβλίον τοῦ abbé Alexandre Stanislas Neyrat» ἐν *Ἀνατολῇ Ἀστέρι*, τόμ. Κ', σελ. 250, στήλη ά.

νέμει τὸ ἐπώνυμον Πανσέληνος, ἤκμασαν πρὸ τῆς ἁλώσεως, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ ὁ Μανουήλ. Ὁ τὸ Προσκυνητάριον γράψας τῆς Λαύρας, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν τῷ καθολικῷ τῆς μονῆς ταύτης τοιχογραφιῶν, γράφει ὅτι «ὅλαι αὐταὶ ὁποῦ εἶπον εἶναι θαυμάσιαι καὶ ἐξαίσιαι, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἱστορία τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἀρίστων Κρητῶν, οἱ ὁποῖοι μεγάλην φήμην καὶ ὄνομα ἄφηκαν διὰ τὴν ἔμψυχον σχεδὸν καὶ ἀρίστην ζωγραφίαν των»[133]. Ἄγνωστον ἂν λέγῃ Κρῆτα τὸν Θεοφάνη τὸν ζωγραφήσαντα τὰς τοιχογραφίας τῆς Λαύρας· ἀλλ' ἡ πρὸ ἑνὸς αἰῶνος παράδοσις[134] ἤθελε τὸν Θεοφάνη «μαθητὴν τοῦ περιλαλήτου Πανσελήνου», καὶ ὁ Θεφάνης ἤκμασε πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος. Οὕτω δὲ τούτου ἔχοντος, λῆρος ἴσως μοχθηροῦ μειρακίου, οὗ κατὰ τὸν ἁλικαρνασσέα κριτικὸν «ἐπιστήμη ἀδύνατος εἰς ἡλικίαν ἐμπεσεῖν», ἠδύναντο 'να θεωρηθῶσι τὰ γραφέντα που περὶ Πανσελήνου, ὃν ὁ γράψας ἐνόμισε χειροτονηθέντα τῷ 1558, καὶ κατὰ πᾶσαν δὰ πιθανότητα ἐν Μιτυλήνῃ· ἀλλὰ περὶ τῶν κενεμβατούντων ἄλλοτε[135].

133. Τριγώνη Προσκυνητάριον Λαύρας· σελ. 17—18.

134. αὐτόθι σελ. 23

135. Νόει τὸν ἐκδότην τῶν «Συμμείκτων Ἀνεκδότων» (δηλ. ἐκδεδομένων) Α. Παπαδόπουλον Κεραμέα, γράψαντα ἐν ὑποσημειώσει τῆς σελίδος ιζ' τοῦ Α' τεύχους τῆς «Μαυρογορδατείου βιβλιοθήκης» περὶ Πανσελήνου ἄκριτα καὶ παιδικά. Ἐν σημειώσει τῆς αὐτῆς σελίδος θέλων ὑπούλως ὁ λογιώτατος συμπήκτης τῶν «Ἀνεκδότων» 'να μὲ ὑποδείξῃ δανειζόμενον ξένας γνώμας γράφει ὅτι «γερμανός τις περιηγητὴς τοῦ Ἁγίου Ὄρους προὔτεινε νὰ θεωρῆται ὁ Πανσέληνος πρόσωπον ὅλως μυθικόν· ἡ πρότασις αὕτη ἀντήχησε καὶ εἴς τινας τῶν ἡμετέρων· οὕτω λ. χ. ὁ κ. Μ. Ι. Γεδεὼν εἶπεν ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Πανσελήνου «καταντᾷ σχεδὸν μυθικόν». Μὲ παραπέμπει δ' εἰς τὸν Bayet, ὁπόθεν ὅ τε κ. Κεραμεὺς καὶ ἐγώ, τριετίαν μεθ' ὅτα ἔγραψα, ἐμάθομεν ὅτι un savant allemand=savant=περιηγητὴς κατὰ τὸν κ. Κεραμέα

Διονύσιος ὁ ἐξ Ἀγράφων ἐν τῷ προλόγῳ τῆς «Ἑρμηνείας τῶν ζωγράφων» ἐστὶν ὁ πρῶτος ἀναφέρων «τὸν ἐκ Θεσσαλονίκης δίκην σελήνης λάμψαντα κὺρ Μανουὴλ τὸν Πανσέληνον» καὶ ξηρῶς γράφει περὶ εἰκονισθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ ἁγίων εἰκόνων καὶ περικαλλῶν ναῶν ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἄθω· «ὅστις ὑπερηκόντισε καὶ κατεκάλυψε μὲ τὴν θαυμαστὴν τέχνην του ὅλους τοὺς παλαιοὺς καὶ νέους ζωγράφους, ὡς τὸ δείχνουν σαφέστατα αἱ ἐν τοίχοις καὶ πίναξιν ὑπ' αὐτοῦ εἰκονισθεῖσαι ἁγίαι εἰκόνες». Οἱ περὶ Ἁγίου Ὄρους γράψαντες καὶ τῶν τοιχογραφιῶν μνησθέντες Dominique Papety ἐν ἐκτάσει μάλιστα οὗτος[136], Victor Langlois[137], ὁ ὑποκόμης Εὐγένιος Melchior de Vogué[138] ἀποκαλοῦσι τὸν Πανσέληνον «Ῥαφαὴλ τῆς Ἀνατολῆς», καὶ νομίζουσι ζήσαντα μεταξὺ τῶν αἰώνων ΙΑ'—ΙΓ'. Ἀτυχῶς, ἡ παλαιοτέρα ἐπιγραφὴ ἡ μιμνησκομένη τοιχογραφιῶν καὶ μωσαϊκῶν ἐστιν ἡ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου, ἣν κακῶς ἀναγνόντες οἱ abbé Duchesne καὶ Bayet κακῶς καὶ ἐξέδωκαν, ἵνα φανῶσι καὶ νέαν ἑλληνικὴν ὅθεν δημιουργήσαντες λέξιν[139]· ἀλλὰ τόσον αὕτη ὅσον καὶ ἡ νεωτέρα τῆς τοῦ

καὶ «περιηγητὴς» μάλιστα «τοῦ Ἁγίου Ὄρους» προὔτεινε κτλ. Τὸ περὶ ἐμοῦ, τοῦ μὴ ἀναγνόντος τὸν savant=περιηγητὴν Γερμανὸν, γραφὲν ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῆς «Μαυρογορδατείου βιβλιοθήκης» ἂν μὴ καλῇται εἶδος συκοφαντίας, ἔστιν ὅμως κουφότης φράσεως καὶ σκέψεως ἀναξίλλου· ὅλ. καὶ τὰ γραφόμενα ἐν σελίδι 239.

136. Papety les peintures byzantines et les couvents de l'Athos· ἐν τῇ Revue des Deux Mondes. φυλλάδ. Ἰουνίου 1847.

137. Langlois le mont Athos· σελ. 14.

138. Eugène Melchior de Vogué Syrie, Palestine, Mont Athos· ἐκδ. 6' σελ. 295.

139. Memoire sur une mission au mont Athos· ἐν Παρισίῳ 1876 σελ. 312. Οἱ ἐκδόται ἑνώσαντες τὰ δύω ΛΛ τῆς λέξεως ἀκαλλῆ καὶ συγκολλήσαντες αὐτῇ τὸν σύνδεσμον καὶ, ὃν ἦν ἀδύνατον 'ν' ἀναγνῶ-

Βατοπεδίου μονῆς ἐπιγραφὴ μνείαν οὐδεμίαν ποιεῖται Πανσελήνου. Ἡ πρώτη ἀναφέρει Ἰωαννίκιον ἡγούμενον καὶ Σωφρόνιον τὸν τὸ ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα γράψαντα, ἴσως ἁγιορείτην καὶ τοῦτον, στιχουργόν· ἡ δευτέρα ἀναφέρουσα ἁπλῶς τὴν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου ἁγιογράφησιν τοῦ καθολικοῦ τῷ 1312, ζωγράφων ὀνόματα παλαιοτέρων οὐδαμῶς ἀναφέρει· τὰ ἀναφερόμενά εἰσιν ἀνθρώπων ζησάντων ἐν τῷ αἰῶνι ἡμῶν.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Πανσέληνος ἔγραψε τὰς τοιχογραφίας τοῦ καθολικοῦ τῶν Καρεῶν, τοῦ πρωτάτου δηλονότι, τοῦ Βατοπεδίου καὶ τοῦ Παντοκράτορος· ἡ παράδοσις αὕτη σώζει ὅτι ὁ περιλάλητος ζωγράφος ἔγραψε καὶ τὰς τοιχογραφίας τῶν μονῶν τῆς ἐν Σέρραις τοῦ Προδρόμου καὶ τῆς ἐν Δράμᾳ τῆς Θεοτόκου Εἰκοσιφοινίσσης. Ἡ μεγάλη πρὸς τὸν Πανσέληνον εὐλάβεια τῶν ἁγιορειτῶν μοναχῶν, ὁ σεβασμός, οὗ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀπολαύουσιν, ἐπιβάλλει αὐτοῖς ν' ἀναγράψωσι πατέρα πασῶν τῶν ἁγιορειτικῶν ἁγιογραφιῶν τὸν περιλάλητον ἁγιογράφον, ἱδρυτὴν γενόμενον σχολῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ὅστις ὅμως ἄγνωστον τίνα ἔσχε Κιμαβύην[140].

Διονύσιος ὁ ἐξ Ἀγράφων ἠκολούθησε τὰς παραδόσεις τῆς σχολῆς ταύτης, ὡς καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Κύριλλος ὁ ἐκ Χίου. «Τούτην τὴν τέχνην λέγω, ὁποῦ ὡς ἔρηη, μετὰ πολλοῦ κόπου παιδιόθεν ἔμαθον», γράφει ἐν τῇ «Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων» ὁ Δυονύσιος—ἠβουλήθην μὲ ὅλην μου τὴν ὄρεξιν νὰ τὴν πολυπλασιάσω, πρὸς ὠφέ-

---

σιν εὐκρινῶς, ὃν ἀνέγνωσαν κφ, ἔκτισαν λέξιν ἀκαμήκφ, ἧς ἔπλασαν εὐθέως καὶ τὴν ἐξήγησιν: infatigable, ἀποδόντες αὐτὴν εἰς τὴν λέξιν χρόνφ. Τὸ βιβλίον τοῦτο, καλλίστας περιέχον ἀρχαιογραφικὰς πληροφορίας ἀποτελεῖ μέρος τῆς Bibliothèque des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome.

140. de Vogué, σελ. 297.

λειαν τῶν ὁμοτέχνων μου, ἑρμηνεύωντας ταύτην ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ... ἄτινα καὶ ἐπιπόνως ἐσυνάθροισα, μετὰ τοῦ ἱερολογιωτάτου κὺρ Κυρίλλου, τοῦ ἐμοῦ μαθητοῦ τοῦ ἐκ Χίου, παρ' οὗ τε καὶ ἐπανωρθώθησαν μετὰ πολλῆς σκέψεως». Ἀλλ' οὐδεμία τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἐπιγραφῶν ἀναφέρει τὸν Διονύσιον ἢ τὸν Κύριλλον· ἐπειδὴ δὲ ζωγράφων ὀνόματα ἄρχονται γνωριζόμενα ἀπὸ τοῦ 1543, ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς τοῦ Διονυσίου ἐτέθη οὐχὶ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἀλλὰ πρὸ τούτου. Εἰ δέ τις εὑρέθη γράψας ὅτι Διονύσιος ἱερομόναχος ὁ ἀπὸ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων, ὁ ἐκδοὺς τῷ 1740 τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Σεραφείμ, ἐστὶν ὁ ἁγιορείτης, ἔδειξε καὶ πάλιν παιδικὸν ὄντα τὸν ἐγκέφαλον τοῦ νομίζοντος ὅτι ἐν διαστήματι ὀιακοσίων πεντήκοντα ἐτῶν εἷς καὶ μόνος Διονύσιος ἠδύνατο ἵνα γεννηθῇ ἐν Ἀγράφοις. Πιθανῶς ἔξει καὶ γαλάτην τινα συννεύοντα ἐπιεικῶς—νόει μοι τὸν Bayet —ἀλλ' οὕτως ἀκρίτως οὐδεμία τῶν τῆς πατρίου ἱστορίας ἐποχῶν αὐτοσχεδιάζεται. Ὁ γράψας ἐκήρυξε «κατ' ἀξιόπιστον ἄνδρα»—τίνα;—τὴν «Ἑρμηνείαν τῶν ζωγράφων» τοῦ Διονυσίου «χαλκευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ περιβοήτου πλαστογράφου Κ. Σιμωνίδου», γινώσκων ὅτι χειρόγραφον τῆς «Ἑρμηνείας» ταύτης ἀποκείμενον ἐν τῷ μουσείῳ τῆς ἐνταῦθα Μαισαιωνολογ. ἑταιρίας ἠγοράσθη παρ' ἀνθρώπου γινώσκοντος ὅτι ἄλλου τινός ἐστιν ἔργον ἢ τοῦ Σιμωνίδου· καὶ τὸ χειρόγραφον τοῦτό ἐστι γεγραμμένον ἐν ἀρχαῖς τοὐλάχιστον τοῦ αἰῶνος ἡμῶν.

Οὕτω καθίσταται δυσχερὴς ἡ διάκρισις ἔργων καὶ περιστατικῶν τοῦ βίου τούτων, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐπιφανῶν τεχνιτῶν, οἵτινες ἔζησαν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, τούτων δὲ τὴν ζωὴν ἐπικαλύπτουσιν οὐχὶ σπανίως ἀπίστευτοι παραδόσεις, μῦθοι σχεδόν. Ἐπιφανὴς τεχνίτης, μαγίστωρ ὤν τε καὶ ἐπικληθεὶς τῆς ἱερᾶς τέχνης τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης κατέστη πρόσωπον, εἰς ὃ μῦθοι

πολλοὶ προσερράφησαν, καὶ ἐντεύξεις Θεοτόκου ζωηρὰ φαντασία καλογήρων εὐλαβῶν ἔπλασεν εἰς αὐτὸν γενομένας, θαυμάτων πατέρα μονονουχὶ τὸν ἱεροψάλτην τοῦτον κατασκευάσασα. Ὁ περιώνυμος μουσικὸς, κατετάχθη ἐν τῷ χορῷ τῶν ἁγίων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, γεραιρόμενος τῇ 1 ὀκτωβρίου, μεθ' ἑτέρου μουσικοῦ τῆς μονῆς Λαύρας Γρηγορίου τοῦ δομεστίκου. Ἔψαλλεν ἐν τῷ δεξιῷ χορῷ τῆς Λαύρας· ὡς ἔψαλλε καὶ ὁ Γρηγόριος. Ὁ μὲν ἦν ἰλλυριὸς, τοῦ δ' ἑτέρου ἀγνοῶ τὴν πατρίδα. Ἀμφότεροι ἐθαυμάσθησαν ἐπί τε τῇ τέχνῃ καὶ τῇ γλυκύτητι τῆς φωνῆς· περὶ ἀμφοτέρων λέγεται ὅτι ἡ Θεοτόκος, ἐμφανισθεῖσα πρὸς αὐτοὺς ἐν τῷ στασιδίῳ ψάλλοντας, ἐδωρήσατο χρυσοῦν φλωρίον· πλέον δὲ περὶ τοῦ Κουκουζέλη ὅτι ἠγάπα αὐτὸν καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ τοῦ Βυζαντίου. Καὶ τὴν μορφὴν αὐτοῦ γλυκεῖαν παρίστησιν ἡ σωζομένη τοιχογραφία, ὡς ἡ παράδοσις τὴν φωνήν. Κελλίον ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Λαύρας ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀρχαγγέλων ἦν κτίσμα καὶ σπουδαστήριον τοῦ Κουκουζέλη, ἐν αὐτῇ θανόντος. Ὑπομνήματα τῆς τέχνης, ἣν ἐλάτρευεν ὁ ἰλλυριὸς μουσικὸς ἱκανὰ σώζονται.

Καθῆκον ἱερὸν εἰς τὴν μνήμην τῶν πρὸ ἡμῶν, καθῆκον εἰς τὴν μνήμην τεχνιτῶν, λογίων, διδασκάλων, ἱεραρχῶν ἐν Ἄθῳ ζησάντων εὔχομαι 'να ἐμπνεύσῃ λόγιόν τινα, ἵνα μὴ λογίους εἴπω μοναχοὺς, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ παρόντος κεφαλαίου. Ὁ μετ' ἐμὲ μέλλων 'να γράψῃ εὐκολώτερον ἤθελεν ἰδεῖ καθιστάμενον τὸ ἔργον, οὗ τὸν σκελετὸν αὐτῷ προσφέρω κακότεχνον. Χρόνος ἀπαιτεῖται· ὁ δ' ἔχων αὐτὸν καὶ τὸ φῶς ἐν αὐτοῖς τοῖς μνημείοις τῆς τέχνης, τῆς φαντασίας δηλονότι, ὡς καὶ τῆς μνήμης καὶ τοῦ λόγου ζητῶν ἄριστον ἔργον ἐπιτελέσει πολλὴν αὐτῷ μὲν τιμὴν περιάψον, τῷ δὲ γένει ἡμῶν καὶ τοῖς φιλίστορσιν ὠφέλειαν.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τοῦ Ἁγιωνύμου Ὄρους Τοῦ Ἄθωνος

Συντεθεῖσα διὰ στίχων πολιτικῶν, παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Νικαίας, κυρίου Πορφυρίου, προηγουμένου ἔτι ὄντος τῆς Βασιλικῆς καὶ Πατριαρχικῆς Μονῆς, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῆς ἐν τῇ Μαύρῃ θαλάσσῃ κειμένης, πλησίον τῆς Σωζοπόλεως.

Εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὁπ'ὅλοι προσκυνοῦμεν,
νὰ μᾶς χαρίσῃ νοῦν καλὸν, καὶ νὰ διηγηθοῦμεν
τὰ ὅσα ὀφθαλμοφανῶς εἴδομεν παρρησίᾳ.
Ἔσται δὲ ἡ διήγησις αὕτη ἐν συντομίᾳ.
Ὅποιος θέλει βουληθῇ, νὰ πᾷ νὰ προσκυνήσῃ,
τὸ Ἅγιον Ὄρος νὰ ἰδῇ καὶ νὰ τὸ τριγυρίσῃ,
ἂς διαβάσῃ τὸ παρὸν, ἔπειτα νὰ κινήσῃ,
νὰ καταλάβῃ ἀπ' ἐδῶ, πόθεν νὰ ἀρχινήσῃ.
Πλὴν τοῦτο ἔχε κατὰ νοῦν, κἄμε μὲ κάθε τρόπον,
τὸν μάϊον νὰ εὑρεθῇς, εἰς τὸν ῥηθέντα τόπον.
Ὅταν κινήσῃς σὺν Θεῷ, μὲ πλοῖον ν' ἀρμενίσῃς,
νὰ ἔχῃς πάντα κατὰ νοῦν, τὴν Λαύραν νὰ ζητήσῃς.
Καὶ ὅταν φθάσῃς εἰς αὐτὴν, Θεοῦ τῇ ὁδηγίᾳ,
νὰ προσκυνήσῃς ἅπαντα ἔχων καὶ συνοδία.
Ἀπὸ τὴν Λαύραν σὰν εὐγῇς, νὰ πᾷς 'στοῦ Καρακάλου,
καὶ ἕως τὸ βράδυ ἂν ποθῇς, νὰ πᾷς 'στοῦ Φιλοθέου.
Καὶ ἀπ'ἐκεῖ σὰν κατεβῇς νὰ πᾷς εἰς τῶν Ἰβήρων,
νὰ προσκυνήσῃς καὶ ἐκεῖ, εἶτα νὰ πᾷς τριγύρω.
Κυρὰν τὴν Πορταϊτισσαν νὰ τὴν εὐχαριστήσῃς,
μὲ πόθον καὶ εὐλάβειαν, καὶ νὰ τὴν προσκυνήσῃς.
Ἐκ τῶν Ἰβήρων σὰν εὐγῇς, ἡ στράταις δὲν λαθεῦσι,
τὸν δρόμον ἀκολούθησαι, καὶ πᾷς 'ς τὸ Κουτλουμοῦσι.
Καὶ τὸ πρωτάτον νὰ ἰδῇς, καὶ νὰ τὸ προσκυνήσῃς,
καὶ ταῖς Καραῖς καὶ τὰ κελλιὰ πάντα νὰ θεωρήσῃς.

Ἔπειτα πρὸς τὴν θάλασσαν, κάτωθεν νὰ γυρίσῃς,
ἐκεῖ ὁποῦ βουλήθηκες, σύρε καὶ μὴν ἀργήσῃς.
Θέλεις ὑπάγῃ 'ς τὴν Μονὴν τοῦ κὺρ Σταυρονικήτα,
καὶ καθὼς θέλει σοῦ φανῇ, κάμε καὶ ἄλλην νύκτα.
Καὶ τὸ ταχὺ σὰν συκωθῇς, νὰ πᾷς 'στὸν Παντοκράτωρ,
νὰ προσκυνήτης εὐλαβῶς ὅτ' εἶναι αὐτοκράτωρ.
Καὶ ἀπ' ἐκεῖ συκώνεσαι, καὶ πᾷς 'στὸ Βατοπαίδι,
θέλεις ἰδῇ ἐκεῖ πολλὰ, κι' ὁ νοῦς σου ἂς σκοπεύῃ.
Ἐκεῖθεν πάλιν σᾶν εὐγῇς, ὑπάγεις 'στοῦ Σιμένου,
ὅπερ καὶ ὀνομάζεται καθάρια Ἐσφιγμένου.
Ἐκεῖθεν διὰ τοῦ βουνοῦ πᾷς εἰς τὸ Χιλανδάρι,
καὶ εἶναι οἱ καλόγηροι Σέρβοι τε καὶ Βουλγάροι·
καὶ περικόπτεις τὸ βουνὸν, μὲ ὁρόμον τῆς ἐλάφου,
καὶ εἰς τὸ γεῦμα βρίσκεσαι μέσα εἰς τοῦ Ζωγράφου.
Καὶ ἀπ' ἐκεῖθεν σὰν εὐγῇς, καλὰ νὰ ἐρευνήσῃς.
Κασταμονίτου τὸν ναὸν, καὶ νὰ τὸν προσκυνήσῃς.
Καὶ ἀπ'αὐτοῦ 'ς τὴν θάλασσαν τὴν ἄλλην καταβαίνεις,
'ς τοῦ Δοχειαρίου τὴν μονὴν τὴν εὔμορφην πηγαίνεις.
Ὀλίγον δὲ διάστημα, καὶ πᾷς εἰς τοῦ Ξενόφου,
σιμὰ ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὄχι ἐκ τοῦ λόφου.
Καὶ σὰν κινήσῃς ἀπ' ἐκεῖ, 'στὸ Ῥούσικον ὑπάγεις,
νὰ προσκυνήσῃς καὶ αὐτὸ, νὰ μὴν τὸ παραβράμῃς.
Καὶ ἀπ' ἐκεῖ σὰν καταβῇς, πᾷς 'ς τοῦ Ξηροποτάμου,
ἂν κοπιάσῃς καὶ μικρὸν, συμπάθιον γέροντά μου.
Καὶ τὸ πουρνὸ συκώνεσαι, Σιμόπετραν νὰ φθάσῃς,
θέλεις ἰδῇ ἐκεῖ πολλὰ, ὁποῦ νὰ τὰ θαυμάσῃς.
Καὶ ἀπ' ἐκεῖ πολλὰ κοντὰ, πᾷς εἰς τοῦ Γρηγορίου,
καὶ ἂν θελήσῃς κάθεσαι μέχρι μεσημερίου.
Ἔπειτα σύρε ἀπ'αὐτοῦ, εἰς τοῦ Διονυσίου·
τοῦ Βαπτιστοῦ εἶν' ὁ ναὸς, κτίσμα δὲ Ἀλεξίου.
Καὶ ἀπ'αὐτοῦ πάλιν περνᾷς, καὶ πᾷς 'ς τὸν ἅγιον Παῦλον,
καὶ τότε ὅλα τἄσωσες, πλέον δὲν ἔχει ἄλλον.
Εἰδὲ καὶ θέλῃς ἀπ'αὐτοῦ. πᾷς 'στὴν ἁγίαν Ἄννα,
νὰ προσκυνήσῃς καὶ ἐκεῖ, καὶ νὰ ἰδῇς καὶ ἄλλα·
τὰ σπήλαια, τοὺς ἀσκητὰς, κελλία καὶ τὴν σκήτην,
ἁγίας Ἄννης λείψανον, μέσα εἰς μίαν θήκην.

Ὅσοι ἐκεῖ εὑρίσκονται, εἶναι πολλὰ θλιμμένοι,
ἀλλ' ὁ μισθὸς παρὰ Θεοῦ, ἐν οὐρανοῖς τοὺς μένει.
Ἀπὸ τοῦ κόσμου τὰ τερπνὰ εἶναι ἐστερημένοι,
ἀμ' εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, αὐτοί 'ναι πλουτισμένοι.
Καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ 'σὰν εἶναι στολισμένοι,
εἰς τὸν παράδεισον ὑπᾶν ὅλοι δεδοξασμένοι.
Λοιπὸν ἂν θέλῃς ἀπ' αὐτοῦ, πᾷς εἰς τὴν Κερασίαν·
λαμβάνεις κόπον, πλὴν ποιεῖς περίοδον ὁσίαν.
Πάλιν ἂν θέλῃς ἀπ' αὐτοῦ, 'στὸν Ἄθων' ἀναβαίνεις,
εἰδὲ συκώνεσαι ταχὺ, 'στὴν Λαύραν καταβαίνεις
καὶ κάμνεις τὴν πανήγυριν τ' ἁγίου Θανασίου,
μάλιστα κάθεσαι ἐκεῖ, ἕως ἐπεισαυρίου.
Ἔπειτα πρὸς τὸ δεξιὸν, μὲ πᾶσαν ὁρδινίαν,
ἀπὸ τὴν Λαύραν γέρνεσαι, μὲ πλείστην συνοδίαν.
Περιπατεῖτε σύντομα, πᾶτε 'στὴν Κερασίαν,
'σὰν ἀναβῆτε μένετε νύκτα 'ς τὴν Παναγίαν·
καὶ τὸ ταχὺ μ' εὐλάβειαν, μὲ κόπον, μὲ νηστείαν,
τὸν Ἄθων' ἀναβαίνετε, μὲ πλείστην προθυμίαν.
Κ' εἰ μὲν καὶ συμφωνήσετε μ' ὅλην τὴν συνοδίαν,
τὴν νύκτα μένετε ἐκεῖ, καὶ κάμνετ' ἀγρυπνίαν·
'σὰν ξημερώσῃ τὸ πρωΐ, ποιεῖτε λειτουργίαν,
ἔπειτα καταβαίνετε πάλιν 'ς τὴν Παναγίαν·
καὶ γευματίζετε ἐκεῖ, μετὰ εὐχαριστίας,
καὶ πέρνετε συγχώρησιν, μετὰ τῆς συνοδίας·
εἶτα ὑπάγει ἕκαστος 'ς τὰ ἑαυτοῦ κελλία,
οἱ ἀσκηταὶ καὶ ἀδελφοὶ 'ς τὴν ἑαυτῶν δουλείαν.
Τότε συκώνεσαι καὶ σὺ, καὶ πέρνεις καὶ τὴν ῥάβδαν,
περιπατεῖς καὶ ἔρχεσαι εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν,
καὶ ἀναπαύεσαι ἐκεῖ, ὅσον καιρὸν θελήσεις,
ὅσον νὰ εὕρῃς συντροφιὰν καὶ πλοῖον νὰ κινήσῃς.
Νὰ λάβῃς δὲ συγχώρησιν ἀπ' ὅλους τοὺς πατέρας,
διὰ νὰ σ' εὔχωνται καὶ αὐτοὶ, νάχῃς καλοὺς ἀέρας.
Καὶ νὰ τοὺς δώσῃς ἔλεος, νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃς,
ἂν ἔσφαλαν καὶ τίποτες, σὺ νὰ τοὺς συμπαθήσῃς.
Καὶ νάχῃς πάντα κατὰ νοῦν, ὅπου καὶ ἂν καθίσῃς,
τοῦ Ἁγίου Ὄρους τὰ καλὰ νὰ μὴν τὰ σιωπήσῃς.

Τοὺς δὲ ἐκεῖσε ἀσκητὰς εἰς πάντα νὰ τιμήσῃς,
καὶ οὕτω πρὸς τὴν μίμησιν πολλοὺς θέλεις κινήσεις.
Εὑρίσκονται γὰρ εἰς αὐτὸ, καλόγηροι χιλιάδες,
οἱ μὲν εἰς τὰ κοινόβια, οἱ δ' ἀναχωρητάδες.
Καὶ ὅσοι δὲν ἐπήγετε 'ς τὸν Ἄθωνα νὰ δῆτε,
ὅλοι προθύμως ὁράμετε, ἀξίως προσκυνῆτε.
Ἂν ἔχετε εὐλάβειαν καὶ πόθον νὰ σωθῆτε,
ἐκεῖ 'ν' καλοὶ πνευματικοὶ, νὰ ἐξαγορευθῆτε·
ἐνάρετοι, ἀκτήμονες, θεοχαριτωμένοι,
ἐγκρατευταὶ καὶ ἄγρυπνοι, πνευματοφορημένοι.
Καὶ ὅσοι τοὺς τιμοῦν αὐτοὺς, θέλει τοὺς εὐλογήσει
Θεὸς ὁ πολυεύσπλαγχνος, καὶ νὰ τοὺς συγχωρήσῃ·
νὰ χαίρωνται νὰ φραίνωνται, ἐδῶ μὲν ὁλοίνα,
ἐκεῖ δὲ νὰ δοξάζωνται, 'ς τὸν μέλλοντα αἰῶνα.
Ταῦτα λοιπὸν 'που γράψαμεν ἐδῶ καὶ τὰ λαλοῦμεν,
ἂν σφάλαμεν καὶ τίποτε, συγχώρησιν αἰτοῦμεν.
Τρισυποστάτῳ δὲ Θεῷ, τῷ κτίσαντι αἰῶνας,
πρέπει τιμὴ, προσκύνησις, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΤΥΠΙΚΟΝ· ἤτοι ΚΑΝΟΝΙΚΟΝ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΑΘΩι.

Οἱ τὸν μονότροπον τοῦ μονήρους βίου δρόμον εὐστόχως καὶ κατὰ θεῖον σκοπὸν ἐξασκούμενοί τε καὶ ἐξανύοντες, καθαριότητί τε νοῦ καὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἐπιτηδείους ἑαυτοὺς πρὸς ἔλλαμψίν τε καὶ φωτισμὸν τὸν παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος εὐτρεπίσαντες, οὐ μόνον αὐτοὶ φωτοειδεῖς ἢ θεοειδεῖς εἰπεῖν μᾶλλον ἀποτελοῦνται ἀλλὰ καὶ τοὺς οἱστισινοῦν τῶν ἐν κόσμῳ προσομιλοῦσιν οὗτοι, ὁποίου δ' ἂν τινος εἶεν τάγματος ἢ ἐπιτηδεύματος φωτίζουσι τούτους καὶ προτρεθίζουσι καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον ἐκκαλοῦνται

---

* Τὸ Τυπικὸν τοῦτο παρέχει ἡμῖν ἱκανὰς πληροφορίας ἀναφερομένας εἰς τὴν πρώτην καταβολὴν τῆς Μονῆς Λαύρας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἐν αὐτῇ μοναχικοῦ πολιτεύματος. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν ΣΚΗ' ἰβηριτικῷ κώδηκι κεῖται μετὰ τὸ Τυπικὸν τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου ἀπὸ σελίδος 66—88 ἡ διατύπωσις αὐτοῦ, ἣν ἔκρινα περιττὸν νὰ μεταγράψω. Τὰς ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κώδηκος ἐπιγραφὰς ἑκάστου ἰδιαφίου τοῦ τυπικοῦ ρίπτω ἐνταῦθα ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσιν. Ἐν τῇ «διατυπώσει», ἐκδοθείσῃ καὶ ταύτῃ τῷ 969, ἀναφέρει ὁ ὅσιος Ἀθανάσιος ἐκ τῶν μετ' αὐτοῦ τοὺς μοναχοὺς Ἀντώνιον καὶ τὸν καλλιγράφον Ἰωάννην, «τὸν μοναχὸν Γεώργιον τὸν Ἴβηρα» —«τὸν μοναχὸν Γρηγόριον τὸν μαΐστορα καὶ τὸν μοναχὸν Δωρόθεον», —«τὸν μοναχὸν Ἀντώνιον τὸν Κυμινίτην καὶ τὸν ἀδελφὸν Σέργιον, καὶ τὸν κῦρον Θεοφάνην τὸν πρεσβύτερον» (σελ. 83—87 τοῦ ἰβηριτικοῦ κώδηκος).

ζῆλον, οἷα πυρσὸς ἢ μαγνῆτις ἐφελκόμενοι καὶ προσεπισπώμενοι. Τούτου δὴ τοῦ μονήρους βίου ζηλωτὴς διάπυρος καὶ ἐραστὴς γεγονὼς[1] Νικηφόρος ὁ ἀοίδιμος καὶ μέγας ἐν βασιλεῦσιν, ὁ πολὺς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἀρετήν, ᾧ γέρας ἄξιον ὁ ἀριστοτέχνης Θεὸς τὰς βαρβαρικὰς πόλεις τῶν ὑπεναντίων χειρώσασθαι παρέσχετο, δεξιῷ πέρατι τὴν αὐτοῦ φιλόθεον πρόθεσιν ἐπεσφράγισεν ἄν, εἰ μὴ παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς τὰ τῆς βασιλείας Ῥωμαίων σκῆπτρα διιθυνόντων διεκωλύετο· τούτῳ οὖν τῷ θείῳ ζήλῳ κινούμενος ἀσκητήρια συνεχῆ κατὰ τὸ τοῦ Κυμινᾶ ὄρος δειμάμενος μοναχοὺς ἐν αὐτοῖς ἐγκατῴκισε, καὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων χρείαν ἀρθόνως ἐπεχορήγησε, πῇ μὲν οἴκοθεν, διὰ τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας, πῇ δὲ, διὰ τῆς πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς βασιλεύοντας μεσιτείας αὐτοῦ, συνεπίσχυσέ τε καὶ συνεκρότησε, ῥόγας ἐπετείους παρεχόμενος αὐτοῖς, σολεμνίων ὀρθώσεσί τε καὶ δόσεσιν αὐτοὺς προθυμότατα δεξιούμενος· αὐταῖς δὴ ταύταις ταῖς εὐποιΐαις καὶ πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ὄρους μετὰ δαψιλείας ἐχρήσατο. Ἐντεῦθεν, εἰ καὶ τὸ μοναδικὸν σχῆμα δι' ἣν εἴπομεν οὐκ ἠμπέσχετο περιπέτειαν, ἀλλὰ τῇ τῶν ἀρετῶν ἐργασίᾳ καὶ φυλακῇ καὶ τηρήσει τοῦ νοὸς, ταῖς τε μακροτάταις νηστείαις καὶ ταῖς εὐτόνοις ἀγρυπνίαις καὶ διηνεκέσι χαυμενίαις τοὺς ἐν ὄρεσι διαιτωμένους ὑπερηκόντιζε μοναχοὺς, ἀγωνιζόμενός τε καὶ σωφρονῶν, ὅσον ὁ ἡμέτερος παραστῆσαι λόγος οὐ δύναται. Συνεχῶς τοιγαροῦν ἀφικνούμενος ἐν τῇ τοῦ μακαρίου θείου αὐτοῦ λαύρᾳ Μιχαὴλ τοῦ ἁγιωτάτου μοναχοῦ, τοῦ ἐμοῦ καθηγουμένου, ἔσχηκε γνώρισμα καὶ πίστιν ὁ ἀείμνηστος εἰς τὴν ἡμῶν ταπείνωσιν, πόθον τε πνευματικὸν καὶ ἀγάπην ἀμέθεκτον προοράσεως· πόρρω γὰρ ἦν τῆς θείας ἐκείνης καὶ ἀλήπτου ψυχῆς ὑποστολῆς ἴχνος ἢ ὑποκρίσεως.

1. περὶ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου.

Ἐσχηκὼς οὖν τοιαύτην πρὸς ἡμᾶς διάθεσιν ἀπεκάλυπτε καὶ τὸν λογισμὸν αὐτοῦ ὅπως τε προῃρεῖτο τὸν μονήρη βίον ἐλέσθαι καὶ ὅπως παρὰ τῶν βασιλέων διεκωλύετο· χρόνου δέ τινος ἐν τῷ μεταξὺ παρῳχηκότος, ἐμοῦ τε ἀπὸ τοῦ Κυμινᾶ μεταναστεύσαντος ὄρους καὶ πρὸς τὸ τοῦ Ἄθωνος μεταφοιτήσαντος, ἐκείνου δὲ μετ' οὐ πολὺ παρὰ Ῥωμανοῦ τοῦ μακαριωτάτου βασιλέως κατὰ τῶν ἀθέων Κρητῶν ἐκστρατεῦσαι διορισθέντος, ἐν τῇ νήσῳ κατεστρατοπέδευσεν.

Ἐχόμενος[2] οὖν τῶν ἀγώνων πλειστάκις ἐπέστειλεν ἡμῖν ἐν τῇ τῶν βαρβάρων νήσῳ περαιωθέντας ὡς αὐτὸν ἀφικέσθαι· ἡμῶν δὲ μὴ βουληθέντων εἶξαι, γράμμασι πυκνοτέροις ἐκέχρητο, μὴ ποιησάμενος ἔνδοσιν ἕως πρὸς αὐτὸν τὴν ἄφιξιν ἐποιησάμεθα. Ἐν τοίνυν τῇ τῶν βαρβάρων τῷ βασιλεῖ συνδιατριβόντων ἡμῶν νήσῳ, οὐκ ἐνέλιπε παρακαλῶν καὶ προτρεπόμενος ὥστε πεῖσαι τὴν ἡμῶν μετριότητα παραδέξασθαι δομηθῆναι λαύραν ἐν τῷ κελλίῳ τῆς ἡμῶν ταπεινώσεως, πρὸς τὸ, συντελεσθησομένης ὁπηνικάτι τῆς ἐγχειρισθείσης αὐτῷ λειτουργίας τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος, μετὰ τὸ τὴν βαρβαρικὴν ἁλῶναι πόλιν, γενέσθαι αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ἄθωνος, εἴ γε κατευοδωθείη καὶ ἀποταξασθαι, βιῶναί τε βίον, ὃν ἀνέκαθεν ἠρετίσατο. Ἐμοῦ δὲ πρὸς τὸ πρᾶγμα δυσπειθῶς ἔχοντος, διὰ τὸ ἐλευθερίως καὶ μεμονωμένως βιοῦν, εἰθισμένως τε ἔχειν τὸ τῆς ὀχλήσεως ἄχθος καὶ τὸ τῶν περισπασμῶν φεύγειν πολυάσχολον, ἀγαπητὸν γὰρ ἐλογιζόμην εἰ ἐμαυτὸν σώσαιμι, ἄλλους γὰρ σῴζειν ἴσως οὐκ ἀπαιτούμεθα, ἔτι δὲ διισχυριζομένου ὡς αὐτοῦ τούτου τοῦ Κυμινᾶ ὄρους ὑπαναχωρῆσαι καὶ μηκέτι φίλων προσανέχειν ἀπαντήσεσι δύνασθαι, ὁ αὐτὸς ἦν ἐπὶ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ τῆς

2. περὶ τῆς εἰς Κρήτην πρὸς Νικηφόρον τοῦ ἁγίου περαίωσιν καὶ τῆς τῆς Λαύρας οἰκοδομῆς.

πρὸς ἡμᾶς εἴχετο παρακλήσεως, παραινῶν καταθέσθαι πρὸς τὸ τελεσθῆναι τὸν σκοπὸν αὐτοῦ.

Εἶχε μὲν οὖν ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκεῖνον[3] μετὰ τῶν τοσούτων τροπαίων καὶ νικητηρίων· ἡμεῖς δὲ πρὸς τὸ ἡμέτερον κελλίον ἀφίγμεθα. Μετὰ δὲ χρόνον ἱκανὸν ἀπέστειλε τὸν ἄνθρωπον αὐτοῦ τὸν μοναχὸν Μεθόδιον πρὸς ἡμᾶς· εὑρὼν οὖν ἡμᾶς εἰς τὸν τόπον, ὃν διδώκασιν ἡμῖν ὅ τε μακαριώτατος καὶ εὐλαβέστατος μοναχὸς Στέφανος ὁ τηνικαῦτα κατὰ τὸ ὄρος πρωτεύων τοῦ Ἄθωνος καὶ οἱ λοιποὶ γέροντες, καθὼς εἰθισμένον αὐτοῖς ἐστι τὸν διακαρτεροῦντα ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶν ἔτεσιν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει καὶ προαιρούμενον ἡσυχάζειν λαμβάνειν τόπον μετὰ τῆς συμβουλίας αὐτῶν οὗ ἂν εὑρεθῇ, ἐνεχείρησεν ἡμῖν τὰ τοῦ βασιλέως γράμματα καὶ χρυσὸν, ποσὸν λυτρῶν ἕξ. Συνδιαγαγὼν ἡμῖν ἐν τῷ κελλίῳ ἡμῶν ὡσεὶ μῆνας ἕξ, πλειστάκις τε ἐνοχλήσας ὥστε συγκαταθέσθαι ἡμᾶς τῷ τοῦ βασιλέως βουλήματι, οὔπω τῆς βασιλείας ἐπειλημμένου, κτισθῆναι λαύραν, κατενεύσαμεν, καὶ, ἔτι παρόντος αὐτοῦ, ὁρμηθέντες κτίζειν, τὰ εἰς λόγον τοῦ βασιλέως κελλία συνετελέσαμεν, ἃ καὶ μέχρι νῦν διαμένουσιν. Ὑποσχομένων οὖν ἡμῶν καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομὴν ἀπήει χαίρων ὁ ἄνθρωπος.

Εἴχομεθα τοίνυν τοῦ ἔργου[4]. Οὔπω δὲ παρεληλυθότος τετραμήνου ἀκηκόαμεν ἀνηγορεῦσθαι αὐτὸν βασιλέα, ἐγκρατῆ γενέσθαι τε τοῦ παλατίου· καὶ δὴ καταλείψαντός μου τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἔργον ἡμιτελὲς καὶ τὴν βασιλίδα καταλαβόντος, πάλιν ὡς αὐτὸν ἀρικομένου τε, οἷσις εἰκὸς ἦν λόγοις ὀνειδιστικοῖς κατ' αὐτοῦ χρησάμενος ἔλεγον, ὡς δῆθεν ἄλλα διαλογιζομένου σου καὶ μελετῶντος,

3. τοῦ Νικηφόρου ἐπάνοδος καὶ τῆς Λαύρας καταβολή.

4. περὶ τῆς ἀναγορεύσεως Νικηφόρου καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀφίξεως τοῦ ἁγίου.

ὡς ἀπέδειξε τὰ πράγματα, ἄλλα διωρίζου ἡμῖν· καὶ εἶχον ἐν αἰτίαις τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα εἰδὼς αὐτὸν πάντα ραδίως οἴστειν τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα. Ὁ δέ μοι ἀνθυπέφερεν, ὅρκοις πληροφορῶν καὶ ὑπεραπολογούμενος ἐνστατικῶς, αὐτῆς τῆς βασιλείας καταφρονῆσαι καὶ τοῦ διαδήματος· ἄλλως τε δὲ καὶ τῆς γυναικὸς μηδεμίαν ἐπιστροφὴν ποιῆσαι· καὶ, καλοῦντος ἐπιτηδείου καιροῦ, διαδρᾶναι πάντα, ἃ νῦν ἐμποδὼν νομίζεται, καὶ πρὸς τὸ ἅγιον Ὄρος φοιτῆσαι, καὶ τὰς συνθήκας πληρῶσαι τὰς πρὸς τὸν Κύριον, μόνον λέγων· μὴ καθυφεὶς εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομὴν ταύτην ἡμιτέλεστον καταλείψῃς. Βεβαίως οὖν ἅπας γινωσκέτω, πάντα λογισμὸν ἀπιστίας κατὰ τόπον ἀφεὶς, ὡς, εἰ μὴ Κύριος, οἷς χρίμασιν αὐτὸς μόνος ἐπίσταται, μαρτυρικῷ τέλει τὸν βίον αὐτὸν εὐδόκησεν ἀλλάξαι, ταῖς κατὰ Θεὸν ὑποσχέσεσι καὶ συνθήκαις δεξιὸν πέρας ἐπέθηκεν ἄν· ἀλλὰ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, κατὰ τὴν τοῦ προφήτου φωνήν. Οὕτω δὴ τηνικαῦτα βεβαιωθέντες καὶ πεισθέντες τοῖς αὐτοῦ ῥήμασιν ἐπανήκομεν εἰς τὸ κελλίον ἡμῶν, καὶ πάλιν εἰχόμεθα τῆς περὶ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομῆς. Χρήματα τοίνυν καὶ παροχὰς ἀναλωμάτων καὶ δόσεις μισθῶν τοῖς εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομὴν κεκοπιακόσιν ἐργάταις, ἔδωκε μὲν ἐκεῖνος, ἀλλὰ πρὸς ἅπερ ἡμεῖς καταβεβλήμεθα, τὰ τοῦ τρισμάκαρος βασιλέως ἥττονα φαίνεται· τὰ πλείω γὰρ καὶ παρὰ τῶν ἄλλων φιλοχρίστων, οἷά τις συνεισφορὰ καὶ συνεπιβολὴ καροποριάς εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας συμπλήρωσιν τῇ ἡμῶν μετριότητι δέδοται· ὅσους δὲ κόπους καὶ συντριβὰς πεπόνθαμεν, καὶ πειρασμοὺς καὶ ταλαιπωρίας ὑπομεμενήκαμεν, καὶ ὅσοις ἐξόδων καταβεβλήμεθα εἴς τε λατομίας καὶ κατορύξεις καὶ χωμάτων καὶ λίθων ἐκφόρησιν καὶ φυτῶν καὶ θάμνων καὶ δένδρων προβέλυμνον ἐκτομὴν καὶ ἔκσπασιν, πρὸς τὸ δεῖμασθαι τὸν ἅγιον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτό-

κου ναὸν, τήν τε τῆς Λαύρας ἅπασαν κατασκήνωσιν μακρὸν ἂν εἴη διεξελθεῖν ἢ κατὰ τὸν παρόντα καιρόν· ταῦτα γὰρ μόνος ἂν εἰδείη βεβαίως ὁ Κύριος, ὁ πάντα ραδίως ἐκ μὴ ὄντων παράγων εἰς ὕπαρξιν.

Ἔστι δὲ[5] καὶ ἄλλο τόπιον τῆς Λαύρας ἀπέχον ὡσεὶ μίλια ι΄ κρημνώδες καὶ ὑλῶδες καὶ αὐτὸ τετυχηκὸς, Μυλοπόταμος οὕτω προσαγορευόμενον, ὅπερ ἐκκαθάραντες καὶ καθομαλίσαντες τῆς ὑποκειμένης ὕλης καὶ τῶν πετρῶν, Ἐκκλησίαν τε καὶ κελλία κἀκεῖσε ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου δειμάμενοι ἐν τάξει τε καὶ χρήσει μετοχίου πεποιήκαμεν, ἀμπελῶνά τε ἐκεῖσε κατεφυτεύσαμεν, λόγῳ νάματος καὶ οἴνου μεταλήψεως ἕνεκα, τῶν τε διὰ τὸ τοῦ Κυρίου ὄνομα προσκαρτερούντων ἐν τῇ Λαύρᾳ ἀδελφῶν καὶ τῶν ἐπιδημούντων ξένων. Ἐχρῆν δὲ, κατὰ τὴν προσήκουσαν ἀρχαίαν τῶν πατέρων ἀκρίβειαν, ἀπερισπάστους εἶναι καὶ πραγμάτων ἐκτός· τὸ γὰρ ἀπερίσπαστον, ἀρρωντιστότερον· τὸ δὲ ἀρρόντιστον, ἀταραχώτερον· τὸ δὲ διὰ πάντων τούτων συναγόμενον παρεκτικὸν καταστάσεως τελεωτέρας καὶ μείζονος, πλὴν πολλαὶ τὴν ἡμῶν ταπείνωσιν αἰτίαι πρὸς τοῦτο ἐξεκαλέσαντο, τό τε τὴν τοῦ ὄρους παράλιον εἶναι κρημνώδη τε καὶ ἀλίμενον ἀφ' ἑκατέρων μερῶν τῶν τε προσαρκτίων καὶ τῶν πρὸς μεσημβρίαν μιλίων ἐπέκεινα ὀγδοήκοντα· δίκην γὰρ χερσονήσου τὸ ὄρος πρὸς τὸ πέλαγος σταυρικῷ σχήματι παρατείνεται, τῶν ἐν τῷ πελάγει νήσων Λήμνου τε καὶ Ἴμβρου, Θάσου καὶ τῶν λοιπῶν ἀπέχον πολλῷ τῷ διαστήματι, ὡς διὰ τοῦτο, χειμῶνος ἐπιγινομένου, μὴ δύνασθαι πλοῖον μήτε ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὴν ἤπειρον ὥστε ἐμπορεύεσθαι τὸ τῶν ἀναγκαίων χρειῶδες μήτε πάλιν ἐκεῖθεν πρὸς τὸ ὄρος ἀφῖχθαι ἢ καθορμισθῆναι τὸ παράπαν, τῷ τὰς παραλίους ἑκατέρωθεν ἁλιμένους τυγχάνειν· ἄλλως τε δὲ διὰ τῆς

5. περὶ τοῦ Μυλοποτάμου.

ξηρᾶς τὰς ἰδίας χρείας συγκομίσασθαί τινα παντελῶς ἀμήχανον, τοῦτο μὲν διὰ τὸ τῆς ὁδοῦ μῆκος, τοῦτο δὲ διὰ τὸ εἶναι ζώοις τὸ ὄρος σχεδὸν ἀδιόδευτον· ἀπὸ γὰρ τῆς ἠπείρου μέχρι τῆς τοῦ ὄρους ἄκρας τῆς πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα, τῆς θαλάσσης πλεῖστον ἐγκολπουμένης, ἔνθα καὶ ἡ Λαύρα ἵδρυται, διάστημά ἐστι πλεῖον ἢ ἔλαττον μιλίων ἑκατόν. Τούτου ἕνεκα προήχθημεν ἀμπελῶνα καταφυτεῦσαι, διὰ τὸ τῆς χρείας ἀπαραίτητον, καὶ μάλιστα εἰς τὴν τῆς ἐκκλησίας καρποφορίαν· εἰ γὰρ καὶ δοίημεν ραδίαν τὴν ἐμπορίαν γενέσθαι, ὅπερ ἀμήχανον, ἄτιμον καὶ ἄτοπον τοῦτο καταστοχαζόμενοι λελογίσμεθα πέμπεσθαι τοὺς μοναχοὺς οἶνον ἐμπορεύεσθαι ἔν τε κώμαις καὶ πόλεσι, συνεχῶς τε ἐπιχωριάζειν τοῖς κοσμικοῖς, συναγελάζεσθαί τε καὶ συνδιαιτᾶσθαι αὐτοῖς, ἐντεῦθεν καὶ γυναιξὶν ἀδεῶς προσομιλεῖν καὶ τὴν ἀπὸ τῆς τούτων ἐντεύξεως βλάβην καὶ δυσωδίαν μηδαμῶς διαδιδράσκειν· εἰσὶ μὲν γὰρ ἀγροὺς ἐν τῷ ὄρει πολλοὺς καλλιεργήσαντες καὶ ἀμπελῶνας καταφυτεύσαντες, ἑτοίμους τε ἐξωνησάμενοι καὶ ἐπὶ φανερωτέρᾳ ὄψει καὶ βελτιώσει γενέσθαι τούτους σπουδάσαντες· ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ ἐκείνους, μὴ γένοιτο, σχόντες παράδειγμα, τὸ τῶν πεμπομένων δὲ ἀδελφῶν ἐπὶ ταῖς διακονίαις συμφέρον ἀβλαβές τε καὶ ἄτρωτον ἴσα καὶ τῷ ἡμετέρῳ ποιούμενοι οὕτω ποιῆσαι προήγμεθα. Περὶ μὲν δὴ τούτων ἀρκούντως εἰρήσθω λοιπόν.

Ὁ δὲ μακάριος καὶ φιλόχριστος βασιλεὺς[6] ὁ ἀξίως τῇ φερωνύμῳ κλήσει πολιτευσάμενος, ἔτι περιὼν τὴν χρείαν τε καὶ διοίκησιν τῶν ἐν τῇ ἀνοικοδομηθείσῃ Λαύρᾳ προσεδρευόντων ἀδελφῶν, δι' εὐσεβοῦς αὐτοῦ χρυσοβουλλίου, προεμηθεύσατο, οὗ τινος τὴν τῆς περιοχῆς ἀναφορὰν, κυριότητά τε καὶ δεσποτείαν εἰς τὴν ἡμῶν ἀνήκειν μετριότητα καὶ εἰς τοὺς μεθ' ἡμᾶς διωρίσατο, καθὼς αὐταῖς λέ-

6. περὶ τῶν περιεχομένων τῷ χρυσοβουλλίῳ Νικηφόρου.

ξεσιν οὑτωσὶ περιέχει τὸ χρυσοβούλλιον. «Δεσπόζεσθαί τε μεθ' ἡμᾶς τὴν τοιαύτην Λαύραν παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ Ἀθανασίου διοριζόμεθα· πλὴν καὶ ἔτι ζώσης τῆς βασιλείας ἡμῶν βουλόμεθα τὸν αὐτὸν εὐλαβέστατον μοναχὸν Ἀθανάσιον καθηγούμενον εἶναι τῆς τοιαύτης Λαύρας καὶ τῶν πέριξ τῆς Λαύρας κελλίων τῶν ὀγδοήκοντα μοναχῶν ἀσάλευτον, διοικεῖσθαί τε παρ' αὐτοῦ πάντα, κατὰ τὸ τῷ Θεῷ φίλον, καὶ τῇ μοναδικῇ καταστάσει ἁρμόδιον· μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτήν, εἰ μὲν ἡ βασιλεία ἡμῶν καὶ ἔτι τῷ βίῳ περίεστι, τὸν ἐκ τῆς αὐτῆς Λαύρας καὶ τῶν ὑρ' αὐτὸν κελλίων διαφέροντα καὶ ὃν ἂν ὁ αὐτὸς εὐλαβέστατος μοναχὸς Ἀθανάσιος τελευτῶν ἐπιτρέψειεν, ἐκεῖνον καὶ πρὸς τὴν τῆς ἡγουμενείας ἀρχὴν ἐγκαθίστασθαι· ἐπειδὰν δὲ καὶ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐκ τοῦδε τοῦ ματαίου βίου καλέσειε, καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ ἡμεῖς ποτηρίου τοῦ θανάτου μετάσχωμεν, οὐδένα βουλόμεθα τῶν πάντων ἕτερον εἰς τὴν τοιαύτην Λαύραν καθηγούμενον προχειρίζεσθαι, ἀλλ' ὃν ἂν οἱ μοναχοὶ τῆς τε Λαύρας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν κελλίων, συναθροιζόμενοί τε καὶ διασκοπούμενοι, ἀρετῇ τε ἴδωσι διαφέροντα καὶ ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο ἔχοντα ἐκεῖνον καὶ πρὸς τὴν ἡγουμενείαν ἐγκαθιστᾷν. Ξένης δὲ Λαύρας ἢ Μονῆς οὐδόλως παραδεχόμεθά τινα ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ ἡγούμενον ἐν αὐτῇ γενέσθαι, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὸν θάνατον ἐξεῖναί τινι βουλόμεθα ταύτην κοσμικῷ ἢ ἐκκλησιαστικῷ προσώπῳ ἢ καὶ μοναχικῷ δωρεῖσθαι ἢ ὑφ' ἑτέραν ποιεῖσθαι Μονήν, ἀλλ' οὕτως ἐλευθέραν εἶναι καὶ αὐτοδέσποτον, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην τε καὶ διάταξιν».

Ταῦτα ἡ θαυμασία καὶ ἄληπτος ἐκείνη ψυχὴ διωρίσατο, τῆς ἡμετέρας γνώμης οὐκ ἄποθεν· μηδεὶς οὖν οἰέσθω βουλῆς ἄνευ, εἰδήσεώς τε καὶ γνώμης ἡμετέρας, λέξιν ψιλὴν ἐν τῷ χρυσοβούλλίῳ περιέχεσθαι, ἀλλ' ὡς ἂν ἡμεῖς αὐτῷ ὑπεθέμεθα. Ἐπεὶ οὖν, κατὰ τὴν τοῦ χρυσοβούλλίου

διάληψιν, ἔτι ζῶντος αὐτοῦ, πάντα εἰς τὴν ἡμῶν ἀνατέθεικε γνώμην, κατὰ τὸ ἡμῖν αἱρετὸν, τῶν πραγμάτων ἀντέχεσθαι, διατίθεσθαί τε καὶ διατάσσεσθαι περὶ τὴν τοιαύτην εὐαγεστάτην Λαύραν, κυριότητί τε καὶ ἐξουσίᾳ ἥπερ βουλοίμεθα κεχρῆσθαι, κανονίζειν τε καὶ τυποῦν καὶ ρυθμίζειν καὶ ὅσα τῇ μοναδικῇ καταστάσει λυσιτελεῖ, κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν, διανοεῖσθαί τε καὶ διαπράττεσθαι, ῥᾴδιον ἦν νοεῖν ὡς, μετὰ τὸ ἀποβιῶναι τοῦτον τὸν μακάριον, πολλῷ πλέον ἐπ' ἀδείας τε καὶ ἐξουσίας ἡμῖν ἦν, ἅ τε τῶν πραγμάτων ἡμῖν ἐξηρτημένων, τυποῦν τε καὶ κανονίζειν, καὶ μεθ' ἡμᾶς καταλιμπάνειν, τὸν βίον ἀλλάσσοντας, ὃν ἂν ὁ Θεὸς εὐδοκήσειεν, ἡμᾶς τε πληροφορήσειεν ἄξιον εἶναι τῆς τοιαύτης ποιμαντικῆς λειτουργίας. Ἐγὼ μὲν εὐχόμην ἔτι περιεῖναι τῷ βίῳ τὸν ἄνδρα, μή τι γε μόνον ἡμῶν εἰς κοινὸν δὲ τοῦ κόσμου παντὸς ὄρελος καὶ προστασίαν ἀκαταγώνιστον, τά τε ἡμέτερα καὶ τὰ τῆς Λαύρας καταλιπεῖν αὐτῷ, ὡς ἂν ὑπὸ τῆς βαθείας ἐκείνης καὶ συνετῆς φρενὸς ἄμεινον διωκήθησάν τε καὶ ἐνετάλθησαν· ἐπεὶ δὲ τοῦτο οὐκ ἐξεγένετο, καθὼς εὐχόμην τῆς ἐπιθυμίας ἐπιτεύξασθαι, ἀλλὰ, κατὰ τὸ δόξαν τῇ θείᾳ προνοίᾳ, παρὰ τὴν ἡμετέραν προσδοκίαν τε καὶ διάληψιν, ἐκεῖνον μὲν οἷς κρίμασιν ἀκαταλήπτοις ἐπίσταται, ἀπὸ τῶν τῇδε πρὸς ἀκύμονα καὶ τελεωτέραν ζωὴν μετατάξασθαι προμηθευσαμένη καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν ἀκήρατον καὶ μόνιμον βασιλείαν αὐτῷ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων καμάτων ἀξίαν ἀμοιβὴν δωρησαμένη, ἡμεῖς δὲ τῷ ταλαιπώρῳ καὶ πικροτάτῳ βίῳ τούτῳ καὶ μυρίων σκοπέλων γέμοντι τέως παροικεῖν ἀφείθημεν, ἐντελλόμεθα μετὰ κατακρίσεων τῷ μέλλοντι μεθ' ἡμᾶς αἱρεθῆναι καθηγουμένῳ[7] ὁμοῦ μὲν παρεγγυώμενοι, ὁμοῦ δὲ καὶ προσεπισκήπτοντες δεσμὸν ἔχειν ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου, ἀχράν-

7. διάταξις περὶ ἡγουμένων προχειρήσεως.

του τε καὶ ζωαρχικῆς τριάδος καὶ ἐκ τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἵν' ὅταν μέλλῃ τῆς ἐπικήρου ταύτης ζωῆς τῆς μηδὲν στάσιμον ἢ βέβαιον ἐχούσης μεθίστασθαι, καταλιμπάνῃ διάδοχον καὶ αὐτὸς μετ' αὐτὸν εἰς τὴν τῆς ἡγουμενίας ἀρχὴν ἐκεῖνον, ὃν παρὰ τοῦ Θεοῦ πληροφορηθείη καταλλήλως πρὸς τὸ πρᾶγμα καὶ προσφυῶς ἔχοντα, ὃν καὶ τῶν ἰδίων ἀρετῶν τὸ φῶς διάδηλον διαδείκνυσιν, εἰδήσει μέν τοι καὶ γνώμῃ τῶν προκριτωτέρων ἀδελφῶν καὶ εὐλαβεστέρων. Καὶ γὰρ δὴ καὶ αὐτὸς ἐγὼ ὁ πάντων ἔχων τὴν κυριότητα, καὶ οὗ τῷ λόγῳ ἀνθέστηκεν οὐδὲ εἷς, οὐ τῆς τῶν ἀδελφῶν γνώμης χωρὶς τὸν ἐμὸν βούλομαι καταλελοιπέναι διάδοχον· εἰ δέ τις ἐν τῇ τοῦ καθησομένου αἱρέσει, δαιμονιώδει φρονήματι ἀπατώμενος, καὶ ἰδίῳ θελήματι ἀπαγόμενος, ἕτερον ἐπιζητεῖ παρ' ὃν ὁ προεστὼς καὶ πᾶσα ἡ τῶν προκριτωτέρων ἀδελφῶν λογὰς ἐκκρίνει καὶ ἐπιλέξεται, καὶ στάσεις ἐν τούτῳ καὶ παρασυναγωγὰς καὶ φατρίας καὶ σχίσματα ποιούμενος φωραθείη, διωκέσθω καὶ ἀποτεμνέσθω, ὡς νενοσηκὸς μέλος τῆς ἀδελφότητος καὶ ὡς μὴ κατὰ Θεὸν τούτοις συζῶν, μηδὲ τὴν προκοπὴν αὐτῶν καὶ ὠφέλειαν καὶ τὸ συμφέρον ἐπιζητῶν. Εἰ δέ γε συμβαίη, οἷα εἰκός, μὴ ἐν τῇ Λαύρᾳ τὸν καθηγούμενον τελευτῆσαι, τότε δὴ συνελεύσει καὶ διασκοπήσει καὶ ψήφῳ καὶ κρίσει τῶν εὐλαβεστέρων καὶ προεχόντων, ὡς εἴρηται, ἀδελφῶν, οὐδὲ γὰρ τοῖς πᾶσιν ἁπλῶς τὴν τοιαύτην κρίσιν καὶ ἐξουσίαν ἀφίεμεν· ἐπισκήπτομεν καὶ διοριζόμεθα τὴν τοῦ καθηγουμένου γίνεσθαι ἐκλογὴν ἐξ αὐτῆς δηλονότι τῆς ἀδελφότητος καὶ οὐκ ἀπὸ ξένης φοιτήσαντος καὶ πλασθέντος αὐθημερὸν, αὐτοσχεδίου τὴν ἀρχὴν καὶ μηδὲν ἐπικομιζομένου τοῖς ἀδελφοῖς ἀρετῆς ἐφόδιον ἢ τὸ βούλεσθαι πρῶτον αὐτοῖς ψηφισθήσεσθαι· οὗ τὴν διαγωγὴν οὐκ ἴσασι· καὶ γὰρ δὴ καὶ τοῦτο ὁ τῶν ἀδελφῶν ἱερὸς σύλλογος ἵστω ὡς δεῖν ὡήθημεν ξένον ἀπὸ Μονῆς ἑτέρας ἐληλυθότα μὴ τῆς ἀρχῆς ἐπιβαίνειν αὐτο-

σχεδίως· τὸ γὰρ ἐν τῷ χρυσοβουλλίῳ διαγορεῦον οὑτωσὶ κεφάλαιον «οὐδένα βουλόμεθα εἰς τὴν τοιαύτην Λαύραν » καθηγούμενον προχειρίζεσθαι, ἀλλ' ὃν ἂν οἱ μοναχοὶ τῆς » Λαύρας διασκοπούμενοι ἀρετῇ τε ἴδωσι διαφέροντα καὶ » ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο ἔχοντα, ἐκεῖνον καὶ εἰς τὴν ἡγου» μενίαν ἐγκαθιστᾷν», δι' οὐδὲν ἕτερον συμβεβουλεύκαμεν ἐκδεδόσθαι παρὰ τοῦ τρισμάκαρος βασιλέως, ἢ διὰ τὸ μὴ τὴν Λαύραν ὑπό τινος ἑτέρου προσώπου ὑποπεσεῖν· μήτε πατριάρχου, μήτε . . . . . ** μήτέ τινος ἄλλου προσώπου παραδυναστεύοντος, εἴτε ἡγούμενον προχειρίζεσθαι, ἀλλ' εἶναι αὐτὴν αὐτοδέσποτον καὶ αὐτεξούσιον, ὡς ἔφαμεν· εἰ γὰρ ἀφείθη τοῦτο τὸ παρά τινος ξένου προσώπου προχειρίζεσθαι ἡγούμενον, ὑπὸ τὴν ἐκείνου ἂν ἐτέλεσεν ἐξουσίαν ἡ Λαύρα· ἀλλὰ τὸ ἔχειν ἐξουσίαν τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἡγούμενον, ἐκδημοῦντα τοῦ βίου, κατὰ διαδοχὴν καταλιμπάνειν διάδοχον αὐτοῦ τῶν ἀδελφῶν προστησόμενον, κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν τε καὶ διάταξιν, ἱκανώτατον καὶ ἐπιτηδειότατον, διὰ τοῦτο προνενοήμεθα. Εἰ δέ γε συμβαίη, τελευτῶντος τοῦ καθηγουμένου, μὴ πληροφορεῖσθαι εἴς τινα ὃν ἂν διάδοχον αὐτοῦ καταλίποι, τότε δὴ, συνελεύσει καὶ διασκοπήσει καὶ κρίσει τῶν μοναχῶν διοριζόμεθα τὴν τοῦ καθηγουμένου γίνεσθαι ἐκλογὴν, ἐξ αὐτῆς δηλονότι τῆς ἀδελφότητος καὶ οὐκ ἀπὸ ξένης φοιτήσαντος καὶ πλασθέντος αὐθημερὸν, αὐτοσχεδίου τὴν ἀρχὴν καὶ μηδὲν ἐπικομιζομένου τοῖς ἀδελφοῖς ἀρετῆς ἐφόδιον ἢ τὸ βούλεσθαι πρῶτον αὐτοῖς ψηφισθήσεσθαι, οὗ τὴν διαγωγὴν οὐκ ἴσασι· καὶ γὰρ δὴ καὶ αὐτὸς εἴπερ ἐν ἀπορίᾳ γενοίμην τοῦ διάδοχον εὑρέσθαι καὶ καταλιπεῖν, ὥστε κατὰ τὴν ἐμὴν θέλησιν ποιμαίνειν τοὺς ἀδελφοὺς, ἐν

---

* χείρ τις ἐσημείωσεν ἐν τῷ ὤᾳ τῆς σελίδος «μὴ ὑποπεσεῖν δηλονότι κατὰ τὰ ἐπιβάλλοντα αὐτῆς μόνα δίκαια».

** ἐξίτηλος λέξις.

τῇ τῶν μοναχῶν κρίσει καὶ ψήφῳ μέλλω καταλιμπάνειν τὴν τοῦ προεστῶτος ἐκλογήν. Καὶ τοῦτο περιέχεται ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ: ὡς ὅτι ξένης Λαύρας ἢ Μονῆς οὐδόλως παραδεχόμεθά τινα ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ καθηγούμενον γενέσθαι, ξένον δὲ ἐκεῖνον ἴσμεν, καὶ προσυπομνήσαντες τῷ ἀοιδίμῳ καὶ ἁγίῳ βασιλεῖ ἀνεθέμεθα σημανθῆναι τῷ χρυσοβουλλίῳ, διὰ μεῖζονα ἀσφάλειαν, τὸν, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται, μὴ τῷ τῆς Λαύρας τόπῳ προσεδρεύσαντα, μήτε τοῖς ἀδελφοῖς συνδιαπρέψαντα, μήτε τοῖς πνευματικοῖς ἀγῶσι συνασκηθέντα καὶ συμμελετήσαντα, κἂν ταῖς ἀκολουθίαις καὶ στάσεσι καὶ τύποις καὶ καθίσμασι μὴ τῆς καρτερίας τὸ εὔτονον ἐπιδείξαντα, νεωστὶ ἐληλυθότα καὶ αὐθημερόν, κατὰ τὴν τῶν γιγάντων τερατώδη μυθοποιίαν, ἀρχηγὸν διά τινος ἄλλης προστασίας ξένης καὶ τῆς τυχούσης πλαττόμενόν τε καὶ σχεδιαζόμενον. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο διωρίσθαι ἡμῖν συνοῖσον ἔδοξε· τὸν προσκαρτερήσαντα τῇ Μονῇ καὶ συναναστραφέντα τοῖς ἀδελφοῖς μέχρι τριῶν ἢ καὶ δύο ἐτῶν, εἴ γε ἄρα καὶ παρά τινος ἄλλης Μονῆς ἐφοίτησε, τὸν τοιοῦτον γὰρ οὐ φημι ξένον ἀλλὰ τέκνον ἥγημαι καὶ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μέλος τῆς κατ' ἐμὲ ἀδελφότητος· καὶ κατὰ μηδὲν διαφέροντα τῆς ἐμῆς κουρᾶς, ἀλλ' ἴσους αὐτοὺς εἶναι ταύτῃ, κατὰ πάντα τρόπον φιλοτιμίας καὶ γνησιότητος, καὶ μάλιστα τοὺς καταλιπόντας τὰς ἑαυτῶν Μονὰς καὶ πάντα τὰ κατ' αὐτοὺς εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα ἀνατεθεικότας· τοὺς γὰρ τοιούτους καὶ υἱοὺς καὶ κληρονόμους καὶ σπλάγχνα τῆς καρδίας μου λελόγισμαι εἶναι καὶ καταλιμπάνω μετὰ πάσης τῆς ἀδελφότητος. Παρεγγυῶμαι οὖν πᾶσι τοῖς κατὰ διαδοχὴν ἔσεσθαι μέλλουσι καθηγουμένοις, δεσμοῖς ἐπιτιμίων ἀσφαλιζόμενος καὶ ὁρκίζων, κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φρικωδέστατον φόβον, μηδεμίαν διαφορὰν ἔχειν αὐτοὺς παρὰ τοὺς ἐν τῇ Λαύρᾳ παρ' ἡμῶν δεξαμένους τὸ σχῆμα τὸ ἅγιον, μᾶλλον μὲν οὖν, εἴ γε

κατ' ἀρετὴν διαφέρωσι, σχετικώτερον διακεῖσθαι πρὸς αὐτοὺς καὶ παραμυθίας ἀξιοῦν προσηκούσης, καταλλήλως τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, ἀναλόγως τε τῇ αὐτῶν εὐλαβείᾳ, καὶ προτιμητέους λογίζεσθαι καὶ εἶναι αὐτούς. Καὶ τοῦτο δὲ ἐντέλλομαι ὑμῖν· ὡς εἴ τις εὑρεθείη ἐκ τῶν τοιούτων, λέγω δὴ τῶν ἀπὸ ξένης περοιτηκότων, διαπρέψας ἐν τῇ Μονῇ, ἱκανός τε καὶ ἐπιτήδειος, καὶ ἄξιος τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπιστασίας ἀναφανῇ ἀκωλύτως καὶ ἀνενδοιάστως ἐπιστατείτω, παρὰ τοῦ μέλλοντος τελευτᾷν καθηγουμένου κατὰ διαδοχὴν μαρτυρούμενός τε καὶ καταλιμπανόμενος, ἀλλὰ γὰρ καὶ παρὰ τῶν τῆς Λαύρας ἀδελφῶν ὁ τοιοῦτος ἐκλεγέσθω· καὶ γὰρ οὐδὲν ἐναντιοῦται ἢ λυμαίνεται ἡ παροῦσα διάταξις τῇ τοῦ εὐσεβοῦς χρυσοβουλλίου διαταγῇ, κἂν δοκεῖ διαφωνεῖν, ἀλλὰ καὶ πάνυ συνᾴδει, καθὼς ἤδη μικρῷ πρόσθεν διηγόρευται· ὡς ξένον ἐκεῖνον ὠνόμασε τὸν ἐκ τοῦ παραχρῆμα πρὸς ἡγουμενίαν τῆς Λαύρας ἀπὸ ξένης Μονῆς αὐτομόλως ἐπιδημήσαντα, ἢ τὸν διὰ χειρὸς δυνατῆς ἐπεισφρῆσαι μέλλοντα πρὸς τὴν τῆς Λαύρας δεσποτείαν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παρὰ τῶν ἀδελφῶν βουλόμεθα τοιοῦτον αἱρεθῆναί ποτε ἢ ζητηθῆναι τὸν μὴ τέως κἂν ἕνα χρόνον, τὸ βραχύτατον, συνδιαιτηθέντα καὶ συνδιαγαγόντα αὐτοῖς. Ταῦτα διεξιέναι προήχθημεν ἵνα καὶ τὸν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἁγιωτάτου βασιλέως σκοπὸν πᾶσιν εὐσύνοπτον τοῖς ἐντυγχάνειν ἐθέλουσι τῇ παρούσῃ διαθήκῃ ποιήσωμεν, καὶ τὴν ἡμετέραν γνώμην φανερὰν καταστῆσαι πρὸς ὅ,τι τὸν ἀγῶνα ἐσχήκαμεν. Ἦν δὲ ὡς ἀληθῶς ἴσῃ σπουδὴ καὶ φροντὶς ἀμφοτέροις τὸ μὴ δεσποτείᾳ τινὸς ἀσυντελοῦς προσώπου, παρὰ τὸ προσῆκον, ὑποπεσεῖν τὴν ἐκκλησίαν.

Ἐπὶ τούτοις πᾶσι παρεγγυῶμαι[8] καὶ διορίζομαι πάλιν

8. ὅτι οὐ δεῖ καταυθαδιάζεσθαι ἢ κατεπαίρεσθαι τῶν ἀπὸ ξένης μοναχῶν, τοῖς τῆς Λαύρας μοναχοῖς συγκαταλεγέντων.

τῷ προεστῶτι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἅπασιν, ἀπὸ μείζονος ἕως ἐσχάτου αὐτῶν, καὶ ἐπιτιμῶ αὐτοῖς ἀπὸ Κυρίου Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ τῆς Ὑπεραγίας ἀληθῶς Θεοτόκου, τὸ μὴ καταυθαδιάζεσθαι ἢ κατεπαίρεσθαι, καθ' οἱανδήποτε πρόφασιν, τῶν ἐκ διαφόρων Μονῶν διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἡμῶν ἀγάπην πρὸς ἡμᾶς φοιτησάντων καὶ τῷ συλλόγῳ τῶν ἀδελφῶν συναριθμηθέντων καὶ καταλεγέντων, ἢ ξενοκούρους ὀνειδίζειν ἢ παρορᾶν, οἷα πολλάκις ἀκοῇ παρειλήφαμεν ὡς ἔν τισι κοινοβίοις παρ' ἀστηρίκτων ἀνθρώπων καὶ μὴ φοβουμένων τὸν Κύριον, φασὶ ταῦτα καὶ προσονειδίζεσθαι : ὁ δεῖνα ξένης Μονῆς ἐστι κουρὰ καὶ διὰ τοῦτο περιφρονητέος : ὁ δεῖνα τῆς Μονῆς τῆς ἡμετέρας καὶ διὰ τοῦτο προτιμητέος· τοῦτο εἴ τις φωραθείη ποιεῖσθαι εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Λαύραν, μετὰ τὴν ἡμετέραν ἀποβίωσιν, ἵνα ἔχῃ τὴν ἐπιτιμίαν, ἣν ἐθέμεθα ἀπὸ Κυρίου Θεοῦ Παντοκράτορος, ἔχῃ τε διάδικον τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ τὴν ἡμῶν ταπείνωσιν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· τοῦτο γὰρ ἡμεῖς τὸ ψυχικὸν νόσημα νόσου λοιμικῆς χαλεπώτερον ἡγούμεθα. Ἀλλὰ γὰρ τί χρὴ καλεῖν τοῦτο νόσον ; αἵρεσιν καὶ τῶν αἱρέσεων τὴν χαλεπωτάτην· τὸ γὰρ τέμνειν καὶ διάφορον ἡγεῖσθαι τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν αἱρέσεως χαλεπώτερον· ἀλλοφύλου γὰρ μὴ τυγχάνοντος, μὴ ἑτεροδόξου· τῆς ψυχῆς τούτου κἀκείνου κατὰ δημιουργίαν καὶ δεσποτείαν θεικὴν μηδὲν διαφερούσης· τοῦ δόγματος ἀμφοτέρων ὑγιοῦς ὄντος, τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ καὶ Θεοῦ καὶ δεσπότου ἀμφοτέρων τυγχανόντων· καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ καὶ κυρίας τῆς τε γῆς καὶ τοῦ πληρώματος αὐτῆς ὑφ' ἕνα τελούσης δεσπότην καὶ Κύριον, κατὰ τὸν εἰπόντα ἅγιον, τί διενήνοχεν οὗτος ἐκείνου, ὅσον κατὰ τὴν ἐν τόπῳ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ σχήματος ἀναλῆψιν ; οὐδὲν ἄρα διοίσει ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου ἵνα ὁ μὲν ἐσώκουρος ὁ δὲ ἐξώκουρος καλοῖτο. Παρ' ἡμῖν ἡ τοῦ θελήματος ἐκκοπὴ ζητεῖται, καὶ τοῦτό ἐστι περισπούδαστον· καὶ τὸ τῆς ἀρε-

τῆς ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὸ συνιέναι ὅτι εἰς πένθος ἀλλ' οὐκ εἰς χαρμονὴν ἐκλήθημεν, καὶ τὸ μὴ ὄπισθεν ἕκαστον τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ πορεύεσθαι· ἐπείπερ, ἂν ἐπέκεινα Γαδήρων ἦν ἐνδεχόμενον Μονὰς εἶναί τινας, εἶτά τινες ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς φοιτήσαντες συγκαταλέχθαι τοῖς ἀδελφοῖς προήρηντο, ξένους αὐτοὺς οὐκ ἂν ὠνομάσαμεν· ἀλλὰ γὰρ καὶ ξένην Μονὴν εὐλαβοῦμαι κατονομάζεσθαι, τὸ γὰρ ξένην εἰπεῖν τοῦ Θεοῦ χωρίζειν ὑπείληφα· καὶ γὰρ εἴ τι δικαίωμα μέγιστον ἦν ᾧ τινες ἐπισχυρίζονται, χωρὶς ἄλλου τινὸς κατορθώματος ἢ βελτίστου πλεονεκτήματος, ἡ τῆς ψαλίδος δόσις, πάντες ἠρκοῦντο τούτῳ καὶ κόπου τινὸς ἄλλου χρεία οὐδαμῶς καθεστήκει· οὔτε τοίνυν ὃν ἐγὼ αὐτὸς ἀπέκειρα ἀμελῆ καὶ ῥάθυμον καὶ ἀδιάφορον γενόμενον ἀποδέχομαι, καὶ τὸν ἀλλαχόθεν ἐληλυθότα τὸ μοναδικὸν ἡμφιεσμένον σχῆμα προσίεμαι· καὶ μάλιστα παντοίαις ἀρετῶν κοσμούμενον καλλοναῖς· οὗτος γὰρ ἐμοί, κατὰ τὸ ἀνάπαλιν, γνήσιος υἱὸς καὶ κληρονόμος καὶ τέκνον τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δέ γε τῇ τῆς ψαλίδος ἐπιδόσει καὶ τῇ τῶν τριχῶν ἀποθέσει, χωρὶς ἀρετῶν, κατὰ τὸν τόπον, ἐπερειδόμενος ξένος ἐμοί καὶ πάντῃ ἀλλότριος καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρός· εἰ γὰρ ἑνὸς Χριστοῦ ἐσμὲν ἅπαντες, ὥσπερ οὖν καὶ ἐσμέν, τῇ αὐτοῦ χάριτι, καὶ μητρὸς μιᾶς τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τῆς πίστεως τῆς αὐτῆς καὶ ἑνὸς ἐπαγγέλματος, μὴ ἔριδες ἔστωσαν ἐν ὑμῖν μηδὲ καλείσθω ὁ μὲν ξένος, ὁ δὲ οἰκειότατος. Μόνη δὲ ἡ ἀρετὴ προτιμητέα· ἐντέλλομαι οὖν τῷ προεστῶτι καὶ τοῖς τὰ πρῶτα φέρουσιν ἀδελφοῖς μου καὶ τέκνοις καὶ πατράσιν ὥστε σημειοῦσθαι τὸν οὕτως ἀφυλάκτως ἔχοντα πρὸς τὰ τῶν ἀδελφῶν τοιαῦτα ὀνείδη, καὶ εἰ μὲν κατὰ συναρπαγὴν ἢ καί τινα μικροψυχίαν συναπαχθεὶς ταῖς ἰδίαις ἀπαιδευσίαις, τὸν ἀδελφὸν ξενόκουρον ὠνείδισεν, ἀφοριζέσθω τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τρισὶν ἑβδομάσιν ἀπεχόμενος δηλονότι τῶν ἁγιασμάτων, μηδὲ συνεισιέναι καὶ κοινῆς

τραπέζης μεταλαμβάνειν τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλ' ἰδίᾳ, οἴνου καὶ ἐλαίου χωρὶς, διαιτᾶσθαι καὶ μετανοεῖν, καὶ εἰ μὲν διωρθώσειεν ἑαυτὸν, ὥστε γλώσσῃ μὲν σιωπῆς χαλινὸν, στόματι δὲ χεῖρα προσεπιθεῖναι, χάρις τῷ Θεῷ· εἰ δέ γε φωραθείη πάλιν ταῦτα καὶ καταφρονεῖν καὶ προσονειδίζειν, τέλεον ἐκδιώκεσθαι τῆς Λαύρας καὶ ἀποτέμνεσθαι, ὡς σεσηπὸς καὶ ἀπερρωγὸς μέλος τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μὴ καὶ ἑτέροις μεταδώῃ τῆς λύμης καὶ τῆς φθορᾶς αὐτοῦ.

Εἰσηγητέον δὲ λοιπὸν τῷ μεθ' ἡμᾶς προστησομένῳ[9] τῆς ἀδελφότητος περὶ ὧν αὐτὸν φυλάσσειν καὶ πράσσειν ἐπάνεγκες. Οὐ διαλλάξεις ὃν παρέλαβες τύπον καὶ κανόνα παρὰ τῆς ταπεινώσεώς μου ἐν ἅπασιν, ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης, οὔτε δὲ κτήσῃ τοῦ κόσμου τούτου τι, οὐδὲ ἀποθησαυρίσεις ἰδιορίστως εἰς ἑαυτὸν, μέχρι καὶ ἑνὸς ἀργυρίου. Οὐ διαμερίσεις τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν σου ἐν σχέσει καὶ φροντίδι παρὰ τοὺς ὑπὸ Θεοῦ πεπιστευμένους σου πνευματικοὺς υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς, οὐδὲ εἰς αὐτοὺς τοὺς κατὰ σάρκα ἰδίους ἢ συγγενεῖς ἢ φίλους ἢ συνεταίρους. Οὐ χρήσῃ τοῖς τῆς οἰκείας σου Μονῆς οὔτε ζῶν οὔτε μετὰ θάνατον ἐλεημονητικῶς ἢ κληρονομικῶς εἰς τοὺς ἤδη προειρημένους· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ κόσμου εἰ ἵνα μετέχῃς τῶν ἐκ τοῦ κόσμου, πλὴν εἰ μή που μεταβοιέν τινες ἐκ τοῦ κοινοῦ βίου εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς τάγμα· καὶ οὕτω φροντίσεις, κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων πατέρων. Οὐ κτήσῃ δοῦλον οὔτε εἰς οἰκείαν χρείαν οὔτε εἰς ἣν ἐνεπιστεύθης Μονὴν τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονότα ἄνθρωπον· τούτῳ γὰρ μόνοις τοῖς ἐν τῷ βίῳ συγκεχώρηται, ὡς ὁ γάμος. Οὐ σχοίης ζῶον τῶν ἐκ τοῦ θήλεος γένους εἰς χρείαν ὑπουργικὴν ὁ τῷ θήλει παντάπασιν ἀποταξάμενος. Παραφυλάξεις πάντως τὸ πάντα τὰ ἐν τῇ ἀδελφότητι κοινὰ εἶναι καὶ

9. παραίνεσις εἰς τὸν ἡγούμενον περὶ ὧν δεῖ φυλάττειν.

ἀμέριστα καὶ μηδὲν κατὰ μέρος τοῦ καθ' ἕκαστον εἰς ἐξαυθέντησιν μέχρι καὶ ῥαφίδος· σοῦ δὲ τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ, μή τί γε ἄλλο, ἔστωσαν διαμεμερισμένα ἐν ἰσότητι ἀγάπης, πᾶσι τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις καὶ ἀδελφοῖς καὶ πατράσιν. Οὐ σχοίης μετὰ κοσμικῶν ἀδελφοποιίας ἢ συντεκνίας ὁ φυγὰς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ γάμου. Οὐ κρατήσεις τόπον ἠσφαλισμένον καὶ τὴν οἰκονομικὴν φροντίδα, ἀλλ' ἔστω σοι κλεὶς ἡ μεγίστη τῶν ψυχῶν φροντὶς, τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, κατὰ τὰ λόγια. Τὸ χρυσίον δὲ καὶ κατὰ χρείαν ἐγχειρίσεις τοῖς οἰκονόμοις, τοῖς κελλαρίταις, καὶ ὡς ἐπιβάλλει καθ' ἑκάστην διακονίαν τοῦ προδήλως πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος καὶ μεταφέροντος, ὡς ἂν βουλεύει μετὰ τῶν προεχόντων ἐν τῷ τυχόντι προσώπῳ ἀπολαμβάνων τὸν λόγον ἑκάστης διοικήσεως. Οὐ κτήσῃ ἱματισμὸν ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς, πατρομιμήτως, καὶ ἐνδύσῃ καὶ ὑποδήσῃ. Οὐκ ἔσῃ ἀβροδίαιτος οὔτε ἐν τῇ οἰκείᾳ σου δαπάνῃ, οὔτε ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τῶν ξένων, ὡς κατὰ τοῦτο περισπώμενος· ἔστι γὰρ τῆς μερίδος τῶν ἀπολαυστικῶν τοῦ παρόντος βίου. Οὐ σχοίης τὸ πολυπρόοδον καὶ πολυγύρευτον ἄνευ ἀνάγκης ἐγκαταλιμπάνων τὸ οἰκεῖον ποίμνιον· ἀγαπητὸν γὰρ καὶ σχολάζοντα ἐν τῇ ποίμνῃ δυνηθῆναι διασῶσαι τὰ πολυτροπώτατα καὶ πολυδιεξόδευτα λογικὰ πρόβατα· οὔτε δὲ τοῖς ὑπὸ σὲ ἀδελφοῖς παραχωρήσεις ἀβασανίστως ἀπέρχεσθαι ὁπουδήποτε· καὶ μάλιστα ἐν ταῖς χειμεριναῖς ἡμέραις, ὁπηνίκα οὐδὲ βουλομένοις ἐξέσται διὰ τὸ δύσπλοον ὑποστρέφεσθαι· εἰδὼς ὡς ἡ ἔξω τοῦ κελλίου διατριβὴ καὶ τὸ μετὰ τῶν κοσμικῶν χρονίζειν θάνατον αἰώνιον κατὰ τὸν μέγαν Ἀντώνιον πέφυκεν ἀποτίκτειν. Οὐ καταλείψεις τὸ ποίμνιόν σου καὶ εἰς ἕτερον μετάβοις ἢ πρὸς μείζονα ἀξίαν ἐπαναδράμοις. Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ καταγώγιον ἢ τοῖς πνευματικοῖς σου τέκνοις οἶκον κοσμικὸν, ἐν ᾧ εἰσι γυναῖκες ἐπὶ συχνῷ παραβάλλων, ἀλ-

λ'ἐκλέξῃ εἰς ἀνδρῶν εὐλαβῶν τὰς παροδικὰς καὶ ἀναγ-
καίας χρείας ποιεῖσθαι. Οὐ κτήσῃ μαθητὴν εἰς τὸ κελ-
λίον σου προσπαθῶς, ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀστηρίκτων, ἀλλ' ἐκ
προσώπου ἀνυπόπτου καὶ ἐκ διαφόρων ἀδελφῶν τὴν ὑπηρε-
σίαν σου ποιήσεις. Οὐ προσκτήσῃ ἐν τῇ Λαύρᾳ προάστειον
ἢ ἀγρὸν, εἰς βλάβην καὶ περισπασμὸν τῆς ἀδελφότητος
ἄκαιρον, εἰ μή τι ἐν τῇ πόλει μετόχιον διὰ τὸ τοὺς ἀδελ-
φοὺς ἡμῶν κατὰ χρείαν εἰσιόντας ξενίζεσθαι· ἀρκοῦσι γὰρ
τὰ ὑπ' ἐμοῦ, τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ καὶ χάριτι, τούτοις
καταλειφθέντα, εἴπερ αὐτῶν ἐπιμέλονται. Οὐ κωλύσεις
τὸ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπιχορηγεῖν τοῖς ἐν τῷ τοῦ λιμέ-
νος καταγωγίῳ ἀποχειμαζομένοις ὅσας ἡμέρας ἢ μῆνας
κρατηθῶσιν· οὐδὲ ἐλαττώσεις τὴν διακονίαν τῆς φιλοξε-
νίας κἂν εἰς ἓν μόδιον δι' οἰκονομικήν τινα παίδευσιν, ἡ
τῆς Λαύρας κατασταίη δαπάνη τε καὶ χρεία. Οὐ προ-
τιμήσεις τοῦ συμφέροντος τῇ ἀδελφότητι πρόσωπον παν-
τὸς ἀνθρώπου ὑπερέχοντος καὶ ἐξουσιάζοντος κατὰ τὸν
παρόντα αἰῶνα. Οὐδὲ ὑποσταλῇς, μέχρις αἵματος, ἐπὶ
φυλακῇ τῶν θείων νόμων καὶ ἐντολῶν, προθεῖναι τὴν ψυ-
χήν σου. Ἐντελλόμεθα δὲ πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα μονα-
χοῖς τοῖς ἀπὸ τῆς τοῦ μακαριωτάτου βασιλέως τοῦ κυροῦ
Νικηφόρου διαταγῆς ἐν τῷ εὐσεβεῖ χρυσοβουλλίῳ αὐτοῦ
τεθεῖσι καὶ ἑτέραν ἀριθμοῦ προσθήκην μοναχῶν τεσσαρά-
κοντα προστεθεῖναι· ὡς εἶναι τὸν ἀμφοτέρων τῶν μοναχῶν
ἀριθμὸν ἑκατὸν εἴκοσι, μετὰ τῶν ἐν τῷ μετοχίῳ καθεζο-
μένων. Ἐπειδὴ καὶ ὁ κύριος Ἰωάννης ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν
βασιλεὺς προσθήκην ποιησάμενος τοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς Λαύ-
ρας σολεμνίου* διακόσια τεσσαράκοντα τέσσαρα νομίσμα-

* χείρ τις σύγχρονος, ὡς ἔοικεν, ἐσημείωσεν ἐν τῇ ὥᾳ «ἔν τινι πρὸς
Ἰωάννην τὸν Ἴβηρα χαριστικῇ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου εὗρον ὡς τόδε τὸ
παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάνου χρυσόβουλλον καὶ ἕτερα πολλὰ τοῦ
Βασιλείου διὰ Ἰωάννου τοῦ Ἴβηρος ἐδωρήθησαν τῇ Λαύρᾳ Ἀθανασίου».

τα, ἀναλόγως τῷ παρὰ τοῦ μακαριωτάτου βασιλέως κυροῦ
Νικηφόρου γεγονότι· καὶ χρυσοβούλλιον ἑαυτοῦ ποιήσας
ἐπέδωκεν ἡμῖν πρὸς τὸ χορηγεῖσθαι τῇ καθ' ἡμᾶς Λαύρᾳ
ταύτην ἀπὸ τῆς ἐπείξεως τῆς Λήμνου διηνεκῶς, ἐπιβε-
βαιῶν ἅμα καὶ τὴν διὰ χρυσοβουλλίου καθόλου διάταξιν
τοῦ δηλωθέντος μακαριωτάτου βασιλέως τοῦ κυροῦ Νι-
κηφόρου.

Ἐκ δὴ τούτων τῶν ἑκατὸν εἴκοσι μοναχῶν[10], πέντε
μοναχοὺς κελλιώτας τῆς Λαύρας ἔξωθεν ἡσυχάζειν βου-
λόμεθα, ῥογεύεσθαί τε κατ' ἔτος ἀνὰ νομισμάτων τριῶν
καὶ σίτου μοδίων πέντε· οὓς καὶ παρεγγυώμεθα ἀκτήμο-
νας εἶναι καὶ ἐγκρατεῖς, εὐλάβειαν πᾶσαν καὶ ταπείνωσιν
πρὸς τὸν καθηγούμενον ἀποσώζοντας· τοὺς δὲ ἱκανῶς ἔχον-
τας ἐξ αὐτῶν καὶ ἑτέρου προεστάναι ἀφ' ἑνὸς ἔχειν καὶ
μόνου μαθητοῦ παραγγέλλομεν· ἐξεῖναι δέ τινι δύο μαθη-
τὰς οὐ βουλόμεθα· ἄλλως τε μηδὲ προσθήκη τις ἄλλου
κελλίου γινέσθω λόγῳ τινὸς κελλιώτου, παρὰ τὴν ἡμετέ-
ραν γνώμην τε καὶ διάταξιν· μᾶλλον δὲ καὶ τούτων τῶν
πέντε εἰ μεταναστεύσειέ τις ἢ τελευτήσει[ε], τὸ τηνικαῦ-
τα, εἰ μὲν εὑρεθείη ἕτερος, οἷον ὁ λόγος ἐπιζητεῖ, ἱκανὸς
πρὸς τὸ τοιοῦτον ἐγχείρημα, ἀντεισαγέσθω εἰς ἀναπλή-
ρωσιν τοῦ ἐλλείποντος· εἰ δὲ μή, οὕτω διαμενέτωσαν.
Δίδοσθαι γὰρ ταῦτα κελλιώταις ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν οὐ
βουλόμεθα.

Τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας[11] ἐν ὑποταγῇ εἶναι καὶ
ὑφ' ἑνὶ ποιμένι ποιμαίνεσθαί τε καὶ προνοεῖσθαι διορίζό-
μεθα· τοῦτο γὰρ χρόνῳ πολλῷ καὶ κόπῳ καὶ δοκιμασίᾳ
ἐπισκεψάμενοι καὶ πείρᾳ τὸ εὐθὲς καὶ ὠφέλιμον εὑρηκότες,
ἄριστον εἶναι μᾶλλον κεκρίκαμεν καὶ ἀκινδυνώτερον, φημὶ
δὴ κοινῶς τοὺς ἅπαντας βιοῦν ἀδελφούς· κοινῇ βλέπειν

10. περὶ κελλιωτῶν.

11. περὶ τοῦ πῶς δεῖ ὑποτάσσεσθαι καὶ κοινῶς βιοῦν.

πρὸς τὸν αὐτὸν τῆς σωτηρίας σκοπόν· μίαν τε καρδίαν εἶναι ἐν τῷ κοινοβίῳ καὶ θέλημα ἕν· καὶ μίαν ἐπιθυμίαν· καὶ ἓν σῶμα ἐκ διαφόρων μελῶν συνηρμοσμένον πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς ἀδελφότητος, καθὼς νομοθετεῖ ὁ Ἀπόστολος· ἀληθῆ τε καὶ τελείαν καὶ ἀνυπόκριτον πρὸς τὸν προεστῶτα τὴν ὑπακοὴν ἐνδείκνυσθαι· ἡ δὲ ἀληθὴς καὶ ἄμωμος ὑποταγὴ τῶν ὑποτακτικῶν πρὸς τὸν καθηγούμενον ἐν τούτῳ δείκνυται, τῷ μὴ μόνον τῶν ἀτόπων, κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ προεστῶτος, ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ μηδ' αὐτὰ τὰ ἐπαινετὰ χωρὶς τῆς ἐκείνου γνώμης ποιεῖν καταδέχεσθαι· τὸ γὰρ ἐγκρατεύεσθαι καὶ σωματικῶς κακοπαθεῖν μὴ πρός τι χρησίμως ἔχειν οὐκ ἂν διατειναίμην, ἀλλ' εἴ τις τὸ ἀρεστὸν αὐτῷ ποιῶν, μὴ πρότερον ἐρωτήσας, ταῖς ἰδίαις ὁρμαῖς κέχρηται, μεῖζον τοῦ κατορθώματος ἕξει τὸ πλημμελούμενον, ὁ δὲ τῆς ὑπακοῆς μισθὸς μεῖζον τοῦ κατὰ τὴν ἐγκράτειάν ἐστι κατορθώματος. Κοινῶς ἐσθίειν παρεγγυώμεθα τοὺς οὕτως ἡνωμένους, κοινῇ τὴν πᾶσαν ἀκολουθίαν ἐπιτελεῖν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, τήν τε νυκτερινὴν καὶ ἡμερινήν, καθὼς ἔργῳ αὐτοῖς ὑπεδείξαμεν καὶ ἐγγράφως ἐνετειλάμεθα καὶ παραδεδώκαμεν.

Εἰ δὲ καί ποτέ τις βουληθείη[12], Θεοῦ ἀντιλήψει καὶ συνεργείᾳ, τὸν δι' ὑπακοῆς σκυλμὸν ἡσυχίᾳ καὶ μονώσει καὶ καθέδρᾳ κελλίου ἀμείψασθαι, ἀπαγγελλέτω τῷ προεστῶτι τὸ πρᾶγμα, ὁ δὲ δοκιμαζέτω τὴν τούτου κατάστασιν ἀκριβῶς· καὶ εἰ μὲν μετέχει δυνάμεώς τε καὶ ἐργασίας τῶν ἐν κελλίοις καθεζομένων, ὡς ἤδη προγυμνασθεὶς ἐν τῇ ὑποταγῇ καὶ μαθὼν τὸ μετὰ προσοχῆς καὶ τηρήσεως τοῦ νοὸς καθῆσθαι ἐν τῷ κελλίῳ, εὔχεσθαί τε καὶ ἀγρυπνεῖν νηφόντως καὶ ἐγκρατεύεσθαι καὶ μελετᾶν καὶ τῆς τῶν Γραφῶν ἐρεύνης ἀντέχεσθαι μετὰ ταπεινώσεως καὶ ἐργοχείρου φροντίζειν προτρεπέσθω τοῦτο ποιῆσαι· εἰ δὲ

12. περὶ τῶν βουλομένων κατὰ μόνας ἡσυχάζειν.

τις τῆς τοιαύτης ἐργασίας ἀμύητος τυγχάνει εἰργέσθω, διακονεῖν μᾶλλον καὶ σκύλλεσθαι προτρεπόμενος, ἵνα μὴ καὶ αὐτό, ὃ ἔχειν δοκεῖ, διὰ τῆς ἀλόγου ἀπωλέσας ἀργίας, τῷ τῆς ἀκηδίας καὶ φιληδονίας πνεύματι παριπεύσῃ (sic). Ἴστω γὰρ ἀκριβῶς ὁ τοιοῦτος δι' οὐδὲν ἕτερον τὸ ἰδίᾳ καὶ χωρὶς καθῆσαι ἐπιζητεῖ ἢ τὸ ἀδεῶς ὅτε βούλοιτο παραβάλλειν τῇδε κακεῖσε καὶ τοῦ κελλίου πλάζεσθαι ἔξω, βρώμασί τε καὶ πόμασι καὶ ὕπνοις κεχρῆσθαι κατακόρως καὶ τὴν σάρκα διαναπαύειν ἵνα μᾶλλον τὸ δεσμωτήριον, ὡς ὁ λόγος, χαλεπώτερον ἑαυτῷ ἀπεργάσοιτο. Πλὴν οὖν ἐντέλλομαι τῷ μεθ' ἡμᾶς προστησομένῳ τῶν ἀδελφῶν, κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ὁρκίζων αὐτόν, ἵνα τοῦ χρόνου προϊόντος, ὅσοις δ' ἂν ὁ Κύριος γνῶσιν παράσχοι καὶ δύναμιν τῶν ἐν ὑποταγῇ φημὶ τῆς Λαύρας ἐντὸς προσκαρτερούντων, τοῦ καθίσαι μεθ' ἡσυχίας καὶ προσοχῆς ἐν τοῖς κελλίοις αὐτῶν, ὡς ἀνωτέρω δεδήλωται, μηδένα κωλύειν ἢ παρεμποδίζειν ἢ διαταράσσειν φιλονείκως ἢ ὀνειδιστικῶς, μήτε δι' ἐπιταγῆς διακονιῶν, μήτε διὰ γογγυσμῶν, μήτε δι' ἄλλων οἱωνδήποτε προφάσεων, ἀλλὰ πᾶσαν σπουδὴν ἐνδείκνυσθαι καὶ προθυμίαν τοῦ διαναπαύειν αὐτούς, ἔν τε ταῖς ἀναγκαίαις χρείαις καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὀφειλομένοις· τὴν δέ γε τούτων ἡσυχίαν καὶ προσοχὴν μὴ ἀργίαν λογίζεσθαι· πολλάκις γὰρ εὐξάμην ἔγωγε τῷ Θεῷ καὶ εὔχομαι τοιούτους πάντας γενήσεσθαι· καὶ γὰρ ἐν τῇ τοῦ πατρὸς καὶ προεστῶτος μεμενήκασιν ὑποταγῇ, καὶ τῆς ἡσυχίας οὐκ ἀφεστήκασι· καὶ ἔστιν αὐτοῖς ἑκατέρωθεν διπλῆ πάντως ἡ κτῆσις τῶν ἀγαθῶν· διὰ τοῦτο γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸν μακαριώτατον βασιλέα πεποιήκαμεν γράψαι, διαλαμβάνειν οὕτωσὶ καὶ μνημονεύειν τῷ χρυσοβούλλίῳ, ὥστε διανεμηθῆναι τὸ σολέμνιον τοῦ σίτου ἔν τε τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ μοναχοῖς κελλιώταις τουτέστιν ἡσυχασταῖς· καὶ ἐπισκήπτω κἀγὼ καὶ παρακαλῶ ἵνα τοὺς διακαρτεροῦντας ἐν ἡσυχίᾳ μεθ' ὑπο-

ταγῆς τοῦ πατρὸς καὶ προεστῶτος καὶ ἀγωνιζομένους, ὡς εἴρηται, μετὰ ταπεινώσεως, εἰς τε δόξαν Θεοῦ καὶ ὠφέλειαν ἑαυτῶν καὶ τῆς ἀδελφότητος καὶ εἰς σύστασιν τῆς Λαύρας, παντὶ τρόπῳ διαναπαύεσθαι, παρά τε τοῦ καθηγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν ὥστε ἀφρόντιδας εἶναι περὶ τὰ σωματικὰ καὶ τέλεον ἀνενοχλήτους· καὶ καθάπερ ἡμεῖς ἔτι περιόντες ἐκ περιουσίας ἐσπουδάζομεν θεραπεύειν αὐτούς, οὕτω βούλομαι παρὰ τοῦ ἐμοῦ μέλλοντος γίνεσθαι διαδόχου θεραπεύεσθαι τούτους, μετὰ τὸ ἡμᾶς τὸν βίον ἀπολιπεῖν· εἰ δὲ καί τισι δῴη ἰσχὺν ὁ Θεὸς ὡς πρὸς ἀναχωρητικωτέραν καὶ μεμονωμένην ἡσυχίαν διὰ μείζονας ἀγῶνας καθίσαι ἢ καὶ δοκιμασίαν πρὸς τοῦτο ποιήσασθαι, μὴ κωλυέσθωσαν· καὶ γὰρ καὶ τὰ κελλία τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἀοιδίμου βασιλέως μικρὸν τῆς Λαύρας διεστηκότα, καὶ τὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τόν τε ναὸν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐξ ὁλοκλήρου σὺν τοῖς κελλίοις καὶ πᾶσι τοῖς αὐτῇ διαφέρουσιν ἐν τῇ τῆς Λαύρας ὑποταγῇ, χάριν τῶν οὕτως ἀγωνιζομένων ἀφίημι· εἰ δέ ποτέ τις ἔλθοι εἴτε ἀποταγὴν προσφέρων πρὸς τὸ καθίσαι ἐν τοῖς προειρημένοις κελλίοις, εἴτε ἐκλήψεως τρόπῳ εἰσδεκτικὸν παρεχόμενος ἐν τῷ μέρει τῆς Λαύρας, πρὸς τὸ ἐκλαβέσθαι αὐτοὺς ἐπί τισι ῥητοῖς χρόνοις ἢ καὶ προσώποις, μὴ ἐξεῖναι τῷ προεστῶτι δέχεσθαι αὐτὸν ἕνεκα τῆς τοιαύτης προφάσεως· ὡς γὰρ ἐνετειλάμεθα ἔτι διοριζόμεθα εἶναι αὐτὰ εἰς τὴν τῆς Λαύρας ἐξουσίαν καὶ ἐπικράτειαν καὶ εἰς ὠφέλειαν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν αἱρουμένων ἐξέρχεσθαι καὶ ἀγωνίζεσθαι καὶ δοκιμάζειν ἑαυτοὺς μαθητῶν ἡμῶν· καὶ πάλιν ἐν ὑποταγῇ εἰσιέναι. Ἕτερα δὲ κελλία, ὡς δῆθεν ἡσυχαστήρια, πλησίον τῆς Λαύρας ἢ ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ περιοχῇ ἀνοικοδομηθῆναι οὐ βούλομαι· ἀρκοῦσι γὰρ καὶ ταῦτα τοῖς δυναμένοις μεμονωμένως καὶ ἰδίως καθέζεσθαι· πιστεύω δὲ τῷ Θεῷ ὡς, εἴ γε πέντε εὑρεθεῖεν τοιοῦτοι, δι' αὐτῶν καὶ τὴν Λαύραν συνι-

στασθαι καὶ τοὺς ἀδελφοὺς προκόψαι διὰ τάχους ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, εὐχαῖς αὐτῶν καὶ συμβουλίαις καὶ νουθεσίαις πνευματικαῖς. Εἰ δέ ποτε συμβαίη διά τινα μικροψυχίαν ἢ καὶ ἀκηδίαν, ταῦτα γὰρ συμβαίνει τοῖς ἡσυχάζουσιν, ὀλιγωρῆσαί τινα καὶ δέοι πρὸς καιρόν τινα μεταβληθῆναί τε καὶ παρηγορηθῆναι μικρὸν καὶ ἑαυτὸν ἀνακτήσασθαι, ἵνα πάλιν τῶν πόνων ἀκμαιότερον ἀντιλάβοιτο καὶ τῆς ἰδίας ἐνεργίας ἀνθέξοιτο, προτρεπέσθω παρὰ τοῦ προεστῶτος ἐξιέναι πρὸς μεταβολὴν εἰς τὸν Μυλοπόταμον, βουλόμενος καὶ αὐτὸν τῇ μεταβάσει τοῦτό που θεραπεύεσθαι προσηκόντως καὶ πρὸς τὸ εὔθυμον ἐπανάγεσθαι· οἱ δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην διαγωγὴν ἀδυνάτως ἔχοντες ἐχέτωσαν τῆς ὑποταγῆς καὶ ἀγωνιζέσθωσαν ὡς ἀθληταὶ καὶ μάρτυρες, ἵνα μὴ τέλεον ἀμφοτέρων ἐκπέσωσι· μαρτύρομαι γὰρ πᾶσιν αὐτοῖς ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων ὅτι οἱ προσκαρτεροῦντες ἐν τῇ ἀνοθεύτῳ ὑποταγῇ καὶ μένοντες ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους στοργῇ οὐ δεύτεροι τῶν ἄκρως ἀγωνιζομένων ἐν ἡσυχίᾳ ἔλθοιεν, ἀλλὰ καὶ ὑπέρτεροι εὑρεθήσονται καὶ τῶν αἰωνίων στεφάνων ἀξιωθήσονται παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀδεκάστου κριτοῦ.

Τὰ δὲ κελλία τοῦ κυρίου Ἰωάννου τοῦ Ἴβηρος, ὡς ἐν τῇ πρὸς αὐτόν μου διωρισάμην χαριστικῇ, οὕτω καὶ φυλάττεσθαι βούλομαι, φυλαττόντων δηλονότι τῶν διαδόχων αὐτοῦ πρὸς τοὺς μεθ' ἡμᾶς εὐγνωμοσύνην καὶ ἀποτρεπομένων τὰ ἀπηγορευμένα τοῖς θώμοις· ἔτι δὲ τὸ πλατύνεσθαι πλέον τοῦ διατεταγμένου καὶ ἢ τὸν ὄγδοον ἀριθμὸν ὑπερβαίνειν ἢ πειρᾶσθαι πωλεῖν αὐτὰ καὶ χαρίζειν καὶ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἀποτέμνειν τῆς Λαύρας.

Ἐντέλλομαι δὲ καὶ τοῦτο σὺν ἀσφαλείᾳ πάσῃ καὶ παραγγελίᾳ τῷ τε καθηγουμένῳ τοῖς τε μετ' αὐτὸν τὰ πρῶτα φέρουσιν ἀδελφοῖς ἵνα μηδέποτε ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Λαύρᾳ εὐνοῦχον προσδέξωνται, εἰ καὶ τάχα γέρων ἐστί, μήτε δὲ παιδίον, εἴπερ μέλλει εἶναι αὐτοῦ τοῦ τὰ σκῆπτρα

τῆς βασιλείας διέποντος. Εἰ δέ τις παραβάτης τῆς ἐντολῆς μου ταύτης γενόμενος δέξηται ἅπερ ἀπηγόρευσα πρόσωπα κεχωρισμένος ἔστω Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, ἐχέτω δὲ καὶ τὴν κατάραν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ τὸ ἀνάθεμα ἀπὸ τοῦ κλήρου τῶν δικαίων. Τῶν δὲ λοιπῶν εἴ τις προσιὼν προαιρεῖται δοῦναι ἀποταγὴν καὶ τῇ πνευματικῇ ἐνταγῆναι ἀδελφότητι, βιοῦν τε καὶ συγκακοπαθεῖν αὐτοῖς, διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐντολήν, ἔν τε τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῇ κοινῇ τῆς τραπέζης διαίτῃ ἀρκούμενος δεχθήτω μέν, τὴν δὲ ἀποταγὴν αὐτοῦ διδότω πτωχοῖς, ἵνα μὴ τῇ ταύτης δόσει ἐπερειδόμενος αὐτὸς μὲν συνεχῶς πειράζηται καὶ τῶν ἀδελφῶν κατεπάρηται ὥς τι μέγα πεποιηκώς, εἰς ὀνειδισμοὺς δὲ χωρήσας ἄρξηται θλίβειν τοὺς ἀδελφούς· εἰ δέ τις μεμαρτυρημένος εἴη ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ γνώριμος ὡς μηδεμίαν ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας ἀφορμὴν βλάβης προφᾶσθαι τὸν καθηγούμενον καὶ βούλεται ἐκ τῶν προσόντων αὐτῷ δοῦναί τινα τῷ Θεῷ προσφορὰν οὐδὲ τοῦτο ἀποβλητέον· πλὴν μηδ' αὐτὸ τοῦτο ἀδοκιμάστως γινέσθω. Αὐτὰ δὴ ταῦτα καὶ περὶ τῆς τῶν ἀδελφῶν κουρᾶς ἔχομεν συμβουλεύσασθαί τε καὶ προτρέψασθαι, πρὸς τὸ μὴ εὐθὺς καὶ παραχρῆμα ἐξεῖναι αὐτῷ ἀποκείρειν τινὰς μέχρι συμπληρώσεως ἐνιαυτοῦ, εἰ μή τι τῶν εὐλαβῶν εἶέν τινες καὶ γνωρίμων καὶ μεμαρτυρημένων ἐπὶ βίου σεμνότητι· τοὺς γὰρ τοιούτους προσλαμβάνεσθαι καὶ θεραπεύειν ἐν τοῖς καθήκουσιν εὐχῆς ἔργον ἐμοὶ καὶ σπουδῆς τῆς μεγίστης καὶ πρώτης καθέστηκεν.

Εἰδέναι οὖν χρὴ ὅτι καὶ περὶ τῶν Περιστερῶν[13] ἤτοι τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων Ἀνδρέου Μονῆς, τῆς ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν τε καὶ δεσποτείαν

13. περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἤτοι τῶν Περιστερῶν.

τελούσης, κατὰ τὴν τῶν δύο εὐσεβῶν χρυσοβουλλίων περιοχήν τε καὶ διάταξιν, τοῦ τε ἀοιδίμου καὶ τρισμάκαρος βασιλέως τοῦ κυροῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ ἔτι περιόντος εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως τοῦ κυρίου Ἰωάννου τοῦ νυνὶ τὰ τῆς βασιλείας Ῥωμαίων σκῆπτρα διέποντος διατιθεμένοις ἡμῖν οὕτως ἔδοξε διατάξασθαι· βουλόμεθα τοίνυν Στέφανον τὸν εὐλαβέστατον μοναχὸν καὶ καθηγούμενον, καθὼς καὶ προνοεῖται καὶ ἄρχει τῆς τοιαύτης Μονῆς, μένειν ἀδιάσειστον καὶ ἀλογαρίαστον, ὥστε μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τινὰ τῶν μεθ' ἡμᾶς μετακινεῖν αὐτὸν ἢ παραλύειν τῆς ἐπιστασίας τῆς τοιαύτης Μονῆς τῶν Περιστερῶν, ἐν πάσῃ τῇ αὐτοῦ ζωῇ, ἐπειδὴ καὶ ἐδούλευσεν ἡμῖν ὅλῃ τῇ ἰσχύι αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν μεγάλως ἀνέπαυσε — καὶ τὴν προσήκουσαν τιμὴν ἀπένειμε — καὶ τὴν ἁρμόζουσαν ὑποταγὴν ἐνεδείξατο καὶ βελτιώσεις πολλὰς καὶ μεγάλας ἐν τῇ Μονῇ πεποιηκέναι φαίνεται· ὁ δέ γε πειρώμενος, μετὰ τὸ ἡμᾶς τὸν βίον ἀπολιπεῖν, τῆς τοιαύτης ἀρχῆς μετακινῆσαι αὐτόν, ἢ ἄλλως πως καθ' οἱονδήποτε τρόπον θλίψιν τὴν οἱανοῦν αὐτῷ ἐπαγαγεῖν, ἀλλότριος ἔστω τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ἐχέτω δὲ καὶ τὴν κατάραν ἡμῶν τῶν ταπεινῶν· μᾶλλον μὲν οὖν ἐντέλλομαι καὶ μνημονεύεσθαι αὐτὸν ἐν ταῖς ἐπιτελουμέναις ἀδιαλείπτως θείας λειτουργίας παρὰ τῶν πρεσβυτέρων τῆς Λαύρας καὶ ζῶντος καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ, καὶ ἐτησίως μνήμην αὐτοῦ ἐπιτελεῖσθαι· μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ τοῦδε τοῦ βίου μετάστασιν τοῦ εἰρημένου μοναχοῦ Στεφάνου τοῦ εὐλαβεστάτου καθηγουμένου, ἐβουλόμεθα καὶ μετ' ἐκεῖνον παρὰ τοῦ τῆς Λαύρας προεστῶτος προβληθῆναι καὶ αὖθις ἡγούμενον· ἀλλ' ἐπειδὴ πάντῃ κατημέληται τὰ τῆς μοναδικῆς καταστάσεως ἐν τῇ τοιαύτῃ Μονῇ παρὰ τῶν προηγησαμένων, ἐκ μακροῦ τοῦ χρόνου, καὶ ἀδιαφορίᾳ πολλῇ καὶ ἀμελίᾳ κατέχονται σχεδὸν ἅπαντες οἱ τῆς Μονῆς μοναχοί, συνεί-

δομεν οἰκονομίᾳ χρήσασθαι πρὸς τὸ πρὸς ἕνα βλέπειν καὶ ὑφ' ἕνα τελεῖν, ἤγουν τὸν προεστῶτα τῆς Λαύρας, πάντας τοὺς ἐν τῇ δηλουμένῃ Μονῇ, ὥστε τῇ μοναρχίᾳ συνελαθῆναι πρὸς τὸ πνευματικώτερον, ἔν τε ταῖς προσευχαῖς καὶ ψαλμωδίαις καὶ ἀναγνώσεσιν, ἔν τε βρώμασι καὶ πόμασιν, ὡς ἡ δουλεία καὶ ὁ κόπος, ἢ ἡ ὁδοιπορία καὶ ἡ ἡλικία, ἢ ἡ νόσος ἑκάστου καὶ ἡ ὑγίεια κατὰ καιρὸν ἀπαιτεῖ· προβάλλεσθαι δὲ διοριζόμεθα παρὰ τοῦ τῆς Λαύρας προεστῶτος, ἐκ τῆς Λαύρας, οἰκονόμους τε χρησιμωτάτους καὶ πρεσβυτέρους, διασκέψει καὶ δοκιμασίᾳ πολλῇ αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ ὑφ' αὐτὸν μοναχῶν, ὥστε τοῖς μὲν διοικονομεῖσθαι προσηκόντως τὰ σωματικώτερα, τοῖς δὲ καταρτίζεσθαι καὶ συγκροτεῖσθαι τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφοὺς ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν λόγοις τε καὶ τρόποις καὶ πάσαις ταῖς κατὰ Θεὸν πράξεσι· τούτου γὰρ γενησομένου, σὺν Θεῷ φᾶναι, πέποιθα πολλὴν παρ' ἀλλήλων καὶ ἐν ἀλλήλοις ἀναφανῆναι κοινωνικῶς καὶ μοναρχικῶς τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἀγαθῶν καὶ ὠφέλειαν· μήτε τῶν ἀπὸ τῆς Λαύρας μήτε τῶν ἀπὸ τῆς πολλάκις δηλωθείσης Μονῆς ἐκ δυαρχίας πρὸς ἀλλήλους κατὰ μηδὲν διαφερομένων, ἀλλ' ἀεὶ πρὸς τὴν τῆς ἀγάπης συναγομένων ἕνωσιν καὶ ὁμοφροσύνην τῷ ὑπὸ μίαν καὶ μόνην τὴν πρώτην ἀρχὴν ἀφορᾷν· καὶ εἴ τις ἡμῶν τὴν ἐπωφελῆ ταύτην καὶ σωτήριον οἰκονομίαν πειραθῇ καταλῦσαί ποτε ἀλλότριος ἔστω τῆς ἀγάπης, ἡ δὲ ἀγάπη ἐστὶν ὁ Θεός. Προσκείσθω δὲ καὶ τοῦτο τοῖς διατεταγμένοις παρ' ἡμῶν ὡς εἴπερ βούλοιντό τινες, εἴτε τῶν ἐν τῇ Λαύρᾳ προσκαρτερούντων ἀδελφῶν ἡμῶν εἴτε τῶν ἀπὸ ξένης φοιτώντων κελλία ἕτερα οἰκοδομῆσαι ἢ καὶ ἀγρὸν ἀνεγεῖραι καὶ φιλοκαλῆσαι μηδαμῶς τοῦτο παραχωρῆσαι ἐν πάσῃ τῇ τῆς Λαύρας περιοχῇ, φημὶ δὴ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν ἀποθηκῶν καὶ μέχρι τοῦ Ἀντιάθωνος· σκάνδαλα γὰρ ἐκ τούτου καὶ ταραχαὶ εἰώθασιν ἀναφύεσθαι, ἄλλως δὲ καὶ τὰ

τῆς μονώσεως καὶ ἡσυχίας ἐκ τοῦ πλησιασμοῦ κατὰ μικρὸν ἀκρωτηριάζεσθαι πέφυκε. Διὰ τοῦτο οὔτε παρ' ἑτέρου προσώπου οὔτε παρ' αὐτοῦ τοῦ καθηγουμένου τῆς Λαύρας κελλία ἢ ἀγρὸν διορίζομαι· ἀλλ' οὔτε δὲ ἀμπελῶνα ἕτερον μέχρι καὶ ἑνὸς πλινθίου, εἴτε ἐν τῇ τῆς Λαύρας ἁπάσῃ περιοχῇ εἴτε ἐν τῷ Μυλοποτάμῳ βούλομαι φυτευθῆναι· ἀρκοῦσι γὰρ, ὡς προείρηται, τὰ ὑπ' ἐμοῦ, Θεοῦ προνοίᾳ, καταλειφθέντα. Περὶ δὲ προβάτων ἢ αἰγῶν περιττὸν ᾠήθην σημᾶναι, ὡς πάντῃ ἀνοίκειον μοναχοῖς καὶ μάλιστα τοῖς ἐν ὄρεσι καθεζομένοις τὴν τούτων κτῆσιν ἡγούμενος. Ταῦτα δὴ πάντα καὶ ὅσα ἕτερα παρ' ἡμῶν ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἐξελάβου, ὦ πάτερ καὶ ἀδελφὲ, ὅστις ἂν εἶῃς ὁ προεστὼς ὁ καὶ τὸ κῦρος καὶ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν τῆς Λαύρας ἣν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα μὴ πλέον τι λέγω, παρὰ Θεοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ταπεινώσεως εἰλῃφὼς, παραφυλάξεις καὶ φρουρήσεις, εἰς δόξαν Θεοῦ· εἰς καύχημα ἐμοί· εἰς ὠφέλειαν τῶν μαθητιώντων· εἰς ζῆλον ἔνθεον τῶν ἀκουόντων καὶ ὁρώντων· ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔσῃ κατευοδούμενος ἐν Κυρίῳ· τὸ γὰρ ἐναντίον ἀπεῖη καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν. Ἰδοὺ οὖν παρατίθημί σοι, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ ἀγγέλων, πᾶσαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα, ὅπως αὐτὴν εἰσδέξῃ· ὅπως προσλάβοις καὶ ὁδηγήσοις καὶ διαφυλάξοις, ὡς ἄρνας Χριστοῦ, ὡς μέλη φίλτατα, θάλπων καὶ περιέπων ἕνα ἕκαστον, κατὰ τὸ ἴσον τῆς ἀγάπης μέτρον, ὅτι ἐπίσης ἡ στοργὴ τῶν μελῶν τοῦ σώματός ἐστιν ἐφ' ἑκάστῳ ἀνθρώπῳ.

Ἀλλὰ δεῦρο καὶ ἡμεῖς, τέκνα, καὶ ἀδελφοὶ, καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς οἰκτροτάτης φωνῆς. Δέξασθε καὶ ἀποδέξασθε τὸν κύριον τὸν ἡγούμενον, καθότι ἐγὼ ἐξελεξάμην αὐτόν. Ἀσπάσασθε αὐτὸν, ὡς διάδοχόν μου, δι' αἰδοῦς καὶ τιμῆς προσβλέποντες αὐτὸν καὶ τὸν τῆς ὑποταγῆς κανόνα νόμιμον, ὡς ἐν ἐμοὶ, καὶ ἐν αὐτῷ διαφυλάξατε, μὴ καταφρονοῦντες τῆς ἐν Κυρίῳ νεκρᾶς αὐτοῦ προ-

βολῆς, μηδὲ ἐκζητοῦντες πλεῖόν τι παρὰ τῶν δωρηθέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου χαρισμάτων. Ἀρκετὸν αὐτῷ διακρατῆσαι ἅπερ παρὰ τῆς ταπεινώσεώς μου ἐντέταλται· καὶ εἰ ἀγαπᾶτέ με, τέκνα μου, καὶ τῆς ἀγάπης μου μέμνησθε, τὰς ἐντολάς μου φυλάξατε· καὶ τὴν εἰρήνην ἐν ἑαυτοῖς ἔχετε. Εὐπείθειαν δὲ καὶ ταπείνωσιν καὶ τὴν μέχρι θανάτου ὑπακοὴν πρὸς τὸν καθηγούμενον ἀνασώσατε, μὴ ἀντιλέγοντες ἢ θλίβοντες ἔν τινι. Τὸ ἀγγελικὸν ὑμῶν ἐπάγγελμα ἀδιάψευστον τηρήσατε· τὸν κόσμον μισήσαντες μὴ ἐπιστραφῆτε πρὸς τὰ τοῦ κόσμου ἔργα· λυθέντες τῶν δεσμῶν τῆς προσπαθείας μὴ ἐνδεθῆτε αὖθις πρὸς σαρκικὰς σχέσεις· ἀπαρνησάμενοι πάντα τὰ τερπνὰ καὶ ἐπίκηρα τοῦ παρόντος βίου μὴ δι' ὀλιγωρίαν ἀποπηδήσητε τῆς ἀθλητικῆς ὑμῶν ὑποταγῆς, γενόμενοι ἐπίχαρμα δαιμόνων. Πρὸς τὸν δρόμον τῆς ὑποταγῆς μέχρι τέλους ἐγκαρτερήσατε, ἵνα τὸν τῆς δικαιοσύνης ἀμαράντινον στέφανον κομίσησθε. Τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀγόμενοι ἀρνηταὶ τοῦ οἰκείου θελήματος γένοισθε, πρὸς μόνα διατυπούμενοι τὰ παρὰ τοῦ καθηγουμένου ὑμῶν ἐγκρινόμενα. Καὶ εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἐὰν φυλάξητε αὐτὰ μέχρι τέλους, ὁ γὰρ χορὸς τῶν μαρτύρων ὑμᾶς εἰσδέξεται καὶ στεφανηφοροῦντες ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἀπολαύσοιτε, ἐν Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Τὸ λοιπόν, τέκνα, σώζοισθε καὶ μέμνησθέ μου τῆς ταπεινώσεως.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΠΟΙΗΜΑ

πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὄρους

ΩΣ ΤΥΠΙΚΟΝ.

Τοῦ παρόντος τυπικοῦ, οὗ ποιητὴς ἐπιγράφεται Νικόλαος πατριάρχης ὁ Γραμματικός, ἐκδόται ἐγίνοντο ὁ Νίκανδρος Νοῦκιος καὶ ὁ πάλαι καρδινάλις Ἄγγελος Μάϊος, ἐξ οὗ παραλαβὼν ἐξέδωκεν ἐν τόμῳ ΡΙΑ' τῆς Πατρολογίας αὐτοῦ ὁ Migne. Καὶ περὶ μὲν Νικολάου τοῦ καὶ Θεοπροβλήτου ἀρχιερέως εἶπα τὰ δέοντα, καὶ γνωστά μοι*· ἀπεστάλη δὲ τὸ τυπικὸν κατὰ μὲν τὴν παρὰ Νικάνδρῳ Νουκίῳ ἀναγραφὴν Ἀναστασίῳ καθηγουμένῳ τοῦ ὄρους Σινᾶ, κατὰ δὲ τὰ ὑπὸ Cave γραφόμενα πρὸς Ἰωάννην Σιναΐτην, κατὰ δὲ τὸν ὑπ' ἀριθμὸν Η' χάρτινον κώδηκα τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις βιβλιοθήκης τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ πρὸς Ἰωαννίκιον πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὑπὸ Νικηφόρου πατριάρχου. Ἐν διαφόροις μοναστηρίοις εὑρηνται πλήρη ἢ ἡμιτελῆ κείμενα τοῦ τυπικοῦ.

Τὸ παρὰ Νουκίου ἐκδοθὲν τυπικὸν ἐλάττονας ἔχει τῶν τοῦ ἐμοῦ στίχους διακοσίους· τὸ παρὰ Migne καὶ Mai ἐδημοσιεύθη ἐπ' ὀνόματι τοῦ πατριάρχου Νικολάου Μυστικοῦ (925) καὶ καταλογάδην, τῶν σοφῶν ἐκδοτῶν μὴ διακρινόντων στίχους· τὸ παρ' ἐμοὶ χειρόγραφον, δοθέν μοι ὑπὸ φίλου λογίου, κρίνω τελειότερον, συμπληρῶν διὰ τῶν χειρογράφων ΥΝ' καὶ ΦΜΘ' τῆς πατμιακῆς βιβλιοθήκης, ὧν τὸ ΦΜΘ' ὑπάρχει ἀρχαιότερον, γραφέν, ὡς νομίζω, κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἀλλ' ὑπὸ ὀκνηροῦ ἀνθρώπου· πληρέστερόν ἐστι τὸ δεύτερον, νεώτερον ὄν, διότι ἐγράφη τῷ 1568, ἰουνίου 28, ἡμέρᾳ δευτέρᾳ, ὡς σημειοῦται κάτωθεν

---

* Ἴδε τὰ γραφόμενα ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῇ «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ» τόμ. Γ', σελ. 168—173 καὶ 357—364, ἔνθα καὶ τὰς παραπομπὰς εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης.

τοῦ τυπικοῦ, ἐν ᾧ γράφεται «Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Σουμελίτου ὁ πόνος». Ὁ Νικόδημος ἁγιορείτης ἄγνωστον εἶπερ ὑπ' ὄψιν εἶχεν ἕτερον χειρόγραφον, ὅπερ ἀγνοῶ ποῦ σώζεται, ἢ τὸ ἔντυπον τοῦ Νουκίου, διότι στίχους τινὰς μεταγράφει ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ΞΘ' κανόνος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.

Μετὰ τὸ παρὸν ποίημα ἐκδίδωμι τὰς κανονικὰς ἀποκρίσεις, ἃς συνοδικῶς ἔπεμψεν ὁ πατριάρχης Νικόλαος εἰς τὰς ἐρωτήσεις ἁγιορειτῶν μοναχῶν. Μετέγραψα ταύτας ἐκ χειρογράφου τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἰβήρων γραφέντος ἐν τέλει τοῦ ΙΕ' ἢ ἐν ἀρχαῖς τοῦ Ις' αἰῶνος.

Τὰς ἐν τοῖς πατμιακοῖς χειρογράφοις διαφόρους γραφὰς ἐν τῷ ποιήματι ἔκρινα καλὸν 'να παραλίπω, ἵνα μὴ περισπῶ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, ὅστις εὑρίσκει ταύτας ἐν τῇ «Ἐκκλ. Ἀληθείᾳ», τόμ. Γ', σελ. 533—537. Ὁ ἐν ἀρχῇ τοῦ ποιήματος τίτλος ὡς μὲν κεῖται ἐνταῦθα: **Νικολάου** κτλ. μετεγράφη ἀπὸ τῶν πατμιακῶν χειρογράφων, ὡς δ' ἐπὶ τῶν στίχων: **Νικηφόρου** κτλ. μετεγράφη ἐκ σιμωνοπετρικοῦ κώδηκος.

(Νικηφόρου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως στίχοι περὶ διαίτης εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὄρους κὺρ Ἰωαννίκιον τὸν εἰς τὸ Πρωτάτον τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους προϊστάμενον).

Πολλάκις μὲν ἐβίασας καὶ ἐξέθλιψας, τέκνον,
μᾶλλον δὲ παρεκάλεσας καὶ ἠξίωσας πλεῖστα
εὐσύνοπτον καὶ σύντομον δέλτον μικράν σοι γράψαι,
δι' ἧς δυνήσῃ τοῦ μαθεῖν τί ποιῆσαι ὀφείλεις,
καὶ πῶς τὸν βίον σου καλῶς διάξεις ἕως τέλους,
ἵνα καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως ἐπιτύχῃς.
Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐννοῶν ὑπὲρ δύναμιν εἶναι,
οὐ μόνον δὲ τὸ κατ' ἐμὲ ἰδιώ[την] τῷ λόγῳ
καὶ ἀμέτοχον πράξεως καὶ θεωρίας πάσης,
ἀλλὰ καὶ τοῖς γραμματικοῖς τοῖς πολλὴν πεῖραν σχοῦσι
ἐμπράκτοις οὖσι τῶν καλῶν καὶ πάσης θεωρίας
καὶ ἔργον ἀδιάπαυστον σχοῦσι τοιαῦτα γράφειν,
καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευδον τὸ βάρος ἀπορρίψαι
ἀπ' ἐμαυτοῦ, ὡς εἴρηται, μὴ δυνάμενος τοῦτο·
ἀλλ' ἡ πολλὴ ἐπίθεσις ὁμοῦ τε καὶ ἡ βία
τῆς σῆς τάχα προθέσεως, τῆς καλλίστης καὶ θείας,
τῶν ἀνερίκτων ἅψασθαι ἔπεισεν· ὡς οὐκ ἔδει.
Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἄρξομαι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην,
ἀρρωγὸν προβαλλόμενος τῆς ἐμῆς ἀμαθείας,
ἰδιωτίας μᾶλλον δὲ καὶ πολλῆς ἀγροικίας

τὸν Λόγον τε καὶ Κύριον καὶ δεσπότην Χριστόν μου,
ὡσαύτως καὶ τὴν δέσποιναν Θεοτόκον Μαρίαν
καὶ τοὺς ἁγίους ἅπαντας προσκαλουμένους πρέσβεις,
ἀρχὴν ἔνθεν ποιούμενος ὅθεν ἀρχεσθαι θέμις.
Ὀφείλει πᾶς χριστιανὸς τὸν θεμέλιον ἔχειν.
Καὶ τίς οὖν ὁ θεμέλιος, ὅνπερ ὀφείλει ἔχειν;
Ἡ πίστις ἡ ἀνόθευτος ἐκ καθαρᾶς καρδίας·
ἀγαπητὲ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος
ἐξ ὅλης διανοίας τε καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς τε·
ὡσαύτως τὸν πλησίον τε ὡς ἑαυτὸν οὕτως ἔχειν·
ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἐντολαῖς, ὡς φησὶν ὁ Δεσπότης,
ὅλος ὁ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται πάντες:
οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις·
ἀλλ' οὐδ' ἐπιορκήσῃς, ἀληθῶς δὲ ὀμόσῃς,
ἀποδιδοὺς τοὺς ὅρκους σου κυρίῳ τῷ Θεῷ σου·
ἀλλ' οὐδὲ κλέψῃς ὅλως γε ἢ καὶ ἁπλῶς πορνεύσῃς.
Ταῦτα ὁ παλαιὸς νόμος ἐντέλλεται καὶ γράφει,
ὁ δὲ Χριστὸς καὶ Κύριος καὶ Δεσπότης τῶν ὅλων
ὁ παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς πληρωτὴς διαθήκης
πλείονα τὴν ἀκρίβειαν ἔχειν ἡμᾶς διδάσκει
τὸ μὴ ὀμνῦναι ἀληθῶς ἢ τινα ὅρκον λέγειν,
ἔστω δὲ μόνον ἐν ὑμῖν τὸ ναὶ, ναὶ, καὶ τὸ οὔ, οὔ·
τὸ δέ γε τούτων περισσόν ἐστι τοῦ διαβόλου·
ὁ γὰρ νόμος ἐκόλασε τῶν πράξεων τὰ τέλη,
ἀλλ' ὁ Σωτὴρ ἡμῶν Χριστὸς τὰς ἀρχὰς μᾶλλον πλέον·
ὁ γὰρ ἐμβλέψας γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι,
ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ αὐτοῦ καρδίᾳ·
ὅλως δὲ μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ διδάσκει
ἀλλὰ ἀγκαρευόμενόν τινά γε μίλιον ἕν,
δύο ὑπάγειν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀντιλέγειν ὅλως.
Τῷ πλήσσοντι τὴν δεξιὰν σιαγόνα ὀργίλως
ἡμέρως τε καὶ προσηνῶς καὶ τὴν ἄλλην παρέχειν·
καὶ ἁπλῶς εἰτιοῦν ἕκαστος πάσχει ἐκ τοῦ πλησίον

ὕβρεις ὁμοῦ καὶ μάστιγας ὑπομένειν γενναίως.
Τῷ θέλοντι κριθῆναί τε καὶ λαβεῖν σὸν χιτῶνα
δοῦναι καὶ τὸ ἱμάτιον ὁ Δεσπότης κελεύει·
καὶ εἴ τι πάθῃ ἕτερος κακὸν ἐκ τοῦ πλησίον
εἶτα καὶ ὀργισθῇ αὐτῷ ἢ μὴ ὠργίσθη τούτῳ.
Τὸν θέλοντα δανείσασθαι κενὸν μὴ ἀποστρέφειν,
παντὶ δὲ τῷ αἰτοῦντί σε διδόναι ἀπραγμόνως.
Ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐντέλλεται ὡς φίλους,
καὶ πάντων ὑπερεύχεσθαι τῶν ἐπηρεαζόντων.
Καταρωμένους εὐλογεῖν· καλῶς ποιεῖν μισοῦντας.
Καὶ πάλιν περὶ προσευχῆς οὕτως ἡμᾶς διδάσκει
ἵνα μὴ προσευχ[ώμεθα] ὑποκριταὶ καθώσπερ.
Τῆς δὲ δεκάτης ἐντολῆς ὁ λόγος οὕτως ἔχει·
τινὰ μὴ κρίνειν, ἔφησεν, ἵνα μὴ καὶ κριθῶμεν·
εἶτα καὶ πρὸς τὸν θέλοντα τελειότητα φθᾶσαι
πωλεῖν διδάσκει ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντα τούτου
καὶ ἐπιδοῦναι τοῖς πτωχοῖς σὺν προθυμίᾳ πάσῃ,
ἕξειν δ' ἐκ τούτου θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς καὶ δόξαν
καὶ οὕτως αἴρειν τὸν σταυρόν· αὐτῷ ἀκολουθῆσαι·
καὶ ταῦτα μὲν ὁ Κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις·
ὁ δὲ θεῖος ἀπόστολος καὶ μέγας κῆρυξ Παῦλος,
τὸν ἀληθῆ χριστιανὸν καὶ πιστὸν κατὰ πάντα,
τὸν ἐνοικοῦντα ἔχοντα τὸ πανάγιον Πνεῦμα
ἐδίδαξεν ὡς ἀληθῶς, φθεγξάμενος τοιάδε·
ὁ καρπὸς ὁ τοῦ Πνεύματος πρῶτον ἀγάπη πέλει,
χαρὰ, εἰρήνη σὺν αὐτοῖς καὶ ἡ μακροθυμία,
ὡσαύτως ἡ χρηστότης τε καὶ ἡ ἀγαθοσύνη,
πρᾳότης, πίστις ἀληθὴς καὶ ἐγκράτεια πάντων.
Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν φησὶν, ἀδελφοὶ, μὴ πλανᾶσθε
οὔτε μοιχοὶ, οὔτε πόρνοι, οὔτε ἀρσενοκοῖται,
οὐχ ἅρπαγες, οὐ λοίδοροι, οὐ μαλακοὶ, οὐ κλέπται,
οὐ μέθυσοι, οὐκ ἄδικοι, ἀλλ' οὐδὲ πλεονέκται
τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ οὐ μὴ κληρονομήσουν.

Ἀλλὰ πρὸ τούτων πάντων δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων
τὴν τοῦ θείου βαπτίσματος φρικτὴν ὁμολογίαν,
ἣν ἀπαιτεῖσθαι μέλλομεν ἐν μέλλοντι αἰῶνι·
καὶ γὰρ ἀπεταξάμεθα τῷ διαβόλῳ πάντες,
τοῖς ἔργοις αὐτοῦ πᾶσί τε καὶ πάσῃ τῇ λατρείᾳ
καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ τρισσῶς ὁμολογοῦντες.
Καὶ τὰ μὲν ψυχικὰ πάθη ἀπαριθμοῦνται οὕτω·
πρῶτον ὑπερηφάνεια, φθόνος ὁμοῦ καὶ μῖσος
θυμός, ὀργὴ παράλογος καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ φθόνος,
ἐπιθυμία ἄτοπος, ἀπρεπεῖς λογισμοί τε,
λοιδορία, κατάκρισις, ζῆλος, πλεονεξία,
κλεψία, μέθη, ἁρπαγὴ καὶ ἀδικία πᾶσα·
ταῦτα εἰσὶ τὰ πονηρὰ ἔργα τοῦ διαβόλου·
ὡσαύτως τὰ σωματικὰ ἀπαριθμοῦνται οὕτω

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Λατρεία δὲ τοῦ σατανᾶ, ὡς εἰπεῖν, ἐστὶ ταῦτα·
τὸ πιστεύειν μαντεύματα καὶ τοῖς μάγοις προστρέχειν,
τὸ ἀστρονόμους προσκαλεῖν καὶ τοὺς νεφοδιώκτας,
τὰ φυλακτὰ προσδέχεσθαι καὶ τὰ περίαπτά τε,
γειτείας παραδέχεσθαι καὶ τοὺς κριθαρομάντεις,
τοὺς ἔχοντας τοὺς δαίμονας καὶ τοὺς ὀρνεοσκόπους
καὶ ἅπαν ἐπιτήδευμα ἐθνικῶν καὶ ἀπίστων·
ταῦτα λατρεία πέφυκε τοῦ διαβόλου πάντα.
Λείπεται οὖν εἰπεῖν λοιπὸν τίς ἡ πομπὴ ὑπάρχει·
Μάντζεφα, τραγῳδήματα καὶ πᾶν ὄργανον ἄλλο,
ταυλία καὶ ζατρίκια καὶ αἱ ἱπποδρομίαι·
ταῦτα ἀπεταξάμεθα ἐν τῷ λουτρῷ τῷ θείῳ
καὶ σὺν αὐτοῖς τὸν σατανᾶν, ὡς διδάσκαλον τούτων,
καὶ συνετάγημεν Θεῷ, ὀρθῶς αὐτῷ πιστεύειν,
φυλάττειν τε προστάγματα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος,

ἅπερ ἐδίδασκε συνὼν τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις:
τῶν μὲν κακῶν ἀπέχεσθαι, ὡς ἔργων διαβόλου,
τῶν δὲ καλῶν ἀντέχεσθαι, ὡς ἐντολῶν Κυρίου·
ταύτην λοιπόν, ὡς εἴρηται, τὴν συνταγὴν τὴν θείαν
προσαπαιτεῖσθαι μέλλομεν μικροί τε καὶ μεγάλοι,
ἐπίσκοποι καὶ βασιλεῖς, μοναχοὶ καὶ μιγάδες,
ἄρχοντές τε καὶ πένητες, καὶ πᾶς πιστῶν ὁ ὄχλος
ταῦτα δὲ, ἅπερ ἔγραψα οὐκ εἰσὶ μοναζόντων,
ἀλλὰ ἁπάντων τῶν πιστῶν καὶ Χριστοῦ τῆς μερίδος.
Τῶν μοναχῶν, ὡς ἔφην δὲ, ἄλλος ὑπάρχει βίος,
διότι ἀπηρνήσαντο τὸν πάντα κόσμον οὗτοι
καὶ ἔχουσιν ἀκρίβειαν φοβερὰν καὶ μεγάλην·
καὶ γὰρ μετὰ τῶν ἄνωθεν γραφέντων ἐνταλμάτων
πλείονα τὴν ἀκρίβειαν προσαπαιτοῦνται οὗτοι
ἀκτημοσύνην παντελῆ, παρθενίαν εἰς ἄκρον,
ἐγκράτειάν τε τῶν παθῶν ὁμοῦ καὶ τῶν βρωμάτων·
αἰσθήσεις χαλιναγωγεῖν, τῶν κακῶν τι μὴ πράττειν·
ὁρᾶσιν, ὄσφρησιν, ἀφήν, ἀκοὴν καὶ τὴν γεῦσιν·
τὴν ψαλμῳδίαν ἄπαυστον καὶ πολλὴν ἀγρυπνίαν,
χαμευνεῖν καὶ ξηροκοιτεῖν καὶ ἀλουσίαν ἔχειν·
συνδιαιτᾶσθαι γυναιξὶν ἡ ὅλως σχεῖν φιλίαν
ἀπαγορεύει ὁ κανὼν τοῖς μοναχοῖς τελείως·
μὴ μᾶλλον δὲ προσομιλεῖν ἢ ὅλως συνοδεύειν·
παιδία μὴ προσίεσθαι ἢ ὅλως συνδιάγειν,
καταλαλεῖν ἢ λοιδορεῖν ἢ ὅλως κατακρίνειν
πᾶσι πιστοῖς κεκώλυται, πόσῳ γε μᾶλλον τούτοις·
ὀμνῦναι ἢ ἐπιορκεῖν ἀπηγόρευται πάντῃ·
φιλάργυρον ἢ φίλαυτον οὐ δεῖ μοναχὸν εἶναι.
Καὶ ἵνα τί φιλολογῶν τὸν καιρὸν ἀναλίσκω;
Εἰ βασιλείας οὐρανῶν ἐπιτυχεῖν ἐθέλοις,
ἀπέχου πάντων τῶν κακῶν καὶ τῶν καλῶν ἀντέχου·
ἀδύνατον γὰρ πέφυκε καὶ δυσχερὲς εἰς ἅπαν
φιλήδονον ὑπάρχοντα ἢ κενόδοξον ὅλως

ἐπιτυχεῖν τῆς ἀληθοῦς ζωῆς, τῆς αἰωνίου.
Καὶ ταῦτα μέν σοι ἔγραψα ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα,
σὺ γὰρ ἐπίστασαι καλῶς τὴν ἐμὴν ἀγροικίαν·
καὶ γὰρ πάλιν ἐπείγομαι εἰς ὑπόθεσιν ἄλλην,
δηλοποιῆσαι ἀμυδρῶς πῶς ὀφείλεις διάγειν
εἰς εὐχήν, εἰς ἐγκράτειαν, εἰς ἀληθῆ νηστείαν,
ἔτι δὲ δίαιταν ἁπλῶς φημὶ τοῦ ὅλου χρόνου,
ἀρχὴν τοῦ ὅλου θέμενος εἰς ἀρχὴν τῆς ἰνδίκτου.
Ὅθεν καὶ δεῖ σε φυλακὴν ἔχειν ἐν τῇ νηστείᾳ·
νηστείαν δὲ ποίαν φημί; Τῶν ἡμερῶν τῶν δύο
τετράδος καὶ παρασκευῆς, ὡς οἱ πατέρες φάσκουν,
ἰχθύων τε ἀπέχεσθαι, ἐλαίου τε καὶ οἴνου
ξηροφαγίαν λύοντες ἅπαξ, ἐν τῇ ἐννάτῃ.
Ἀλλά γε σύ, ὡς ἀσθενής, οἴνῳ ὀλίγῳ χρήσῃ·
εἰδὲ καὶ τούτου δυνηθῇς ἀπέχεσθαι τὴν χρῆσιν
πλείονα σχεῖς ὠφέλειαν, ὡς ἐντολὴν πληρώσας.
Οἱ θεῖοι γὰρ ἀπόστολοι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις
ἀλλά γε καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς θεοφόροι πατέρες
ἀκρίβειαν ὁρίζουσι φοβερὰν καὶ μεγάλην,
ἄρτῳ καὶ μόνῳ τρέφεσθαι ἁλί τε καὶ λαχάνοις
καὶ τὸ πόμα ὡσαύτως τε ὕδωρ καὶ μόνον ἔστω·
εἰ μή που δι' ἀσθένειάν τις ἀδυνάτως ἔχοι,
οἴνῳ ὀλίγῳ χρώμενος, διὰ τὴν ἀρρωστίαν·
τῶν δὲ λοιπῶν, ὡς γέγραφα, ἀπέχου πάμπαν ὅλως,
εἰ μή πού τις ἀσθένεια καὶ ἀφορμὴ ἐπέλθοι·
ἀλλ' οὖν ἡ οὐχ ὡς ἔτυχεν. ἀλλ' ἀναγκαία πάνυ.
Καὶ ταῦτα γέγραφα ἁπλῶς περὶ τοῦ ὅλου χρόνου·
αὕτη δὲ ἡ ἀκρίβεια τῶν νηστειῶν, ὧν γράφω,
οὐ πρὸς ἡμᾶς τοὺς μοναχοὺς ἐγράφησαν καὶ μόνους,
ἀλλὰ πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς τῆς τοῦ Χριστοῦ μερίδος.
Πρὸς ἡμᾶς δὲ τοὺς μοναχοὺς οἱ ἅγιοι πατέρες
μονοσιτείαν γράφουσιν ἔχειν τὸ καθ' ἡμέραν,
σάββατον καὶ κυριακὴν τὸ μὴ νηστεύειν ὅλως.

Νῦν οὖν λοιπὸν ἀπάρξομαι τοῦ γράφειν ὧδε πάλιν
τὰς ἑορτάς, ἃς λέγομεν δεσποτικὰς οἱ πάντες
καὶ λύομεν ἐν ἅπασιν εἰς βρῶσίν τε καὶ πόσιν.
Καὶ προτιθέσθω πρότερον γέννησις τῆς Παρθένου
καὶ θεοτόκου ἀληθῶς τῆς παναγνου δεσποίνης·
ὡσαύτως εἴσοδος αὐτῆς εἰς ναὸν τοῦ Κυρίου·
λοιπὸν ἡ τοῦ Δεσπότου μου γέννησις κατὰ σάρκα,
καὶ τούτου πάλιν βάπτισις δι' ἡμᾶς τοὺς φθαρέντας,
ἀνακαινίσαι θέλοντος ἐν ῥείθροις Ἰορδάνου·
ἡ τούτου οὖν εἰσένεξις εἰς ναόν τε τὸν θεῖον,
ἣν πάντες ὀνομάζομεν ὑπαπαντὴν Κυρίου.
Σὺν ταύταις ἡ ἐν τῷ Θαβὼρ ἔλλαμψις τοῦ Δεσπότου,
Χριστοῦ γὰρ οὕτω λέγομεν μεταμόρφωσιν θείαν.
Τῆς παναμώμου καὶ μητρὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ σάρκα
ἡ κοίμησις ἡ ἔνδοξος καὶ ξένη ἐκδημία,
ἐν ᾗ νηστεία πρὸ αὐτῆς κανονικῶς τελεῖται.
Ἀρχὴν καὶ τέλος εἴληφαν αἱ πάντιμοι καὶ θεῖαι
τῆς Θεοτόκου ἑορταὶ καὶ μητρὸς τοῦ Κυρίου.
Ἀρχὴν ἔσχεν ἡ γέννησις· ἡ κοίμησις τὸ τέλος·
προσκείσθωσαν αὐταῖς λοιπὸν αἱ δύο τοῦ Προδρόμου·
ἡ γέννησις· ἡ πάντιμος καὶ παράδοξος ὄντως,
τῆς κεφαλῆς ἡ ἐκτομή, ἣν ὑπέστη ἀδίκως.
Ἐπισυνάψεις οὖν αὐταῖς τῶν θείων ἀποστόλων,
Παύλου, φημί, τοῦ κήρυκος· Πέτρου τοῦ κορυφαίου.
Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἑορταῖς, εἰ μέλλεις καταλύειν,
ἐν αἷς εἰ τύχοι ἡ τετρὰς τῶν ἡμερῶν ἢ ἕκτη,
ὀψάριον καὶ ἔλαιον κατέλυε καὶ μόνον,
εἰ δέ γε θέλεις καὶ τυρὸν οὐδέν μοι διαφέρει·
ἐν μόναις δὲ ταῖς τέσσαρσιν οὕτως ἐστιαθήσῃ·
ἐν τῇ γεννήσει τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Θεοφανίων,
ναὶ μὴν καὶ τῇ ὑπαπαντῇ καὶ τῇ μεταμορφώσει
καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρκέσθητι εἰς ἰχθύας καὶ οἶνον.
Ἀλλ' ὡς οὐ κανονίζοντες οὐδὲ νομοθετοῦντες,

οὐδὲ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τὴν τῶν πατέρων λέγω,
ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τὴν ἡμετέραν γράφω.
Τὰς δὲ λοιπὰς τῶν ἑορτῶν, ἐν αἷς ἐστιν ἀργία,
ἀργίαν δὲ ποίαν φημὶ τῶν ἀργειῶν τοῦ ἔργου,
καὶ τίνες δὲ ὑπάρχουσιν, ἀπαριθμῶμαι ἤδη:
τῶν ἀποστόλων τῶν σεπτῶν καὶ μύστων τοῦ Κυρίου
ἡ δωδεκὰς ἡ θαυμαστὴ, ἡ πάντιμος καὶ θεία,
καὶ τῶν μαρτύρων τῶν στερρῶν, ὧν ἐξόχως αἱ μνῆμαι,
σὺν τούτοις τῶν ἱεραρχῶν καὶ ἱερομαρτύρων,
ἀσκητῶν ἡ ὁμήγυρις προεχόντων τῶν ἄλλων.
Ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἑορταῖς ἔκλυε τὴν νηστείαν
εἰς βρῶσιν μόνον ἔλαιον, καὶ τὴν πόσιν εἰς οἶνον,
ἄλλο δέ τι μὴ ἅψαι σε ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις.
Καὶ μή μοι μέμφοιο λοιπὸν ὡς ἀκριβολογοῦντα,
καὶ τῶν πολλῶν μὴ φθέγγεσθαι τοὺς πόνους καὶ
[τοὺς λόγους,
ἀλλὰ σαυτὸν εὐτρέπιζε πρὸς τῇ μελλούσῃ κρίσει,
ἐν ᾗ οὐκ ἔστι πρόφασις, οὐδ' ἀπόκρισις λόγων·
ἐγὼ δὲ περὶ τούτων νῦν καταπαύσω τῶν λόγων,
ἀρκέσθητι οἷς ἔγραψα καὶ μηδὲ πλέον ζήτει,
εἰδὼς τὴν ἀγροικίαν μου καὶ τὸ στενὸν τοῦ λόγου·
ὑπόθεσις γὰρ πρόκειται πλεῖον τῶν γεγραμμένων,
καὶ δὴ λοιπὸν ἀπάρξασθαι γράφειν καὶ ταύτην πάλιν.
Σαρακοστὴ εἰσέρχεται ἁγία καὶ μεγάλη
καὶ ταύτης ἡ ὑπόθεσις, ὥσπερ ἄνωθεν εἶπον·
καὶ μή σοι δόξῃ περιττὸν ὃ μέλλω γράφειν ἄρτι·
ἄλλον σκοπὸν ἐγράψαμεν, ἄλλης νηστείας ὅρον.
Τῆς νῦν λοιπὸν ἡ δίαιτα ὅλως ἐξηλλαγμένη,
διότι καὶ πανθαύμαστος καὶ φοβερὰ τυγχάνει,
καὶ γνώσῃ τοῦτο ἀκριβῶς, εἰ νουνεχῶς προσέχεις.
Τὸ πρῶτον τοίνυν στάδιον τῆς πρώτης ἑβδομάδος
οἱ πλείους τῶν ἀγωνιστῶν ἄσιτοι περαιοῦσι·
σὺ δὲ, ὡς ἀσθενέστερος, ἄρτον καὶ ὕδωρ λήψῃ

παραμικρὸν τῆς χρείας σου, ἐσθίων καθ' ἑσπέραν,
ὡς ἔφη ὁ πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος ὁ μέγας.
Τὰς πέντε τοίνυν φύλαξον ἡμέρας, ὡς προέφην,
τὰς δὲ δύο κατάλυσον εἰς ἔλαιον καὶ οἶνον
καὶ εἴ τι ἄλλο εὑρεθῇ ἐκ τῶν ὀστρακοδέρμων.
Ὅταν δ' ἡ πέμπτη ἑβδομὰς, σὺν Θεῷ πέρας λάβῃ,
τὰς τρεῖς ἡμέρας φύλαξον τῶν λοιπῶν ἑβδομάδων:
τετράδα καὶ παρασκευὴν, φημὶ, καὶ τὴν δευτέραν
τὰς δὲ δύο κατάλυσον εἰς οἶνόν τε καὶ μόνον·
εἰ δὲ καὶ ταύτας δύνῃσαι φυλάττειν, ὡς τὰς ἄλλας,
ἕξεις πλείονα μισθὸν ὡς ἐντολὴν φυλάξας·
σάββατον καὶ κυριακὴν λύε, ὡς προεγράφη·
ἰχθύος μὴ καθάψεσαι ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις,
εἰμὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τὴν ἑορτὴν καὶ μόνην.
Τὴν δὲ σεπτὴν καὶ πάντιμον μεγάλην ἑβδομάδα,
ὡς τοῦ Κυρίου ἔχουσαν τὸ σωτήριον πάθος
οὕτω σε δεῖ φυλάξασθαι, ὡς οὐδεμίαν ἄλλην:
ἅπαξ καὶ μόνον λῦσαι δεῖ τῇ ἑβδομάδι ταύτῃ
εἰ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἑορτὴ ἀπαντήσῃ·
ἑορτὴν δὲ ποίαν φημί; τὴν κεφαλὴν ἁπάντων
ἐν ᾗ ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου κόρης·
ἀλλ' οὐκ ἰχθύος, ὥς τινες· ἀλλ' ἔλαιον καὶ οἶνον·
τὰς δὲ λοιπὰς τῶν ἡμερῶν παρέλκον ἐστὶ γράφειν·
μᾶλλον μὲν οὖν, εἰ δύνασαι, τὰς δύο μοι συνάψας
παρασκευὴν καὶ σάββατον ἄσιτον διαμεῖναι,
ἕως τὸ τέλος δέξηται ἡ θεία λειτουργία
καὶ οὕτως ἐστιάθητι εὐχαριστῶν Κυρίῳ.
Ἰδοὺ λοιπὸν ἐφέστηκεν ἡμέρα λαμπροφόρος,
ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασις, πιστῶν ἡ εὐφροσύνη·
πατήσας γὰρ τὸν θάνατον, ὡς Θεὸς καὶ δεσπότης,
ἐξανέστη τριήμερος, ὥσπερ πάλαι προεῖπεν.
Ἀπόθου τοίνυν καὶ αὐτὸς τὸν πενθήρη χιτῶνα
καὶ τὴν νηστείαν σχόλασον· οὐκ ἔστι γὰρ νηστεία,

ἀλλ' εὐφροσύνη καὶ χαρὰ, ὡς μοναχοῖς ἁρμόζει.
Ἐνταῦθα δὲ γενόμενος βούλομαί τι προσθεῖναι
ἐκ τῶν πανσόφων καὶ χρυσῶν τοῦ Χρυσοστόμου λόγων·
ἐκεῖνος γὰρ ἐρθέγξατο εἰς ἕνα τούτων οὕτω:
εἰ καὶ παρῆλθεν ὁ καιρὸς τῆς παντίμου νηστείας,
ἀλλ' ἡ αὐτῆς ὠφέλεια ἐν ἡμῖν ἀεὶ ἔστω.
Ὅθεν κἀγώ σοι παραινῶν ταῦτα ὧδέ πως γράφω:
εἰ τάχα καὶ παρήλασεν ὁ τῆς νηστείας χρόνος,
ἀλλὰ τῆς ἐγκρατείας γε παρέδραμεν οὐδόλως·
καὶ δεῖ ταύτην ἀσφαλῶς ὡς τιθηνὸν κατέχειν·
κἂν δὲ διέλθ' ἡ ἑβδομὰς τῆς διακαινισίμου,
μονοπροσώπως φύλαττε τετράδα καὶ τὴν ἕκτην,
τυροῦ ἀπέχου, καὶ ὠοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν μηκέτι·
ἀλλ' ἔσο νῦν ἐλεύθερος ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις·
νηστεία γὰρ οὐ γέγραπται, οὐδὲ γονυκλισία,
ταύτας γὰρ τὰς πεντήκοντα οἱ ἅγιοι πατέρες
ἀνακυκλοῦντες, ἔφησαν ἡμέραν εἶναι μίαν·
καὶ περὶ τούτων δὲ λοιπὸν ἀρκέσθητι ἐνταῦθα
ἀγὼν γάρ μοι ἐπίκειται πάλιν ἐντεῦθεν ἄλλος.
Αἱ δύο τεσσαρακοσταὶ κατελείφθησαν οὕτω
μᾶλλον δὲ ἡ τὸν αὔγουστον τελουμένη νηστεία,
ἣν πολλοὶ ἀβροδίαιτοι διαβάλλουσι πάμπαν
καὶ περὶ τούτων δεῖ εἰπεῖν, ὡς δυνατὸν ὑπάρχει,
καὶ πρότερον δηλώσωμεν περὶ τῶν Χριστοῦ γέννων.
Παράδοσιν ἐλάβομεν ἐκ τῶν ἔκπαλαι χρόνων
ἐν ταύτῃ τῇ σαρακοστῇ μονοσιτίαν ἔχειν,
ἀλλ' οὐδ' ἰχθύων ἅπτεσθαι ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις
δευτέραν, τρίτην, λέγω δὴ σὺν αὐταῖς καὶ τὴν πέμπτην
τετάρτην καὶ παρασκευὴν οὐκ ἔλαιον, οὐκ οἶνον,
σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μεταλαμβάνειν πάντων·
καὶ ἅλις μὲν περὶ αὐτῆς, οὐ γὰρ δεῖ πλέον γράφειν,
ἀνάγκη τοίνυν διελθεῖν περὶ τῶν τελευταίων,
τῶν ἀποστόλων τε φημὶ καὶ τῆς πανάγνου κόρης·

συνήθεια κεκράτηκεν ἐν ταῖς νηστείαις ταύταις
ὀψὲ τῆς ἡμέρας ἐσθίειν, οὐκ οἶδ' ὅθεν λαβόντες,
οἶμαι δὲ διὰ τὸν καιρὸν, ὄντα καυσώδη τότε.
Ἀλλ' οὐ τῇ συνηθείᾳ δεῖ προσέχειν ἡμᾶς ὅλως,
οὐδὲ τὸ πῶς καὶ διατί πράττεται τοῦτο λέγειν,
ἀλλ' ἐρευνᾶν καὶ ἀκριβοῦν τοὺς λόγους τῶν πατέρων
καὶ τοὺς κανόνας τῶν σοφῶν καὶ θείων ἀποστόλων,
δι' ὧν καὶ τὸν ἡμέτερον οὕτω ῥυθμίζειν βίον.
Ὅμως καὶ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τούτων ἔχειν θέλεις
ζήτησον ὄπισθεν μικρὸν ἐν τῇ τῶν Χριστοῦ γέννων,
κἀκεῖ εὑρήσῃ ὁ ζητεῖς καὶ ὅπερ βούλει πράττε.
Κἀνταῦθα ἐβουλόμην νῦν καταπαῦσαι τὸν λόγον,
ἀλλὰ βία μοι πρόσεστι μικρά τινα προσθεῖναι,
δέδοικα δὲ μὴ φορτικὸς φανοῦμαί σοι ἐν τούτοις.
Γονυκλισίας δεῖ ποιεῖν πάντα τὸν χρόνον ὅλον,
εἰ μή που τύχοι ἑορτὴ, νηστείας μὴ παρούσης,
ἐν ᾗ ἀργία γίνεται τῶν ὡρῶν καὶ τοῦ ἔργου.
Μὴ φοβηθῇς τὸν ἀριθμόν· ὀλιγοστὸς ὑπάρχει.
Δώδεκα μέλλεις ἀριθμεῖν ἐν ταῖς λυταῖς ἡμέραις,
τὰς δέ γε τεσσαρακοστὰς ψηφίζειν δεκαπέντε·
ἐν τῇ τῶν Χριστοῦ γέννων τε καὶ τῶν δύο λοιπῶν σοι·
τὴν δ' ἄλλην τεσσαρακοστὴν, ἧς ἡ κλῆσις μεγάλη,
διπλασιάζεις ταύτας γὰρ εἴπερ καὶ οὐκ ὀκλάζεις·
εἰ καὶ βαρύ σοι φαίνεται τοῦ ἐκμετρεῖν τοσαύτας,
κἂν τὰς εἰκοσιτέσσαρας πλήρωσον, δίχα λόγου·
οὐ γὰρ ἅπαξ ἢ δεύτερον τῆς ἡμέρας τελέσεις,
ἀλλ' ὡς ἐδίδαξεν ἡμᾶς Δαυὶδ ὁ θεοπάτωρ·
Θεὸν ὑμνεῖν προτρέπεται ἑπτάκις τῆς ἡμέρας·
ψηφίσας οὖν, ὡς νουνεχὴς, εὑρήσεις ὅπερ λέγω.
Ἀπὸ φωτὸς ἀπάρξομαι καὶ λήξω εἰς τὸ σκότος·
ὄρθρος καὶ πρώτη, τρίτη τε, ἕκτη καὶ ἡ ἐννάτη,
ἑσπερινὸν, ἀπόδειπνον, σὺν τῷ μεσονυκτίῳ,
εἴ τι προσθήσω οὖν λοιπὸν σὺν τούτοις ἀναγκαῖον

καὶ μὴ μεμφθῶ, ὡς ὕστερον τοῦτο διασαφήσας·
τὴν ἑβδομάδα λέγω δὴ τὴν πρὸ τῆς ἀποκρέου,
ἣν καὶ ἐπονομάζουσι τὴν τοῦ ἀρτσιβουρίου,
οἱ πλεῖστοι ἔθος ἔλαβον ἀδεῶς καταλύειν
τετράδα καὶ παρασκευὴν οἱ κοσμικοὶ τὸ κρέας,
ὡσαύτως καὶ οἱ μοναχοὶ τυροῦ μεταλαμβάνειν,
κακῶς νοοῦντες ἀληθῶς καὶ πράττοντες ὁμοίως.
Εἰ μὲν φυλῆς κατάγονται ἐκ τῆς τῶν Ἀρμενίων
καὶ εἶχον καὶ τὴν αἵρεσιν τὴν τοῦ ἀρτσιβουρίου
καλῶς ποιοῦσι λύοντες ἅπασαν ὑποψίαν·
εἰ δὲ πιστοὶ ὀρθόδοξοί εἰσι καὶ ἐκ προγόνων,
εἰς μάτην προφασίζονται λύοντες τὴν νηστείαν·
ἐκεῖνοι γὰρ νηστεύουσιν ὅλην τὴν ἑβδομάδα,
ἄρτῳ μόνῳ τρεφόμενοι, ὕδατι, ἅλατί τε,
ἡμεῖς δὲ καταλύομεν ἀπ' αὐτῆς τῆς δευτέρας·
λοιπὸν ἐκ τούτου δείκνυμεν μὴ κοινωνοῦντες τούτοις
καὶ μάτην προφασίζονται οὗτοι τὸν Ἀρτσιβοῦρον.
Ἐπεὶ δὲ ἔλαθεν ἡμᾶς ὑπόθεσις μικρά τις,
διασαφῆσαι ἔρχομαι καὶ περὶ ταύτης οὕτω.
Τῆς τυρινῆς ἡ ἑβδομὰς λελυμένη ὑπάρχει,
καὶ ἡ τετρὰς τῶν ἡμερῶν, ὡσαύτως καὶ ἡ ἕκτη.
Καὶ πόθεν δῆλον πέφυκε τοῦτο; εἰποί τις ἴσως·
Ἰακωβῖται, ὡς φασί, τὴν ἑβδομάδα ταύτην
ὁλόαγνον φυλάσσουσι καὶ καθαρὰν τελείως,
ἄρτου μόνον γευόμενοι καὶ ὕδατος ὁμοίως,
καὶ διὰ τοῦτο ὁ καλὸς τῷ ὄντι Νικηφόρος
ὁ Κωνσταντινουπόλεως ὁ μέγας ἱεράρχης
κανονικῶς παρέδωκε τοῦ καταλύειν ταύτας,
ἀνατρέπων τὰ δόγματα αἱρέσεων τῶν δύο,
τοῦ Ἰακώβου τε, φημί, σὺν καὶ τοῖς τετραδίταις.
Ὅθεν τὰ μοναστήρια οὕτως ἔχουσιν ἔθος·
τὴν ἐννάτην πληρώσαντες καὶ ὕμνον τῆς ἑσπέρας,
οὕτως εἰσέρχονται λοιπὸν ἐν τῇ κοινῇ τραπέζῃ

τυροῦ μεταλαμβάνοντες, ἰχθύων τε καὶ οἴνου.
Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐγράψαμεν ὡς εὕραμεν ἐγγράφως·
εἰ δέ τις οὐ προσίεται, οὐδὲ πιστεύει ταῦτα,
ὡς θέλει καὶ ὡς βούλεται οὕτω καὶ πορευέσθω.
Προσθήσω τοίνυν ἕτερον δι' ἄλλην ἑβδομάδα,
ἣν καὶ ἐπονομάζομεν τὴν τῶν Ἁγίων πάντων·
τινὲς ὑπολαμβάνουσι μὴ εἶναι λελυμένην,
κακῶς ὑποτοπάζοντες καὶ ὅλως ἀγνοοῦντες·
οἱ θεῖοι γὰρ ἀπόστολοι καὶ νομοθέται πάντων
καὶ περὶ ταύτης ἔγραψαν τοῦ εἶναι λελυμένην.
Ἀλλ' ἴσως ἀντιφθέγξοιτό τις τῶν γνωστικωτέρων·
καὶ ποῦ ταύτης ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ λόγου.
Ἐρευνησάτω ἀκριβῶς καὶ πάντως εὕρῃ τοῦτο·
ἀδυνατῶ γὰρ ἐν λεπτῷ πάντα ἀναδιδάσκειν·
οἱ δὲ φιλοπονώτερον τὴν Γραφὴν ἐρευνῶντες
πληροφορίαν λάβωσιν ἐξ αὐτῆς τὴν τελείαν.
Ταῦτά σοι τοίνυν ἔγραψα ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα,
ἀλλ' οὖν διαμαρτύρομαι καὶ βεβαιῶ σοι τοῦτο·
εἰ τούτων φύλαξ τε φανῇς ἐγγυῶμαί σοι ταῦτα·
στάσεως τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Σωτῆρος τυχεῖν σε
καὶ σὺν αὐτῷ κληρονομῶν καὶ πᾶσι τοῖς ἁγίοις
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ ζωὴν τὴν ἀγήρω.
Ἰδοὺ τοίνυν πεπλήρωκα τὴν αἴτησίν σου, τέκνον,
ὡς ἐφικτὸν ὑπάρχει μοι καὶ δυνάμεως εἶχον,
σὺ γὰρ καλῶς ἐπίστασαι τὸ πάμπαν ἄμουσόν μου
καὶ ὅλως ἰδιωτικόν, πρὸς τὸ τοιαῦτα γράφειν.
Εἰ δὲ τὸ κατὰ δύναμιν φίλον Θεῷ ὑπάρχει
δέξαι καὶ σὺ ὡς ἀγαθὴν τὴν παραίνεσιν μόνην.
Ἐνταῦθα σταίημεν λοιπὸν τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ λόγου.
Εἰ μὲν ἀποδεκτέα σοι, Θεῷ χάρις ἐν τούτῳ,
εἰ δὲ πολλάκις φορτικά, ὡς βούλει λοιπὸν πράττε.
Ὁ δὲ τῶν πάντων Κύριος καὶ Θεὸς καὶ δεσπότης,
ὁ θέλων πάντας σώζεσθαι διὰ φιλανθρωπίαν,

αὐτὸς καὶ σὲ στηρίξειεν ἐν ἀγαθοεργίᾳ,
τοῦ πληρωτὴν γενέσθαι σε τῶν αὐτοῦ ἐνταλμάτων
καὶ βασιλείας οὐρανῶν ὀφθῆναι κληρονόμον,
ἐν Χριστῷ τῷ κυρίῳ μου· ᾧ δόξα καὶ τὸ κράτος,
εἰς αἰῶνας αἰώνων τε καὶ ἐπ' αἰώνων. Ἀμήν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΜΟΝΑΧΩΝ ΑΓΙΟΡΕΙΤΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΝ.

Ἀπὸ τῆς καθ' ἡμᾶς λαύρας ἀδελφοὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὴν ἁγιωσύνην σου ἐρωτῆσαί τινα ἐγγράφως ζητήματα ὄντα παρ' ἡμῖν ἀναγκαῖα· ὃς καὶ ὑποστρέψας ἔδειξεν ἡμῖν τὸ ὑπομνηστικόν, ὃ ἐποίησε πρὸς τὴν ἁγιωσύνην σου, καὶ τὴν ἐξελθοῦσαν ὄπισθεν λύσιν ἔχουσαν οὕτως· Ὡς οὐ δεῖ καταλύειν τὴν νηστείαν ἐν τετραδοπαρασκευῇ χάριν μνήμης ἁγίου ἀποστόλου τινὸς εἰ μὴ μόνον ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς· καὶ ὅτι δεῖ εἰσιέναι τὸν μοναχὸν εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰ κεκώλυται τῶν ἁγιασμάτων· ὁ γὰρ μοναχὸς ἀναγνώστου τάξιν ἐπέχει· καὶ ὅτι δεῖ νηστεύειν τὰς παραδεδομένας νηστείας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πεντηκοστῇ καὶ τῷ δωδεκαημέρῳ, χωρὶς τῆς ἑβδομάδος τῆς διακαινησίμου· καὶ ὅτι οὐ δεῖ κλίνειν γόνυ ἐν σαββάτῳ, οὔτε φυλάττειν ἐξ ἀρχῆς τοῦ αὐγούστου καὶ μέχρι τῆς ιε' αὐτοῦ νηστείαν. Πρὸς ταῦτα διαπορήσαντες ἡμεῖς ἢ τὸν μοναχὸν διαψεύδεσθαι ἢ ἡμᾶς ἐσφάλθαι ὑπελάβομεν· διὸ καὶ ἐγράψαμεν νῦν ταῦτα πρὸς τὴν σὴν ἁγιότητα ὡς ἂν μάθωμεν περὶ αὐτῶν ἀκριβέστερον· τὸ γὰρ καταλύειν τὴν νηστείαν ἐν ταῖς τῶν μεγάλων καὶ ἁγίων ἀποστόλων ἑορταῖς εὑρίσκομεν ἐν τοῖς τυπικοῖς συναξαρίοις τοῦ τε ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου καὶ τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου καὶ ἄλλων πολλῶν, ὅπερ οὐ διαλανθάνει τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην· ὡσαύτως τὴν Πεντηκοστὴν καὶ ἅπαν τὸ δωδεκαή-

μερον· περὶ τούτων καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος τάδε φησὶν ἔν τισι τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὅτι οὐ δεῖ παραβαίνειν νηστείαν Κυρίου τὸν μοναχὸν ἢ τὸν ἱερέα· τουτέστι τετράδα καὶ παρασκευήν, εἰ μὴ ἐπὶ νόσῳ βεβάρηται, χωρὶς τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῶν Ἐπιφανίων· καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ γράμματα περὶ νηστείας τῆς ἐν τετράδι καὶ παρασκευῇ· οἱ γὰρ Θεοκήρυκες ἀπόστολοι πᾶσαν ἁπλῶς τετράδα καὶ παρασκευὴν δεῖν εἶπον νηστεύειν τὸν πιστόν, εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν κωλύει τις ἀλλ' οὐχὶ τήνδε ἢ τήνδε· ἐν δὲ ταῖς τῶν ἁγίων μνήμαις οὐχὶ καταλύειν τὰς νηστείας ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων σχολάζειν ἐπέταξαν· τὸν δὲ μοναχὸν μὴ εἰσιέναι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον καὶ μάλιστα τεθρονιασμένον σκοποῦμεν ἀπὸ τοῦ ΛΓ΄ κανόνος τῆς ἐν Τρούλῳ συνόδου, μὴ παραχωρούσης ἐπὶ ἄμβωνος ψάλλειν ἢ ἀναγινώσκειν ἀσφράγιστόν τινα ἢ μοναχὸν, καὶ εἰ ἐπὶ τούτου οὐ παραχωροῦσι, πολλῷ μᾶλλον εἰς τὸ θυσιαστήριον εἰσιέναι· ὡσαύτως καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ΝΒ΄ κανὼν καὶ ὁ ΙΕ΄ περὶ τούτου λέγουσι καὶ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α΄ συνόδου Β΄ καὶ ΙΔ΄ κανόνων σαφῶς περὶ ἀναγνωστῶν καὶ μοναχῶν λέγουσι. Τὸ μὲν δίχα χειροθεσίας ἐπὶ ἄμβωνος τὰς ἀναγνώσεις ποιεῖσθαι πανταχοῦ κεκώλυται· τὸ δὲ εἰς θυσιαστήριον εἰσιέναι μοναχοὺς ἁπλῶς χάριν ἐφάψεως κηροῦ ἢ λύχνου τοὺς μηδενὶ ἐγκλήματι γενομένους ἐνόχους οὐκ οἶμαι δεῖν κωλυθῆναι διὰ τὴν ἐκ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος σεμνότητα.

Ἐρώτησις.

Περὶ τοῦ δεῖν κλίνειν γόνυ ἐν σαββάτῳ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος καὶ ἡ ἐν Τρούλῳ διωρίσαντο, μεθ' ὧν καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ταδί φησι· μή τίς σε πλανήσῃ τὸ παράπαν ἐν κυριακῇ γονυπετεῖν, ἢ ἐν πεντηκοστῇ· καὶ περὶ σαββάτου οὐκ εἶπεν.

---

* φαίνονται ἐντεῦθεν ἀρχόμεναι αἱ κανονικαὶ ἀποκρίσεις τοῦ πατριάρχου.

Λύσις.

Οὕτως ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια, πλὴν οἱ πολλοὶ διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι νηστείαν ἐν σαββάτῳ, καὶ τὴν γονυκλισίαν παρῆκαν.

Ἐρώτησις.

Περὶ δὲ τῆς εἰς τὸν αὔγουστον μῆνα νηστείας εὑρίσκομεν εἰς τὴν τῆς ἑνώσεως σύνοδον, τὴν γενομένην ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τῶν τριγάμων, καὶ περὶ ταύτης μνήμην τινά. Ταῦτα ἀπορρήσαντες αἰτοῦμεν νῦν τὴν ἁγιωσύνην σου ἀπαλλάξαι ἡμᾶς τοῦ ἐνδυασμοῦ.

Λύσις.

Ἦν ἡ νηστεία πρότερον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, μετετέθη δὲ διὰ τὸ παρεμπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον γινομέναις ἐθνικαῖς νηστείαις, πλὴν καὶ ἔτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ καθαρεύειν τῶν ἀρρωστημάτων νηστεύουσι.

Ἐρώτησις.

Σὺν τούτοις ἀξιοῦμεν λυθῆναι καὶ τόδε· ἡ ἐν Νεοκαισαρείᾳ γενομένη ἁγία σύνοδος, εἰς κανόνας ἐννέα, καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν ταῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπιστολαῖς αὐτοῦ εἰς κανόνας τρεῖς, οἱ μὲν περὶ τοῦ ἡμαρτηκότος ἱερέως, οἱ δὲ περὶ διακόνου μετὰ τὴν διακονίαν πορνεύσαντος· εἰ οὖν εὑρέθη τις προημαρτηκὼς πολλὰ ἢ ὀλίγα καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν τὸ αὐτὸ ποιήσας χρὴ τοῦτον ἀρκεσθῆναι μόνῃ τῇ ἀφαιρέσει τῆς χάριτος, κοινωνεῖν δὲ τῶν ἁγιασμάτων καὶ τῶν εὐχῶν;

Λύσις.

Ὁ πρῶτος κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου λύει τὴν ἀπορίαν εἰς τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἱστῶν τὸν ἁμαρτήσαντα· καὶ οἱ τοῦ μεγάλου δὲ Βασιλείου τρεῖς οὐκ ἐπὶ τῆς συνηθείας μόνης ἵστανται ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκρίβειαν ἐπιζητεῖ.

Ἐρώτησις.

Εἰ δεῖ τὸν δαιμονιζόμενον μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων· ὁ μὲν γὰρ ἅγιος Τιμόθεος εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ἐρωτήσεις εἶπεν ἄλλως. Δηλωθήτω οὖν ἡμῖν τὸ κρεῖττον.

Λύσις.

Εἰ ἀπὸ μέλανος ἐνοχλεῖται χυμοῦ τις ὡς δοκεῖν δαιμονᾷν, οὐ κωλυθήσεται· εἰ δὲ τῇ ἀληθείᾳ δαιμονῶν ἐστὶν ἥκιστα τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται· ὅτι οὐδὲ κοινωνία τις φωτὶ πρὸς σκότος.

Ἐρώτησις.

Εἰ δεῖ τὰ προσφερόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἷον προσφορὰς καὶ νάματα ἀδιαφόρως ἐσθίειν τὸν ἱερέα καὶ ὅπου βούλεται καὶ ὡς βούλεται καὶ ὡς ἄρτον κοινὸν ἐσθίειν αὐτά, ἢ μετὰ προσοχῆς πολλῆς καὶ φειδοῦς καὶ ὀλίγον· εἰ δὲ περιτταί εἰσι τί χρὴ ταῦτα ποιεῖν· γίνονται γὰρ ἐνταῦθα μεγάλαι προσφοραὶ καὶ μερίζουσι ταύτας οἱ ἱερεῖς καὶ διδόασιν ᾧτινι βούλονται.

Λύσις.

Τὰ μὲν τῆς ὑψωθείσης κλάσματα οὐχί, ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ μόνον ἐσθίειν ἕς τ' ἂν ἅπαντα δαπανήσωσι· τὰ δὲ περιττὰ τῶν ἄλλων μὴ μετὰ γάλακτος καὶ τυροῦ καὶ ἰχθύων ἀλλ' ἀποτεταγμένως καὶ ἰδιαζόντως.

Ἐρώτησις.

Ἐὰν φθάσῃ δεσποτικῶν ἑορτῶν παραμονὴ ἐν τετραδοπαρασκευῇ χρὴ καταλύειν τὴν νηστείαν τῇ ἑσπέρᾳ διὰ τὴν παραμονήν;

Λύσις.

Οὐχί.

Ἐρώτησις.

Ἐάν τις ἀποκαρῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἀλλαχοῦ κατὰ κόσμον καὶ δώσῃ τὰς συνθήκας ἐκεῖσε, βλάπτεται

δὲ ἴσως ψυχικῶς καὶ βουληθῇ ὑποχωρῆσαι διὰ τὴν βλάβην, γνῷ δὲ αὐτὸν ὁ ἡγούμενος καὶ δεσμήσει τί δεῖ ποιῆσαι τὸν ἀδελφὸν περὶ τῆς βλάβης καὶ τοῦ δεσμοῦ;

Λύσις.

Χρὴ τοῦτον λέγειν τῷ προεστῶτι τὴν βλάβην καὶ οὕτως ἀναχωρεῖν.

Ἐρώτησις.

Ἀδελφός τις τῶν μεθ' ἡμῶν, πρότερον κατὰ κόσμον καθήμενος, πολλῶν ἀνεδέχετο λογισμούς, καίπερ μηδὲν τῶν κανονικῶν ἐπιστάμενος τάξεων, ἱερεῖς οὖν παραπεσόντας καὶ μοναχοὺς ὁμοίως παραδεξάμενος καὶ ἄλλα βαρέα ἐγκλήματα συνεχώρει πᾶσι μηδὲν ἄλλο ποιῶν· πάντων οὖν ἐκείνων τεθνηκότων, οὗτος εἰσελθὼν ἐνταῦθα καὶ τοὺς θείους κανόνας διερευνήσας τὴν ἑαυτοῦ βλάβην ἐπέγνω καὶ πλάνην. Δηλωθήτω οὖν παρὰ τῆς ἁγιωσύνης σου τῷ τοιούτῳ τί ὀφείλει ποιῆσαι περὶ τούτου.

Λύσις.

Ἵνα ποιῇ ὑπὲρ ἐκείνων καθ' ἑκάστην τρισάγια καὶ μετανοίας, ἐκτὸς ὧν ὀφείλει ὑπὲρ ἑαυτοῦ ποιεῖν.

Ἐρώτησις.

Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπ' ἐγκλήμασι καθαιρεθέντας ἱερέας ἢ ἑκουσίως τὴν ἱερωσύνην καταλείψαντας χρὴ λέγειν τὸ: εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, καὶ τὸ: ὁ Θεὸς οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς, ἢ Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ἢ θυμιᾷν μετὰ θυμιατοῦ μὴ παρόντος ἱερέως, ἢ εἰσέρχεσθαι καὶ μεταλαμβάνειν ἔνδον τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου;

Λύσις.

Οὐχί· εἰς γὰρ τὸν τῶν λαϊκῶν κατενήνεκται τόπον.

Ἐρώτησις.

Τί ἐστιν ὃ εἶρηκεν ὁ ἅγιος Βασίλειος «ὁ ἐν χείλεσι μιανθείς ; »

Λύσις.

Οὐδὲν ἕτερον, οἶμαι, ἢ τὸ ἐμπαθῶς ἀσπάσασθαι.

Ἐρώτησις.

Ὡσαύτως ὅπερ λέγει ὁ αὐτὸς ἅγιος Βασίλειος εἰς τοὺς μικροὺς κανόνας, ὅτι ἔστω ἀπὸ εὐλογίας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος ;

Λύσις.

Τὸ ἀποστερεῖσθαι τοῦτον τῆς διδομένης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσφορᾶς.

Ἐρώτησις.

Εἰ χρὴ τοὺς κεκωλυμένους ἀπὸ τῆς ἁγίας δωρεᾶς ἐσθίειν ὑψουμένην προσφορὰν ἤτοι προκεκομισμένην ;

Λύσις.

Εὑρίσκομεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Σικεώτου τοὺς τοιούτους κωλυομένους· ἀλλὰ καὶ οἱ Ξεῖοι κανόνες τοὺς τοιούτους κωλύουσι.

Ἐρώτησις.

Καὶ περὶ τοῦ κανόνος τοῦ Νηστευτοῦ εἰ χρὴ μετ' αὐτοῦ κανονίζειν τοὺς ἀσθενεστέρους ἢ πάντας.

Λύσις.

Ἐπεκράτησε νῦν ἡ συνήθεια διὰ τῆς βίβλου ταύτης κανονίζεσθαι τοὺς πολλούς· πλὴν οἱ ἐν γνώσει τοῦ καλοῦ ὄντες καὶ σφαλλόμενοι διὰ τῆς κανονικῆς ἐπορθωθήσονται βίβλου.

Ἐρώτησις.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τελευτώντων πατέρων καὶ ἀδελφῶν

ἡμῶν εἰ χρὴ τὰ τούτων ἑτέρωθεν μετακομίζεσθαι λείψανα καὶ κενοῦσθαι τοὺς τάφους, ἔνθα δὴ καὶ ἐνθάπτονται, εἴτε καὶ μή· ἀπὸ γὰρ τῶν πολλῶν πληροῦνται τὰ κοιμητήρια· ὅθεν καὶ ᾠκονομήθη ἐξ ἀρχῆς ἐνδότερος τόπος εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα καὶ οἱ τάφοι εἰσί· καὶ ὅτε πληρωθῶσιν οἱ τάφοι τῶν λειψάνων γίνεται ἀνακομιδὴ καὶ τίθενται τὰ λείψανα ἐκεῖσε· ὃς καὶ περικεκλεισμένος ὢν ἔχει ἔνδοθεν κανδήλαν ἐπάνω τῶν λειψάνων διόλου ἅπτουσαν.

Λύσις.

Τὸ δι' οἰκονομίαν τινὰ γενόμενον καὶ εἰς ἀγαθὸν συντεῖνον σκοπὸν οὐδ' ἐνὶ τῶν συνετῶν ὑπό τινα αἰτίασιν καθίσταται· ὅθεν οὐδὲ τὸ περὶ τῶν τεθνεώτων παρ' ἡμῖν οἰκονομούμενον ὑπὸ μέμψιν τοῖς εὖ φρονοῦσι γενήσεται.

Ἐρώτησις.

Καὶ περὶ τῶν ποιούντων ἰδιοχείρους σταυροὺς καὶ παραιτήσεις ἡγουμενιῶν καὶ λοιπῶν τινῶν ἀθετούντων περὶ τὰ ἰδιόχειρα καὶ ἐγχειριζομένων πάλιν ἃ παρῃτήσαντο, εἰ χρὴ δέχεσθαι τούτους καὶ ποίας ἐντολῆς εἰσὶν ἄξιοι ;

Λύσις.

Ὁ μὲν πολιτικὸς νόμος προστίμοις οἶδε κολάζειν τοὺς τῶν μὴ παρανόμων ἐγγράφων ἀθετητάς· ὁ δὲ ἐκκλησιαστικός, εἰ μὴ προστίμοις τοῖς τῶν ἐγγράφων ὑποπεσεῖν ἔφθασαν, ἑτέρῳ ἐπάγει τὴν ἐπιτίμησιν, οὐκ ἀπὸ κανονικῆς διαταγῆς ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρχιερατικῆς αὐθεντίας, πλὴν εἰ μὴ τῶν ἐγγράφων ἡ δύναμις σκοπευθῇ καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀθετήσεως τούτων προσγινομένη τισὶ βλάβη· ἀδύνατον ἡμᾶς ἑτέρως τι ἀποκριθῆναι.

Ἐρώτησις.

Εἰ δεῖ τὰ διὰ Κλήμεντος ἀποστολικὰ βιβλία ἀναγινώσκεσθαι καὶ φυλάττεσθαι.

Λύσις.

Οὐχί, διὰ τὸ ἐν διαφόροις χωρίοις νοθευθῆναι.

Ἐρώτησις.

Πῶς νοητέον «δίκαιος ἀποθανὼν ἔλιπε μετάμελον» ;

Λύσις.

Ὁ δίκαιος ἀποθανὼν καὶ πάσας τὰς ἀρετὰς μεθ' ἑαυτοῦ λαβών, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἁγνείαν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν δικαιοσύνην, μετὰ τὰς λοιπὰς ἀρετάς, κατέλιπεν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τὴν μεταμέλησιν καὶ ἀνεληλύθει εἰς τοὺς οὐρανοὺς πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πεπαρρησιασμένως μετ' εὐφροσύνης. Δίκαιος ἀποθανὼν κατέλιπε τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῷ βίῳ τούτῳ μεταμέλειαν, ὀδυνομένοις ἐπὶ τῇ στερήσει τῆς διδαχῆς αὐτοῦ.

ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ ΜΕΡΙΚΗ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΤΟΥ ΑΘΩ

ΕΚ ΠΑΛΑΙΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ

(Ἴδε σελ. 74 σημ. 25)

Μετὰ τὴν φρικτὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἦσαν πάντες οἱ Ἀπόστολοι ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ὑπερῴῳ τῆς ἁγίας Σιὼν, σὺν Μαριὰμ τῇ μητρὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἔβαλον οὖν κλήρους οἱ Ἀπόστολοι πρὸς ἑαυτοὺς εἰς ἑκάστου τόπ[ου] ὄνομα ὁποίους που ἀπελθεῖν κηρύξαι τῶν Ἀποστόλων, ᾐτήσατο δὲ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου κλῆρον, ὅπως μηδ' αὐτὴ εἴη ἄμοιρος· λέγεται δὲ ὅτι ὑπ' αὐτῆς διεδόθησαν οἱ κλῆροι, ὁ δὲ κλῆρος ἐπ' αὐτὴν ἔπεσεν εἰς Ἰβηρίαν ἀπελθεῖν· ἡ δὲ ἀσμένως ἐδέξατο, ὅθεν καὶ ἀπελθεῖν ἤθελεν. Ἐπέστη δὲ ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ καὶ λέγει αὐτῇ: μὴ χωρίζου, Παρθένε, τῆς Ἰουδαίας γῆς, ἧγουν τῆς Ἱερουσαλήμ· ταῦτά σοι κελεύει ὁ ὑπὸ σοῦ ἀῤῥάστως γεννηθεὶς Ἰησοῦς Χριστός· ἡ γῆ, ἣ σοι κεκλήρωται, ἧγουν ἡ Ἰβηρία ἣ καὶ τὸ τοῦ Ἄθω ὄρος ὑπὸ τοῦ σοῦ προσώπου φωτισθήσεται.

Ὁ δὲ Λάζαρος ὁ τετραήμερος ἦν ἐν τῇ Κύπρῳ τῇ νήσῳ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἔνθα καὶ ποιμὴν ἐχειροτονήθη ὑπὸ Βαρνάβα τοῦ Ἀποστόλου· ὃς καὶ πολλάκις ἠθέλησεν ἀπελθεῖν ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἰδεῖν τὴν μητέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐτόλμα ἐκ τῶν ἐκεῖ Ἰουδαίων, καὶ ἦν ἐν ἀδημονίᾳ πολλῇ. Γνοῦσα δὲ ἡ ἁγία Θεοτόκος τὴν αὐτοῦ ἀθυμίαν καὶ λύπην ἔγραψε πρὸς αὐ-

τὸν τοῦ ἀποστεῖλαι αὐτῇ πλοιάριον, ἵνα ἀπέλθῃ καὶ ἴδῃ αὐτόν. Ὁ δὲ μετὰ πολλῆς περιχαρίας τοῦτο ἐποίησεν, εὐτρεπίσας πλοῖον καὶ ἀποστείλας. Ἡ δὲ λαβοῦσα τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν παρθένον καὶ εὐαγγελιστὴν καὶ δῶρα, ἃ ἐποίησε διὰ τὸν Λάζαρον, ὠμοφόριόν καὶ ἐπιμάνικα, ἐμβάντες εἰς τὸ πλοῖον, πρὸς τὴν Κύπρον ἀπέπλευσαν. Ἀνέμου δὲ μεγάλου πνεύσαντος, ἀπήγαγε τὸ πλοῖον εἰς τὸ τοῦ Ἄθω ὄρος, εἰς τὸν ἀσκάλωνα, τὸ τοῦ Κλήμεντος λεγόμενον, ἔνθα νῦν ἡ Μονὴ τῶν Ἰβήρων ἵδρυται· τὸ δὲ ὄρος ὅλον κατείδωλον ἦν· καὶ γὰρ ἐκεῖσε τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερεῖον ἵστατο, καὶ πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες τῆς Οἰκουμένης ἐν τούτῳ τῷ ὄρει συνέτρεχον, ὡς μέγα τε καὶ σεβάσμιον, οἱ μὲν εἰς προσκύνησιν τοῦ Ἀπόλλωνος, οἱ δὲ διὰ χρησμάτων καὶ αἰνιγμάτων, ἤγουν προφητειῶν καὶ μαντευμάτων· τοίνυν καὶ ἕκαστος κατὰ τὴν αὐτοῦ βούλησιν ἀπελάμβανε· καὶ ἦν ἐκεῖ πᾶσα ἡ τοῦ διαβόλου ἐπιστήμη καὶ μέθοδος· τότε τοιγαροῦν ἐκ πάντων τῶν εἰδώλων κραυγὴ σὺν βοῇ μεγάλῃ γενομένη τοιάδε ἠκούετο· ἄνδρες οἱ τοῦ Ἀπόλλωνος ἅπαντες· πορευθέντες εἰς τὸν τοῦ Κλήμεντος λιμένα, προσυπαντήσατε τὴν μητέρα τοῦ μεγάλου Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ Μαρίαν· καὶ πάντων θαυμαζόντων, ἐν τῷ λιμένι συνέτρεχον, ἐν ᾧ τὸ πλοῖον εὑρόντες περὶ τῆς μητρὸς τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἐπυνθάνοντο· ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Κυρίου ἐφανέρωσεν ἑαυτὴν ἀφόβως εἰποῦσα: ἐγώ εἰμί· οἱ δὲ λαβόντες αὐτὴν, μετὰ πάντων τῶν ἐν τῷ πλοίῳ, ἐν τῷ ἑαυτῶν συναγωγίῳ ἀπήγαγον μετὰ δέους πολλοῦ καὶ σεβάσματος, ἐπερώτησάν τε αὐτὴν λέγοντες: ῥάσον ἡμῖν πῶς ἐγέννησας τὸν μέγαν Θεὸν καὶ Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν· ἡ δὲ ἀνοίξασα τὸ μακάριον αὐτῆς στόμα ἅπαντα τὰ ἐπ' αὐτῇ γεγονότα διεσάφησε, καὶ σημεῖα οὐκ ὀλίγα ἐνώπιον αὐτῶν καὶ θαύματα ἐπεδείξατο· καὶ εὐηγγελίσατο αὐτοὺς ἅπαντας καὶ ἐβάπτισεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος,

καὶ ἐχειροτόνησεν αὐτοῖς ποιμένα· ἐχάρη δὲ ἡ ἁγία Θεοτόκος χαρὰν μεγάλην καὶ ἠγαλλιᾶτο τῷ πνεύματι ἐπὶ πάντων τῶν γινομένων, καὶ εἶπε: τοῦτο τὸ ὄρος ἐδόθη μοι εἰς κλῆρον παρὰ τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ μου καὶ εὐχαριστῶ αὐτῷ ὅτι οὐκ εἴασέ με ἄμοιρον· προσηύξατο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου καὶ κλήρου αὐτῆς, εἰποῦσα: Υἱέ μου καὶ Θεέ μου, εὐλόγησον τὸν τόπον τοῦτον καὶ ἔκχεε τὸ ἔλεός σου ἐπ' αὐτὸν καὶ φύλαξον αὐτὸν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῷ διὰ τὸ ὄνομά σου καὶ διὰ τὸ ὄνομα τὸ ἐμὸν, διὰ μικροῦ κόπου καὶ ἀγῶνος, ἄφες αὐτοῖς τὰ πλημμελήματα, καὶ ἀπάλλαξον αὐτοὺς τῆς αἰωνίου κολάσεως· ἔμπλησον αὐτοὺς παντὸς ἀγαθοῦ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ζωὴν αἰώνιον [δὸς] ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ δόξασον τὸν τόπον τοῦτον ὑπὲρ πάντα τόπον· καὶ πλάτυνον τὰ σκηνώματα αὐτῶν ἐν αὐτῷ, ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου αὐτοῦ· καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου· καὶ σῶσον αὐτὸν ἀπὸ παντὸς πειρασμοῦ, ἐκ τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. Φωνὴ δὲ οὐρανόθεν ἀπεκρίθη αὐτῇ: ἔσται σοι οὕτως ὡς προσηύξω, ἐάνπερ καὶ αὐτοὶ τὸν σωτήριον νόμον φυλάξωσιν. Εἰ βούλει δὲ εὑρεῖν τὸ ἀληθὲς ἀνάγνωθι τὸν λόγον καὶ βίον Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου, ἔνθα γέγραπται ὅτι κλῆρός ἐστι κατὰ πάντα τὸ ὄρος τοῦ Ἄθω τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, καθὼς καὶ αὐτὴ εἶπε τῷ ὁσίῳ Πέτρῳ διὰ στόματος αὐτῆς, ὅτι ἄπελθε ἐν τῷ τοῦ Ἄθωνος ὄρει ἐν τῷ ἐμῷ κλήρῳ, ὅπερ παρὰ τοῦ Υἱοῦ μου καὶ Θεοῦ ἔλαβον εἰς ἐμὸν κλῆρον· καὶ πληρωθήσεται μοναχῶν κατὰ βορρᾶν καὶ νότον*.

Εὐχαριστήσασα τῷ Θεῷ ἐπὶ πάντων ἡ Θεοτόκος εὐλόγησε τὸν τόπον καὶ τὸν λαόν· καὶ εἰσελθοῦσα εἰς τὸ πλοῖον παραπλεῦσαι πρὸς τὴν Κύπρον ὥρμησαν. Ὁ δὲ Λάζαρος ἐν ἀγωνίᾳ ἦν καὶ ἀδημονίᾳ πολλῇ περὶ τῆς ἁγίας Θεοτό-

* ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου :

κου καὶ τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνθρώπων, νομίζων ὅτι ἐναυάγησαν, καὶ ἀπαρακλήτως ἐθρήνει τὴν συμφοράν· ὡς δὲ ἀθρόον ἰδὼν τὸ πλοῖον προσεγγίσαν τῇ Κύπρῳ, χαρὰν μεγάλην ἐχάρη, καὶ προσυπαντήσας καὶ ἀσπασάμενος, τὰ περὶ αὐτῶν ἐπυνθάνετο· ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Κυρίου πάντα τὰ ἐν τῷ Ἄθῳ γινόμενα αὐτῷ διηγήσατο, δοῦσα αὐτῷ καὶ τὰ δῶρα: ὠμοφόριον καὶ ἐπιμάνικα, ἅπερ ἐκόμισεν ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ, καθὼς καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐδηλώσαμεν· ἐχάρησαν δὲ ἀλλήλοις καὶ τὸν Θεὸν δοξάσαντες ἀπέστειλαν αὐτὴν αὖθις μετὰ πλοίου εἰς τὸ πέραν, καθὼς ἡ τοῦ δικαίου Λαζάρου ἱστορία δηλοῖ.

Ἔζησεν οὖν ἡ ἁγία Θεοτόκος ἐν τῇ ἀνθρωπότητι οὕτως: ἐν τῷ ναῷ Κυρίου ἔτη ΙΔ΄· ἐν τῷ οἴκῳ Ἰωσὴφ μῆνας ΙΓ΄ καὶ εὐηγγελίσθη καὶ ἔτεκε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· ὁμοῦ ἔτη ΙΕ΄ καὶ μῆνας εἷς· καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπίσεως ἔτη ΛΓ΄· καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἔτη ΙΑ΄, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου· ὁμοῦ ἔτη ΝΘ΄ καὶ μετέστη πρὸς οὐρανοὺς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Περὶ δὲ τοῦ Ἄθω ὄρους γράφει καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς, εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν αὐτοῦ οὕτω: καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέταται εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅπως τρέφηται καιρὸν καὶ καιροὺς ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως.— Ἑρμηνεία Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης—ἐδόθησαν οὖν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ δύο γραφαὶ Θεοῦ τοῦ τρισυποστάτου, ἵνα ὑμνῆται ὀρθῶς εἰς ἐκείνην τὴν ἔρημον, ὅπου καὶ εὑροῦσα ἄνεσιν ἀπὸ τῶν αἱρετικῶν, ἤγουν τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ ἐς ὕστερον, ἀπὸ τῶν ζιζανίων τοῦ ἐχθροῦ· πολλοί τινες τῶν ἁγίων εἰρήκασιν ὅτι ταῦτα ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Ἄθω φυλαχθήσονται, ἤγουν τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου λεχθέντα, καὶ οὕτως ἔχει τὸ ἀληθές. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτου.

Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου, γυνή τις εὐλαβὴς καὶ ἄκρως ἐν ἀσκήσει καὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει διαλάμψασα, Μαρία ὄνομα, ἀπηνέχθη αἰχμάλωτος εἰς Ἰβηρίαν, ἐξ ἧς εἰς θεογνωσίαν οἱ Ἴβηρες ἦλθοσαν, κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου πρόσρησιν ὅτι, τὴν γῆν, ἣν ἄν σοι ὁ κλῆρος κεκλήρωται ὑπὸ τοῦ σοῦ προσώπου φωτισθήσεται· ὃ καὶ γέγονεν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ὁ δέ γε Μέγας Κωνσταντῖνος, ἐν τῷ ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω, τρεῖς ναοὺς μεγίστους ἀνήγειρεν, ἐπ' ὀνόματι τῆς κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου· ἕνα μὲν ἐν τῷ τοῦ Κλήμεντος λιμένι, δεύτερον δὲ ἐν τῷ συντακτικῷ ἤγουν τῷ Πρωτάτῳ, τρίτον δὲ ὅπου εἰσῆλθεν ἡ Θεοτόκος ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ μοναχοὺς ἐγκατοικίσας ἐν αὐτοῖς παράδεισον τῆς Θεοτόκου ἐπωνόμασε· καὶ τὸ ὄρος· προστάξας πανταχόθεν λέγεσθαι Ἅγιον· καὶ τὴν πόλιν τοῦ Ἀπόλλωνος Ἱερισσὸν μετωνόμασε, καὶ πάντα θεαρέστως ἐν βίῳ καὶ λόγῳ ἐποίησε. Μετὰ δὲ τὴν ἀποβίωσιν αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ, παρέλαβε τὴν βασιλείαν Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, καὶ, οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, ἀνέστη μετὰ μεγάλου θυμοῦ κατὰ τῶν Χριστιανῶν· καὶ τὰ παρὰ τοῦ μεγάλου ἐν βασιλεῦσι καὶ ἰσαποστόλου ἁγίου Κωνσταντίνου δομηθέντα εὐκτήρια ἐν τῷ Ἄθῳ Ὄρει ἐκ βάθρων ὁ ἀλιτήριος θὴρ ἐδαφίασεν.

Περὶ τῆς μεγάλης τοῦ Βατοπεδίου μονῆς.

Μετὰ δέ παραδρομὴν χρόνων τινῶν, τῷ ἑβδόμῳ ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ἀπέστειλε Βάτος ὁ ἀδελφιδοὺς αὐτοῦ ἐκ Ῥώμης τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ μεγάλου πλοίου καὶ δορυφορίας ὅτι πλείστης εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων θεάσασθαι τὸν βασιλέα καὶ θεῖον αὐτοῦ καὶ γενέσθαι γνώριμον αὐτῷ. Γενομένου δὲ τοῦ πλοίου ἐν τῷ Αἰγαίῳ Πελάγει, ἀνέμου βιαίου ἐκπνεύσαντος, συνε-

πόδισε τὸν αἰθέρα καὶ τὸν παῖδα ἐν τῷ πελάγει ἔῤῥιψεν· ὁ δὲ παῖς, Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι, μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἀνεβόησε, καὶ εὐθὺς εὑρέθη ἐν τῇ χέρσῳ τοῦ ἁγίου Ὄρους· καὶ φωνὴ ἠκούσθη τοιαύτη ἄνωθεν λέγουσα: ἀνακαίνισον, ὦ παῖ, τὸν θεῖον ναὸν τῆς τοῦ πικροῦ θανάτου ἐκλυτρωσάσης σε Θεοτόκου Μαρίας· λέγεται δὲ ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ τρίτος ναός, ὃν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε καὶ ὁ Παραβάτης Ἰουλιανὸς ἐδαφίκασε· τὸ δὲ πλοῖον διεσώθη μετὰ πάντων εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐνεφάνησαν, καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀδελφιδοῦ αὐτοῦ δεδώκασι, καὶ τὰ περὶ τοῦ παιδίου συμβάντα ἀνήγγειλαν· ὁ δὲ βασιλεὺς περιορίσας αὐτοὺς καὶ ἐν τῇ φρουρᾷ παραδοῦναι [ἤθελεν] ὡς αἰτίους τῆς τοῦ παιδὸς ἀπωλείας καὶ ἀναιρέσεως. Ὁ δὲ παῖς, ὁδηγηθεὶς παρά τινων τῶν ἐν τῷ τόπῳ μοναχῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πάλιν ἔρθασεν, ὥρθη τῷ βασιλεῖ καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ ἅπαντα αὐτῷ διεσάῤῥησε, καὶ τοὺς ἀθῴους ἐκείνους ἠλευθέρωσεν· ἔγραψε τοίνυν ὁ βασιλεὺς τῷ ἀδελφιδῷ αὐτοῦ εἰς Ῥώμην τὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ συμβεβηκότα ἅπαντα, καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ ναοῦ δομήσεως· ὁ δὲ βασιλεὺς ἦν κομίσας λίθους καὶ κίονας καὶ μουσίον πολὺ ποικίλων χρωμάτων, οἰκοδομῆσαι ναὸν τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου καὶ μνημόσυνον ἑαυτοῦ· καὶ ὡς ἀνέγνω τὴν γραφὴν τοῦ βασιλέως, βαλὼν αὐτὰ εἰς πλοῖον καὶ τέσσαρας κίονας γεραναίους, οὓς ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ ἐξέβαλεν, ἀπέστειλεν ἐκεῖσε τοῦ οἰκοδομῆσαι ναὸν τῇ Θεομήτορι· ἄρξαντες δὲ ἀνακαθαίρειν τὸν τόπον, εὐθέως εὑρίσκουσι ῥρέαρ βαθύ, ᾧ καὶ ἐξαντλήσαντες εὗρον ἐν τῷ πυθμένι πίνακα, φερομένην μόῤῥωσιν τῆς Παναχράντου Θεοτόκου, φέρουσαν ἐν ἀγκάλαις τὸ προαιώνιον βρέφος, ὡς ἐν ὀλίγῳ ἀνιστορημένην καὶ διαλάμπουσαν. Ἐπὶ τούτου τοῦ θαύματος χαρὰ μεγάλη γέγονεν, ὥστε τοὺς πάντας τῇ τοιαύτῃ θέᾳ ἐκπλαγῆναι· ἄνωθεν οὖν ἐπὶ τοῦ ῥρέατος ἀνεστήλωσαν τὴν

ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὸ θυσιαστήριον· δομήσαντες δὲ καὶ τὸν ναὸν ἐπὶ τοὺς τέσσαρας κίονας, οὓς προέφημεν, καὶ μουσίον ἀνιστόρησαν πανευπρεπῶς τῷ τοίχῳ σὺν τῷ ἐδάφει· καὶ τὴν ὀροφὴν χαλκῷ κεχρυσωμένῳ κατεστέγασαν ἅπαν, καὶ τὴν μάνδραν τείχεσιν ὑψηλοῖς ἐδυνάμωσαν, καὶ ἐντὸς κελλίων ὅλην ἀνεπλήρωσαν, ἃ ὡς θέμις ἠὐτρέπισαν καὶ Βατοπαίδιον ἐπωνόμασαν, τοὐτέστι τοῦ Βάτου παιδί· ἥ ἐστι κτιτορικῶς ἡ ἐπωνυμία, ἕως τῆς σήμερον.

Περὶ τῆς Πορταϊτίσσης Θεοτόκου.

Περὶ δὲ τῆς ἁγίας εἰκόνος τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Πορταϊτίσσης, τῆς οὔσης ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Κλήμεντος ἡγουν τῶν Ἰβήρων, ἐκπλήττεται πᾶσα ἀκοὴ καὶ ἔννοια τῆς αὐτῆς παρουσίας τὸ μέγεθος· ὥρθη γὰρ πλησίον πρὸς τοῦ Ἄθω ὄρους, ἐν τῷ Λιγαίῳ Πελάγει καὶ ἀκτῖνας ἡλίου ἐκπέμπουσα, ὥστε τοὺς πάντας ἐκπλήττεσθαι τῇ θέᾳ αὐτῆς· ἅπαντες τοίνυν οἱ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω ἀσκούμενοι ὀνομαστοὶ μοναχοί, ἐν πλοίοις ἐμβάντες, πρὸς τὴν ἁγίαν εἰκόνα ᾤχοντο, συλλαβέσθαι αὐτὴν πειρώμενοι· ἡ δὲ ἁγία εἰκὼν τούτους διέφευγεν ἔνθεν κακεῖθεν, ἕως οὗ ἐκ τῆς ἁγίας εἰκόνος φωνὴ ἠνέχθη τοιάδε ὅτι, εἰ μὴ Γαβριήλιος ὁ Ἴβηρ ἔλθῃ ἐκ τοῦ μικροῦ Ἄθω τῇ χέρσῳ ἐγὼ οὐκ ἔρχομαι. Ἅπαντες τοίνυν οἱ μοναχοὶ τοῦ ὄρους ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀββᾶν Γαβριήλιον τὸν Ἴβηρα, ἐν τῷ μικρῷ Ἄθωνι, ἔνθα τοὺς ἀσκητικοὺς διήνυεν ἄθλους· καὶ ἠντιβόλουν αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ λαβεῖν τὴν εἰκόνα, αὐτὸς δὲ ἀνάξιον ἑαυτὸν ἔλεγεν εἶναι τοῦ τοιούτου τολμήματος· διὰ δὲ τὴν πολλὴν αὐτῶν παράκλεσιν ἐπορεύθη εἰς τὸ αἰγιαλὸν καὶ προσηύξατο περιπατῆσαι ἐπὶ τὰ ὕδατα· ἡ δὲ θεία εἰκὼν τῆς Παναχράντου Θεοτόκου ἦλατο εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ γέροντος· καὶ ἐξελθὼν μετ' αὐτῆς ἐν τῇ χέρσῳ, ἅπαντες προσεκύνησαν αὐτὴν μετὰ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, εὐχαριστήταν·

τες τῷ Θεῷ ἐπὶ τοῦ τοιούτου παραδόξου θεάματος, εἶτα ἀπηνέγκαντες ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Κλήμεντος, ἐν τῷ ναῷ ἀνέθεντο· τὸ δὲ πρωὶ εὑρέθη ἔξω τῆς Μονῆς ἐν τῷ λόφῳ, τὰς ἀκτῖνας ἕως τῆς Μονῆς ἐπαφιεῖσα, ἣν λαβόντες ἐκεῖθεν ἐν τῷ ναῷ ἀνεκόμισαν, καὶ πάλιν ἐφυγάδευσεν, ἕως οὗ ἀπεκαλύφθη τῷ μοναχῷ Γαβριηλίῳ τῷ Ἰβήρι, ὅτι, εἰ μὴ ἕτερον ναὸν ἐν τῇ πόρτῃ δομήσωσιν, οὐ προσμένω ἐντός· οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα αὐτοί με φυλάξωσιν, ἀλλ' ἵνα ἐγὼ φυλάξω αὐτούς· οἱ δὲ εὐθέως ἀνήγειραν ἐν τῇ Πόρτῃ ναὸν περικαλλῆ, ἐν ᾧ τὴν ἁγίαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου κατέθεντο, καὶ ἀλλαχόθεν πύλην ἀνοίξαντες πλησιέστερον· ἐκ τούτου οὖν Πορτιάτισσαν τὴν ἁγίαν εἰκόνα ἐπονομάσαντες, καθὼς αὐτὴ διετάξατο· ἣ καὶ ἐποίει καὶ ποιεῖ καθ' ἑκάστην σημεῖα καὶ τέρατα πολλά, ὡς ἡ κατ' αὐτὴν ἱστορία δηλοῖ.

Περὶ τῆς μονῆς τοῦ Ζωγράφου.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Λεόντος τοῦ σοφοῦ τρεῖς ἀδελφοὶ γνήσιοι, οὓς ἤνεγκεν ἡ μεγαλόπολις Ἀχρειδῶν, ἐπὶ ἑνὸς σκοποῦ ὁμογνωμονήσαντες, γεγόνασι μοναχοί, καταλιπόντες πλοῦτον, δόξαν καὶ τὴν ἄλλην φαντασίαν τοῦ κόσμου, μετανάσται γενόμενοι ἐν τῷ Ἄθῳ Ὄρει εὐαγγελικῶς, διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· οἳ καὶ ποιήσαντες ἑαυτοῖς τρεῖς σκηνάς, κατῴκησαν ἀπὸ μικροῦ διαστήματος ἀλλήλοις διαχωριζόμενοι, μόνον δὲ ἡ Κυριακὴ προσεκάλει αὐτούς, κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῶν· ὧν τῆς ἀρετῆς ἡ φήμη πανταχοῦ διεξῆλθε, καὶ πολλοὶ προσεκολλήθησαν αὐτοῖς, οὓς νεύσει θείᾳ μοναστήριον δομῆσαι προὐξένησεν. Εὑρόντες τοιγαροῦν τόπον, δι' ἀποκαλύψεως Θεοῦ, ᾠκοδόμησαν μοναστήριον· ἠθέλησαν δὲ τὸν ναὸν ἐπονομάσαι, καὶ τῶν μὲν λεγόντων τοῦ ἁγίου Νικολάου, τῶν δὲ Κλήμεντος τοῦ ἐν τῇ Ἀγριδι ἁγίου τῇ πατρίδι αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ ἀσύμφωνον ἔκειτο ἡ εἰκὼν ἐν τῷ τόπῳ ἀνιστόρητος· ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν, πρωΐ,

ὤφθη ἱστορισμένη, φέρουσα τὸν μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, καὶ ἐξεθαμβήθησαν ἅπαντες τοῦ παραδόξου θαύματος. Δοξάσαντες οὖν τὸν Θεὸν κεκλήκασι τὸν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου.

Περὶ τῆς εἰκόνος.

Περὶ δὲ τῆς εἰκόνος τοῦ ἁγίου Γεωργίου τὰ ἐξ ἀρχῆς διηγήσομαι. Κώμη τις ἦν πλησίον πόλεως Λύδδης, Φανουήλ καλουμένη, ἥτις ναὸν εἶχε τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου σὺν οὐκ ὀλίγοις μοναχοῖς, καὶ ἦν ἐκεῖσε θαυματουργῶν ὁ ἅγιος ἐξαίσια, καὶ ὅσοι ἐν ποικίλαις νόσοις ἢ ἀνιάτοις τραύμασιν ἢ πάθεσι δεινοῖς κατεχόμενοι προσέτρεχον ἐν τῷ ναῷ καὶ τὴν ἴασιν ἀρυόμενοι εἰς τὰ ἴδια ἔτρεχον χαίροντες καὶ εὐχαριστοῦντες Θεῷ καὶ Γεωργίῳ τῷ μεγαλομάρτυρι. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ἅφαντος ἡ ἱστορία τοῦ ἁγίου ἐκ τῆς εἰκόνος γενομένη, μόνον ἡ εἰκὼν γυμνὴ καὶ κενὴ ἐν τῷ τόπῳ ἵστατο· καὶ πάντας μὲν ἐξέπληξε καὶ εἰς λύπην ἐνέβαλε τὸ τοιοῦτον θέαμα, ὁ δὲ ἅγιος ἐφάνη τῇ νυκτὶ κατ' ὄναρ τῷ ποιμένι καὶ φησί· τί περίλυπος εἶ περὶ ἐμοῦ, ὦ ποιμήν; ἐγὼ γὰρ εὗρον ἐν τῷ Ἄθῳ ὄρει κατοικίαν, ὅ ἐστιν εἰς κλῆρον τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου· εἰ γὰρ θέλεις ῥυσθῆναι καὶ σὺ ἐκ τῆς ἐπερχομένης ἀνάγκης, δεῦρο καὶ αὐτὸς ἐκεῖ μετὰ τῶν σὺν σοὶ ἀδελφῶν, κἀκεῖ με εὑρήσετε· παρέδωκε γὰρ ὁ Θεὸς τὴν Παλαιστίνην πᾶσαν τοῖς (ἀλλοφύλοις), διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ· ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ ποιμὴν καὶ πιστεύσας τὸ ὅραθὲν συνήθροισε τοὺς μοναχοὺς καὶ ἀπήγγειλεν αὐτοῖς τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου φθεγγόμενα, εἶτα προσκαλεσάμενος τοὺς ἐγκρίτους τῆς κώμης εἶπε πρὸς αὐτούς, παρακατέχετε τὴν Μονὴν καὶ φυλάξατε· ἡμεῖς γὰρ ἀπερχόμεθα εἰς τόπους ἁγίους προσκυνῆσαι καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα γενέσθω ἐφ' ἡμᾶς καὶ εἰς ὑμᾶς· τὸ δὲ μυστήριον καὶ τὸ ὅραμα ἀπέκρυψεν ἐξ αὐτῶν. Εὐθὺς οὖν πρὸς δυσμὰς πορείαν

ποιούμενοι, μετὰ δακρύων καὶ ὀδυρμῶν, κατέβρεχον τὰς παρειὰς ἑαυτῶν διά τε τὸν χωρισμὸν τῆς Μονῆς καὶ τῶν οἰκείων· ἱκανὰς οὖν ἡμέρας ὁδεύσαντες ἔρθασαν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθω, ἐν ᾧ εὑρόντες τὴν Μονὴν εἰσῆλθον ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἰδόντες τὴν εἰκόνα, τὸν ἅγιον ἐπέγνωσαν ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον ὄντα, καθὼς ἦν ἐν τῇ κώμῃ Φανουήλ τὸ πρότερον, καὶ πεσόντες εὐθὺς, ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τῷ ἐδάφει, τοῖς δάκρυσι κατέβρεχον, λέγοντες, τί τοσαύτην λύπην περιέβαλες ἡμᾶς μεταναστεύσας σὺν ἡμῖν ἐνθάδε, ὦ μεγαλομάρτυς Χριστοῦ Γεώργιε· οὓς οἱ τῆς Μονῆς μοναχοὶ οὕτως ἰδόντες μόλις αὐτῶν κατέπαυσαν τὰ δάκρυα· ἐπερώτων τε αὐτοὺς, τίς ὁ τοσοῦτος κοπετὸς ἀδελφοὶ παρ' ὑμῖν; φράσατε ἡμῖν· οὔπω γὰρ ἐγίνωσκον οὗτοι τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου γενόμενα· οἱ δὲ διηγήσαντο πάντα περί τε τοῦ ἁγίου καὶ ἑαυτῶν· καὶ οὗτοι τὰ ἐν ᾧδε γινόμενα ὁμοίως λέξαντες ἐκείνοις, ἀμφότεροι ἐδόξασαν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Γεώργιον, τὸν ποιμένα δὲ τὸν ἐν Φανουὴλ καὶ ᾧδε ποιμένα ἐν τῇ Μονῇ καταστήσαντες· Εὐστράτιος τοὔνομα· ἦν ποιμαίνων καλῶς τὸ ἐκυτοῦ ἐν Χριστῷ ποίμνιον ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ. Ἐκ τῆς εἰκόνος γὰρ ἐπωνομάσθη καὶ ἡ Μονὴ τοῦ Ζωγράφου.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΠΑΛΑΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΑΘΩ

ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΕΣΦΙΓΜΕΝΟΥ.

Τὸ ὄρος Ἄθω ἐκλήθη παρά τινος γίγαντος Ἄθω καλουμένου, ὃς ἦτον υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ μητρὸς Ῥοδόπης τῆς Στρύμονος καὶ ἀπὸ μὲν τὴν μητέρα ἐκλήθη τὸ ὄρος τῆς Θράκης, ἀπὸ δὲ τοῦ υἱοῦ τὸ πέλαγος· ἔκειτο δὲ ἐπάνω τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθω εἰς ἀνδριὰς τοῦ Διός· σώζει ἡ κορυφὴ αὕτη σχῆμα μαστοῦ· ἐβούλετο δὲ ὁ ἀρχιτέκτων Στησικράτης σχηματίσαι εἰς ἀνδριάντα τοῦ Μακεδόνος Ἀλεξάνδρου, κρατοῦντα εἰς μὲν τὴν δεξιάν του τὴν ὑδρόγειον σφαῖραν, καὶ μὲ τὴν ἀριστεράν του χύνοντα ποταμοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐνοῦτο δὲ ὁ Ἄθως μὲ τὴν Χαλκιδικὴν χώραν διὰ ἰσθμοῦ πλάτος σταδίων δώδεκα ἔχοντος, ὃν ὁ Ξέρξης ἔκοψέ ποτε, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον· καλεῖται δὲ ὁ ἰσθμὸς Πρόβλακας· ἡ δὲ περίμετρος τοῦ Ἄθω εἶναι μιλίων 150, ἡ σκιὰ αὐτοῦ συσκιάζει τὰ νῶτα τῆς Λημναίας ἁλὸς, ἀφισταμένης ἐκεῖθεν μίλια 88· ὁ κοινῶς λεγόμενος κόλπος τοῦ ἁγίου Ὄρους, ἐκαλεῖτο Σιγγιτικὸς, τὴν κλῆσιν λαβὼν ἀπὸ τῆς Σίγγου, ποτὲ πόλεως οὔσης εἰς τὴν παραθαλασσίαν ὑπερορείαν τοῦ Ἄθω, πλησίον τοῦ Ἀκανθίου ἰσθμοῦ, (Πρόβλακος)· ἦτον καὶ ἡ Στρατονίκη πόλις, ἡ νῦν λεγομένη Φραγκόκαστρον· τὸ δὲ νυμφαῖον ἄκρον, κοινῶς ὁ κάβος τοῦ ἁγίου Ὄρους, εἶναι τὸ ὄρος Ἄθω, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν ποτὲ πόλεις πέντε, Δῖον, Κλεω-

ναὶ, Θύσσα, Ὀλόφυξος καὶ Ἀκράθως, κατοικούμεναι ἀπὸ ἀσεβεῖς εἰδωλολάτρας, ἄχρις οὗ ἔλαμψαν αἱ ἀκτῖνες τοῦ θείου φωτὸς καὶ ἐδέθη κλῆρος τῆς Θεοτόκου. Καθὼς καὶ ἡ Ῥωσσία ἔχει θεμελιωτὴν τὸν Ἀπόστολον Ἀνδρέαν, ὅστις εὐλόγησεν ἀπὸ μακρόθεν τὴν εἰς αὐτὴν πρώτην ἔλευσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἀναβὰς διὰ τοῦ Βορυσθένους εἰς τὴν ἔρημον Σκυθίας, ἐνέπηξεν αὐτὸς πρῶτος τὸν Σταυρὸν ἐπὶ τῶν ὀρέων Κιέβου καὶ προεῖπε τοῖς μαθηταῖς του· «βλέπετε τὰ ὄρη ταῦτα; ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων λάμψει ἡ θεία χάρις, καὶ ἡ πόλις αὕτη γενήσεται μεγάλη καὶ πολλαὶ ἐκκλησίαι ἀνεγερθήσονται παρὰ τοῦ Θεοῦ». Ταῦτα λέγει εἰς τὴν διήγησιν ὁ ἐκ τῆς Μονῆς Πετσάρκης (Σπηλαίου) ὁ μελανείμων ἅγιος Νέστωρ, μαθητὴς τοῦ ὁσίου Ἀντωνίου, ὁ γράψας καὶ τὸν βίον αὐτοῦ· ἀλλ' ὕστερον, μετὰ ἐννέα ἑκατονταετηρίδας, ἔλαμψεν ἡ εὐσέβεια εἰς τὴν Ῥωσσίαν.

Οὕτω καὶ τὸ ὄρος Ἄθω, καὶ ἡ Ἰβηρία κλῆρος ἐδέθησαν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἀπὸ πρώτης ἀποστολῆς τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος, ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τοῦ πρώτου βασιλέως τῶν χριστιανῶν Ἰσαποστόλου Κωνσταντίνου, ἡ μὲν Ἰβηρία ἐδέχθη τὴν εὐσέβειαν παρά τινος γυναικὸς αἰχμαλώτου, κατὰ τὴν ἱστορίαν. Τὸ δὲ ὄρος Ἄθω ἤρξατο κατοικεῖσθαι ἀπὸ μοναχοὺς κατ' ὀλίγον, καὶ ἐν τοῖς ἐσχάτοις χρόνοις, ὅτε αἱ ἐν Παλαιστίνῃ, Αἰγύπτῳ, Σιναίῳ Λιβύῃ καὶ Ἀσίᾳ μοναὶ κατεκρημνοῦντο, συνήγοντο ὡς ἀπὸ γραμμὰς εἰς κέντρον τὰ στίφη τῶν μοναχῶν εἰς τὸ ὄρος Ἄθω, καὶ ἐπληρώθη ἡ ῥῆσις τῆς Θεοτόκου ἡ λέγουσα. «Τὸ ὄρος Ἄθω αἰτησαμένη εἴληφα παρὰ τοῦ υἱοῦ μου καὶ Θεοῦ, ὅπως οἱ τῶν κοσμικῶν ἀναχωροῦντες συγχύσεων, καὶ τῶν πνευματικῶν, ὅση δύναμις, ἀντεχόμενοι, καὶ τὸ ἐμὸν ἀληθείᾳ καὶ πίστει καὶ διαθέσει ψυχῆς ἐπικαλούμενοι ὄνομα τήν τε παροῦσαν ζωὴν ἀμέριμνον διανύωσι· πάνυ γὰρ ἐπιτερπῶς ἔχω τούτου, καὶ λίαν μου τὸ

πνεῦμα ἐπ' αὐτῷ ἐπευφραίνεται· καὶ γὰρ σαφῶς οἶδα, ὅτι ἔσται ποτὲ, ὅτε πλησθήσεται τοῦ τάγματος τῶν μοναχῶν ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔλεος τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ, εἴ γε καὶ αὐτοὶ τῶν σωτηρίων ἐντολῶν ἀντέχονται, εἰς τὸν σύμπαντα αἰῶνα ἀπ' αὐτῶν οὐ διασκεδασθήσεται, καὶ πλατυνῶ αὐτοὺς ἐπὶ νότον καὶ βορρᾶν τοῦ εἰρημένου ὄρους καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτοῦ ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν πάσῃ τῇ ὑρηλίῳ περιβόητον θήσω, καὶ τῶν διακαρτερούντων ἐν αὐτῷ ὑπερασπιῶ».

Αὗταί εἰσιν αἱ προρρήσεις τῆς Θεοτόκου πρὸς τὸ ὄρος Ἄθω αἱ ἔκπαλαι διαδιδόμεναι διὰ τοῦ ἡσυχαστοῦ Πέτρου, ὅτε παρέδωκεν αὐτὰς τοῖς λοιποῖς ἀσκουμένοις ἐν τῷ ὄρει· ὅτι ἐὰν μόνος ἔμενε, πρός τίνα ἆρά γε ἤθελεν εἴπῃ καὶ παραδώσῃ αὐτάς; τοῦτό ἐστι παραλογισμός. Πῶς δὲ τὸ ὄρος ἤρξατο κατοικεῖσθαι ἀπὸ μοναχοὺς, ἄνωθεν ἀπ' ἀρχῆς θέλομεν διηγηθῇ ὧδε, ὡς ἐκ παλαιῶν ὑπομνημάτων σωζομένων ἐν μεμβράναις εὕρομεν, πρὸς μνήμην τῶν μεταγενεστέρων.

Ἔχει δὲ οὕτω.

Πρὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, οἱ κάτοικοι τοῦ ὄρους ἀσεβεῖς, ὑπέπεσον εἰς βασιλικὴν ὀργὴν, καὶ οἱ μὲν μαχαίρας ἔργον ἐγένοντο, οἱ δὲ, διεσκορπίσθησαν ἀλλαχοῦ, ὡς οἱ Χαναναῖοι τὸ πάλαι, ἵνα κληρωθῇ τοῖς νέοις Ἰσραηλίταις μοναχοῖς, κατὰ θείαν πρόνοιαν, προμηθείᾳ τῆς Θεοτόκου. Οὕτως ἔφη ὁ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν Νεῖλος ὁ μυροβλύτης δι' ἀποκαλύψεως μοναχῷ τινί. Ὅτε δὲ ἡ εὐσέβεια πανταχοῦ ἐφηπλοῦτο διὰ τοῦ ἰσαποστόλου Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ ναοὶ εἰς δόξαν Χριστοῦ ἠγείροντο, κινούμενος ἐκ Θεοῦ ὁ πιστὸς ἄναξ κτίσαι πόλιν ἰδίαν, ἵνα καθὼς ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν ἔλαβεν ἀρχὴν βασιλείας εὐσεβοῦς καὶ κατηργήθη ἡ τῶν ἀσεβῶν ἐπικράτεια σὺν τῇ πλάνῃ τῆς εἰδωλολατρείας, οὕτω καὶ νέα πόλις βασι-

λεύουσα ἐγερθῆ, ὡς ἀπαρχὴ τῆς τῶν χριστιανῶν βασιλείας. Ὅθεν τοιαύτην καλὴν βουλὴν βαλὼν ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς, καὶ στοχαζόμενος ἐν ποίῳ χώρῳ τὴν τοιαύτην πόλιν οἰκοδομήσῃ καὶ σκεψάμενος ἐξελέξατο τὸν ἀκάνθινον ἰσθμὸν, ὃν ὁ Ξέρξης τὸ πάλαι ἠβουλήθη διακόψαι καὶ διαπεράσαι τὰ πλοῖα, ὅπου ἡ παραθαλάσσιος πόλις Σίγγος, ἀφ' ἧς ὁ κόλπος Σιγγιτικὸς ἐκλήθη· ὕστερον δὲ διὰ τὸ ὑπὸ παρθένων ἱερισσῶν κατοικίαν τὸ πολύχνιον γενέσθαι Ἱερισσὸς ἐκαλέσθη, ὡς παρὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ὑπογράφεται. Ἄθουσα δὲ καὶ Πάνορμος καὶ Ἀθώσα ἐκαλεῖτο, ἧς πλησίον καὶ ἡ Στρατονικὴ πόλις, πρὸς τὴν ὑπώρειαν τοῦ Ἄθω εἰς Χαλκιδικὴν χώραν ἔκειτο ἡ νῦν Φραγκομοναστήριον (ἐρείπιον) καλουμένη. Ἀπελθὼν οὖν πρῶτον εἰς Θεσσαλονίκην διέτριψεν ἐκεῖσε χρόνους δύο, κατὰ τὴν ἱστορίαν, εἶτα διὰ τὸ θανατικὸν ὅπου συνέβη τότε, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, καὶ ἐλθὼν ἱστόρησε τὸν τόπον. Ὅθεν ὥρισεν ἀρχιτέκτονα καὶ κτίστας οἰκοδομῆσαι τὴν πόλιν· εὑρίσκετο δὲ τότε ὁ ἅγιος Μακάριος ἐπίσκοπος εἰς τὸ πολύχνιον, ἀνὴρ πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένος, μὲ τὸν ὁποῖον συναναστραφεὶς ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ εὐλαβηθεὶς αὐτὸν ἠρώτα λατινιστὶ διὰ τοῦ ἑρμηνέως, ὅτι τὴν ἑλλάδιον φωνὴν οὐκ ἐγίνωσκε. Πυθόμενος οὖν περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ τόπου, καὶ τοῦ ὄρους Ἄθω, διηγήθη αὐτῷ ὁ ἐπίσκοπος ὅτι ἦτο κλῆρος τῆς Θεοτόκου ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ὡς κατὰ παράδοσιν εἶχασι. Ταῦτα ἀκούσας ὁ εὐσεβέστατος, καὶ θυμηδίας ἀῤῥάτου πλησθεὶς, εἶπεν ἐνώπιον τῶν παρευρεθέντων μεγιστάνων καὶ ἀρχόντων θεσσαλονικέων εὐγενῶν, ὅτι οὐ θέλω ἐγκαλεῖσθαι παρὰ τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου, διὰ τὸν θεόθεν δοθέντα εἰς αὐτὴν ἡγιασμένον κλῆρον, ἀλλ' αἰτοῦμαι τὴν χάριν αὐτῆς καὶ ἀντίληψιν. Βεβαιωθεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ πιστωθεὶς τὰ λαληθέντα παρὰ τοῦ ἁγίου Μακαρίου, παραίτησε τοῦ οἰ-

κοδομεῖν τὴν πόλιν καὶ ὥρισε διὰ βασιλικοῦ θεσπίσματος, ἵνα ἀπέλθωσιν ὅ τε ἀρχιτέκτων, καὶ οἱ κτίσται εἰς τὸ Ἀθωϊκὸν ὄρος, καὶ οἰκοδομῆσαι ναοὺς τρεῖς, κατὰ τὸ βασιλικὸν σχέδιον, ὃ καὶ ἐγένετο. Ἐκτίζετο δὲ τότε ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ὃς σώζεται ἐν τῇ Σκήτει τοῦ Βατοπαιδίου. Εἰς δὲ τὸν λιμένα τοῦ Κλήμεντος καλούμενον, ἔνθα οἱ πόδες τῆς Θεοτόκου ἐπάτησαν, ὅτε ἀπερχομένη εἰς Κύπρον πρὸς τὸν τετραήμερον Λάζαρον, ἀνέμου πνεύσαντος, ἔφθασε τὸ πλοῖον εἰς Ἄθω καὶ τὸν χῶρον ηὐλόγησε καὶ τὸ τοῦ κλήρου αὐτῆς κήρυγμα ἔλαβε τέλος.

Περὶ τοῦ λιμένος Κλήμεντος.

Περὶ τῆς ἐλεύσεως τῆς Θεοτόκου ἐν Ἄθῳ, οὐ μόνον ἐν παλαιοῖς χειρογράφοις βίβλοις εὑρίσκεται γεγραμμένον ἔν τε τῇ Μονῇ τοῦ Βατοπαιδίου, Φιλοθέου καὶ Σκήτῃ τῆς Ἁγίας Ἄννης, ὡς εἴδομεν καὶ ἀνέγνωμεν, καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῷ Ὄρει, ἀλλὰ καὶ ἐν τετυπωμένοις βιβλίοις Ῥωσσικῆς, Ἰλλυρικῆς διαλέκτου, καὶ δακικῆς (βλαχικῆς) εἴδομεν γεγραμμένον καὶ οἱ πολλοὶ φυσιολόγοι εἰς αὐτὸ ἀπιστοῦσιν· ἀλλ' ἡμεῖς διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους. Περὶ δὲ τοῦ λιμένος Κλήμεντος δηλοῦμεν ὅτι, δύο λιμένες ἐν τῷ Ὄρει Ἄθῳ εἰσὶν, ὁ ἐν τῷ νοτίῳ μέρει καλούμενος Δάρνης, ἀσύλου τὸ πάλαι, ὅπου βωμὸς τῆς Δάρνης ἔκειτο, καὶ ὁ ἐν τῷ βορείῳ τοῦ Κλήμεντος· ὅπου ἡ μονὴ τοῦ Βατοπαιδίου νῦν κεῖται. Ἡ δὲ μονὴ τῶν Ἰβήρων, μονύδριον Κλήμεντος ἐκαλεῖτο, ὡς εἰς βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου φαίνεται, ἔνθα ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου Πορταϊτίσσης ἐξῆλθεν. Ὕστερον δὲ ὁ ἐξ Ἰβηρίας Ἰωάννης ᾠκοδόμησε πύργον καὶ ναὸν τοῦ Προδρόμου, Πίθον καὶ Χαρζανὰ κληθὲν, τῷ 960· κατὰ δὲ τὸ ᾳλ' Γεώργιος Τορνικὸς ἤγειρε τὴν μονὴν ὅλην. Ὁ δὲ λιμὴν τοῦ Κλήμεντος πλησίον τῆς πάλαι πόλεως Κλεωνῶν ἦν, ἔνθα τὸ Βατοπαίδιον, ὅπου καὶ οἱ πόδες τῆς Θεοτόκου

ἐπάτησαν. Εἰς αὐτὸ τοίνυν τὸ τῶν Κλεωνῶν ἀκρωτήριον, ἐκτίσθη ναὸς ὑπερμεγέθης εἰς τιμὴν τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅτι ἐν τῷ ἔτει ἐκείνῳ ὅτε ἀπῆλθε πρὸς Λάζαρον, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐκοιμήθη ἡ Θεοτόκος· ὕστερον δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ Ἰουλιανοῦ Παραβάτου ἐρήμωσιν ταύτης, καὶ παρὰ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἀνέργεσιν καὶ αὖθις κατὰ τὸ 861 ἐρημωθείσης, διὰ τὴν διὰ ψηφίδων μωσαικοῦ ἱστορίαν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, σωθεῖσαν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, ἐτιμήθη εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Διὰ δὲ τὴν εὕρεσιν τῆς εἰκόνος Βηματαρίσσης, καὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐν τῷ φρέατι, τελεῖται λειτουργία ἐν τῷ καθολικῷ ναῷ καθ' ἑκάστην τρίτην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος. Ἐκτίσθησαν δὲ καὶ ἕτεροι δύο ναοὶ ὁ τοῦ Πρωτάτου καὶ ὁ τοῦ Κωνσταντίου καλούμενος, ἐδόθη δὲ σάκρα βασιλικὴ εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Ὄρους φορεῖν μανδύαν καὶ κρατεῖν βακτηρίαν καὶ φορεῖν πολυσταύριον φελώνιον, ὡς οἱ τῶν ἀρχιερέων ἔγκριτοι, ὡς καὶ ἐπιγονάτιον ἀπαιωρεῖν, καὶ ἀποκαθιστᾶν πνευματικοὺς καὶ κείρειν ἀναγνώστας καὶ ὑποδιακόνους εἰς τὰ μονύδρια.

Συγχρόνως τῆς οἰκοδομῆς τῶν τριῶν ναῶν, καὶ μοναχός τις Στέφανος καλούμενος τῷ δεκάτῳ ἔτει τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου, ναὸν καὶ μονύδριον ἤγειρεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων, ἐν ᾧ χώρῳ ὁ τοῦ Ἀπόλλωνος βωμὸς ὑψοῦτο, ἐπὶ τῇ θέσει τῇ καλουμένῃ Ἄθωνος ῥοαὶ, εἰς τιμὴν τῶν εἰσοδίων τῆς Θεομήτορος, ὡς ἐν παλαιῷ ὑπομνήματι σωζομένῳ ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Παύλου μονῇ φαίνεται.

Περὶ τοῦ ὁσίου ... Ἐσφιγμένου ἐπονομαζομένου πρώτου δομήτορος τῆς ἐπωνύμου αὐτοῦ μονῆς.

Μετὰ δέ τινων χρόνων παρέλευσιν, μοναχός τις ἀκτήμων, μονοχίτων, σχοινίῳ σφιγκτῶς ἐζωσμένος, κατα-

τήκων τὴν σάρκα ἡσύχαζεν ἐν τῷ χώρῳ πρὸς δυσμὰς τῆς νῦν ἐπωνύμου αὐτοῦ μονῆς, ὡς ἐν μίλιον, ἧς νῦν ἐρείπιον φαίνεται, ἀποχωρισθέντος τοῦ νοτίου μέρους πολὺ τοῦ ἄνωθεν τόπου, καὶ καλύψαντος τὸ ἥμισυ τῆς μονῆς καὶ ὅλον τὸν τοῖχον τοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου τούτου ναοῦ οἱ τρεῖς τοῖχοι βορειοδυτικὸς καὶ ἀνατολικὸς, μὲ τὴν κόγχην (ἀχυβάδα) καὶ δύο μικρὰς, ἐσώζοντο τῷ 1802 ἔτει, καὶ τὰ τέσσαρα κιόνια ἐκ μαρμάρου, κείμενα ἐκεῖσε. Περὶ τῆς μονῆς ταύτης φαίνεται σαφέστατα εἰς τὸν βίον Βαρνάβα καὶ Σωφρονίου τῶν εἰς ὄρος Μελᾶ Τραπεζοῦντος ἀποικησάντων, ὧν ὁ βίος ἁπλοῦς εἰς τὸ νέον Λειμωνάριον γέγραπται, ὁ δὲ ἑλληνικὸς ἐν παλαιοῖς χειρογράφοις. Ἔχει δὲ ἡ περικοπὴ οὕτως: Ἐλθόντες εἰς Θεσσαλονίκην, καὶ προσκυνήσαντες τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ μεγάλου Δημητρίου, ὑπήντησαν μοναχόν τινα ἀγιορείτην, ἔχοντα χάρισμα προορατικὸν, Λάζαρον καλούμενον, ὅστις γνωρίσας ὅτι ἀπὸ σατανικὸν φόβον ἐπλανήθησαν ἀπὸ τὴν τοῦ ὄρους Ἄθω ὁδὸν, ὡδήγησεν αὐτοὺς πρὸς τὸ ὄρος ἕως τὴν ποδιὰν, εἰς ἓν μοναστήριον τοῦ Ἐσφιγμένου, ἵνα διδαχθῶσι παρὰ τοῦ ἡγουμένου τὴν μοναδικὴν πολιτείαν, αὐτὸς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὴν αὐτοῦ μονὴν τοῦ Βατοπαιδίου. Μαθὼν δὲ ὁ ἡγούμενος τὰ κατ' αὐτοὺς, καὶ δοξάσας τὸν Θεὸν, ἐφιλοξένησεν αὐτοὺς μίαν ἑβδομάδα, προσκυνήσαντες δὲ καὶ τὰ λοιπὰ μονύδρια, μετὰ τρεῖς μῆνας, ἦλθον καὶ εἰς τὸ Βατοπαίδιον. Ἦτο δὲ τότε ἔτος 112· ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ.

Ἦτο γὰρ τότε ἡ μονὴ τοῦ Βατοπαιδίου ἀνεγγερμένη παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου. Οὗτος λοιπὸν ὁ μοναχὸς, ὁ Ἐσφιγμένος τοὐπίκλην, ἡσυχάζων τὸ πρῶτον μόνος του ἦλθασιν εἰς αὐτὸν καὶ μαθηταὶ, ὅθεν ἔκτισαν καὶ μονὴν εἰς τιμὴν τῆς δεσποτικῆς Ἀναλήψεως. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ τῶν ἀδελφῶν πληθυνόντων, ἐπὶ

τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας τῶν ἀοιδίμων καὶ ἁγίων, ἀπελθόντες οἱ προϋχοντες τῆς μονῆς καὶ δεηθέντες, προθυμοποιηθεῖσα ἡ μακαρία, ἐκ συνδρομῆς Πατρικίου καὶ χρημάτων, ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων τὴν μονὴν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, ὡς νῦν ὁρᾶται τὴν σήμερον· ἔφερον καὶ ὕδωρ τὸ τῆς παλαιᾶς μονῆς Καμαροῦδα καλούμενον, καὶ τὸν μύλον, οὗ τὰ ἐρείπια σώζονται ἐν τῷ κοιμητηρίῳ μὲ τὸ χειμόνειον ὕδωρ ἀλήθοντες, καὶ πηγὴν ἄπω τῆς μονῆς ὤρυξαν εἰς πρόχειρον χρῆσιν τῆς μονῆς· τὸ δὲ ὕδωρ τὸ νῦν ἐρχόμενον ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ἔφερεν εἰς τὴν μονὴν, δι' ἐξόδων ἄρχοντος θεσσαλονικέως, ὡς ᾄδεται· ἔλαβε δὲ τὴν κλῆσιν ἡ μονὴ ἐκ τοῦ πρώτου δομήτορος ὁσίου .... Ἐσφιγμένου καλουμένου, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, καθὼς καὶ ἡ Φιλοθέου ἡ τοῦ Ξενοφῶντος, ἡ τοῦ Γρηγορίου, ἡ τοῦ Διονυσίου, ἡ τοῦ Καρακάλλου, ἡ τοῦ Σταυρονικήτα, ἡ τοῦ Δοχειαρίου, καὶ ἄλλαι. Ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ τῆς βασιλίσσης ἁγίας Πουλχερίας τῆς παρθένου, αὐταδέλφης τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου, τοῦ μικροῦ, ἐν ἔτει 450· κατὰ δὲ τὸ ἔτος 861 ὁ ἀπὸ Σικελίας καὶ Κρήτης, ἐλθὼν μετὰ στόλου τήν τε μονὴν τοῦ Βατοπαιδίου κατερήμωσε, καὶ αὐτὴν τοῦ Ἐσφιγμένου, ὡς καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους· συνήχθησαν δὲ πάλιν οἱ μοναχοὶ καὶ ἡσύχαζον εἰς τὰ ἐρείπια. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ὁ μαθητὴς τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ νέου (οὗ ὁ βίος σώζεται ἑλληνιστὶ θαυμάσιος, ἔχων καὶ ἀκολουθίαν ἐν τοῖς χειρογράφοις μηναίοις τῇ 15ῃ τοῦ ὀκτωμβρίου) Βασίλειος ὁ ὕστερον μητροπολίτης Θεσσαλονίκης χρηματίσας, ὁ καὶ ἐν ἁγίοις κατειλεγμένος, ποθῶν ἡσυχάσαι, ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἔκτισε τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ μονὴν, τοῦ ἁγίου Βασιλείου, εἰς τιμὴν τῆς ἀναλήψεως τοῦ Σωτῆρος καὶ αὐτὴν εἰς τὴν παραλίαν, καὶ ὡς συγκοινοβιακῶς σχεδὸν ἔζων οἱ πατέρες τοῦ Ἐσφιγμένου, καὶ τοῦ ἁγίου

Βασιλείου· ὅτε δὲ ἡ μονὴ τοῦ Βατοπεδίου ἀνηγέρθη παρὰ τῶν τριῶν ἀρχόντων τῆς Ὀρεστιάδος (τῆς νῦν Ἀδριανούπολις καλουμένης) Ἀθανασίου, Νικολάου καὶ Ἀντωνίου διὰ προμηθείας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου Λαυριώτου, ὡς εἰς τὰ ὑπομνήματα φαίνεται, τότε καὶ ἡ τοῦ Ἐσφιγμένου ἀνωρθώθη καὶ ηὐξήθη· ἐδοκίμασε δὲ καταδρομὴν καὶ ἀπὸ τὸν λατινόφρονα Μιχαὴλ ὅτε οὐδαμοῦ ἐκρύβη μονὴ ἢ πύργος, ἢ κελλίον ἢ ἄλλο τι κατοικητήριον τῶν μοναχῶν ἀπὸ τοὺς λατινόφρονας, ἀλλὰ τὰ πάντα μετὰ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς κατέστρεψαν καὶ ἐλαφυραγώγησαν.

Εἰς δὲ τὸ ὄρος τῆς Σαμαρείας, ἄνω τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου, ἤσκησαν τὸ πάλαι καὶ ὕστερον ἀσκηταὶ διάφοροι, Ῥωμαῖοι, Σέρβοι, Ῥῶσσοι, Βλάχοι, ἐξόχως δὲ ὁ σημαιοφόρος Δαμιανὸς, καὶ ὁ ὅσιος Ἰάκωβος· κάτωθεν τοῦ ὄρους τούτου πρὸς τὴν θάλασσαν εὑρίσκεται σπήλαιον ἐκ θαλάσσης μόνον εἰσερχόμενον, ἐν ᾧ εὑρίσκεται ἡ κάρα, καὶ ὁστέα ἀνωνύμου ὁσίου. Ἐν αὐτῇ τῇ μονῇ τοῦ Ἐσφιγμένου ἤσκησε καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης ὁ Παλαμᾶς ὁ μὲν ἐν ἔτει 1325, ὁ δὲ 1335, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι σημαντικοὶ καὶ διάσημοι λόγιοι πατέρες κατὰ καιροὺς καὶ χρόνους διέπρεψαν εἰς αὐτὴν τὴν μονὴν καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1533, μηνὶ ἰουλίου 26, ἐπὶ τῆς βασιλείας σουλτὰν Σουλειμὰν, ἦλθον πειρατικὲ μὲ πλοῖα εἰς τὸ ὄρος καὶ ἠρήμωσαν τὴν μονὴν ταύτην τοῦ Ἐσφιγμένου καὶ ἐλαφυραγώγησαν τὰ τῆς μονῆς ἅπαντα καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἠφάνισαν καὶ κατέκαυσαν· τὸ δὲ κάτωθεν μέρος τοῦ αἰγιαλοῦ τελείως ἠφάνισαν. Λαβόντες δὲ τὰς σιδηρᾶς πύλας τοῦ κάστρου καὶ τοῦ πύργου, καὶ μοναχοὺς αἰχμαλώτους ἐννέα, καὶ βιβλία τὰ κάλλιστα, ἀνεχώρησαν. Κατὰ θείαν δὲ πρόνοιαν μοναχός τις Ἀκάκιος

ἐκ τοῦ κελλίου Κοχλυαρᾶ ἐξηγόρασε τοὺς μοναχοὺς καὶ βιβλία ἑκατὸν καί τινα χρυσόβουλλα καὶ ἀπέδωκεν αὐτὰ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἐσφιγμένου. Ταῦτα εὑρίσκονται σημειωμένα εἰς ἓν βιβλίον μεμβράϊνον πολύτιμον, περιέχον βίους καὶ μαρτύρια ἁγίων ἑλληνιστί, ἐξόχως δὲ τὸν θαυμάσιον λόγον Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ μὲ λαμπρὰς εἰκονογραφίας, εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὰς παλαιὰς προρρήσεις χρησμῶν Κύρου τε βασιλέως Περσῶν, καὶ ἐμφανίσεως τοῦ ἀστέρος, ὅτι τῇ νυκτί, ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἐφάνη, καὶ τῷ δευτέρῳ χρόνῳ ἔρθασαν οἱ τρεῖς βασιλεῖς εἰς Βηθλεέμ, καὶ τοῦ Λευίτου τοῦ μελίσαντος εἰς δώδεκα τμήματα τὴν φθαρεῖσαν ὑπὸ τῶν Βενιαμιτῶν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τοῦ γενομένου πολέμου τότε εἰς ἐξολόθρευσιν τῆς φυλῆς Βενιαμίτιδος, καθ' ὑπόθεσιν ἔχον καὶ τὴν ἱστορίαν ὡς διὰ ζώσης φωνῆς· ἡ αὐτὴ δὲ ἐρήμωσις τῆς Μονῆς εἶναι γεγραμμένη καὶ εἰς ἕτερον κανονικὸν βιβλίον ὅτι νὰ ἔγινε τῷ 1534 ἔτει, πλὴν εἶναι ἡ αὐτή, ὡς ἀνωτέρω.

Ἔκτοτε λοιπὸν ἡ μονὴ κατήντησεν εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν, καὶ ὑστερεῖ τῶν προνομίων αὐτῆς. Εἰς γὰρ τὸ Β' τυπικὸν τὸ ἐν ἔτει 1046 εὑρίσκεται ὑπογεγραμμένος ὁ πρῶτος τοῦ Ὄρους Θεοφύλακτος, εἶτα ὁ τῆς Λαύρας Νεόφυτος, εἶτα ὁ τοῦ Βατοπεδίου Ἀθανάσιος, ὁ τῶν Ἰβήρων Γεώργιος, ὁ τοῦ Ζυγοῦ Ἰωάννης, εἶτα ὁ τοῦ Ἐσφιγμένου Κύριλλος, εἶτα οἱ λοιποί. Εἰς δὲ τὸ ἐγκληστικὸν γράμμα, τοῦ Β' ὁσίου Παύλου, ἐν ἔτει 1016, πλειότερον, εὑρίσκεται ὑποσημειούμενος ὁ πρῶτος τοῦ ὄρους Νικηφόρος, εἶτα ὁ τοῦ Βατοπεδίου Νικόλαος, Σιμεὼν Λουτρακινός, Κύριλλος τοῦ Χαρζανοῦ (Ἰβήρων), Νικηφόρος τοῦ Σταυρονικήτα καὶ Θεόκτιστος ὁ τοῦ Ἐσφιγμένου, ἔπειτα οἱ λοιποί.

Εἰς δὲ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα, καταπιεζομένη ἡ μονὴ αὕτη τοῦ Ἐσφιγμένου ἀπὸ χρέος ὑπέρογκον, ἐκλείσθη. Τὰ δὲ μείναντα ἱερὰ αὐτῆς ὀλίγα κειμήλια ἐκρύφθησαν εἰς τὰ ὄρη τῆς Σαμαρείας· εἶτα οἴκτῳ τῆς Κοινότητος, ἐκλεξάμενοι ἡγούμενον ἐκ τῆς Σκήτης τῆς ἁγίας Ἄννης Εὐθύμιον ὀνόματι, κατέστησαν αὐτὸ κοινόβιον, ὅτε δὲ εὑρίσκετο κεκλεισμένον τὸ μοναστήριον, ὑπὸ δύο μοναχῶν φυλαττόμενον, διερχόμενος ὁ ἅγιος ὁσιομάρτυς Κοσμᾶς ὁ Ἰσαπόστολος, καὶ ἰδὼν τὴν ἐρήμωσιν τῆς μονῆς, προεῖπεν ἐκ θείου πνεύματος τοῖς δυσὶ μοναχοῖς ταῦτα· «Θαρσεῖτε ἀδελφοί, ὅτι ἡ μονὴ αὕτη μέλλει νὰ ἀνακαινισθῇ καὶ νὰ ἀναβῇ εἰς ὑψηλὸν κολοφῶνα»· καὶ ἰδοὺ χάριτι θείᾳ ἐπληρώθη ἡ πρόρρησις τοῦ ἁγίου· ὅτι κατὰ τὸ 1802, προτετελευτηκότων δύο ἡγουμένων ἀμφοτέρων Εὐθύμιοι ὀνομαζομένων, προεχειρίσθη ἡγούμενος ὁ ἐλλογιμώτατος διδάσκαλος Θεοδώρητος (Λαυριώτης προηγούμενος ὤν) τῆς μονῆς ταύτης τοῦ Ἐσφιγμένου, ὁ ὁποῖος κατὰ μίμησιν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ ηὔξησε μὲ οἰκοδομὰς τὴν μονήν· τὸ γὰρ νότιον μέρος μὲ τὰ δύο παρεκκλήσια Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀνήγειρε· διὰ δὲ συμβουλῆς του ἔπεισε τὸν μητροπολίτην Κασσανδρείας καὶ κατέβαλε χρημάτων ποσότητα, καὶ ἐκτίσθη ἐκ βάθρων ὁ μέγας ναὸς (τὸ καθολικὸν) τῆς Ἀναλήψεως, κατακεκαυμένος ὢν πρότερον ἀπὸ τὴν ρηθεῖσαν καταδρομήν, ἀλλὰ καὶ τὰ μετόχια Κασσάνδρας καὶ Καλαμαριᾶς ἐκόσμησε, καὶ τὸ πλέον πάντων τῶν λοιπῶν καθιέρωσεν εἰς τὴν μονὴν τὸ ἐν Μολδόβᾳ μετόχιον Φλωρέστι, ποσῶς πρότερον αὐτὸ μὴ ἔχουσα, ἀλλὰ διὰ μεσιτείας του πρὸς τὸν ἅγιον μητροπολίτην Μολδαυίας Βενιαμὴν καὶ ἄρχοντας αὐτῆς, προσήλωσε τοιοῦτον κτῆμα βοήθειαν ἱκανὴν τῇ Μονῇ παρέχον, ὃν ὁ φθόνος τοῦ πονηροῦ καὶ τῶν χαιρεκάκων ἔξωσαν.

Ἀλλὰ χρέος οἱ διάδοχοι νὰ τὸν μνημονεύωσι μετὰ τῶν κτιτόρων. Οὗτος ὁ ἀοίδιμος Θεοδώρητος ἐθέσπισεν ἵνα φυλάττηται ἡ τάξις, καὶ τὰ ἤθη τῆς μονῆς ἀπαρασάλευτα.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ

περὶ κλήσεων καὶ ὀνομασιῶν τῶν πάλαι καὶ νεωτέρων μονῶν τοῦ Ὄρους Ἄθω.

Ἡ μὲν Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἡ Λαύρα Καρεῶν ἐκλήθησαν οὕτως ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν οἰκούντων μοναχῶν ἐν αὐταῖς, καθὼς ἡ δημοσία ὁδὸς λαύρα λέγεται διὰ τὸ συρρέειν τὸν λαὸν ἐν αὐτῇ. Καρυαὶ δὲ ἐκλήθησαν ἐκ τῶν φυτῶν λεπτοκαρύων.—Ἡ τοῦ Βατοπεδίου ἐκ τῆς βάτου καὶ πεδινοῦ τόπου· οὕτω γὰρ ὁρᾶται ἐν παλαιοῖς χειρογράφοις: πε:—Ἡ τῶν Ἰβήρων ἐκ τῶν ἐξ Ἰβηρίας οἰκούντων ἐν αὐτῇ μοναχῶν—Ἡ τῶν Ἀμαλφηνῶν (ἡ νῦν Μορφουνοῦ ἐρείπιον) ἐκ τῶν ἐξ Ἀμαλφηνῶν πόλεως Ἰταλίας μοναχῶν (ἧς ὁ ἡγούμενος ὑπεγράφετο λατινιστὶ) (ὡς καὶ ἡ τῶν Ῥώσσων καὶ Αἰγυπτίου καὶ Χάλδου, μονύδρια).—Ἡ τοῦ Ζωγράφου ἐκ τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος τοῦ ἁγίου Γεωργίου.—Ἡ τοῦ Χιλιανταρίου ἐκ τοῦ χέειν τὸν τόπον ἀντάραν*.—Ἡ τοῦ Κωνσταμονήτου Μονὴ τοῦ Κωνσταντος γράφεται εἰς τὸν Ὄρον ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἐν ἔτει 1394.—Ἐκ δὲ τῶν ὀνομάτων τῶν κτιτόρων: ἡ τοῦ Ξενοφῶντος· ὡς εἰς παλαιὸν διαφορᾶς γράμμα ἁγίου Παύλου καὶ Βουλευτηρίων σώζεται νῦν, ὑπογραφὴν ἔχουσα τήνδε· «ἐγράφη δι'ἐμοῦ ἡ παροῦσα ἀσφάλεια,

* διέχλην

διὰ χειρὸς Ξενοφῶντος μοναχοῦ καὶ ἡγουμένου μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου»· ἐν ἔτει 1010.—Ἡ Σίμωνος Πέτρας ἐκ τοῦ ὁσίου Σίμωνος.—Ἡ τοῦ Γρηγορίου ἐκ τοῦ ὁσίου Γρηγορίου τοῦ ἀπὸ Συριάνων.—Ἡ τοῦ Φιλοθέου ἐκ τοῦ δομήτορος ὁσίου Φιλοθέου, ὡς εἰς τὸ ἐγκλητικὸν γράμμα τοῦ ὁσίου Παύλου γράφει «ἔγραψε Γεώργιος ὁ γραμματεὺς τῆς Κοινότητος, ἡγούμενος τῆς τοῦ κὺρ Φιλοθέου», ἐν ἔτει 1016.—Ἡ τοῦ Κουτλουμουσίου ἐκ τοῦ ὁσίου Κουτλουμουσίου.—Ἡ τοῦ Ἐσφιγμένου ἐκ τοῦ ὁσίου Ἐσφιγμένου κτίτορος.—Ἡ τοῦ Καρακάλλου ἐκ τοῦ Νικολάου Καρακλᾶ· τὸ ὁποῖον ἀνέφερον εἰς τὸν βασιλέα Ῥώμης Καράκαλλον Ἀντώνιον· εἰς δὲ τοὺς κώδηκας παλαιοὺς Νικόλαος Καρακλᾶς γράφεται.—Ἡ Σταυρονικήτα: Νικηφόρος μοναχὸς ὁ τοῦ Σταυρονικήτα καὶ Νίκων τοῦ Παφλαγόνος· ἄλλοι Στραβονικήτα οὐκ ὀρθῶς λέγουσιν, οἱ δὲ Σταύρου καὶ Νικήτα κτιτόρων.—Ἐξ ἐπωνυμίας δέ: Ἡ τοῦ Κάσπακος· ἡ τοῦ Μίντζου· ἡ τοῦ Φιλοπάτορος· ἡ τῶν Βουλευτηρίων.—Ἡ τοῦ Χαίροντος ἐν χαρμοσύνῳ τόπῳ.—Ἡ τοῦ Βορροσκόπου Συμεῶνος ἐκ τοῦ ὁρᾷν πρὸς βορρᾶν.—Ἡ τοῦ Ζυγοῦ ὡς εἰς τὸν ζυγὸν κειμένη.—Καὶ ἐξ ὀρρικίων: Ἡ τοῦ Ῥαβδούχου τοῦ κρατοῦντος ῥάβδον ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως.—Μονύδριον τὸ ἐν Καρυαῖς κελλίον Πυργαρινὸν καλούμενον· ὁ Μηνίτζης καὶ Κάλυξ κτίτορες μονῶν.—Ὁ Κομιτίσσης, δεσποίνης τῆς Χρωματιώτης, ἡ νῦν Χουρμίτζα καὶ Κομίτζα καλουμένη.—Ἡ τοῦ Μονοξυλίτου ἐκ τοῦ ἐχοντοςπλοῖον διὰ μονοξύλου.—Ἡ τοῦ Ξέστρου ἢ Ξύστρου τὸ νῦν Σεράγιον· ἅγιος Ἀντώνιος.—Ἡ τοῦ Μηνίτζη πλησίον τοῦ Κουτλουμουσίου, κελλίον Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.—Λαύρα ἡ τοῦ Μακροῦ· κελλίον τοῦ ἁγίου Νικολάου.—Ἡ τοῦ ἁγίου Τρύφωνος κονάκι Γρηγοριάτικον**.—

** τὸ ἐν Καρυαῖς δηλ.

Ἡ Μονὴ τοῦ Κάσπακος, κελλίον τοῦ Μαγουλᾶ, ἡ σκήτη οὖσα τὸ πάλαι.—Ἡ Ξηροκάστρου· ἐρείπιον πλησίον Ἰβανίσσης (Γιοβάντζα) πρὸς δυσμὰς τοῦ Ζωγράφου καὶ Κωνσταμονίτου.—Ἡ μονὴ τοῦ Μακρῆ· ὁ νῦν παλαιὸς πύργος, εἰς τὸν δρόμον Κουτλουμουσίου, κελλίον λαυριώτικον.—Ἡ τοῦ Φαλακροῦ· ἐρημωθεῖσα ὑπόκειται εἰς τὴν τοῦ Παντοκράτορος.—Ἡ Μονὴ τοῦ Γομάτου· κελλίον ἡ μεγάλη Παναγία ἐν ὁρίοις Κουτλουμουσίου.—Ἡ τοῦ Νεακίτου· ἡ πάλαι διάσημος μονή, μεταξὺ Ζωγράφου καὶ Κωνσταμονίτου.—Ἡ τοῦ Ξηροκάστρου· διάσημος μονὴ τῆς Θεοτόκου, ἀφιερωθεῖσα εἰς τὴν Λαύραν. Οἱ δὲ Λαυριῶται ἤλλαξαν μὲ τοὺς Ζωγραφίτας, μὲ τὸ Ἀρμένιον, εἰς[Ἰ]Ἐρισσόν. Σώζεται τὸ τεῖχος αὐτῆς εἰς Γιοβάντζαν.

ΠΡΩΤΟΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ*.

Ἀνδρέας τῷ 911 (σελ. 81).

Στέφανος πρὸ τοῦ 969 (σελ. 248, § 3).

Ἀθανάσιος τῷ 972 (ἐν τυπικῷ Τζιμισκῆ).

Θωμᾶς τῷ 980 (ἐν πρατηρίῳ ἐγγράφῳ· Διονυσίου Ξάνθης περιγραφ. ἱστορία, σελ. 43).

Νικηφόρος τῷ 1016 (σελ. 316).

Νεόφυτος (ὁ τοῦ Δοχειαρίου) ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος (σελ. 186).

Ἰωάννης τῷ 1025 ἢ 1026 (σελ. 162).

Θεοφύλακτος τῷ 1046 καὶ 1048 (σελ. 110. Acta Russ. Monast. σελ 24· τυπικὸν Μονομάχου).

Ἱλαρίων τῷ 1057 (Acta Russ. Mon. σελ. 36).

Παῦλος τῷ 1071 (Acta R. Mon. σελ. 46.)

Σάββας τῷ 1087 (Langlois σελ. 43.)

Ἱλαρίων
Γαβριὴλ } 1090—1111 (σελ. 108, σημ. 85).
Ἰωαννίκιος

Ἰωάννης τῷ 1169 (Acta R. M. σελ. 76).

Δωρόθεος τῷ 1177 (αὐτόθι σελ. 76).

Μητροφάνης τῷ 1183 (αὐτόθι σελ 80).

Μαρτινιανὸς τῷ 1188 (αὐτόθι σελ. 80).

Γεράσιμος τῷ 1194 (αὐτόθι σελ. 80).

---

* Ἐκ τῶν γνωστῶν μοι ἐντύπων πηγῶν κατηρτίσθη ὁ κατάλογος οὗτος· ὅπου παραπέμπων σημειῶ ἁπλῶς σελίδα, νοῶ τὸ μετὰ χεῖρας βιβλίον.

Ἱλαρίων ἐν τέλει ἴσως τοῦ ΙΓ' αἰῶνος (αὐτόθι σελ. 90).

Λουκᾶς μετὰ τὸν Ἱλαρίωνα (αὐτόθι σελ. 90).

Θεοφάνης τῷ 1312 διάδοχος Ἱλαρίωνος (αὐτόθι σελ. 94).

Ἰσαὰκ τῷ 1316 καὶ 1333 (σελ. τοῦ βιβλίου τούτου 91, 93, 201).

Ἀντώνιος περὶ τὰ ἔτη ταῦτα (Acta R. M. σελ. 98—102).

Κάλλιστος πρὸ τοῦ 1350 (παρὰ Miklosich καὶ Muller, Α', σελ. 297).

Νήφων μετὰ τὸν Κάλλιστον (αὐτόθι σελ. 297).

Ἀρσένιος διάδοχος τοῦ Νήφωνος (αὐτόθι σελ. 376).

Θεοδόσιος διάδοχος Ἀρσενίου (αὐτόθι σελ. 377).

Δωρόθεος τῷ 1363 καὶ 1366 (Acta R. M. σελ. 104).

Ἱερεμίας τῷ 1392 (Mikl. καὶ Muller, Β', σελ. 216, τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου σελ. 124).

Δομέτιος τῷ 1393 (σελ. 112).

Δανιὴλ τῷ 1430 (Acta R. M. σελ. 132).

[**Δανιὴλ** τῷ 1471 (ἐκ πατριαρχ. κώδηκος, μεταγραφομένου πρακτικοῦ τινος τῆς μονῆς Κωνσταμονίτου).]

Δανιὴλ (ἀναφέρεται ἐν βίῳ Νήφωνος Κωνστ]πόλεως, ἴσως περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος· β' ἔκδοσις «Νέου Ἐκλογίου», σελ. 335).

Γαβριὴλ ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (σελ. 62, σημ. καὶ 209).

Παΐσιος τῷ 1509 (περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, σελ. 25).

Σεραφεὶμ τῷ 1550 (σελ. 210).

Παχώμιος τῷ 1582 (περὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἁγίου Παντελ. σελ. 30).

ΕΠΙΤΡΟΠΟΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

(1806—1885)*

(Ἴδε σελ. 128 τοῦ παρόντος βιβλίου).

1 Ἰουνίου 1806—31 Μαΐου 1807. Συμεὼν Ἰβηρίτης, Ἀββακοὺμ Ἁγιοπαυλίτης.

1 Ἰουνίου 1807—31 Μαΐου 1808. Συμεὼν Ἰβηρίτης, Παΐσιος Σταυρονικητηνός.

1 Ἰουνίου 1808—31 Μαΐου 1809. Προηγούμενος Θεοδόσιος Κουτλουμουσιανὸς, προηγούμενος Ἰγνάτιος Φιλοθείτης.

1 Ἰουνίου 1809—31 Μαΐου 1810. Προηγούμενος Διονύσιος Βατοπεδινὸς, Ἀνατόλιος Φιλοθείτης.

1 Ἰουνίου 1810—31 Μαΐου 1811. Προηγούμενος Διονύσιος Βατοπεδινὸς, Ἀνατόλιος Φιλοθείτης.

1 Ἰουνίου 1811—31 Μαΐου 1812. Προηγούμενος Χρύσανθος Χιλανδαρινὸς, προηγούμενος Μακάριος Δοχειαρίτης.

1 Ἰουνίου 1812— 31 Μαΐου 1813. Προηγούμενος Ἀγάπιος Λαυριώτης, προηγούμενος Μακάριος Δοχειαρίτης.

---

* τὸν κατάλογον ἐξαγαγὼν ἐκ τῶν κατάστίχων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐχορήγησέ μοι ὁ πρώην ἐπίτροπος ἐνταῦθα ὁσιώτατος μοναχὸς Κύριλλος Διονυσιάτης.

1 Ἰουνίου 1813—31 Μαΐου 1814. Προηγούμενος Ἀγάπιος Λαυριώτης, Γέρων Ἱλαρίων Ξηροποταμηνός.

1 Ἰουνίου 1814—31 Μαΐου 1815. Προηγούμενος Διονύσιος Βατοπεδινός, Γέρων Ἱλαρίων Ξηροποταμηνός.

1 Ἰουνίου 1815—31 Μαΐου 1816. Προηγούμενος Διονύσιος Βατοπεδινός, Χατζὴ Ἀββακοὺμ Ἁγιοπαυλίτης.

1 Ἰουνίου 1816—31 Μαΐου 1817. Χατζὴ Ἀββακοὺμ Ἁγιοπαυλίτης, Τιμόθεος Ἐσφιγμενίτης.

1 Ἰουνίου 1817—31 Μαΐου 1818. Ἱλαρίων Ἰβηρίτης, Τιμόθεος Ἐσφιγμενίτης.

1 Ἰουνίου 1818—31 Μαΐου 1819. Ἱλαρίων Ἰβηρίτης, προηγούμενος Θεοδόσιος Σταυρονικητηνός.

1 Ἰουνίου 1819—31 Μαΐου 1820. Ἱλαρίων Ἰβηρίτης, προηγούμενος Θεοδόσιος Σταυρονικητηνός.

1 Ἰουνίου 1820—31 Μαΐου 1821. Νομοφύλαξ Ἱλαρίων Ἰβηρίτης, Ἀρχιμανδρίτης Θεοδόσιος Σταυρονικητηνός.

1 Ἰουλίου 1826—1 Ὀκτωβρίου 1827. Φ. Κ. Δ. Λ. Κοσμᾶς Βατοπεδινός.

1 Ὀκτωβρίου 1827—14 Νοεμβρίου 1828. Διονύσιος Λαυριώτης, Θεόφιλος πρωτοσύγκελλος Βατοπεδινός, Κύριλλος προηγούμενος Χιλανδαρινός.

15 Νοεμβρίου 1827—15 Νοεμβρίου 1830. Διονύσιος Λαυριώτης, Κύριλλος Χιλανδαρινός· τοῦτον θανόντα τῇ 15 ἀπριλίου 1830, διεδέχθη ὁ Γέρων Ἀνανίας Ἰβηρίτης τῇ 1 Ἰουνίου ἰδίου ἔτους.

15 Νοεμβρίου 1830—31 Μαΐου 1831 Ἀνανίας Ἰβηρίτης, Γρηγόριος Ξενοφωντινός.

1 Ἰουνίου 1831—31 Μαΐου 1832. Ἀνανίας Ἰβηρίτης, Γρηγόριος Ξενοφωντινός.

1 Ἰουνίου 1832—31 Μαΐου 1833. Προηγούμενος Ἱερόθεος Ἰβηρίτης, Νικόδημος Διονυσιάτης.

1 Ἰουνίου 1833—31 Μαΐου 1834. Προηγούμενος Ἱερόθεος Ἰβηρίτης, Νικόδημος Διονυσιάτης.

1 Ἰουνίου 1834—31 Μαΐου 1835. Προηγούμενος Μελχισεδὲκ Βατοπεδινός, Νομοφύλαξ Ἱλαρίων Ἰβηρίτης.

1 Ἰουνίου 1834—31 Μαΐου 1836. Προηγούμενος Μελχισεδὲκ Βατοπεδινός, Νομοφύλαξ Ἱλαρίων Ἰβηρίτης.

1 Ἰουνίου 1836—31 Μαΐου 1837. Προηγούμενος Βενιαμὶν Λαυριώτης, Ἱλαρίων Ἰβηρίτης. Ἐπὶ τῆς ἐπιτροπείας αὐτῶν, τῷ 1837, ᾠκοδομήθη ἐκ βάθρων τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγιορειτικὸν Μετόχιον.

1 Ἰουνίου 1837—31 Μαΐου 1838. Προηγούμενος Βενιαμὶν Λαυριώτης, Ἱλαρίων Ἰβηρίτης.

1 Ἰουνίου 1838—31 Μαΐου 1839. Προηγούμενος Βενιαμὶν Λαυριώτης, Εὐθύμιος Χιλανδαρινός.

1 Ἰουνίου 1839—31 Μαΐου 1840. Ἀρχιμανδρίτης Σωφρόνιος Βατοπεδινός, Παρθένιος Κουτλουμουσιανός.

1 Ἰουνίου 1840—1 Μαΐου 1842. Προηγούμενος Διονύσιος Λαυριώτης, Ἱλαρίων Ἰβηρίτης καὶ ἔξαρχος.

1 Μαΐου 1842—30 Ἀπριλίου 1843. Διονύσιος Λαυριώτης, Ἱλαρίων Ἰβηρίτης.

1 Μαΐου 1843—30 Ἀπριλίου 1844. Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος Ξηροποταμηνός, Γεράσιμος Σιμωνοπετρίτης.

1 Μαΐου 1844—30 Ἀπριλίου 1845. Ἀρχιμανδρίτης Διονύσιος Ξηροποταμηνός, Γεράσιμος Σιμονοπετρίτης.

1 Μαΐου 1845—30 Ἀπριλίου 1846. Γεράσιμος Σιμωνοπετρίτης, Μακάριος Ἐσφιγμενίτης.

1 Μαΐου 1846— 30 Ἀπριλίου 1847. Παΐσιος διδάσκαλος Βατοπεδινός, Ἀρσένιος μοναχὸς Ῥῶσσος, (ὁ ἀπὸ τοῦ 1860 Ἰβηρίτης).

1 Μαΐου 1847—30 Ἀπριλίου 1848. Παΐσιος διδάσκαλος Βατοπεδινός, Ἀρσένιος Ῥῶσσος.

1 Μαΐου 1848—30 Ἀπριλίου 1849. Παΐσιος διδάσκαλος Βατοπεδινός, Γεράσιμος Διονυσιάτης.

1 Μαΐου 1849—30 Ἀπριλίου 1850. Πρωτοσύγκελλος Δαμασκηνὸς Ἰβηρίτης, Γεράσιμος Διονυσιάτης.

1 Μαΐου 1850—30 Ἀπριλίου 1851. Προηγούμενος Δαμασκηνὸς Ἰβηρίτης; Παμβὼ Παντοκρατορινός.

1 Μαΐου 1851—30 Ἀπριλίου 1852. Προηγούμενος Δαμασκηνὸς Ἰβηρίτης, Παμβὼ Παντοκρατορινός.

1 Μαΐου 1852—30 Ἀπριλίου 1853. Ἱλαρίων Χιλανδαρινός, Παμβὼ Παντοκρατορινός.

1 Μαΐου 1853—30 Ἀπριλίου 1854. Ἱλαρίων Χιλανδαρινός, προηγούμενος Ἄνθιμος Ξηροποταμηνός.

1 Μαΐου 1854—20 Ὀκτωβρίου 1854. Ἀρχιμανδρίτης Ἱλαρίων Χιλανδαρινός.

20 Ὀκτωβρίου 1854—30 Ἀπριλίου 1855. Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνὸς Ἰβηρίτης, Διονύσιος Παντοκρατορινός.

1 Μαΐου 1855—30 Ἀπριλίου 1856. Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνὸς Ἰβηρίτης,, Διονύσιος Παντοκρατορινός.

1 Μαΐου 1858—30 Ἀπριλίου 1859. Προηγούμενος Ἀγάπιος Ἰβηρίτης, Παΐσιος ἱεροδιάκονος Ξενοφωντινός.

1 Μαΐου 1859—30 Ἀπριλίου 1860. Προηγούμενος Ἀγάπιος Ἰβηρίτης, Ἀρχιμανδρίτης Δανιὴλ Παντοκρατορινὸς (Θάσιος).

1 Μαΐου 1860—30 Ἀπριλίου 1863. Ἀρσένιος μοναχὸς Ἰβηρίτης, Γενναδιος μοναχὸς Ῥῶσσος (ὁ ἀπὸ τοῦ 1866 Λαυριώτης).

1 Μαΐου 1863—30 Ἀπριλίου 1866. Ἀρσένιος Ἰβηρίτης, Γενναδιος ἱερομόναχος Ἐσφιγμενίτης.

1 Μαΐου 1866—30 Ἀπριλίου 1878, Ἀρσένιος Ἰβηρίτης, Γενναδιος Λαυριώτης, ἀρχιμανδρίτης.

1 Μαΐου 1878—30 Ἀπριλίου 1882. Κύριλλος Διονυσιάτης, μοναχός.

1 Μαΐου 1882 μέχρι σήμερον Χρύσανθος προηγούμενος Βατοπεδινός.

ΕΠΙΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΒΡΑΧΕΙΑ

περὶ τῶν ἐγγράφων, λειψάνων καὶ βιβλιοθηκῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀπαιτεῖται ἵνα προσαρτηθῇ τῷ μετὰ χεῖρας βιβλίῳ, ἐφ' ὅσον οὐδὲ λόγος ἐγένετο ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἱερῶν μονῶν· ἀλλὰ πλὴν τοῦ Πανσελήνου, οὐδεὶς τῶν ἀγιορειτῶν ἁγιογράφων ἐγένετο καὶ λόγου καὶ θαυμασμοῦ θέμα, καὶ οὐδὲ δύναταί τις εἰπεῖν μετὰ θετικότητος πότε ἤκμασεν ἕκαστος τῶν μετὰ τὸν Πανσέληνον ἐργασθέντων ἐν Ἄθῳ πρὸς ὡραϊσμὸν τῶν ναῶν. Τὰς περὶ τούτων εἰδήσεις χορηγοῦσιν ἡμῖν ἐπιγραφαί τινες, καὶ ἐξ αὐτῶν συναρμολογεῖται τὸ περὶ τούτων μέρος τοῦ παρόντος βιβλίου. Οἱ κυριώτεροι δ' αὐτῶν, ὧν αἱ ζωγραφίαι εἰσὶν ἄξιαί τινος προσοχῆς, εἰσὶν ὀλίγοι, καὶ περὶ τούτων μόνον ἔσται βραχὺς ὁ λόγος. Ὁ ἀρχαιότερος τούτων ἐβίωσεν ἴσως ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἴσως ἐν τῷ ΙΕ', ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων· ἐπιγραφή τις γράφει: ὁ ἅγιος Μάρκος ὁ Ἴβηρ ὁ ζωγράφος· ὅστις ζωγραφεῖται μεταξὺ τῶν ἁγίων ἐντὸς τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς. Λέγω τὸν Μάρκον ἀρχαιότερον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἀκμάσαντα, διότι ἡ διήγησις τοῦ Θεοδοσίου ἱερομονάχου, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 1511, οὐ σημειοῖ τι περὶ αὐτοῦ.

Γνωστότερος ἡμῖν ἐστιν ὁ Θεοφάνης. Ἔγραψε τὰς ἐν τῷ καθολικῷ τῆς Λαύρας τοιχογραφίας, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἱερεμίου τοῦ ἀπὸ Σοφίας, συντελέσας τὴν ζωγραφίαν τῷ 1543. Ἡ ἐπὶ τῆς μεγάλης πύλης τοῦ καθολικοῦ τῆς Λαύρας, ἔνδον τοῦ ναοῦ, ἐπιγραφὴ παραδίδωσιν ἡμῖν ὅτι ὁ Θεοφάνης ἦν μοναχός· ὁ Θεοφάνης ἔγραψε καὶ τὰς τοιχογραφίας τοῦ καθολικοῦ τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ξενοφῶντος τῷ 1567.

Ὁ πρωτοσύγκελλος Κύριλλος, ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ τῆς μονῆς Δοχειαρίου, γράφων περὶ τοῦ τέμπλου τοῦ καθολικοῦ αὐτῆς, λέγει αὐτὸ «εἰς τὸ κάλλος καὶ εἰς τὴν

θέαν ἐπάξιον διὰ τὰς χάριτας, ὁποῦ εἰς αὐτὸ ἔρρευσαν· ἐπειδὴ εἶναι στολισμένον μὲ ἐκείνας τὰς περιφήμους δεσποτικὰς ἁγίας εἰκόνας, ἀπὸ τὸν ἔντεχνον κάλαμον ἱστορημένας ἐκείνων τῶν θαυμαστῶν καὶ περιφήμων ἱστοριογράφων Ἀλβανιτῶν»[1]. Ἄγνωστα τὰ ὀνόματα τῶν ἐξ Ἠπείρου ζωγράφων τούτων, ὡς καὶ τοῦ ἐλεεινοῦ ἁγιογράφου τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου, γράψαντος τὰς εἰκόνας αὐτοῦ τῷ 1540· εὐχῆς ὅμως ἔργον ἦν ἂν εἴπερ ἔμενεν ἀνώνυμος καὶ ὅλως ἄγνωστος καὶ ὁ ἱερομόναχος Ἰσαΐας ὁ τὰς ἀθλίας τοιχογραφίας τοῦ Κουτλουμουσίου γράψας τῷ 1744, ὧν αἱ ἐν τῷ νάρθηκι αἱ παριστῶσαι τὰς φοβερὰς σκηνὰς τῆς Ἀποκαλύψεως ἐμπνέουσιν οὐχὶ τρόμον ἀλλ' ἀποτρόπαιόν τινα ἀηδίαν.

Δαμασκηνὸς ἱερομόναχος, ἀγνώστου πατρίδος, ἐζωγράφει τῷ 1717 τὸ καθολικὸν τῆς μονῆς τοῦ Καρακάλλου· Σεραφεὶμ δὲ καὶ Κοσμᾶς ἱερομόναχοι οἱ ἐξ Ἰωαννίνων γινώσκομεν ὅτι ἐζωγράφησαν τὸν νάρθηκα τοῦ καθολικοῦ τῆς αὐτῆς μονῆς τῷ 1757, οὗ ὁ προηγούμενος Παρθένιος, ἰδίοις ἀναλώμασιν, ἀνεκαίνισε μετὰ δεκαετίαν τὰς ζωγραφίας.

Τῷ 1755, συντελεσθείσης τῆς οἰκοδομῆς τοῦ κυριακοῦ ναοῦ τῆς σκήτης τῆς Ἁγίας Ἄννης, ἀνέλαβον καὶ εἰς πέρας ἤγαγον τὴν ζωγράφησιν αὐτοῦ οἱ ἁγιογράφοι Ἀθανάσιος καὶ Κωνσταντῖνος, δύο ἔτη ἐργασθέντες, ὡς φαίνεται. Ἐὰν ὦσιν αὐτοὶ οἱ δύο, οἱ μετὰ δεκαετίαν ἀναλαβόντες καὶ συντελέσαντες τὴν ζωγράφησιν τοῦ καθολικοῦ τοῦ Ξηροποτάμου, συνεργασθέντος καὶ τρίτου τινός, τοῦ Ναούμ, τότε καὶ οἱ τρεῖς εἰσι μακεδόνες, ἐκ Κορυτσᾶς. Ἡ σωζομένη ἐν τῷ καθολικῷ τῆς μονῆς ταύτης

1. Προσκυνητάριον Δοχειαρίου, ἐν σελίδι 32.

ἐπιγραφὴ δίδωσι τῷ Ναούμ καὶ τὸν τίτλον τοῦ λογιωτάτου.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἔγραφεν ἰδίως τὰς ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων λαμπρὰς ἁγιογραφίας διακεκριμένος ζωγράφος, ἀρκεσθεὶς μόνον τὸ ὄνομα αὐτοῦ 'να σημειώσῃ ξηρὸν, ἄνευ τόπου γεννήσεως. «ΧΕΙΡ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ» ἔγραψε· καὶ παρ' αὐτῇ χαράξας τὸ ἔτος 1795 καταλείπει ἡμᾶς θαυμάζοντας τὴν μετριοφροσύνην αὐτοῦ.

Ἐκ δὲ τῶν ἐν ἀρχαῖς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ὑπαρχόντων ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ζωγράφων, ἰδίας μνείας ἄξιοί εἰσιν οἱ ἐκ Γαλατίστης τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἀδελφοὶ Βενιαμὶν, Ζαχαρίας καὶ Μακάριος. Ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων, ἰδίᾳ ἐν τοῖς παρεκκλησίοις τοῦ καθολικοῦ, σώζονται τῆς καλλίστης αὐτῶν τέχνης ὑπομνήματα. Ὑπομνήματα κάλλιστα κατέλιπε καὶ ἡ ἐποχὴ, ἐν ᾗ ζῶμεν, τὰς εἰκόνας, ἃς ἐν διαφόροις ναοῖς ἔγραψαν οἱ μαθηταὶ τοῦ μικρασιάτου ἁγιογράφου μοναχοῦ Ἰωάσαφ, πρό τινων ἐτῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει θανόντος, ὄντος δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς, οὓς ἐν Ἄθῳ γινώσκουσιν ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα Ἰωασαφαῖοι, ὡς ἀπὸ τῆς ΙΓ' ἢ τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος ἀποδίδοται τὸ ὄνομα Πανσέληνος εἰς ὁρμαθὸν ζωγράφων, ἔτη πολλὰ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων βιωσάντων.

Οἱ μεταγενέστεροι, αὐστηροὶ πρὸς τὴν μνήμην αὐτῶν δεικνύμενοι, ἀρῆκαν ἀμίκτους μύθων καὶ ψευδολογιῶν τὰς περὶ αὐτῶν παραδόσεις, ἐνῷ τόσα ἔπλασαν περὶ Πανσελήνου, οἷς ἄλλα ψεύδη δύσπεπτα προσέθηκεν ὁ Σιμωνίδης[2]. Ἀτυχῶς τὰ ἔργα αὐτῶν κατέστρεψαν. Ἡ παρά-

2. Ἤκουσα ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὅτι ὁ Σιμωνίδης ἐπλαστογράφησε τεμάχιον μεμβρανίνου χειρογράφου, ἐν ᾧ ὁ γράφων, δῆθεν ἁγιορείτης σύγχρονος τῷ Πανσελήνῳ, διηγεῖτο ὅτι οὗτος διὰ πρίσματος ὑελίνου κατήρξατο, οὐκ οἶδ' ὅπως τῆς φωτογραφήσεως ἀνθρώπων ἢ τοποθεσιῶν

δοσις σώζει ὅτι αἱ ἐν τῷ καθολικῷ τῆς μονῆς Παντοκράτορος τοιχογραφίαι ἦσαν ἔργα τοῦ Πανσελήνου· ἀλλὰ πρὸ εἰκοσιπενταετίας οἱ μοναχοὶ τοῦ Παντοκράτορος ἀνεκαίνισαν τὰς ἁγιογραφίας, οὐχὶ καλῶς ποιοῦντες. Εὐλαβεῖς ἀείποτε πρὸς τὰ μνημεῖα ταῦτα πατρίου τέχνης θαυμαζομένης ὄντες οἱ γεραροὶ Λαυριῶται καὶ οἱ φιλόκαλοι Βατοπεδινοὶ ἐσεβάσθησαν τὰς ἀρχαίας ἐν ταῖς μοναῖς αὐτῶν τοιχογραφίας, οὐδ' ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν χεῖρα διορθοῦσαν. Ἴσως δέ τινες καὶ παράχορδον, οἷον εἰπεῖν, ἔχουσαι τὴν παράστασιν ἀνάγκη διὰ ταύτην μάλιστα τὴν αἰτίαν ἵνα διατηρῶνται ἀσινεῖς. Εἶδον ἐν τῷ καθολικῷ τῆς μονῆς Σίμωνος Πέτρας εἰκονιζόμενον τὸν Σωτῆρα πειραζόμενον ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἐν δὲ τῇ εἰκόνι μετ' ἐκπλήξεως βλέπει τις ὅτι ὁ ἁγιογράφος παρέστησε τὸν αἰώνιον τῆς κολάσεως κάτοικον φοροῦντα εἶδός τι φουστανέλλας. Παράχορδον ὡσαύτως θεωρεῖται ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὅτι ἐν ἐξόχῳ τινὶ τοιχογραφίᾳ τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, παράστασίς τις ὑπομιμνήσκει σοι τὸ προγονικὸν πνεῦμα διῆκον διὰ τῶν αἰώνων, ἐμπνέον τοὺς καλλιτέχνας, οἵτινες οὕτω φαίνονται ὄντες γραικοί. Ὁ ἁγιογράφος, ἄγνωστος μέν, ἀλλ' οὐχὶ βεβαίως ὁ Ἴβηρ Μάρκος, ἐν ζωγραφίᾳ καλλίστῃ, ἀναλύων τὸ δ' ἰδιόμελον στιχηρὸν τοῦ ἑσπερινοῦ τῶν Χριστουγεννῶν[3] ἐζωγράφησε τὴν Γῆν προσφέρουσαν τὸ σπήλαιον, ἐν σχήματι τῆς Δήμητρος, φερούσης ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς στάχεις. Περιέργους τινὰς ἄλλας παρα-

---

ἐν Ἄθῳ, μείζω τάχα δόξαν ἐπιθυμῶν ἵνα περιβάλῃ τὸν ἐπιφανῆ ζωγράφον, ὁστισδήποτ' ἦν οὗτος.

3. «Τί σοι προσενέγκωμεν Χριστέ, ὅτι ὤφθης ἐπὶ γῆς ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς; Ἕκαστον γὰρ τῶν ὑπὸ σοῦ γενομένων κτισμάτων τὴν εὐχαριστίαν προσφέρει· οἱ ἄγγελοι τὸν ὕμνον· οἱ οὐρανοὶ τὸν ἀστέρα· οἱ μάγοι τὰ δῶρα· οἱ ποιμένες τὸ θαῦμα· ἡ γῆ τὸ σπήλαιον· ἡ ἔρημος τὴν φάτνην· ἡμεῖς δὲ μητέρα Παρθένον. Ὁ πρὸ αἰώνων Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς».

στάσεις ἔστι δυνατὸν ἵνα ἴδῃ τις καὶ ἐν ἄλλαις μοναῖς· πᾶσαι δ' αὗται πρέπει ἵνα μένωσιν ἀσινεῖς, σεβασταί.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν εὐλαβοῦνται πάντες οἱ μοναχοὶ σήμερον τὰ προϊόντα τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὡραίας καὶ χειρωνακτικῆς. Ἡ ἱερὰ μουσικὴ μένει κατὰ παράδοσιν ἡ αὐτή, ὡς σεμνυνόμενοι μοὶ ἐβεβαίουν οἱ γεροντώτεροι ἁγιορεῖται, οὓς ἀπὸ εἰκοσαετίας γινώσκω. Ἱεροψάλται δὲ καὶ μουσικοὶ ὑπῆρξαν ἐν Ἄθῳ τοσοῦτοι, ὅσοι ἐν οὐδενὶ μέρει τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς. Τὰ ἐν Ἄθῳ μουσικὰ χειρόγραφα γνωρίζουσιν ἡμῖν ἀριθμὸν μέγαν μουσικῶν, ἑκάστου δὲ σώζονται μία ἢ πλείονες συνθέσεις· ὅτι δὲ μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐκεῖ διεσώθη ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ξενισμῶν ὅσον ἐνῆν ἄμικτος, δείκνυσιν ἡ ἱστορία Παναγιώτου τοῦ Χαλάτζογλου, ὅστις εἰς Ἅγιον Ὄρος μετέβη πρὸς ἐκμάθησιν αὐτῆς, ὅτε ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ περιπεσὸν εἰς λήθην ἠγνοεῖτο τὸ βυζαντινὸν ὕφος.

Ἡ σύνταξις ἀκολουθιῶν εἰς ἁγίους καὶ εἰς θαυματουργοὺς εἰκόνας, ἡ κατασκευὴ πλαισίων εἰκόνων, θηκῶν ἁγίων λειψάνων, σκευῶν ἱερῶν, ἦν ἡ καθημερινὴ τῶν ἁγιορειτῶν μοναχῶν ἐνασχόλησις καὶ ταύτης ἔχομεν προϊόντα. Ἐν ἰδίᾳ παραγράφῳ τοῦ παρόντος κεφαλαίου τῆς μακρᾶς μου περὶ Ἄθω διατριβῆς, τακτέοι οἱ λοιποὶ τεχνῖται, περὶ ὧν ὀλίγιστα μέν, ἀορίστως πῶς εἰσι γεγραμμένα, ἄλλα δ' ἔχομεν ἐκ παραδόσεως καὶ πλεῖστα μάλιστα. Ἡ ξυλογλυπτική, ἧς ὁ διασημότερος ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἀντιπρόσωπος, ὁ Κοσμᾶς τιμᾷ τὴν μονὴν τῆς Λαύρας, ἤνθει καὶ ἄλλοτε, ἐὰν κρίνωμεν ἐξ ἀρχαίων τινῶν ἔτι σωζομένων σταυρῶν, ἐν οἷς ἐπιδέξιοι ξυλογλύπται, οἵους ἀπαντᾷ τις καὶ σήμερον, ἔγραψαν παραστάσεις ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης, ἃς ὅπως σπουδάσωμεν ἀπαιτεῖται πολλάκις ἡ τοῦ μικροσκοπίου βοήθεια. Ὁ γράψας τὸ τοῦ Δοχειαρίου προσκυνητάριον ἐπαινεῖ τοὺς τὸ τέμπλον τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς ταύτης κατασκευά-

σαντας «τοὺς γλυπτοκόμους, μεταξὺ τῶν Χιοπολιτῶν τοῦ τότε καιροῦ τοὺς ἐπισημοτέρους, σκαλισμένον μὲ ἀρίστην ἐπιτηδειότητα τῆς σκαλιστικῆς τέχνης, καὶ τεθειμένον εἰς τὰ μέτρα του μὲ τὴν προσήκουσαν ἀκρίβειαν, καὶ ἄνωθεν ἕως κάτω κατακεχρυσωμένον καὶ κατὰ πάντα ἀξιοθέατον[1]. Ὡρολογοποιοὶ διεκρίθησαν καὶ μέχρι σήμερον ἔτι, πολλοὺς δὲ παραδίδωσιν ἡ μνήμη τῶν μεταγενεστέρων οὐ τῇ τυχούσῃ φαντασίᾳ κοσμουμένους, ὡς ἦν ἐπὶ παραδείγματι ὁ πρό τινος ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων ἀποβιώσας καὶ τὴν φροντίδα τῶν ὡρολογίων τῆς μονῆς πεπιστευμένος Γλυκέριος, βούλγαρος τὸ γένος, ἂν μὴ ἀπατῶμαι. Τίνες εἰργάσθησαν εἰς κατασκευὴν εἰκονοστασίων, κωδώνων, θηκῶν ἁγίων λειψάνων, πλαισίων εἰκόνων, ἄγνωστον ἡμῖν τοῖς ἐπιγινομένοις τὸ ὄνομα κατέλιπον. Καλὸν ὅμως νομίζω ἵνα γνωσθῶσι πάντων τούτων ἔργα τε καὶ ὀνόματα. Εἴ τις ἔχει καιρὸν ἵνα πρὸς τὴν καλὴν ταύτην ἀφορσιώσῃ ἑαυτὸν ἐνασχόλησιν, ἐπαινετέος ἔσται, ἔχει δ' ὕλην πρὸς μελέτην. Εἰκόνες παριστῶσι τὰς μονάς, ἢ ἁγίους, ἢ σκηνὰς ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας θείας Γραφῆς χαλκόγραπτοι σώζονται πολλαί, πολλῶν ὀνόματα σώζουσαι τεχνιτῶν, ἃ καὶ ταῦτα καλὸν ἵνα καταστῶσι γνωστά· καὶ ἵνα ἐκ τοῦ χοροῦ τούτων ἓν ἀναγράψω ἐνταῦθα, ἀναφέρω τὸν ἱεροδιάκονον Γεννάδιον, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἱκανὸν ἀριθμὸν εἰκόνων ἐπὶ χαλκοῦ γράψαντα, ζήσαντα δ' ἐν ἀρχῇ τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἀρχαιοτέρα χαλκογραφία, ἡ εἰς γνῶσίν μου περιελθοῦσα ἐστὶν ἡ παριστῶσα τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, χαραχθεῖσα τῷ 1765· ἧς ὁ ἐργάτης ἄγνωστος.

Εἰς τοὺς ξυλογλύπτας προσθετέον τὸν τῷ 1597 τὰς ξυλίνας πύλας τῆς λιτῆς καὶ τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς

4. Κυρίλλου προσκυνητάριον Δοχειαρίου· σελ. 32.

τῶν Ἰβήρων κατασκευάσαντα Θεοφάνη, καὶ τοὺς ἐκ Κλινοβοῦ τῶν θεσσαλικῶν Σταγῶν Ἰωάννην καὶ Κωνσταντῖνον, κατασκευάσαντας τῷ 1785 τὰς θύρας τοῦ νάρθηκος τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς ταύτης. Αἱ τρεῖς αὗται θύραι εἰσὶ κατεσκευασμέναι μετὰ φιλοκαλίας ἐκ καρυΐνου ξύλου, τεχνικώτατα δὲ πεποικιλμέναι διὰ σεντεφίου.

§

Καὶ ταῦτα μὲν εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ βιβλίου μου (σελ. 198—241) γραφέντων, ἅτινα μείζονος ἀναπτύξεως δέονται· εὐχῆς δ' ἔργον ἦν ὅπως τὸ παρὸν βιβλίον χρησιμεύσῃ ὡς κέντρον παρορμῶν εἰς συγγραφὴν σπουδαίαν· τότε δὲ καὶ μακρὸς γενήσεται λόγος περὶ τῶν ἐν Ἄθῳ χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ἐκείνων ἰδίως, ὅσαι κυροῦνται ὑπὸ ἐπισήμων ἐγγράφων, ἅτινα μελέτη ἐμβριθὴς ἤθελεν ἀποδείξει κεκτημένα κῦρος ἀδιαφιλονείκητον. Οὕτω δύο χρυσόβουλλα τῆς μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου, ἄλλα τε πραγματευόμενα καὶ δὴ καὶ περὶ τεμαχίων τινῶν τοῦ σταυρικοῦ ξύλου ἀποδείκνυνται κίβδηλα. Τὰς περὶ τοῦ παλαιοτέρου τούτων κρίσεις μου βλέπει ὁ εὐμενὴς ἀναγνώστης ἀνωτέρω (σελ. 86—87), ἰδοὺ δὲ τί λέγει καὶ ὁ Θεοδώρητος ὁ τοῦ Ἐσφιγμένου ἡγούμενος: «Ὅτι μὲν τὸ τίμιον ξύλον τοῦ Σταυροῦ εἶναι ἀληθῶς σεπτὸν καὶ σεβάσμιον· πλὴν παρά τινος ἀριερώθη εἶναι ἄδηλον· καὶ ἀμαυροῖ τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ ὁ πλαστογράφος τοῦ χρυσοβούλλου· διὸ καὶ οὐδεμία ἱστορία ἀρχαία τοῦτο δηλοῖ, διότι ἐὰν μὲ τόσην προπομπὴν ἐφέρετο εἰς τὴν βασιλεύουσαν καὶ ἀνεκομίζετο εἰς τὴν μονὴν ὁ Σταυρός, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ εἰς τὰς ἱστορίας τὸ μεγαλήτερον κλέος καὶ νὰ γέμῃ χρυσοβούλλων ἀληθῶν, καὶ οἱ τύποι καὶ τὰ Μηναῖα ἤθελον τὸ διηγοῦνται εἰς πλάτος»· λύει δὲ τὰ ἀπορούμενα ἡμῖν ἐπιφέρων: «Ὁ πλαστογράφος οὗτος εὗρε

τὸ χρυσόβουλλον τοῦ καινοτόμου τῆς πίστεως Ἰωάννου τοῦ ἐσχάτου Παλαιολόγου (τὸ ὁποῖον σώζεται καὶ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παύλου νῦν), ὅτις μαθὼν ὅτι ἡ παλαιὰ πόλις τῆς Κασσάνδρας Παλλήνη ἐρημωθεῖσα δι' ὀλίγων ἐξόδων ἀνακαινίζεται, καὶ φυλάττεται ἡ χερσόνησος ἀπολιόρκητος, ὥρισε καὶ ἐκαθάρισαν τὴν αὔλακα, καὶ νῆσον τὴν Κασσάνδραν ἐποίησε, καὶ διὰ χρυσοβούλλου τὸν ὅλον ἀποδεκατισμὸν πρὸς πέντε μοναστήρια ἐχάρισεν, εἰς τὴν Λαύραν, Βατοπέδιον, Ξηροποτάμου, εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ μοναστήριον τοῦ Προδρόμου καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ βασιλευούσῃ μονὴν τοῦ Παντοκράτορος· καὶ διηγούμενος εἰς τὸ χρυσόβουλλον τὴν κατάστασιν τῆς κατηδαφισμένης πόλεως Παλλήνης, καὶ τὴν λαμπρὰν αὐτῆς ἀνέγερσιν, καὶ ὑψώσεις τῶν τειχῶν καὶ πύργων, εἰς τὸ ὕρος τοῦ χρυσοβούλλου, κάποιος ὀλιγομαθὴς μετέστρεψεν αὐτὰ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου, καὶ ἔκλεψε τὰς περιόδους· ἔνθα γὰρ λέγει «εὗρον αὐτὴν (τὴν Παλλήνην) τοσούτῳ κατηδαφισμένην καὶ πάντῃ διαλελυμένην, ὥστε μηδὲ ὁμοίωμα τείχους φαίνεσθαι, ἀλείπτῃ δὲ καὶ συνεργῷ εἰς τοῦτο χρησαμένη ἡ ἐμὴ βασιλεία τῷ (δεῖνι) ἄρχοντι, Θεοῦ συνάρσει, ᾠκοδόμησε τῆς πάλαι βελτίονα» κλπ. εἰς αὐτὸ τὸ χρυσόβουλλον παρήλλαξε τὰς λέξεις οὕτω «τοιαύτη ἦν ἡ τῶν θεοπτῶν ἀθλητῶν ἁγίων μου Τεσσαράκοντα σεβασμία μονή, ἡ ἔκπαλαι τοῦ Χειμάρρου»· ἀλείπτῃ καὶ συνεργῷ (ἀντὶ τοῦ δεῖνι) εἰς τὸν ὅσιον Παῦλον ἀνέφερεν οὕτως «ἀλείπτῃ καὶ συνεργῷ εἰς τοῦτο χρησαμένη ἡ ἐμὴ βασιλεία τῷ ὑπάτῳ τῶν φιλοσόφων Παύλῳ»· ὥστε ὅλα μετέφερεν εἰς τὴν τοῦ Ξηροποτάμου, ἀντὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης, ἀσύμφωνα πάντῃ καὶ ἀνοίκεια ὄντα». Ἐπὶ δὲ τοῦ νεωτέρου χρυσοβούλλου τρεῖς ἰδίως κρίσεις τοῦ Θεοδωρήτου πρέπει 'να παρατεθῶσιν ἐνταῦθα, ἀναφερόμεναι εἰς τὰ ἐν τῇ μονῇ θησαυριζόμενα τίμια ξύλα, εἰς τὴν μονὴν Ἀλυπίου καὶ εἰς τὴν σκήτην τῆς Ἁγίας Ἄννης. Αἱ

παρατηρήσεις τοῦ Θεοδωρήτου ἔρχονται 'ν' ἀποδείξωσιν ὅτι καὶ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου ἔστι κίβδηλον, χαλκευθὲν ὑπ' ἀνθρώπου καὶ τὴν ἱστορίαν, ἀτυχῶς, καὶ τὰς τοποθεσίας τὰς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀγνοοῦντος· καὶ ἔχουσι μὲν οὕτως αὗται:

«Πρότερον δύο εἶπε τὰ τίμια ξύλα τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, τὸ ἓν ὑπὸ τῆς μακαρίτιδος ἁγίας Πουλχερίας τῆς κτιτορίσσης ἀφιερωμένον, τὸ δὲ ἄλλο ὑπὸ Ῥωμανοῦ· ἤδη ἕνα λέγει, ὅθεν ὑποψίαν καὶ ἐκ τούτου ὁ ἴδιος πλασματογράφος οὗτος ἐντίθησι τοῖς ἀναγινώσκουσι· ἀπορίας δὲ ἀληθῶς ἄξιον φαίνεται κατά τε τὴν μαρτυρίαν τοῦ χρυσοβούλλου Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ ὁσίου Παύλου τοῦ Ξηροποταμηνοῦ λεγομένου· ἡ Μονὴ αὕτη κατεδαφίσθη παρὰ τῶν πειρατῶν, ὥστε μόλις ἴχνη θεμελίων φαίνεσθαι, καὶ πανέρημος ἦν· ὁ ἅγιος Παῦλος τὸ πρῶτον ἦλθεν ἐν αὐτῇ, ποῦ τὰ τῶν ἁγίων Μ' Μαρτύρων ἱερὰ λείψανα ἐκρύπτοντο, καὶ τὸ παρὰ τῆς βασιλίσσης ἁγίας Πουλχερίας ἀφιερωθὲν τίμιον ξύλον; Ἤδη οἱ Ξηροποταμηνοὶ λείψανα τῶν ἁγίων Μ' Μαρτύρων οὐκ ἔχουσι· τίμιον δὲ ξύλον μικρόν τι τοῦ μεμαρτυρημένου καὶ βεβαίου, τοῦ παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Ῥωμανοῦ ἀφιερωθέντος, δεικνύουσι καὶ περιφέρουσι κεκοσμημένον, ἐπ' ὀνόματι τῆς κτιτορίσσης ἁγίας Πουλχερίας φημιζόμενον.

Σκήτη ἁγία Ἄννα ὀνομαστὶ οὐδαμῶς εὑρίσκεται ἐν τῷ Ὄρει πρὸ 200 ὑποθετέον χρόνων· διότι ἐν πρώτοις, σκήτη τις ἐκ τῶν ἤδη σωζομένων, καὶ καθ' ὃν σώζονται τρόπον οὐκ ἦσαν, εἰμὴ τὰ νῦν κελλία καλούμενα ὠνόμαζον σκήτας οἱ πρὸ χρόνων 200· ἡ δὲ τῆς ἁγίας Ἄννης Σκήτη ἔλαβε τὸ τοιοῦτον ὄνομα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Διονυσίου τοῦ πατριάρχου τοῦ ἐξ Ἀνδρου, ἡσυχάζοντος ἐν τῷ Ὄρει περὶ τὸ 1680 σωτήριον ἔτος· τότε μοναχός τις ἀφιέρωσεν ἐν τῇ σκήτῃ τὸν πόδα τὸν ἀριστερὸν τῆς ἁγίας Ἄννης καὶ ἕνεκα τῆς τοιαύτης ἀφιερώσεως ἔκτισε τότε δι' ἰδίων

ἐξόδων αὐτοῦ ὁ ἀοίδιμος πατριάρχης Διονύσιος μικρὸν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Ἄννης, καὶ ἔλαβεν ὁ τόπος τῶν Βουλευτηρίων τὸ νέον τοῦτο χαριτώνυμον ὄνομα· ἔπειτα κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα τὸν μικρὸν ἐκεῖνον ναὸν εἰς μέγιστον, τὸν νῦν ὁρώμενον, ἀνήγειρε· μόλις πρὸ ἐτῶν 60 φέρεται διεξοδικωτάτη περὶ πάντων τούτων διήγησις καὶ περὶ τῆς πρώτης οἰκήσεως, καὶ κτίσεως, καὶ τῶν ὀνομασιῶν τοῦ τόπου, καὶ τῶν οἰκησάντων τὸν τόπον ὀνομαστὶ ἐν τῷ κώδικι τῆς σκήτεως ἁγίας Ἄννης, ἧς ἡ πρωτίστη ἀρχὴ μόλις ἐστὶν ἐτῶν 200, ὡς ἔφημεν· πόθεν προμαντεύεται τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ πρὸ 500 ἤδη χρόνων συγγραφεὺς τοῦ χρυσοβούλλου, αὐτὸς οἶδε.

Ἄλλο ψεῦδος κατάδηλον· ἡ Ἀλυπίου Μονὴ καὶ τοῦ ἰδίου βασιλέως εἶχε χρυσόβουλλον, ἐν τῷ Κουτλουμούσῃ ἤδη σωζόμενον, καὶ ἑτέρων σώζονται γράμματα πατριαρχῶν καὶ ἀρχόντων πάντα ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων γράφοντα, καθὼς ἦτο τιμωμένη καὶ τὸ πάλαι, καὶ ἤδη ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῶν θείων Ἀποστόλων· οὗτος ἐπὶ τῇ τῆς θείας Μεταμορφώσεως ἑορτῇ γράφει τιμωμένην τὴν Μονὴν ταύτην, καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ μεταφέρει αὐτὴν εἰς τὰ τοῦ Πρωτάτου ὅρια, τὰ μεταξὺ τῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἱερᾶς Μονῆς καὶ τῆς Ἀναπαυσίας, ἀγνοῶν ὁλοτελῶς καὶ τὴν θέσιν καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἀλυπίου Μονῆς, καὶ ποῦ ἐν τῷ Ὄρει συνώρευον αἱ δύο αὗται Μοναί· ἡ τοῦ Ἀλυπίου Μονὴ οὐ μόνον αὐτόνομος ὑπῆρχε μέχρις ἁλώσεως, ἀλλὰ καὶ εὐγενικὴν αὐτὴν Μονὴν γράφει ὁ Περιθεωρίου ἐπίσκοπος εἰς τὸν βίον τοῦ ἁγίου Μαξίμου Καυσοκαλυβίτη, χρηματίσαντος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κατακουζηνοῦ, μετὰ 40 ἢ 50 ἔτη τῆς ἐκδόσεως τοῦ χρυσοβούλλου τούτου. Καὶ ὁ ἐν Φλωρεντίᾳ, ἐν τῇ ψευδοσυνόδῳ τελευτήσας πατριάρχης Ἰωσὴφ ἐξ αὐτῆς ὑπῆρχε τῆς Μονῆς· καὶ ἐν τῷ τυπικῷ τοῦ ἀοιδίμου Μανουὴλ εἰς τάξιν ἐγκρίτου Μονῆς τίθεται ἡ τάξις αὐτῆς· πότε δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐρη-

μώθη καὶ ἠνώθη τῇ τοῦ Κουτλουμούσιου Μονῇ[5], καθὼς καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Βασιλείου τῇ τοῦ Χιλανταρίου καὶ ἕτεραι ἄλλαι, ἄδηλον, δῆλον δὲ, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ ἐσχάτου τῶν Παλαιολόγων καὶ Ἰωσὴφ τοῦ πατριάρχου ὑπῆρχεν ἰδιοπεριόριστος καὶ αὐτόνομος Μονή, ὡς τὸ σιγίλλιον τούτου τοῦ Ἰωσὴφ μαρτυρεῖ, καὶ ἡ τυπικὴ διάταξις τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Μανουήλ».

Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ ἀνάγνωσις ἐξελέγχει τὸ κίβδηλον τοῦ χρυσοβούλλου, καὶ ἡ σύγκρισις πρὸς τὴν γνωστὴν ἱστορίαν τῶν μονῶν ἢ πρὸς ἕτερα ἔγγραφα. Τὸ χρυσόβουλλον ἀπελύθη, καθ' ἣν φέρει γραφὴν ἔτους, τῷ 6310 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, δῆλον οὖν τῷ 1302, σημειοῖ δ' ἰνδικτιῶνα τρισκαιδεκάτην· ἀλλ' ἡ συμπίπτουσα τῷ ἔτει 1302 ἰνδικτιών ἐστιν ἡ δεκάτη πέμπτη (ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ φέρεται μὴν ἐκδόσεως ὁ αὔγουστος). Ἡ μονὴ γράφεται ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ μονὴ ἐπ' ὀνόματι τῆς Σταυρώσεως· ἡ μονὴ τῆς Σίμωνος Πέτρας ἀναφέρεται ἐν αὐτῷ ὡς κτισθεῖσα ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ χρυσοβούλλου, ἐνῷ αὕτη ἐκτίσθη μίαν ἑξηκονταετίαν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τούτου· τὸ δὲ χείριστον, διὰ τοῦ ὄθεν χρυσοβούλλου ἀνατρέπεται ἕτερον ἐπίσημον καὶ σεπτὸν ξηροποταμηνὸν ἔγγραφον ἡ διαθήκη τῆς μοναχῆς Ἀγάθης, ἡ γεγραμμένη τῷ 6950=1442 καὶ κεκυρωμένη ὑπὸ Νικάνδρου ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ· ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ τοῦ Παλαιολόγου τῷ 1302 ἀναφέρεται ἡ Ἀγάθη καὶ ἡ διαθήκη αὐτῆς!!

Ἐὰν διὰ τοιούτων κιβδήλων ἐγγράφων ζητῇ τις ἵνα περιποιήσηται πλείονα αὐθεντείαν εἰς εἰκόνας καὶ λείψανα τῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ σεβάσματα τοῦ χριστιανισμοῦ, πράττει κακῶς. Ἡμεῖς σεβόμεθα καὶ γεραίρομεν τοὺς σταυροὺς καὶ τὰ τίμια ξύλα τοῦ Ξηροποτάμου καὶ χωρὶς χρυσοβούλλων, ἀριθμοῦμεν δ' αὐτὰ μεταξὺ τῶν

5. βλ. τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου σελίδα 183.

σεπτῶν παλλαδίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ὅταν δὲ πρόκηται λόγος περὶ λειψάνων ἱερῶν, κυρουμένων δι' ἐπισήμων αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων, νοεῖται ὅτι, μέχρις ἐρεύνης αὐτῶν ἐπισταμένης καὶ φροντίδων δευτέρων τὰ μὲν ἔγγραφα δέον 'να καταριθμήσωμεν ἐν τοῖς ὑπὸ δοκιμασίαν χρυσοβούλλοις, τὰ δὲ ἱερὰ λείψανα 'ν' ἀποδεξώμεθα τοιαῦτα, ἀδιαφόρως ἔχοντες εἰς ὅ,τι ἠδύνατο 'να γράψῃ ξένος τις τωθάζων τὰ καθ' ἡμᾶς[6]. Καὶ δεχόμεθα καὶ πιστεύομεν ὅτι ἀρχαῖός ἐστιν ὁ ἐν τῇ Λαύρᾳ θησαυριζόμενος λειτουργὸς σάκκος, ὅτι ἀρχαία ἐστὶν ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, δωρηθεῖσα τῇ Λαύρᾳ ὑπὸ Ἰωάννου Τζιμισκῆ, ἀλλὰ πάντα ταῦτα δεχόμενοι εἰς οὐδεμίαν ἐπιθυμοῦμεν 'να εἰσέλθωμεν ἔρευναν καὶ διακρίβωσιν τῶν τὴν αὐθεντίαν αὐτῶν κυρούντων χρυσοβούλλων. Κείσθωσαν ὡς ἔχουσιν, ἕως οὗ « τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φάγξῃ ».

ξ

Στίχους τινὰς ἔτι περὶ τῶν βιβλιοθηκῶν. Ὅτι πᾶσα μονὴ καὶ πᾶς ναὸς καὶ πᾶν ἐπισκοπεῖον ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐκέκτητο βιβλιοθήκας μαρτυρεῖ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου τὴν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Παμφίλου ἱδρυθεῖσαν ἀναφέρων· ἐσημείωσα δ' ἄλλοτε μονὰς ἐχούσας βιβλιοθήκας καὶ τυπικὰς μοναστηρίων διατάξεις, ἀναφερούσας περὶ βιβλίων αὐτῶν[7]. Ἡ ἀρχαιοτέρα συλλογὴ βιβλίων ἐν Ἁ-

6. Ἴδε Stanislas de Nolhac Dalmatie, Athos κτλ. σελ. 290—291. Πρόκειται περὶ τῶν λειψάνων τοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ καὶ τῶν τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου· ἴδε ἂν μὴ ὀκνῇς καὶ Neyrat, Athos σελ. 169 ἀνευλαβῶς γράφοντα περὶ τῶν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Παύλου λειψάνων.

7. Μ. Ι. Γεδεών «Μνημεῖα τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν ταῖς Καλύδναις νήσοις» «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» τόμ. Δ', σελ. 434.

γίῳ Ὄρει ἀναφέρεται ἐν πρατηρίῳ ἐγγράφῳ Θωμᾶ, Ἀθανασίου καὶ Κυριλλου μοναχῶν, τῷ 6488=980, περί τινος κελλίου[8]. Ἐν δὲ τῇ ἀπογραφῇ τῆς περιουσίας τῆς μονῆς τοῦ Ξυλουργοῦ, γενομένῃ τῷ 1143, ἀναγράφονται «βιβλία ῥούσικα, Ἀπόστολοι ε—Παρακλητικαὶ β—Ὀκτάηχοι ε—Εἱρμολόγια ε—Συναξάρια δ—Παροιμία α—Μηναῖα ιβ—Πατερικὰ β—Ψαλτήρια ε—Ὁ ἅγιος Ἐφραὶμ—Ὁ Ἅγιος Παγκράτιος—Ὡρολόγια ε—Νομοκανὼν αν. Κατόπι, μνείαν βιβλιοθήκης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ἰδία τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων ποιεῖται Θεοδόσιος ὁ ἱερομόναχος[9], γινώσκομεν δ' ὅτι καὶ Θεόφιλος ὁ νοτάριος, σύγχρονος τῷ Θεοδοσίῳ, ἔγραψε τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία τῆς μονῆς[10]. Εἰρήσθω ὅμως ὅτι τὰ βιβλία, ἅτινα γινώσκομεν τότε μετεγραφόμενα ἦσαν ἐκκλησιαστικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον. Διονύσιος Μουσελίμης ὁ πατριάρχης, δωρησάμενος εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, τῷ 1678, φρικτὰς ἀρὰς ἐπήνεγκε κατὰ τῶν τολμησόντων ποτὲ διαρθεῖραι ἢ συλῆσαι τὰ βιβλία[11]· μετὰ δὲ τὸν Διονύσιον, Νεόφυτος Μαυρομμάτης ὁ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης παραιτησάμενος τὴν ἐπαρχίαν καὶ εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων ἀποσυρθεὶς ἐδωρήσατο καὶ οὗτος τὴν ἑαυτοῦ τῇ μονῇ ταύτῃ τῷ 1722, φαίνεται δ' ὅτι καὶ κτίριον ἴδιον

8. «τὸν ἀγρὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ξηροκάστρου, τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους.... μετὰ τῆς ἀποσκευῆς αὐτῶν καὶ βιβλίων ἓξ· Μηναῖα δ'. Γενεσοπαροιμίαι καὶ ὁ κλίμαξ· καὶ ἱερὰ τῆς ἐξοπλίσεως αὐτῶν» κλπ. Διονυσίου πρώην Ξάνθης περιγραφικὴ Ἱστορία Ἁγίου Ὄρους σελ. 42.

9. βλ. ἀνωτέρω σελ. 173.

10. Νικοδήμου ἁσματ. Ἀκολουθία, σελ. 99.

11. μέτεσθι κατ' ἔκτασιν τὴν διατριβήν μου «Λόγιοι καὶ βιβλιοθῆκαι τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων» ἔνθα καὶ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα· «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» τόμ. Δ', σελ. 478—482, 502—503, 508—512 καὶ 523—527.

ὥρισε δι' αὐτὴν, παρὰ τὸν ναΐσκον τοῦ ἁγίου Νεοφύτου, καέντα μὲν πρὸ εἰκοσαετίας, ἀνεγερθέντα δ' αὖθις. Κατάλογον ὀλίγων χειρογράφων, ἰδίᾳ τῶν ἐν ταῖς μοναῖς Λαύρας, Βατοπεδίου, Ἰβήρων, Διονυσίου καὶ Σίμωνος Πέτρας ἐξέδωκεν ὁ ἑκάματος ἐκδότης τῆς «Μεσαιων. βιβλιοθήκης» Κ. Σάθας[12], ἐκ χειρογράφου τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Δοσιθέου Ἱεροσολύμων. Ὅτι τὰς βιβλιοθήκας ταύτας ἐσυλαγώγουν οὐ μόνον οἱ ξένοι ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμέτεροι, καὶ δὴ οἱ καθῆκον ἔχοντες ἵνα σέβωνται ταῦτα τὰ κειμήλια, γνωστὸν ἐστιν. Ἰάνος ὁ Λάσκαρις ἐσύλησεν ἐξ Ἁγίου Ὄρους χειρόγραφα διὰ τὴν βιβλιοθήκην τῶν Μεδίκων. Ἀθανάσιος δὲ ὁ Κύπριος, παπολάτρις ἀνὴρ ἐλάμβανε ταῦτα τοὺς μοναχοὺς ἀπατῶν, κατὰ στατῆρας δ' ἠγόραζεν ἐκ τῶν Μετεώρων[13]. Τὴν περὶ διατηρήσεως τῶν βιβλίων, ἐντύπων καὶ χειρογράφων κηδὼ καὶ ἀγάπην τῶν μοναχῶν Ἰβηριτῶν ἐμιμήθησαν οἱ Κουτλουμουσιανοί. Ματθαῖος ὁ Ἀλεξανδρείας τῷ 1767 κατήρτισε κατάλογον ἀτελῆ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κουτλουμουσίου. Ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὸν Ματθαῖον οἱ φιλόμουσοι Βατοπεδινοὶ καὶ λαμπρὸν οἶκον ηὐτρέπισαν πρὸς φύλαξιν τῶν βιβλίων, καλὸν δὲ τῶν χειρογράφων ἔχουσι κατάλογον, ἐπιμελείᾳ τοῦ μακαρίτου προηγουμένου Νεοφύτου συνταχθέντα· ἀτελέστατος ὑπάρ-

12. τόμ. Α', σελ. 270—284.

13. Δοσιθέου περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων, σελ. 1173, βιβλ. ΙΑ', κεφ. 10, § 5 «ὅτι Ἀθανάσιός τις κύπριος, παπιστὴς ὅμως, καθ' Ἕλληνας ἠμφιεσμένος καὶ ὑποκρινόμενος τὸν ὀρθόδοξον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἄθωνος, καὶ εἰς ἄλλα μοναστήρια Θρᾴκης, Θετταλίας καὶ Μακεδονίας, καὶ ἐκλεξάμενος πολλὰ βιβλία τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῆς ἔξω σοφίας, ἠγόρασεν αὐτὰ ὀλίγου τιμήματος· τοὺς δὲ ἐν τῇ μονῇ τῶν Μετεώρων πατέρας τοσοῦτον ἠπάτησεν, ὥστε καὶ τρυτάνῃ» κλπ. παραβλ. Κ. Σάθα Νεοελλ. φιλολογ. σελ. 96, 113, 142, 322.

χει ὁ κατάλογος τῶν τῆς Λαύρας· ἀλλ' ἡ σύνταξις καταλόγων οὐδαμοῦ σώζει τὰ χειρόγραφα, ὅταν τῇ ἐξωτερικῇ βιβλιοφαγίᾳ συνεργῇ ἡγουμένου τινὸς ἡ ἀκηδία ἢ σύμπραξις ὁπωσδήποτε. Οὕτως ἡγούμενοι καὶ πατριάρχαι κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ἐπέτρεψαν τῷ ρώσσῳ μοναχῷ Ἀρσενίῳ Σουχάνωρ 'να περιέλθῃ τὰς ἐν Ἀνατολῇ ὀρθοδόξους μονὰς πρὸς θήραν χειρογράφων, ὧν **ἑπτακόσια** ἐκόμισεν εἰς Ρωσσίαν· τούτων δὲ διακόσια ἐδωρήσαντο οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων[14]. Ὁ μοναχὸς οὗτος «εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος συνέλεξε πεντακοσίας περίπου ἑλληνικὰς βίβλους, ἐξ ὧν ἓν Εὐαγγέλιον, γεγραμμένον πρὸ χιλίων καὶ πεντήκοντα ἐτῶν»[15]. Ὁ ἀναγινώσκων τὸν ὑπὸ Muralt συνταχθέντα κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Πετρουπόλει αὐτοκρ. βιβλιοθήκης, εὑρίσκει πλὴν ἄλλων, τὰ ὑπ' ἀριθμοὺς 130 καὶ 136 χειρόγραφα δωρηθέντα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου ἡγουμένου τῆς τοῦ Ἐσφιγμένου μονῆς Ἀγαθαγγέλου (τοῦ ἐκ Θρᾴκης), τὸ 139 ὑπὸ Ἀνθίμου ἀρχιμανδρίτου τῆς μονῆς τοῦ Ζωγράφου[16]. Κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τοῦτον καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ δεκαετηρίδα ὑπέστησαν αἱ βιβλιοθῆκαι τὰς μείζονας ζημίας· ἀποκομισθέντα εἰς πύργους ὑγροὺς τὰ βιβλία, καὶ μάλιστα τὰ χειρόγραφα ἐσήποντο μίαν ὅλην ἑπταετίαν ὑπὸ βροχῶν, ἡ δὲ καταστροφὴ ἦν τοιαύτη, ὥστε ἐκ τῶν τρισχιλίων χειρογράφων τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος τὸ δέκατον ἐσώθη.

14. Σ. Κ. Οἰκονόμου περὶ τῆς ἁγίας Ὄλγας σελ. 31. Καραμζίνου Ἱστορία τῆς Ρωσσίας, μετάφρ. Κ. Κρκιδᾶ τόμ. Ζ', σελ. 167—168 καὶ 228.

15. Βαλλιάνου Ἱστορ. Ρωσ. Ἐκκλησίας, σελ. 227, 228·

16. Catalogue des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Impériale Publique. Saint Pétersbourg. 1864, σελ. 77—79· βλ. καὶ τοὺς ἀριθμοὺς χειρογράφων 66, 80, 121, 126 130 καὶ 133.

Σήμερον οἱ μοναχοὶ καὶ προέχοντες πατέρες τῶν μονῶν, εὐτυχῶς, γινώσκουσι τὸ καθῆκον αὐτῶν, ἄλλως ὅμως οὐδένα κίνδυνον φοβοῦνται νέας συλήσεως, οἵαν ἐπήνεγκεν ὁ Μηνωΐδης Μηνᾶς. Ὅταν δὲ τῶν ἱερῶν μονῶν εὑρήσῃ ἡ οἰκονομικὴ θέσις, μορφωθῶσι δὲ καὶ μοναχοὶ φιλόλογοι καὶ γνῶσται τῆς παλαιογραφίας ἀκριβεῖς, ἕτερον μέγιστον ἐπιβάλλεται ταῖς μοναῖς καθῆκον: ἡ σύνταξις ἀκριβεστάτου καταλόγου τῶν χειρογράφων καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν σπουδαιοτέρων[17]. Ἡ ἁγιορειτικὴ πολιτεία οὕτως ἤθελε παραστῆ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου σεβασμία θεματοφύλαξ πατρῴων θησαυρισμάτων, ἀξία τῆς ὑψίστης εὐλαβείας παντὸς ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ.

17. περὶ τῶν χειρογράφων τῆς μονῆς Λαύρας βλ. Κ. Φρεαρίτου «Περίπλουν Μακεδονίας» κτλ. ἐν «Πανδώρᾳ» τόμ. ΙΕ', σελ. 26—29. Εἰς δὲ τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ καπετὰν Νικολάου Κεφαλᾶ τῷ 1830 οὐδὲ προσέχω.

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

σελ. 72, στιχ. 2—4. Παρέλιπον 'να σημειώσω ὅτι ἐκ τῶν ἐν ἐφημερίσι γραφεισῶν τούτων διατριβῶν ἀριθμητέαν ὡς ἀξίαν λόγου τὴν τοῦ Π. Θωμᾶ, ἐν τῷ «Νεολόγῳ» κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1884 εἰς πολλὰ φύλλα δημοσιευθεῖσαν. Περίληψίς τις τῶν παρὰ τῷ ὑποκόμητι Vogüé ἐξεδόθη ἐν τῇ «Ἐθνικῇ Ἐπιθεωρήσει» τοῦ Παρισίου, τόμ. Δ', σελ. 174 κ. ἑξ. Ὅλον δὲ τὸ ἔργον τοῦ γαλάτου περιοδευτοῦ μεταφρασθὲν ἀρκετὰ καλῶς ὑπὸ τοῦ νομοδιδάκτορος Ἰω. Κηπουρίδου κατεστράφη ἐκδοθὲν ἔν τινι παρ' ἡμῖν ἐφημερίδι, μετ' ἀφιλοκαλίας πρωτοτύπου. Τοῦ δὲ Proust ἡ εἰς Ἅγιον Ὄρος περιήγησις μεταφρασθεῖσα ἐξεδόθη ἐν τῇ «Ὁμονοίᾳ» Κωνστ[πόλεως, τὸν μάρτιον τοῦ 1863. Ἄλλην τινὰ διατριβὴν ἔν τινι τῶν παρ' ἡμῖν ἐφημερίδων ἐκδοθεῖσαν πρὸ ἐνδεκαετίας παραλείπω ἵνα μὴ ἀναζέσω συνειδήσεως λογοκλόπου πληγήν, ἣν οὐδαμῶς ἤθελε θεραπεύσει ἰσκαριωτικὴ μεταμέλεια ἐσχάτως ἐπιδειχθεῖσα.

σελ. 108, στιχ. 9—10. Τὸ ὄνομα τοῦ Τζιντζιλούκη εὑρίσκω παρὰ Κεδρηνῷ ἀναφερόμενον· ἔκδοσ. Βενετίας, 1729, σελ. 585· «τῇ δὲ κατεχούσῃ τοῦτον νόσῳ ἐντρυχωθεὶς (ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παφλαγών) καὶ πάντοθεν τῆς οἰκείας ἀπογνοὺς σωτηρίας, ἀποκείρεται μοναχὸς παρὰ τοῦ μοναχοῦ Κόσμου τοῦ Τζιντζιλούκη, ὃς διὰ παντὸς συνῆν αὐτῷ καὶ ἐνουθέτει τὰ δέοντα» (τοῦτο τῷ 1401).

σελ. 128, στιχ. 9. Τῷ 1797 κατὰ ἰούνιον, ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε', ἂν ἡ δοθεῖσά μοι σημείωσις ἀκριβής ἦ, ἐκώλυσε τὴν ὑπὸ τῶν μονῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἐκποίησιν ἀγρῶν ἢ κτημάτων, ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ ἀπὸ σελ. 198—211 κατάλογος ἐπισήμων ἁγιορειτῶν ἀφορᾷ μόνον εἰς ἐκείνους, περὶ ὧν ἔχομεν ἐκδεδομένας εἰδήσεις. Ἐκτείνομαι πολὺ ὅπου βλέπω διορθώσεως ἀνάγκην.

ΠΙΝΑΞ ΚΕΦΑΛΑΙΩΔΗΣ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Ἀθωϊτιδες ἀναμνήσεις (προδιοίκησις). σελ. 7—65. Σημασία τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ· σελ. 7—10. Ἡ ὀνομασία «Ἅγιον Ὄρος» σελ. 10. Δεινοκράτης καὶ Μ. Ἀλέξανδρος σελ. 11. Χρησιμότης τῆς γνώσεως τῆς ἁγιορειτικῆς Ἱστορίας σ. 12—14. Γνώμη Εὐθυμίου Τραπεζουντίου σ. 13. Ὁ βίος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σ. 14. Γνώμη Ν. Β. Χρυσανθίδου περὶ τούτου. σ. 14. Ἡ τοποθεσία καὶ τὸ κλίμα κατὰ Νικηφόρον Γρηγορᾶν σ. 15. Φυσικαὶ καλλοναί, φυτά, ζῶα, σ. 16—18. Μακρόβιοι ἐν Ἄθῳ σ. 19. Βουλγάρεως Εὐγενίου γνώμη περὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σ. 19—20. Πορφυρίου Νικαίας ὡσαύτως σ. 20 καὶ 21 καὶ 241. Καβάσιλα Συμεὼν ὡσαύτως· σ. 20, σημείωσις 23. Σούτσου Παναγιώτου περὶ Ἄθω· σ. 22. Ἀπομάκρυνσις θηλέων ἐξ Ἁγίου Ὄρους· μαρτυρίαι ἐντυποι· παραδόσεις σ. 23—28. Γνώμη Κ. Φραρίτου σ. 24. Οἰκοδομαὶ (αἱ) τῶν μονῶν ἐν γένει σ. 28—41. Εἰδικώτερον: εἴσοδος· προπύλαια· πύργοι· σχῆμα κτιρίου· σ. 28—32. Ὡρολόγια σ. 32. καθολικόν, κυριακόν, τράπεζα σ. 33. φιάλη· φιάλη Ἰβήρων· φιάλη Λαύρας σ. 33—34. κωδωνοστάσια· κωδωνοστάσιον Βατοπεδίου· φιάλης Ξηροποτάμου ἐπίγραμμα σ. 35. Ξενῶνες καὶ νοσοκομεῖα (βωστικοῦ κοινοβίου· Σεραγίου· Βατοπεδίου· Ἰβήρων) σ. 36. Λεπροκομεῖον μονῆς Ἰβήρων σ. 36.

Τιμόθεος ὁ ἀρχαιότερος ἰατρὸς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει· σ. 37. Μωϋσῆς ὁ ἀρχαιότερος νοσοκόμος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει· σ. 37.

Διαίρεσις καὶ καλλωπισμὸς ἁγιορειτικοῦ ναοῦ· σ. 37—41. σταυροὶ κηροστάται· σ. 38, σημ. 42. ἡ θέσις τῶν εἰκόνων· σ. 39—40.

Πολιτεία καὶ δίαιτα· σ. 41—65. Εἰδικώτερον: Ἰδιόρρυθμα καὶ κοινόβια σ. 41—42. τάξις τῆς τραπέζης σ. 42—45. φιλοξενία σ. 45—49. παράδειγμα φιλοξενίας παρὰ τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος σ. Ἱστορία τοῦ θεσμοῦ τῆς φιλοξενίας ἐν Ἁγίῳ Ὄρει· σ. 46—48.

φιλοξενίας (ἀξενίας) ἱστορία παρὰ τοῖς Ἰβηρίταις· σ. 48. Ἀγενείων ἀπομάκρυνσις ἐξ Ἁγίου Ὄρους σ. 51—52. φιλομουσία ἁγιορειτῶν. Βατοπεδινῶν, Ἰβηριτῶν· σ. 53. Κελλία καὶ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὰς μονὰς καὶ πρὸς τὴν κοινότητα· σ. 55—56· σκῆται· ἰδιόρρυθμοι καὶ κοινοβιακαί· σ. 56—57. Μοναὶ σ. 57. Ἱερὰ σύναξις· ἐπιστάται· ἡ σύναξις ὡς δικαστήριον· σ. 57—59. φυλετικοὶ ἀνταγωνισμοί· σ. 59—64. Βούλγαροι μονῆς Φιλοθέου ἐν τῷ ΙΣ' αἰῶνι· σ. 61. ζήτημα τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος σ. 62—63. ἐπίλογος σ. 64.

Μνημεῖα τῆς ἁγιορειτικῆς ἱστορίας· ἱστορία τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐν γένει· σελ. 65—156. Ἀνάλυσις τοῦ βιβλίου τούτου. Οἱ περὶ Ἁγίου Ὄρους γράψαντες ἡμέτεροι καὶ τὰ βιβλία αὐτῶν σ. 65—73. Τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδιδόμενα χαρτία· σ. 73—74. σημ. 25 καὶ σελ. 297—320. Οἱ πρῶτοι μοναχικοὶ ἐν Ἄθῳ συνοικισμοὶ σ. 76—78. Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ σ. 78. Σιγίλλιον Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος σ. 79—80. Μοναχοὶ τοῦ Κολοβοῦ καὶ Ἀθωῖται μετὰ τὸν Μακεδόνα. σ. 80. Σιγίλλιον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ σ. 81—83. Χρυσόβουλλον ἐπικυρωτικὸν Ῥωμανοῦ Α' σ. 84. Ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου· σ. 85. Παῦλος ὁ Ξηροποταμηνὸς σ. 85—88. Χρυσόβουλλον Ῥωμανοῦ περὶ Ξηροποτάμου· κρίσις περὶ αὐτοῦ· αὐτόθι. Ἀμφιλοχίου ἡγουμένου μονῆς Φιλοθέου ὑπόμνημα περὶ τῆς μονῆς Χειμάρρου σ. 89—90. Θεοδωρήτου εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῶν μονῶν σ. 91—94. Ἀθανάσιος ὁ τῆς Λαύρας σ. 94 κ. ἑξ. Κατάστασις ἐν Ἄθῳ πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Λαύρας σ. 96—97. Φωκᾶ καὶ Τζιμισκῆ χρηγίαι εἰς τὸν ἐν Καρεαῖς ναόν· σ. 97. Ἀντίβρασις κατὰ τοῦ Ἀθανασίου· σ. 99—100. Προστασία τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς τὸν Ἄθω· ἀλληλογραφία Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ· σ. 100—106. Σύνταξις τοῦ ἁγιορειτικοῦ πολιτεύματος· Μονομάχος· Κομνηνός· Νικόλαος Γραμματικός· σ. 107. Τυπικὸν Ἰωάννου Τζιμισκῆ καὶ Εὐθυμίου Στουδίτου· σ. 108—110. Τυπικὸν Κωνσταντίνου Μονομάχου καὶ Κοσμᾶ Τζιντζιλούκη· σ. 110—113 (βλ. καὶ προσθήκας). καλογηροπάζαρον· σ. 113—114. Τυπικὸν Μανουὴλ Παλαιολόγου καὶ Ἀντωνίου πατριάρχου σ. 115—118. Εὔνοια τῶν σουλτάνων πρὸς τὸ Ἅγιον Ὄρος σ. 118—119. Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ «πρώτου» τοῦ Ἁγίου Ὄρους· σ. 119 κ. ἑξ. Μέχρι τοῦ 1177. σελ. 119· μέχρι τοῦ 1312· σελ. 119· μέχρι τοῦ 1368 κ. ἑξ.

σελ. 120—122. Προνόμια τοῦ «πρώτου» σ. 123. Σιγίλλιον Ἀντωνίου πατριάρχου περὶ τῶν δικαίων τοῦ «πρώτου» σελ. 124—127. Νέα σύνταξις τοῦ ἁγιορειτικοῦ πολιτεύματος· σ. 127—128· συνδυάσατε τὰ ἐν σελίσιν 60 κ. ἑξ. γραφόμενα. Ἡ ἱερὰ σύναξις ἐν ἀρχαῖς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος· σ. 127. Ἐπίτροποι τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐν Κωνσταντινουπόλει· σ. 128 καὶ 323. «Πρῶτοι» τοῦ Ἁγίου Ὄρους οἱ γνωστοί μοι· σελ. 320—322.

Μοναὶ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κατὰ τὸν Ι΄ καὶ ΙΑ΄ αἰῶνα σ. 129, κατὰ τὸν ΙΒ΄, καὶ ΙΔ΄ σελ. 130. Μοναὶ κληθεῖται ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων τῶν ἱδρυτῶν· σ. 131—132. βῶσσοι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὸ πρῶτον· σ. 132—138. «κουτεῖον ἐλεημοσύνης» σ. 133. Περιπέτειαι ἐν Ἁγίῳ Ὄρει· δυστυχήματα· νόσοι· πειρατεί· σελ. 135 κ. ἑξ. Ὁμότητες Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει· διήγησις πληρεστέρα τῆς παρὰ Δημητρακοπούλῳ· σ. 139—146. Ἑτεροδιδασκαλίαι· Βαρλαάμ· Ηρόχορος Κυδώνης· Μασσαλιανοί· ἡ περὶ νοερᾶς προσευχῆς ἔρις· σ. 146—148. Πενία ἁγιορειτῶν σ. 149—150. Διονυσίου πατριάρχου τοῦ Βάρδαλη εὐεργεσίαι πρὸς τὰς μονάς· σ. 150. Ἔρις περὶ τῆς προσκομιδῆς· σ. 151. ἔρις τῶν κολλυβάδων σ. 152—155. ἔρις περὶ τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως· σ. 156. ἐπίλογος αὐτόθι (βλ. καὶ προσθήκας).

Ἡ κατὰ μέρος ἱστορία τῶν Μονῶν σελ. 157—197.

Καρεαί· σ. 157—158.

Μονὴ τῆς Λαύρας σ. 158—166. Σκήτη Ἁγίας Ἄννης σ. 163. Σκήτη Καυσοκαλυβίων σ. 165. Σκήτη τοῦ τιμίου Προδρόμου (βουλγαρική) 166. Ἄθως· αὐτόθι.

Μονὴ τοῦ Βατοπεδίου· σ. 166—169. Σκήτη Σεραγίου. Σκήτη τοῦ Ἁγίου Δημητρίου 168.

Μονὴ τῶν Ἰβήρων σ. 169—179. Θεοδοσίου ἡγουμένου διήγησις περὶ τῆς μονῆς ταύτης σ. 172—175. Ἱερεμίου ἡγουμένου διήγησις σ. 175—178. Σκήτη τοῦ Προδρόμου· σ. 172.

Μονὴ Χιλανδαρίου σ. 179—180.

Μονὴ Διονυσίου σ. 180—181.

Μονὴ Κουτλουμουσίου σ. 181—183. Σκήτη ἁγίου Παντελεήμονος σ. 183.

Μονὴ Παντοκράτορος σ. 183—184. Σκήτη Προφήτου Ἠλιοῦ σ. 184.

Μονὴ Ξηροποτάμου σ. 184—185.

Μονὴ Ζωγράφου σ. 185.

Μονὴ Δοχειαρίου σ. 185—186.

Μονὴ Καρακάλλου σ. 186—187.

Μονὴ Φιλοθέου σ. 187—188.

Μονὴ Σίμωνος Πέτρας σ. 188.

Μονὴ Ἁγίου Παύλου σ. 188—189. Σκήτη ἁγίου Δημητρίου· Νέα σκήτη· σ. 189.

Μονὴ Σταυρονικήτα· σ. 189—190.

Μονὴ Ξενοφῶντος σ. 190—191. Σκήτη τοῦ Εὐαγγελισμοῦ σ. 191.

Μονὴ Γρηγορίου σ. 191.

Μονὴ Ἐσφιγμένου σ. 191—192.

Μονὴ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος (κοινόβιον τοῦ ρωσσικοῦ) σ. 192—196. Σκήτη τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου· σ. 195.

Μονὴ Κωνσταμονίτου σ. 196.

Ἁγιορεῖται ἐπίσημοι· πατριάρχαι· ἀρχιερεῖς· λόγιοι· τεχνῖται· σελ. 198—240.

Σημ. Τὰ εἰς αὐτὰς ἀναφερόμενα κύρια ὀνόματα ζήτει ἐν ἀλφαβητικῷ πίνακι, κατὰ τῶν σχετικῶν παραπομπῶν.

Πορφυρίου Νικαίας περίοδος τοῦ Ἁγίου Ὄρους σ. 240—245.

Ἀθανασίου τοῦ κτίτορος τῆς Λαύρας Τυπικὸν ἤτοι κανονικόν· σελ. 245—273.

Νικολάου πατριάρχου τοῦ Γραμματικοῦ Τυπικὸν (ποίημα) πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἰωαννίκιον. σ. 273—289.

Νικολάου Γραμματικοῦ ἀποκρίσεις εἰς ἐρωτήσεις μοναχῶν ἁγιορειτῶν· σελ. 289—297.

Ἀνάμνησις μερικὴ περὶ τοῦ ἁγίου Ὄρους τοῦ Ἄθω ἐκ παλαιῶν ἱστοριῶν σ. 297—307.

Θεοδωρήτου ἡγουμένου Ὑπομνήματα παλαιὰ περὶ τοῦ Ὄρους Ἄθω καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἐσφιγμένου σ. 307—318.

Θεοδωρήτου περὶ κλήσεων καὶ ὀνομασιῶν τῶν πάλαι καὶ νεωτέρων μονῶν τοῦ Ὄρους Ἄθω· σ. 318—321.

Σημείωσις βραχεῖα περὶ τῶν ἐγγράφων, βιβλιοθηκῶν καὶ λειψάνων τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει· σ. 328—342.

Προσθῆκαι σ. 343.

Πίνακες τῶν περιεχομένων. 345—356.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ὁ ἀριθμὸς δείκνυσι τὴν σελίδα. Τὸ σ. πρὸ ἀριθμοῦ τιθέμενον ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐν ταῖς σημειώσεσιν εὕρεσιν τῆς ζητουμένης πληροφορίας.

Ἅγιος Λάνδος. 212—214.
Ἅγιον Ὄρος (ἡ ὀνομασία) 10 σ. 6 καὶ 7.
Hagionoros 10, σ. 7.
Ἀθανάσιος 202.
Ἀθανάσιος Αἴνου 115, σ. 90.
Ἀθανάσιος ζωγράφος 328.
Ἀθανάσιος ἰβηρίτης 222.
Ἀθανάσιος ἰβηρίτης Σπαθῆς 170.
Ἀθανάσιος ὁ τῆς Λαύρας 47, 90, 91, 94—100, 206, 315.
Ἀθανάσιος Μελενίκου 115, σ. 90.
Ἀθανάσιος Μεταξόπουλος 208, σ. 46.
Ἀθανάσιος ὁ ἐν Μετεώρῳ 27, σημ.
Ἀθανάσιος ὁ πατριάρχης 202.
Ἀθανάσιος πατριάρχης ὁ Πατελλάριος 168.
Ἀλέξιος Νικαίας 116, σημ.
Ἀλέξιος στρατοπεδάρχης 183, σ. 207.
Ἀμφιλόχιος ἡγούμενος Φιλοθέου 89.
Ἀνανίας Ἀκαρνᾶν 226.
Ἀνανίας Βατοπεδινὸς 211.
Ἀνστάσιος καὶ Σίμων ἁγιορεῖται 10, σ. 5.
Ἀνδρέας Χρυσοπολίτης 131.
Ἄνθιμος Β΄ ὁ πατριάρχης 159.
Ἄνθιμος (Δρόσος Βρυέννιος) 224.
Ἄνθιμος Ἰερισσοῦ 74, σ. 25.
Ἄνθιμος Κουταλιανὸς ὁ πατριάρχης 199
Ἀντώνιος βυζάντιος (ὄχι ὁ διδάσκαλος) 165.
Ἀντώνιος ὁ Πετσέρσκιτ 132, 192.
Ἀντώνιος Πυρόπουλος 208.
Ἀντώνιος Σμύρνης 115, σ. 90.
Ἀρσένιος Βατοπεδινὸς 225.
Ἀρσένιος Κρὴς 148.
Ἀρσένιος μοναχὸς 206.

Ἀρσένιος Σερβίας 204, σ. 24.
Ἀχίλλειος Κερατσοῦντος 115, σ. 90.
Βαρασβατζὴ 169, 170, σ. 189.
Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς 231—234.
Βασίλειος Γεωργιάδης 230, σ. 130.
Βασίλειος Θεσσαλονίκης 314.
Βασίλειος Ἰεριτσοῦ 101, σημ.
Βασίλειος ὁ Λιπαρίτης 101, σημ.
Βελλόνιος Πέτρος 19.
Βενέδικτος διδάσκαλος 229.
Βενιαμὶν ἁγιογράφος 329.
Βενιαμὶν Μολδαυίας 317.
Βησσαρίων Νεοσκητιώτης 155, 226.
Βούλγαρις Νικόδημος 46.
Βρυέννιος (Ἄνθιμος Δρόσος)
Γαβριὴλ 202.
Γαβριὴλ Θεσσαλονίκης 115, σ. 90.
Γαβριήλιος Ἰβηρ 303.
Γαβριὴλ Δ΄ ὁ πατριάρχης 191.
Γενέσιος 77, σ. 26.
Γεννάδιος Ἡρακλείας 115 σ. 90.
Γεννάδιος Σχολάριος 10.
Γεννάδιος χαλκογράφος 332.
Γεράσιμος Δράμας Βατοπεδινὸς 167.
Γεράσιμος ἰβηρίτης ἀρχιμανδρίτης 172 σ. 195.
Γεράσιμος Ἰωαννούλης (ἁγιαννίτης) 225.
Γερμανὸς 202.
Γερμανὸς ἱεροκῆρυξ 228.
Γερμανὸς Δ΄ ὁ πατριάρχης 46, 164.
Γεωργιάδης Βασίλειος 230, σ. 130.
Γεώργιος Νικαίας 115, σ. 90.
Γιαννισοπούλου κελλίον 32.
Γλυκέριος ὡρολογοποιὸς 332.
Γοδελαπᾶς Ξηροποταμηνὸς 224.
Γρηγόριος Ἁγιοπαυλίτης 224.
Γρηγόριος Ἀδριανουπόλεως 228.
Γρηγόριος Ἀλεξανδρείας 200.
Γρηγόριος βυζάντιος (Στραβολαγκαδίτης;) 202.
Γρηγόριος δομέστικος Λαύρας 240.

Γρηγόριος Ε΄ ὁ πατριάρχης 155, 199.
Γρηγόριος ἡγούμενος Σιμοπέτρας 207.
Γρηγόριος Ἱερισσοῦ 102, σημ.
Γρηγόριος Καρδάμης 205.
Γρηγόριος Λαοδικείας Βατοπεδινὸς 167.
Γρηγόριος Μελενίκου 192.
Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 201, 202, 203, 314.
Γρηγόριος Σιναΐτης 148.
Γρηγόριος Χιλανδαρηνὸς 180.
Δαμασκηνὸς ἁγιογράφος 328.
Δανιὴλ Βερροίας 115, σ. 90.
Δανιὴλ Θεσσαλονίκης (ὁ κατόπι Δαμασκηνὸς) 226 σ. 122, 192.
Δαπόντες Καισάριος 184, 216.
Δεινοκράτης (Στησικράτης).
Δενδρινὸς Προκόπιος 230.
Δημήτριος Σκαναβῆς 165.
Διονύσιος Ἁγιαννίτης 155, 220.
Διονύσιος Ἁγιαρτεμίτης 225.
Διονυσίου Δ΄ βιβλιοθήκη 339.
Διονύσιος ὁ ἐξ Ἁγράφων 211, 237, 238, 239.
Διονύσιος ὁ κτίτωρ τῆς ἐπωνύμου μονῆς 26, σ. 30.
Διονύσιος Βάρδαλις ὁ πατριάρχης 150, 159, 161, 161, 166.
Διονύσιος Ζαγοραῖος 226, σ. 117.
Διονύσιος Ἰβηρίτης 214.
Διονύσιος Μουσελίμης ὁ πατριάρχης 164, 194.
Διονύσιος ὁ ἐν Ὀλύμπῳ 61, 210.
Διονύσιος Πύρρος 11, σ. 9.
Διονύσιος ὁ ῥήτωρ 74, σ. 25, 210—211.
Διονύσιος Σιατιστεὺς 225.
Δράσος (Ἄνθιμος Βρυέννιος)
Duchesne et Bayet 227, σ. 139.
Δωρόθεος Εὐελπίδης 228.
Ἐλεαβοῦλκος Θεοφάνης 210.
Ἐσφιγμένος ὅσιος 312.
Εὐελπίδης Δωρόθεος 228.
Εὐεργετηνὸς 208, σ. 48.
Εὐθύμιος ὁ Ἴβηρ 136, 202.
Εὐθύμιος Στουδίτης 108.
Εὐθύμιος Τραπεζούντιος (Λαυριώτης) 219.

Εὐτρόπιος Ἰβηρίτης 224.
Εὐφημιανὸς Θεσσαλονίκης 208, σ. 45.
Ζαχαρίας ἁγιογράφος 329.
Ζαχαρίας Ἀχριδῶν 204.
Ζαχαρίας Καισαρεὺς 226.
Ἠλίας 202.
Ἡσαΐας πατριάρχης 201.
Θεοδόσιος Β΄ ὁ πατριάρχης 154.
Θεοδόσιος Τραπεζοῦντος 180—181, 202.
Θεοδώρητος Λαυριώτης (Ἐσφιγμενίτης· Ἁγιαννίτης) 155, 221—222, 317.
Θεόδωρος Σοφιανὸς (Σχολάριος) 208, σ. 47.
Θεόκλητοι Ἰβηρῖται 223.
Θεόκλητος Καρατσᾶς 155, 220.
Θεόκλητος μοναχὸς 215.
Θεόκλητος Φιλαδελφείας 148, σ. 132, 207.
Θεοφάνης Βατοπεδινὸς 221.
Θεοφάνης Ἐλεαβοῦλκος 210.
Θεοφάνης ζωγράφος 327.
Θεοφάνης Λαυριώτης 162.
Θεοφάνης ξυλογλύπτης 333.
Θεοφάνης Μολδαυίας 186.
Θεοφάνης (Μονοβύζου) 9.
Θεοφάνης Περιθεωρίου (Βατοπεδινὸς) 201.
Θεόφιλος Νοτάριος 209.
Θεωνᾶς Θεσσαλονίκης 206.
Ἰάκωβος Βουλγαρίας 200.
Ἰάκωβος Κασσανδρείας 62, σημ.
Ἰάκωβος Μήλιος 226.
Ἰάκωβος Πελοποννήσιος (Γρηγοριάτης) 218 καὶ 66.
Ἰγνάτιος Καμίζος 222.
Ἰερεμίας Α΄ ὁ πατριάρχης 190.
Ἰερεμίας Γ΄ ὁ πατριάρχης 160, 192.
Ἰερόθεος Ἰβηρίτης 222.
Ἰερόθεος πνευματικὸς 155.
Ἱλαρίων Τραπεζοῦντος 115 σ. 90·
Ἰσαὰκ (ὑποψήφιος Σμύρνης) Ξηροποταμηνὸς 200.
Ἰσαΐας ἁγ[ιο]γράφος 328.
Ἰωακεὶμ Ἰβηρίτης 222.

Ἰωακεὶμ μοναχὸς Ῥῶσσος 195.
Ἰωακεὶμ Γ' ὁ πατριάρχης 160, 190, σ. 128.
Ἰωάννης 208.
Ἰωάννης Ἴβηρ 91, 132, 267.
Ἰωάννης Κουκουζέλης 239—240.
Ἰωάννης ξυλογλύπτης 333.
Ἰωάννης Παλαιολόγος 9.
Ἰωάννης πριμοκύριος 93, 183, σ. 207.
Ἰωαννίκιος Κόγχυλας 204.
Ἰωαννούλης (Γεράσιμος) 225.
Ἰωνᾶς Καυσοκαλυβίτης 220.
Ἰωάσαφ ἁγιογράφος 329.
Ἰωάσαφ ἐκ Βλοβοκᾶς (Λαυριώτης) 221.
Ἰωὴλ Μελετινῆς 115, σ. 90.
Ἰωσὴφ Βατοπεδινὸς 224.
Ἰωσὴφ Καλοθέτης 208.
Ἰωσὴφ Μιτυλήνης 115, σ. 90.
Ἰωσὴφ ὁ πατριάρχης 183, 336.
Ἰωσὴφ Τορνόβου 160, 219.
Καβάσιλας Συμεών 210.
Καισάριος Δαπόντες 184, 216.
Καισαρίτης Κωνσταντῖνος 101, σημ.
Καλλιδάχος Παΐσιος (Βατοπεδινὸς) 227.
Καλλίνικος Ε' ὁ πατριάρχης 188, 194.
Κάλλιστος καὶ Ἰγνάτιος Ξανθόπουλοι 207.
Κάλλιστος ὁ πατριάρχης 171.
Καλοθέτης Ἰωσὴφ 208.
Καράκαλλος 186, σ. 216.
Καρδάμης Γρηγόριος 205.
Κατραμῆς Νικόλαος ἀρχιεπίσκοπος 211.
Καυσοκαλύβης Μάξιμος 165.
Κεμίζος Ἰγνάτιος 222.
Κεραμέως Παπαδοπούλου κουρότης 236, σ. 135 καὶ 239.
Κλήμης Μονεμβασίας 115, σ. 90.
Κόγχυλας Ἰωαννίκιος 204.
Κοσμᾶς 215.
Κοσμᾶς Ἐπιδαύριος 160.
Κοσμᾶς ἰσαπόστολος 317.
Κοσμᾶς ζωγράφος 328.

Κοσμᾶς Λαυριώτης 331.
Κοσμᾶς Τζιντζιλούκης 108, 114, 343.
Κουκουζέλης Ἰωάννης 239—240.
Κοντουριώτης Λάζαρος 11, σ. 9.
Κουτλουμούς 182, σ. 203.
Κυπριανὸς διδάσκαλος 226.
Κυπριανὸς Τυάνων 115, σ. 90.
Κύριλλος Δοχειαρίτης 228, 67.
Κύριλλος Ε' ὁ πατριάρχης 164.
Κύριλλος Ϛ' ὁ πατριάρχης 187.
Κύριλλος ἰβηρίτης ἀρχιμανδρίτης 170.
Κύριλλος Λαυριώτης 155, 202.
Κύριλλος Λεύκαρις ὁ πατριάρχης 199.
Κύριλλος ἐκ Φουρνᾶς 226.
Κύριλλος Χῖος 211, 238, 239.
Κωνσταντῖνος 333.
Κωνσταντῖνος ζωγράφος 328.
Κωνσταντῖνος ὁ Καισαρίτης 101, σημ.
Κωνσταντῖνος Μονομάχος 10.
Κωνστάντιος Κρήτης 160.
Λάνδος Ἀγάπιος 212—214.
Λάνδου ἐκδόσεις 212—214, σημ. 67—71.
Langlois ἁμάρτυρα λόγια 189, σ. 221, 226.
Λαυρέντιος Ἴβηρ 169 σ. 188.
Λαυρέντιος Ἰβηρίτης 224.
Λεόντιος ἱεροδιδάσκαλος 229.
Λίων ὁ Μοναστηριώτης 101, σημ.
Λιπαρίτης Βασίλειος 101, σημ.
Λογάδης Νικόλαος 19, σ. 21· 20, σ. 22.
Μακάριος ἁγιογράφος 329.
Μακάριος Διδυμοτείχου 115, σ. 90.
Μακάριος Κυζίκου 115, σ. 90.
Μακάριος Λαυριώτης (Θεσσαλονίκης) 201.
Μακάριος Μακρῆς 209.
Μακάριος Νικομηδείας 116, σημ.
Μακάριος Τριγώνης 218, 67.
Μανουὴλ Πανσέληνος 236—238.
Μάξιμος ὁ ἐξ Ἄρτης 206.
Μάξιμος Ἐφέσου 115, σ. 90.

Μάξιμος Καυσοκαλύβης 165.
Μάρκος Ἴβηρ ζωγράφος 327.
Ματθαῖος Ἀλεξανδρείας 182, σ. 205, 224.
Ματθαῖος Βερροίας 62. σημ.
Ματθαῖος Κυζίκου 116, σημ.
Ματθαίου Ἀλεξανδρείας βιβλία 340.
Μαυροκορδάτος (μοναχὸς) 228.
Μελέτιος Βατοπεδινὸς 167.
Μελέτιος Ἰβηρίτης 222.
Μητροφάνης Κριτόπουλος 206.
Μητροφάνης Φιλιππουπόλεως 115, σ. 90.
Μιχαὴλ Ἀναστασιουπόλεως 115, σ. 90.
Μιχαὴλ Νικομηδείας 115, σ. 90.
Μιχαὴλ Παλαιολόγος 9.
Μοναστηριώτης Λέων 101, σημ.
Μονομάχος Κωνσταντῖνος 10.
Μύρων Ἐφέσου 116, σημ.
Μωϋσῆς νοσοκόμος Βατοπεδίου 37.
Ναούμ ζωγράφος 328.
Νεῖλος ὁ ἐξ Ἰταλῶν 217.
Νεῖλος Μετρῶν 160.
Νεῖλος Νοταρᾶς 159.
Νείλου Πενταπόλεως χειρόγραφον 124, σ. 102.
Νεόφυτος ἀρχιμανδρίτης Ῥῶσσος 195.
Νεόφυτος Ἐσφιγμενίτης 228.
Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης 220.
Νεόφυτος Λακεδαιμονίας 115, σ. 90.
Νεόφυτος Λαυριώτης 163.
Νεόφυτος Λαυριώτης 227.
Νεόφυτος (Μαυρομμάτης) Ναυπάκτου 160, 164, 219.
Νεόφυτος ὁ ἀπὸ Πατρικίων 186.
Νεόφυτος καὶ Στέφανος Σκουρταῖοι 227.
Νεοφύτου Μαυρομμάτη βιβλιοθήκη 339.
Νήφων ὁ πατριάρχης 119, 204, 205.
Νικηφόρος ἁγιογράφος 329.
Νικηφόρος ὁ ἀπὸ Λατίνων 201 207.
Νικόδημος Ζηκχίας 115, σ. 90.
Νικηφόρος ἐκ Καλαβρίας 131.
Νικηφόρος Χαρτοφύλαξ Ἰβηρίτης 224.

Νικόδημος Βατοπεδινὸς 202.
Νικόδημος Βούλγαρις 56.
Νικόδημος Νάξιος 65, 155, 216—217.
Νικολαΐδης Φίλιππος ζωγράφος 33.
Νικόλαος Λογγίδης 19, σ. 21, 20, σ. 22.
Νικόλαος Σερρῶν 115, σ. 90.
Νικόλαος Χρυσοβέργης ὁ πατριάρχης 131, σ. 110.
Νοταρᾶς Νεῖλος 159.
Ξηροποταμηνὸς Παῦλος 8, 85, 203.
Ὀνούφριος Ἰβηρίτης 217, σ. 84, 223.
Ὀρφανίδου Θ. ἀθωϊκὴ χλωρὶς 18.
Παΐσιος Βατοπεδινὸς 227.
Παΐσιος Μιτυληναῖος (καυσοκαλυβίτης) 165. 191.
Παΐσιος Μεσημβρίας 115, σ. 90.
Παΐσιος Σταυρονικητινὸς 228.
Παλαιολόγος Ἰωάννης 9.
Παλαιολόγος Μιχαὴλ 9.
Παναγιώτης Χαλάτζογλους 331.
Πανσέληνος Μανουὴλ 236—238.
Παπαδοπούλου Κεραμέως κουφότης 236, σ. 135 καὶ 239.
Παρθένιος Μογιλάλος ὁ πατριάρχης 151.
Παῦλος Ξηροποταμηνὸς 8, 85, 203.
Παῦλος Φιλαδελφείας 115, σ. 90.
Παχώμιος Ῥουσάνος 210.
Πετράκης ταραπχανιτζὴς 164.
Πλακιδία ἡ βασιλὶς 23.
Προκόπιος Ἀβυδῶν 115, σ. 90.
Προκόπιος Δενδρινὸς 130.
Πυρόπουλος Ἀντώνιος 208.
Πύρρος Διονύσιος 11 σ. 9.
Ῥαφαὴλ Ἰβηρίτης 222.
Ῥαφαὴλ Καυσοκαλυβίτης 155 220.
Ῥουσάνος Παχώμιος 210.
Ῥῶσσοι προσκυνηταὶ 11.
Σάββας 202.
Σάββας Βατοπεδινὸς 201.
Σάββας ὁ κτίτωρ τοῦ Χιλανδαρίου 204.
Σαμουὴλ πατριάρχης ὁ Χαντζερῆς 154.
Σελιώτης 202.

Σεραφείμ ἁγιογράφος 328.
Σεραφείμ Ἀκαρνὰν ὁ πατριάρχης 168.
Σέργιος Λαυριώτης 218.
Σίλβεστρος Ἀντιοχείας 206.
Σκαναβῆς Δημήτριος 165.
Σκήτης ἁγίου Δημητρίου φιλομουσία 225.
Σκουρταῖοι (Στέφανος καὶ Νεόφυτος) 227.
Σταυράκογλους (Γεώργιος) 119, σ. 94, 170.
Στέφανος καὶ Νεόφυτος Σκουρταῖοι 227.
Στησικράτης 11, σ. 10.
Συμεών Καβάσιλας 210.
Συμεών Λαρίσσης 115, σ. 90.
Συμεών Μαρωνείας 115, σ. 90.
Συμεών Ξενοφωντινὸς 200.
Σχολάριος (Σοφιανὸς) Θεόδωρος 209, σ. 47.
Σωφρόνιος Βατοπεδινὸς 168.
Σωφρόνιος Β' ὁ πατριάρχης 154—155.
Τζιντζιλούκης Κοσμᾶς 108, 114 343.
Τιμόθεος ἰατρὸς Λαύρας 37.
Τιμόθεος ὁ πατριάρχης 177.
Τιμόθεος Ῥῶσσος 215.
Τορνίκιος 169, σ. 188.
Τορνικὸς Γεώργιος 311.
Τριγώνης Μακάριος 218, 67.
Tozer Fanschave 19.
Φίλιππος Νικολαΐδης ζωγράφος 33.
Φιλόθεος μοναχὸς 207.
Φιλόθεος πατριάρχης 120—122, 161.
Φωκᾶς Νικηφόρος 8.
Χαλάτζογλους Παναγιώτης 331.
Χαρίτων πατριάρχης 119.
Χριστοφόρος Ἰβηρίτης 223.
Χριστοφόρος Ἱερισσοῦ 194.
Χριστοφόρος Προδρομίτης 155, 223.
Χριστοφόρος Ξηροποταμηνὸς 218 καὶ 66.
Χρουμαυζάκης Βυζάντιος 165.
Χρυσανθίδου Ν. Β. συλλογὴ 9, σ. 3.
Χρύσανθος Ἀκαρνᾶν 226.
Χρυσοπολίτης Ἀνδρέας 131.

ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

Ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἰωακείμ Δ' ὁ ἀπὸ Δέρκων σώματα 50.

Οἱ σεβασμιώτατοι μητροπολῖται: Χαλκηδόνος Καλλίνικος 5. Δέρκων Καλλίνικος 5. Σερρῶν Ναθαναὴλ 2. Μηθύμνης Νικηφόρος 5. Μελενίκου Προκόπιος 2. Σάμου Γαβριὴλ 1. Δεβρῶν Ἄνθιμος 1. Λιτίτζης Ἰγνάτιος 1. Ὁ Μ. πρωτοσύγκελλος Γαβριὴλ Ἰατροῦδάκης 5. Ὁ Μ. ἀρχιδιάκονος Λουκᾶς Δ. Πετρίδης 1. Ὁ τριτεύων Γαβριὴλ 1. Ὁ ὑπογραμματεὺς τῆς ἱερᾶς Συνόδου Κωνσταντῖνος Χατζῆ Ἀποστόλου 1. Ἱερώνυμος μοναχὸς Χῖος 1. Οἱ πατριαρχικοὶ ἐρημέριοι: Ἱερόθεος Μυλωνάδης Χῖος 1. Ἱερόθεος πνευματικὸς Καισαρεὺς 1. Βενέδικτος Προικοννήσιος 1. Μελέτιος Κοτσάνης Πάτμιος 1.

Ὁ αἰδεσιμώτατος καθηγούμενος τοῦ ἱεροῦ προσκυνήματος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Εὐγένιος 5. Οἱ προϊστάμενοι τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν: Ἁγίου Νικολάου Γαλατᾶ Καλλίνικος Δελικάνης 1. Ἁγίου Ἰωάννου Πολύκαρπος ἀρχιμανδρίτης 1. Παναγίας Καρφατιανῆς ἀρχιμ. Θεόφιλος Λαμπρίδης 1. Ἐλπίδος Κοντοσκαλίου Μακάριος Σκλαβούδης 1. Βενέδικτος Κουτουφᾶς ἱεροδιάκονος ἁγίου Νικολάου Γαλατᾶ 1. Τὸ πρεσβυτέριον τῆς ἐν Βλάγκᾳ ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Θεοδώρων: Συμεὼν Σάμιος ἱερατ. προϊστάμενος 1. Παρθένιος ἀρχιμ. 6' προϊστάμενος 1. Ἀθανάσιος Γκιὼν πνευματικὸς 1.

Ἀμβρόσιος Σταυρινὸς προϊστάμενος Τζιβαλίου.

Ὁ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου Π. Νεοκλῆς 2. Β. Πυλάδης 1.

Κοσμᾶς Δημητριάδης 1. Βασίλειος Α. Δεσίρης δικηγόρος 1. Β. Κ. Πανοικίδης δικηγόρος1. Θαλῆς Ἀντωνιάδης δικηγόρος 1. Ἰω. Γκιὼν 1. Ἀδελφοὶ Αὐθεντόπουλοι 1. G. Regel 1.

Γεώργιος Ματθιάδης 1. Γεώργιος Ἀθανασιάδης 1. Ἡ. Γ. Ζησιμόπουλος καθηγητὴς τοῦ Ἰωακειμίου Παρθεναγωγείου 1. Ἰω. Παραπαντόπουλος 1. Γ. Βεγλερῆς 5.

Ἐξ Ἁγίου Ὄρους: ἡ Ἱ. Μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος 10. Ἡ ἱερὰ Σκήτη Σεραγίου 10. Ἡ ἱερὰ βουλγαρικὴ Σκήτη τοῦ Προδρόμου 25. Ὁ εὐλαβέστατος μοναχὸς Χατζῆ Γεώργιος 20.

Ὁ ἐκδότης εὐγνωμονεῖ πᾶσι τοῖς συντελέσασιν εἰς ἔκδοσιν τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου. Ἰδίᾳ δὲ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ ἐπισπῶνται οἱ σεβασμιώτατοι μητροπολῖται Χαλκηδόνος κ. Καλλίνικος καὶ Μηθύμνης κ. Νικηφόρος Γλυκᾶς ὡς καὶ ὁ πανοσιολογ. ἱερομόναχος κ. Μελέτιος Κοτσάνης, ἀνθ' ὧν ἔργῳ καὶ λόγῳ εἰργάσαντο.

Αἱ λοιπαὶ ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἀγγελίαι εἰσέτι μένουσι παρ' οἷς ἐπεσταλήησαν. Προσθήκη τῶν ὀνομάτων τῶν συνδρομητῶν, μετὰ βιβλιολογιῶν, ὅσας ἐντὸς διμηνίας ἤθελον γράψει αἱ παρ' ἡμῖν καὶ ξέναι ἐφημερίδες δημοσιευθήσεται ἐν ἰδίῳ τεύχει, ἐν ᾧ ἴσως περιληφθήσονται καὶ αἱ ἐν ταῖς ἐφημερίσι γραφεῖσαι περὶ τῶν προεκδεδομένων τοῦ ἐκδότου πονημάτων.

Μανουὴλ Ἰ. Γεδεών

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

πρὸς τὸν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀρχιμανδρίτην

ΔΑΝΙΗΛ ΣΤΕΡΓΙΑΔΗΝ

ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΙΝΟΝ

BIBLIOTECA NAZIONALE MARCIANA VENEZIA

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΩ ΟΡΕΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ

ΔΑΝΙΗΛ ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΙΝΟΝ (ΣΤΙΡΓΙΔΗΝ)

Σεβαστὲ φίλε

Ἐν τῷ «*Νεολόγῳ*» τῆς 31 ἀπριλίου (ἀριθμ. 4792) ἀνέγνων ἐπιστολήν, ἐκ Θεσσαλονίκης, ἐπικρίνουσαν ὅσα ἔγραφον ἐν τῷ ΚΔ' τεύχει τῆς «*Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείας*» ὑπὸ τὸν τίτλον «*Μνημεῖα τῆς ἀγιορειτικῆς Ἱστορίας*». Ἔρριβος ὢν ἐδιδάχθην ὅτ', ἐρευνάμενοι τινα ἀλήθειαν τινα ν' ἀνιχνεύσωμεν ἐκ σημείων καὶ ἐξ εἰκότων, καὶ ἐνόμισα ὅτι τὴν ἐπιστολήν πρὸς τὸν «*Νεολόγον*» ἐγράψατε ὑμεῖς, οὐ οὐδαμῶς ἐλανθάνον με αἱ ἀπό τινος ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς καὶ πεποιθήσεις. Βραδύτερον ἐπιστολὴ ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἐπεβεβαίωσέ μοι ὅτι ἐσφάλλον· ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ὑμεῖς ἐστε, ἐὰν δὲ πρὸς ὑμᾶς, ἀγαπητὲ πάτερ, ἀποτείνωμαι οὐδαμῶς σφάλλω. Εἶναι ἴσως ὀλίγοι τινὲς οἱ φρονοῦντες ὡς ὑμεῖς περὶ τῶν αὐτόθι συγκυρούντων ζητημάτων καὶ πειρασμῶν, καὶ τοῖς τοιούτοις ἐστὲ καταλληλος ἵνα γνωρίσητε τὰ γραφόμενά μου. Ζητῶ μόνον χάριν μίαν, αὕτη δ' ἐστὶ ἵνα μὴ παρεξηγήσητε ταῦτα, τοσοῦτον ὄντα σαφῆ, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀνυλέως παρεξηγηθέντα ἐν τῇ πρὸς τὸν *Νεολόγον*» ἐπιστολῇ. Καυχῶμαι ὅτι «οὐδὲν ἁμάρτυρον ἀείδω», κατὰ τὸν Καλλίμαχον, καὶ τοῦτο καὶ πάλιν καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνω.

Δύο νομίζω εἶσιν αἱ βάσεις, ἐφ' ὧν ἐρείδεται τὸ πατριωτικὸν οἰκοδόμημα τῆς πρὸς τὸν φίλον «*Νεολόγον*» ἐπιστολῆς. Ὅτι αἱ πηγαί μου εἶσι «θολεραὶ λίαν», καὶ ὅτι «κατεχώρισα ταύτας ἐν τῷ ἐπισήμῳ ἐκκλησιαστικῷ φύλλῳ» ἀκαίρως.

Δυστυχῶς ἐλλειπὰ συκοφαντοῦμαι ἐν τῷ περὶ πηγῶν κεφαλαίῳ, ἐὰν ὁ γράφων τὴν ἐπιστολὴν νομίζῃ ὅτι «ἐβασίσθην εἰς τὰ ἐκδεδομένα ἔγγραφα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος καὶ εἰς τας Ἱστορικὰς σημειώσεις τοῦ ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς πατρὸς Ζαχαρίου». Ἀνάγνωτε τὰ φύλλα τῆς «Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείας», ἐὰν ἔχητε δὲ πρόχειρον, τὸ ΙΖ' τεῦχος, καὶ θέλετε ἰδεῖ ἐν σελ. 260, ὅτι, ἐκδιδομένου σημειώματός τινος τοῦ μακαρίτου Θεοδωρήτου ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἐσφιγμένου, ἐκεῖ ἀναφέρω μόνον ὅτι «*τὰ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Θεοδωρήτου τεμάχια ταῦτα μεταγράψας ἀπέστειλέ μοι ὁ . . . φίλος μοναχὸς Ἀγαθίας*. Τὸ χειρόγραφον τοῦ Θεοδωρήτου εὐτυχῶς σώζεται· ἐγράφη πρὸ ὀγδοήκοντα καὶ πλέον ἴσως ἐτῶν, ὅτε τὸ Ἅγιον Ὄρος οὐδεμία φυλετικὴ βλέψις ἐτάραττεν· ὁ γράψας ἦν γραικός, ἐξ Ἰωαννίνων· ὁ δὲ Ζαχαρίας ὁ μοναχὸς ὑπούργησεν ἐμοὶ ἀποστείλας ἀντίγραφον. Τί πταίω ἐὰν πιστεύω εἰς τὰ τοῦ Θεοδωρήτου γραφόμενα; τί πταίει ὁ φίλος Ζαχαρίας ἐὰν ὑπ' ἐμοῦ παρακληθεὶς ἀναλαμβάνῃ ἔργον ἀντιγραφέως ἀκριβεστάτου; Ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας ὀνομάζει τὰς πηγὰς θολερὰς. Ἀλλὰ βεβαιώθητε, πανοσιώτατε πάτερ, ὅτι ὁ Θεοδώρητος ἔγραψε κατόπιν ἐρεύνης πάντων τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, ἅτινα ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν μονῶν εὗρεν ἐμελέτησεν. Οὔτε ὁ Θεοδώρητος ἠδύνατο ἵνα διαστρέψῃ τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ὁ μεταγράψας ἵνα εὐνοήσῃ τὸ χειρόγραφον διὰ λόγους πατριωτισμοῦ, οὔτε ὁ δοῦλος σας ἵνα κρύψω τι. Τί ἦν δυνατὸν ἵνα κρύψω, ὅπως σώσω ὅ,τι ἐκ τῆς παλαιᾶς ὁσιότητος καὶ ἀρετῆς ἔμεινεν, ὑπομείνατε μικρόν, ἕως οὗ μάθητε· ἤδη τεθείτω φυλακὴ τῷ στόματί μου καὶ περὶ τὰ χείλη θύρα περιοχῆς.

Ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Θεοδωρήτου, γράψαντος μετὰ μεγάλης τῶν ὑμετέρων ἀρχείων ἔμαθον ὅτι «ἡ μονὴ τῶν Ῥώσσων (οἰκᾶται συστηθεῖσα) ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ»· ἀνέγνωτε βεβαίως καὶ ὑμεῖς τὴν εἴδησιν ταύτην, καὶ περιττὸν ἦν ὁ γράφων τὴν ἐπιστολὴν ἵνα ζητῇ ἵνα μάθῃ ποῦ στηριζόμενος ἔγραψε ὅτι ἡ μονὴ τοῦ Θεσσαλονικέως περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα ῥωσσων μοναχῶν ἀπὸ τοῦ 1169. Ἰδοὺ ὁ Θεοδώρητος

ἀνεβάζει τὴν κατοχὴν εἰς τοὺς χρόνους Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅπερ ἀξίωσιν ἴσως ἔτι πρὸ τοῦ ὑπ' ἐμοῦ καθωρισθέντος ἔτους. Ταῦτα μὲν περὶ τῶν «ἱστορικῶν σημειώσεων». Ἀγαπητὸν εὐσυνείδητος ἀνάγνωσιν τοῦ πατρὸς Ζαχαρίου, ὃν ὁ τῆς ἐπιστολῆς συντάκτης σκοπίμως παραπλανᾷ· ἴσως, ἵνα δημιουργήσῃ οὕτω ξενοφοβίαν καθυφέρων εἰς ἡμέρας ἀντιλόγους πηγάς.

Καὶ φαίνεται λοιπὸν ὁ γράφων ἐπιφυλάσσων τὸ κῦρος τῶν σημειώσεων τοῦ Θεοδωρήτου, ἃς ἔλαβε τὸ ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν ἐν ἡμῖν μονῶν. Ἀλλ' εἰς ἀποδείξεις οὕτω γραφομένας, εἰς ἀντιρρήσεις γεγραμμένας ἐπὶ σκοπῷ ὀπτικοπίας, ἢ πωλήσεως ἀκράτου πατριωτισμοῦ, ἢ πληρώσεως βίβλων πλήρων, ἀντιρρήσεις, ἐν αἷς ἀρχὴν λαμβάνει τὸ κῦρος ἐγγράφων ἀναμφισβητήτων, ἀπάντησις προκριτωτέρα ἐστὶν ἡ σιγή. Ἅγιος εἶτις φρόνιμος, ἑαυτὸν εὐλαβούμενος, τὸ μέλλον τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ ζῇ καθῆκον ἔχων ἵνα σωθῇ, οὐδέποτε ἀτιμωρήτως δύναται ἵνα ἀμφισβητήσῃ τὸ κῦρος ἀρχαίων ἐγγράφων, ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ καὶ τῷ ἄρρητον ὑπονοίᾳ ὅτι τὰ ἔγγραφα ταῦτα κρατοῦσιν εἰς χεῖρας ἀλλογενεῖς! Κρατοῦσιν μὲν σήμερον, ἅγιε πάτερ, πρὸ πεντηκονταετίας δὲ ἑκατόντων οἱ γραικοί, καὶ πρὸ ἑκατονταετίας εἶδον ἄλλοι παρ' ἄλλοις ἀπαράλλακτα τὴν αὐτὴν ὑρήν, λέξιν, χαρακτῆρα γραφῆς φέροντα, οἷα καὶ τὰ τῶν λοιπῶν μονῶν ἐπίσημα ἔγγραφα. Νομίζω κουράζητα μονήν τινα ἐγειρομένην πρὸς τὸ δημοκοπῆσαι ἵνα εἴπῃ πρὸς τὴν ἀλλην ὅτι τὰ ἔγγραφα αὐτῆς, ἅτινα ὑπὸ ἐποψιν ἐπιστημονικὴν εἰσιν ἀπροσβλήτου κύρους, δυνατὸν ἵνα ἀποδειχθῶσι «θολεραὶ πηγαί», ἐφ' ᾧ διὰ τῶν ἐγγράφων τούτων οὔτε αἱ τοποθεσίαι ἀνατρέπονται, οὔτε αἱ χρονολογίαι ἀνασταλοῦνται, καθὼς ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις τῆς τοῦ Ξηροποτάμου μονῆς, οὔτε συνετοί τινες ἵνα ἀνακαλύψῃ κιβδηλείας ἴχνος, ὡς ἀνεκάλυψεν ὁ Θεοδώρητος εἰς τὰ χρυσοβούλλια Ῥωμανοῦ καὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, περὶ τοῦ τιμίου ξύλου καὶ τῶν λοιπῶν.

Καὶ νομίζω λοιπὸν ἐγὼ ὑποτύπως ἐὰν λέγῃ τις ἐξ ὑμῶν ὅσα ὁ ἐπιστείλων τῷ «Νεολόγῳ», χρωμένος τὸ κῦρος ἐγγράφων ἀρχαίων ἄνευ οὐδενὸς κυρίου λόγου, καὶ μὴ λαμβάνων ἐν νῷ

ὅτι πᾶς λόγος ἰσχυρὸς (ποῦ εὐρεθησόμενος ; !) πρὸς ἀπόδειξιν κιβδηλείας ἐγγράφου, σωζομένου παρὰ Ρώσσοις, δύναται 'ν' ἀποδείξῃ κιβδηλα πολλα ἄλλα, ἐφ' ὧν στηρίζονται ἄλλων δικαιώματα καὶ προνόμια· καὶ ἀνεξαρτησίας ἄρα περγαμηναί πιθανὸν ἐστι 'ν' ἀπελεγχθῶσιν ἰνδουλγεντζίας παπικῆς γελοιότεραι

Ζητεῖ δὲ παρ' ἐμοῦ ὁ ἐπιστέλλων να μάθῃ ποῦ ἐστηρίχθην ὅπως εἶπω ὅτι οἱ βῶτσοι κατὰ τα μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, καὶ ἐπλούτισαν τους μονάς, μέγαν ἀριθμὸν ἀναθημάτων ἱερῶν καὶ χρηματικὰς δωρεὰς χορηγήσαντες κατὰ διαφόρους καιρούς· κλπ. Περὶ τῶν χρηματικῶν δωρεῶν λαλοῦσι σάλπιγγος ἠχηρότερα τυρηνικῆς τα ἐν τοῖς ἁγιορειτικοῖς ἀρχείοις βωσσικὰ βασιλικὰ διατάγματα, χορηγοῦντα ταῖς μοναῖς ἀδεῖας πρὸς εἰσπραξιν ἐλεημοσυνῶν ἐν Ῥωσσίᾳ. Νομίζω ὅτι ἔχουσι τοιαῦτα δύο ἡ Λαύρα, δύο παρόμοιά πως ἡ μονὴ τῶν Ἰβήρων, τρία ἡ τοῦ Βατοπεδίου, ἁνὴρ ἐν ἡ τοῦ Ἐσφιγμένου, πέντε ἡ ῥωσσικὴ, ἓξ ἢ ἑπτὰ ὁμοίας φύσεως ἡ τοῦ Χιλανδαρίου, δύο ἡ τοῦ Διονυσίου. Θέλετε δὲ 'να μάθητε καὶ οἷα προστήνεγκον ἀναθήματα ταῖς ἱεραῖς μοναῖς οἱ εὐσεβεῖς πρόγονοι τῶν εὐλαβῶν ὑμῶν συνασκητῶν; Ἀγνοεῖτε, πάτερ εὐλαβέστατε, τὸ τοῦ Κομνηνοῦ Προσκυνητάριον; Ἔχω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἰγνατίου Σμιρίζου καὶ εἰς πολλὰ μέρη αὐτῆς εὑρίσκω πληροφορίας ἐμὲ πειθούσας περὶ τῆς ἀληθείας ὧν ἔγραψα. Αἱ πληροφορίαι γράφονται τῷ 1715, πρὸ ἐτῶν ὅλων οὐν ἑκατὸν τεσσαράκοντα. «Τα σκεύη τοῦ ναοῦ τούτου (τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων) εἶναι πολλὰ ἀξιοθέατα· τὰ *περισσότερα ἢ σχεδὸν ὅλα* ἀφιερώματα τῶν Μοσχόβων.» — «Ἔχει ἡ ἐκκλησία (τῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου) καὶ εἰκόνες πολλαῖς μοσχόβικαις, τεχνικῶς καθωραϊσμένας.» — «Εἰς δὲ τοὺς χορούς καὶ ἔσω τοῦ βήματος (τοῦ καθολικοῦ τοῦ Βατοπεδίου) κρέμονται *εἰκονίσματα πλείονα τῶν ἑκατόν, ὅλα μοσχόβικα, ἀργυροχρυσωμένα*.» Τίς ἐξ ὑμῶν ὅμως ἀρνεῖται ὅτι χρυσίου ὄγκους συνήθροισεν ἐν Ῥωσσίᾳ πολὺ ὀλίγων ἐκείνη ἐτῶν ἡ μονὴ οὗ Ξενοφῶντος, ἡ μονὴ τοῦ Ἐσφιγμένου, ἡ μονὴ τοῦ Ἀναπαυσιμονίτου;

Διαστρέφοντες τὴν παλαιοτίραν ἱστορίαν, ἀδύνατον 'να παρασχεράξητε καὶ τὴν σύγχρονον.

Ἀλλ' ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ γενόμενος, ἐπαναλαμβάνω καὶ πάλιν ὅτι τῆς ἐπιστολῆς ὁ ἐργάτης μὲ συκοφαντεῖ γράφων ἡνωμένας ἐπὶ τὸ αὐτὸ φράσεις καὶ λέξεις μακρὰν κειμένας· ἀλλ' ὁμολογητέον ὅτι οὐκ οἶδε τί γράφει, καὶ τείνω 'να πιστεύσω νῦν ὅτι ἄλλος τις ἔγραψεν αὐτήν, διότι γινώσκω τὴν φρόνησιν ὑμῶν, ἐνῷ οὐδ' ἀρνοῦμαι ἐτέρωθεν ὅτι ἀτυλλόγιστον ἡ πονηρία. Ἡ ἐπιστολὴ ἀποφαίνεται· «οὐδεὶς ἀνήγειρεν ἢ συνώκισεν ἐκ τῶν Ἰβήρων ἢ Βουλγάρων ἰδίαν μονήν, φέρουσαν τὸ ὄνομα τοῦ ἔθνους, εἰς ὃ οὗτος ἀνῆκεν· ὅθεν αἱ μοναὶ Φιλοθέου, Ξενοφῶντος, Ἁγίου Παύλου καὶ Ζωγράφου δὲν ἀνηγέρθησαν, οὐδὲ συνωκίσθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὡς λέγει ὁ συντάκτης τῶν ἱστορικῶν μνημείων τοῦ Ἄθω . . . . καὶ εἰς τὰς εἰρημένας τέσσαρας μονὰς Βούλγαρα συνεμόναζον τοῖς Ἕλλησιν».

Ἀλλοίμονον, ἅγιε ἀρχιμανδρίτα εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐκπορνευομένην οὕτως ἔρωτον κύτῃ θεότητα! Ἀλλοίμονον δὲ καὶ εἰς τὸν γράφοντα, ὅστις, πρὸς τιμὴν τῆς ἑλληνικῆς ἀγχινοίας καὶ τιμῆς, φαίνεται μὴ ὢν γραικός. Τί σημαίνει λοιπὸν ἡ ὀνομασία μονὴ τῶν Ἰβήρων; Ἔπειτα· Τὸ *οὐδεὶς ἀνήγειρεν ἢ συνῴκισε μονὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα τοῦ ἔθνους εἰς ὃ ἀνῆκεν* ἐστὶ παραγράφειν διαμπερὲς τῆς ἀληθείας. Τί ἐστὶ λοιπὸν ἡ μονὴ τῶν Ἀλβανῶν; Τί ἐστιν ἡ τῶν Ἰβήρων; Τί ἐστι μονὴ Αἰγυπτίου; Τί μονὴ Χαλδαίου; Ποῦ δ' εὗρεν καὶ πῶς ἀορίστως ὁ γράφων λέγει ὅτι οἱ βούλγαροι συνεμόναζον τοῖς Ἕλλησι; Πρὸ διακοσίων ἐτῶν ὁ τὸ Προσκυνητάριον γράφας φωνάζει· 1) περὶ τῆς μονῆς Χιλανδαρίου· οἱ κτήτορες πατέρες εἶναι Σέρβοι τὸ γένος καὶ Βούλγαροι, ἄνθρωποι ἀγαθοὶ καὶ φιλόξενοι» — 2) περὶ τῆς μονῆς τοῦ Ζωγράφου· «οἱ ἐν αὐτῷ ἀσκούμενοι μοναχοὶ εἶναι τὸ γένος Σέρβοι καὶ Βούλγαροι». — 3) περὶ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου· «κατοικεῖται ἀπὸ Βουλγάρους καὶ Σέρβους. . . ἡ ἱστορία του (ἁγιογραφία) εἶναι παλαιά, βουλγαρική». — 4) περὶ τῆς μονῆς Ξενοφῶντος· «οἱ ἐν αὐτῷ ἀσκοῦντες πατέρες εἶναι Σέρβοι τὸ γένος

καὶ Βούλγαροι». Περὶ δὲ τῆς μονῆς Ἰλιηθίου ἀνάγνωτε τὸν βίον Διονυσ.ου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ ἐν τῷ «Νέῳ Παραδείσῳ» καὶ ἄλλον τινά, ὑπὸ συγχρόνου γραφέντα, εἰς οὓς ἀμφοτέρους παρέπεμψα· ἀλλ' ὁ ἐπιστολογράφος ἀνέγνω τὰ γραφόμενα μου ὀφθαλμοῖς χρεωκόπου, τὸ δὲ λεγόμενον. Ἐντεῦθεν καὶ μὲ συκοφαντεῖ, ὅτι ὄπισθεν εἶπον ὅτι βούλγαροι ἀνήγειραν καὶ συνώκισαν ταύτας τὰς μονάς. Οὐδαμοῦ εἶπον τοιοῦτό τι.

Ἐν τοῖς παρατιθεμένοις ἀποσπάσμασι τοῦ Προσκυνηταρίου βλέπετε βεβαίως ὅτι ἀνεπτέρ γραικικῶν εὐδοκιμεῖ γίνεται συμμοναζόντων τοῖς Βουλγάροις. Ἀναμένω καὶ νῦν ν' ἀκούσω παρά τινος μεγαλοπατριώτου γραφόμενον ὅτι τὸ Προσκυνητάριον ἔψευσε ρῶσσος. Διότι καὶ τοῦτο οὐδαμῶς ἀπίθανον ν' ἀκούσωμεν. Ἠκούσαμεν ἤδη παραδοξότερα καὶ γελοιότερα. Λέγου χάριν ὅτι «ἡ μονὴ τῶν ῥωσσιων ἢ ρωσσῶν (πρόσθες καὶ ῥώς) ἐγράφετο καὶ ρωσσοῦ, καὶ «ὑπ' αὐτὰ τὰ τρία ὀνόματα φαίνεται ἐν πολλοῖς τῶν ἀρχαίων ἐγγράφων» (!!), ὡς ὁ ἐπιστολογράφος διατείνεται· καὶ ὅτι ἐκτίσθη ὑπ' ἀνθρώπου τινός, γεννηθέντος ἐν τῇ πόλει τῆς Συρίας «Ρωσῷ ἢ ἄλλοτε ἔγραψεν ὅτι κατῴκισε ὁ κτίσας ταύτην ἐκ τῆς οἰκογενείας Ρωσσῶ! Ἂν μὴ ἀπατῶμαι. Ἀλλ' ἀγαθὲ πάτερ, εἴπατε πρὸς τοὺς τὰ γελοῖα ταῦτα, τὰ ἀνυπόστατα ταῦτα γράφοντας ν' ἀναγνῶσι τὸν Στέφανον Βυζάντιον, οὕτω γράφοντα: «Ρωσὸς, πόλις Κιλικίας· τὸ ἐθνικὸν Ρώσιος· ἀλλὰ καὶ Ρωσεύς, ὡς ἀπὸ τοῦ Ταρσὸς Ταρσεύς· καὶ τὸ κτητικὸν Ρωσικός· «Ρωσικὸς σκόπελος Ἀτυχῶς ὅι' ὑμᾶς, ἡ μὲν ὀνομασία καινοδίων τοῦ Ρωσσικοῦ ἐστι νεωτέρα· ἡ δὲ παλαιοτέρα ὀνομασία οὐδέποτε εἶπε τὴν μονὴν, ὡς εἶδε, κατὰ τοὺς γραμματικῶν παῖδας, «μονὴν τῶν Ρωσίων ἢ αμονὴν τῶν Ρωσέων , ἀλλὰ τῶν Ρώσσων, τῶν Ρουσσῶν, ἢ τῶν Ρ.ς. Ρωσσικὴν εἶπεν αὐτὴν ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ Νικόλαος Περρώτιος, μονὴν τῶν Ρώσσων ὁ Κομνηνὸς, ὁ Ἰγνάτιος Κερκίζος· αὐτὸ δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τῷ 1843, διὰ στόματος τοῦ Γερμανοῦ Δ, μονὴν καὶ τῷ πράγματι καὶ τῇ λέξει Ρωσσικὴν Ἐπομένως οἱ φιλοχρόνιοι σήμερον ὡς καὶ οἱ πρὸ τῶν «Νεολόγου» ἐπιστέλλοντες ἀπατῶσιν ἑαυτοὺς καὶ τὸ

δημόσιον γράφοντες ὅτι ἀοὐδεὶς τῶν τὸν Ἄθωνα περιηγησαμένων ἀναφέρει τι περὶ Ρώσσων μοναχῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει». Πλὴν τῶν ἄνω σημειωθέντων ἄρτι, πλὴν τοῦ Θεοδωρήτου, μέτιθι λοιπὸν, ἀγαπητὲ πάτερ, τὸν τῷ 1531 ἐπισκιφάμενον τὸν Ἄθω Πέτρον Βελλόνιον, μέτιθι τοὺς γράφαντας περὶ ὑπάρξεως «Ρωσσικῆς μονῆς» ἐν αὐτῇ τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Πιστεύετε δὲ καὶ ὑμεῖς ὅτι κατὰ τὸν ΙΑ' ἦλθε μονάσων, ἔμεινε δ' ἐπί τινα καιρὸν ἀσκούμενος ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὁ ὅσιος Ἀντώνιος ὁ Πετσέρσκι. Ὅτι δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῇ Ἀνατολῇ ἦσαν Ρῶσσοι κατοικοῦντες, ἴσως δὲ καὶ μοναζοντες, ἐγὼ οὐδαμῶς ἀμφισβητῶ. Τῷ 1088 Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἀναφέρει, ἐν τῷ περὶ τῆς μονῆς τῆς Πάτμου χρυσοβούλλῳ, Ρώσσους ὅπως δήποτε, δηλα ἡ καθ' οὓς χρόνους σχεδὸν ἠσκεῖτο ἐν Ἄθῳ ὁ Ἀντώνιος Πετσέρσκιϊ. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐν χρυσοβούλλοις τσαὴλ Δούκα καὶ Νικηφόρου Βοτανειάτου περὶ τοῦ ἐν Ραιδεστῷ πτωχοτροφείου τοῦ συστάντος ὑπὸ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου ἀναφέρονται ὅπως δήποτε καὶ Ρώσσοι (βλ. Ἀκολουθιανὸσίου Χ ιστοδούλου· κατὰ τὴν λαμπρὰν ἔκδοσιν τοῦ φιλοκάλου Ιερομ. Κυρίλλου Βοϊνη. Ἀθῆναι. 1884. σελ ις'. Κ. Σάθα Μεσαιων. βιβλιοθ. τομ. Α', σελ. 55, 64).

Ἀλλ' ὁ γράφων τὴν ἐπιστολὴν, ὑπ' ἀσυνέτου πατριωτισμοῦ κινούμενος, ἐλεγεν, ὅτι χαλκεύουσιν οἱ Ρῶσσοι παλαιὰ ἔγγραφα «ὅπως καταισχύσωσι τὸν βαρὺν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως αὐτῶν περὶ τῆς ἁρπαγῆς τῆς ξένης περιουσίας!» Πρόκειται περὶ ἰδιοκτησίας, καὶ δυστυχῶς ἐπιλανθάνεσθε ὅ τι οὐδεμία ἐθνικότης κέκτηται δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἐν Ἄθῳ, ἀνήκοντι ὡς γῇ μὲν οὐδενὶ ἄλλῳ, ἢ μόνῳ τῷ σουλτάνῳ· ὡς πολίτευμα δὲ μοναχῶν τῷ ἠθικῷ προσώπῳ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ μὴ φυλετιζούσης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται περὶ ἁρπαγῆς ξένης οὐθεν ἰδιοκτησίας· Ἀλλ' ἡμεῖς πῶς καταισχύσωμεν τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως ἐπὶ τοιούτῳ τινὶ σφετερίσει, ὡς ἀποκαλεῖτε ταύτην, ξένης περιουσίας; Τί λέγετε περὶ τριῶν ἰδίων μονῶν; Καὶ ὅμως ἁπλούστατον τὸ πρᾶγμα. Εἰσάγονται μοναχοὶ διαφόρων ἐθνικοτήτων εἰς τινα μονήν; Ὁ ἀριθμὸς ἐστὶν ὡρισμένος· ἀκολούθως ὑπερφυῶς αὐξάνει· οἱ τεσ-

σαράκοντα γίνονται διπλάσιοι, πενταπλάσιοι, δεκαπλάσιοι. Πταίει λοιπὸν κἀκεῖνο τὸ δικαστήριον, δικαστήριον ἀδέκαστον, ἀποφαινόμενον ὅτι τῶν πλειόνων ἡ ψῆφος νικᾷ; Οἱ εἰσελθόντες εἰσήχθησαν ἅπαντες διὰ τῆς θύρας, ὡς εἰς τας μονας Ἁγίου Παύλου, Ξενοφῶντος ἢ Ἰλιανθέου πρὸ τριακοσίων, ἢ πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν. Οὐδὲ βλάπτονται τὰ παλαίφατα ὑμῶν τυπικά. Οἱ διὰ χρυσοβούλλου τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ὁρισθέντες ἀγδοήκοντα μοναχοὶ τῆς Λαύρας, οὐ μετὰ πολὺ ηὐξήθησαν εἰς ἑκατὸν εἴκοσι, καὶ μετὰ πεντηκονταετίαν εἰς ἑπτακοσίους. Ἡ δὲ σύναξις τῶν γερόντων καὶ ἡ κοσμικὴ ἀρχὴ οὐδὲν εἶπον περὶ λαμπρᾶς τοιαύτης παραβάσεως τῶν ἐν χρυσοβούλλοις καὶ διαθήκαις τῶν ἱδρυτῶν ὁρισθέντων. Παραδόξως σήμερον οἱ δημοκοποῦντες εὑρίσκουσι τα τοιαῦτα θανάσιμον ἁμάρτημα!

Σπάνιόν ἐστι ἵνα συνηθῇ τις ἵνα θεραπεύσῃ τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου μὴ ἀποδεκατῶν τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον. Συμβαίνει πολλάκις ἵνα σιωπῶμεν ἡμέτερα σφάλματα καὶ ἵνα ἐξογκῶμεν ἄγαν τὰ τῶν ἄλλων, ἐνῷ μάλιστα χορηγοῦμεν ἡμεῖς τα μέτα τῆς ἡμετέρας, ὡς εἰπεῖν, ζημίας. Ἐννοεῖτε, φίλα πάτερ, ὅτι περὶ τὰ καθ' ἡμᾶς ἤδη στρέφω τον λόγον. Ἔχει διαφοράν τινα πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὴν βίοστους ἡ μονὴ τοῦ Παντοκράτορος, εἰς ἣν ἀνήκετε. Κατα τα παλαιότερα ὑμῶν ἐγγραφα βλέπω ὅτι οἱ βῶσσοι τῆς σκήτης τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ ἔχουσί τι δίκαιον ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ δίκαιον ἀμφισβητοῦσιν οἱ μεγάλοι πατριῶται, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναχῶν διαφιλονεικοῦντες καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ξυλεύεσθαι (καὶ λιθεύεσθαι, εἰ δυνατὸν εἰπεῖν). Καὶ ὅμως ἡ ἁρμονικὴ σχέσις καὶ συμβίωσις τῶν μοναχῶν τοῦ Σεραγίου πρὸς τοὺς Βατοπεδινοὺς ἠδύνατο μὲν ἵνα ἐμπνεύσῃ ὑμῖν αἰσθήματα χριστιανικά, ἵνα διδάξῃ δὲ μαθήματα συνέσεως, ὧν ἴσως τὸ μίγιστον, ἐν ᾗ διατελοῦμεν οἰκονομικῇ κρίσει, ἐστὶν ἀναντιρρήτως τὸ *μὴ βυθίσητε τὸν ἰχθὺν ὑμῶν μονὰν εἰς χρέος νέον ἐνῷ μόλις ἀπέτισε τὸ παλαιόν*. Ἢ μᾶλλετε ἵνα δαπανηθῆτε εἰς δικαστικὰ ἔξοδα, ἵν' ἀρῆτε τὴν μοναχικὴν πολιτείαν ἐκτεθειμένην εἰς τὴν χλεύην ἡμετέρων καὶ ξένων, ἵνα διανοίξητε χάσμα μεταξὺ μοναχῶν, ὧν εἷς ὁ Θεὸς καὶ τὸ βάπτισμα, ἵνα εἰσαγάγητε καὶ ἐπιτείνητε τὴν ψυχρότητα μεταξὺ ἀδελφῶν!!

Οὐδὲ δικαιοῦται νομίζω ἵνα γενικεύῃ τὸν φυλετικὸν ἀνταγωνισμὸν καὶ πόλεμον ὁ εἰς τὴν γειτονίαν αὐτοῦ ἔχων τὰ ἑβδομήκοντα κελλία τῆς «Καψάλας» μετὰ τοῦ οὐκ εὐκαταφρονήτου ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτοῖς ξένων μοναχῶν. Οὐδεὶς δὲ τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει δικαιοῦται ἵνα μεμψιμοιρῇ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῆς μονῆς αὐτοῦ μοίρᾳ, διότι αὐτοὶ παρασκευάζουσι τὰ σφάλματα πάντα, ἐξ ὧν οἱ ἄλλοι ὠφελοῦνται· αὐτοὶ δύο μέτρα καὶ σταθμὰ εἰς χρῆσιν τιθέντες ἑτοιμάζουσι μέλλον οὐχὶ ῥόδινον εἰς τὰς ἱερὰς αὐτῶν μετανοίας. Τῷ 1876 διερχόμενος ὑπεράνω τῆς Προβατας, εἶδον τὸ μέγα κελλίον τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου. Δεόντως ἀνεδιδάχθην ὅτι τὰ κελλία κωλύονται ἵν' ἀνεγείρωσι τοὺς ναΐσκους αὐτῶν μετὰ τρούλλων, καὶ ἵνα ἔχωσι δέκα ἢ εἴκοσι μοναχούς· διοτι πρὸ ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν ἐπετρέπετο ἵνα ζῶσιν ἐν ἑνὶ κελλίῳ ὀκτὼ καὶ δέκα μοναχοί. Ἔμαθον ὅτι τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου οἱ καλόγηροι ἦσαν ὅσον ἐνδέχεται πλεῖστοι, ἐπειδὴ δὲ τὸ κελλίον ἦν ἐπίμηκες, ἐζήτουν ἄδειαν ὅπως εἰσαγάγωσι τὴν χρῆσιν κώλωνος, καλοῦντος εἰς τὴν τραπέζαν καὶ τὸν ἑσπερινόν, ἀφ' οὗ ἐτύγχανον πρὶν τῆς ἀδείας ἵνα κτίσωσι ναΐσκον μετὰ τρούλλου. Ἡ κυριάρχος μονὴ ἠνείτο τῷ 1 Τὴν ἀλλ' ὅτε καὶ πάλιν, μετὰ μίαν τριετίαν, διηρχόμην τὸ μέρος ἐκεῖνο, κώλωνος ἠχὴ φωνὴ προσέβαλε τὴν ἀκοήν μου. Ἡ κυριάρχος μονὴ Λαύρα ἐχορήγησε τὴν ἄδειαν· διατί; Πρὸ ἑξαετίας ἠκουσα ὅτι βῶσσός τις Κυριλλος, ἀσκούμενος ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, κειμένῳ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ὑμετέρας μονῆς (Παντοκράτορος), ἐξελιπάρει τὴν ἄδειαν τῆς κυριάρχου μονῆς ὅπως ἐγείρῃ ναΐσκον μετὰ τρούλλου. Πάντως ἐνθυμεῖσθε ὅτι καί τις ἀλληλογραφία συνήφθη περὶ τούτου μεταξὺ ὑμῶν καὶ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου πρώην Κωνσταντινουπόλεως κὺρ Ἰωακείμ τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης. Ἡ μονὴ Παντοκράτορος ὀρθῶς ποιοῦσα οὐδεμίαν ἄδειαν ἐχορήγησεν, ἀλλ' ὀφείλω ἵνα εἴπω ὅτι καθ' ἕκον εἶχε ἵνα ἐργασθῇ ὅπως μὴ τοιαύτη τις οἰκοδομὴ ναΐσκου καταστήσῃ κομψὸν ἕτερόν τι κελλίον. Παρακαλῶ ἵνα ἐννοῶμαι.

Πρόκειται περὶ τοῦ κελλίου τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, κειμένου κατὰ τὸ ὄρια τῆς τοῦ Καρακάλλου μονῆς, κατεχομένου δ' ἂν μὴ ἀπατῶμαι ὑπὸ γραικοῦ μοναχοῦ, Εὐθυμίου τοῦ ἐκ Θάσου. Ἐκ Θάσου ἦν καὶ ὁ τότε τῆς μονῆς Παντοκράτορος ἐν Καρεαῖς ἀντιπρόσωπος, ὁ μακαρίτης ἀρχιμανδρίτης Δανιήλ. Καὶ παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῆς μονῆς Καρακάλλου, ὁ Θάσιος βασιβοζούκος ἤγειρεν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ ναὸν μετὰ τροῦλλου, τῶν γραικῶν μοναχῶ τῆς μονῆς καὶ τῆς συνάξεως σιωπώντων. Ἀλλ' ἀγαπητὲ πάτερ, ὅτι ἐπετράπη τῷ γραικῷ Εὐθυμίῳ νὰ πράξῃ τίνας ἔχετε λογους ὅπως ἀρνηθῆτε μεθαύριον οἰῳδήτινι βουλγάρῳ, ρώσσῳ, ἢ βλαχοβούνῳ; Δίκαιοι πρέπει νὰ φαίνησθε τόσον τοῖς γραικοῖς ὅσον καὶ τοῖς μὴ εὐτυχήσασι νὰ ἔχωσι προγόνους τὸν Δευκαλίωνα καὶ τὴν Πύρραν ἐπὶ τέλους αἱ τοιαῦται δ' ἀκρίσειες ἀνάγκη νὰ λείψωσι πρὸς ἡσυχίαν ὑμῶν αὐτῶν, εἴτινες ἡσυχώτεροι ἤθέλετε διατελεῖ εἴπερ ἐσκέπτεσθε συνετῶς ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐν παντὶ ζητήματι.

Ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν καὶ πλέον ἀπασχολεῖ τὴν Ἱερὰν ὑμῶν μονὴν ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ τῆς ὑποκειμένης αὐτῇ βωσσικῆς σκήτης τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ· οὐδὲν ἁπλούστερον, ἀλλα καὶ οὐδεν ἀκινδυνότερον. Ἴδετε τοὺς βατοπεδινούς, πῶς προσφέρονται τοῖς ὑποκειμένοις τῷ Βατοπεδίῳ μοναχοῖς τῆς ρωσσικῆς σκήτης τοῦ Σεραγίου. Γμεῖς ἐδημιουργήσατε ζήτημα, διὰ τὸ μηδέν. Οὐ γὰρ λησμονῶ τας ἐναντίον τοῦ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακεὶμ καταχραυγὰς ὑμῶν, ὡς ἐπικυρώσαντος τὸ σχέδιον τοῦ νέου ναοῦ, ὡς ἐπεμβαίνοντος εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ Ἁγίου Ὄρους· περὶ τίνος προὔκειτο; περὶ ἐγκρίσεως σχεδίου ναοῦ. Μάτην ἐζήτησα μή που παλαιόν τι τυπικὸν κωλύῃ τῷ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ τὴν ἐπικύρωσιν ταύτην. Ἀλλα τί τάχα ἐκερδάναμεν; ἢ τί κερδαίνομεν ζητοῦντες ἵν' ἀνακαλύψωμεν σλαβικὴν ραδιουργίαν εἰς τὰ φθειρόμενα δίκτυα τοῦ Καρακαλληνοῦ βασιβοζούκου Γαβριήλ, ἢ εἰς τὴν καταστροφὴν ὀκτακισχιλίων χλμάτων τῆς τοποθεσίας Δοντᾶ; Συνήθως ἡ σύνεσις ἀπομακρυνομένη ἀπό τινων ἐμπλέκει αὐτοὺς εἰς πειρασμούς, ἀφ' ὧν οὐδέποτε λυτρωθήσον-

ται, οὔτ' αὐτοὶ οἱ ὁρᾶσται, οὔτε ἡ πολιτεία, εἰς ἣν ἀνήκουσι. Πότε τάχα θέλει λήξει τὸ ζήτημα τῆς ρουμουνικῆς σκήτης, ὅπερ ἐπιδεξίως, καὶ κατὰ τὰς ἀσυνέτους ὑποχωρήσεις τῆς κυριάρχου μονῆς Λαύρας, ἔλυσεν ὁ μακαρίτης πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ ἀπὸ Κυζίκου; ὅτι δ' ἀνεστατώθη τῷ 1881 τὸ κοβεστιόν, λίβελλοι δ' ἐτοιχολλοῦντο ἐν Φαναρίῳ καὶ κακοήθως ἐρρίπτοντο τὸ μεσονύκτιον ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ; Ἡ ὑπόθεσις ἐστιν εἰσέτι νωπή. Κατὰ τὰ παλαιὸν ἡγεμονικὸν τοῦ 1856 χρυσόβουλλον καὶ τὰ μεταξὺ τῆς κυριάρχου μονῆς Λαύρας καὶ τῆς Σκήτης ἐγγραφα, αὕτη εἶναι νὰ καλῆται Μολδαυικὴ. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου, ἡ παρὰ τῶν Δούναβιν πολιτικὴ μεταβολὴ οὐ μόνον τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Λαύραν αὐτὴν ἔπεισεν ἐν ἐσφραγισμένοις κυριαρχικοῖς ἐγγράφοις νὰ ὀνομάζῃ τὴν Σκήτην ποτὲ μὲν Μολδοβλαχικήν, ποτὲ δὲ Μολδαυορουμανικήν. Βλέπετε πόθεν προέρχεται τὸ λάθος. Ἡ Σκήτη εἰς ἀγορτίαν ῥίψασα τὴν προτέραν σφραγῖδα ἐχάραξε νέαν, μὴ διαμαρτυρηθείσης τῆς μονῆς. Μετέωγκε τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς εἰς τὴν 6 Ἰανουαρίου, μὴ διαμαρτυρηθείσης τῆς Λαύρας, διότι οὐδ' εὗρεν ἀντικανονικόν τι. Αὐτὴ ἡ Λαύρα πρὸ πολλῶν αἰώνων ἔπραξε τοιοῦτό τι! Τὸ κυριώτερον: Οἱ μολδαυοὶ μοναχοί, τὸ κατ' ἀρχὰς εἴκοσιν ὄντες, πρωτέλαβον ἀκαλούθως καὶ βλάχους, πληθύσαντες δ' εἰς ὀγδοήκοντα, τῆς κυριάρχου Μονῆς ἀνεχομένης. Ὅτε τῷ 1870 ἐξελέγετο δικαίως ὁ Δαμιανός, οἱ κατ' ἔθος παραστάντες εἰς τὴν ἐκλογὴν ἀντιπρόσωποι τῆς Λαύρας, ἄνευ οὐδεμιᾶς παρατηρήσεως περὶ τοῦ πλήθους τῶν μοναχῶν τούτων, ἐπεκύρωσαν τὸ πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς, ἐπικυροῦντες οὕτω παννυχικῶς τὸν ὑπέρογκον ἀριθμόν. Τὰ λάθη πάντα ταῦτά εἰσιν ἡμέτερα, ἐκ δὲ τούτων φυσικώτατόν ἐστιν ὅτι ἄλλοι ὠφελοῦνται καὶ τῶν λαθῶν τούτων οὐδέποτε πρόθεμεθα ἵνα καταστῶμεν ὑπερασπισταί, ἢ ἵν' ἀπειλήσωμεν εἶτα τοὺς εὖ φρονοῦντας διὰ λιβέλλων, κυλίοντες οὕτω τὸ γόητρον τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τοὺς βορβόρους τῶν τριόδων.

Ἴσως ἐνοχλήσατε τὴν παροιμίαν ὅτι τὰ τοιαῦτα κρίνονται

παρ' ἐμοὶ συγγνωστά. Οὐδέποτε συγχωρῶ τὴν μετὰ ἑκατοντάδα λαθῶν μεταμέλειαν, μεθ' ἧς οἱ σφάλλοντες ἔχοντι κατοπιν ἵνα επικαλεσθῶσι τὸ ἔλεος καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς Ἐκκλησίας. Συγγιγνώσκομεν τῷ ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ πταίοντι· ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ ἀριθμὸς ὑπερῆλασε. πιστεύω, τὸν εὐαγγελικόν. Καὶ μετὰ ταῦτα, ὁ σιγίλλιον Ἰωακεὶμ τοῦ ἀπὸ Κυζίκου προσεβλήθη ἐν συνοδικαῖς συνεδρίαις καὶ δικανικώτατα· τί ἀπεφήνατο ὅμως Ἰωακεὶμ ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης; Ἔκρινε φρόνιμον καὶ χριστιανικὸ 'να λύσωσι, πρὸς ἀλλήλας συζητοῦσαι, ἡ σκήτη καὶ ἡ κυριαρχος μονὴ τὰς διαφορὰς «ὑπ' ὄψιν λαμβάνουσαι τὴν (ἀπὸ τοῦ 1851) δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων.» Ὀρθοτέρα ἀπόφανσις οὐδεποτ' ἦν δυνατὸν 'να ἐξενεχθῇ.

Ὅπερ οὐδεὶς εὐφρονῶν ἠδύνατο να συγχωρήσῃ ἦν ἡ γραικῶν πρὸς γραικοὺς ἐχθρικὴ καὶ ψυχρὰ θέσις, ἣν ἕνεκα διεκρίθημεν οἷα περ Ἰουδαῖοι καὶ Σαμαρεῖται. Πολλὰ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἤκουσα καὶ τῷ 1870, καὶ τῷ 1879, καὶ τῷ 1881, καὶ τῷ 1881 ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου. Εἰς πολλὰ ἀπιστῶ. Ἤκουσα λ. χ. ὅτι εἰς ἄνθρωπον προσελθόντα 'να μονάσῃ εἰς τινα μονὴν εἶπον οἱ προέχοντες· «ἡμεῖς κοινοβιάζομεν μόνον κρήνικου.» (ἐκ Κρήνης ὄλον οὖν). Τῷ 1870 ὅμως, διαμείνας ἐπί τινα καιρὸν ἐν τῇ μονῇ Σίμωνος Πέτρας, ἐν ᾗ τὸ πλεῖστον τῶν μοναχῶν ἐκ ῥήνης καταγεται, εὗρον ἐκ πέντε ἱερέων τὸν ἕνα ἀλβανόν, τὸν ἕνα ἐξ Ἰλιουπόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὸν τρίτον ἐξ ἄλλης τινὸς πόλεως, τὸν δὲ ο κονόμον τῆς μονῆς, τὸ σπουδαιότερον πρόσωπον μετὰ τὸν ἡγούμενον, Κρῆτα. Ἐλεωρητὰ φιλάκτα πάντα τὰ διακοδόμενα. Τίνος δὲ φύσεως ἦν ὁ τῷ 1881 ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων ἐκραγεὶς σάλος; Γνωστόν. Μοναχὸς μακεδών, διωχθεὶς ἐκ τῆς μονῆς, εἰσαχθεὶς δὲ κατόπιν εἰς αὐτήν, διατυχῇ τοῦ πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, τοῦ περὶ σωτηρίας τῆς μονῆς ταύτης μεριμνήσαντος πλεῖον τῶν μοναχῶν αὐτῆς, ἔμαθε τὴν ὕβριν πρὶν τελεσιουργηθῇ, καὶ ἔμαθεν αὐτὴν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Κασσάνδρᾳ οἰκονόμου τοῦ ἐσφιγμενικοῦ μετοχίου, ἀναγγέλλοντος τοῦτο πρὸς τὸν οἰκονόμον τοῦ αὐτόσε ἰβηρικοῦ μετοχίου,

ὡς τινα θρίαμβον τῶν ἐλευθέρων!) πρὸς τοὺς ἐκ Τουρκίας προερχομένους μοναχούς. Σήμερον ἔτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ ὑμῶν μονῇ ἐμορφώθη περίπτωσίς τις ὅτι οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας γραικοὶ μοναχοὶ στεροῦνται τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος, ὅπερ ἔχουσιν οἱ καταγόμενοι ἐκ τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασητικοῦ κόλπου χωρῶν. Ἐντεῦθεν ἔμαθον ὅτι γίνεται καταφορά τις ἐναντίον ἑνὸς τῶν παντοκρατορινῶν προηγουμένων, ὡς ἐκ Θρᾴκης ἔλκοντος τὴν καταγωγήν. Τὸ τοιοῦτόν ἐστιν εἶδός τι ἀσυνέτου πατριωτισμοῦ. Δικτί εἰσάγετε διαιρέσει αὐτόθι μεταξὺ ἑλληνῶν, μεταξὺ ὁμογλώσσων; Μήπως ἕτεροι παρὰ τοὺς προγόνους ἡμῶν οἱ ὑμέτεροι; Οὕτω δὲ προτρεπόμενοι ἀγνοεῖτε ὅτι ἡ μείζων, ἡ ὑψίστη ἀρετή, μή, εἰς τὰς διαγορεύσεις ὑπείκουσα τοῦ ὀφθοῦ λόγου, ἀλλ' ἀχαλίνωτος φερομένη, καταντᾷ ὥς τι τῶν ἐλαττωμάτων. Θέλομεν καὶ μαθὼν καὶ γράφων ἤδη ταῦτα, διότι εἰμὶ ὀστοῦν ἐξ ἑνὸς σώματος καὶ σὰρξ ἐκ μιᾶς σαρκός, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐγὼ πταίω προκαλούμενος ὑφ' ὑμῶν, εἰ καὶ τὰ γραφόμενα ταῦτα πάλιν εἰσιν ὀλίγα, συγκρινόμενα πρὸς ὅσα γινώσκω. Ἀπαραλλάκτα ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐκθέσει τῶν τυχῶν τῆς ἀγιορειτικῆς πολιτείας ὅ,τι μὲν ἔδει 'να γραφῇ, γέγραπται· ἀλλ' ὅμως ἠδύναντο μέρη τινὰ 'να ἐκτεθῶσι καὶ τοῦτο γενήσεται ἄλλοτε, πρὸς μεταμέλειαν τῶν προκαλούντων τὰς τοιαύτας δημοσιεύσεις, αἵτινες καλὸν ἔστι 'να σιωπῶνται εὐκαίρως ἢ ἀκαίρως, διότι ἐπ' αὐτῶν μόνων νομίζω ὅτι εὐοδοῦται τὸ ἐν τῇ πρὸς τὸν «Νεολόγον» ἐπιστολῇ ἐν τέλει φερόμενον.

Ἄλλως δὲ καὶ κιλαδήθην τὰς διαβολὰς ἐν τῇ ἐκθέσει κρίσεων καὶ γεγονότων ἱστορικῶν, ἐροδήθην μὴ ἀκούτω μεθυρίων ὅτι «δεκάζομαι.» Παρὰ τοῖς ἀσυνέτοις πατριώταις δεκάζεσθαι σημαίνει ὅταν λέγῃς ἀλήθειαν περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ προτερημάτων ἄλλου τινός, ὧν σὺ στερεῖσαι. Ἐνόμισα περιττὸν καὶ προσβλητικὸν εἰς τοὺς μοναχοὺς δεκαεπτὰ καὶ δεκαεννέα μονῶν, εἴπερ ἔγραφον ὅτι οἱ Ρῶσσοι τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος ἐπροστάτευσαν τὴν ἁγιογραφίαν καὶ ἔδωκαν σπουδαίαν ὥθησιν εἰς τὴν ἱεραν τέχνην του Πανσελήνου· ὅτι ἔδειξαν προστασίαν εἰς

πολλὰς ἐπιχειρήσεις βιβλιακάς, ἐν αἷς οὐδεὶς ἐλάνθανε σκοπός, ὡς ὑμεῖς λέγετε συνήθως, διότι οὐδένα σκοπὸν εἶχεν ἡ ἀγορὰ 500 σωμάτων τῶν λόγων Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, ἢ ἡ ἔκδοσις τῶν τοῦ κῦρ Δωροθέου· ὅτι ἐγύμνασε νεωτέρους μοναχοὺς εἰς τὴν λιθογραφίαν καὶ τὴν φωτογραφικὴν τέχνην· ὅτι ἐσκέφθησαν πρὸ πολλοῦ καὶ περὶ τῆς ἰδιαιτέρου τυπογραφείου τινὸς πρὸς ἔκδοσιν ἀνεκδότων βυζαντινῶν συγγραμμάτων, περὶ οὗ οὐδεμία ἑλληνικὴ μονὴ ἐσκέφθη, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ταῦτά εἶσιν ἀλήθειαι, σεβαστὲ πάτερ, ἃς δυσκόλως δύνασθε ν' ἀμφισβητήσητε, ἀλλ' αἵτινες οὐχὶ τὸν ἀρμόζοντα τόπον κατέλαβον ἐν τῷ βιβλίῳ μου. Ἔδει βεβαίως ἵνα ἐπαινεθῇ πᾶσα ἀρετὴ καὶ εὐσέβεια καὶ ζῆλος πᾶς ὁ πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν τέχνην· ἀδιάφορον παρά τινι εὐσεβίσεται· ἔδει ν' ἀναγραφῶσι πολλαὶ τοιαῦται ἀγαθαὶ πράξεις, ὡς ἀνεγράφησαν ὑπ' ἐμοῦ αἱ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὸ γένος ἡμῶν δωρεαὶ τοῦ Βατοπεδίου καὶ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. Γινώσκω δ' ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐλεημοσυνῶν, ἃς ἔτι χορηγεῖ ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, καὶ τῶν ἄλλων δωρεῶν ἃς ποιεῖται καὶ βιβλία ἐκδιδοῦσα, καὶ πρὸς σχολεῖα χορηγοῦσα, καὶ γραικοὺς φιλομαθεῖς λαϊκοὺς ἐκπαιδεύουσα, ὅπερ οὐδεμία μονὴ τῶν ἄλλων ἔπραξε. Πάντα ταῦτα καλὰ λίαν εἰσίν, ἔπρεπε δὲ ν' ἀναγραφῶσιν ἐπαινούμενα, ὡς ἔχομεν καθῆκον ν' ἀναγράφωμεν ἐπαινοῦντες πᾶν καλόν, εἴτε παρὰ γραικοῖς, εἴτε παρὰ ῥώσσοις εὑρίσκωμεν.

Εἰ δ' εἶπά τι κακόν, ἅγιε πατέρ, φρονῶ ὅτι αἱ πληγαὶ πρέπει ν' ἀναγιάζωνται, πρὶν καταστῶσιν ἀθεράπευτοι. Ἀδιαφορῶ ἐὰν ἐκτεθῶσιν εἰς τὴν κοινὴν ἀποδοκιμασίαν ἢ κατάκρισιν ὀνόματα καὶ παραπτώματα ἀνθρώπων ἑκουσίως ἢ ἀκουσίως ἁμαρτανόντων. Ἤλπιζον ὅτι οἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει πατριῶται ἤθελον ἐκτιμήσει τοὺς λόγους, δι' οὓς ὀλίγα εἶπον, ἵνα σιωπήσω τινά, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔκρινεν αὐτοῖς. Ἤδη φοβοῦμαι ὅτι ἡμέραν τινά, προκαλούμενος ὑπ' αὐτῶν πάλιν, θὰ ῥίξω τὸν περὶ τὴν χεῖλη χαλινόν, ὃν περίκειμαι νῦν ἐξ ἀγάπης πρὸς ἐκείνους τοὺς ἀγωνίτας, οἵτινες καὶ φιλοπατρίαν καὶ σύνεσιν μετ' ἀφοσιώσεως πρὸς τὰ

συμφέροντα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς μοναχικῆς ἀδελφότητος συγκινοῦντες αὐτοὶ μόνοι πράγματι σώζουσιν ὑμᾶς, αὐτοὶ μόνοι πράγματι τιμῶσι τὸ ὄνομα τοῦ ὀρθοδόξου μοναχοῦ.

Ἀσπαζόμενος Ὑμᾶς, τίμιε πάτερ, εἰμὶ

πρόθυμότατος εἰς τοὺς ὁρισμούς

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Ἐν Κωνσταντινουπόλει 23 ἰουλίου 1885.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ SISMANOGLIO

SISMANOGLIO
MEGARO

SISMANOGLIO
MEDICINA

SISMANOGLIO
MEGARO

